Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Мамлекеттик тил боюнча улуттук комиссиясы тарабынан “Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили жөнүндө” Кыргыз Республикасынын мыйзамынын кабыл алынгандыгынын 30 жылдыгына карата чыгарылды

**НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
ИМЕНИ АЛЫКУЛА ОСМОНОВА**

Ж. К. БАКАШОВА, О. С. СУХОМЛИНОВА

ВСЕЛЕННАЯ АЙТМАТОВА

Библиографическая энциклопедия

4-е издание

БИШКЕК – 2019

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
АЛЫКУЛ ОСМОНОВ АТЫНДАГЫ
УЛУТТУК КИТЕПКАНАСЫ**

АЙСАРАКУНОВА Ж., БАКАШОВА Ж. К., СМАНОВА Э.

АЙТМАТОВ ААЛАМЫ

Библиографиялык энциклопедия

4-басылышы

БИШКЕК – 2019

УДК 82/821.0
ББК 83.3 Ки
А 37

Илимий редактор: *филология илимдеринин доктору, профессор Ж. К. Бакашова*

А 37 **Айсаракунова Ж., Бакашова Ж. К., Сманова Э. Айтматов ааламы:** Библиографиялык энциклопедия. – 4-бас. – Б.: Полиграфбумресурсы, 2019. – 560 б.

ISBN 978-9967-91-74-1-5

Кыргыз элинин улуу жазуучусу Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары жана чыгармачылыгы жөнүндө түзүлгөн бул библиографиялык энциклопедия окурмандардын кеңири чөйрөсүнө арналат. Ал окутуучулар, мугалимдер, китепканачылар, радио, телекөрсөтүү кызматкерлери жана жогорку окуу жайдын студенттери үчүн, ошондой эле жазуучунун чыгармаларын сүйгөн жана анын өмүрү менен чыгармачылыгына кызыккан окурмандар үчүн да пайдалуу.

90 жылдык мааракесине карата даярдалган бул энциклопедиянын 4-чыгарылышы жазуучунун басмадан жаңы жарык көргөн чыгармалары жана чыгармачылыгы жөнүндөгү материалдар менен толукталды.

Библиографиялык энциклопедия Кыргыз Республикасынын Улуттук китепканасынын фондунун негизинде гана түзүлбөстөн, ага түзүүчүлөр тарабынан Чыңгыз Айтматовдун КМШ өлкөлөрүнүн жана чет өлкөлөрдүн китепканаларында топтолгон жана алардын тилдерине которулган чыгармалары камтылды.

Адабияттардын de visi каралды. Адабияттар логикалык жана хронологиялык тартипте жайгаштырылды, ичинде алфавит ирети сакталды. Колдонмонун аягына авторлордун жана адабияттардын ысым көрсөткүчү тиркелди.

А 4603020100-19

УДК 82/821.0
ББК 83.3 Ки

ISBN 978-9967-9174-1-5

© Алыкул Осмонов атындагы
Кыргыз Республикасынын
Улуттук китепканасы

АЙТМАТОВ ААЛАМЫ

«Аалам» деген түшүнүк чексиз жана зор дүйнөнү мүнөздөйт. Андыктан адам баласына «Аалам» энчилене айтылганда, таза романтизм менен зор трагедияга чейинки адам турмушунун көп катмарлуулугун чагылдыра алган жана көөнөргүс рухий байлыкты жараткан, аныгында кайсы заман болбосун эстетикалык нарктуулугун сактай алган сейрек гана таланттарга бул ыйык сөз коошот жана сыйлуу ыйгарыла да айтылып келет. Чындап эле өз «Сөз Ааламын» түзгөн Ч. Айтматов көзү тирүүсүндө эле Жер ааламынын залкар жазуучусуна айлана алды.

Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларын окуганыбызда дайыма ой-сезимди тазалаган жана жан дүйнөнү жаңылаган бийик ойлор өзүнөн өзү келет. Улуу жазуучу өзүнүн акыл-дарамети, кайталангыс таланты, дүйнөгө таанымал залкар нукура сөз чебери гана эмес, өзүнүн кеменгерлигине адамды ийиткен, көркөм сөз менен турмуштагы нускалуу чындыкты айтып бере алчу олуя, философ катары ар кандай диндеги, ар кыл куректагы, ар түстөгү адамзаттын акыл-кеңешчиси, сырдана даанышманга айланганы үчүн жеке эле биз, кыргыздар эмес, жалпы дүйнө эли сыймыктанууга акылуу.

Кайталангыс сүрөткер карапайым адамдардын тагдыры аркылуу жалпы адамзаттын рухий дүйнөсүн байыткан чыгармаларды жаратты, ошол өлбөс-өчпөс чыгармалары менен Кыргызстанды дүйнө менен байланыштырган көпүрө болуп калды, улуу ойчул катары ушул доордун акыл-эс пайдубалын түптөдү, анын даңазасына айланды. Замандын күзгүсү болгон он бештен ашык чыгармалары дал ошол Айтматов доорун түздү.

Жазуучунун ар бир чыгармасы руханий асылдыктын, көөнөргүс маданияттын кенчи катары ыймандык-интеллектуалдык зор жүктү көтөрүп, ар бир жаңы чыгармасы мурдагыдан да чабыты улам кеңейип, улам шаасы артылып, таасири окурманды байытып, улам күчтүүрөөк болуп жаралып, жазылып олтурду. Ааламдык «алп тоого» Айтматов чыга келди, не деген бийиктиктер талантына багынды. Чыңгыз Айтматовдо таң каларлык талант да, генийлик да, укмуштай адамдык эрк да болгону үчүн, биздин оюбузча, ал муундардын ортосундагы үзүлгүс, байланыштыруучу өзөккө айланды. Айтматовдун дүйнө таанымы – адам тагдырын кеменгерлик менен туя билгенинде. Бул көркөм чыгармачылыктагы эле интуиция эмес, бул идеялык, таанып-билүүчү, философиялык интуиция, таанып билүүдөгү жаңы деңгээл.

Улуу жазуучунун бүткүл өмүрү, чыгармачылыгы «...Адамзат качан чечет, качан коёт. Канткенде адам уулу адам болот?...» деген түбөлүк суроону көздөп, адамдын улуулугун, моюбастыгын, чынчылдыгын, абийирдүүлүгүн, жаратылыштын касиеттүүлүгүн жана турмуштун түбөлүктүгүн даңазалаган сырдуу жарчы болду. Жазуучу ар дайым алдыда болууга, биринчи чыйыр салууга умтулчу жана муну сүрөткер ийгиликтүү жүзөгө ашырып жүрүп олтурду.

Айтматов күнүмдүк өтүп жаткан турмушту көркөм сүрөттөө менен адам баласы умтулган бийиктикти көрө алды, бирок адамдар ал көргөн бийиктикке бүгүн же эртең жете коёру күмөн, анткени ал жол ары татаал, ары миң кырдуу жана көп сырдуу.

Гуманист жазуучу өзүнүн көрөгөчтүгү менен ааламдаштыруунун опурталдуу оош-кыйыштарын даана байкап, адамдарды ыймандык талкалануунун түрткөн ыплас деградациядан жана цивилизациялардын кыйроосунан сактап калуу мүдөөсүндө эскертип коңгуроо какты. Улуу жазуучулардын баары сыяктуу эле Чыңгыз Айтматов да өзүнүн дүйнөсүн – асылдыктын жана жарыкчылыктын, адамгерчиликтин жана сүйө билүүнүн дүйнөсүн жаратты, жеке адамдын тагдыры менен бүткүл адамзат тагдырынын гармониялуу биримдигин, мезгилдин, доордун, кылымдардын гармониялуу биримдигин таба алды, аларды байланыштырган ыйык да, улуу да өлбөс-өчпөс айтматов ааламын түзө алды.

Кыргыз элинин касиети, тили, маданияты, улуу «Манас» эпосубуз алп жазуучунун ар дайым рухий тиреги болгон. Жазуучу жашоодогу ишеним, рух жөнүндө такай айтып: «Эгер биз түбөлүктүүлүк жөнүндө айтсак – анда түбөлүктүүлүк бул дүйнө, аалам, жаратылыш менен эле чектелбейт, түбөлүктүүлүк биздин руханий дүйнөбүз адам төрөлгөн биринчи күндөн баштап коштоп жүргөнүндө, бул адам баласынын эң негизги касиети, анын жаны, жан дүйнөсү. Бул чексиз, акыры жок. Адамзаттын жашоосунун түбөлүктүүлүгү мына ушунда» деген.

Чыңгыз Айтматов ар дайым бүткүл планетабыздын тагдыры үчүн сарсанаа болгон. Кылымдын башында ал: «Мезгилдердин байланышы үзүлдү, биздин күндөрдүн эң жаман нерсеси – өткөндү унутканыбызда. Азыр болуп жаткандар жаңы эмес, алар жаңы эместигин байыркы замандардан калган эстеликтер далилдеп турушат» деген. Бул сөздөрдө биздин бардыгыбыз үчүн, замандаштарынын жана келечек муундардын, бүткүл адамзаттын тагдыры үчүн болгон көйгөйлүк санааркоо сезилип турат.

Ооба, Кыргызстанда гана эмес, дүйнөлүк масштабдагы Чыңгызстан – бул өзүнчө эле бир чексиз мейкиндик, чексиз аалам. Ошол Чыңгызстан чексиз мейкиндигинде жаралган чыгармалары менен алп жазуучу бардыгыбызды боордоштукка жана ынтымакка чакырып, адамдарды бири-бирине достук кол сунууга, өткөндөргө да, тирүүлөргө да сыйлап мамиле кылууну маанилейт. Бүгүнкү күндө булардын баары адамзатка өтө зарыл!

ЮНЕСКОнун маалыматтары боюнча Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары 127 өлкөдө дүйнө элдеринин 180 тилине которулуп, 100 млндон ашык нускада басылган. Бүгүнкү күндө да Айтматов дүйнөдө эң көп окулган жазуучу. «Жамийла», «Биринчи мугалим», «Саманчынын жолу», «Бетме бет», «Кызыл алма», «Ак кеме», «Эрте жаздагы турналар», «Кызыл жоолук жалжалым», «Жаныбарым Гүлсары», «Деңиз бойлой жорткон Ала- Дөбөт», «Фудзиямадагы кадыр түн», «Кылым карыткан бир күн», «Кыямат», «Кассандра тамгасы», «Тоолор кулаганда» – бул чыгармаларды окуп нечен муундар тарбияланды.

Кылымдын улуу жазуучусу Чыңгыз Айтматовдун өмүрүнө жана чыгармачылыгына арналган «Айтматов Ааламы» аттуу биобиблиографиялык энциклопедияга жа-

зуучунун республикалык «Комсомолец Киргизии» гезитине 1952-жылдын 6-апрелинде жарыяланган «Газетчик Дзюйо» деген туңгуч аңгемесинен тартып акыркы «Тоолор кулаганда же Кызкайып» романына чейин киргизилген.

Айтматов көркөм сөздүн гений жаратуучусу эле эмес, баарыдан мурда дүйнөлүк деңгээлдеги чоң Инсан болгон. Таланттуу публицист, дипломат, гуманист, философ, көрүнүктүү мамлекеттик жана коомдук ишмер – Чыңгыз Айтматов 1986-жылы «Ысык-Көл форумун» уюштуруп, ага Нобель сыйлыгынын ээлери, дүйнөнүн көп өлкөлөрүнөн белгилүү адабиятчылар жана искусство ишмерлери чакырылган. Он жыл өткөндөн кийин ошол эле чыгаан искусство ишмерлеринин катышуусу менен экинчи «Ысык-Көл форуму» өткөрүлгөн. Айтматов ошондой эле «Выбор человечества: диалог или столкновение цивилизаций» деп аталган эл аралык долбоорду да жетектеген. 2018-жылы 5-7-октябрда «Айтматов жана заман чакырыктары» деген аталышта III Эл аралык «Ысык-Көл форуму» өткөн. Форумдун катышуучулары XXI кылымдагы адамзаттын алдында турган глобалдык коопсуздук, экология, демография, социалдык жана экономикалык маселелерди талкуулашкан. «Ысык-Көл форумуна» жана башка коомдук иштерге байланыштуу бардык материалдар толугу менен бул китепке киргизилди.

Чыңгыз Айтматов: «Сөз түбөлүктүүлүктүн потенциалы» деп айтканы кай заман болсун актуалдуу. Алп жазуучу кайталангыс таланты менен да, акылы менен да, көркөм дөөлөтү менен да, даңазалуу даңктуу өмүр сапары менен да Адамдык улуу гармониянын, адамдык акыл-эстин туу чокусу Сөздөн, дүйнөнүн жаралышын түптөгөн Ыйык да, ыйыктыгы улук да Айтматовдук Сөздөн тураарын далилдеди. Муну көркөм чыгармаларында гана эмес, публицистикаларында да ар качан далилдеп, дүйнөдө болуп жаткан маанилүү окуялардын баарына кайрылды, аларды окурмандардын жүрөгүнө жеткире чагылдырып келди. Жазуучунун публицистикаларынын бардыгы – автордун идеялык изденүүлөрү, дүйнө жана адамзат жөнүндө, өзүнүн чыгармачылыгы жөнүндө, коомдогу адамдын ыймандык калыптануусу жөнүндө ой чабыттары.

Ошондуктан жазуучунун публицистика, макала, интервью, басма сөз беттеринде жарыяланган маектерин бул китепке толук киргизүүгө аракет жасалды.

Айтматов – кылымдын улуу рух феномени, дүйнөлүк адабиятка планетабыздын көйгөйлөрүн даана туйган заманбап жазуучу экендигин миңдеген окумуштуулар, анын замандаштары, калемдештери, белгилүү ойчул-философтор, дүйнөдөгү чыгаан коомдук ишмерлер жана искусство адамдары жазышты, анын чыгармачылыгы жөнүндө өз ойлорун айтуу менен, дүйнөнүн ар кыл бурчунда айтматов таануу илими жаралды, дүйнөнүн ар кыл тилинде көптөгөн монографиялар, макалалар, рецензиялар, илимий эмгектер жазылды.

Улуттук китепкана мүмкүнчүлүгүнүн жетишинче бул материалдардын бардыгын топтоп, ушу энциклопедиялык топтомго киргизүүгө зор аракет жасады.

Айтматовдун баа жеткис бай руханий көп кырдуу чыгармачылыгы жалгыз гана адабият таануу илиминде гана эмес, живописте, искусстводу жана театрда, музыкада жана маданияттын көптөгөн багыттарында шык туудуруп, жаңы ойлорду жа-

ратып келген жана жарата бермекчи. Сүрөтчүлөр жана акындар, режиссерлор жана искусство изилдөөчүлөр жазуучунун чыгармаларынан шыктанышып, Айтматовдун чыгармаларынын негизинде көптөгөн кинофильмдер, театрдык жана балеттик оюндар коюлуп, мыкты сүрөттөр жана музыкалык композициялар жаратылган. Биз бул багытта да бардык материалдарды кеңири топтоп жыйнакка киргизүүгө аракеттендик.

Сыймыктанып айтаарыбыз – кыргыз элинин чыгаан уулунун бүткүл чыгармачылык жолунун жана көп кырдуу өмүр баянынын толук маалыматтары Кыргыз Республикасынын Улуттук китепканасында топтолгон.

Библиографиялык энциклопедияга Чыңгыз Айтматовдун көп кырдуу турмушу жана чыгармалары, чыгармачылык жолу жөнүндөгү бардык адабияттар, публицистикалар киргизилди. Андан тышкары китепке КМШ өлкөлөрүндө жана чет өлкөлөрдө басылып чыккан китептери жана ал жөнүндөгү публикациялар, жазуучунун көзү өткөндөн кийин жарык көргөн өмүрү, ишмердиги, чыгармачылыгы жөнүндөгү көп сандаган макалалар киргизилген.

Чыңгыз Айтматовду кыргыз элинин руханий байлыгы, залкар таланты катары баалаган ар бир адам бул – библиографиялык энциклопедиядан өтө кызыктуу жана абдан пайдалуу маалыматтарды алса болот.

Жылдыз БАКАШОВА,
филология илимдеринин доктору, профессор

Ч. АЙТМАТОВДУН ӨМҮР ЖОЛУНДАГЫ ЖАНА ЧЫГАРМАЧЫЛЫГЫНДАГЫ НЕГИЗГИ ДАТАЛАР

1928 12-декабрь	– Кыргыз ССРинин Талас областындагы Кара-Буура районуна караштуу Шекер айылында кызматчынын үй-бүлөсүндө төрөлгөн.
1946–1948	– Жамбулдагы зооветеринардык техникумда окуган.
1948–1953	– К. И. Скрябин атындагы айыл чарба институтунда окуган.
1951 11-ноябрь	– «Ленинчил жаш» газетасына «Орусча-кыргызча сөздүк жөнүндө» макаласы жарыяланган.
1952	– Жазуучунун эң биринчи аңгемелери «Газетчик Дзюйо», «Ашым», «Мы идем дальше» орус тилинде жарык көргөн.
1953	– «Сыпайчы» аттуу аңгемеси «Кыргызстан» аттуу альманахка орус тилинде чыккан.
1954	– «Ак жаан», «На богаре» аттуу аңгемелери орус тилинде жарык көргөн.
1955	– «Асма көпүрө», «Түнкү сугат» аңгемелери жарыкка чыккан.
1956	– КПССке мүчөлүккө алынган. – СССР жазуучулар Союзуна мүчө болгон. – «Кыргызстан» аттуу альманахка «Трудная переправа» аңгемеси жарыяланган.
1956–1957	– СССР Жазуучулар Союзунун алдындагы жогорку адабий курстун угуучусу.
1957	– «Бетме-бет» повести «Ала-Тоо» журналына жарыяланган.
1958	– «Новый мир», «Октябрь», «Дружба народов» журналына жазуучунун «Жамийла», «Лицом к лицу» повесттери жана «Соперники» аңгемелери чыккан. – «Эмгектеги артыкчылыгы» медалы менен сыйланган.

1959–1960 – «Литературный Киргизстан» журналынын башкы редактору болуп иштеген.

1961–1965 – Орто Азия жана Казакстан боюнча «Правда» газетасынын өз кабарчысы.

1961 – «Дружба народов» журналына «Тополек мой в красной косынке» повести, «Новый мир» журналына «Верблюжий глаз» аңгемеси басылган.
– «Биринчи мугалим» повести «Ала-Тоо» журналына чыккан.

1962 – Кыргызстан кинематографисттер Союзунун төрагалыгына шайланган.
– «Новый мир» журналына «Первый учитель» повести чыккан.
– «Эмгек Кызыл Туу» ордени менен сыйланган.

1963 – «Саманчынын жолу» повести «Ала-Тоо» журналына жарыяланган.
– «Повести гор и степей» деген китеби (буга: «Тополек мой в красной косынке», «Жамийла», «Первый учитель», «Верблюжий глаз» кирген) үчүн Лениндик сыйлыкка татыктуу болгон.
– «Новый мир» журналына «Материнское поле» («Саманчынын жолу») повести жарыяланган.
– Адабият жана искусство боюнча Лениндик сыйлыкты ыйгарып берүү комитетинин курамына кирген.

1964 – «Молодая гвардия» журналына «Красное яблоко» («Кызыл алма») аттуу аңгемеси жарыяланган.
– Азия жана Африка өлкөлөрүнүн тилектештигинин советтик комитетинин төрагасынын орун басарлыгына шайланган.

1966 – КПССтин XXIII съездине делегат болуп шайланган.
– «Новый мир» журналына «Прощай, Гульсары» («Гүлсарат») повести чыккан.

1967 – «Эмгек Кызыл Туу» ордени менен сыйланган.

1968 – «Атадан калган туяк» аңгемеси жарыкка чыккан.
август – Кыргыз ССРинин эл жазуучусу деген ардактуу наам берилген.
ноябрь – «Жаныбарым, Гүлсары» повести үчүн Мамлекеттик сыйлыкка татыктуу болгон.

1969 – Марк Твен ысмындагы клубдун (США) ардактуу мүчөсү.

1970 – «Новый мир» журналына «Белый пароход» («Ак кеме») повести басылган.

1971 – КПССтин XXIV съездине делегат болуп шайланган.
– Ленин ордени менен сыйланган.
– СССР Жазуучулар Союзунун V съездинде сөз сүйлөгөн.

1972 – «Солдатенок», «Свидание с сыном» аңгемелери орус тилинде чыккан.

1973 – К. Мухамеджанов менен бирдикте жазган «Фудзиямадагы кадыр түн» аттуу пьесасы жарык көргөн.

сентябрь – Азия жана Африка жазуучуларынын Алма-Атада өткөн V конференциясында сөз сүйлөгөн.

1974 – Н. К. Крупская атындагы медаль менен сыйланган.
– Кыргыз ССР илимдер Академиясынын академиги.

1975 – «Новый мир» журналына «Ранние журавли» («Эрте келген турналар») повести басылып чыккан.
– «Манас-Атанын ак кар, көз музу» («Снега на Манас-Ата») очерки үчүн «Огонек» журналынын сыйлыгы ыйгарылган.

1976 – КПССтин XXV съездинин делегаты болуп шайланган.
– «Эрте келген турналар» аттуу повести үчүн Кыргыз ССРинин Токтогул атындагы Мамлекеттик сыйлыгы ыйгарылган.
– СССР Жазуучулар Союзунун башкармасынын мүчөлүгүнө шайланган.
– Ташкент шаарында өткөн Азия жана Африка өлкөлөрүнүн жаш жазуучуларынын жолугушуусунда сөз сүйлөгөн.

1977 – «Ак кеме» повести жана ал боюнча жазылган көркөм фильмдин сценарийи үчүн СССРдин Мамлекеттик сыйлыгы ыйгарылган.
– «Знамя» журналына («Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт») «Пегий пес, бегущий краем моря» аттуу повести басылган.
– Софияда I эл аралык жазуучулардын жолугушуусунда сөз сүйлөгөн.

1978 – Ленин ордени жана «Орок жана Балка» алтын медалы менен сыйланган.
– ГДРдин искусство Академиясына мүчө-корреспонденттикке шайланган.

– Социалисттик Эмгектин Баатыры деген наам ыйгарылган.
– Ташкент шаарында өткөн Азия жана Африка өлкөлөрүнүн жазуучуларынын эл аралык жолугушуусунда сүйлөгөн.

1979 – «Эрте келген турналар» жана «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт» аттуу чыгармаларындагы терең гуманизм жана адам улуулугунун духун ачкандыгы үчүн Италиянын Вольтерра шаарынын көркөм коомчулугу биринчи сыйлыгын ыйгарышкан.

1980 – Италияда «Эрте жаздагы турналар» жана «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт» чыгармалары үчүн эл аралык «Этрурия» сыйлыгы тапшырылган.

1981 – КПССтин XXVI съездине делегат болуп шайланган.
– СССР Жазуучуларынын VII съездинде сөз сүйлөгөн.

1982 – Америка Кошмо Штатына барган. Нью-Йорк радиостанциясы аркылуу америкалык радиоугуучулар менен аңгемелешкен.

сентябрь – Фрунзеде журналисттердин эл аралык конференциясында сөз сүйлөгөн.

1983 – «Кылым карытар бир күн» аттуу романы үчүн СССРдин Мамлекеттик сыйлыгы ыйгарылган.
– Париждеги Европалык адабият жана искусство илимдер Академиясынын академиги болуп шайланган.
– Азия жана Африка жазуучуларынын VII конференциясында сөз сүйлөгөн.

1984 – «Элдердин достугу» ордени менен сыйланган.

сентябрь – СССР Жазуучулар союзунун башкармасынын 50 жылдыгына арналган пленумунда сөз сүйлөгөн.

1985 – Джавахарлал Неру атындагы эл аралык сыйлыктын лауреаты.
– Софиядагы Европалык адабият жана искусство Илимдер Академиясынын сессиясында сөз сүйлөгөн.

1986 – КПССтин XXVII съездине делегат болуп шайланган.
– «Новый мир» журналына «Плаха» («Акыр заман») романы чыккан.
– «Памир» журналына «Смерч» («Куюн») [Б. Садыков менен бирдикте жазган] кино-повести жарыяланган.

– Кыргыз ССР жазуучулар союзунун башкармасынын төрагалыгына шайланган.
– СССР жазуучулар союзунун башкармасынын катчылыгына шайланган.

27-окт.-2-нояб. – Ысык-Көл форумунун президенти. [Катышуучулар: Джеймс Болдуин, Дэвид Болдуин, Яшар Кемаль, Александр Кинг, Омер Ливанелли, Федерико Майор, Нараян Менон, Артур Миллер, Инга Миллер, Лисандро Отеро, Клод Симон, Афеворк Текле, Олвин Тоффлер, Хейди Тоффлер, Питер Устинов, Аугусто Форти].

1987 – Стокгольмдогу дүйнөлүк искусство Илимдер Академиясынын академиги.

май – Польша Эл Республикасынын балдарынын сунушу боюнча ойлонуп табылган «Жылмаюу» ордени ыйгарылган.

19-22-октябрь – Ысык-Көл форумунун Швейцариядагы II кеңешмесине катышкан.

1988 – «Октябрь революциясы» ордени менен сыйланган.
– «Кыямат» романы үчүн Италияда эл аралык «Алтын оливка бутагы» сыйлыгы ыйгарылган.
– Японияда Токио институтунун Чыгыш философия академиясынын сыйлыгы тапшырылган.
– «Иностранная литература» журналынын башкы редактору болуп дайындалган.

1990 – СССРдин Президенттик Кеңешинин мүчөсү болуп дайындалган.
– Нью-Йорктогу дин уюмунун «Ыймандуулукка чакырык» фонду тарабынан биринчи сыйлык Ч. Айтматовго ыйгарылган.

1991 – «Плаха» («Кыямат») романы үчүн Ф. Рюккарда атындагы бавариялык сыйлык берилген.

1992 – Түркия жазуучулар союзу түркиялык «Илесам» сыйлыгын берген.

1993 – Эль-Азык (Түркия) шаарындагы паркка Ч. Айматовдун ысмы берилген.

1994 – «Руханият» сыйлыгы берилген. «Кассандра тамгасы» романы «Знамя» журналына жарыяланган. Белгия Падышачылыгындагы Кыргыз Республикасынын Атайын жана Ыйгарым укуктуу Элчиси жана Европа Коомчулугунун Комиссиясынын алдындагы

штаб-квартирада Кыргызстандын туруктуу өкүлү болуп дайындалган. Адабият боюнча Австрия мамлекеттик сыйлыгы ыйгарылган.
– Казакстан Президенти тынчтыктын жана руханий ынтымактын президенттик сыйлыгын тапшырган.
– Бишкек шаарында Эл аралык Коомдук Айтматов академиясы уюшулган.

1995 – Өзбек ордени «Дустлик» тапшырылган. «Кассандра тамгасы» романынын бет ачаары Москвада болгон. Окурмандар менен Ч. Айтматовдун жолугушуусу Кыргыз мамлекеттик опера жана балет театрында өткөн.

1996 – В. Гюго атындагы маданияттын Ардактуу сыйлыгы Францияда берилген.

1997 – «Кыргыз Республикасынын Баатыры» эң жогорку артыкчылык даражасы «Ак шумкар» өзгөчө белгиси менен тапшырылган.

1999 – I даражадагы «Манас» ордени менен сыйланган.
– Ч. Айтматовдун чыгармачылыгына арналган симпозиум ЮНЕСКОдо өткөн.
– Жазуучунун 70 жылдык мааракесине арналган «Айтматов жана театр» Эл аралык фестивалы Бишкекте өткөн.
– Кыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыгы менен Бельгиядагы жана эки ишти айкалыштыруу менен Нидерланд Королевствосундагы, Люксембург Улуу Герцогствосундагы Атайын жана Толук ыйгарымдуу элчиси жана Франция Республикасындагы Атайын жана Толук ыйгарымдуу элчиси болуп дайындалган.

2000 – Ч. Айтматов атындагы Эл аралык фонд негизделген.
– Бишкек, Казан, Анкара, Баку, Астана, Алматы жана Люксембург шаарларынын көчөлөрүнүн бирине Ч. Айтматовдун ысмы берилген.

2003 – Ч. Айтматовго КМШнын алтын медалы берилген.
– XX кылымдагы кыргыз маданиятына жана руханиятына өзгөчө зор салымы үчүн Кыргыз Республикасынын Президентинин «Ардактуу алтын медалы» ыйгарылган.

2004 – Түркияда «Евразия диалогу» платформасынын алтын медалы ыйгарылган.

2005 – Ч. Айтматов «Русская премия» Эл аралык адабият конкурсунун жюрисинин төрагасы болуп шайланган.
– Эл аралык «Алтын бүркүт» жана «Ойлор менен иштердин ыйыктыгы үчүн» ордени менен сыйланган.
– Америка биографиялык институтунун президенти тарабынан «Адамга 2005-жылга карата жетишкендиктери үчүн» наамы берилген.

2006 – Түрк дүйнөсүнө сиңирген эмгеги үчүн «Вектор» эл аралык илимий академиясынын алтын медалы ыйгарылган.
– Москвада жана Санкт-Петербургда «Вечная невеста» («Сардал кыз») романы боюнча презентация өткөн.

2007 – Жаңы роман «Когда падают горы» («Вечная невеста») орус тилинде чыккан.
– Бишкек шаарындагы Улуттук Мамлекеттик орус драма театрына Ч. Айтматовдун ысмы ыйгарылган.
– Ч. Айтматовго арналган Кыргызстандын почта маркасы чыгарылган.

2008 – Кыргызстанда Ч. Айтматов жылы деп жарыяланган.
– Эл аралык ТҮРКСОЙ сыйлыгы ыйгарылган.
– Азербайжан Республикасы «Достук» ордени менен сыйлаган.

10-июнь – Ч. Айтматов Германияда дүйнөдөн кайткан.

14-июнь – Кыргызстанда аза күтүү күнү деп жарыяланган. Жазуучунун сөөгү «Ата-Бейит» мемориалдык комплексине коюлган.
– Бишкек шаарындагы Эмен паркына Ч. Айтматовдун ысмы берилген.
– Ысык-Көлдүн түндүк жээгинде (Чолпон-Ата шаары) Ч. Айтматовдун эстелиги ачылган.

7-декабрь – «Кыргыз маданиятына жана XX кылымдын аң-сезимине өзгөчө салым кошкондугу үчүн» Кыргыз Республикасынын Президентинин Ардактуу алтын медалы менен сыйланган.
– «Кыргыз маданиятына жана XX кылымдын аң-сезимине өзгөчө салым кошкондугу үчүн» Кыргыз Республикасынын Президентинин Ардактуу алтын медалы менен сыйланган.
– Ч. Айтматовдун 80 жылдыгына карата Улуттук китепкана тарабынан кыргыз, орус тилинде «Айтматов Ааламы = Вселенная Айтматова» аттуу библиографиялык энциклопедиянын 3-чыгарылышы жарыкка чыккан.

2009 – Литовдун тыйын чыгаруучу сарайында алты коллекциялык күмүш тыйындардын сериясы – «Чыңгыз Айтматов», «Жамийла», «Биринчи мугалим», «Саманчынын жолу», «Кош Гүлсары» жана «Ак кеме» жасалган.

2011 – Бишкек шаарынын Ала-Тоо аянтына Ч. Айтматовдун эстелиги орнотулган.
– КМШ парламенттер аралык Ассамблеясы тарабынан Чыңгыз Айтматов атындагы Эл аралык сыйлык уюшулган. Сыйлык жазуучунун туулган күнүнө карата берилет.

2012 – АКШ Конгрессинин китепканасында Ч. Айтматовдун бюст-мемориалы ачылган.
– Кыргыз Республикасынын УИАнын Тил жана адабият институтунда Ч. Айтматовдун эстелиги орнотулган.

2013 – Санкт-Петербургдагы Руставели жана Карпинский көчөлөрүнүн бурчунда жайгашкан сквергe Ч. Айтматовдун ысмы берилген.
– Москва шаарындагы чет тилдер адабият китепканасынын атриумунда Ч. Айтматовдун эстелик бюсту ачылган. Анын автору россиялык скульптор Георгий Франгулян.
– Якутиядан табылган 53 карат салмактагы алмаз Ч. Айтматовдун аты менен аталган.

2014 – Бишкекте Ч. Айтматовдун Үй музейи ачылган.
– «Аэрофлот» авиакомпаниясы Ч. Айтматовдун урматына өзүнүн жаңы лайнери «Боинг 737-800дү» жазуучунун аты менен атаган.
– Анкарада (Түркия) Ч. Айтматовдун эстелиги ачылган.

2015 – Москвадагы Данилов районунун борборунда Люсинов жана Большая Серпухов көчөлөрүнүн кесилишиндеги сквергe Ч. Айтматовдун аты берилген.

2016 – Азамат Жаналиев мык жана жип менен «String Art» стилде Ч. Айтматовдун эң чоң портретин жасаган. Портреттин бийиктиги 2,5 м, туурасы 1,25 м.
– Бишкекте жыл сайын берилүүчү #ONE MAGAZINE AWARDS 2016 салтанаты өткөн. «Муундардын урматтоосу» аттуу сыйлык Ч. Айтматов өлгөндөн кийин, коомдук-маданий жана илимий турмуштун өнүгүшүнө зор салым кошкондугу жана жетишкендиктери үчүн берилген.

2017	– Москванын Түштүк административдик округундагы Павлов көчөсүнүн жана Подольск шоссесинин кесилишинде жайгашкан скверге Ч. Айтматовдун аты берилген.
2018	– Түрк маданиятынын эл аралык уюму (ТҮРКСОЙ) Чыңгыз Айтматов жылы деп жарыялады.
2-сентябрь	– А. Осмонов атындагы Кыргыз Республикасынын Улуттук китепканасында Ч. Айтматов атындагы Кыргыз-Түрк маданият борбору ачылган. – Минск (Белоруссия) эс алуу паркына Ч. Айтматовдун аты берилген. – Москва шаарында (Россия) Ч. Айтматовдун эстелиги орнотулган.
2-7-октябрь	– III Эл аралык «Ысык-Көл форуму» өткөн. Форумда глобалдык коопсуздук, экология, демография, социалдык жана экономикалык маселелер талкууланган.

X X X

«Ата-Бейит» мемориалдык комплексинде Ч. Т. Айтматовдун эстелигин жана көрүстөн үстүнө курулма куруу жөнүндө: Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтому. 2013-ж., 13-март, № 135 // Эркин-Тоо. – 2013. – 21-март. – № 22. – Б. 11.

«Ч. Т. Айтматов атындагы Кыргыз Республикасынын жаштар сыйлыгын уюштуруу жөнүндө Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 23-августундагы № 514-токтомуна өзгөртүүлөр киргизүү тууралуу» Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтому. 2011-ж., 6-окт., № 622 // Эркин Тоо. – 2011. – 11-октябрь. – № 86. – Б. 9.

2008-жылды – Чыңгыз Айтматовдун жылы деп жарыялоо жөнүндө Кыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыгы. 2008-ж., 31-янв., ПЖ № 53 // Эркин Тоо. – 2008. – 5-февр. – № 8. – Б. 4.

Ч. Т. Айтматовдун элесин түбөлүккө калтыруу жөнүндө Кыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыгы. 2008-ж., 10-дек. // Эркин Тоо. – 2008. – 16-дек. – № 93. – Б. 2.

Ч. АЙТМАТОВДУ СЫЙЛОО ЖӨНҮНДӨ

1. Ч. АЙТМАТОВГО дагы бир сыйлык: [«Түрк дүйнөсүнө сиңирген эмгеги үчүн «Вектор» Эл аралык илимий академиясынын алтын медалы ыйгарылды] // Кыргыз Туусу. – 2006. – № 41. – 2-5-июнь. – Б. 1.

2. ДҮЙНӨЛҮК таанылуунун дагы бир эпизоду: [Америка биографиялык институтунун президенти тарабынан жалпы адамзат мамилелери чөйрөсүндө «Адамга 2005-жылга карата жетишкендиктери үчүн» наамынын Айтматовго берилиши] // Кыргыз Туусу. – 2005. – 12-15-авг. – № 62. – Б. 8.

3. УЛУУ ТАЛАНТКА дагы бир урмат: [Ч. Айтматовдун Эл аралык «Алтын Бүркүт» жана «Ойлор менен иштердин ыйыктыгы» үчүн ордени менен сыйланышы жөнүндө] // Кыргыз Туусу. – 2005. – № 88. – 11-14-нояб. – Б. 7.

4. ТЕНТИМИШЕВ М. Чынгыз Айтматовдун Алтын жылдызы / М. Тентимишев // Кыргыз Туусу. – 2004. – № 61. – 24-26-авг. – Б. 2.

5. АЛЫБАЕВА Г. Айтматовдун атагы жана аброю дагы көтөрүлдү / Г. Алыбаева [Түркияда «Евразия диалогу» платформасынын сыйлыгы ыйгарылды] // Кут билим. – 2004. – № 13. – 9-апр. – Б. 1.

6. КЫРГЫЗ Республикасынын Президентинин «XX кылымдагы кыргыз маданиятына жана руханиятына өзгөчө зор салымы үчүн «Ардактуу алтын медалы» менен Ч. Айтматовду сыйлоо» жөнүндө Жарлыгы. 2003-ж., 7-дек. // Асылзат. – 2003. – дек. – № 41. – Б. 2; Эркин Тоо. – 2003. –12-дек. – Б. 6; Кыргыз Туусу. – 2003. – 12-15-дек. – № 95. – Б. 1.

7. БАЙЖИГИТОВ Н. КМШнын алтын медалын Айтматов алды / Н. Байжигитов [Эл аралык сыйлыктын лауреаты] // Кыргыз Туусу. –2003. – 22-24-апр. – № 29. – Б. 2.

8. ЗАЛКАР таланттын мааракесине карата. Кыргыз Республикасынын Президентинин буйругу. 2003-ж., 21-февр. [Ч. Айтматов 75 жылдыгына] // Эркин Тоо. – 2003. – 25-февр. – № 14. – Б. 4.

9. БАЙЖИГИТОВ Н. Агалар академик / Н. Байжигитов [Ч. Айтматов менен М. Шахановго «Казакстан Республикасынын Гуманитардык илимдер академиясынын толук мүчөсү» деген даража ыйгарылды] // Кыргыз Туусу. – 2000. – 12-14-май. – № 68. – Б. 8.

10. Ч. Т. АЙТМАТОВДУ I даражадагы «Манас» ордени менен сыйлоо жөнүндө: Кыргыз Республикасынын Президентинин указы. 1999-ж., 24-май // Кыргыз руху. – 1999. – 28-31-май. – № 81-82. – Б. 3; Эркин Тоо. – 1999. – 28-май. – № 41. – Б. 1.

11. МАМАТОВ Ж. Үй-бүлөбүз каалаган / Ж. Маматов [Ч. Айтматовдун Польшанын «Жылмаюу» ордени менен сыйланышы] // Республика. – 1998. – 3-нояб.

12. БАЙЖИГИТОВ Н. Ч. Айтматов Нобель сыйлыгына сунушталды / Н. Байжигитов // Кыргыз Туусу. – 1998. – 18-21-дек. – № 167-168. – Б. 1,6.

13. СОЮЗДУН № 1 билети: [Айтматовго тапшыруу аземи] // Кыргыз Туусу. – 1997. – 11-март. – № 29. – Б. 2.

14. Ч. АЙТМАТОВГО «Кыргыз Республикасынын Баатыры» деген эң жогорку артыкчылык даражасын берүү жөнүндө: Кыргыз Республикасынын Президентинин Указы: [«Ак шумкар» өзгөчө белгисин тапшыруу менен берилсин] // Кыргыз Туусу. – 1997. – 7-февр. – № 17. – Б. 1; Эркин Тоо. – 1997. – 8-февр. – № 6-7. – Б. 1.

15. ЖОЛДОШ Ч. Т. Айтматовду СССРдин Люксембург Улуу Герцогствосундагы Атайын жана Полномочиелүү элчилигине дайындоо жөнүндө СССРдин Президентинин Указы. 1990-ж., 5-окт. // СССР эл депутаттарынын съездинин жана СССР Жогорку Советинин Ведомосттору. – 1990. – 3-окт. – № 40. – Б.1216-1217.

16. ЧЫҢГЫЗ Айтматов жаңы сыйлык ээси: [1989-жылы 19-октябрда Нью-Йорктогу дин уюмунун «Ыймандуулукка чакырык» фонду түзгөн адабият жагынан биринчи сыйлык Ч. Айтматовго тапшырылган] // Кыргызстан маданияты. – 1989. – 26-окт. – № 43. – Б. 1.

17. ЖОЛДОШ Ч. Т. Айтматовду «Октябрь революциясы» ордени менен сыйлоо жөнүндө СССР Жогорку Советинин Президиумунун Указы. 12-дек. 1988-жыл // Сов. Кыргызстан. – 1988. – 14-дек.

18. СОВЕТТИК жазуучуга сыйлык ыйгарылды: [«Кыямат» романы үчүн Италияда Эл аралык баалуу «Алтын оливка бутагы» сыйлыгы ыйгарылды] // Сов. Кыргызстан. – 1988. – 30-окт.

19. ЯПОНИЯНЫН премьер-министри Ч. Айтматовду кабыл алды: [Чыгыш философия академиялык сыйлыгын тапшырды] // Кыргызстан маданияты. – 1988. – 27-окт. – № 44. – Б. 1; Сов. Кыргызстан. –1988. – 19-окт.

Ч. АЙТМАТОВДУН ЧЫГАРМАЛАРЫ

19.1. ЧЫГАРМАЛАРЫНЫН сегиз томдук жыйнагы / Түз. А. Акматалиев. – Б.: Улуу тоолор, 2014. – Т. 1-8.

Т. 1: Повесттер, аңгемелер. –3-бас. 2014. – 347 б. Мазмуну: Жамийла; Ботогөз булак; Делбирим; Биринчи мугалим.

Т. 2: Повесттер, аңгемелер. – 3-бас. 2014. – 519 б. Мазмуну: Саманчынын жолу; Бетме-бет; Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт; Фудзиямадагы кадыр түн; Сократты эскерүү түнү, же маңгыбаш терисинин үстүндөгү сот.

Т. 3: Повесттер, аңгемелер. – 3-бас. 2014. – 383 б. Мазмуну: Гүлсарат; Эрте жаздагы турналар.

Т. 4: Повесттер, аңгемелер. – 3-бас. 2014. – 515 б. Мазмуну: Ак кеме; Ак жаан; Атадан калган туяк; Кайрылып куштар келгенче; Бахиана; Балалыгым; Кызыл алма; Манас-Атанын ак кар - көк музу; Асма көпүрө; Түнкү сугат.

Т. 5: Роман, аңгемелер. – 3-бас. 2014. – 603 б. Мазмуну: Кылым карытар бир күн; Чыңгызхандын ак булуту.

Т. 6: Роман. – 3-бас. 2014. – 491 б. Мазмуну: Кыямат.

Т. 7: Роман. – 3-бас. 2014. – 339 б. Мазмуну: Кассандра тамгасы.

Т. 8: Роман. – 3-бас. 2014. – 351 б. Мазмуну: Тоолор кулаганда.

19А. ЧЫГАРМАЛАРЫНЫН сегиз томдук жыйнагы / Түз. А. Акматалиев. – Б.: Бийиктик, 2009. Т. 1-8.

Т. 1: Повесттер, аңгемелер. 2-бас. 2009. – 381 б. Мазмуну: Ак жаан; Асма көпүрө; Түнкү сугат; Бетме-бет; Жамийла; Делбирим.

Т. 2: Повесттер, аңгемелер. – 2009. – 431 б. Мазмуну: Ботогөз булак; Биринчи мугалим; Кызыл алма; Саманчынын жолу; Гүлсарат.

Т. 3: Аңгемелер, повесттер, драма. – 2009. – 480 б. Мазмуну: Атадан калган туяк; Ак кеме; Эрте жаздагы турналар; Манас-Атанын ак кар - көк музу; Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт; Фудзиямадагы кадыр түн.

Т. 4: Роман, аңгемелер. – 2009. – 542 б. Мазмуну: Кылым карытар бир күн; Чыңгызхандын ак булуту; Кайрылып куштар келгенче; Бахиана.

Т. 5: Роман, аңгеме. – 2009. – 504 б. Мазмуну: Кыямат; Балалыгым.

Т. 6: Романдар. – 2009. – 571 б. Мазмуну: Кассандра тамгасы; Тоолор кулаганда.

Т. 7: Диалог. – 2009. – 525 б. Мазмуну: Аскада калган аңчынын ыйы; Сократты эскерүү түнү, же маңгыбаш терисинин үстүндөгү сот.

Т. 8: Макалалар. Маектер. – 2009. – 599 б.

Мазмуну: I. Адам коом, мезгил жана адабият.

Менин мекеним; Байыркы кыргыз рухунун туу чокусу; Адабияттын жаш гражданларына; Көкүрөк өйүгөн ойлор; Адам жана китеп; Жаңычылдык жүрөктөрү; Хельсин-

ки духу – айкын жол; Бардыгы баарына тиешелүү; Тизе бүгүп ыйлап, жаал кайнап айбарлануу; Жазуучу дүйнөнүн жаңырыгы; Биз баарын ачык сүйлөштүк; Интеллектуалдык кризис; Тоталитаризмдин күнү бүттүбү?

II. Адабият жана искусство чеберлери жөнүндө.

Тоо бөксөрбөйт; Жаңы жээк; Эстелик алдындагы ой; Ал океан сындуу «Манастын» миллион сабын жат билген; Азалуу таазим; Талант; Акындын даркан талаасы; Турмушту чыныгы көркөмдүктө чагылдырган жазуучу; Түбөлүк жашоонун сыры; Чегелөө өнөрүнүн чебери; Ауэзов жөнүндө сөз; Нукура элдик жазуучу; Сыймыктанаар адам; Ак таңдай акындын мурасы; Таалайга бүткөн улуу бийчи; Насирдин Байтемировдун эпосу; Белсемдүү адабиятчы; Түпкү маданияттан башталган устат; Мекендин улуу уулу.

III. Маектер.

Дүйнө татаалданып барат; Испаниядагы жолугушуулар; Жер планетасынын үстүндөгү жолугушуу; Чыгармачыл иштин канаты; Легенданын жаңырышы; Тутумдашуу түйүнү; Биз дүйнөнү өзгөртөбүз, дүйнө бизди өзгөртөт; Бизди ойлонткон китептер; Ысык-Көлдүн куту жана күнү; Оомалуу дүйнөнүн опаасы жөнүндө; Өтөлгөсү өмүр; «Ажатын ылгап дүйнөнүн..»; «Адамдын ариетине ишенем:» Сөзүбүз кандай жаңырат; Ажайып бир адабият жараталы; Дил куну; «Жазуучу болбосом, Бетховендей болмокмунбу деп кетем...; «Мезгилдин чоң көшөгөсү ачыла элек», «Сүйүүдөн аалам жаралган, сүйүүнүн өзү түбөлүк...»; Коомду барымтадан алып чыгалы; «Адам кудайга окшоп калды, бирок жапайы бойдон калды»; Руханияттын ологон чабыты; К. Асаналиев. Чыңгыз Айтматов – дүйнөлүк адабияттын кайталангыс көрүнүшү; А. Акматалиев. Айтматов: Аалам жана Адам; Эскертүүлөр жана түшүндүрмөлөр.

19А1. ЧЫҢГЫЗ Айтматов: Чыгармаларынын сегиз томдук жыйнагы Т. 1-8. / Түз. А. Акматалиев. – Б.: Бийиктик, 2008.

Т. 1: Повесттер, аңгемелер. – Б., 2008. – 380 б.

Мазм.: Ак жаан; Асма көпүрө; Түнкү сугат; Бетме-бет; Жамийла; Делбирим; Эскертүүлөр жана түшүндүрмөлөр.

Т. 2: Повесттер, аңгемелер. – Б., 2008. – 432 б.

Мазм.: Ботогөз булак; Биринчи мугалим; Кызыл алма; Саманчынын жолу; Гүлсарат; Эскертүүлөр жана түшүндүрмөлөр.

Т. 3: Аңгемелер, повесттер, драма. – Б., 2008. – 480 б.

Мазм.: Атадан калган туяк; Ак кеме; Эрте жаздагы турналар; Манас-Атанын ак кар-көк музу; Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт; Фудзиямадагы кадыр түн; Эскертүүлөр жана түшүндүрмөлөр.

Т. 4: Роман, аңгемелер. – Б., 2008. – 544 б.

Мазм.: Кылым карытар бир күн; Чыңгызхандын ак булуту; Кайрылып куштар келгенче; Бахиана; Эскертүүлөр жана түшүндүрмөлөр.

Т. 5: Роман, аңгеме. – Б., 2008. – 504 б.

Мазм.: Кыямат; Балалыгым; Эскертүүлөр жана түшүндүрмөлөр.

Т. 6: Романдар. – Б., 2008. – 528 б.

Мазм.: Кассандра тамгасы; Тоолор кулаганда; Эскертүүлөр жана түшүндүрмөлөр.

Т. 7: Диалог. – Б., 2008. – 527 б.

Мазм.: Аскада калган аңчынын ыйы; Сократты эскерүү түнү, же маңгыбаш терисинин үстүндөгү сот; Эскертүүлөр жана түшүндүрмөлөр.

Т. 8: Макалалар, маектер. – Б., 2008. – 600 б.

Мазм.: Макалалар, маектер; Эскертүүлөр жана түшүндүрмөлөр.

20. БЕШ ТОМДОН турган чыгармаларынын жыйнагы. Т. 1-5. / Түз. А. Акматалиев. – Б.: Шам, – 1999.

Т. 1: Повесттер, аңгемелер. – Б., 1999. – 428 б.

Мазм.: Айтматов дүйнөлүк маанидеги жазуучу; Жамийла: Повесть; Бетме-бет: Повесть; Биринчи мугалим: Повесть; Делбирим: Повесть; Ботогөз булак: Повесть; Кызыл алма: Аңгеме; Бахиана; (жаңы романдан үзүндү); Эскертүүлөр.

Т. 2: Повесттер. – Б., 1999. – 496 б.

Мазм.: Саманчынын жолу: Повесть; Гүлсарат: Повесть; Эрте келген турналар: Повесть; Эскертүүлөр.

Т. 3: Роман, повесттер. – Б., 1999. – 520 б.

Мазм.: Кылым карытар бир күн: Роман; Чыңгызхандын ак булуту: Повесть; Деңиз бойлой жорткон Ала Дөбөт: Повесть; Эскертүүлөр.

Т. 4: Роман, аңгемелер. – Б., 1999. – 452 б.

Мазм.: Кыямат: Роман; Эскертүүлөр; Ак жаан; Түнкү сугат; Асма көпүрө; Манас атанын ак кар – көк музу; Эскертүүлөр.

Т. 5: Роман, драма, публицистикалар. – Б., 1999. – 460 б.

Мазм.: Кассандра тамгасы: Роман; Айрым сөздөргө жана терминдерге түшүндүрмө; Эскертүүлөр; Фудзиямадагы кадыр түн: Драма; Публицистикалар жана маектер: Жазуучу дүйнөнүн жаңырыгы; Өзгөрмө замандагы илим жана маданият; Рухий дөөлөттүн башаты; Ал океан сындуу «Манастын» миллион сабын жат билген; Ак таңдай акындын мурасы; Ауэзов жөнүндө сөз; Тоо бөксөрбөйт; Жаңы жээк; Таалайга бүткөн улуу бийчи; Биз дүйнөнү өзгөртөбүз, дүйнө бизди өзгөртөт; Сөзүбүз кандай жаңырат; Көкүрөк өйүгөн ойлор; Адам жана китеп; Жаңычылдык жөлөктөрү; Хельсинки духу – айкын жол; Бардыгы баарыга тиешелүү; Легенданын жаңырышы; Тутумдашуу түйүнү; Бизди ойготкон китептер; Өтөлгөсү өмүр; Интеллектуалдык кризис; Тоталитаризмдин күнү бүттүбү; Жазуучу болбосом, Бетховендей болмокмунбу деп кетем; «Космостон өзүбүздүн турмушка кайра келдим»; «Мемуар жазар кез келди»; «Дин идеологиянын ордун басканда Тажикстандагыдай болот»; Менде юмор жок.

21. ҮЧ ТОМДОН турган чыгармалар. – Ф.: Кыргызстан, 1982-1983.

Т. 1. 1982. – 448 б.

Мазм.: Чыңгыз Айтматов. Шекер айылы жана аалам; Гүлсарат; Жамийла; Саманчынын жолу; Бетме-бет; Ботогөз; Кызыл алма; Эскертүүлөр.

Т. 2. 1982. – 510 б.

Мазм.: Ак кеме; Эрте жаздагы турналар; Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт; Делбирим; Биринчи мугалим; Фудзиямадагы кадыр түн; Эскертүүлөр жана комментарийлер.

Т. 3. 1983. – 432 б.

Мазм.: Кылым карытар бир күн; Ак жаан; Түнкү сугат; Асма көпүрө; Атадан калган туяк; Манас-Атанын ак кар - көк музу; Айтматовдун өмүрүнүн жана чыгармачылык жолунун негизги даталары;

Эскертүүлөр жана комментарийлер.

* * *

22. БИРИНЧИ мугалим: (Повесттер) – Б., 2007. – 128 б.

Мазм.: Мугалим ардактуу инсан...; Редактордон; Түзүүчүдөн; Биринчи мугалим; Жамийла.

23. АСКАДА калган аңчынын ыйы: [Кылым кыйырындагы сыр ачуу] / Котор.: К. Т. Өмүралиев. – Б.: Учкун, – 2001. – 416 б.

Мазм.: Президент Аскар Акаевдин куттуктоосу; Чыңгыз Айтматов. Сырдашуу бактысы; Төрт эне, же болбосо тууган жерге таянуу; Жоомарт шоолалуу жылдыздар, же бир ууч топурак; Кылымдардын далдасындагы кылмыш, же Маркиз де Сад, Дөнөнбай же кош тиштүү Африка балыгынын уусу; Бийлик менен руханий байлык, же ушул эки нерсенин падыша, хан, король, президенттердин тагдырына тийгизген шарапаттары менен кесепеттери; Адашкан ак куунун муңу, же медуза сыры; Кумурадан чыккан куу баш, же түркий тарыхына көз караш; Өмүрүбүздө өчпөс элес калтырган аялдар, же эки калемгердин делбиримдери жөнүндөгү поэзия кечеси; Сократты эскерүү, же маңгыбаш үстүндөгү сот (драма); Хундар менен Чыңгызхан икаяларынан түрмөктөлгөн азыркы заман драмасы. Ырларын которгон Өмүрбек Тиллебаев; Соңку сөз. Абдыганы Эркебаев. Цивилизация көркөм сөз өнөрпоздорунун көзү менен (Ч. Айтматов менен М. Шахановдун соңку жылдардагы чыгармачылыгы жөнүндө ой түрмөк).

24. ДЕЛБИРИМ: Повесттер, аңгемелер, драма. – Ф.: Кыргызстан, 1981. – 309 б.

Мазм.: Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт; Делбирим; Ботогөз булак; Кызыл алма; Манас-Атанын ак кар - көк музу; Фудзиямадагы кадыр түн (Драма).

25. БИРИНЧИ мугалим: Повесттер жана аңгемелер. – Ф.: Мектеп, 1978. – 316 б.

Мазм.: Биринчи мугалим; Саманчынын жолу; Жамийла; Бетме-бет; Асма көпүрө; Түнкү сугат; Ак жаан.

26. ГҮЛСАРАТ: Повесттер. – Ф.: Кыргызстан, 1978. – 643 б.

Мазм.: К. Асаналиев. Доор менен бирге; Гүлсарат; Ак кеме; Эрте келген турналар; Бетме-бет; Жамийла; Биринчи мугалим; Саманчынын жолу.

27. САМАНЧЫНЫН жолу: Повесттер жана аңгемелер. – Ф.: Кыргызмамбас, 1963. – 322 б.

Мазм.: Биринчи мугалим; Саманчынын жолу; Жамийла; Бетме-бет; Асма көпүрө; Түнкү сугат; Ак жаан.

28. ОБОН: Повесть жана аңгемелер. – Ф.: Кыргызмамбас, 1959. – 191 б.

Мазм.: Обон (Повесть); Ак жаан; Түнкү сугат; Асма көпүрө; Бетме-бет.

* * *

28.0. ЖАМИЙЛА: Повесть. – Б., 2017. – 80 б.

28.01. ЗАЛКАРДЫН залкар ойлору: Учкул сөздөр, цитаталар / Түз.: Ф. Э. Алиева. – Ош: «Билим», 2014. – 131 б.

28А. БАЛАЛЫК: Автобиографиялык эскерүүлөр / Түрк тилинен кыргыз тилине котор. А. Муратов, Б. Чыныбаева. – Б.: Турар, 2011. – 222 б.

28А.1. САМАНЧЫНЫН жолу; Бетме-бет: [Повесттер]. – Б., 2011. – 128 б.

28А.2.ТООЛОР кулаганда: Роман / Котор. Б. Сыдыкова, Ж. Жөкүшова. – Б., 2011. – 191 б.

28А.3. АК КЕМЕ: Повесть. – Б.: Зээн, 2011. – 123 б.

28Б. ЖААБАРС (Тоолор кулаганда): Роман / Котор. А. Пазылов. – Б.: Турар, 2010. – 233 б.

28В. ТООЛОР кулаганда (Кызкайып): Роман. – Б.: Бийиктик, 2009. – 272 б. Мазм.: А. Акматалиев. Аалам, Адам жана Жаабарс; Тоолор кулаганда (Кызкайып); Түшүндүрмөлөр; Ч. Айтматовдун өмүрү жана чыгармачылыгы жөнүндө кыскача маалымат.

28Г. ЖАМИЙЛА: Повесть – Б.: Турар, 2008. – 112 б. Тексти кырг, орус тил.

28Д. ЭНЕ тил тагдыры: [Кыргыз тилинин мамлекеттик тил болуп кабыл алынышы боюнча Улуттук комиссиянын иши]. – Б.: Бийиктик, 2008. – 36 б.

1987-жылы Кайра куруу шарданы күч алып жатканда, орустун ашынган шовинизми «Совет эли бир тилге – орус тилине өтүү керек!» деген чуулгандуу урааны көтөрүп чыгышкан. Бул урааны мыйзамдаштыруу максатында атайын конференцияны Кыргызстанда уюштурушкан. Ал конференцияда СССРдин орус эмес улуттарынын келечек тагдыры картага коюлуп, шовинисттер совет элин толук орусташтыруу саясатын ачыктан-ачык күн тартибине алып чыгышкан.

Улуттардын тагдыры, алардын тилдеринин тагдыры жоюлуп кетүү коркунучунда турганда залкар жазуучубуз Ч. Айтматов баарына башын сайып, бүткүл коркунучту өз моюнуна алып, ошол конференцияда жалындуу сөзү менен совет улуттарынын тагдырын, тилин ашынган шовинисттердин өзөктүү өртүнөн сактап калган.

Эки жылдан кийин (23. 09. 1989) КР Жогорку Советинде «Кыргыз тили мамлекеттик тил» деп жарыяланган атайын мыйзам кабыл алынган.

Китепте Ч. Айтматовдун жана ошол кезде түзүлгөн тил комиссиясынын теңдешсиз иши жөнүндө баяндалат.

29. КАССАНДРА тамгасы: Роман / Котор. М. Төлөмүшев. – Б.: Кыргызстан, 1996. – 254 б.

30. КАЙРЫЛЫП куштар келгенче: Аңгеме / Басууга даярд. П. Казыбаев, сүрөт. Т. Курманов. – Б.: Шам, 1995. – 20 б.

31. КЫЯМАТ: Роман / Котор. А. Жакыпбеков, А. Токтогулов. – Ф.: Адабият, 1988. – 350 б.

32. АК КЕМЕ: Повесть. Тестиер балдар үчүн / Сүрөт. А. Мисюров. – Ф.: Мектеп, 1986. – 159 б.; ил. м-н.

33. ЧЫПАЛАК бала: Жомок: Бөбөктөр үчүн / Сүрөт. Б. Жайчыбеков. – Ф.: Мектеп, 1985. – 24 б.; ил. м-н.

34. БУГУ ЭНЕ: Жомок: Кенже балдар үчүн / Сүрөт. Б. Жайчыбеков. – Ф.: Мектеп, 1982. – 24 б.

35. ЭРТЕ келген турналар: Повесть. Өспүрүмдөр үчүн / Сүрөт. Л. А. Ильина. – Ф.: Мектеп, 1981. – 150 б.

36. ЖАМИЙЛА: Повесть. – Ф.: Кыргызстан, 1977. – 92 б.

37. ТҮНКҮ сугат: Аңгеме. – 3-бас. – Ф.: Кыргызстан, 1975. – 42 б.

38. АТАДАН калган туяк: Аңгеме. – Ф.: Мектеп, 1970. – 26 б.

39. БИРИНЧИ мугалим: Повесть. – Ф.: Кыргызокуупедмамбас, 1963. – 75 б.; ил. м-н.

39А. БАХИАНА; [Жаңы романдан үзүндү] // Жаңы Ала-Тоо. – 2011. – № 6. – Б. 3-18.

39Б. ДЕЛБИРИМ: Повесть // Жаңы Ала-Тоо. – 2010. – № 11. – Б. 3-36; № 12. – Б. 91-134.

39В. БАЛАЛЫГЫМ: Аңгеме // Эркин Тоо. – 2009. – № 4 (20-янв). – № 54 (16-июнь).

39Г. АРСЕН Саманчин: [«Вечная невеста» «Когда падают горы» аттуу романынан үзүндү] / Котор. А. Пазылов // Кыргыз Туусу. – 2008. – № 13 (22-23-февр.) – Б. 11; 26-28-февр. – № 14. – Б. 11; 4-6-март. – Б. 11; № 15, 19. – Б. 11.

39Д. ЖААБАРС: [үзүндү] / Котор. А. Пазылов // Заман Кыргызстан. – 2008. – № 23 (20-июнь). – Б. 9.

39Е. АЙТМАТОВДУН махабаты: [Ч. Айтматов менен М. Шахановдун «Аскада калган аңчынын ыйы» деген китебинен үзүндү] // Агым. – 2008. – № 74 (12-дек). –Б. 13.

39Ж. АРСЕН Саманчин (Жаңы романдан үзүндү) / Котор. А. Пазылов// Эркин Тоо. – 2007. – № 2. (12-янв.). – Б. 11; 19-янв. – № 4. Б. 11; 2-февр. – № 8. – Б. 10.

39З. САРДАЛ кыз: [романдан үзүндү] / Котор. С. Станалиев // Кыргыз Туусу. – 2007. – № 6 (26-29-янв.). – Б. 9; 1-февр. – № 7. – Б. 9; 6-8-февр. – № 9. – Б. 9.

40. ЖАМИЙЛА: Повесть // Кыргыз Туусу. – 2004. – № 23. – 6-8-апр. – Б. 17; – № 36. – 28-31-май. – Б.17.

41. «МЕН да мугалим болгом»: [«Балалыгым» аттуу китебинен үзүндү] / Түрк тилинен котор. А. Арналиева // Кут билим. – 2003. – 23-май. – № 18. – Б. 6.

42. КУМУРАДАН чыккан куу баш же түркий тарыхына көз караш: [Ч. Айтматов менен М. Шахановдун жүрөк беренесинен жаралган сыр маектен үзүндү] // Эркин Тоо. – 2003. – 15-апр. – № 27. – Б.8.

43. КУМУРАДАН чыккан баш сөөгү же түрктөр тарыхына көз караш: Санжыра. Тарых. Эл казнасынан. // Ала-Тоо. – 1996. – Б. 3-79.

44. ЖОЛ кесилиши: Аңгеме [Жазуучунун «Бетме-бет» повестинин мазмунуна негиз болгон окуя жөнүндө баян] / Котор. А. Жакыпбеков // Кыргызстан маданияты. – 1992. – 1-окт. – № 40. – Б. 4.

45. ЧЫНГЫЗХАНДЫН ак булуту: [Повесттен үзүндү] / Котор. А. Токтогулов // Кыргызстан маданияты. – 1992. – 27-февр. – № 9. – Б. 8-9; – 12-март. – № 10-11. – Б. 8-9.

46. ГЕЗИТЧИ Дзюйо: Аңгеме // Ак бата. – 1992. – № 1. – Б. 5-10.

47. БЕТМЕ-БЕТ: Повесть. // Ала-Тоо. – 1991. – № 9-10. – Б. 29-73.

48. ГУНДУЛА жана анын бир туугандары: [Очерк биринчи жолу 1987-ж. Германиянын «Штерн» журналына жарыяланган] // Ала-Тоо. – 1998. – № 7. – Б. 3-12.

49. БАХИАНА: Жаңы романдан үзүндү / Котор. А. Жакыпбеков // Кыргызстан маданияты. – 1988. – 8-дек. – № 49. – Б. 8-10; Ала-Тоо. – 1988. – № 12. – Б. 40-50.

50. КЫЯМАТ: Роман / Котор. А. Жакыпбеков, А. Токтогулов // Ала-Тоо. – 1987. – № 11. – Б. 27-95; 1988. – № 1. – Б. 3-62; 1988. – № 2. – Б. 3-73.

51. ФУДЗИЯМАДАГЫ кадыр түн: [Эки бөлүмдүү психологиялык социалдык драма] // Чыгармачылык сахнасы. – Ф., 1977. – № 2. – Б. 7-59.

52. КАЙРЫЛЫП куштар келгиче: [Үзүндү] // Кыргызстан аялдары. – 1973. – № 8. – Б. 17-19.

53. АТАДАН калган туяк: Аңгеме // Сов. Кыргызстан. – 1968. – 23-24-февр.; Дагы: Кыргызстан аялдары. – 1969. – № 2. – Б. 11-14.

54. КЫЗЫЛ алма: Аңгеме // Сов. Кыргызстан. – 1964. – 19, 22, 23-дек.

55. АСМА көпүрө: Аңгеме // Сов. Кыргызстан. – 1955. – № 12. – Б. 2-22.

56. ТҮНКҮ сугат: Аңгеме // Сов. Кыргызстан. – 1955. – № 13. – Б. 37-50; Дагы: Сов. Кыргызстан. – 1959. – 17, 19, 25-апр.

57. АК жаан: Аңгеме // Сов. Кыргызстан. – 1954. – № 8. – Б. 45-53.

Ч. АЙТМАТОВДУН ПУБЛИЦИСТИКАЛАРЫ

Кыргыз публицистикасынын өнүгүшүндө жана сапаттык жаңыланышында Ч. Айтматовдун ролу өтө чоң. Анын социалдык философиялык чоң жалпылоолорго сугарылган принциптүүлүк менен саясий өткүрдүккө негизделген, накта сүрөткерлик, сезимталдык жана эстетикалык ийкемдүүлүккө бөлөнгөн очерктери менен публицистикалык макалалары көркөм чыгармаларындай эле зор кызыгууну туудурат. Алар агымдагы коомдук турмуштун актуалдуу маселелерине жана көрүнүштөрүнө арналып, анын ар түрдүү жактары тууралуу маалыматтарды берет, алдыга коюлган максаттарга жетүүнүн жолдору жана шарттары жөнүндөгү көз карашын билдирет.

58. БИЗ ДҮЙНӨНҮ жаңыртабыз, дүйнө бизди жаңыртат: макалалар, маектешүүлөр, сүйлөгөн сөздөр / Түз. С. Тургунбаев – Ф.: Кыргызстан, 1988. – 399 б.

Мазм.: 1. Кыргызстан: анын табияты, тарыхы, маданияты жана көрүнүктүү адамдары жөнүндө;

2. Адам жана азыркы учур;

3. Доор жана жазуучунун милдети;

4. Көркөм чыгармачылык, коом жана адам жөнүндөгү маектешүүлөр;

5. Адабияттын атактуу өкүлдөрү жөнүндө.

Тынчтык үчүн күрөшүүдө

58.1 АЙТМАТОВ жана доор чакырыктары: [III Эл аралык «Ысык-Көл форуму» жөнүндө ой-пикирлер] // Кыргыз Туусу. – 2018. – 9-окт. – № 77. – Б. 2, 5.

58.2 АЙТМАТОВ жана заман чакырыктары: [III Эл аралык «Ысык-Көл форуму» жөнүндө] // КыргызТуусу. – 2018. – 5-окт. – № 76. – Б. 6-7.

58.3 АЙТМАТОВдун идеялары азыр да актуалдуу: [III Эл аралык «Ысык-Көл форумунун» катышуучуларынын кайрылуусу] // Кыргыз Туусу. – 2018. – 16-окт. – № 79. – Б. 2.

58.4 ЖЭЭНБЕКОВ С. «Бүгүн өтүп жаткан форум – улуу инсан, улут акылманы, дүйнө кеменгери Чыңгыз агабызга биздин терең таазимибиз» : [Кырг. Респ. Президенти III Эл аралык «Ысык-Көл форуму» ж-а Ч. Айтматов жөнүндө] // Кыргыз Туусу. – 2018. – 9-окт. – № 77. – Б. 4.

58.5 СУЛТАНБАЕВА А. «Форумга дүйнөнүн 25 өлкөсүнөн 160тан ашуун өкүлдөр катышат: [Кырг. Респ. маданият, маалымат жана туризм министринин орун бас. маеги] // Кыргыз Туусу. – 2018. – 5-окт. – № 76. – Б. 6.

59. КООМДУ барымтадан алып чыгалы: [Ысык-Көлдө Евразиялык саммиттин өтө тургандыгы жөнүндө] / Жазуучу менен маектешкен Е. Яковлева // Эркин Тоо. – 2004. – № 37. – 18-май. – Б. 3.

60. КОЛУНАН куралын тартып ал: [Россиянын Президенти Путинге Бесландагы террордук каргашага жазуучунун көңүл айтуусу] // Кыргыз Туусу. – 2004. – № 70. – 24-27-сент. – Б. 7.

61. БИЗ өтө коркунучтуу абалда калдык, деп биринчи айткан мен элем: [Жазуучунун саясий абал тууралуу маеги] / Маектешкен И. Гришина // Кыргыз Туусу. – 1991. – 10-окт.; Береке. – 1991. – 18-окт.

62. КОНФРОНТАЦИЯДАН (карама-каршы туруудан) тынчтыкка, жанаша жашоого карай: СССР Жогорку Советинин палаталарынын тышкы иштер боюнча комиссияларынын кошмо заседаниесинде сүйлөгөн сөзү // Кыргызстан маданияты. – 1988. – 25-февр. – № 9. – Б. 2.

XX кылымдын 80-жылдарында Вашингтондо эки улуу державанын жетекчилеринин өз ара сүйлөшүүлөрү аркылуу тынчтыкта жанаша жашоо келишими түзүлүп, ал дүйнөлүк альтернативалардын жаңы доорунун жаңы баракталарын ачкан. Бул кошмо кеңешмеде сүйлөгөн сөзүндө Ч. Айтматов СССР менен Кошмо Штаттар идеологиялык жактан бөлүнүп турганына карабай тынчтык келишиминин түзүлүшүнө, жарыша куралдандыруунун кесепеттерине жана келишим түзүлүү алдындагы өтө коркунучтуу тарыхый кырдаалга токтолуп, биз азыр тирүү калуунун улуу трансформациясынын жалпы фазасын башыбыздан өткөрүп жаткандыгыбызды жана бул даражага жетүү кайра куруусуз, ачык айтуусуз, жаңыча ой жүгүртүүсүз мүмкүн эместигин белгилеген.

Дүйнөлүк эки система тең адамзаттын акыл-эсине жана айкөл рухуна татыктуу, аны андан ары өркүндөтүүгө муктаж. Элдердин ортосундагы ишенимди түптамырынан бери бекемдөө, саясатта моралдын жалпы адамзаттык өлчөмүн сак-

тоо – бул мындай улуу идеалдарга жетүүнүн башкы милдети болуп саналат деген оюн айткан.

63. ЫСЫК-КӨЛ форуму. – Ф.: Кыргызстан, 1987. – 270 б. – Тексти орус, кыргыз, англис тилинде.

64. «ЫСЫК-КӨЛ» форумунун жаңырыгы: «Биз келечекке, ишенебиз...» // Ала-Тоо. – 1987. – № 6. – Б. 3-13.

1986-жылдын октябрь айында Кыргыз ССРинин Эл жазуучусу Ч. Айтматовдун чакыруусу боюнча республикабызда дүйнөлүк адабият менен искусствонун ишмер-интеллектуалдарынын жолугушуусу болуп өтүп, ал жолугушуу «Ысык-Көл» форуму деп аталган.

Форумга адамзат ишмердигинин түркүн областынан ар түрдүү көз караштагы он беш өкүл катышып, учурубуздагы жана келечектеги адамзат тагдырына, жашоо тиричилигине таандык орчун маселелер, жаңыча ой жүгүртүү маселеси боюнча пикир алмашышкан. Бул макалада ошол жыйынга катышкандардын ой пикирлери берилген.

65. МЕЗГИЛ жаңыча ойлоону талап кылат // Кыргызстан маданияты. – 1986. – № 46. – 13-нояб. – Б. 1-3.

1986-жылдын 20-октябрында КПСС БКнын Генеральный секретары М. С. Горбачев «Ысык-Көл форумунун» ишмерлеринин тобу менен жолуккан. Меймандар бир нече күн Кыргызстанда болушуп, азыркы учурдун эң эле актуалдуу маселелери тууралуу пикир алмашышкан. Жолгушууга түрк жазуучусу Яшар Кемаль, Индиянын музыка жана драма академиясынын президенти Нараян Менон, Кубалык прозачы Лисандро Отеро, Рим клубунун президенти Александр Кинг, америкалык драматург Артур Миллер, анын жубайы сүрөтчү Инга Миллер, түрк композитору Омер Ливанелли, америкалык прозачы Джеймс Болдуин, француз жазуучусу, Нобель сыйлыгынын лауреаты Клод Симон, испаниялык коомдук ишмер жана адабиятчы Федерико Майор, ЮНЕСКОнун секретариатынын мүчөсү Аугусто Форти, америкалык футуролог Олвин Тоффлер, анын жубайы, философ Хейди Тоффлер, англис жазуучусу, актер, режиссер Питер Устинов, эфиоп сүрөтчүсү Афеворк Текле, америкалык актер Дэвид Болдуин катышышкан.

Бул макалада форумдун катышуучулары менен М. С. Горбачевдун аңгемелешүүсү баяндалат.

66. «ЖЕР энебиз бирөө эле» // Кыргызстан маданияты. – 1987. – № 47. –19-нояб. – Б. 2 («Советская культура» газетасынан).

Үчүнчү миң жылдыктын босогосундагы адамзаттын алдында турган маселелерди талкуулашкан «Ысык-Көл форумунун» катышуучуларынын экинчи жолку пикир алышуусу 19-октябрдан 22-октябрга чейин Швейцарияда болуп өткөн. Макалада «Ысык-Көл форумунун» эң башкы демилгечиси, анын президенти Ч. Айтматов ошол Швейцариядагы жолугушуудан алган таасирлери жөнүндө баяндайт.

67. ИНДИЯ сабактары // Кыргызстан маданияты. – 1987. – 24-дек. – № 52. – Б. 3 («Индия» журналынан).

Автор макалада турмуштук саясаттын эң сонун үлгүсү болгон документ – Дели декларациясына, анын маани-мазмунуна токтолуп, адам жер жүзүн жексен кылуунун амалын тапкандан миң жыл мурун эле Индия зордук-зомбулуктун түбү согуш экендигин, ал адам өмүрүн гана соолтпостон, аман калгандардын аң-сезимине зак келтире тургандыгын айдан ачык көргөзүп, айыптап чыккандыгын жазган. Индия сабактарына ой жүгүртүп «Биримдик – көп түрдүүлүктө» деген кыска инди сөзү келечек дүйнөгө нуска болуп калууга тийиш деген ойду айтат. Индия азыркы алдыңкы мамлекеттерге теңелүү менен миңдеген жылдар бою көкөлөтүп көтөрүп келген асыл идеалдарын, рухий салттарын технологиялык прогресске тепсетпей сактап келаткандыгын белгилейт.

68. АДАМДЫН ариетине ишенем: Биздин нравалык казыналар (Маектешкен Ю. Разгуляев, В. Хатунцев) // Сов. Кыргызстан. – 1987. – 18-февр.

Аңгемелешүүдө Ч. Айтматов абийирди арк тутуп жашоонун мааниси, ымандуулук, социалдык акыйкаттык проблемаларына токтолот. Адамдын рухий жигери, кыйынчылыктарды жеңүүнүн бизде топтолгон зор жана көп түрдүү тажрыйбасы, элдин өздүк аң-сезими азыркы мезгилибизге сапаттык жактан жаңы мазмун берерине ишенип, «...Тарых бизге берген мезгил жөнөкөй эмес, ал жапалуу, кайталап коёюн, эң оболу ядролук алааматтын коркунучунан улам жабыгып турат, бирок космос масштабында болсун, биздин ички проблемаларыбыз менен түйшүктөрүбүздүн чектеринде болсун, бүткүл ишенич-үмүт – адамда, анын акыл-эсинде жана жан-дүйнөсүндө, анын гуманистчил насилинде» – деп жыйынтыктайт.

69. ӨЗ ТАГДЫРЫБЫЗДЫ коргойлу // Сов. Кыргызстан. – 1987. – 8-февр.

АКШнын штатында кезектеги жер астындагы ядролук жардыруу жөнүндөгү билдирүүдөн кийин Кыргыз ТАГдын кабарчысы Ю. Блюм жазуучу менен жолугушуп, бул «сыноо жүргүзүүчүлөр» бүткүл адамзаттын тагдырына, апааттуу абал түзүп жатышкандыктары жөнүндө маектешкен. Атактуу «Ысык-Көл форумунун» мүчөлөрү да өз чыгармачылыгы менен планетабызда тынчтыктын биротоло жеңишине көмөк көрсөтүүгө жана карасанатайлыкка активдүү каршы тургандардын бардыгы менен тыгыз байланышта болууга даяр экендиктерин билдирген.

70. САБАК болор окуя: Америкалык «Челленджер» космос кораблинин дуушар болгон кырсыктуу окуясы жөнүндө / Жазуучу менен маектешкен К. Өмүркулов // Сов. Кыргызстан. – 1986. – 19-февр.

71. ТИЗЕ бүгүп ыйлап, жаал кайнап айбарлануу: Хиросима менен Нагасакиде атом бомбасы ташталган күнгө 40 жыл // Сов. Кыргызстан. – 1985. – 11-авг.; Мугалимдер газетасы. – 1985. – 14-авг.

72. АТА МЕКЕНДИН жылдыздуу асманы: Тынчтыкты сактоо // Сов. Кыргызстан. – 1984. – 4-янв.

73. ЖАМАН ойдо болуунун түтүн көшөгөсүн сыйрып / Америкалык радио угуучулар менен аңгемелешүүсү // Мугалимдер газетасы. – 1982. – 2-июнь; Сов. Кыргызстан. – 1982. – 30-май; Ленинчил жаш. – 1982. – 1-июнь.

Ч. Айтматов ООНдун атайын комитетинин апартеидге каршы сессиясына ардактуу мейман катары катышып, Кошмо Штаттан жөнөп кетээрдин алдында Нью-Йорктогу

«Даблю-би-эй-ай» радиостанциясы аркылуу радио угуучулар менен аңгемелешкен. Суроолор телефон аркылуу берилген. Аңгеме узакка созулуп, жооптор эфир аркылуу уктурулган. Аңгемелешүүдө Ч. Айтматов апартеидге байланышкан суроолор боюнча өз оюн ортого салып, Советтер Союзу тууралуу айтып берген.

74. БААРЫНАН мурда тынчтык // Сов. Кыргызстан. — 1982. – 30-янв.

75. ҮЧ КОНТИНЕНТТИН фестивалы: // Ленинчил жаш. – 1978. – 15-июнь.

Ташкентте өткөн эл аралык V кинофестиваль жөнүндө «Үч континенттин фестивалы» аттуу С. Чертоктун китеби чыккан. Макалада Ч. Айтматовдун бул китеп жөнүндө пикири берилген.

76. ПЛАНЕТА үстүндөгү жолугушуу // Кыргызстан маданияты. – 1975. – 7-авг. – № 32. – Б. 3.

«Союз» жана «Апполон» кораблдеринин космостогу жолугушуусу жөнүндө америкалык жазуучу К. Воннегут менен аңгемеси.

77. КОЛ КАРМАША басып өттүк // Күчүбүз биздин достукта: Советтик жазуучулардын ырлар жана очерктер жыйнагы / Түз.: Ч. Унурова. – Ф., 1973. – Б. 90.

78. ҮЧ КОНТИНЕНТТИН элдеринин тилектештиги // Коммунист. – 1966. – № 4. – Б. 55-58.

1966-жылы январь айында Гаванада үч континенттин – Азиянын, Африканын жана Латын Америкасынын элдеринин тилектештигинин конференциясы болуп, ага 82 өлкөдөн келген делегаттар жана Европанын социалисттик өлкөлөрүнүн өкүлдөрү катышкан.

Макалада автор бул эл аралык конференциянын жүрүшү, жалпы саясий резолюциясы, анда каралган маселелер жана кабыл алынган чечимдер жөнүндө баяндайт.

78А. ЖҮРӨККӨ окшош материк // Сов. Кыргызстан. – 1962. – 15-апр.

1962-жылы 14-апрелде Африканын боштондук күнүн бүткүл прогрессивдүү адамзат менен бирге Кыргызстан да белгилеп, бул эл аралык датага арналган чогулушта Ч. Айтматов доклад жасаган. Докладда эркиндик үчүн күрөшкөн африкалыктардын кайра туулган сыймыктуу сезими жөнүндө ой жүгүртөт.

Кайра куруу, улуттук идеология жана азыркы коомдук проблемалар

79. «АДАМ Кудайга окшоп калды, бирок жапайы бойдон калды»: [Жазуучунун «Новые известия» газетасына берген интервьюсу] // Кыргыз Туусу. – 2006. – 16-19-июнь. – № 45. – Б. 16.

80. «ИСЛАМ коргоого муктаж эмес, ал улуу дин»: [Жазуучу менен маектешкен А. Муратов] // Zaman Кыргызстан. – 2005. –№ 21. – 3-июнь. – Б. 9.

81. «АР КАЧАНДАН бир качан Россияга ыктообуз абзел»: [Жазуучу Кыргызстандын Россияга ыктоосун шарттаган кырдаалдар, дипломатиялык иштери жана өз чыгармачылыгы жөнүндө] / Маектешкен Ю. Васильев, котор. А. Пазылов // Кыргыз Туусу. – 2003. – 4-6-март. – № 16. – Б. 5.

82. «БИЗ динге жан кечтидей жулунбаган журтпуз»: [Жазуучу менен азыркы саясий абал жөнүндө дил маек] /Аңгемелешкен В. Самойлов. // Кыргыз Туусу. – 2002. – 12-14-февр. – № 11. – Б. 9.

83. «ДЕМОКРАТИЯ – бул Нух пайгамбардын кемеси...»: [Жазуучунун чет өлкөлүк журналисттердин суроолоруна берген жообу] / Даярдаган Т. Насирдинов // Кыргыз Туусу. – 1999. –18-20-май. – № 75-76. – Б. 3.

84. «АДАБИЯТТЫН ойдун очогу болуудан бөлөк милдети жок»: [Жазуучунун «Лит. газетанын» баяндамачысы А. Ваксберг менен маеги] // Кыргыз Туусу. – 1998. – 21-23-июль. – № 81-82. – Б. 4.

85. «XXI КЫЛЫМ. Биз күтүп жатабызбы, же Бизди күтүп жатышабы?..»: [Массалык маданияттын шаманизми тууралуу жазуучунун ой толгоосу] // Кыргыз Туусу. – 1998. – 13-16-март. – № 21-22. – Б. 2-3.

86. «ТАБИЯТТЫ кулак кести кулубуз катары санайбыз, бирок ошол кулак кести кул эртедир-кечтир кампа кайтарбай койбойт...»: [Жазуучунун «Москов. новости» газетасынын анкетасына берген жообу] // Кыргыз Туусу. – 1998. – 14-16-июль. –№ 77-78. – Б. 5.

87. «ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫК кризис тоталитаризм күнү бүттүбү...»: [Кайра куруу доорунун адабиятка тийгизген таасири] / Котор. Ж. Турдубаев. // Кыргыз руху. – 1994. – 6-сент. – № 20. – Б. 4; – 16-сент. – № 21. – Б. 4; – 30-сент. – № 22. – Б. 4.

88. «МЕН ҮЧҮН турмуштун маңызы акыйкат өлкөнүн чен өлчөмү менен байланышпайт»: [Люксембургдун жана ФРГнын коомчулугу жана окурмандары менен жолугушуулары, басма сөзгө жарыяланган макалалар жөнүндө] / Котор.: Л. Строилов // Өкмөт сөзү. – 1992. – № 4. – Б. 3.

89. «БИЗ доор алмашкан күндөрдүн күбөсүбүз»: [Кайра куруу, саясий абал жөнүндө О. Ибраимов менен жазуучунун маеги] // Кыргыз маданияты. – 1991. – 19-дек. – № 51. – Б. 4-5.

90. «ЖЕҢИШТИН эң кыйыны – өзүндү жеңүү»: [«Труд» (3-окт. 1991.) гезитине жарыяланган макала. Өлкөнүн, элдин, айрым инсандын тагдыры жөнүндө] / Жазып алган Катин // Береке. – 1991. – 11-окт.

91. Ч. АЙТМАТОВ аалам, дин, рух жана өзү жөнүндө: [Жазуучунун Егей университетинин студенти С. Пынар менен маеги] / Даярдаган Муртаза Булутай // Эркин Тоо. – 1991. – 21-28-авг. – Б. 1, 4-5.

92. КАЙРА куруунун кайчылаштыгы: [Улуттар ортосундагы мамилелер боюнча И. Гришина менен маеги] / «Литературная газетасынан» которулду // Мугалимдер газетасы. – 1990. – 3-авг.; Фрунзе шамы. –1990. – 19-июль.

93. АДАМДЫН адамдыгы ыйманы: [XX-XXI кылымдын чегинде коомдук өзгөрүүлөр, проблемалар жөнүндө Ч. Айтматов жана О. Э. Кендзабуро менен «Литературная газетасынын» адабий-публицистика бөлүмүнүн редактору И. Гришинанын маеги] // Фрунзе шамы. – 1990. – 13-янв.; Кыргызстан маданияты. – 1990. – 11-янв. – № 2. – Б. 4-5.

94. СССР ЭЛ депутаттарынын съездинде «Иностранная литература» журналынын башкы редактору Ч. Айтматовдун сүйлөгөн сөзү // Кыргызстан маданияты. – 1989. – 8-июнь. – № 23. – Б. 3-4.

95. ТАНДООНУН жана чечимдердин жолу: [Кайра куруунун жүрүшүндө анын оң жана терс жагдайлары жөнүндө СССР Эл депутаттарынын съездинде сүйлөгөн сөзү] // Сов. Кыргызстан. – 1989. – 27-май.

96. ЖАҢЫ журттун аты – журнал: [«Иностранная литература» журналынын башкы редактору Ч. Айтматов менен маектешкен В. Вологдин] // Сов. Кыргызстан. – 1988. – 1-июль.

97. ДИЛ КУНУ: («Огонек» журналынын кабарчысы Ф. Медведев менен маек) / Котор. К. Ботояров // Кыргызстан маданияты. – 1987. – № 32. – 6-авг. – Б. 1-6.

Мамлекеттик масштабдагы адам Социалисттик Эмгектин Баатыры өлкөнүн эң жогорку мийзам органынын депутаты Ч. Айтматовду өлкөдө жүрүп жаткан жаңылануу процесси толкундатат, кайра куруунун маселелерин жан дили менен кабыл алып, көп маселелерди тогуз толгоно ойлонот, анализдейт, тактайт. Конкреттүү, көрүнөө маселелер тууралуу сөз козгоп, биздин жашоо-турмушубузда эмнени оңдоп-түзөө керектигин айтат. Жекече фактыларды санап көпчүлүгүн жалпылаштырып жыйынтыктайт. Социализмдин нукура маңызы азыр гана айкындалып, жер жүзүндөгү бардык ийги иштердин эң бийик максаты демократия аркылуу гана иш жүзүнө аша тургандыгын, кандай гана коом болбосун рухтун чыныгы эркиндигине негиз түзүп бере албаса, андан эч кандай майнап чыкпай тургандыгын белгилейт. Тынчтык, интернационализм, жаратылышты коргоо сыяктуу дүйнөлүк глобалдуу проблемалардан тартып, өлкөдөгү экономикалык бир топ кыйынчылыктарга токтолот.

Кабарчы Медведев 1984-жылдын январында алган интервьюсундагы жазуучунун «Чыныгы тарыхыбыз эми гана башталды, биздин коом канчалык жетилип, жетишкендиктерге канчалык деңгээлде эгедер боло аларлыгы эми гана ачык көрүндү... Биз сөзсүз жеңип чыгышыбыз керек. Жеңиш деп мына ошону айтса болот» - деген сөзүн эске салып, азыркы күндө залкар инсан, таланттуу адамдардын күчүнө, демилгесине, талантына таянып гана биздин турмушубузду экономикасына, маданиятына чейин баштан аяк кайра кура ала тургандыгыбызга ишенет.

98. «АЖАТЫН ылгап дүйнөнүн...» (Аңгемелешкен Г. Меликянц) // Кыргызстан маданияты. – 1987. – 2-июль. – № 27. – Б. 4-5.

Өлкө кайра жаралуунун улуу босогосунда турганда жашоо-турмушубуздун өнүгүшүнө кедерги болуп кендирибизди кесип келген, жылдызыбызды түшүрүп жер каратканкан нерселердин бардыгынын бетин ачып, социалдык сенектиктен кутулуу зарылдыгын, кайра куруу ишинин татаалдыгын, аны иш жүзүнө ашыруу үчүн көнүмүш ой, эски практиканын өжөр күчүн жеңүү жана ал үчүн чоң аракет, күч талап кылынарын белгилейт. Орто Азия аймагында, биздин республикада түзүлгөн оор жагдайларга, экономикалык, экологиялык, социалдык жактан кетирилип жаткан айрым кемчиликтерге жана тескери көрүнүштөргө токтолгон. Ошондой эле, тынчтык темасына, тышкы саясий иштердеги аракеттерге, андагы ийгиликтерге кайрылып маалымдуулук дүйнөнүн аман-соо турушуна да аркасын тийгизерин айтат.

АКШнын мамлекеттик секретары Шульц менен Москвадагы жолугушуулары жана Шульцтун маалымдуулукка жана ага байланышкан бардык иштерге кызыккандыгы жөнүндө баяндайт. Андан ары аңгемелешүүдө сөз өнүгүү жолундагы жаңы проблемалар, кадрлар маселеси, маданий интеграциянын айрым маселелери, интеграционализм жана улуттук нигилизм жөнүндө болот.

99. ИНСАН зоболосу // Сов. Кыргызстан. – 1987. – 14-нояб.

Азыркы адамдын руханий өнүгүшү жүрө турган жолдор тандалып, келечек бүгүнкү биз жасай ала турган иштерге көз каранды болуп турганда адамдын мамлекетке, мамлекеттин адамга, инсандын коллективге болгон өз ара мамилелерине жана турмуштун бүткүл чөйрөсү менен адамдын жашоосуна сиңе турган ачык-айкын демократия, эркиндик, эс жөнүндө, өткөндөн калган эстеликтердин сакталуу абалы жөнүндө ой жүгүртөт, айрым фактыларга кайрылат. Совет бийлигинин жылдарында совет адамдарынын бир нече мууну элдердин достугун чыңдап келгендигин, бул процессти кандай да болсун сактап калуу зарылдыгын, себеби бир эле жолу бузулган улуттук биримдикти калыбына келтирүү оңойго турбастыгын, ошондуктан улуттук маданияттын боордоштугун урматтоого тарбиялоо, алардын өз ара байышын жөнгө салуу, жетишкендиктерине чогуу кубануу же жаман абалына тынчсызданууөтө маанилүү экендигин айтат.

100. ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВ: (Республикалык илимий практикалык конференцияда сүйлөгөн сөзү) // Кыргызстан маданияты. – 1987. – № 51. – 17-дек. – Б. 8-11; Сов. Кыргызстан. – 1987. – 8-дек.

4-5-декабрда Фрунзеде «Эмгек коллективинде патриоттук жана интернационалдык тарбия берүү» деген илимий-практикалык конференция болуп өтүп, анда Ч. Айтматов «Эмгекчилерге патриоттук жана интернационалдык тарбия берүүдө рухий маданиятты интернационалдаштыруу жана көркөм интеллигенциянын ролун жогорулатуу» маселелери боюнча сөз сүйлөгөн. Докладда интернационализмдин идеялары жана практикасы биздин азыркы турмуш образыбыздын аныктоочу күчү болуп калгандыгын белгилеп, республикадагы интернационализм практикасынын айрым учурлары жана биринчи кезекте гуманитардык маселелердин кээ бир көрүнүштөрүнө токтолгон. Андан ары улуттар ортосундагы мамилелердин тийиштүү проблемаларын чечүүдө эки тилдүү программаны ар тараптан өнүктүрүү улуттук жана интернационалдык таламдарды айкалыштыруунун абдан туура жолу экендигин белгилеген.

101. РУХИЙ ДӨӨЛӨТТҮН башаты: Кыргызстан Компартиясынын XVII съездинде сүйлөгөн сөзү // Кыргызстан маданияты. – 1986. – 6-февр. – № 6. – Б. 2.

Кыргызстан КПнын XVII съездинде сүйлөгөн сөзүндө «Биз үчүнчү миң жылдыктын босогосуна эмне менен, маданияттын жана цивилизациянын кайсы жетишкендиктери менен келебиз?... Илимий-техникалык жактан канчалык илгерилей алабыз? Акырында адамзаттын түп тамырынан бери жаңы тарыхый жолун жарыялаган социализмдин перспективалары кандай?» деген суроолорду коюп, ага жооп издейт. Бул накта реалдуу, күнүмдүк турмуш тиричилигибиздин бышып жетилген талаптарына жана эмгектин сапатын тынымсыз жакшыртууну талап кылган проблемаларга ой жүгүртөт. Сөзүнүн аягында жазуучу республикабыздын азыркы шарттарында курулай кургак салыштыруулардан четтеп, маданий чындыкка ой жүгүртүүнүн башкача деңгээлин издөө жана өнүгүп жаткан улуттук маданиятты изилдеп-иликтөөдө новатордук милдеттерди көтөрүүнүн зарылдыгына токтолгон. Булар чыгармачыл союздардын, Илимдер Академиясынын, маданият жана элге билим берүү министирликтеринин, кино, радио жана теле көрсөтүү боюнча мамлекеттик комитеттердин жүргүзө

турган бирден-бир иши экендигин жана кээ бир тармактарда ушул кезге чейин туура жолго коюлбай талаш-тартыш болуп келаткан айрым мүчүлүштүктөрдү белгилеген.

102. ДҮЙНӨ татаалданып баратат: («Молодой коммунист» журналынын кабарчылары Л. Ермолаева жана Э. Ильиндин суроолоруна Ч. Айтматовдун айткан жообу) // Кыргызстан маданияты. – 1972. – 23-февр. – № 8. – Б. 4-5; Ленинчил жаш. – 1972. – 18-март.

Аңгемелешүүдө негизги сөз жазуучунун «Гүлсарат», «Ак кеме» повесттеринин тегерегинде козголгон проблемалар жөнүндө жана бул чыгармалардын жазылышы, жазуучунун айтайын деген ою, азыркы жаш адамдын мүнөзү, нравалык тарбияланышы жөнүндөгү маселелерге бурулат.

103. ТУРМУШ айдыңы // Кыргызстан айыл чарбасы. – 1970. – № 1. – Б. 12-13; Кыргызстан маданияты. – 1969. – 24-дек. – № 52. – Б. 6-7.

Колхозчулардын III съездинин алдында кабарчы Савельев менен аңгемелешүүсүндө айыл-кыштак маселелери, анын сырткы көрүнүшү жана мазмуну жөнүндө, кыргыздын айыл-кыштак турмушу менен байланышкан өзүнүн чыгармалары жөнүндө сөз болот.

104. ДАРЫЯ кайдан куралат // Ленинчил жаш. – 1976. – 24-февр.

Партиянын XXV съездинин алдында маданияттын, искусствонун биздин турмуштагы мааниси жана көркөм өнөр үлгүлөрүн жаратууда интернационализм принциптеринин таасири жөнүндө окурмандар менен ой бөлүшөт. Аңгемелешүүдө жаратылышты коргоо жалпы адамзаттын иши, дүйнө элдеринин эң башкы маселеси, аны сактоого, таза тутууга ар бир адам умтулушу керек экендигин баса белгилеп, партиянын XXV съезди бул маселеге да орчундуу көңүл бөлөт деп үмүттөнөт.

Дүйнөлүк маданият, адабият жана искусство жөнүндө сүйлөгөн сөздөрү, макалалары, аңгемешүүлөрү

104А. АДАМЗАТКА дагы бир жолу эскертүү: [Түркиядагы «Да» журналынын кабарчысы Режеп Эрендин жазуучу менен маеги / Котор. А. Муратов] // Заман Кыргызстан. – 2007. – № 98 (18-20-дек.) – Б. 6.

104Б. ИДЕОЛОГИЯЛЫК коом да, социалдык топ да болбойт: [Жазуучу менен маектешкен П. Дүйшөнбаев] // Кыргыз Туусу. – 2007. – № 98 (18-20-дек.). – Б. 6.

104В. «СИЛЕР да жаңы сөз сүйлөшүңөр керек»: [Ч. Айтматовго эл аралык «Ататүрк-Алатоо» университетинин ардактуу доктору наамынын ыйгарылышы жөнүндө] // Заман Кыргызстан. – 2007. – № 33 (14-сент.). – Б. 13.

104Г. ДҮЙНӨЛҮК таанылуунун дагы бир эпизоду: [Америка биографиялык институтунун президенти Дж. Эванска жазуучу Ч. Айтматовдун билдирүүсү] // Кыргыз Туусу. – 2005. – № 62 (12-15-авг.) – Б. 8.

104Д. АЙТМАТОВ Ч. Дүйнөлүк адабияттын сересине карай... / Ч. Айтматов [Жазуучу менен журналист Ж. Токтогазиевдин маеги] // Кыргыз руху. – 2007. – № 47 (25-сент.). – Б. 5.

105. ЖАКЫНДА окурмандар жаңы чыгармамдын жарык көргөнүн угушат...: [Ч. Айтматовдун жетекчилиги астында Эл аралык долбоордун иш жүзүндө турмуш-

ка ашырыла баштаган негизги максаттары жана багыттары жөнүндө «Литературная газетанын» кабарчысы С. Медоденко менен маеги] / Маекти которуп, даярдаган А. Пазылов // Кыргыз Туусу. – 2003. – 18- 21-июль. – Б. 5.

106. РАХМАТ дейли, алкыш дейли, туугандаш Түрк жумуриятына! [Түрк Республикасынын 80 жылдыгына карата Ч. Айтматовдун сөзү] // Заман Кыргызстан. – 2003. – 24-окт. – № 43. – Б. 4.

107. «СӨЗДӨН тышкары кудай да жок, Аалам да жок»: [Жаңы кылымдагы маалымат каражаттары, техникалык процесстер менен коммуникациялар, глобалдаштыруунун таасирине кабылган улуттук маданияттардын, тилдердин тагдыры жөнүндө] / Маекти котор. жана даярд. А. Пазылов // Кыргыз Туусу. – 2002. – 8-13-май. – № 34. – Б. 1; – 14-16-май. – № 35. – Б. 3.

108. МАССАЛЫК адабият адамды байытпайт: [Жазуучунун «Лит. газетанын» кабарчысы Л. Докторова менен маеги] / Маекти котор. А. Пазылов // Ош жаңырыгы. – 1997. – 27- 29-окт. – № 82. – Б. 4-5.

109. «ЖАЗГАНДЫ гана каалар элем...»: [Жазуучунун «Люксембургер Ворт» гезитинин кабарчысы В. Леклер менен маеги] / Котор. Л. Строилов // Кыргыз маданияты. – 1993. – 22-дек. – № 46-47. – Б. 4-5.

Ч. Айтматов бул аңгемелешүүсүндө негизинен чыгармаларына жана чыгармачылык багытына, тематикасына карата кабарчы В. Леклер тарабынан берилген суроолорго жооп берген.

«Ар бир жазуучу өзүнчөлүккө ээ болууга тийиш. Менин айырмачылыгым – өзүмдүн чыгармачылыгымда дайыма каармандарымдын өткөн күнүнө, анын балалыгына, улуттук салтта аны тарбиялаган чөйрөгө кулак салып, көз чаптырам. Ошондуктан болумуш, уламыш, жомок деген куну кымбат мурастарды чоң адабиятка, азыркы прозага камтышты өзүмдүн милдетим деп эсептейм» – дейт жазуучу өз сөзүндө. Адамзат өнүгүшүнүн ар кыл баскычтарын, алардын дүйнөгө көз карашын көрсөткөн мындай уламыштар бүгүнкү күндө жаралышы мүмкүн эместигин, бизди таптакыр башка турмуш курчап тургандыктан башкача аң-сезим калыптанып келатканын, мифологиялык катмар, мифологиялык кубулуш экендигин айткан.

Уламыштарда элестетилген адам жана жан-жаныбарлар дүйнөсү табийгаттын бир бөлүгү экендигине токтолуп, өзүнүн «Гүлсарат» повестинде адам тагдырын ат тагдыры аркылуу, же тескерисинче, ат тагдырын адам тагдыры аркылуу, ошондой эле «Кыямат» романындагы Акбара менен Ташчайнардын тагдырлары аркылуу бири-бирине жуурулуштуруп баяндаганын айткан.

111. ЖАҢЫ багыт менен – дүйнөлүк аренага: [«Пайгамбарлардын кулашы адабияттын бурулуш учурунда» деген темада Германияда өткөн эл аралык симпозиумдун катышуучуларынын маеги] / Даярд. Б. Сейитбаев // Кыргызстан маданияты. – 1993. – 29-апр. – № 16-17. – Б. 3, 8.

Дүйнөнүн көптөгөн мамлекеттеринин адабият ишмерлери жана жазуучулары катышкан бул маанилүү эл аралык симпозиум Мюнхен маданият башкармасы тарабынан уюштурулган. Бул макалада симпозиумга катышкан жана ага жетекчилик

кылган Ч. Айтматов менен «Азаттык» радиосунун кыргыз редакциясынын директору Аким Өзгөндүн аңгемелешүүсү жөнүндө баяндалат. Маектешүүдө адабият майданына жаңы багыт алуу, дүйнөлүк аренага кирүү жана ар бир улут өз тилинде жалпы адам баласына тиешелүү идеалдарды, проблемаларды жазып калтырганда гана улуу адабият пайда болот деген ойдун тегерегинде сөз жүрөт. Ч. Айтматовдун япон философу Тайсафи Киодо менен аңгемелешүүсүнүн негизинде түзүлгөн, жанр катарында жаңы табылган, жаңы багыттагы «Аскада калган аңчынын ыйы» деген китеби жөнүндө, татаал фигура – Кожожаш – Прометей сыяктуу түбөлүккө жашап, адам баласына насаат айтып туруучу кейипкер катары асканын башында турганы, бул биз үчүн чоң экологиялык сабак болору жөнүндө айтылат.

112. «КАЗАК элине сый кишимин»: [Жазуучу менен маектешкен А. Алтымышев] // Асаба. – 1993. – 23-дек. – № 46. – Б. 1-2.

Казакстандын көз каранды эместигинин эки жылдыгына арналган салтанаттуу жыйынында Н. Назарбаев Ч. Айтматовго «Тынчтык жана руханий» сыйлыгын тапшырган. Жыйындан кийин «Асабанын» журналисти менен маек куруп, анда казак элинин маданий ишмерлери, белгилүү чыгармачыл адамдары менен болгон жакын мамилелери жөнүндө айтып берген. Казак элине сый адам болгондуктан, алардын жеке проблемаларына кийлигишпегенин, интеллигенция чөйрөсүндөгү кир, булганыч, оору сыяктуу трайбализм (уруучулук) көрүнүшү казак элинде да бар экенин, ал улуттун келечеги, мамлекеттин болочогу үчүн принципиалдуу коркунуч болорун, бул жаман илдет жаштардын, өзгөчө студенттердин арасында жайылбаса экен деген оюн айткан.

113. ТУРАЛ ренессансы (кайра жаралуусу) бүчүр алууда: [Түркия жазуучулар бирлигинин «Илесам» сыйлыгын тапшыруу салтанатында сүйлөгөн сөзү] // Кыргызстан маданияты. – 1992. – 4-июнь. – № 22-23. – Б. 2.

Макалада автор Түрк эли нечен кылымдардын, дооорлордун татаал жолдорун басып өтүп, XX кылымдын аягында гана тоталитаризмдик (залимдик) режимдин кыйрашы менен түрк ысымдуу элдер үчүн жаңы шарт – өздөштүрүүгө, даректешүүгө, жакындашууга жол ачылгандыгы, сөздүн касиети жана сөздүн күчү, сөз укум-тукумдан бери келаткан аң-сезим дайрасы экендиги жөнүндө, адабиятыбыздын келечеги, жаңы муундардын өз аракеттери, умтулуулары, кийинки кошуп турган көпүрөнүн тиреөчтөрү жөнүндө баяндайт. Ал көпүрө - байыркы түрк тили биздин орток мүлкүбүз экендиги, ушул тилдин баштапкы жазмасын кылымдарга сактап калган эки даанышман генийлер азыр да бизди баш коштуруп тургандыгы жөнүндө жазат. Анын бири – Орхондогу Култегин аскаларына ташка жазган белгисиз автордун дастаны, экинчиси Чүй өрөөнүндө 1000 жыл мурун туулуп жашаган Жусуп Баласагын (Юсуп Хас Хажиб) экендигин, Түрк адабиятында теңдеши жок бул эки улуу дастанчыга таазим кыларын билдирген.

114. «ТҮРК коомдорунун күнкорсуздугу – дүйнөлүк чаркы бар окуя»: [Жазуучунун түрк серепчиси А. Арслан менен маеги] / Кыргызчалаган С. Жигитов // Асаба. – 1992. – 11-июнь. – № 21. – Б. 2.

Түркиянын Илим адабият чыгармачылыгынын кесиптик бирлиги тарабынан ыйгарылган «Түрк дүйнөсүнүн адабиятына кызматы үчүн» сыйлыгын алууга Ч. Айтматов 1992-жылы 2-майда Анкарада өткөн сыйлык тапшыруу аземине барган. Анда «Йени дүжүнже» гезитинин кабарчысы интервью алып, «келечек жылдарда түрк калкынын өз ара карым-катышы арта берсе орток бир түрк адабияты келип чыгар бекен, экинчиден түрк республикаларында латын тамгасына өтүү аракеттери жасалууда, ага Сиздин оюңуз кандай?» деген суроо менен кайрылган.

Азыртадан акырындык менен илгерилей берсе кези келгенде өтүү мүмкүндүгүн, бирок 100 жылдар бою жыйналган тажрыйбасы бар жазууну заматта өзгөртүп жиберүү кыйынга турарын, кириллица жазуусуна таянган жазуубуздун аркасында бир улуу мурас жаткандыгын, бул иш келечек муундардыкы экенин жана азыркы түрк тилдеринин өөрчүшү үчүн академиялык изилдөөлөрдү жүргүзүү зарылдыгын эскерткен.

115. Ч. АЙТМАТОВДУН Люксембург хроникасынан: Ч. Айтматовдун чыгармачылык жолугушуулары жөнүндө басма сөз беттеринде жарыяланган хроникасы (1990-1991-жылдар) // Ала-Тоо. – 1992. – № 8-9. – Б. 151-152.

116. Ч. АЙТМАТОВДУН Люксембургдук журналист Георги Хауземер менен болгон маеги: Адабият менен саясаттын ортосунда / Немец тилинен котор. жана даярд. Л. Строилов // Ала-Тоо. – 1992. – № 8-9. – Б. 152-155; Кыргыз Туусу. – 1992. – 1-дек.

117. ӨЗГӨРМӨ замандагы илим жана маданият: [«Микробиологиялык жана коомдук илимдердеги эң жаңы ачылыштар жана алардын азыркы коомдун өнүгүшүнө тийгизген таасири» жөнүндө 1984-ж. 26-28-нояб. Стокгольмдо өткөн эл аралык пленардык кеңешмеде сүйлөгөн сөзү] / Котор. Л. Строилов // Ала-Тоо. – 1990. – № 3. – Б. 3-10.

118. ТАГДЫРДЫН айлампасы: [«Кылым карытар бир күн» романы боюнча тартылып жаткан Канадалык-Венгерлик-Кыргыз фильми жөнүндө Венгер кинорежиссеру М. Месарош менен маеги] / Маекти жазып алган А. Баршай // Ленинчил жаш. – 1989. – 28-янв.

119. ТАШ ТАБЫТТА жатабызбы же пайгамбардын кайыгында сүзөбүзбү?: [Америкалык өспүрүм Жошуа Сассмендин катына жооп] // Ленинчил жаш. – 1989. – 16-май; Сов. Кыргызстан. – 1989. – 14-май; Фрунзе шамы. – 1989. – 16-май.

120. ДҮЙНӨЛҮК ой жүгүртүү [Австрия телекөрсөтүүсүнө берген интервьюсу] / Маектешкен М. Грандитс // Сов. Кыргызстан. – 1988. – 4-окт.

121. ЭҢ ЖӨНӨКӨЙ чындык ошончолук татаал...: [Жазуучу менен маектешкен «Аргументы и факты» бюллетенинин редактору В. Старков] // Кыргызстан маданияты. – 1988. – № 32. – 4-авг. – Б. 2.

... А. Миллер, А. Тоффлер, П. Устинов, Федерико Майор, Ф. Дерренматт сыяктуу дүйнөгө түгөл таанымал адамдар менен жолугушуу чыгаан жазуучубуз Ч. Айтматовдун аракеттеринин натыйжасында гана иш жүзүнө ашкан. Эң алгачкы жолугушуу өткөрүлгөн жердин урматына ага «Ысык-Көл форуму» деген ат берилген. Форумдун кезектеги кезигишүүсү Швейцарияда өткөн.

Журналист В. Старков менен болгон маегинде Ч. Айтматов «Ысык-Көл форумун» өткөрүү идеясынын пайда болушу, катышкан адамдардын көз каршы, эркиндик, материалдык жана саясий жактан эң зарыл нерселер эмнелер деген суроолорго жооп берген.

Биздин коомдо ой жүгүртүүнүн тагдыры узак жылдар бою калыпка салынып келгенин белгилеп, бул жолугушуулар дүйнөгө жаңыча көз карашты жаратууга бизге жардам бергенин, турмуш чындыгы бир калыпта эместигин ачып алыш үчүн чет элдик көптөгөн адамдар менен жолугушууга туура келгенин, биздин өлкө жөнүндө Батышта туура эмес пикирлер айтылып, кийин кайра куруу, маалымдуулуктун шарданы менен жаңы мейкиндикке чыкканда гана бири-бирибиз менен карым-катыш түзүү керек экендигине алардын ынанышкандыгын айткан. «Гүлсарат», «Кыямат» романдарындагы образдардын жаралышы, орус классиктеринин чыгармачылыгына тийгизген таасири жана мамлекетибиздин гүлдөп өсүшүн, бай мамлекет болушун шарттаган кырдаал жөнүндө өз пикирин билдирген.

122. КОСМОНАВТ – романдардын заманы: [Ч. Айтматовдун француз сынчысы Шарль Арош менен аңгемеси] / Француз тилинен котор. Л. Строилов // Кыргызстан маданияты. – 1988. – 6-окт. – Б. 5.

Жазуучу француз сынчысы менен болгон аңгемелешүүсүндө 1942-ж. 14 жашында айыл советинде катчы, кийин налог агенти болуп иштегенин, согуш убагында элдин турмушун кенен түшүнүп, ушулар жөнүндө китеп жазууну ойлогонун баяндайт. 1956-1958-ж.ж. Москвада жогорку адабият курсунан окуп жүргөндө «Жамийла», «Бетме-бет» повесттерин жазып, «Жамийла» повести тез эле орус, андан француз тилине которулганын, Союзга таанымал Л. Арагон баш сөзүн жазып, анын жылуу пикири жазуучунун адабий тагдырын чечкенин айткан. Чыгармаларында кыргыздардын эпикалык, маданий мурастарын колдонгонун жана чыгармаларынын чет өлкөдө зор кызыгуу менен кабыл алынганына ыраазычылыгын билдирет. Сары-Өзөк чөлүндөгү бары-жогу билинбеген бекеттин жумушчусу Эдигейдин тегерегиндеги окуялар бүткүл дүйнөлүк мааниге ээ экендигин, «Кылым карытар бир күн» романынын чордонунда планетанын тагдыры үчүн адамдык жоопкерчилик маселеси турганын айтат. Тынчтыкта жанаша жашоонун акыл-эстүү формаларын табуу, мамилерди курчутпоо, бири-бирине көбүрөөк ишенүү жөнүндө сөз жүрөт. Ар бир өлкө бирөөнүкүнө көз артпай, өз түйшүгүн, өз жолун, өз кызыкчылыгын аркалап, башкалар менен жемиштүү кызматташып жашаганда гана тынчтыкта жашоого мүмкүн болот деген оюн билдирет.

123. «... АР БИР элге ойчул керек...»: [Жазуучунун улуттук маданият жөнүндө маеги] / Маектешкен «Театр» журналынын кабарчысы А. Ефремов // Кыргызстан маданияты. – 1988. – № 45. – 3-нояб. – Б. 8-9.

Макалада автор улуттук маданиятты сактоонун жана өнүктүрүүнүн каражаты катары тилдин маанисине токтолгон. Улуттук маданияттын түпкүлүктүү элементи болуп тил дайыма кала берерин, тилдердин азыркы абалы олуттуу сыноолорго (тарыхый, эстетикалык) дуушар болуп жаткандыгы, тигил же бул тилдин жашоосу чыгармачыл жазуучу адамдарга байланыштуу экендиги жана жоголуп кеткен көптө-

гөн тилдерди тарых билери, келечекте жаңы тилдер пайда болбостугу, ошондуктан адамзаттык байлыгыбызды сактап калуу зарылдыгы, ошондой эле азыркы учурдагы маданий процесстерден театрдын ээлеген орду тууралуу оюн ортого салган. Дүйнө ар башка тилдерден жана ар башка салттардан куралгандыктан, ар бир эл өз тилин калтыргысы келерин, кош тилдүүлүк бири-бирине үстөмдүк кылбастан, тескерисинче, улуттук маданиятыбыздын өнүгүшүнө көмөктөш болуусун, ар бир элдин өз тили уникалдуу байлык экенин белгилейт.

124. ЖАЗУУЧУ дүйнөнүн жаңырыгы // Ала-Тоо. – 1986. – № 7. – Б. 3-8.

1985-жылы октябрда илимдин, искусствонун жана адабияттын Европа Академиясынын (ЕАНИЛ) Софияда болуп өткөн сесиясында сөз сүйлөп, анда азыркы илимий-техникалык революциянын таасири менен биздин аң-сезимибизде, психикабызда, рухий турмушубузда болуп жаткан жылыштарга, өзгөрүүлөргө токтолот. Өзүнүн адабий практикасына таянып адам инсаны азыркы художниктердин чыгармачылыгынын негизги объектиси бойдон кала берерин, биздин аң-сезимдин орбитасына эмне таандык болсо ошонун баары жөнүндө адамдарга айтуу зарылдыгын эскертет. Адамзаттын тагдырын өзгөрткөн бардык негизги өсүштөр сүрөткердин көркөм дүйнөсүнөн өтүп, рухий турмушка кириши абдан маанилүү экендигин белгилейт.

125. ООМАЛУУ дүйнөнүн опаасы жөнүндө / Маектешкен В. Малухин // Сов. Кыргызстан. – 1986. – 1-май.

Адабият, искусство, өз чыгармачылыгы жана ага карата айрым пикирлер жөнүндө

126. «ОТТУ калап турбаса өчүп калат»: (Индия элинин өкүлү, Ломоносов атын. университетинин аспиранты Н. Шакил менен аңгеме. Аңгемени алып барган А. Акматалиев) // Кыргызстан маданияты. – 1986. – № 27. – 3-июль. – Б. 10.

127. ТОКТОЙ калган көз ирмемби? Өмүр санжырасы!: [Фото-журналист В. Гендероте менен фото сүрөт жөнүндө маеги] / Котор. А. Молдоканов // Кыргызстан маданияты. – 1986. – 27-март. – № 13. – Б. 4-5.

128. «ИЛИМДЕ илимпоз болууңарды тилейм» / Жазып алгандар жана даярд. Н. Капаров, А. Акматалиев // Ленинчил жаш. – 1985. – 25-февр.

Кыргыз ССР илимдер академиясынын Тил жана адабият институтунда «Азыркы адабий процесс жана Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы» деген темада жаш илимпоздордун илимий-теориялык конференциясы болуп өткөн. Конференциянын ишине Айтматов өзү катышып, азыркы адабий процесстин ал-абалы жөнүндө жаш окумуштууларга, адабият изилдөөчүлөргө аңгеме куруп, өзүнүн чыгармачылыгына байланыштуу берилген суроолорго жооп берген. Макалада жазуучунун жаш илимпоз-окумуштууларга берген кеп-кеңеши жана айрым суроолорго берген жооптору жарыяланган.

129. МАНАСТАН тартып биздин күндөргө чейин: («Театр» журналынын кабарчысы А. Ефремов менен маек) / Котор. А. Жунушов // Кыргызстан маданияты. – 1985. – 11-июль. – № 28. – Б. 2-3.

Азыркы маданият майданында театрдын ээлеген орду жөнүндөгү аңгемелешүүсүндө жазуучу чыныгы искусствонун, улуттук маданияттын жаралышын, өнүгүшүн жана багытын шарттаган айрым тарыхый кырдаалдарга токтолуп, улуттук маданияттын эртеңки күндөгү өнүгүшүнө ой жүгүртөт.

Улуттук маданияттын эң көрүнүктүү элементтеринин бири театр экендигин, ошондой эле «улуттук маданияттын» бирден бир туруктуу элементи тил экендигин белгилеп, театрда синхрондуу түрдө орус тилине которуп берүү мүмкүнчүлүгү болсо да, театрдын көркөм тили улуттук боюнча эч өзгөрбөстөн кала бере тургандыгын айткан. Ошондой эле улуттук маданиятты өнүктүрүүнүн жана сактай билүүнүн каражаты болгон тилдин, эки тилдүүлүктүн маанисине токтолгон.

130. КАНА эмесе ойлонолу, чечкиндүү аракеттенели: [Кыргыз кино, телекөрсөтүү, документалдуу фильм жөнүндө] // Сов. Кыргызстан. – 1985. – 22-май.

131. АДИЛЕТТИКТИН түгөнбөс эңсөөсү: (СССР жазуучулар союзунун юбилейлик пленумунда сүйлөгөн сөзү) // Сов. Кыргызстан. – 1984. – 28-сент.; Дагы: Кыргызстан маданияты. – 1984. – 4-окт. – № 40. – Б. 4-5; Ленинчил жаш. – 1984. – 2-окт.

132. ХУДОЖНИКТИН бийик милдети жана парзы: Кыргызстандын чыгармачыл союздарынын башкармаларынын кошмо пленумундагы кириш сөзү // Сов. Кыргызстан. – 1984. – 7-окт.; Ленинчил жаш. – 1984. – 9-окт.; Кыргызстан маданияты. – 1984. – № 42. – 18-окт. – Б. 7.

133. ТУРМУШТУ чынчыл жана терең чагылдыралы: [Кабарчылык кесип жөнүндө] // Ысык-Көл правдасы. – 1984. – 20-март.

134. КИНО – бул көркөм кенч // Кыргызстан маданияты. – 1982. – 25-нояб. – № 48. – Б. 5-10.

134А. СССР ЖАЗУУЧУЛАРЫНЫН VII съездинде сүйлөгөн сөзү // Мугалимдер газетасы. – 1981. – 8-июль.

135. БҮТКҮЛ дүйнөлүк тартылуу закону: [Адабиятта] / Котор. К. Керимов // Кыргызстан маданияты. – 1981. – 17-сент. – № 38. – Б. 4-5.

136. СӨЗ жана экран // Сов. Кыргызстан. – 1980. – 26-дек.

137. БИЗДИ ойготкон китептер / Маектешкен В. Левченко; Котор. Б. Боркеев // Кыргызстан маданияты. – 1979. – 6-дек. – № 49. – Б. 6-7.

Бул аңгемелешүүдө жазуучу биринчи жолу китепке качан жана кайда кабылганына, андан кандай таасир алганына, өздүк китепканасына чогулткан жана окуп таасирленген китептерине токтолуп, адамдардын руханий байланышындагы көөнөрбөс көрөңгөнүн бири китеп экендигин, ал адамдарды өз башатына баш багууга, жан дүйнөсүнүн сырдуу чектерине жетүүгө, өткөндөгү, учурдагы жана келечектеги турмушка ыклас салууга түрткү берерин айткан.

Өз элин, жерин сүрөттөп жазып жүрүп дүйнөлүк адабиятты байыткан М. Шолоховдун берген таасирин мисал кылып, «... Мурас калган менин алгачкы залкар китепканам – ырларга, санжыраларга, болумуштарга бай. Мен туулуп-өскөн Талас өрөөнү, эгер мен кийин реалдуу турмушка, анын татаал жана карама-каршылыктуу жактарына, чыгармачылыгымда журтума, Шекериме, мен билген жана эсимде калган, ишимде медер

тутар адамдарга кайрылбаганымда мен жаза албайт элем», адамдар, шарттар алмашат, ал эми адам руху калат, жашоо менен өлүм, сүйүү менен жапа чегүү, жамандык менен күрөшүү жашай берет, алар түбөлүктүү проблема деген ойду айткан.

138. «КОТОРМО сүйүүдөн жаралат»: [Көркөм котормо маселелери] / Котор. А. Токтомушев // Кыргызстан маданияты. – 1979. – 14-июнь. – № 24. – Б. 2-3.

Көп улуттуу совет театрынын драматургиялык чыгармаларын СССР элдеринин тилдерине которуу маселелери боюнча драматургдарга, котормочуларга бир катар суроолор коюлуп, «Театр» журналында (1979, № 3) талкуу уюштурулган.

Бул макалада Ч. Айтматовдун журналга берген жооптору жарыяланган.

139. АДАБИЯТТЫН соолубас дарагы // Сов. Кыргызстан. – 1978. – 26-янв.

Дүйнөлүк маданияттын тарыхында биринчи жолу бардыгын кучагына алган адабият жыйнагынын («Библиотека Всемирной литературы») 200 тому жарыкка чыкканда (1977-ж.) Ч. Айтматов сейрек кездешүүчү бул залкар жыйнактын чыгышы, ага кирген адабияттар, алардын алган орду жана бул эмгекке байланышкан көп маселелерге токтолуп: «...Элдер обочолонуп чачкын жашаган кездин өзүндө да китептин жардамы менен адам ааламга саякат жасап келген. ...Курч идеологиялык күрөштүн шарттарында маданияттын, искусствонун ролу өтө зор. Китеп, сүрөт, кино – тынчтыктын элчиси. Айрыкча китеп...» – деп жазат.

Бул жыйнакка адам баласынын көңүл-көкөйүндө сакталган бүт орошон чыгармалар киргендигин, тактап айтканда драмадан үч саптуу япон термесине чейин, байыркы араб лирикасынан жыйырманчы кылымдын психологиялык романына жана орус эпосунан ата мекендик классикага чейин орун алгандыгын маалымдайт. «Казынанын» 200 томунун ичинен 137 тому чет өлкөлүк авторлордун чыгармалары болгон.

140. «БИЗ ДҮЙНӨНҮ өзгөртөбүз», дүйнө бизди өзгөртөт: (Бүгүнкү күндүн адабияты тууралуу диалог) / Котор. С. Тургунбаев // Ала-Тоо. – 1987. – № 12. – Б. 99-107.

141. КИНО – улуттук маданиятыбыздын ажырагыс тармагы / Котор. А. Жунушов // Кыргызстан маданияты. – 1978. – 5-янв. – № 2. – Б. 3.

142. ЖАШ АДАБИЯТЧЫЛАРГА камкордук: Кыргызстан жазуучулар союзунун пленумунда сүйлөгөн сөзү // Кыргызстан маданияты. – 1977. – 27-янв. – № 5. – Б. 7.

Адабиятыбыздын келечеги болгон жаштардын бүгүнкү ой жүгүртүүсүнө, коомго, дүйнөгө болгон көз карашына, алдыга койгон максаттарына көңүл бөлөт. Андан ары адабий тил маселесине токтолуп, адабий тил деген – бул калктын менчиги, асыл зат байлыгы жана ошол элдин нечен кылымдык акылынан жаралган кымбат мурасы, ошондуктан ар бир эл, көп же аз эл экенине карабай өзүнүн адабий тилин туу катары, баалуу зат катары сезип жүрүүсү керектигин белгилеген. Адабий тилдин келечек ээси жаштар экендигин, ошондуктан тилде кандай жетишкендиктер жана кемчиликтер болуп жаткандыгын ойлонуп, тил проблемасына айрыкча көңүл бурууну сунуш кылган. Тилди байыта турган анын диапазонун кеңейтип, гүлдөтө турган булактарды (орус тили, түрк, айрыкча казак жана өзбек тилдери, өз эне тилибиздин эл ичиндеги кенчи) пайдалануу зарылчылыгын, ошондой эле жаш таланттардын өсүп жаткандыгына байланыштуу «Ала-Тоо» журналынын көлөмүн чоңой-

туп, анын 5-6 бетин жалаң дүйнөлүк адабиятка ыйгаруу, котормочулук ишти жөнгө салуу менен дүйнөлүк шедеврлерден кыргыз тилине которуу маселелери боюнча өз пикирин айткан.

143. ЖАҢЫЧЫЛДЫК жөлөктөрү: Көркөм адабиятта // Кыргызстан маданияты. – 1977. – 28-апр. – № 18. – Б. 4-5.

«Көркөм чыгармачылыкта башкы нерсе – адам руханы, анын күчү жана касиети» – дейт жазуучу, инсандын жекече касиеттери ачылбай калса ал образ, мүнөз арзыбаган нерсе болуп калат, ошондуктан мына ушуну ачуу жана таануу маанилүү экендигин айтат. Эгер элдик эпикалык чыгармаларда, жомоктордо, легендаларда бийик мазмун, социалдык нравалык жана философиялык жалпылоо болбосо, алар азыр эч кандай эстетикалык жана руханий баалуулукка ээ болбос эле. Демек аларда түбөлүк көөнөрбөс адам руханы (өмүр жана өлүм проблемалары, сүйүү менен запкы, ак менен каранын, адилеттик менен жүзү каралыктын ортосундагы күрөш) бар. Азыр дүйнөдө жашап жаткан жана келечекте жашай турган адамдардын бардыгы бул жөнүндө тынымсыз ойлоно берет деген ойду айтат. Сөз жаңычылдык жөнүндө жүрүп жаткандыктан жазуучу тил маселесине да, тагыраак айтканда улам өсүп бараткан эки тилдүүлүктүн шартында азыркы адабий тилдердин калыптаныш проблемаларына кайрылат. Байыртан бери калыптанып, өзүнүн эч өзгөрбөс маанисинде колдонулуп келаткан сөздөрдү (Мекен – Родина, акыйкат – правда ж. б.) орус сөздөрү менен түз алмаштырбоо, ар бир тилдин өз закондорун, эрежелерин, ыгын бузбоо зарылчылыгын эскертет.

144. ХЕЛЬСИНКИ духу айкын жол: (Софияда болуп өткөн жазуучулардын эл аралык симпозиумунда сүйлөнгөн сөз) // Кыргызстан маданияты. – 1977. – № 30. – 21-июль. – Б. 4-5.

145. БИЗДИН күндөрдүн киносу: [Кыргыздын улуттук киносунун өнүгүшү жөнүндө] // Кыргызстан маданияты. – 1977. – № 49. – 8-дек. – Б. 4.

146. МУРАС – биздин жалпы кенчибиз: Тажикстандын искусствосу // Кыргызстандын пропагандисти жана агитатору. – 1976. – № 20. – Б. 11-12.

147. ЧЫМЫРКАНЫП иштөөнүн кеңири мүмкүнчүлүгү: [Киноискусство жөнүндө] // Кыргызстан маданияты. – 1975. – 24-июль. – № 30. – Б. 5.

148. НЕГИЗГИ максат – учурдун талабына жооп берүү: (Кыргыз кинематографисттеринин II съездине жасаган доклады) // Кыргызстан маданияты. – 1975. – 24-дек. – № 52. – Б. 3-4.

149. ТУРЦИЯДАН келген мейман // Кыргызстан маданияты. – 1975. – № 46. – 13-нояб. – Б. 10.

Турциялык прогрессивдүү журналист жана басма жетекчиси Огуз Аккан менен адабият жана адабий байланыш, тынчтык жөнүндө аңгемелешүүсү.

150. «ДҮЙНӨЛҮК маданияттын асыл казынасы» // Сов. Кыргызстан. – 1975. – 8-июнь.

Ири фрагменттери менен чоң көлөмдө басылып чыккан «Манас» эпосунун немец тилинде жарыкка чыгышы жөнүндө.

151. АЙТМАТОВ менен жолугушуу / Интервью алгандар А. Молдокматов, Ю. Скворцов // Кыргызстан маданияты. – 1975. – 30-янв. – № 5. – Б. 5.

Аңгемелешүүдө жазуучу адабият менен кинонун байланышы жана өз чыгармачылыгы жөнүндө ой бөлүшөт.

152. ОКЕАНДЫН тамчысы (Аңгеме): Жанрдын проблемасы // Кыргызстан маданияты. – 1974. – 10-янв. – № 2. – Б. 13.

153. АДАМ жана китеп: Азия жана Африка жазуучуларынын Алма-Атада өткөн V конференциясында сүйлөгөн сөзү // Кыргызстан маданияты. – 1973. – 20-сент. – № 38. – Б. 2-3.

154. ТУРМУШ ченеми – мезгил ченеми: [СССРдин түзүлүшүнүнүн 50 жылдыгына карата ой толгоосу] // Кыргызстан маданияты. – 1973. – 25-янв. – № 4. – Б. 4-5.

155. БИЗДИН интернационалдык милдетибиз: Азия жана Африка өлкөлөрүнүн кинематографисттеринин II фестивалы // Кыргызстан маданияты. – 1972. – 10-авг. – № 32. – Б. 2-3.

156. КЫРГЫЗ прозасынын эртеңи // Кыргызстан маданияты. – 1972. – 5-окт. – № 40. – Б. 10.

Макалада автор адабият жанрларынын өзгөчөлүктөрүнө токтолуп, жалпы эле адабияттагы олуттуулук, мазмундуулук жана тереңдик сыяктуу сапаттар жөнүндө сөз кылат. Актуалдуу теманы көтөрүү жана аны бийик көркөмдүк деңгээлде ачып берүү үчүн ошол актуалдуулуктун өзүн туура жана терең өздөштүрө билүү жөндөмдүүлүгү менен бирге, талант жана чеберчилик талап кылынарын белгилейт. Кыргыз жазуучуларынын катарына кошулуп жаткан жаш прозаиктердин чыгармачылыгынын жетишкендиктерине, бөтөнчөлүктөрүнө жана келечегине ой жүгүртөт.

157. АДАБИЯТ – бул коомчулуктуку: [Жаштардын чыгармачылыгы жөнүндө] // Ленинчил жаш. – 1972. – 27-янв.

158. СССРдин жазуучуларынын V съездинде сүйлөгөн сөзү // Кыргызстан маданияты. – 1971. – № 28. – 14-июль. – Б. 2.

159. ИСКУССТВО чабытындагы маек // Кыргызстан маданияты. – 1971. – 3-март. – № 9. – Б. 5.

Н. Байтемиров менен болгон аңгемесинде көңүл искусство жаатындагы көп маселелерге бурулуп, республикабызда өнүгүп жаткан кино өнөрү жана анын ролу, чет өлкөлөрдүн чыгарган кинолорунун өзгөчөлүктөрү жөнүндө сөз болот. Азия, Африка, Индия, Голландия жана башка чет өлкөлөргө баргандагы таасирленүүлөрү, барган жерлеринде, конференцияларда сүйлөгөн сөздөрүндө, жолугушууларында «Манас» жөнүндө кыскача түшүнүк бергендиги, алардын аны кызыгып угушкандыгы жөнүндө, цивилизациянын айрым терс жактары жөнүндө, «массовый маданият» (театр, кино, адабиятты чайкоочулукка, олжо алууга жумшоо, искусствону стандартка айландыруу) жөнүндө айткандыгын маалымдайт.

160. ТҮП максат: [Кыргыз кино-искусствосу жана жазуучулук чыгарма жөнүндө] // Сов. Кыргызстан. – 1971. – 3-март.

161. ЧЫГАРМАЧЫЛЫК, тажрыйба, жаштык // Кыргызстан маданияты. – 1971. – № 21. – 26-май. – Б. 3.

162. БАШАТТАР: Башка элдердин маданиятынын таасири менен кыргыз маданиятынын өнүгүшү // Сов. Кыргызстан – 1970. – 2-окт.

163. КЫРГЫЗДЫН жаш искусствосу өсүү жолунда: Кыргызстан кинематографисттер союзунун II съездинде жасаган доклады // Кыргызстан маданияты. – 1969. – 10-дек. – № 2. – Б. 2-5.

164. КЫРГЫЗ кинематографисттеринин чыгармачылык иши жана кезектеги милдеттери: Кыргызстан кинематографисттер Союзунун IX пленумунда жасалган доклады // Кыргызстан маданияты. – 1968. – № 1. – 4-янв. – Б. 6-7, 11.

165. МАДАНИЯТТЫН өз ара баюусу: Көп улуттуу совет элинин маданиятынын өнүгүшү // Сов. Кыргызстан. – 1967. – 1-дек.

Макалада улуттук, интернационалдык адабият жана искусство, алардын азыркы багыты, өз ара байланышы жөнүндө Дагестан акыны Расул Гамзатов, азербайжан акыны Расул Рза менен пикир алышуулары баяндалат.

167. ӨЗҮҢӨ өзүң жооп бер: Художник жана мезгил // Сов. Кыргызстан. – 1957. – 9-авг.

Ч. Айтматов художниктин, жазуучунун калыптанышы жөнүндө жазуучулук турмушундагы өз байкоолоруна ой жүгүртүп, жазуучуларды өзү катышып жаткан мезгил, ошол жандуу тарых жаратат, ошол себептүү художник балалык жана өспүрүм чактын таасирлеринен башталат, өзүн курчап турган дүйнөнү, тууган элдин тилин, ырларын, образдарын жана мүнөздөрүн кабыл алуулардан башталат, андан кийин алар акылэстин көкөйдөн чыккыс алтын запасы болуп калат деген тыянакка келет.

Өз мезгилинде Пушкин орус маданияты үчүн кандай таасир этсе, азыркы орто азиялык көркөм ойдун, коңшулаш элдеribиздин бүткүл духовный турмушуна Ауэзов да дал ошондой таасир көрсөткөндүгүн, өзүнүн өспүрүм кезинде Ауэзовдун китебин окуп ага кандайча таасирленгендигин эскерет. Угум жөндөмү менен кыял чабыты жок адам музыка чыгара албаган сыяктуу эле китеп жазууга үйрөнүү мүмкүн эместигин, өзгөчө көрө билүү жөндөмү бар художниктерде, жазуучуларда жылдар өткөн сайын өз иши үчүн чоң жоопкерчилик сезим пайда болору, эгерде бул сезим пайда болбосо табият берген талант, шык чигирим булгаары сыяктуу болуп калары, кантсе да өз талантын тарбиялоодогу жана анын таасирдүүлүгү жөнүндөгү башкы жоопкерчилик адамдын өзүндө экендигин белгилейт.

168. РЕВОЛЮЦИЯЛЫК доордун экраны: (Советтик жана Кыргызстандын киноискусствосунун өнүгүшү) // Боордош Россия таң жарган заманабыз. – Ф., 1965. – Б. 113-117.

169. АДАБИЯТТЫН жаш граждандарына: [Жаш жазуучулардын чыгармалары жөнүндө] // Ала-Тоо. – 1964. – № 1. – Б. 108-113.

170. КОММУНИСТТИН ачык-айкын образын түзөлү: Курбума кат // Ленинчил жаш. – 1963. – 24-март.

171. МУЗЫКА бийик гармониянын тили: Орус совет музыкасынын декадасына карата // Сов. Кыргызстан. – 1963. – 1-июнь.

172. ЗАМАНДЫН чырагы: [«Правда» газетасы жөнүндө] // Ленинчил жаш. – 1962. – 4-май.

173. «ОРУСЧА-кыргызча сөздүк» жөнүндө // Ленинчил жаш. – 1951. – 11-нояб.

Адабият жана маданият ишмерлери жөнүндө

174. ААЛАМДАШТЫРУУДАН аман калабызбы?: [Жазуучунун КР Улуттук илимдер академиясынын президенти Ш. Жоробекова менен меги] / Маекти жазып алган Т. Орокчиев // Эркин Тоо. – 2008. – 4-март. – № 16. – Б. 5.

175. ЗАЛКАР жазуучубуз төл гезитибиздин төрүндө: [Кыргыз Туусу гезитинин редакциясында журналисттер менен жазуучунун баарлашуусу] / Маекти жазып алгандар: А. Пазылов, Б. Чотурова, П. Дүйшөнбаев // Кыргыз Туусу. – 2004. – 12-15-март. – № 17. – Б. 12; – 16-18-март. – № 18. – Б. 13.

176. «СҮЙҮҮДӨН аалам жаралган, сүйүүнүн өзү түбөлүк...»: [Ч. Айтматов менен драматург С. Раевдин маеги] // Агым. – 2004. – № 28. – 9-апр. – Б. 4; № 29. – 13-апр. – Б. 5.

177. РУХАНИЙ олжо үчүн билимге умтулгула: [Бишкектеги кыргыз-түрк балдар лицейинде Ч. Айтматовдун «Балалыгым» аттуу китебинин бет ачар аземинде маектешүү] / Маекти жазып алган Б. Чотурова // Кыргыз Туусу. – 2003. – 14-17-март. – № 18. – Б. 5.

178. «БАР БОЛГУЛА, «Кыргыз Туусунун» окурмандары!»: [Жазуучу менен маектешкен К. Осмоналиев] // Кыргыз Туусу. – 2000. – 18-21-авг. – № 62. – Б. 5.

179. ТЕМИКЕМ өз заманынын олуттуу адамы эле: [Эл акыны Т. Үмөталиевдин 90 жылдыгына карата] // Эркин Тоо. – 1998. – 21-окт. – Б. 6.

180. «МАНАС» улут намысы: [«Манас» эпосунун 1000 жылдыгын белгилөө тууралуу жазуучунун маеги] / Маектешкен П. Казыбаев, А. Түмөнбаев // Кыргыз руху. – 1995. – 3-февр. – № 5. – Б. 7.

181. АЛП манасчынын албан элеси: [С. Каралаевдин туулган күнүнүн 100 жылдыгына карата эскерүүлөр] / Түз. О. Исмаилов, А. Акматалиев. – Б., 1994. – Б. 8-13.

182. ИЛИМДЕ ийгилик тилейм. // Ч. Айтматов жана азыркы Руханий маданият. – Б., 1993. – Б. 3-7.

183. УНИКАЛДУУ укмуш талант: [С. Орозбаков] // Улуу манасчы Сагымбай: казалдар, эскермелер, иликтөөлөр / Түз. М. Төлүмүшев, Ш. Дүйшеев. – Б., 1992. – Б. 96-97.

184. ЫРЫС алды ынтымак...: [Кыргызстан жазуучулар союзунун башк. жыйында сүйлөгөн сөзүнөн] // Кыргызстан маданияты. – 1990. – № 5. – февр. – № 7. – Б. 2.

185. «ЭМИ баары өзүбүзгө жараша...»: [«Советская тюркология» илимий журналына улуттук тилдердин, анын ичинде кыргыз тилинин азыркы кездеги абалы жана андан аркы өнүгүшү жөнүндө жазуучунун маеги] / Котор. М. Төлөмүшев // Сов. Кыргызстан. – 1989. – 4-янв.

186. ЧЫҢГЫЗ Айтматовдун корутунду сөзү: [Кыргызстан жазуучулар Союзунун башкармасы менен Кыргызстан ЛКЖС БКнын жаштар чыгармачылыгы боюнча пленумунан] // Кыргызстан маданияты. – 1989. – 18-май. – № 20. – Б. 3.

Бул пленум республикабыздын булуң-бурчунан чогулган чыгармачыл жаштар үчүн, алардын өсүп-өнүгүүсү жана калыптануусу үчүн өзгөчө мааниге ээ болгон. Жазуучу Ч. Айтматов сүйлөгөн сөзүндө жаштарга кайрылып, алдыңкы чыгармачыл муундардын тарыхый мезгилине, социалисттик системага жана кайра куруу, ачык айтуудан кийинки өзгөрүүлөргө токтолгон, алардын чыгармачылыкка тийгизген таасири жөнүндө айрым мисалдарды келтирүү менен жаштарга акыл-насаат айткан. Эне тилибиздин статусу жөнүндө абдан чоң жана татаал маселени чечүү зарылдыгына токтолуп, ал үчүн эл өзүнүн ой-пикирин ачык-айкын айтып чыгуусун суранган. Эне тилибизди сактоо жана андан ары өнүктүрүү, келечеги жаштардын колунда экендигин, улуттук маселелер акылдын, ой-пикир алышуунун, компромисстин (бири-бирине жол берүүнүн) негизинде, ушул жерде жашаган улуттар бири-бирин кадырлап, сыйлап, урматтаганда гана чечилерин айтып, жаштарды идеологиялык бөлүнүп-жарылуудан алыс болууга чакырган.

187. «БИЗ дүйнөнү жаңыртабыз...» (Ф.: Кыргызстан, 1988. – 399 б.): [КР жазуучулар союзунда Ч. Айтматовдун аты аталган публицистикалык жыйнагына арналып өткөрүлгөн «Тегерек үстөлдөгү» маек] / Маекти жазып алган К. Жусупов // Мугалимдер газетасы. – 1989. – 31-март.

188. МАДАНИЯТЫБЫЗДЫ ким колдойт: [СССР Жогорку Советинин сессиясында сүйлөгөн сөзү] // Кыргызстан маданияты. – 1989. – № 46. – 16-нояб. – Б. 2.

Жазуучу сүйлөгөн сөзүндө маданият, тил, улуттук салттар, тарыхый мурастар, аларды өнүктүрүү жана коргоо иштери, учурдагы абал, кыйынчылыктар, андан чыгуу жолдору жөнүндө айткан.

190. ЭСТЕЛИК алдындагы ой: [Т. Сатылгановдун 125 жылдыгына карата] // Учкун (Токтогул). – 1989. – 3-окт.

191. АДАБИЯТ рухий дөөлөттүн башаты: Жазуучунун адабият, көркөм өнөр жөнүндө айткан ой-пикирлеринен // Ала- Тоо. – 1988. – № 12. – Б. 68-71.

192. «ЭЛ АГАРТУУ» журналынын редакциясына жана автордук активине: [Кайра куруу мезгилинде журналдын коллективине ак жол, ийгилик каалайт] // Эл агартуу. – 1988. – № 5. – Б. 17-18.

193. МЕКЕНДИН улуу уулу: А. С. Пушкиндин курман болгонуна 150 жыл // Ала-Тоо. – 1987. – № 5. – Б. 3-5; Кыргызстан маданияты. – 1987. – № 8. – 19-февр. – Б. 2.

Өзүнө чейинки эстетикалык түшүнүктү, адабий кырдаалды түп тамырынан бери козгоп, ага реалисттик жаңы багыт берип, көркөм сөз өнөрүнүн баркын жаңы деңгээлге көтөргөн Пушкинге, анын поэзиясына, анын ойлоруна, ташка тамга баскандай чыгармачылыгына таазим кылат. «...Пушкинден биз жашоого кубат алабыз, кубаныч, кайгы табабыз, анткени ал азапка башы малынган адам гана эмес, үлкөн Россиянын үлкөн түзүүчүсү жана үлкөн жарчысы болгон. Пушкиндин улуулугу жана укмуштуулугу ушунда...» деп жазган.

194. НАСИРДИН Байтемировдун эпосу: Чыгармачылыгы жөнүндө // Ала-Тоо. – 1986. – № 4. – Б. 8-9.

195. ТҮБӨЛҮК жашоонун сыры: [М. А. Шолохов жөнүндө] // Кыргызстан маданияты. – 1985. – № 20. – 16-май. – Б. 11.

196. ТУРМУШТУ чыныгы көркөмдүктө чагылдырган жазуучу: Жазуучу У. Абдукаимовдун туулган күнүнө 70 жыл // Кыргызстан маданияты. – 1979. – 25-окт. – № 43. – Б. 6.

197. НУКУРА элдик жазуучу: (Л. Н. Толстойдун туулган күнүнө 150 жыл) // Кыргызстан маданияты. – 1987. – № 37. – 7-сент. – Б. 1-3.

Дүйнөлүк маданиятка чоң салым кошкон Л. Толстойдун бүт дүйнө элине, бүгүнкү жана келечектеги муундарга тиешелүү экендигин белгилеп, «...Тирүү классик, турмуштун акылман мугалими Толстой өзүнүн көптөгөн замандаштарына, а түгүл өзүнө да, жаштай, үйрөнчүктөй туюлган, себеби, анын жан дүйнөсүндө таанымдын жана ачылыштын эч качан канбай турган, чаңкаган, алып учкан кумары жашаган. Ошол эле мезгилде ал – адамзаттын уулу, адамды акыйкатка, эркиндикке, жылдызга үндөгөн дүйнөлүк маданияттын жана духтун мурасчысы болгон» – деп жазган.

198. БАЙЫРКЫ кыргыз рухунун туу чокусу // Кыргызстан маданияты. – 1979. – 11-янв. – № 2. – Б. 1-3.

Кыргыз элинин тагдырына байланыштуу тарыхый жана реалдуу окуялардын негизинде элдин чыгармачылык генийинен жаралган «Манас» эпосунун философиялык мазмунуна, идеялык-эстетикалык касиетине, ошондой эле манасчы Сагымбай Орозбаковдун таң каларлык талантына жана «Манастын» бул вариантынын өзгөчөлүгүнө токтолуп, кыргыз элинин байыркы ата мурасынын эң туу чокусу – улуу «Манас» эпосу жазуусу жок, жазуу маданиятынан алыс шарттарда ушундай таң каларлык көркөмдүк жарашыкка, сөздү, музыканы, театрды өзүнө бириктирген гармонияга кандайча жеткендигине ой жүгүртөт. Эпосто сүрөттөлгөн Кошой, Жолой, Макел дөөлөрдөн тартып, Манас баштаган чоролорго чейин, Бакай карыядан тартып, акылман Каныкейге чейин, Коңурбайдан тартып, көзкамандарга чейин белгилүү турмуштук шарттарда жашаган тирүү кейипкерлердей көз алдыбызга тартылган эпостук каармандар бир доордо, кылымдарда реалдуу жашаган тарыхый адамдардай сезилерин, көркөм чыгарманын багынтар күчү, өлбөстүк касиети дал ушунда экендигин белгилейт.

199. ШЫКТАНУУ, чеберчилик: [Советтер Союзунун Чоң театрынын солисткасы И. К. Архипова жөнүндө] // Ленинчил жаш – 1978. – 1-июнь.

200. АУЭЗОВДУН чыгармачылыгы жөнүндө // Ала-Тоо. – 1977. – № 10. – Б. 65-68.

Муктар Ауэзовду эскерүү менен анын орус тилине жаңы которулган «Катаал мезгил» повестине, анда сүрөттөлгөн окуяларга жана жазуучунун чеберчилигине токтолот. Окуучулардын көңүлүн повесттин революциялык мазмунуна буруп: «Падышачылыкка, анын зордукчулук аппаратына болгон жек көрүүчүлүктү жаш Ауэзовдой... бүткүл жан дүйнөсүн азапка салып баяндап берген мындай чыгарманы мен чыгыш адабиятынан сейрек учураттым» – деп жазат. М. Ауэзовдун бул чыгармасын окуган-

дан кийин, эгер Октябрь революциясы болбосо көчмөн калктардын кийинки тагдыры кандай болмоктугу, мезгил өткөн соң ойлоонун өзү да коркунучтуу экенин баамдап, Октябрдын таңы гана элибизди жок болуудан куткарып калгандыгын, көзү өткөнчө революцияны ардактап өтүүгө даяр экендигин жана балдарынын балдарына чейин «Октябрдан баштап бизге таң атып, күн чыккан!» – деген сыймыктуу осуят калтыра тургандыгын айткан.

201. КАРАЛАЕВ жөнүндө ой жүгүртүү // Кыргызстан маданияты. – 1974. – 19-дек. – № 51. – Б. 5; Сов. Кыргызстан. – 1971. – 11-май; Ала-Тоо. – 1964. – № 12. – Б. 71-73.

Жазуучу «Манас» эпосунун жаралышына, анын биринчи айтуучуларына жана кылымдан кылымга өткөн сайын «Манас» эпопеясынын өзөнү тереңдеп, элдин күчү менен өзөн – деңизге, деңиз – океанга айланып, «Манас» океан доорун сүрүп турган кезде аны бизге төкпөй чачпай жеткирген Саякбай Каралаевдин таланты жөнүндө ой жүгүртөт. Биздин кенчибиз, элибиз жыйнап берген мүлкүбүз «Манасты» жакшылап пайдалана албасак, аны окуп үйрөнбөсөк биз үчүн өтө уят иш болорун эскертет. «... Каралаев дегенде биз «Манас» дастанын элестетебиз, Каралаев өзүнчө жаткан көркөм дүйнө, өзүнчө тарых... Каралаев калктын нукура тереңинен чыккан тубаса талант, төкмө акын, эпостун өзү сыяктанган монументалдуу кайталангыс художник... Алда качан өтүп кеткен заманды, окуяларды... тирүү элестер аркылуу сүрөттөп берүүнүн өзү өтө чоң чеберчилик, таң каларлык искусство» – деп жазган. Казак жазуучусу М. Ауэзов жана жазуучу А. Фадеев С. Каралаевди «азыркы замандын Гомери», «XX кылымдын рапсоду» деп баа бергенине, ал эми чет элдик меймандар Каралаев менен таанышып, анын «Манас» аткаруусун көргөндө, көзүнө жаш алып, манасчыны мойнунан кучактап, бетинен өпкүлөп «жазуу адабиятыбыз болгон эмес, китептерибиз болгон эмес дейсиңер, мынакей силердин улуттук китепканаңар ушул абышка» деп айтышканына жазуучу бир нече жолу күбө болгон.

202. КАТААЛ реализм менен: (Ф. М. Достоевскийдин туулган күнүнө 150 жыл) // Кыргызстан маданияты. – 1971. – 17-нояб. – № 46. – Б. 6.

Достоевскийдин гениалдуулугуна, түбөлүктүүлүгүнө жана анын ысмынын улам артып бара жаткандыгына токтолот. Достоевскийдин азыркы маданият үчүн маанизи, өткөн жана келечек күндөргө таандык кызматы жөнүндө ой жүгүртөт. Бул чоң художниктин адамзат турмушунда эң сейрек учурай турган көрүнүш экендигин айтып, «...ал художник катары бизди ар дайым өткөн мезгил жана азыркы учур жөнүндө, адамзаттын тиричилигинин түбөлүк түйшүгү болгон ак менен каранын, жамандык менен жакшылыктын күрөшү жөнүндө ойлонууга үйрөтөт...» – дейт.

203. ЗАМАНДАШТАРЫМ менен сыймыктанам: [Орус совет жазуучулары жөнүндө] // Сов. Кыргызстан. – 1963. – 3-апр.; Ленинчил жаш. – 1963. – 5 апр.

204. ЭМИ ОЙЛОСОМ...: [Алымкул Үсөнбаев жөнүндө] // Сов. Кыргызстан. – 1963. – 4-авг.

Кыргызстан жөнүндө

204А. ОРОШОН ойлор жана байкоолор / Даярдаган А. Токтомушев // Жаңы Ала-Тоо. – 2012. – № 12. – Б. 183-188.

204Б. МЕН үчүн ата мурастарынын баары кундуу да, куттуу да ыйык таберик // Маданият. – 2011. – № 1. – Б. 21.

204В. АБА майдандын «Манас» аталышы оңойго турган жок: [Жазуучунун журналист Т. Орокчиев менен маеги] // Кыргыз руху. – 2011. – № 39 (25-нояб.). – Б. 12; 2-дек. – № 40. – Б. 12.

204Г. АЙТМАТОВ Ч. Сүйүүдөн аалам жаралган, сүйүүнүн өзү түбөлүк: [Дүйнөлүк глобализация доорунда кыргыз элинин келечеги, адабияты, тили жана саясаттын тегерегиндеги маеги / Маектешкен С. Раев] // Кыргыз Туусу. – 2010. – № 10 (12-февр.). – Б. 6-7.

204Д. НАСЫЯТ: [Жазуучунун акыл-нускоолору] / Даярд. К. Жусупов // Кыргыз Туусу. – 2009. – № 19/20 (20-март). – Б. 15; 23-март. – № 21. – Б. 10; 4-авг. – № 58. – Б. 10.

204Е. «МЕН али айтчумду айта элекмин...»: [Жазуучу менен соңку маек] // Заман Кыргызстан. – 2008. – № 22 (23-июнь). – Б. 1, 4.

204Ж. «ЗАМАНДЫ силер, жаштар өзгөртөсүңөр...»: [Маектешкен жана басууга даярдаган М. Асаналиев] // Аалам. – 2008. – № 17 (25-янв.). – Б. 12; – № 89 (25-дек.). – Б. 10.

205. ЭГЕМЕНДҮҮЛҮКТҮН баркына жетели...: [Немец тилинде жазылган «Балалыгым» аттуу китебинин жаралышы, коомдогу өзгөрүүлөр, манасчы С. Каралаевдин укмуштуу таланты, өзүнүн чыгармалары жана элине каалаган тилеги жөнүндө] / Маектешкен КРнын жаштар сыйлыгынын лауреаты К. Иманалиев // КТР-Обо. – 2008. – 20-июнь. – № 25. – Б. 8.

206. ЭҢ АЛДЫ бейкутчулукту ойлойм: [Жазуучу эли-жерине, өткөөл мезгилде жашап жаткан мекендештерине жакшылык каалап, ой бөлүшкөн] / Маектешкен А. Сартбаев // Замандаш. – 2007. – № 10. – Б. 26-27.

207. «МАМЛЕКЕТТИ сактап кала албасак биздин элдигибиз кайсы»: [Жазуучу менен маектешкен М. Бекешова] // Zaman Кыргызстан. – 2006. – № 28. – 25-авг. – Б. 4.

208. «БИРИБИЗДИН аягыбыздан бирибиз тартсак Арал деңизиндей соолуйбуз...»: [Жазуучу менен маектешкен А. Пазылов] // Кыргыз Туусу. – 2003. – 19-21-авг. – Б. 17.

209. «ПРЕЗИДЕНТ мамлекеттин, эл-журттун символу...»: [КТРдин телестудиясында республикабыздын интеллигенциясы жана студенттер менен актуалдуу маселелер жөнүндө аңгемелешүүсү] / Жазып алган Ж. Исабаева // Кыргыз Туусу. – 2002. – 23-24-апр. – № 30. – Б. 7.

210. ДҮЙНӨЛҮК айлампа дүрбөлөңү: [XXI кылымда кыргыз журтчулугу жөнүндө Абды Алай менен маеги] // Заман Кыргызстан. – 2001. – 12-янв. – Б. 6; 19-янв. – Б. 6.

211. «ЖАҢЫ кылымга сыр айтууга акым бар»: [«Ата-Бейит» мемориалдык комплекси жана анын тарыхы боюнча жазуучунун дил маеги] / Маектешкен Т. Наматбаева // Кыргыз Туусу. – 2000. – 1-3-авг. – № 57. – Б. 5; 4-7-авг. – № 58. – Б. 9.

212. СИЛЕР да, биз да саясаттан четтей албайбыз: [Коомдун мыйзамдуу болушу жөнүндө ой толгоо] // Кыргыз Туусу. – 2000. – 10-12-окт. – № 76. – Б. 6.

213. «КЕЛЕЧЕК күндөрүбүздү «Акаевская эпоха» десек жаңылышпайбыз» (Инаугурациядагы сөзү): [Жазуучунун Президент Акаевдин кайрадан ишке киришүү аземинде сүйлөгөн сөзү] // Кыргыз Туусу. – 2000. – 12-14-дек. – № 94. – Б. 5.

214. БИЗ, Түркестан жамаатчылыгы XXI кылымда биригишибиз керек: [Жазуучунун жана ЖКнын депутаты О. Ибраимовдун пикирлери] // Кыргыз Туусу. – 1999. – 30-нояб. – 2-дек. – № 185-186. – Б. 1; 3-6-дек. – № 187-188. – Б. 5.

215. «ЖАҢЫ кылымда даяр оокат жок»: [Жаңы кылымга кирер алдында Кыргызстандагы саясий кырдаал, чет элдиктер менен жолугушуулары, чыгармаларына окурмандардын пикирлери жана өзүнүн чыгармачыл иштери жөнүндө маек курган] / Маектешкен Т. Насирдинов // Кыргыз Туусу. – 1998. – 10-12-нояб. – № 145-146. – Б. 3; 13-16-нояб. – № 147-148. – Б. 4.

216. ТАРЫХТЫН тамырын тартып көрүү үчүн: [Ысык-Көл шеринеси жөнүндө жазуучунун ой толгоолору] // Кыргыз Туусу. – 1997. – 15-июль. – № 78. – Б. 3.

217. ПАТРИАРХТЫН күзгү ойлору...: [Кыргызстан, анын мамлекеттүүлүгү, Манас, манасчылар, дүйнөлүк өзгөрүүлөр, күн сайын өсүп жаткан ички миграция, тарых жөнүндө маектешкен Б. Назаралиев] // Кыргыз руху. – 1995. – 15-дек. – № 37. – Б. 4; 29-дек. – № 39. – Б. 3.

218. РУХАНИЙ кыяматка чейинки сөз: [Жазуучу менен маектешкен К. Иманалиев] // Асаба. – 1995. – № 16. – Б. 2; № 17. – Б. 6.

Жазуучунун «Кассандра» романында кеңири географиялык кең мейкиндик ачылып, бир эле учурда Кремль, Космос, океан, Америкадагы окуялар, илимий-фантастикалык көз караштар, реалий жана магиялык болумуштар, орбиталык станциядан теле-репортаж, факс, эпистолярдык жанрлар жөнүндө баяндалат. Убагында бул чыгарма Япония, Германия, Франция ж.б. өлкөлөрдө басылып чыгып, талкуулар өткөн, көптөгөн пикирлер айтылган. Макалада «Кассандра» романынын тегерегинде сөз болот. Жазуучу бул маегинде Кыргызстанда өтүп жаткан экономикалык жана руханий кризиске токтолуп, элдин турмушу канчалык начарлап, нааразылыгы канчалык көп болсо руху да бузуларын, боштондук алганыбыз менен көп нерсени жоготуп жаткандыгыбызды, жаш муундарды тарбиялоо, билим берүү деңгээли төмөндөп бараткандыгын, ал кийин бүтүндөй бир улуттун тагдырына таасир этерин айткан.

219. АЗЫРКЫНЫН азыткы түшүн аяндап: [1993-ж. 65 жылдык юбилейинин алдында Кыргызстан, Казакстан, Шекер, Маймак жерлеринде болушу, чыгармачылык иштери жана байкоолору жөнүндө] // Эркин Тоо. – 1994. – 14-янв.

220. ГРАЖДАНДУУЛУК ата-журттун түндүгү: [Жазуучу менен маектешкен К. Байбосунов, Ш. Назаркулов] // Асаба. – 1994. – 6-янв. – № 1-2. – Б. 4; 13-янв. – № 2. – Б. 6.

Бул аңгемелешүүдө С-Петербургдагы «Ак-Кеме» кыргыз коомунун президенти Мелис Арыпбек уулу, Ш. Назаркулов жана К. Байбосунов Ч. Айтматов менен жолугушуп аңгеме курушкан. Союз кулагандан кийинки көйгөйлүү көп маселелерге токтолушкан. Экономиканы көтөрүү, жакырчылыктан кутулуу, кризистен чыгуу, парла-

менттин иши, граждандуулук (жарандык), адам укугун коргоо милдетин бекемдөө, дин эркиндиги жөнүндө жана Борбордук Азия чөлкөмүндөгү интеллектуалдар тыгыз байланышып, катташып чогуу иш алып барбаса, элдердин, республикалардын арасы алыстап кетери айтылат.

Мамлекетти башкарууда кадр системасын оңдоого чакырат. Элди түндүк же түштүк деп бөлүүнү токтотуу, күндөлүк проблемалардан элди алаксытпай, туура жетекчилик көрсөтүүгө, туура мыйзам чыгарууга, элдин башын бириктирүүгө чакырат. Элди бөлүп-жарган саясаттын жаштарга терс таасир тийгизип жатканын белгилешкен.

221. УЛУТТУК жоопкерчилик – келечекке кепил: [Кыргызстандын келечеги, проблемалары, улуттук маданият, улуттук кызыкчылыктар жана башка улуттар менен эп табышып тиричилик, үзөңгүлөш жашоо жөнүндө ой толгоолору] // Кыргыз Туусу. – 1992. – 12-сент.

222. ЭРКИНДИКТИН баркына жетсек: [Бүткүл дүйнөлүк кыргыздардын курултайы, Манастын юбилейин өткөрүү, улуттук программа түзүү маселелери жөнүндө маектешкен Б. Досалиева] // Бишкек шамы. – 1992. – 2-сент.

223. ЖАҢЫ дүйнөнүн эшигин ачуу: [Жазуучу менен маектешкен А. Ибраимов] // Асаба. – 1992. – 3-сент. – № 32. – Б. 3.

1992-жылы кыргыздардын бүткүл дүйнөлүк I Курултайына Ч. Айтматов атайын Люксембургдан келип катышкан. Курултайда жазуучу ар башка өлкөдө жашаган улуттарыбыздын башын бириктирүү маселесинен тышкары, Орто Азия элинин мамлекеттерин борбордоштуруу, өзүнчө ынтымакка келүү, шериктешүү маселесин көтөргөн. Улуттук жоопкерчилик үчүн күрөшүү, республикалар, алардын эли менен карым-катышты күчөтүү жөнүндө токтолгон. Элибизде интеллект өссө деген тилегин билдирип, өзгөчө кадр маселесинде жасалчу иштер көп экендигин, Люксембург өкмөтү биздин (кыргыз) балдардан француз тилин билгендер болсо, финансисттерди өз каражаттарынын эсебинен окутуп берүүнү моюндарына алышканын, өзү мекенинен алыс жүргөндө баштаган жаңы чыгармасы жөнүндө айткан.

224. ЖАРАТЫЛЫШ менен өмүрдөшүп: [Ысык-Көлдү сактоо, аны ден соолукту чыңдоо үчүн гана пайдалануу маселелери жөнүндө] // Кыргызстан айыл чарбасы. – 1989. – № 10. – Б. 40.

225. ПАЙДУБАЛДЫ бошоткон жокпузбу?: [Кайра куруунун жана айкындыктын жолунда өлкөбүздөгү, коомубуздагы өзгөрүүлөр жөнүндө] // Сов. Кыргызстан. – 1988. – 8-май.

226. ЫСЫК-КӨЛДҮН куту жана куну: Ысык-Көлдүн азыркы проблемалары жөнүндө (Маектешкен В. Хрусталев) // Сов. Кыргызстан. – 1986. – 9-июль.

Ысык-Көлдүн кайталангыс сейректигине, анын дартка дабалуу шыпаакер касиетине токтолуп, Орто Азиянын «бермети» деп аталган ушул көлдүн тартылып баратышына, тагыраак айтканда көлдүн жээги жыл сайын 7-10 см. ылдыйлап, суунун бир жылдык тартылышы 400-500 миллион кубометрге жетип жатканына, тоо суларынын бир бөлүгүн Ысык-Көлгө агызуу үчүн эки беш жылдык катары менен көрүлгөн даярдыктарды жүзөгө ашыруу кечеңдетилип жаткандыгына тынчсызданат. Ысык-Көл

бардык көп кырдуу проблемаларды камтыган кеңири изилдөөлөргө муктаждыгын, ал үчүн көлгө гидробиологиялык станция же институт болбосо да, лимнологиялык (озероведение) көл таануучу илимий мекеме керектигин, өсүмдүктөрүн, жаныбарлар дүйнөсүн, кыртышты, суунун термикасы менен динамикасын толук өлчөмдө изилдеп үйрөнүү зарылдыгын эскертет. Табигаттын Ысык-Көл сыяктуу уникалдуу жайларына өзгөчө бир артыкчылык укуктарды берген мыйзамдык күчү бар жарнамалар керектигин, биз болочоктогу урпактар үчүн Байкалды, Севанды, Беловеж токоюн сактап калган сыяктуу эле Ысык-Көлдүн бөксөсүн толтуруу чараларын көрүү зарылдыгын белгилеп, «Ысык-Көлдү сактап калуу – бул Мекендин бир укум жерин сактап калуу дегендик» – деп көрсөтөт.

227. МЕКЕН деген улуу сөз: Аңгемелешкен Ж. Токтогазиев // Кыргызстан маданияты. – 1986. – 2-янв. – № 1. – Б. 4.

«Мекен» деген сөздүн маанисине токтолуп, өзгөчө кымбат өзүнүн кичүү мекени – Талас жергеси, Шекер айылы, анын адамдары, Чолпонбайдай баатыры жөнүндө эстейт, бүгүнкү бейпилчилик турмушубуздагы эмгектен жаралган эрдиктерге карата өз пикирин айтат.

228. ЖҮРӨКТӨГҮ күн // Кыргызстан маданияты. – 1984. – 11-окт. – № 41. – Б. 8.

Совет элдеринин улуу союзунун ажырагыс бир бутагы болгон Кыргыз Республикасынын революцияга чейинки жана революциядан кийинки 60 жыл ичиндеги жетишкендиктерине көз жүгүртөт. Бул жетишкендиктерге кыргыз эли да башка түрк элдери сыяктуу эле өзүнүн мурдагы турмуштук тарыхында ээ болгон алдыңкы салттары, көркөмдүк кенчтери, өзүнүн улуттук тили менен келгендигин, бирок совет бийлигинин жылдарында жетишкен, өздөштүргөн жаңы маданияттын жана билимдин тажрыйбасын эч нерсе менен салыштырууга болбой тургандыгын белгилейт. «Кыргызстан – тоолуу өлкө. Бирок адам мурда эң бийик чокудан айланасындагы жаратылышты гана көргөн. Азыр ал бүт дүйнөнү көрөт, себеби ал чыгып турган чоку – совет элинин, анын көп улуттуу биримдигинин, анын эрдигинин жана рухунун бийиктиги» – деп жыйынтыктаган.

229. РУХТУН туу чокусу // Сов. Кыргызстан. – 1984. – 10-окт. Тоолор менен тоолордун арасындагы өрөөндөрдө жашаган кыргыз элинин мамлекеттүүлүгүнүн 60 жылдык юбилейинин алдында Кыргызстандын жетишкендиктерине толкунданган жазуучу эзелки Түркстан поэзиясында тоолук кыргыздар «суунун башында булут менен кошуна» жашоочулар катары ырдалгандыгын, мына ошол кыргыз дарыяларынын 3-4 миң метр агымындагы шары Кыргызстанды потенциалдуу гидроэнергетикалык ресурс боюнча өлкөдө РСФСР менен Тажикстандан кийинки үчүнчү орунга алып чыккандыгын жана өлкөбүздөгү чыныгы интернационализмдин үзүрдүүлүгүн белгилеп, «Мекенимдин тагдыры – менин тагдырым! Мына ушуну укканда кандай жүрөк толкундабайт...» деп жазат.

230. МАНАС атанын ак кар, көк музу // Алтын бешик. – Ф., 1982. – Б. 14-37; Кыргызстан маданияты. – 1975. – 1-май. – № 18. – Б. 8-9; Сов. Кыргызстан. – 1980. – 27, 28, 30-апр.

Айтматов өзүнүн эң кымбат, эң сүйүктүү мекени, эзелтен Манас делип аталган кош чокулуу улуу тоонун так түбүнөн орун алган мал-жанга жайлуу Шекер айылы жөнүндө жазган. Ошол айылда өткөн өзүнүн бала чагы, согуш учуру менен согуштан кийинки өспүрүм курагы жөнүндө жана андагы жашаган карапайым эмгекчилер, малчы, дыйкан, активдер, мугалимдер, алардын иштери, кулк-мүнөзү жөнүндө эскерет. Согуш башталганда он үчтөгү өспүрүм, он төрт жашар чамасында айылдык советтин секретары болуп иштеп, тополоңдуу согуш учурундагы турмуштун ар кандай коомдук, административдик маселелерине, аларды чечүүгө катышкан, согуштун катаал жылдарындагы турмуштук сыноолорду башынан өткөргөн. Кийинки бир кыйла чыгармаларынын каармандарынын прототиби да өзү менен бирге иштешкен, өзүнө тааныш адамдар болгон.

231. ДООР элеси: [Республикабыздын алдыңкы адамдары, коомдук ишмерлери жана алардын кулк-мүнөзү, ойлору, иштери жөнүндө] // Коммунист. – 1978. – № 2. – Б. 53-58; Сов. Кыргызстан. – 1977. – 23-дек.

232. СССРдин тогузунчу шайланган Жогорку Советинин сегизинчи сессиясында сүйлөгөн сөзү // Кыргызстан маданияты. – 1977. – № 52. – 22-дек. – Б. 2.

Азыркы биз жашап турган доордун карама-каршылыктары, элдешпес таптык, идеологиялык келишпестиктер тирешип турган шарттарда өлкөбүз эмне менен жашап, кандай ой-максаттарды көздөп жаткандыгына, анын милдеттери, муктаждыктары жана тынчсызданууларынын кайсылар экендигине ой жүгүртөт. Республикабыздын айыл чарбасынын, айрыкча мал чарбасынын абалын жакшыртуу проблемаларына жана эмгектин өндүрүш кубаттарынын жаңы ресурстарынын бири болгон Токтогул ГЭСине кайрылып, ага байланыштуу көп проблемалык маселелерге токтолот, аны пайдалануудагы чарбасыздыкка тынчсызданат.

233. АЛТЫН дарбаза: [Фрунзе шаарын көрктөндүрүү жана жакшыртуу маселелери боюнча] // Сов. Кыргызстан. – 1969. – 5-авг.; Мугалимдер газетасы. – 1969. – 6-авг.; Кыргызстан маданияты. – 1969. – № 32. – 6-авг. – Б. 6, 11.

234. ТЯНЬ-ШАНДЫК аял: Очерк // Сов. Кыргызстан. – 1963. – 10-февр.

Социалисттик Эмгектин Баатыры, атактуу чабан Телегей Сагымбаева жөнүндө.

235. МУГАЛИМ – жакшылыктын энеси // Эл мугалимдери жөнүндө баян. – Ф., 1963. – Б. 77-79.

236. МЕЙКИНДИК көзгө көрүнөт: [Мугалимдер жөнүндө] // Мугалимдер газетасы. – 1963. – 1-май.

237. БУЛ силердин күнөөңөр, жердештерим: [Жердештерине ачык кат] // Сов. Кыргызстан. – 1962. – 4-дек.

Бул ачык катында жазуучу-публицист прозаларындагыдай эле «кыз ала качуунун» өзү адам баласынын жашоо турмушундагы суру бузук, законго жат көрүнүш экендигин белгилейт. Бул жаман жорук-жосунга айылдаштарынын кайдыгерлик менен, көңүл коштук мамиле кылгандыгынын айынан 15 жашар Асылгүлдүн тагдырына балта чабылып, прогресске тоскоол кылганына кайгырат, элге, жердештерине кайрылат. Далай кыздардын тагдырына бөгөт болуп, таалайсыздыкка

себепкер болгон залалдуу эски салттарды жек көрүп, аны айыптайт, ага каршы күрөшүүгө чакырат.

238. КВИТКО А., Айтматов Ч. Кыргызстандын малчыларынын «жогорку математикасы» / А. Квитко, Ч. Айтматов [Илимдин жетишкендиктерин айыл чарбасына колдонуу жөнүндө] // Сов. Кыргызстан. – 1962. – 29-июль.

239. КУЗНЕЦОВ П., Айтматов Ч. «Бөдөнө аңдыгандар» / П. Кузнецов, Ч. Айтматов // Сов. Кыргызстан. – 1962. – 26-янв. (Бир каттын изи менен).

240. АЙТМАТОВ Ч., Ильин С. Чабандын жаңы боз үйү: Химиктердин малчыларга жакшынакай тартуусу / Ч. Айтматов, С. Ильин // Сов. Кыргызстан. – 1961. – 15-июнь.

Кыргыздын боз үйү жана синтетикалык материалдан жасалган жаңы боз үй жөнүндө.

Өзү жана өз чыгармачылыгы жөнүндө

240А. «МАХАБАТ» салтанат кураарда кыйрайт / 2008-жылы чет өлкөлүк журналдарга берген маегинен которулду. Даярд. И. Т. Гилязетдинов // Эркин Тоо. – 2013. – № 3 (18-янв.). – Б. 7.

240Б. БАЛАЛЫГЫМ Джерс букасы жана Долондогу махабат: [Жазуучу өзү жөнүндө] / Котор. Муратов А., Чыныбаева Б. // Бишкек таймс. –2008. – № 16 (13-июнь). – Б. 7.

240В. ТҮРК мугалимдери менин каармандарыма окшоп кетет: [Ч. Айтматовдун «Диалог» Евразия платформасы үчүн даярд. макаласынан] // Заман Кыргызстан. – 2008. – № 30 (17-июль). – Б.14.

240Г. ӨЗҮМ жөнүндө / Басууга даярд. А. Муратов, Б. Чыныбаева // Заман Кыргызстан. – 2008. – № 30 (17-июль). – Б.

241. МЫНДАН 20 жыл мурун өткөн күндөрдөн бир үзүм: [Ч. Айтматовдун өзүнүн басып өткөн өмүр жолу жана чыгармачылыгы тууралуу маеги] (Макала кайталанып басылган) / Маектешкен К. Өмүралиев // Кыргыз Туусу. – 2008. – 24- 27-окт. – № 80. – Б. 12-13.

242. МАҢКУРТ баяны: [«Кылым карытар бир күн» романынын жаралышы жөнүндө] // Кыргыз Туусу. – 2008. – 24- 27-окт. – № 80. – Б. 14.

243. «УЯЛА турган жөнүм жок»: [Өз чыгармачылыгы жөнүндө кабарчы О. Фочкин менен маеги] // Заман Кыргызстан. – 2006. – № 43. – 8-дек. – Б. 14.

244. «БҮБҮСАЙРА экөөбүздүн бири-бирибизге мамилебиз, түшүнүгүбүз, көздөгөн максатыбыз, баары бирдей болгон...»: [Жазуучу менен маектешкен Ж. Исабаева] // Кыргыз Туусу. – 2006. – № 63. – 18-21-авг. – Б. 20.

245. «МЕНИН чыгармаларымды окуткан мугалимдер менен бүгүн биринчи жолу көрүшүп атам...»: [Жазуучу Ч. Айтматов менен мугалимдердин тегерек үстөлдө жолугушуусу] // Кыргыз Туусу. – 2006. – № 62. – (15-17-авг.). – Б. 5.

246. «ИНФАРКТ менен ооруп калышыма өзүм гана күнөөлүмүн»: [Жазуучу менен маектешкен М. Мулина] // Кыргыз Туусу. – 2004. – № 71. – 1-4-окт. – Б. 9.

247. «РУХАНИЙ дүйнөмдү тарбиялаган Айымкан деген өзүмдүн чоң энем болчу»: [Жазуучунун «Балалыгым» аттуу түрк тилиндеги жаңы китебинин бет ачар аземинде сүйлөгөн сөзү] / Даярд. А. Муратов // Кут билим. – 2003. – 4-апр. – № 12. – Б. 4.

248. «УУЛУМ Эльдар көркөм өнөрдү, катаал багытты тандады...»: [Жазуучу менен аңгемелешкен А. Пазылов] // Кыргыз Туусу. – 2002. – 14-17-июнь.

249. Ч. АЙТМАТОВ таалайлуу киши: [«Аргументы и факты» гезитинин кабарчысы И. Изгаршев менен Ч. Айтматов өз чыгармачылыгы жана чет элдик окурмандар менен жолугушуулары жөнүндө маектешкен] // Кыргыз Туусу. – 1998. – 27-29-окт. – № 137-138. – Б. 16.

250. Ч. АЙТМАТОВ саясатка кетти, кайрылабы?: [«Труд» гезитинин кабарчысы К. Чебышева менен көп жылдан бери айкалыштырып келаткан дипломатиялык жана жазуучулук иши жөнүндө маеги] // Кыргыз Туусу. – 1998. – 8-10-сент. – № 109-110. – Б. 3.

251. «ЖАЗУУЧУ болбосом, Бетховендей болмокмунбу деп кетем...»: [Чыгармачылыгы, келечектеги иш-пландары тууралуу маеги] / Маектешкен Т. Насирдинов // Кыргыз Туусу. – 1998. – 27-30-март. – № 26. – Б. 8-9.

252. «КЫЛЫМГА тете бир күн»: [Өзү, өз чыгармалары жана кыргыз-түрк мамилелери, келечек жөнүндө кабарчы Ибрахим Түркхан менен маеги] // Заман Кыргызстан. – 1997. – 15-нояб. – № 46. – Б. 3.

253. «ДҮЙНӨ өзгөрдү, биз да өзгөрдүк»: [«Комсомольская правда» газетасынын кабарчысы М. Чикин менен Брюсселде жолугушууда өз чыгармалары жана «Кассандра тамгасы» жөнүндө маеги] // Эркин Тоо (Свободные горы). – 1995. – 29-март. – № 14. – Б. 7.

254. ЭЛИН сагынбас эр болбойт: [Жазуучунун 65 жылдык юбилейине карата Талас жергесинде жолугушуусу] / Жазуучу менен маектешкен Т. Казыбаев // Кыргыз Туусу. – 1994. – 1-янв.

255. АКШнын Калифорния университетинин кыргыз студенти Болот Абдулбекке: [Жазуучунун каалоо сөзү] // Кыргыз Туусу. – 1992. – 21-май.

256. ЭРКИН сүрөткер гана нагыз турмуштук чыгарма жарата алат: [Жазуучу менен маектешкен К. Акматов] // Кыргыз Туусу. – 1992. – 10-дек.

257. ӨЗ мезгилимдин адамымын: [Япон адабиятчысы, жаш профессор Тэдуо Мотидзуки менен Ч. Айтматовдун жолугушуусу жана чыгармачылыгы жөнүндө маеги] / Маекти жазып алган А. Акматалиев // Ленинчил жаш. – 1989. – 7-февр.

258. ӨМҮРДҮН өр жолундагы маек: [Жазуучунун өмүрү жана чыгармачылыгы жөнүндө] / Маектешкен К. Өмүралиев // Ленинчил жаш. – 1988. – 26-апр.

259. СӨЗҮБҮЗ кандай жаңырат: [«Акыр заман» романы жана жалпы эле чыгармачылыгы жөнүндө аңгеме] / Аңгемелешкен А. Анастасьев // Ала-Тоо. – 1987. – № 6. – Б. 106-124.

260. ӨТӨЛГӨСҮ – өмүр: Иш үстүндөгү маек / Аңгемелешкен И. Гришина // Кыргызстан маданияты. – 1986. – 21-авг. – № 34. – Б. 2-4; Ленинчил жаш. – 1986. – 28-авг.

Жазуучу менен кабарчынын маеги СССР жазуучуларынын VIII сьездинде көтөрүлгөн маселелер жөнүндөгү суроодон башталат.

Ч. Айтматов аңгемелешүүдө көңүлдүн борборун улуттук проблемалар, маданияттын, адабиятын, тилдин өз ара карым-катнашына буруп, интернационалдык түзүлүштүн системасындагы улуттук маданияттын, улуттук аң-сезимдин жана республикабызда анчалык этибарга алынбай, жеткиликтүү көңүл бурулбай келаткан улуттук тилдин, борбор шаарыбыздагы кыргыз мектептеринин, балдар бакчаларынын өнүгүш абалына ой жүгүртөт, эки тилдүүлүктү өнүктүрүү позициясын жактайт.

Өзүнүн улуттук тилин, улуттук өзгөчөлүгүн кемсинтип, эл турмушунун жетишкендиктери менен желпинип, мүчүлүштөрүн байкамаксан болгон кызыл кекиртек трибунчулардын кемчилигин бетине айтат. Андан ары негизги сөз жазуучунун өзүнүн чыгармачылыгы жана жаңыдан басмадан чыгып жаткан «Акыр заман» романы жөнүндө болот.

261. «...АСЫЛ жер Азербайжан»: Азербайжанга барганда маектешкен Ш. Акбарзаде; Котор. А. Акматалиев, Х. Мустафаев // Ленинчил жаш. 1986. – 1-май.

1985-жылы декабрда Азербайжан элинин сүйүктүү акыны Б. Вахабзаденин 60 жылдык юбилейине катышып, анда адабиятка жана адабий чыгармачылыкка байланышкан маселелер боюнча пикир алмашышат.

262. ЭПОСТУН эрдиги: Жеңиш аянтындагы скульптуралык ансамблдин композициясы // Сов. Кыргызстан. – 1985. – 8-май; Эрдиктин эпосу // Кыргызстан аялдары. – 1985. – № 8. – Б. 1-3.

Улуу Жеңиштин 40 жылдыгына арналып Фрунзе шаарында курулган «Жеңиш» аянтынын пайда болгонуна толкунданып, эпос илгери кыргыз жергесинде оозеки формада жашап келген болсо, эми көзгө көрүнүп, өткөндөгүлөр түздөн-түз бүгүнкү күн менен айкалышып, муундардын ортосуна көпүрө салып, алардын рухий данакери болуп тургандыгын, азыркы эпос улуу Ата Мекендик согуштун жылдарында совет эли башынан кечирген, өлчөөсүз зор окуя менен өзөктөш экендигин белгилейт, «бул эпостун пафосу – Жеңиш» деп көрсөтөт. «Жеңиш» аянтынын алдында жазуучу азыркы кездеги көп маанилүү эпостун залкарлыгы, бул окуянын маани-маңызы жөнүндө ой жүгүртөт. Согуш жөнүндө суук кабар укkан биринчи күндөн тартып, Жеңиш күнүнө чейинки өзү күбө болгон Шекер айлынын жонуна түшкөн оор мүшкүлүн көз алдынан элестетип көрсөтөт.

263. АБИЙИР айттырбай койбойт / Маектешкен В. Ниязматов // Ленинчил жаш. – 1983. – 20-окт.

264. БАРДЫГЫ барыга тиешелүү: [Автор «Кылымга тете күн» романы жөнүндө] // Кыргызстан маданияты. – 1981. – 26-февр. – № 9. – Б. 4-6.

265. «КООМДУН идеалдарына кызмат өтөө»/ Аңгемелешкен Э. Максимов; Котор. И. Гилязетдинов // Ленинчил жаш. – 1981. – 12-сент.

266. ӨЗҮМ жөнүндө / Котор. Б. Алымов // Ленинчил жаш. – 1980. – 25-дек.

267. АЙТМАТОВ менен маек // Кыргызстан маданияты. – 1978. – № 7. – 9-февр. – Б. 6.

268. ЖАЗУУЧУ өз чыгармачылыгы жөнүндө: [«Неделя» журналынын кызматкери О. Злотник менен аңгемеси] // Ленинчил жаш. – 1977. – 27-янв.

269. ТУТУМДАШУУ түйүнү / Котор. С. Тургунбаев; Аңгемени алып барган В. Левченко // Кыргызстан маданияты. – 1976. – 23-дек. – № 52. – Б. 14-15; 1977. – 1-янв. – № 61. – Б. 4-6.

Бул суроо-жообунда жазуучу өзүнүн чыгармачылыгына жана туулуп-өскөн жерине балалык кездеги таасирленүүсү канчалык маанилүү экендигине токтолуп, жаратылыштын ажайып сулуулугун, табигый көрүнүшүн сактоо, элдик мыкты алгылыктуу салттарды жоготпоо, өздөрүнүн башка элдерге окшобогон ички, кайталангыс маданиятына маани берип, аны ар дайым урматтап билүү жөнүндө ой-толгоолорун айтат. Жаңы нерселерге, техникалык жетишкендиктерге кубанат, бирок адамдарда кайрымдуулук, бири-бири үчүн күйүмдүүлүк, тилектештик сыяктуу сапаттардын азайып бараткандыгына тынчсызданат.

270. ЛЕГЕНДАНЫН жаңырышы: [«Литературная газетасынын» кабарчысы В. Коркин менен маек] // Кыргызстан маданияты. – 1976. – № 23. – 3-июнь. – Б. 8-9.

Жазуучунун өзүн тарыхый санжыралар, окуялардын түпкү таржымалы жана алардын жалпы адамзаттык мазмуну толкундатарын белгилеп, өзүнүн чыгармаларындагы жомоктун, мифтин, легенданын бүгүнкү күнгө ылайыкталышынын себептери жана каармандарынын табийгат менен байланышы жөнүндө өз оюн айткан.

271. ЧЫГАРМАЧЫЛЫКТЫН канаты / Жазуучу менен аңгемелешкен А. Малеваный // Кыргызстан маданияты. – 1976. – 26-февр. – № 9. – Б. 6-7.

272. МАКСАТ– жазуучуга жолугуу: [Япония университетинин окутуучусу Ясуэ Миякава менен аңгемелешүүсү] / Аңгемени алып барган С. Тургумбаев // Кыргызстан маданияты. – 1974. – № 3. – 17-янв. – Б. 14.

273. ИСПАНИЯДАГЫ жолугушуулар // Кыргызстан маданияты. – 1974. – № 14. – 4-апр. – Б. 3.

Жазуучу 1974-жылы Испанияга барган сапары жана ал жерден алган таасирлери жөнүндө баяндаган. Чыңгыз Айтматовду испандык «Планета» басмасынын «китептин премьерасы» деген атайын чакыруусу боюнча келген биринчи советтик жазуучу катары кабыл алышкан.

274. УКМУШТАРДЫ жараткан адамды көрсөтүү // Кыргызстан маданияты. – 1972. – 8-дек. – № 49. – Б.2; Сов. Кыргызстан. – 1972. – 5-дек.; Мугалимдер газетасы. – 1972. – 13-дек.

275. ТУРМУШТАЙ түбөлүктүү: (Аңгемени жазып алган А. Дергачев) // Сов. Кыргызстан. – 1972. – 10-апр.; Кыргызстан маданияты. – 1972. – 27-апр. – № 17. – Б. 6; Сов. Кыргызстан. – 1972. – 19-апр.

276. ЧЫГАРМАЧЫЛЫК, тажрыйба, жаштык // Кыргызстан маданияты. – 1971. – 26-май. – № 21. – Б. 3.

277. ФРАНЦИЯДАГЫ жолугушуулар: «Фильм-франсе» журналынын анкетасына Ч. Айтматовдун берген жооптору // Сов. Кыргызстан. – 1969. – 25-июнь.

278. АТ адамдын канаты: [«Зонтаг» аттуу немец журналынын суроолоруна Ч. Айтматовдун жообу] / Котор. М. Я. Нисман // Кыргызстан маданияты. – 1968. – 25-дек. – № 52. – Б. 9.

Аңгемелешүүдө немец кабарчысы «Жаныбарым, Гүлсары» повести жөнүндө жана Танабайга, Гүлсарыга байланыштуу суроолор менен кайрылган. Ч. Айтматов кыргыз элинин жаратылыш менен байланышы, алардын табийгатка болгон өзгөчө мамилеси жана бул чыгармада көрсөтүлгөн адамдын өмүрү жөнүндөгү проблемалык маселелерге токтолот. Көчмөндүк менен өмүр өткөргөн кыргыздар үчүн ат чоң роль ойноп, жогору баалангандыгын, кыргыз элинин көптөгөн ырларында, миңдеген жылдар бою эл оозунан түшпөй айтылып келе жаткан «Манас» эпосунда да ат жогору баага ээ экендигин, элде «Ат адамдын канаты» деген макал бар экендигин, азыр да адам башка канаттарды таап алганына карабастан кыргыз элинде атты сыйлоо мурдагыдай эле сакталып калгандыгын, чыгармасынын темасынын тандалышы да кокусунан эместигин айтат.

Ч. АЙТМАТОВДУН ЧЫГАРМАЛАРЫ ЖАНА ЧЫГАРМАЧЫЛЫГЫ ЖӨНҮНДӨГҮ АДАБИЯТТАР

Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы жөнүндө жалпы мүнөздөгү китептер жана макалалар

278.1. АЙТМАТОВ окуулары – 2015: Эл аралык илимий-практ. конф. программасы (11-12-дек., Бишкек, Кыргызстан) = Айтматовские чтения – 2015: Программа Междунар. науч.-практ. конф. – Б., 2015. – 12 б.

278.2. АЙТМАТОВ окуулары – 2015: Эл аралык илимий-практ. конф. программасы (11-12-дек., Бишкек, Кыргызстан) = Айтматовские чтения – 2015: Программа Междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек, Кыргызстан) / Редкол. А. А. Акматалиев, С. О. Байгазиев, О. А. Тогузаков ж. б. – Б.: Турар, 2015. – 461 б.

278.3. АКМАТАЛИЕВ А. Кыргыз тили «Манас» жана Айтматов = Кыргызский язык «Манас» и Айтматов / А. Акматалиев. – Б., 2013. – 434 б.

278.4. БАКИРОВ Р. Чыңгыз Айтматовдун эл билген, эл билбеген дүйнөсү / Р. Бакиров. – Б., 2013. – 158 б.

278.5. ИЗАКЕЕВ С. Доор инсандары / С. Изакеев [Ч. Айтматов жөнүндө]. – Б.: Бийиктик, 2013. – 88 б.

278.7. КАРАЕВ Ө. Түрк дүйнөсүнүн түркүгү: Ататүрк жана Айтматов / Ө. Караев. – Б.: Бийиктик, 2013. – 93 б.

278.8. САДЫКОВ А. Айтматов таануу илиминин залкар өкүлдөрү / А. Садыков; Ж. Баласагын атын. КУУ. – Б.: Бийиктик, 2013. – 221 б.

278.9. УЛУУ Айтматов [Электрондук ресурс: Антология; Жазуучунун чыгармаларынын аудиотоптому / Түз. К. Иманалиев]. – Б., 2013.

Диск 1. Ак кеме; Саманчынын жолу; Кылым карытар бир күн; Гүлсарат.

278.10. УЛУУ Айтматов [Электрондук ресурс: Антология; Жазуучунун чыгармаларынын аудиотоптому / Түз. К. Иманалиев]. – Б., 2013.

Диск 2. Бетме-бет; Биринчи мугалим; Кызыл алма; Жамийла.

278.11. Ч. АЙТМАТОВ жана түрк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары / Түз.: Д. Сапаралиев, Ж. Буйар. – Б.: КТМУ, 2013. – 341 б.

278.12. ЧЫҢГЫЗ Айтматовдун көрөңгөлүү асыл ойлору: (Чыңгыз Айтматовдун 85 жылдыгына арналат) / Ош гуманит. пед. ин-тут. Түз. А. М. Токтосунова, Г. С. Бакирова. – Ош, 2013. – 71 б.

278.13. Ч. АЙТМАТОВДУН 80 жылдык мааракесине арналган «VАйтматовдук окуу» аттуу республикалык илимий конференциянын материалдары / К. И. Скрябин атын. КАУ. – Б., 2008. – 134 б.

278А. ҮКҮБАЕВА Л. Чыңгыз Айтматов жана кыргыз адабияты: Адабий-сын макалалар. Монография / Л. Үкүбаева. – Б.: Турар, 2012. – 391 б.

278Б. ТУРАТОВ Д. Айтматов таануу: (Туулганынын 80 жылдыгына арналат) / Д. Туратов.– Ош: ОшМУ, 2010. – 156 б.

278В. АКМАТАЛИЕВ А. «Рух дүйнөнүн асманында алп жатат...» / А. Акматалиев. – Б.: Бийиктик, 2010. – 192 б.

278Г. САДЫКОВ А. Кыргыз залкарлары / А. Садыков. – Б.: Бийиктик, 2010. – 192 б.

278Д. САДЫКОВ А. Чыңгыз Айтматовдун публицистикасы. Булак көзү жана дүйнө адабият өкүлдөрү / А. Садыков. – Б., 2007. – 111 б.

278Е. МУРАТОВ А. Чыңгыз Айтматов – жазуучу – этно-педагог: Монография / А. Муратов. – Б., 2006. – 204 б.

278Ж. ҮКҮБАЕВА Л. Чыңгыз Айтматов: Эстетика жана улуттук негиз / Л. Үкүбаева. – Б., 2004. – 288 б.

279. АКМАТАЛИЕВ А. Чыңгыз Айтматов / А. Акматалиев [Жазуучунун өрнөктүү адабий-эстетикалык тажрыйбалары жана чыгармаларынын идеялык-көркөмдүк табияты жөнүндө] (кыргыз жана орус тилдеринде). – Б.: «Бийиктик», 2008. – 580 б.

280. АСАКЕЕВА Дж. Ч. Айтматовдун чыгармаларында сюжет куруу проблемасы / Дж. Асакеева [«Ак кеме», «Эрте келген турналар», «Деңиз бойлой жорткон Ала Дөбөт» повесттери боюнча]. – Б., 2008. – 168 б.

281. ТАГАЕВ Б. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы трагедиялуулук / Б. Тагаев [Жазуучунун «Бетме-бет», «Эрте келген турналар», «Саманчынын жолу», «Ак кеме», «Ала-Дөбөт», «Кылымга тете күн» аттуу чыгармаларындагы трагедиялык образдар]. – Б.: Полиграфкурс, 2005. – 152 б.

282. Ч. АЙТМАТОВ жана кыргыз руху: Ч. Айтматовдун 75 жылдык мааракесине арналган респ. илимий-практикалык конференциянын материалдары / Түз. С. Жумалиев. – Б. 2004. – 326 б.

283. КУЛТАЕВА Ү. Турмуш чындыгы жана көркөм образ: Макалалар, документалдык материалдар / Ү. Култаева. – Б., 2002. – 55 б.

284. САДЫКОВ Н., Жунусалиев К. Чыңгыз Айтматовдун пейзаж тартуу чеберчилиги: Окуу куралы / Н. Садыков, К. Жунусалиев. – Б.: Шам, 2002. – 160 б.

285. САДЫКОВ А., Садыкова Н. Чыңгыз Айтматовдун повесттеринин стилдик өзгөчөлүктөрү / А. Садыков, Н. Садыкова [Жазуучунун чыгармаларындагы салыштыруу жана метафора]. – Б., 2002. – 65 б.

286. САДЫКОВ А., Тыныстанова Н. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы символдор: Окуу куралы / А. Садыков, Н. Тыныстанова; Жооптуу ред. Ж. Бакашова. – Б.: Бийиктик. – 2002. – 105 б.

287. ЖАНТАЕВ А., Садыков А. Чыңгыз Айтматов реализм дүйнөсүндө / А. Жантаев, А. Садыков; Жооптуу ред. Ж. Бакашова. – Б., 2001. – 64 б.

288. ӨМҮРАЛИЕВА С. Ч. Айтматовдун көркөм чыгармаларына лингвистикалык илик / С. Өмүралиева. – Б., 1999. – 159 б.

289. ӨМҮРАЛИЕВА С. Текстин семантикасы жана структурасы: (Ч. Айтматовдун көркөм чыгармалары боюнча) / С. Өмүралиева. – Б., 1999. – 45 б. (И. Арабаев атын. Кыргыз мамл. пед. университети).

290. ЧЫҢГЫЗ Айтматов жана руханий маданият – Чингиз Айтматов и духовная культура: Сб. статей // НАН КР Нац. центр Манасоведения и художественной культуры. – Б., 1999. – 224 б.

291. ЧЫҢГЫЗ Айтматов жана руханий маданият: II бөлүк / Жазуучунун 70 жылдык юбилейине арналган конференциянын жыйынтыгы боюнча. – Б.: 1999. – 209 б. Тексти кыргыз, орус, казак тилдеринде.

292. БАКАШОВА Ж. Өлбөстүк символу / Ж. Бакашова [Ч. Айтматовдун чыгармалары] – Б., 1998. – 57 б.

293. БАКАШОВА Ж. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларынын стилдик бөтөнчөлүктөрү / Ж. Бакашова. – Б.: КМУУ, 1998. – 61 б.

294. БАКАШОВА Ж. Ч. Айтматовдун повесттериндеги салыштыруу менен метафора / Ж. Бакашова. – Б., 1997. – 92 б.

295. БАКАШОВА Ж., Садыков А. Чыңгыз Айтматовдун көркөм дүйнөсү / Ж. Бакашова, А. Садыков [Жазуучунун чыгамачылыгындагы символдор, көркөмдүк, фантастика жана автордук баяндоо, алардын өзгөчөлүктөрү тууралуу] – Б.: КМУУ, 1997. – 175 б.

296. ТАЛИП И. Айтматовдун чыгармачылыгына арналган / И. Талип [«Тандалмалар» аттуу китеби] // Эркин Тоо. – 1997. – 16-июль. – № 55. – Б. 4.

297. Ч. АЙТМАТОВДУН чыгармаларынын алфавиттик жыштык сөздүгү / Түзгөн И. Сагынбеков, Б. Иман уулу. – Б., 1994. – 284 б.

298. Ч. АЙТМАТОВ жана азыркы руханий маданият – Ч. Айтматов и современная духовная культура: [Жазуунун 65 жылдык юбилейине карата] – Б.: Илим, 1993. – 156 б.

299. АКМАТАЛИЕВ А. Ч. Айтматов жана көркөм прогресс / А. Акматалиев. – Б., 1992. – 134 б.

300. ДАВЛЕТОВ С., Акматалиев А. Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы көркөм сөз каражаттары (салыштыруу, метафора) / С. Давлетов, А. Акматалиев. – Б., 1992. – 64 б. (КРИА адабият жана искусство институту).

301. САДЫКОВ А. Кыргызстанда Айтматов таануу илиминин пайда болушу жана өнүгүшү / А. Садыков; Адабият жана өнөр институту. – Б., 1992. – 38 б.

302. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматовго таасирленүү: Адабий макалалар / А. Акматалиев. – Ф.: Мектеп, 1988. – 112 б.

Китепте жазуучунун өмүрү жана чыгармачылык жолу, чыгармачыл жаштарга тийгизген таасири жана жазуучунун ысмына келген чет өлкөлүк пикирлер, каалоолор жөнүндө маалымат берилет. «Акыр заман» романы боюнча бир кыйла кызыктуу пикирлер айтылган.

Китепте автор Ч. Айтматовдун өмүрү жана чыгармачылык жолу жөнүндө маалымат берип, анын өмүрүнө байланыштуу фактылык материалдарга, айрым чыгармаларынын жазылыш себептерине жана чыгармаларынын негизги идеяларына токтолгон.

304. КЕРИМЖАНОВА Б. Ч. Айтматовдун айрым чыгармаларында автор жана каарман проблемасы / Б. Керимжанова. – Ф.: Илим, 1988. – 116 б.

305. ҮКҮБАЕВА Л. Ч. Айтматовдун каармандарынын көркөм дүйнөсү: Адабий макалалар / Л. Үкүбаева. – Ф.: Кыргызстан, 1984. – 160 б.

Китепте автор жазуучунун алгачкы аңгемелеринде жана «Бетме-бет», «Биринчи мугалим», «Саманчынын жолу» повесттеринде сюжет куруу чеберчилиги, «Ак кеме», «Гүлсарат» повесттериндеги образдардын ачылышы, алардын жаратылыш менен байланышы жөнүндөгү маселелерге анализ жүргүзгөн. Ошондой эле каармандардын көркөм дүйнөсүн түзүү чеберчилигине байланыштуу өз пикирин айткан.

306. ЗАКИРОВА С. Публицисттин үнү: Адабий очерк. Жаштар үчүн / С. Закирова. – Ф.: Мектеп, 1980. – 119 б.

Ч. Айтматов публицист катары тынчтык, тынчтыкта жанаша жашоо, Ленин, интернационалдык достук, жаратылышты коргоо сыяктуу дүйнөлүк глобалдуу проблемалардан тартып, Ата Мекен, эне тили, орус тили, айыл чарбачылыгы, мал чарбачылыгы, шаар куруу, тарбиялоо, Токтогул ГЭСи, турмуш-тиричилик жактан тейлөө, ар кыл салттар сыяктуу жана башка маселелерге чейин кайрылган.

Бул китепте жазуучунун публицистикалык чыгармаларына талдоо жүргүзүлөт.

307. АБДЫЛДАБЕКОВ К. Жазуучу жана адабий сын: Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылыгынын адабий сында чагылдырылышы боюнча айрым байкоолор / К. Абдылдабеков. – Ф.: Илим, 1979. – 103 б.

Бул эмгегинде автор Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы боюнча жазылган көптөгөн макалалардын жана эмгектердин дээрлик көпчүлүгүнө мүнөздүү болгон эң негизги жана талаш-тартыш туудурган бир катар олуттуу маселелерге токтолуп, жазуучунун кээ бир жаңы жактарын, көрүнүштөрүн ачат. Китептин биринчи бөлүмүндө жазуучунун алгачкы аңгемелери жана повесттери, экинчисинде «Жамийла», үчүнчүсүндө «Саманчынын жолу», төртүнчү бөлүмүндө «Жаныбарым Гүлсары», «Ак кеме» повесттери боюнча жарык көргөн адабий сын макалаларга жана пикирлерге талдоо жүргүзүлөт.

308. АШЫМБАЕВ Б. Чыңгыз Айтматов / Б. Ашымбаев. – Ф.: Мектеп, 1965. – 184 б.

Бул адабий сын очеркинде жазуучунун «Бетме-бет» повестинен тартып «Жаныбарым Гүлсары» повестине чейинки дээрлик бардык чыгармалары жөнүндө сөз болот,

идеялык-көркөмдүк жактан талдоо жүргүзүлөт. Мезгилдин руху, мүнөздүү белгилери жана жазуучу тарабынан түзүлгөн каармандардын турмушка болгон көз карашы, алардын ички жан-дүйнөсүнүн ачылыштары эмгекте чоң устаттык менен көрсөтүлгөн.

Ч. Айтматовдун жазуучулук чеберчилиги жана чыгармачылык өзгөчөлүгү

308.1. МУХАММАДИЕВ Ф. Биздин Чыңгыз: Публицистикалык повесть / А. Мухаммадиев; Котор. М. Каримов. – Б., 2017. – 86 б.

308.2. ТЫНЫСТАНОВА Н. А. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы шаттуулуктун табияты: Моногр. / Н. А. Тыныстанова; КУУ. – Б., 2016. – 191 б.

308.3. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматов жөнүндө күндөлүктөн / А. Акматалиев. – Б.: Улуу тоолор, 2015. – 239 б.

308.4. АЙТМАТОВДУН ааламы [Электрондук ресурс]: Антология: Жазуучунун чыгармаларынан фильмдер жыйнагы / Даярдаган: К. Оторбаев. – Б., 2013.

Диск 2: Ак кеме; Акбаранын көз жашы; Көк мелжиген тоолордо; Саманчынын жолу.

308.5. АКМАТОВ К. Ачуу чындык, акыйкат сөз: (Ч. Айтматовдун 85 жылдыгына карата). 1-бөлүк / К. Акматов. – Б., 2013. – 137 б.

308.6. АЛАХАН Садык (Тиллебаев). Чыңгыз Айтматовдун алгачкы аңгемелери: Монография / Алахан Садык (Тиллебаев); Ж. Баласагын атын. КУУ. – Б.: Полиграфресурс, 2013. – 123 б.

308.7. АСАНАЛИЕВ К. Чыңгыз Айтматов – адабий доор: Адабий сын / К. Асаналиев. – Б.: Кутаалам, 2013. – 184 б.

308.8. ОЖАКБЕГИ Мустафа. Бала жана балалык Чыңгыз Айтматовдун көркөм дүйнөсүндө / Мустафа Ожакбеги; Эл аралык Ататүрк–Ала-Тоо ун-ти. – Б., 2013. – 204 б.

308.9. УЛУУ Айтматов [Электрондук ресурс] / Түз.: К. Иманалиев. – Б., 2013.

Диск 1. Ак кеме; Саманчынын жолу; Кылым карытар бир күн; Гүлсарат.

308.10. ҮКҮБАЕВА Л. Чыңгыз Айтматов жана азыркы процесс: Илимий макалалар / Л. Үкүбаева; Кыргыз-Түрк «Манас» ун-ти. – Б.: Турар, 2013. – 254 б.

308.11. ИБРАИМОВ К. Рухий мурас, улуу инсан / К. Ибраимов // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары = Материалы Международной научно-практ. конф. «Айтматовские чтения – 2015». – Б., 2015. – Б. 431-434.

«Кыргыз эли басып өткөн тарыхый жолунда эпикалык поэзиянын эң бийик үлгүлөрүн жарата алды. Башкалар өткөн маданиятын, тарыхын жазма адабиятта, искусствонун ар кандай түрлөрүндө сактап келсе, кыргыздар өзүнүн бүткүл аң-сезимин, ар намысын, күрөшүн, көздөгөн максатын, ал гана эмес реалдуу тарыхый окуяларын да оозеки эпикалык жанрда чагылдырган» деп жазат, Ч. Айтматовго карата пикирин билдирген автор макаласында. Жазуучунун чыгармаларындагы фольклордун ролу, башкача айтканда Айтматовдун тарых менен болгон байланышы, гуманизми, фи-

лософиясы, трагизми, эстетикасы сыяктуу бир катар проблемалары тууралуу өз оюн билдирет.

Ч. Айтматовдун улуу сөздү урматтап, кылымдан кылымга сактап келаткан манасчылык өнөргө өзгөчө урмат-сый мамиле кылганын жогору баалайт. Манасчылар көркөм сөз өнөрүнүн касиетин, эстетикалык күч-кубатын сезе билген, чыгармачыл инсандар, интеллектиси жогору, фантазиялык чабыты арымдуу, ой өрүшү кенен, анан да артисттик таланты бар өнөр адамдары экендигине токтолот.

308.12.ТАГАЕВ Б. Ч. Айтматовдун чыгармачылыгындагы назиктик маселеси / Б. Тагаев; Ж. Баласагын атын. КУУ. – Б.: Бийиктик плюс, 2012. – 292 б.

308.13. ӨМҮРБАЙ УУЛУ М. «Манас жана Чыңгыз» / М. Өмүрбай уулу // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары = Материалы Международной научно-практ. конф. «Айтматовские чтения – 2015». – Б., 2015. – Б. 72-78.

Кытайлык кыргыз окумуштуу, филология илимдеринин доктору бул макаласында Ч. Айтматовдун «Манас» эпосуна карата илимий көз караштары жана чыгармаларында колдонушу жөнүндө жазат.

Ч. Айтматов «Манаска» жөн эле күйөрман катары, же Манастын урпагыбыз деген ниет менен ага карата көз карашын айткан адам эмес, ал дүйнөлүк адабияттын көрүнүктүү инсаны өзүнүн илимий көз караштарын ортого койгондугун айтат окумуштуу. Андан ары Айтматовдун чыгармаларындагы кээ бир кейипкерлердин образын жаратууда «Манас» эпосундагы каармандар элестелип, кыргыздын баатырлары кандайдыр бир ак сөөктөрдөн, ханзаадалардан эмес, эл ичиндеги карапайым адамдардан чыкканын анын чыгармаларынан мисал келтирет. Ошондой эле фантазия, миф, уламыштарды колдонуу ыкмасына байкоо салат. Мисалы, Манастын Аккуласы, Эдигейдин Каранары, «Манастагы» кароолчу аркар менен «Ак кемедеги» «Бугу эне» жана ошого окшош айбандардын адамча касиеттери, «сүйлөшүү» сыяктуу эпостогу баяндарды колдонгону салыштырылган.

Макалада «Манас» эпосундагы С. Орозбаковдун айтуусунда «Баланы кармап алалык, башына шири салалык» деген сөздүн маанисин билип, «Кылым карытар бир күн» романындагы «маңкурттукту» заманбап, курч ой менен көркөмдөгөнү, «шири» жана «маңкурт» деген сөздүн маанисин манасчы С. Каралаевден сураганы баяндалат.

308Б. КАДЫРМАМБЕТОВА А. Адабий кырдаал жана көркөмдүк жаңылануулар / А. Кадырмамбетова. – Б., 2009. – 422 б.

* * *

308В.1. ЖИЖИОГЛУ М. Н. «Бетме-бет» повестиндеги каармандардын өзгөчөлүктөрү / М. Н. Жижиоглу[Ч. Айтматовдун чыгармасы жөнүндө] // Ала-Тоо. – 2016. – № 7. – Б. 153-157.

308В.2. МУРЗАКМЕТОВ А. Кыргыздардын малга байланышкан ишенимдери жана ырым-жырымдары: (Ч. Айтматовдун чыгармалары боюнча) / А. Мурзакметов // «Энесайлык данакер этнограф»: Хакас элинин чыгаан этнографы, тарых илимдери-

нин доктору, профессор Виктор Яковлевич (Астайбек) Бутанаевдин 70 ж. мааракесине арналган жыйнак. – Б., 2016. – Б. 227-233.

308В.3. ОРХАН Соилемез, Текешова М. Б. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларында диний ишеним маселеси / Соилемез Орхан, М. Б. Текешова // Академик Б. Орузбаева жана филология маселелери. – Б., 2016. – Б. 228-237.

308В.4. АМАНТУР УУЛУ А. Айтматовдун чыгармаларындагы гуманизм / А. Амантур уулу // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 191-197.

308В.5.АСАКЕЕВА Д. Ж. Чыңгыз Айтматов: көркөм чыгармачылыктагы башкы нерсе – түбөлүк көөнөргүс адам руханы // «Айтматов окуулары – 2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 273-279.

308В.6. АСАМБЕКОВ Т. «Каныкей эне, Найман эне» / Т.Асамбеков [«Манас» эпосундагы Каныкейди жана Айтматовдун чыгармасындагы Найман энени салыштыруу] // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 158-165.

308В.7. БӨКӨШОВ Ж. Айтматов жана Хайдегер: антологиялык төрттүк / Ж. Бөкөшов [Жазуучунун чыгармаларындагы философиялык ой жүгүртүүлөр] // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 183-187.

308В.8. ЖАНТАЕВ А. С., Сатылган кызы Г. Адам – эң бийик баалуулук: (Ч. Айтматовдун чыгармачылыгына сүртүмдөр) / А. С. Жантаев, Г. Сатылган кызы // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 279-284.

308В.9. ЖУМАГУЛОВ М. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы экологиялык парадигмалар / М. Жумагулов // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 180-183.

308В.10. ИСАКБАЕВА З. Т. Акыйкаттык Ч. Айтматовдун романдарында // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 270-272.

308В.11.КУЛТАЕВА Б. Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы энеликтин көркөм концепциясы // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 123-128.

308В.12. ЛЫ ХҮЙ. Айтматовдун чыгармаларындагы маданияттык ой-чабыт / Хүй Лы // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 114-118.

308В.13. МУРЗАКМЕТОВ А. К. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы ислам дининин элементтери / А. К. Мурзакметов // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 230-236.

308В.14. САГЫНБЕКОВ И. С. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы корреляциялык байланыштар / И. С. Сагынбеков // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 307-313.

308В.15. САДЫКОВ А. Кайра жаралган легендалар / А. Садыков [Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы тууралуу] // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 30-35.

308В.16. САТАЕВА Г. С. Чыңгыздын чыгармаларында адам жана адамзат проблемасынын көркөм чагылдырылышы немис адабий сынында / Г. С. Сатаева // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 382-388.

308В.17. СЫДЫКОВА Р. Айтматовдун публицистикалык чыгармачылыгы тууралуу ой жүгүртүү / Р. Сыдыкова // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 204-214.

308В.18. СЫРДЫБАЕВА Р. М. Чыңгыз Айтматовдун прозасынын поэтикасындагы мультимаданий байланыштар тууралуу / Р. М. Сырдыбаева // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 338-340.

308В.19. ТОКУШЕВА Т. С. Ч. Айтматовдун повесть жанрында лиризмди колдонуу чеберчилиги / Т. С. Токушева // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 423-431.

308В.20. ТУРДУГУЛОВ А. Т. Айтматовдун антропологиясы менен аксиологиясы / А. Т. Турдугулов // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 188-190.

308В.21. ТУРСУНАЛИЕВА А. Кыргыз прозасындагы диалог түзүү чеберчилигинин жаңы бийиктиктери: (Ч. Айтматов 60-70-жылдарда) / А. Турсуналиева // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 413-416.

308В.22. ҮКҮБАЕВА Л. Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылык ийгилигинин сыры / Л. Үкүбаева // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 86-91.

308В.23. АЛИМБЕКОВ А. Айтматовдук мугалимдер / А. Алимбеков [Жазуучунун чыгармаларындагы мугалимдердин образдары тууралуу] // Кыргыз тили жана адабияты: Окутуунун инновациялык технологиялары. – 2014. – № 3. – Б. 4-8.

308В.24. АСАНОВА А. Айтматов –азыр да № 1-публицист / А. Асанова [БГУнун мугалими «Ч. Айтматов – публицист» аттуу китеби жөнүндө маеги / Маектешкен А. Абилов] // Эркин Тоо. – 2014. – 16-дек. – № 97. – Б. 11.

308В.25. МЫРЗАЖАНОВА Г. Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы көп кырдуулук / Г. Ч. Мырзажанова // Кыргыз тили жана адабияты: Окутуунун инновациялык технологиялары. – 2014. – № 3. – Б. 22-25.

308В.26. САПАРАЛИЕВ Д. Айтматов жана Айдаралиев Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларында тарыхый уламыштар / Д. Сапаралиев // Жаңы Ала-Тоо. – 2014. – № 12. – Б. 190-196.

308В.27. САПАРАЛИЕВ Д. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларында тарыхый уламыштардын колдонулушу / Д. Сапаралиев // Эркин-Тоо. – 2014. – 2-дек. – № 93. – Б. 15; 19-дек. – № 98. – Б. 15.

308В.28. САТАЕВА Г. С. Чыңгыз Айтматов – Талас элинин сыймыгы / Г. С. Сатаева [Жазуучунун чыгармаларында, публицистикасында чагылдырылган идеялары] // Талас өрөөнүнүн тарыхын, маданиятын жана адабий мурастарын изилдөө маселелери. – Талас, 2014. – Б. 175-178.

308В.29. АЗИЗБАЕВ С., Мамбетов З. Адамдын турмушундагы көйгөйлүү маселелердин Ч. Айтматовдун чыгармаларында чагылдырылышы жөнүндө / С. Азизбаев, З. Мамбетов // Кыргыз мамлекеттик дене тарбия жана спорт академиясынын юбилярына арналган «Дене тарбиянын жана спорттун учурдагы көйгөйлөрү» илим.-практ. конф. матер. жыйнагы. – Б., 2013. – 78-80.

308В.30. АКМАТОВ Б. Мухтар Ауэзовдун адабий-эстетикалык көз карашы жана К. Асаналиевдин адабий изилдөөлөрү / Б. Акматов [Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы тууралуу] // БГУ жарчысы = Вестник БГУ. – 2013. – № 2. – Б. 114-117.

308В.31. АЛИМБЕКОВ А. Ч. Айтматовдун чыгармаларын болочок мугалимдерди даярдоодо колдонуунун айрым маселелери / А. Алимбеков // Чыңгыз Айтматов жана Түрк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. 24-25-май. 2012-ж. – Б., 2013. – Б. 211-215.

308В.32. АСАНОВА А. Ч. Айтматовдун публицистикасынын элдүүлүк критерийлери / А. Асанова // Чыңгыз Айтматов жана Түрк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. 24-25-май. 2012-ж. – Б., 2013. – Б. 177-179.

308В.33. БАБАТАЕВ А. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы дин маселеси / А. Бабатаев // Чыңгыз Айтматов жана Түрк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. 24-25-май. 2012-ж. – Б., 2013. – Б. 198-200.

308В.34. БӨКӨШОВ Ж. Чыңгыз Айтматовдун геометафизикасы Ж. Бөкөшов // Чыңгыз Айтматов жана Түрк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. 24-25-май. 2012-ж. – Б., 2013. – Б. 184-187.

308В.35. КАРАТАЕВ О. Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы байыркы кыргыздар: фольклордук мотивдер жана алардын тарыхый параллелдери / О. Каратаев // Чыңгыз Айтматов жана Түрк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. 24-25-май. 2012-ж. – Б., 2013. – Б. 162-165.

308В.36. МАДАМИНОВ Г. Канткенде адам уулу адам болот / Г. Мадаминов [Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы философиялык, психологиялык көркөм концепция] // Адамдын туруктуу өнүгүшү өлкөнү өнүктүрүүнүн максаты жана майнабы. VI илимий симпозиум. – Б., 2013. – Б. 72-76.

308В.37. ОРОЗОВА Г. Ч. Айтматовдун чыгармаларында улуттук идеянын берилиши / Г. Орозова // Улуттук идея: кыргыз тили жана кыргыз адабияты. – Б., 2013. – Б. 65-71.

308В.38. САПАРАЛИЕВ Д. Кыргыз тарыхый уламыштарынын Ч. Айтматовдун чыгармаларында колдонулушу жөнүндө / Д. Сапаралиев // Чыңгыз Айтматов жана түрк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. 24-25-май. 2012-ж. – Б., 2013. – Б. 166-168.

308В.39. ТУРДУМАМБЕТОВ Б. Чыңгыз Айтматовдун мекени жашоосу жана чыгармалары туристтик ресурс катары / Б. Турдумамбетов // Чыңгыз Айтматов жана түрк

цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. 24-25-май. 2012-ж. – Б., 2013. – Б. 224-226.

308Г. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматов адамзат дилинде / А. Акматалиев [Улуу жазуучунун чыгармалары жөнүндө] // Кут билим. – 2012. – № 22 (8-июнь). – Б. 8-9.

308Д. УЛУУ калемгер Ч. Айтматовдун чыгармаларынан алынган ой берметтери // Замандаш. – 2012. – № 12. – Б. 6.

308Е. АКМАТАЛИЕВ А. «Айтматов таануу – дүйнөлүк масштабдагы илим...» / А. Акматалиев [Б. Жээнбеков менен маек] // Алиби. – 2012. – № 42. (8-июнь). – Б. 10.

308Ж. АКМАТАЛИЕВ А. «Айтматов да футуролог...» / А. Акматалиев [Айтматов жөнүндө М. Өмүралиев менен маек] // Алиби. – 2011. – № 64 (26-авг.). – Б. 10.

308Ж.1.АЛИШОВА И. К. Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы туугандык жакындыкты билдирген сөздөрдүн котормодо берилиши (кыргыз жана англис тилдердин негизинде) // Вестник Кыргызского Национального Университета имени Жусупа Баласагына. – 2012. – Вып. 4. Б. 74-78.

308З. МУРАТОВ А. Жакшынын шарапаты... же жазуучу Ч. Айтматовдун кыргыз илимине тийгизген таасири / А. Муратов // Заман Кыргызстан. – 2011. – № 45 (16-дек.). – Б. 13.

308И. ТУРАТОВ Д. Айтматовду изилдөөдөгү илимий жаңы багыт / Д. Туратов [Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы элдик педагогиканын салттарын изилдеген А. Муратов жөнүндө] // Эркин Тоо. – 2010. – № 7 (2-февр.). – Б. 13.

308К. ТЫНЫСТАНОВА А. Айтматовдун чыгармалары адамзатты аруулукка үндөйт / А. Тыныстанова // Кыргыз Туусу. – 2009. – № 93 (11-дек.). – Б. 9.

308Л. ЖУРАЕВ Ф. Бүткүл адамзаттын идеясын алып чыккан улуу талант / Ф. Жураев // Кыргыз Туусу. – 2008. – № 58 (5-7-авг.). – Б. 11.

308М. ААМАТОВ М. Чыгармачылыкта да адамгерчиликте да улуу даанышман / М. Ааматов // Кыргыз Туусу. – 2008. – № 80 (24- 27-окт.). – Б. 14.

309. КУДАЙБЕРДИЕВ С. Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы гуманисттик идеялардын өнүгүшү / С. Кудайбердиев // Гуманитарные проблемы современности: Науч. труды молодых ученых. – Вып. 7. – Б., 2006. – Б. 19-23.

310. АТЫКАНОВА А. Тил маселесине карата Ч. Айтматовдун көз карашы / А. Атыканова // Ч. Айтматов жана кыргыз руху. – Б., 2004. – Б. 240-244.

311. АСАКЕЕВА Д. Ж. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларынын композициялык-сюжеттик структурасы / Д. Ж. Асакеева // Ч. Айтматов жана кыргыз руху. – Б., 2004. – Б. 92-101.

312. ЖУМАЕВ М. Чыңгыз Айтматовдун романдарынын көркөм структуралык маселелери / М. Жумаев // Ч. Айтматов жана кыргыз руху. – Б., 2004. – Б. 8-15.

313. МУРАТОВ А. Жазуучунун бала чагында ага таасир эткен элдик таалим-тарбия эрежелери жана алардын инсандын сүрөткер катары калыптанышындагы ролу / А. Муратов // Ч. Айтматов жана кыргыз руху. – Б., 2004. – Б. 49-59.

314. ОМУШЕВ Э., Расылканов О. Ч. Айтматовдун чыгармачылыгында адамды философиялык түшүнүүнүн айрым аспектилеринин чагылышы / Э. Омушев, О. Расылканов // Ч. Айтматов жана кыргыз руху. – Б., 2004. – Б. 295-298.

315. ТУРДУГУЛОВ А. Акындык поэзия академик Айтматовдун изилдөөсүндө / А. Турдугулов // Ч. Айтматов жана кыргыз руху. – Б., 2004. – Б. 40-48.

316. УМАРОВА Р. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы жаныбарлар дүйнөсүнүн көркөмдүк функциясы / Р. Умарова // Вестник Кырг. гос. пед. ун-та им И. Арабаева. – Б., 2004. – Вып. VI. – Б. 205.

317. ҮКҮБАЕВА Л. Чыңгыз Айтматовдун адабий-эстетикалык көз карашы / Л. Үкүбаева // Асылзат – 2004. – 2-дек. – № 45. – Б. 5; 9-дек. – № 46. – Б. 5; 16-дек. – № 47. – Б. 5.

318. ДҮЙШӨНБАЕВ П. Чыңгыз Айтматовдун экологиялык этикасы / П. Дүйшөнбаев [Жазуучунун чыгармаларында жаратылыш көрүнүштөрүнүн сүрөттөлүшү] // Кыргыз Туусу. – 2003. – 5-8-дек. – № 93. – Б. 7.

319. КУДАЙБЕРДИЕВ С., Акаев А. Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы гуманисттик идеялардын өнүгүшү / С. Кудайбердиев, А. Акаев // Кыргыз мамлекетүүлүгүнүн 2200 жылдыгына арналган «Улуттук аң-сезим жана мамлекеттүүлүк» аттуу илимий-практ. конф. материалдарынын жыйнагы. – Ош, 2003. – Б. 157-161.

320. САДЫКОВА Н., Садыков А. Чыңгыз Айтматовдун повестиндеги салыштыруунун мүнөздөмөсү / Н. Садыкова, А. Садыков // Ж. Баласагын атын. Кырг. улут унтинин жарчысы = Вестник КНУ им. Ж.Баласагына. Сер. 1. Гуманитардык илимдер. – 2002. – Чыг. 3-4. – Б. 52-54.

321. БАЙМЫРЗАЕВ Б. Ч. Айтматов жана адабий чыгармачылык таасирленүүнүн айрым маселелери / Б. Баймырзаев // Вестн. КГНУ: Сер. 1. Гуманитарные науки – 2001. – Вып. 4. Филология, литературоведение, искусствоведение. – Б. 45-48.

322. КУДАЙБЕРДИЕВ С. Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы философиялык проблемалар / С. Кудайбердиев // Сб. науч. тр. аспирантов города Ош: Науч. ст. аспирантов Ош. гос. ун-та. Вып. 1. – Ош, 2000.– Б. 19-25.

323. ҮКҮБАЕВА Л. Чыңгыз Айтматовдун адабий-эстетикалык көз карашы / Л. Үкүбаева. – Б., 2000. – 109 б. (Бишкек гуманитардык университети).

324. ТУРДУКОЖОЕВ Т. Адам көңүлүн уялаган сөз өнөрү жана доор менен үндөш проблема / Т. Турдукожоев [Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылык бейнесинен кыскача маалымат] // «История, культура и экономика юга Кыргызстана» / Материалы Международн. науч. конф. Второй том. – Ош., 2000. – Б. 55-60.

325. АБДЫЛДАБЕКОВ К. Чыңгыз Айтматов жараткан көркөм дүйнө / К. Абдылдабеков // Заман Кыргызстан. – 1999. – 28-май. – Б. 7.

326. АКМАТАЛИЕВ А. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларынын көркөм күчү / А. Акматалиев // Ата Журт. – 1999. – № 2. – Б. 2-3.

327. АЛЫБАЕВА Т. Ч. Айтматовдун публицистикалык мекен темасы / Т. Алыбаева // Чыңгыз Айтматов жана руханий маданият = Ч. Айтматов и духовная культура. – Б., 1999. – Б. 12-18.

328. БИЯЛИЕВ А. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларында улуттук тилдин жана анын жергиликтүү колорити – диалектизмдин ролу / А. Биялиев // Ч. Айтматов жана руханий маданият. – Б., 1999. – Б. 46-55.

329. КОРКМАЗ Р. Чыңгыз Айтматовдун романдарында инсан өзүн өзү тааануунун үч негизги жагдайы / Р. Коркмаз // Ч. Айтматов жана руханий маданият. II бөлүк. – Б., 1999. – Б. 82-84.

330. КАДЫРМАМБЕТОВА А. Сөз чебери / А. Кадырмамбетова // Ч. Айтматов жана руханий маданият. II бөлүк. – Б., 1999. – Б. 76-81.

331. САДЫКОВ А. Ч. Айтматовдун реализминин өзгөчөлүгү / А. Садыков // Чыңгыз Айтматов жана руханий маданият = Чингиз Айтматов и духовная культура. – Б., 1999. – Б. 156-163.

332. ҮКҮБАЕВА Л. Ч. Айтматовдук көркөм тил маселеси жөнүндө / Л. Үкүбаева // Чыңгыз Айтматов жана руханий маданият = Ч. Айтматов и духовная культура. – Б., 1999. – Б. 207-213.

333. ҮКҮБАЕВА Л. Бийлик жана инсан маселеси Чыңгыз Айтматовдун көркөм интерпретациясында / Л. Үкүбаева // Ч. Айтматов жана руханий маданият. – Б., 1999. – Б. 143-152.

334. САДЫК УУЛУ Д. Кыргыз демократиясынын биринчи мугалими жана кыргыз эли, кыргыз жаштары үчүн көргөн камкордугу / Д. Садык уулу [Айтматовдун идеялык багыты жөнүндө] // Аалам. – 1997. – № 7. – 26 февр. – 4-март. – Б. 3.

335. АКМАТОВ Б. Ч. Айтматовдун жазуучулук сынды өнүктүрүүдөгү ролу / Б. Акматов // Ч. Айтматов жана азыркы руханий маданият = Ч. Айтматов и современная духовная культура. – Б., 1993. – Б. 26-35.

336. БАЙЖИГИТОВ Н. Ч. Айтматов жана жазуучулук сындын кай бир маселелери / Н. Байжигитов // Ч. Айтматов жана азыркы руханий маданият = Ч. Айтматов и современная культура. – Б., 1993. – Б. 35-58.

337. КЕЛДИБЕКОВ А. Асыл ой жана элдик обон / А. Келдибеков [Ч. Айтматов жана анын чыгармалары] // Талас турмушу. – 1993. – 6-июль.

338. САДЫКОВ А. Айтматовдун чыгармачылыгында улуттук мүнөздүн чагылышы. Салт, мүнөз жана көркөм чыгармачылык / А. Садыков // Садыков А. Башаттар жана жаңычылдык. – Б., 1993. – Б. 94-101.

339. ТОКТОРОВ М. «Чыңгыз Айтматовдун жаңы симфониясы» / М. Токторов [Дүйнөлүк деңгээлге жеткен чыгармалары жана чыгармачылыгы, китепканасы, энциклопедиясы жана публицистикалары жөнүндө] // Кут билим. – 1993. – 15-дек. – № 46. – Б. 5.

340. КЕЛДИБЕКОВ А. Элдик обон жана Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы / А. Келдибеков // Ош жаңырыгы. – 1992. – 22-окт.

341. МАМБЕТАКУНОВ А. Балбылдап жана берсин / А. Мамбетакунов [Ч. Айтматовдун чыгармаларынын каармандары] // Кыргыз Туусу. – 1992. – 20-февр.

342. САРДАРБЕКОВ Б. Ч. Айтматовдун адабият жана искусство жөнүндө ой жүгүртүүлөрү / Б. Сардарбеков [Дүйнөлүк маданият ишмерлери, Айтматовдун жазуучулук туруктуу позициясы жана адабияттын ролу жөнүндө] // Мугалимдер газетасы. – 1990. – 5-янв.

343. АКМАТАЛИЕВ А. Чыгармачылык бул өмүр / А. Акматалиев [Айтматовдун өмүр жолуна айрым штрихтер] // Мугалимдер газетасы. – 1987. – 5, 7, 14, 21-авг.

Бул баяндамада жазуучунун төрөлгөндөн тартып бүгүнкү күнгө чейинки элеси чагылдырылып, анын өмүрүнө, чыгармачылык жолуна байланыштуу фактылар жана алигиче белгисиз болуп келаткан айрым маалыматтар берилген.

345. ОРОЗАКУНОВ Ш. Айтматовдун сюжет куруу чеберчилиги / Ш. Орозакунов [«Биринчи мугалим», «Жамийла», «Бетме-бет», «Гүлсарат» жана «Кылым карытар бир күн» аттуу чыгармалары жөнүндө] // Ала-Тоо. – 1982. – № 5. – Б. 140-144.

346. АРТЫКБАЕВ К. Адабиятыбыздын чолпон жылдызы / К. Артыкбаев // Кыргызстан маданияты. – 1978.– № 50. –12-дек. – Б. 12-14.

«Эл жана художник!». Азыр бул эки сөздү бири-биринен ажыратып айтууга мүмкүн эмес. Бир кезде улуу «Манасты» жараткан элибиздин азыркы учурдагы көркөм ойлоосунун жаңы бийиктигин биз Ч. Айтматовдун чыгармачылык турпатынан көрүп турабыз. «...Элдин турмушу гана элге жетет, кызыктырат, ойлонтот. Элдин акылмандуулугу, даанышмандыгы, ойчулдугу, ой-санаасы, кайгы-кубанычы гана элге жетет. Элдин ушул улуу касиеттерин ачып бере алган ойчул, чебер художник гана дүйнөлүк даңкка, жалпы элдик алкоого арзыйт» – деп жазат сынчы К. Артыкбаев, кичинекей Ата журтун дүйнө элдерине таанытып жаткан жазуучуга чексиз ыраазы болуп.

Автор макалада жазуучунун жалпы эле чыгармачылыгына токтолуп, талантты эл жаратат, ал эми анын элге арналган ак кызматын эл баалайт жана кылымдар бою кастарлап сактайт. Нукура чоң талант элдин жан дүйнөсүнө биротоло сиңип, өз элинин зоболосун көтөргөн, анын бардык ишеничин актаган залкар күчкө айлантат деген ойду айтат.

347. ГОНЧАР Олесь. Чындыктын жана сулуулуктун ырчысы / О. Гончар // Ала-Тоо. – 1978. – № 12. – Б. 6-7.

Украина акыны Олесь Гончар Ч. Айтматовдун жазуучулук чеберчилигине токтолуп, анын чыгармачылыгына улуттук жана жалпы эле советтик искусствонун мыкты салттарын уланткан чыныгы новаторлук, образдуулук, турмуштан алынган көркөм жана философиялык ой мүнөздүү экендигин белгилейт. Жазуучунун ар бир жаңы чыгармасы биздин көп улуттуу адабиятыбыздын майрамы, бир тууган адабиятыбыздын баарысынын энчиси, ал гана эмес азыркы дүйнөлүк адабий процесстин бир бөлүгү катары эсептелет деген пикирди айткан.

347.0. АЙКӨЛДҮГҮ Манас баба өндөнүп... / КР УИА Манас таануу жана көркөм маданияттын улут. борбору / Түз.: А. Акматалиев, Н. Мамедов. – Б.: «Мегамедиа», 2008. – 527 б.

Ч. Айтматовдун Ааламы жана окурман

347.1. ИПТАРОВ С. Кыргыз жан дүйнөсү / С. Иптаров [Ч. Айтматов жөнүндө] // Кут билим. – 2018. – 19-янв. – № 2. – Б. 9.

347.2. ИШЕМКУЛОВ Т. Айтматов таануу илимине жаңы салым / Т. Ишемкулов [Ч. Айтматов жөнүндө Ч. Өмүралиевдин «Куш жолунда кут чыккан» деген китебине пикир] // Кут билим. – 2018. – 16-февр. – № 6. – Б. 11.

347.3. КАЧКЫНБАЙ КЫЗЫ А. «Айтматовдун асыл ой берметтери» / А. Качкынбай кызы [«Айтматов окуулары-2016»:Эл аралык илим.-практ. конф.] // Кыргыз Туусу. – 2016. – 20-дек. – № 100. – Б. 11.

347.4. АБДЫЛБАРЫ УУЛУ Д. «Аскада калган аңчынын ыйындагы» Ч. Айтматовдун Ата-Журт тууралуу ой толгоосу – мекенди сүйүүнүн үлгүсү / Д. Абдылбары уулу // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 408-412.

347.5. АКМАТАЛИЕВ А. Чыңгыз Айтматовдун рухий нуру / А. Акматалиев // Ала-Тоо. – 2015. – № 5. – Б. 98-130; № 6. – Б. 110-119.

347.6. АСКАР УУЛУ Т. Ч. Айтматовдун устатчылык ишмердигин изилдөөнүн натыйжалары // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 405-407.

347.7. БАЯЧОРОЕВА Б. Улут генофонун ойлогон залкар ойчул / Б. Баячороева [Ч. Айтматов] // Кыргыз Туусу. – 2015. – 28-июль. – № 60. – Б. 6.

347.8. ИСАБАЕВА Ж. «Айтматов окуулары-2015» / Ж.Исабаева [КР УИАда илимий конф.] // Кыргыз Туусу. – 2015. – 22-дек. – № 102. – Б. 3.

347.9. ОРОЗБАЕВА А. Б. Кыргыз элинин эпикалык ойлому: Байыркы замандан Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылыгына чейин // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 417-422.

347.10. ӨМҮРБАЙ УУЛУ М. «Манас» жана Чыңгыз / М. Өмүрбай уулу // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 72-78.

347.11. ЧОКОЕВА Д. М. Ч. Айтматовдун мифо-поэтикалык философиясы – дүйнөлүк мифологема, адам жана табият түшүнүктөрүнүн контекстинде // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 237-243.

347.12. АКМАТОВА В. Залкар жазуучунун улуу эпос тууралуу ой жүгүртүүлөрү / В. Акматова // Шоокум. – 2014. – № 10. – Б. 20-21; № 11. – Б. 8-9.

347.13. САРАЛАЕВ Н. Улуу жазуучу феноменби же ноуменби?: Адам трагедиясы Айтматовдо / Н. Саралаев // Кыргыз Туусу. – 2014. – 24-июнь. – № 47. – Б. 10.

347.14. СТАНАЛИЕВ С. Акжарыктын айыкпаган сыныгы / С. Станалиев [Ч. Айтматов жөнүндө жазылган романдан үзүндү] // Кыргыз Туусу. – 2013. – 29-нояб. – № 89. – Б. 11; 3-дек. – № 90. – Б. 11; 6-дек. – № 91. – Б. 11; 10-дек. – № 92. – Б. 11.

347А. АЖЫМАТОВА З. Улуттук адабият Алыкул, Чыңгызды эстөө менен башталат / З. Ажыматова // Жаңы агым. – 2011. – № 50 (16-дек.). – Б. 12.

347Б. МОКЕЕВА А. Чыңгыз Айтматов жана Мухтар Шаханов бийлик жана эл жөнүндө / А. Мокеева // Вестник Кырг. нац. ун-та им. Ж. Баласагына. – 2011. – № 1. – Б. 205-212.

347В. САРИЕВ С. Бийик болсоң жапыз бол! / С. Сариев [Залкар адамдар Ч. Айтматов, Б. Миңжылкиев жөнүндө композитор М. Бегалиевдин эскерүүсү] // Эркин Тоо. – 2009. – № 35 (26- июнь). – Б. 10; 30-июнь. – № 54. – Б. 10.

347Г. ЧОКОЕВ Д. Ыймандык императивдердин параллелдүүлүгү: Айтматов менен Хемингуейдин чыгармалары боюнча / Д. Чокоев // Шоокум. – 2009. – № 5. – Б. 30-32.

347Д. Ч. АЙТМАТОВ жана кыргыз руху: Ч. Айтматовдун 75 жылдык мааракесине арналган респ. илимий-практ. конф. материалдары / Талас мамл. университети; Түз. С. Жумалиев. – Б., 2004. – 326 б.

348. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматовдун космосу – Адам жана Аалам = Космос Айтматова – Человек и Вселенная / А. Акматалиев. – Б.: Илим, 1995. – 83 б.

349. ЧЫНАЛИЕВА З. Айтматовдун империясы / З. Чыналиева // Кыргыз руху. – 2006. – № 34 (19-май). – Б. 11, 13.

350. ЖАНУЗАКОВ И. Чыңгыз Айтматов дүйнөгө кантип таанылды? / И. Жанузаков [Жазуучунун таланты, билими, ой-туюмунун байлыгы, фантазиясынын күчтүүлүгү жана сезүү, кабыл алуу жөндөмдүүлүгү жөнүндө] // Заман Кыргызстан. – 2005. – 25-февр. – № 7. – Б. 9.

351. АКМАТАЛИЕВ А. Дүйнөлүк маанидеги инсан / А. Акматалиев [Ч. Айтматов] // Библиопульс. – 2004. – № 1. – Б. 3-7.

352. БУЗУРМАНКУЛОВ Б. Доорубуздун улуу жазуучусу / Б. Бузурманкулов [Э. Мамадалиевдин «Чыңгыз Айтматов доорубуздун улуу жазуучусу» аттуу фотоновелла китебине пикир] // Кыргыз Туусу. – 2004. – № 38 (4-7-июнь). – Б. 8.

353. ДЫЙКАНОВ С. Айтматовду Москвада абдан бийик баалашат / С. Дыйканов [Эл аралык Айтматов фондусунун вице-президенти менен А. Пазыловдун маеги] // Кыргыз Туусу. – 2004. – № 21 (30-март-1-апр.). – Б. 1.

354. ИМАНКУЛОВ Ж. Айтматовдун дүйнөсү – кол жеткис бийиктик / Ж. Иманкулов [Президент А. Акаевге кат] // Эркин Тоо. – 2004. – № 8 (30-янв.). – Б. 5.

355. БАЙСАБАЕВ Б. Ч. Айтматов кош тилдүү жазуучу / Б. Байсабаев // Труды инта целевой подгот. специалистов. – Б., 2003. – Вып. 9. – Б. 104-110.

356. САДЫКОВ А. Чыңгыз Айтматов котормочу: Ч. Айтматовдун котормочулук чеберчилиги / А. Садыков. – Б.: Турар, 2003. – 52 б. Баласагын атын. КУУ.

357. ТЕМИРБАЕВА В. Ар бир кыргыз үчүн сыймык / В. Темирбаева [Кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн 2200 жылдыгына арналган «Чыңгыз Айтматов чакырат» аттуу жолугушуу кечеси жөнүндө] // Эркин Тоо. – 2003. – 19-авг. – № 62-63. – Б. 1.

358. МУЗУБРАИМОВ Б. Кыргызды кыйырга тааныткан кыраан... / Б. Музубраимов [Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы] // Эркин Тоо. – 2003. – 12-дек. – Б. 8-9.

359. АЙТБАЕВА Н., Садыков А. Чыңгыз Айтматовдун автордук котормолору / Н. Айтбаева, А. Садыков. – Б., Кыргызстан, 1998. – 46 б.

360. ПАЗЫЛОВ А. Чыңгыз Айтматов / А. Пазылов // Ош жаңырыгы. – 1997. – 20-23-дек. – № 95. – Б. 3.

361. КАСЫМОВ Б. Аятолла Айтматов / Б. Касымов [Жазуучунун ишмердигине саясий дидар] // Асаба. – 1995. –24-февр. – № 8. – Б. 2.

362. САПАРБАЕВ К. Көкүрөгүнө дүйнө сыйган... / К. Сапарбаев [Ч. Айтматов] // Кыргыз Туусу. – 1993. – 2-нояб.

363. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматовдун асыл ой берметтери / А. Акматалиев // Жаштык жарчысы. – 1991. – 16-апр.

364. АКМАТАЛИЕВ А. Кайталанган көркөм дүйнө / А. Акматалиев [Айтматовдун чыгармаларында] // Кыргыз Туусу. – 1991. – 16-март.

365. МИТИН Г. Эл менен эгиз, телегейи тегиз: Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы тууралуу ой толгоо / Г. Митин // Сов. Кыргызстан. – 1990. – 18-нояб.

366. БАРШАЙ А. Жазуучунун ажайып дүйнөсү / А. Баршай [Ч. Айтматовдун чыгармалары жана чыгармачылык өзгөчөлүгү жөнүндө] // Ленинчил жаш. – 1988. – 10-дек.

367. РАЕВ С. «Бүт ааламды алаканга батырып...» / С. Раев [Кыргыз адабият таануу илиминде Айтматовдун публицистикаларын фундаменталдуу изилдөө талабы жөнүндө] // Сов. Кыргызстан. – 1988. – 20-окт.

368. АСАНАЛИЕВ К. Кыргыз эпосунун жаңы доору / К. Асаналиев // Эл агартуу. – 1986. – № 4. – Б. 50-53.

Кыргыз жазма адабий тил, ар түрдүү жанрлар жана формалар, реалисттик көркөм ойлонуу жаңыдан калыптанып, жетилүү процесси жүрүп жатканда, дүйнөлүк аракеты бар таланттын жаралышы закон ченемдүүлүк, анткени кыргыз эли мурдатан эле жалпы адамзаттык искусствонун даражасындагы улуу эпосту, ыр океанын жараткан эл экендигин белгилейт. Байыркы эпос жана азыркы замандын жазуучусу деген темада ой жүгүртүп, жазуучунун чыгармаларындагы жаңы маанидеги масштабдуулуктун жана эпикалуулуктун келип чыгышын анализдейт. Адамды ачуу, анын рухий дүйнөсүндөгү татаал бурулуштарды, кыйчалыштарды көрсөтүү – бул художниктин гана үлүшү, жеке менчиги, ал эми социалисттик реализмдин жолунда, көп улуттуу совет адабиятынын бирдиктүү үй-бүлөсүндө уламдан-улам күчкө толуп өнүгүп бараткан кыргыз совет адабиятында Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылыгы кыргыз эпосунун жаңы доору деген ойду берет.

369. БОБУЛОВ К. Чыгармачылыктын жаңы тилкеси / К. Бобулов // Ала- Тоо. – 1986. – № 4. – Б. 128-143.

Макалада автор Ч. Айтматовдун оригиналдуу ойлорго жык толгон «жер, суу менен авторлошуп...» «В соавторстве с землею и водою...» (Ф., 1978) аттуу китебине кирген бир катар макалаларына, сөздөрүнө жана маектешүүлөрүнө токтолуп, анда Ч. Айтматов реализмди турмушту көркөм чагылдыруунун жападан-жалгыз келечектүү универсалдуу эстетикалык инструменти катары жактагандыгын белгилейт.

Айтматовдун чыгармачылыгындагы турмушту эстетикалык жактан өздөштүрүүнүн жаңы жээктерине жол ачкан реализм, гуманизм жана мифология методдорунун айкалышына анализ жүргүзөт. Анын чыгармаларындагы гуманисттик терең пафос – бул адамдын тагдыры үчүн толгонуп, аялдардын, энелердин, ымыркай пенделердин, жазыксыз жандардын көз жашын төктүргөн адилетсиздик, ырайымсыздык, кайдыгерлик үчүн жаны күйүү автордун инсандык сапаттарынын жарык шооласы деп жазат.

Ч. Айтматов «Ак кеме», «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт» жана «Кылым карытар бир күн» повесттери менен азыркы совет адабиятында мифологияга карай чыйыр

салып, өзүнүн чыгармачылык тажрыйбасында миф азыркы көркөм ойдун активдүү компоненти катары жашаганга толук акысы бар экендигин далилдеп көрсөттү деп жыйынтыктайт.

370. СЫДЫКОВ Н. «Ботогөз булак пейзажы» / Н. Сыдыков // Жаш ленинчи. – 1986. – № 7. – Б. 24-26.

371. СЫДЫКОВ Н. Ч. Айтматовдун пейзаждык сүрөттөөлөрү / Н. Сыдыков [«Ак жаан», «Түнкү сугат» жана «Асма көпүрө» аңгемелери жөнүндө] // Ленинчил жаш. – 1985. – 25-июнь.

372. ТАГАЕВ Б. Кейипкерлердин табияты / Б. Тагаев // Кыргызстан маданияты. – 1984. – 30-авг. – № 35. – Б. 3.

374. АСАНАЛИЕВ К. Доор менен бирге / К. Асаналиев // Асаналиев К. Тандалган макалалар жыйнагы. – Ф., 1983. – Б. 11-23; Ала-Тоо. – 1987. – № 12. – Б. 13-21.

375. ТЕМИРБАЕВ В. Күндөн адамга чейин / В. Темирбаев [«Бетме-бет», «Саманчынын жолу», «Биринчи мугалим» жөнүндө] // Ала-Тоо. – 1983. – № 12. – Б. 139-142.

376. ҮКҮБАЕВА Л. Оң каарман – чеберчиликтин критерийи: (Азыркы кыргыз адабиятындагы оң каарман маселеси) / Л. Үкүбаева // Кыргызстан маданияты. – 1983. – 25-авг. – № 34. – Б. 3.

377. АСАНАЛИЕВ К. Шекер айлы жана аалам / К. Асаналиев // Ала-Тоо. – 1982. – № 6. – Б. 134-144; К. Асаналиев. Тандалмалар: Макалалар жыйнагы. – Ф., 1983. – Б. 24-48.

Адабиятка бир келген кайталангыс талант Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларын улуттук адабияттын жана көп улуттуу совет адабиятынын, ошондой эле дүйнөлүк адабияттын деңгээлинде кароо зарылдыгын эскерет. Анын дүйнөгө таанымал болушу жана дүйнөлүк призваниеге (шыкка) ээ болушун улуттук адабияттын көркөмдүк накта жетилиши, болгондо да жалпы дүйнөлүк эстетикалык үлгүлөрдүн деңгээлиндеги жетилиши деп баалайт. Не бир көркөм чыгармалардын дүйнөлүк атак-даңкы адегенде ал жаралган жерден, планетанын бир эле булуң-бурчунан башталган сыяктуу Чыңгыз Айтматовдун ааламга карай жолу Шекерден, анын боюнан аккан Күркүрөө суусунан, Манас атанын ак кар, көк музунан башталганын айтып, айрым чыгармаларына («Жамийла», «Гүлсарат», «Ак кеме», «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт», «Эрте келген турналар», «Кылым карытар бир күн») кыскача сын берет. Чыңгыз Айтматовдун ааламга карай чапкан жолун социалисттик реализм принциперинде өнүгүп жаткан кыргыз адабиятынын тагдыры менен байланыштырат.

378. ДУДИН М. Алыскы темир жол айрымында: Ч. Айтматовго ачык кат / М. Дудин // Кыргызстан маданияты. – 1981. – 20-янв. – № 5. – Б. 13.

Социалисттик Эмгектин Баатыры, СССРдин жана РСФСРдын жазуучулар союзунун секретары М. А. Дудин «Кылымдан узак күн» романы жөнүндө Ч. Айтматовго кат жазып, анда бул чыгарманы окуп өтө таасирленгенин, адам пендесинин кайгы-касиретин, эң бир асылзаада кумарларынын сырын накта художник катары ачып бергенине ыраазы болуп, «...Сенин эр жүрөктүүлүк менен акылмандыктан жаралган, өзүнчө улуу махабат менен кайрымдуулукту камтыган китебиң асыл да, эч кимди тынч койбос да китеп», деп жазган.

379. КОХМАН Т. Реалдуулук жана шарттуулук (Котор. А. Эркебаев) / Т. Кохман // Ала-Тоо. – 1981. – № 7. – Б. 151-160.

380. ҮКҮБАЕВА Л. Жаш адамдын образы – Айтматовдун чыгармаларында / Л. Үкүбаева // Ленинчил жаш. –1981. – 6-июнь.

381. АКМАТАЛИЕВ А. Адабий таасирдин акыбети: Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы жана чыгармачыл жаштарга тийгизген таасири / А. Акматалиев // Ленинчил жаш. – 1980. – 30-авг.

382. БОБУЛОВ К. Ч. Айтматовдун дүйнөлүк даңкы / К. Бобулов // К. Бобулов. Фольклор жана адабият. – Ф., 1980. – Б. 102-115; Сов. Кыргызстан. – 1978. – 30-сент.

Ч. Т. Айтматовго Ленин ордени, «Орок жана Балка» алтын медалын тапшыруу менен Социалисттик Эмгектин Баатыры деген наамды берүү жөнүндөгү кубанычтуу кабарды уккан күнү сынчы К. Бобулов кыял чабыты менен жазуучунун киндик каны тамган Шекер айлына келип, Күркүрөө дарыясынын боюнда отуруп кыялданат, жазуучунун дүйнөлүк даңкы, чоң бактысы жөнүндө ой жүгүртөт.

Бул макалада Айтматовдун жалпы чыгармачылыгына мүнөздөмө берүү мүмкүнчүлүгү болбогондуктан, «Жаныбарым Гүлсарым», «Ак кеме», «Эрте жаздагы турналар» жана «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт» повесттерине кыскача токтолгон.

383. ЖИРКОВ А. Айтматов жана журнал / А. Жирков // Ленинчил жаш. – 1980. – 12-июнь.

Сөз Чыңгыз Айтматов менен «Литературный Киргизстан» журналынын байланышы, тагыраак айтканда жазуучунун талантына арналган адабий сын, искусство таануу мүнөзүндөгү макалалардын, рецензиялардын, Айтматовдун публицистикалары менен айрым повесттеринин кээ бир бөлүмдөрү жана главаларынын журналга басылып чыгышы жөнүндө болот.

384. ИБРАИМОВ О. Айтматовдун чыгармачылыгындагы адам концепциясы: Жаш сынчылардын республикалык кеңешме-семинарына карата / О. Ибраимов // Кыргызстан маданияты. – 1979. – 20-дек. – № 51. – Б. 6-7; 20-дек. – № 52. – Б. 8.

385. ЛЕВЧЕНКО А. Айтматов–правдачы / А. Левченко [Айтматовдун публицистикалык чыгармачылыгы жөнүндө] // Ленинчил жаш. – 1978. – 17, 19, 21, 24, 26-янв.

386. ЛЕВЧЕНКО В. Художниктин жетилүүсү: Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы жөнүндө айрым пикирлер / В. Левченко; Котор. К. Керимов // Кыргызстан маданияты. – 1978. – 6-апр. – № 15. – Б. 7, 15.

387. ПАНКИН Б. Адам таңы балалык: Ч. Айтматовдун повесттери жөнүндө / Б. Панкин // Сов. Кыргызстан. – 1978. – 7-янв., Кыргызстан маданияты. – 1978. – 12-янв. – № 33. – Б. 3.

Макалада автор Ч. Айтматовдун «Эрте жаздагы турналар» жана «Деңиз жээктеп жүгүргөн Ала-Дөбөт» аттуу поветтерине токтолуп, «...Айтматов өзүнүн бардык чыгармаларында жакшылыкты даңазалайт, биздин, окурмандардын көңүлүн бүткүл совет өлкөсү жашап жаткан ойлорго, сезимдерге, проблемаларга жана камкордуктарга, адамзат өзүнүн бүткүл тарыхында салгылашып келаткан түбөлүк проблемаларга бурат» деген пикирин айткан.

388. Ч. АЙТМАТОВ «Роман газетада» жана «Новый мирде» // Советтик Кыргызстан. – 1977. – № 7. – Б. 144-146.

Макалада автор Айтматовдун чыгармачыл тажрыйбасынын чыгармачыл жаштарга тийгизген таасири, адабияттын жаш күчтөрүнө берген таалими тууралуу сөз козгойт. Чыгармачылыктын башталуу учурунан жетилгенге чейинки жүрүүчү олуттуу процесттер, тагыраак айтканда, чыгармачылыктын башаты, шыктын жаралышы, талантты тарбиялоо, ага сарамжалдуу мамиле, искусствонун талаптары, искусстводогу принципсиздикке каршы күрөш жана искусствонун максаты, мааниси жөнүндөгү диалектикалык планда ачылган сөздөрүн, макалаларын, интервьюларын жана диалогдорун анализдейт.

389. ЗАКИРОВА С. Сырдаштарынын таалайы үчүн / С. Закирова [«Бетме-бет», «Жамийла», «Биринчи мугалим» повесттери жөнүндө] // Ала-Тоо. – 1976. – № 3. – Б. 151-158.

390. ҮКҮБАЕВА Л. Ч. Айтматовдун портрет жаратуу чеберчилиги / Л. Үкүбаева // Кыргызстан маданияты. – 1975. – 21-авг. – № 34. – Б. 3 (Адабий изилдөө).

391. АБДЫКАДЫРОВ А. Ч. Айтматовдун чыгармачылыгындагы интернационалдык пафос / А. Абдыкадыров // Кыргызстан маданияты. – 1972. – 2-нояб. – № 44. – Б. 4-5; Сын чыйыры: Сын макалалар. – Ф., 1974. – Б. 3-17.

Макалада автор жазуучунун чыгармачылыгындагы улуттук психологиялык табиятты, турмушта көркөм кабылдоо өзгөчөлүгүн, социалдык күрөшүүлөрүн анализдеген. Ч. Айтматовдун повесттеринин жана аңгемелеринин дүйнөгө таралышынын себептерин ачып, чыгармаларынын ички дүйнөсүнө, көркөмдүк өзгөчөлүктөрүнө токтолгон.

392. ВАКУЛЕНКО В. Адамдын жакшы болуусу үчүн / В. Вакуленко // Кыргызстан маданияты. – 1974. – 5-дек. – № 49. – Б. 7 (Адабий изилдөө).

393. ОРОЗАКУНОВ Ш. Граждандык аң-сезимдүүлүк / Ш. Орозакунов // Ысык-Көл правдасы. – 1974. – 19-июнь.

394. ЛЕБЕДЕВА Л. «Чыңгыз Айтматовдун повесттери» / Л. Лебедева // Сов. Кыргызстан. – 1973. – 14-июнь.

Адабият сынчысы Л. Лебедеванын «Чыңгыз Айтматовдун повесттери» деген китеби 1973-жылы Москвада орус тилинде жарык көргөн. Анда автор Айтматовдун чыгармаларын талдоого алуу менен алардын көркөмдүк, эстетикалык, нравалык жана социалдык коомдук маанисин көрсөткөн, чыгармадан чыгармага карай улам тереңдеп, көп кырдуу болуп бараткан жазуучунун талантынын өнүгүшүн изилдейт. Бул макала ушул китептин жарыкка чыгышына арналып, анын айрым баракчары менен тааныштырат.

395. МАМБЕТАЛИЕВ А. Көркөм образдын таасирдүүлүгү / А. Мамбеталиев // Кыргызстан маданияты. – 1971. – 17-март. – № 11. – Б. 11.

396. МАМБЕТАЛИЕВ А. Мастерликтин бийиктигине жетишели / А. Мамбеталиев // Пропагандисттин жана агитатордун блокноту. – 1971. – № 12. – Б. 36-39.

397. МАРУШИАК О. Таланттын укугу жана парзы / О. Марушиак // Сов. Кыргызстан. – 27-март.

Чех публицисти О. Марушиак Ч. Айтматовдун публицистикалык чыгармаларына токтолуп, анын журналисттик ишмердүүлүгү жөнүндө баяндаган.

398. МАМБЕТАЛИЕВ А. Чыңгыз Айтматов – публицист / А. Мамбеталиев // Сов. Кыргызстан. – 1970. – 13-сент.

399. БУХАРОВ П., Комаров А. Ч. Айтматов менен жолугушуу / П. Бухаров, А. Комаров // Мугалимдер газетасы. – 1969. – 13-сент.

400. МЫЛТЫКБАЕВ Р. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы достук ыкластык / Р. Мылтыкбаев // Ала-Тоо. – 1969. – № 6. – Б. 152-154.

401. САДЫКОВ А. Сүйүктүү жазуучу / А. Садыков // Кыргызстан маданияты. – 1968. – 25-дек. – № 52. – Б. 8. (Кыргыз ССРинин эл жазуучулары).

402. СТАМОВ А. Күрөшкө чакырган каармандар / А. Стамов // Кыргызстан маданияты. – 1968. – 21-февр. – № 8. – Б. 8-9.

403. ЖИГИТОВ С. Биздин Чыңгыз / С. Жигитов // Депутаттар жөнүндө баян. – Ф., 1966. – Б. 75-79.

404. КЕБЕКОВА Б. Ч. Айтматовдун аңгемелериндеги чеберчилик маселелерине карата / Б. Кебекова // Ала-Тоо. – 1964. – № 3. – Б. 87-98.

405. САДЫКОВ А. Ч. Айтматовдун чыгармачылыгындагы өзгөчөлүктөр / А. Садыков // Мугалимдер газетасы. – 1964. – 7-июль.

406. АБДЫМОМУНОВ Т. Тоо-талаанын жарчысы / Т. Абдымомунов // Сов. Кыргызстан. – 1963. – 23-апр.

Кыргыз драматургу Т. Абдымомунов Айтматовдун ийгилиги - анын турмушту эң сонун билгендигинен, эң укмуштуу көркөмдүк жана коомдук сергектигинен келип чыккандыгын белгилеп, «...Чыңгыз Айтматовго Лениндик сыйлыктын ыйгарылышы бардыгыбыздын жүрөгүбүздү тең толкутат жана кубандырат, биз буга чексиз сыймыктанабыз. Ошону менен бирге бул жогорку даражадагы сыйлык бизди, кыргыз жазуучуларын эл алдында улуу жоопкерчилигибизди сезүүгө, өзүбүздүн көркөмдүк чеберчилигибизди өркүндөтүүгө жана элге татыктуу болгон көркөм адабий чыгармаларды түзүүгө милдеттендирет» – деп жазган.

407. АШЫМБАЕВ Б. Жылдыздуу адамдар / Б. Ашымбаев [«Тоолор менен талаалар повесттери»] // Сов. Кыргызстан. – 1963. – 21-февр.

408. БОБУЛОВ К. Турмуш сыноосунан өткөн каармандар: Адабий сын / К. Бобулов // Ала-Тоо. – 1963. – № 7. – Б. 103-111.

409. ЛЕНИНДИК сыйлыктын лауреаты Чыңгыз Айтматовдун ысмына келген куттуктоолор, телеграммалар, каалоолор: [К. Маликов, Т. Сыдыкбеков, Т. Үмөталиев ж.б.] // Ала-Тоо. – 1963. – № 5. – Б. 3-14.

410. РУДОВ М. Турмуштун кайнаган жерлери / М. Рудов // Пропагандисттин жана агитатордун блокноту. – 1963. – № 11. – Б. 13-20.

411. КЕРИМЖАНОВА Б. Эл үмүтүн эр актайт / Б. Керимжанова // Мугалимдер газетасы. – 1963. – 27-апр.

412. «ТООЛОР менен талаалар повесттери» // Сов. Кыргызстан. – 1963. – 18-апр.

Ч. Айтматовдун повесттерине карата китеп окурмандарынын пикирлери (США, СССР, ГДР).

413. САЛИЕВ А. Жаркыраган талант / А. Салиев // Ала-Тоо. – 1963. – № 5. – Б. 15-18.

Философ-сынчы Азиз Салиев бул макаласында Чыңгыз Айтматовдун зор талантына, анын чыгармачылыгынын кимди болсо багынткан сыйкырдуу күчүнө токтолуп, «Ч. Айтматовдун көкүрөгүндө адамдык айкөл жүрөк, турмушка мажнун болгон чыныгы акындын жана чебердин жүрөгү болбосо, ал Жамийла менен Алимандын учу-кыйыры жок поэтикалык дүйнөсүн, Толгонай менен Дүйшөндүн бакыбат натураларын, Кемел менен Илиястын күчтүү образдарын тарта алмак эмес, акырында ал «Саманчынын жолундагыдай» адамдын улуулугу жана сулуулугу жөнүндө бетховендик күч менен, асмандай бийик, учу кыйырсыз ырды ырдай алмак эмес», деп жазган.

414. ЧЫҢГЫЗ Айтматов адабий сында // Мугалимдер газетасы. – 1962. – 3-апр.

Макалада советтик адабиятчылар менен сынчылардын (М. Ауэзов, И. Нонешвили, З. Кедрина, В. Панков, Р. Бикмухаметов) «Жамийла» менен «Кызыл жоолук жалжалым» повесттери жөнүндөгү ой-пикирлери берилген.

415. АУЭЗОВ М. Жолуң куттуу болсун! / М. Ауэзов [«Жамийла» повести жөнүндө] // Ленинчил жаш. – 1957. – 2-нояб.

Атактуу казак окумуштуусу М. Ауэзов өзүнүн куттуктоосунда повесттин психикалуулугу, тилинин көркөмдүгү, жөнөкөйлүүлүгү жана окуялар сейрек учуроочу көрүнүштөрдөй сезилип, окурманды толкундаткан, алардын эсинде көпкө сакталып кала турган чыгарма экендигин айтып, «...Көркөмдүктү сезип, майда прозанын закон ченемдүүлүгүн өздөштүрүү – биздин көп жазуучуларыбыз ээ болуучу сапат. Айрыкча муну Ч. Айтматовдун кубанычтуу ийгилигине байланыштуу белгилөө негиздүү» деген.

Айтматов жана фольклор

415А. АКМАТАЛИЕВ А. Рух дүйнөсү – «Манас» жана Айтматов: Макалалар, маектер жана ырлар / А. Акматалиев. – Б., 2012. – 313 б.

415Б. АЙКӨЛДҮГҮ Манас баба өңдөнүп... / Түз.: А. Акматалиев, Н. Маметов. – Б.: «Мегамедиа», 2008. – 527 б.

* * *

415В. АКМАТАЛИЕВ А. Айкөл Манас жана Айтматов / А. Акматалиев // Эркин Тоо. – 2001. – № 44 (10-июнь). – Б. 9.

415Г. БАИТОВА Б. Ч. Айтматовдун элдик фольклорду көркөм чыгармада чагылдыруу чеберчилиги / Б. Баитова // Наука. Образование. Техника: Международн. научн. журнал. – Ош, 2008. – № 2. – Б. 41-44.

415Д. КАРМЫШТЕГИН Макелек Өмүрбай уулу. Манас жана Чыңгыз / М. Ө. Кармыштегин [Ч. Айтматовдун чыгармачылыгына «Манас» эпосунун тийгизген таасири] – Б.: Бийиктик, 2009. – 204 б.

416. АБДИЕВА Ж. К. «Манас» эпосунун тарбиялык таасири Ч. Айтматовдун көркөм дүйнөсүндө / Ж. К. Абдиева // Ч. Айтматов жана кыргыз руху. – Б., 2004. – Б.119-125.

417. ЖАНТАЕВ А. С. Чыңгыз Айтматов жана «Манас» эпосу / А. С. Жантаев // Проблемы образования и науки. Материалы 3-й научн. практ. конф. посвящ. 2200-летию Кыргызской государственности (24-25-мая 2003 г.). – Б., 2004. – Б. 280-285.

418. ЖАНТАЕВ А. С. Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылыгындагы антик мифологиясынын орду / А. С. Жантаев // Ч. Айтматов жана кыргыз руху. – Б., 2004. – Б. 60-67.

419. ИБРАИМОВ К., Жантаев А. С. Ч. Айтматов фольклор тууралуу / К. Ибраимов, А. С. Жантаев // Ч. Айтматов жана кыргыз руху. – Б., 2004. – Б. 83-87.

420. МУКАСОВ М. Элдик эпосторго жана акындарга карата Ч. Айтматовдун мамилеси / М. Мукасов // Ч. Айтматов жана кыргыз руху. – Б., 2004. – Б. 88-91.

421. МАТИЕВ К. Ч. Айтматов жана фольклор / К. Матиев // Ала-Тоо. – 2002. – № 1. – Б. 243-269.

422. ЖУМАЛИЕВ М. Манас жана Чыңгыз / М. Жумалиев // Заман Кыргызстан. – 2001. – 16-март. – Б. 5.

423. КУДАЙБЕРДИЕВ С. Ч. Айтматовдун чыгармаларында философияга чейинки дүйнөгө болгон көз караштын тарыхый типтеринин (мифология жана дин) ролу / С. Кудайбердиев // «Кыргыз философиясынын актуалдуу проблемалары» аттуу илимий-теоретикалык конференциянын материалдарынын жыйнагы. – Ош, 2001. – Б.138-142.

424. YКҮБАЕВА Л. Чыңгыз Айтматов жана фольклор / Л. Үкүбаева; Ред. К. Асаналиев. – Б., 2000. – 144 б. (Бишкек гуманитардык университети).

425. АЖЫМАТОВА З. Чыңгыз Айтматов жана фольклор маселеси / З. Ажыматова // Чыңгыз Айтматов жана руханий маданият. – Б., 1999. – Б. 32-37.

426. АСАНАЛИЕВ Ч. Манас эпосу жана Чыңгыз Айтматов / Ч. Асаналиев // Чыңгыз Айтматов жана руханий маданият = Чингиз Айтматов и духовная культура. – Б., 1999. – Б.19-28.

427. БУЛДЫБАЕВ Ч. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы фольклордук мотивдер / Ч. Булдыбаев // Чыңгыз Айтматов жана руханий маданият. – Б., 1999. – Б.56-60.

428. АКМАТАЛИЕВ А. Ч. Айтматов дүйнөлүк жаңы эпосторду жаратты / А. Акматалиев [Жазуучу менен маектешкен Ж. Медет уулу] // Заман Кыргызстан. – 1998. – 18-дек. – Б. 6, 1998. – 25-дек. – Б. 6.

429. АЛЫКУЛОВ Б. Манас жана Чыңгыз / Б. Алыкулов // Манас Эл. – 1996. – февр. – № 2. – Б.7.

430. АКМАТАЛИЕВ А. Манас Ч. Айтматовдун дүйнөсүндө / А. Акматалиев [Жазуучунун айрым чыгармаларынын жазылуу себептери] // Эмгекке даңк (Манас). – 1994. – 22-нояб.

431. САДЫКОВ А. Айтматов жана фольклор / А. Садыков // Садыков А. Башаттар жана жаңычылдык. – Б., 1993. – Б.37-44.

431А. АКМАТАЛИЕВ А. Ч. Айтматов өз мезгилинин адамы / А. Акматалиев [Ч. Айтматовдун япониялык жаш адабиятчы Тэцуо Мотидзуки менен чыгармаларын-

дагы мифтер жана уламыштар, искусство менен коомдун ортосундагы мамилелер жөнүндө маеги] // Мугалимдер газетасы. – 1988. – 9-дек.

432. АКМАТАЛИЕВ А. Фольклор көркөмдүктүн булагы: Адабий изилдөө / А. Акматалиев // Ленинчил жаш. – 1985. – 31-окт.

Макалада автор Чыңгыз Айтматовдун оозеки чыгармачылыктын үлгүлөрүн пайдаланып жазган чыгармаларына токтолуп, элдик мурастардын идеялык-эстетикалык баркын төмөндөтпөй, ага жаңы мазмун, жаңы идеяны сиңирүү баарынан мурда жазуучуга, анын чыгармачылык дараметине байланыштуу экендигин белгилейт. Ч. Айтматов боордош элдердин маданий мурастарына өзгөчө көрк берип, дүйнөлүк окурмандардын жан дүйнөсүн ээлеген деңгээлге алып чыккандыгы жана мындай абалга жеткирүү адамдык проблемаларды өз убагында туя билген, сезген залкар талант, көркөм зергер, улуу сүрөткердин гана колунан келерин көрсөткөн.

Ч. Айтматовдун чыгармалары адабий байланыштарда

432А. СӨЗҮ жок Айтматов же эмне үчүн Никита Михалков ыйлады: [А. С. Пушкин атын. Москва драма театрында пластикалык драмада коюлган Ч. Айтматовдун «Саманчынын жолу» спектакли жөнүндө режиссер С. Землянский менен Л. Рыжковдун маеги / Которуп даярдаган М. Тыналиев] // Кыргыз Туусу. – 2016. – 16-сент. – № 73. – Б. 10.

432Б. САДЫРОВ М. Т. Ч. Айтматов – эгиз элдин улуу жазуучусу / М. Т. Садыров [Кыргыз, казак элдеринин] // Талас өрөөнүнүн тарыхын, маданиятын жана адабий мурастарын изилдөө маселелери. – Талас, 2014. – Б. 57-60.

432В. КУРБАНОВ Т. Чыңгыз Айтматов – кыргыз-өзбек достугунун алтын көпүрөсү / Т. Курбанов // Чыңгыз Айтматов жана түрк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. 24-25-май, 2012-ж. – Б., 2013. – Б. 169-171.

432Г. МАМЕДОВ Р. Боордош казак-кыргыз адабияттарындагы кош байтеректин достугу / Р. Мамедов [Казак акыны М. Шаханов жана Ч. Айтматов жөнүндө] // Шоокум. – 2013. – № 6. – Б. 32-33.

433. АКМАТАЛИЕВ А. Ч. Айтматов жана боордош элдер адабияты / А. Акматалиев. – Ф.: Илим. – 1988. – 158 б.

434. ЭСЕНБАЕВА Н. Орус классикалык адабиятынын Ч. Айтматовдун адабий-эстетикалык көз карашынын калыптанышына тийгизген таасири / Н. Эсенбаева // Түрк элдеринин тили жана адабияты (илимий макалалар жыйнагы). – 3-чыг. – Б., 2006. – Б. 278-286.

435. ДЖУМАШАЛИЕВА З. Э. Украина жана Ч. Айтматов / З. Э. Джумашалиева [Адабий байланыш] // Эл агартуу. – 2005. – № 3/4. – Б. 54.

436. ДҮЙШЕМБИЕВА Ж. «Жазуучунун өз принцибине бекем турган күчтүү эркине таң берем» / Ж. Дүйшембиева [Америкалык окумуштуу Жозеф Мозурдун «Чыңгыз Айтматовдун прозасы» аттуу монографиясы жөнүндө] // Эркин Тоо. – 2003. – 12-дек. – Б. 6; 19-дек. – Б. 7.

437. ДҮЙШӨНБАЕВ П. Чыңгыз Айтматов жана Гарсиа Маркес / П. Дүйшөнбаев [Чыгармаларындагы үндөштүктөр] // Кыргыз Туусу. – 2003. – 24-26-июнь. – № 46. – Б. 3.

438. МАКЕШОВА А. Белгиялык Алтынай / А. Макешова [Белгиялык докторлор (Манас жана Чыңгыз таануучулар) Жан Бланков, жубайы Гольди Скаррдын Кыргызстанда болушу] // Эркин Тоо. – 2003. – 12-дек. – Б. 7.

439. АБЕЗ УУЛУ К. М. Ауэзов менен Ч. Айтматовдун прозасынын салыштыруу багыттары / К. Абез уулу // Заман Кыргызстан. – 2001. – 7-дек. – Б. 6.

440. БОКЕШОВА М. Т., Садыков А. В. Шекспир жана Ч. Айтматовдун чыгармачылыгындагы трагедиялуулук / М. Т. Бокешова, А. Садыков // Соц. и гуманит. науки. – 2001. – № 1-2. – Б.153-156.

441. МУРАТОВ А. Ататүрк жана Айтматов / А. Муратов [Мустафа Кемал Ататүрк жана Ч. Айтматовдун ортосундагы окшоштуктар] // Заман Кыргызстан. –2001. – 8-июнь. – Б. 7.

442. САДЫКОВ А. Адабияттардын өз ара байланышы жана байышы. Айтматов жана орус адабияты. Айтматовдун чыгармачылыгында улуттук мүнөздүн чагылышы / А. Садыков // А. Садыков. Башаттар жана жаңычылдык. – Б., 1993. – Б. 89-101.

443. АКМАТАЛИЕВ А. Ч. Айтматов жана Габриэль Маркес / А. Акматалиев [Эки залкар жазуучунун өмүр таржымалы жана чыгармачылыктары тууралуу] // Ленинчил жаш. – 1988. – 1-май.

444. АКМАТАЛИЕВ А. Эки залкардын жүздөшүүсү / А. Акматалиев [Улуу устаттар Ч. Айтматов менен Г. Маркес] // Сов. Кыргызстан. – 1988. – 17-янв.

445. АКМАТАЛИЕВ А. Ч. Айтматовдун чыгармалары боордош элдердин адабий сынында / А. Акматалиев // Ала-Тоо. – 1988. – № 12. – Б. 147-153.

446. АКМАТАЛИЕВ А. Адабий көркөм тажрыйбалар жана Ч. Айтматов / А. Акматалиев // Эл агартуу. – 1986. – № 4. – Б. 53-57.

Жазуучунун көркөм эмгектерин үйрөнүү, алардын ички сырларын эң майда деталдарына чейин аңтарып иликтеп көрүү – дүйнөлүк адабият илиминин негизги милдеттеринин бири болуп калды. Ошол себептен Ч. Айтматовдун чыгармалары жөнүндөгү изилдөөлөр совет жана дүйнөлүк адабият илиминде улам барган сайын арбып жатат.

Бул макалада автор Ч. Айтматовдун дүйнөлүк жана орус классикалык адабиятка жасаган мамилеси жана анын көркөм тажрыйбалардан алган таалим-тарбиясы жөнүндө баяндайт.

447. АКМАТАЛИЕВ А. Чыгармачылык байланыштын көп кырдуулугу / А. Акматалиев // Ала-Тоо. – 1984. – № 6. – Б. 138-144.

Макалада автор Ч. Айтматовдун өнөрканасы бүгүнкү күндө көп элдердин адабий жана маданий байланышын өнүктүрүүдөгү эң маанилүү звеного айлангандыгын белгилеп, Орто Азия жана Казакстан Республикаларынын ортосундагы адабий чыгармачылык байланыштын көп кырдуу маселелерине токтолгон.

448. ЧЫГАРМАЧЫЛЫК байланыштын үзүрү: [Орто Азия республикаларынын жазуучулары Ч. Айтматовдун чыгармалары тууралуу] // Сов. Кыргызстан. – 1982. – 22-авг.

449. ТААЛИМ алуу мектеби / Маектешкен А. Акматалиев // Ленинчил жаш. – 1982. – 9-февр.

Бул маектешүүдө сөз казак адабиятына кыргыз жазуучусунун тийгизген чыгармачыл таасири жөнүндө болот. Кечээ эле атактуу окумуштуу жана таланттуу жазуучу М. Ауэзовдун чыгармачылык таасири аркылуу Ч. Айтматов өзүнчө бир керемет дүйнөгө кабылгандыгын, адабиятка болгон аруу сезими түбөлүк өчпөс жалынга айланып, дүйнөлүк масштабдагы тушоосу кесилген болсо, бүгүн анын аты, чыгармалары жаш жана орто муундагы жазуучулар үчүн ошондой эле өзгөчөлүктөргө ээ болуп, таасирленүү мектебине айлангандыгын жазат.

450. АКМАТАЛИЕВ А. Чыңгыз Айтматов жана кыргыз-казак адабий байланышы / А. Акматалиев. – Ф.: Илим, 1981. – 150 б.

Бул китепте Ч. Айтматовдун чыгармаларын казак окурмандарынын кабыл алышы, анын чыгармаларын сахналаштырууда, экрандаштырууда казак маданий ишмерлеринин жемиштүү эмгектери жана казактын акын-жазуучулары менен Ч. Айтматовдун чыгармачылык карым-катнаштары жөнүндө сөз болот.

451. АКМАТАЛИЕВ А. Боордоштордун пикири / А. Акматалиев [Казак жазуучуларынын «Кылымдан узак созулган күн» романына карата айтылган пикирлери] // Ленинчил жаш. – 1981. – 1-май.

452. АКМАТАЛИЕВ А. Ч. Айтматов казак аудиториясында / А. Акматалиев // Мугалимдер газетасы. – 1980. – 12-нояб.

Боордош Казакстандын жогорку окуу жайларында «Кыргыз эл жазуучусу» Ч. Айтматовдун мүлдө адамзатка ортоктош болгон чыгармаларын окутууга атайын сааттар бөлүнгөн. Макалада автор Казак Мамлекеттик Университетинин филология факультетинде жазуучунун чыгармаларына арналган бир лекцияны баяндаган.

453. МУХАМЕДЖАНОВ К. Заман менен кадамдашып... / К. Мухамеджанов [Казак драматургу менен маектешкен А. Акматалиев] // Сов. Кыргызстан. – 1980. – 12-сент.

«Фудзиямадагы кадыр түн» кыргыз-казак драматургиясында жана совет драматургиясында жаңы чыгармачылык бийиктик болгон. Андан авторлор каармандарынын ички жан дүйнөсүнө, адамдын коомдогу ордуна, коом жана мезгил алдындагы алардын жоопкерчилигине кызыгышып, жалпы эле адамзаттын жашоо-тиричилигинде түбөлүк жаңырып туруучу адамдын тазалыгы үчүн болгон күрөш проблемасын көтөрүшкөн. Аңгемелешүүдө дүйнөлүк кызыгууну туудурган бул драманын авторлошу К. Мухамеджанов Ч. Айтматов менен болгон чыгармачылык байланышы тууралуу баяндайт.

454. АКМАТАЛИЕВ А. Жарык жанган кош жылдыз / А. Акматалиев [М. Ауэзов менен Ч. Айтматовдун чыгармачылык байланышы жөнүндө] // Ленинчил жаш. – 1979. – 24-март.

455. ЯШЕН К., Рашидов А., Захидов В. Талант бардыгыбызга тең орток: Адабият достугу эл достугу / К. Яшен, А. Рашидов, В. Захидов [Өзбек адабиятында] / Маектешкен А. Акматалиев //Ленинчил жаш. – 1982. – 1-июль.

456. ШАРИПОВА Ш. Чыңгыз Айтматов өзбек адабиятында: Адабият достугу – эл достугу / Ш. Шарипова // Кыргызстан маданияты. – 1979. – 1-март. – № 9. – Б. 5.

457. БУХАРОВ П., Комаров А. Ч. Айтматов менен жолугушуу / П. Бухаров, А. Комаров [Кыргыз искусствосу менен адабиятынын Өзбекстандагы декадасы] // Ленинчил жаш. – 1969. – 11-сент.

458. АКМАТАЛИЕВ А. Чыгармачылык таасир / А. Акматалиев [Ч. Айтматов жана түркмөн адабияты] // Кыргызстан маданияты. – 1981. – 18-июнь. – № 25. – Б. 10.

459. МАЗАНАЕВ Ш. Биздин Айтматов: Ч. Айтматовдун чыгармалары Дагестанда / Ш. Мазанаев // Сов. Кыргызстан. – 1976. – 10-окт.

460. ХИНТ А. Жаңы турмуштун көркү. Кыргыз талаасынын көңүлгө жаккан каарманы менен эстон окуучулары жолугушат / А. Хинт [Ч. Айтматовдун чыгармалары эстон тилинде] // Сов. Кыргызстан. – 1963. – 7-февр.

Ч. АЙТМАТОВДУН АЙРЫМ ЧЫГАРМАЛАРЫ ЖӨНҮНДӨГҮ АДАБИЯТТАР

Ч. Айтматов өз чыгармаларында байыркы кыргыздардын этникалык тарыхына, этногенезине, салттуу маданиятына, руханий дүйнөсүнө дайыма кайрылып келген. Тарыхый-этникалык башатка кайрылган жазуучу коомдогу социалдык алакаларды, этногенетикалык процесстерди дайыма таразалап, бүгүнкү күн менен өтмүштүн параллелдерин жазган. Манастан баштап элибиздин нечендеген руханий байлыктарын дүйнөлүк аренага алып чыккан, пропагандалаган, кыргыз элинин атын бүт дүйнөгө тараткан.

Айтматовдун ар бир чыгармасы актуалдуу маселелерге жана курч конфликттерге толгон драмалык сюжеттерге бай. Ал жалаң эле кыргыз элинин кечээгиси менен бүгүнкүсү, тарыхый тагдыры жөнүндө эмес, башка журттардын турмушу, көргөн күнү, ичкен суусу жөнүндө жазат. «Кылым карытар бир күн» романы – коңшулаш, ирегелеш казак калкы тууралуу, «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт» – Ыраакы Чыгышты мекендеген нивх деген эл жөнүндө, «Акыр заман» романында орус жана башка элдердин өкүлдөрү сүрөттөлөт. Айтматовдун асман көтөргөн баба дыйкан жөнүндөгү, Карагул ботом, Мүйүздүү Бугу-Эне туурасындагы легендалар менен катар эки аяктуу малга айланган Маңкурт, багынбаган душманын да кырып, артынан өзүн тындым кылган грузин жигити, адамзааданы оң жолго салам деп өз өмүрүн кыйган Иисус Христос (Иса пайгамбар) анын колу-бутун мык менен мамыга кердирткен байыркы Рим өкүмдары Понтий Пилат жана башка жөнүндөгү көп сандаган ар кыл доордон, ар кыл элдердин тарыхынан алынган мифтер, болумуштар баяндалат.Бул чыгармалар жөнүндө бизде, союзда, чет өлкөлөрдө көптөгөн макалалар, рецензиялар, монографиялык жана илимий диссертациялар жазылды.

Ч. Айтматовдун чыгармалары дүйнөнүн 180ден ашык тилдерине которулуп, 100млн нускадан ашык басылып чыккан. Дүйнөнүн тилдерине которулушу жана жарыкка чыгышы жагынан Ч. Айтматов эң алдыңкы орунда турганын ЮНЕСКО тарабы-

нан такталып чыккан. Францияда «Жамийла» повести эле 40 жолу басылып чыкса, Кытайда чыгармалары 50 жолу, Индияда 10дон ашык тилде басылган: («Айтматов энциклопедиясы». Т. 1. Б. 23).

Ч. Айтматовдун алгачкы чыгармалары:

«Гезитчи Дзюйо», «Ак жаан», «Асма көпүрө», «Ашым», «Сыпайчы»

«Гезитчи Дзюйо». 1952-жылдын башталышында «Комсомолец Киргизии» гезити эң мыкты аңгемелерге конкурс жарыялаган. Бул конкурска Ч. Айтматовдун «Гезитчи Дзюйо» деген тунгуч аңгемеси да катышкан. Жазуучу өзүнүн эскерүүсүндө «Менин адабий тушоом мезгилдүү басма сөздө «Гезитчи Дзюйо» жана «Биз арылап баратабыз» деген тун аңгемелерим жарык көргөндө кесилген» деп жазат.

Аңгемеде эл кайнаган көчөдө жан багуунун айынан иштеген өспүрүм Дзюйонун азаптуу турмушу, үмүтсүз каңгырап жүргөн адамдардын, көмүрдүн чаңына ындыкара болуп калган жүктөгүчтүн, кара жаны көзүнө көрүнүп бараткан Рикшанын арабасында койкое отуруп бараткан жибек кимоночон төрт айымдын элесин Дзюйонун кабыл алуусунда көркөм баяндаган. Мында гезитчи баланын бир күндүк турмушун сүрөттөө аркылуу анын оор тагдырын көз алдыга келтирет. Андан ары гезитчинин турмушундагы эң урунттуу учурду, тагыраак айтканда, беш улуу державанын ортосунда түзүлгөн Тынчтык Пактысын колдоп, карапайым япондордун демонстрацияга чыгуусуна күбө болгонун, Дзюйо да элдин шары менен демонстранттарга кошулуп, апасынын жумушсуз экенин, атасы менен агасы согушта каза болгондугун кабарлайт, ошол эле учурда полиция жана америкалык солдаттар күч колдонуу менен демонстранттарды жазалап, таркатканы, Тынчтык Пактысына кол топтоп жүргөн жаш студенттин жүк ташыган машинанын кузовуна ыргытылганын баяндайт.

Аңгеменин аягында Дзюйо гезит сатуу менен бирге эле согушка каршы, Тынчтык Пактысы үчүн кол топтоону да кошо жүргүзүп жатканы, Сталиндин япон элине Жаңы жылдык куттуктоо жибергени жазылат.

Ч. Айтматовдун тунгуч аңгемесинин баш каарманы Дзюйонун образы, анын кийинки жараткан чыгармаларында балдардын кайталангыс образдарынын төл башы болгон.

«Ак жаан». Ч. Айтматовдун кызыктуу, чакан аңгемесинде, дың жерди өздөштүрүү үчүн айылга борбордон келген комсомолдук бригадага жергиликтүү жаштардын кошулганы жана айылдагы жалгыз бой эненин жалгыз кызы Саадаттын да бул бригадага кошулууга абдан ынтызар экендиги, бирок энеси кызына уруксат бербегени, агасы Төкөйдүн кийлигишүүсү менен гана Саадат комсомолдук бригадага кошулганы жана андагы жаштардын иштеген иштери жөнүндө жөнөкөй нукура тилде жазылган. Чыгармада каармандардын иш аракеттери же окуянын жүрүшү, табияттын көрүнүшү, кубулуштар кадимки жаратылыштагы жасалмасыз табигыйлыгы менен көз алдыга тартылат. Аңгемеде жаңы заманда жаңы мүнөздөгү, жаңы көз караштагы муун ка-

лыптанып, жаңыча мамилелер башталгандыгын Саадат, Касымжан,Зейнеп апа, Төкөй карыялардын образы аркылуу көргөзгөн.

«Асма көпүрө»аңгемесинен ошол кездеги советтик адабиятта орун алган каармандарды бир беткей оң же терс деп бөлүштүргөн залалдуу тенденциялуу көрүнүшкө автор өз алдынча, сын көз менен карай алгандыгы, башкы каарман Нурбектин образынан көрүнөт. Нурбектен чечкиндүү, эмгекчил, өжөр, күчтүү духка ээ сапаттар байкалат. Бирок ушул эле жакшы сапаттар менен бирге бой көтөрүүчүлүк, кызуу кандуулук да бар. Дың жерди өздөштүрүү үчүн комсомолдук путевка менен механик болуп келген Нурбек «жантай боордо жер айдоо коркунучтуу» дегенге карабай, механизаторлордун көзүнө көрүнүү үчүн өз билгенин жасап, трактурун кулатып алат. Нурбек жолдошторунун алдында жооп берүүдөн коркуп, мындан ары тынч, коңулда жан кыйнабай жашоону беттеп качат. Аны Асиянын, Асылбай карыянын бийик адамгерчилик сапаттары, Асияга карата ойгонгон сүйүү сезими туура жолго салып инсандык турмуштук позициясын бекемдейт.

Аңгеменин негизинде режиссер Б. Шамшиев «Сүйүү жаңырыгы» деген көркөм фильм тарткан.

«Ашым». Жазуучунун алгачкы аңгемелеринин бири «Ашымда» күйүткө баткан карыянын тагдыры, арманга баткан турмушу баяндалат. Аталышынан эле маалым болуп тургандай башкы каарман Ашым, көп жыл бою бир колхоздун жападан жалгыз чаалыкпаган устасы болуп иштеген. Ашым өзүнө окшогон жүздөгөн мекендештеринен эч өзгөчөлүгү жоктой көрүнөт. Бирок аны терең ойго салган, түн уйкусун бузган күйүтү, көөдөндү эзген арманы, анын согушка кетип, Сталинграддын алдындагы салгылашууда курман болгон жалгыз баласы.

Чыгармадагы окуялардын бүтүндөй бир түрмөгү Ашымдын ой толгоосунун, учкул кыялынын, көөдөндөгү санаасынын реалдуу турмушка айланышындай кылып, сүрөттөлгөн. Арадан бир топ жыл өткөндөн кийин жазуучу Ашымдын жан дүйнөсүндөгү үмүтүн «Арман» деген аңгемесинде Чордон карыя аркылуу баяндайт. Аңгемедеги карыянын тагдырын, эл турмушундагы эң урунттуу проблемаларды, курч маселелерди, адамдардын ой-санаасын таамай-так сүрөттөгөн.

«Сыпайчы». Алгачкы аңгемелеринин бири «Сыпайчыдагы» окуя жазуучунун өспүрүм курагына туш келген кан күйгөн согуш жылдарын жана андан кийинки катаал мезгилдеги турмушту көркөм чагылдырган. Чыгармада алгачкы пикир келишпестик ата менен баланын ортосунда андан кийин сыпайычы ата, бала жана Алымбектин ортосундагы пикир келишпестик сүрөттөлөт. Аңгемеде негизинен каармандардын кулк-мүнөздөрү, адамдык сапаттары, бири-бирине, айлана-чөйрөгө жасаган мамилелери, жан дүйнөлөрү ачылып берилет.

«Ак кеме» («Жомоктон кийин»)

«Ак кеме» повестинде адам жашоосу, жамааттын,элдин болмушу менен табигый чөйрө «адам-жаратылыш» антиномиясынын өңүтүндө каралып, нравалык-гуманист-

тик, социалдык-философиялык маанини өзүнө сиңирген. Бул чыгармада карапайым кишилердин күнүмдүк турмуш-тиричилиги, алардын табигый айлана-чөйрө менен жуурулушулган биримдиги өткөн, учур жана келечектеги социомаданий жагдайлар менен байланыштырылган. «Ак кемеде» табияттын гармониясынын, кайталангыс кооздугунун фонунда азыркы социокосмосто татаал кырдаал өкүм сүрөт, алардагы салттуу жаратылыштык, социалдык, маданий-руханий жана тууган-уруктук байланыштар бузулуп, өзгөрүп, адамдык бийик, баалуу сапаттарды эске албоо тенденциялары байкалат.

Чыгармадагы терең философиялык көркөм дөөлөттөр аркылуу берилген турмуштук окуялар-кырдаалдар, ааламдык масштабда көтөрүлгөн социалдык-экономикалык, маданий руханий, саясий-гуманисттик маселелер түрдүү экологиялык проблемелардын, конфликттердин, системасы менен үндөшүп турат, алардын чечмеленишинин багыттары, жолдору бири-бири менен шартташып, байланыштары белгиленген. Ч. Айтматов бул повестинде адамдар менен табияттын шайкештигин эске алынбашы, жарандардын рухий экологиясынын төмөндөшү, ааламдашуунун шартында көптөгөн катаал сыноолорго алып келээрин ишенимдүү чагылдырган. Ошону менен бирге повесттеги назик кыялдары, ой-тилектери менен айлана-чөйрөнү жаңыдан тааный баштаган баланын турмушундагы кара өзгөйлүк, наадандык, айбанчылык иштер менен келише албастыгы баштан аяк сүрөттөлгөн.

460.1. АСАНАЛИЕВ К. Безилдейт неге чабалекейлер...: (Ч. Айтматовдун «Сардал кыз» романы жөнүндө) // Ала-Тоо. – 2016. – № 4. – Б. 79-89.

460.2. ЖАКЫПБЕКОВА А. Чыңгыз Айтматовдун «Атадан калган туяк» аңгемесиндеги балалыктын образы / А. Жакыпбекова // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 450-454.

460.3. САДЫК Алахан. Ч. Айтматовдун алгачкы аңгемелери тууралуу / Алахан Садык // Ала-Тоо. – 2015. – № 1. – Б. 138-156; № 5. – Б. 137-154.

460.4. МУРЗАКМЕТОВ А. Жазуучунун «Чыпалак баласы» жана анын тамырлары / А. Мурзакметов [Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы жомоктор] // Кыргыз тили жана адабияты: Окутуунун инновациялык технологиялары. – 2014. – № 3. – Б. 25-29.

460.5. САДЫК Алахан. Чыңгыз Айтматовдун «Ашым» аңгемеси / Алахан Садык // Кыргыз Туусу. – 2013. – 8-окт. – № 76. – Б. 11; 11-окт. – № 77. – Б. 11.

460.6. АБИЛОВ А. Баректары саргайса да сакталган / А. Абилов [Ч. Айтматовдун көзү өткөндөн кийин табылган «Жер жана чоор» аттуу романы] // Эркин Тоо. – 2012. – 20-сент. – № 85. – Б. 3.

460А. БИЛБАЕВА Г. Ч. Айтматовдун «Ак кеме» повестиндеги көркөм деталдардын ролу / Г. Билбаева // Социальные и гуманитарные науки. –2009. – № 3-4. – Б. 237-241.

461. МУРАТОВ А. Момундун педагогикасы жана анын цивилизациясы менен «Согушу» же Ч. Айтматовдун «Ак кеме» повестин кайра окугандан кийин / А. Муратов // Кут билим. – 2006. – № 46 (15-дек). – Б. 6; – 22-дек. – № 47. – Б. 10; 2007. – 12-янв. – № 1. – Б. 10.

462. СОЛТОБАЕВА К. «Бугу-Эне» жомогун окутууда тарыхый маалыматтын берилиши / К. Солтобаева // Ч. Айтматов жана кыргыз руху. – Б., 2004. – Б. 76-82.

463. БАЙСАБАЕВ Б. А. «Ак кеме» же баланын эки жомогу / Б. А. Байсабаев // Труды Ин-та целевой подготовки специалистов. – 2003. – Вып. 9. – Б. 170-174.

464. ҮКҮБАЕВА Л. Ч. Айтматовдун «Ак кеме» повестинде фольклордун сюжет уюштуруучулук ролу / Л. Үкүбаева // Ж. Баласагын атын. Кырг. улут. ун-тинин жарчысы = Вестник КНУ им. Ж. Баласагына. Сер.1. Гуманитардык илимдер. – 2002. – Чыг. 3-4. – Б. 153-155.

465. МИФ жана реалдуулуктун сюжеттик айкалышы: [«Ак кеме» повести] // Жаштардын изденүүлөрү. – Б., 1996. – Б. 4-25.

466. ҮКҮБАЕВА Л. Айтматовдун накыл сөздөрүнөн... / Л. Үкүбаева [«Ак кеме», «Кылым карытар бир күн» аттуу чыгармаларынан сөздөр] // Жаштык жарчысы. – 1991. – 5-дек. – № 95. – Б. 9.

467. ИБРАИМОВ К. Ак кеме жана Бугу-Эне / К. Ибраимов // Кыргызстан маданияты. – 1985. – 12-дек. – № 50. – Б. 4-5.

468. ҮКҮБАЕВА Л. Каармандын тагдыры граждандык активдүүлүккө чакырат / Л. Үкүбаева // Л. Үкүбаева Чыңгыз Айтматовдун каармандарынын көркөм дүйнөсү: Адабий макалалар. – Ф., 1984. – Б. 63-80.

469. ОРОЗАКУНОВ Ш. «Ак кеме» повестиндеги символдоштуруу жагдайлары / Ш. Орозакунов // Кыргызстан маданияты. – 1975. – 16-янв. – № 3. – Б. 4-5.

470. СУЛАЙМАНОВ М. Айып жомоктобу? / М.Сулайманов//Мугалимдер газетасы. – 1975. – 16-сент.

471. СМИРНОВ В. Баланы сактагыла / В. Смирнов // Мугалимдер газетасы. – 1972. – 16 сент.

472. ЛУКИН Ю. Жомок көзү: Адабият заметкалары / Ю. Лукин. – Сов. Кыргызстан. – 1970. – 25-июль.

«Акыр заман» («Кыямат»)

XX кылымдын 80 жылдарынын ортосунда Советтер Союзу экономикалык, социалдык жана саясий кризиске кептелип, административдик-буйрукчул башкаруу, идеологиялык саясат коомдук өнүгүүнүн жаңы деңгээлине ылайык келбей, өлкөнүн ичиндеги кризис тышкы саясий кризис менен коштолгон кырдаалда Ч. Айтматовдун «Кыямат» романы жарыкка келди. Романдын тематикалык өзөгүн XX кылымга таандык эң типтүү кемчиликтер: наркомания, аракечтик, адамдардын эч нерсеге ишенбес скептик, прагматик-пайдакеч болуп бүткөндүгү, советтик коомдо саясий, руханий, деградациялык абал түзүлсө, идеялык багытын – мына ошол коркунучтуу чектен адамзат коомун аман сактап калуу үчүн жаңы саясат, иштиктүү аракеттердин зарыл экендигин көрсөтүү, белгилөө түзөт.

Романда негизги каармандар Авдий Каллистратовдун, Бостон Үркүнчиевдин жеке тагдырлары, хунтачылардын, нашачылардын, карышкырлардын уюгу – бардыгы өз

алдынча окуя катары баяндалса да алар романда өзүнчө бир мазмундук бүтүндүктү түзүп, көтөрүлгөн проблемалар бири-бирине тыгыз байланышат. Бирок, окуялардагы каармандарга мүнөздүү көрүнүш – ар кимисинин турмушка карата бекемделген өз позициясы бар. Авдий Каллистратов менен нашаачылардын, хунтачылардын, Иисус Назорей менен Понтий Пилаттын, Бостон Үркүнчиев менен Базарбай Нойгутовдун, Кочкорбаевдин эч убакта дал келбеген көз караштары, карама-каршылыкка, кагылышка алып барган.

Авдий Каллистратовдун эң ишенген куралы – адамдардын ички дүйнөсүн ынандыруу, нашаачыларды коркутуу менен эмес, наркотик өсүмдүктүн зыяндуулугун түшүндүрүү жолу менен тарбиялоо керек деп эсептейт.

Коммунист чабан Бостон Үркүнчиевдин образ-мүнөзү башка шартта, башка жагдайда сүрөттөлөт. Табиятынан жаратылышка мээримдүү караган Бостон зөөкүр Базарбайдын жасаган кылмыштуу ишинен улам карышкырлар – Акбара менен Ташчайнардын элдешкис душманына айланды. Адамга уйку, тынчтык бербеген жана ага кол салгандан тартынбаган карышкырлардын сүрү, кектеген түрү сөзсүз бир кандуу кагылышты алып келери мүмкүн болду. Анткени Базарбайдын мыкаачылык ишинен карышкырлар бөлтүрүктөрүнөн ажыраганда, алардын чыдоого кудурети жетпей калды.

Романда Авдий нашакорлор менен хунтачылардын уюгуна туш келип, аларды оң жолго салууга жасаган аракети, мээнеткеч, абийирдүү Бостон Үркүнчиевдин зөөкүр Базарбай, парторг Кочкорбаев менен ачыктан-ачык күрөшүүсү, жаратылыш жандыктары Акбара менен Ташчайнардын үйүрүнүн азап-тозоктору сыяктуу окуялар таасын жана элестүү баяндалат. Негизинен жазуучу Инжилдик сюжетке кайрылуу аркылуу адамдын социалдык, нравалык, этикалык, эстетикалык табияттын адамзаттын тарыхый эс, тажрыйбасынын фонунда кеңири планда ачып берген.

472.1. ОСМОНКУЛОВ К. Аалам алпы Айтматовдун «Кыяматы» эмне кыяматты айтып турат? // Кыргыз Туусу. – 2016. – 16-февр. – № 12. – Б. 12.

472.2. МУРАТОВ А. «Кыямат» романындагы «Адам-карышкыр, карышкыр-адам» концепциясы / А. Муратов [Ч. Айтматовдун чыгармасы] // Адамдын туруктуу өнүгүшү өлкөнү өнүктүрүүнүн максаты жана майнабы. VI илимий симпозиум. – Б., 2013. – Б. 45-52.

472А. КЕЛДИБАЙ КЫЗЫ М. «Кыямат» романында Ч. Айтматовдун конфликт мүнөз түзүү чеберчилиги / М. Келдибай кызы // Жаш түркологдордун I симпозиуму. 12-14-апрель. 2007. – Б., 2011. Б. 135-143.

473. СЫДЫКБАЕВА М. М. Адам жана табият же кайрадан «Кыяматка» кайрылуу / М. М. Сыдыкбаева // Түрк тилдери жана адабияты. – Б., 2003. – Б. 222-228.

474. УМАРОВА Р. Айтматовдун «Кыямат» романындагы көркөм каражаттар / Р. Умарова // Окутуу жана тарбиялоонун орчундуу маселелери: Макалалар жыйнагы = Актульные вопросы обучения и воспитания: Сб. статей. – 2001. – 5-чыг. – Б. 143-146.

475. УМАРОВА Р. М. Ч. Айтматовдун «Кыямат» романындагы моралдык-этикалык, экологиялык проблемалар / Р. М. Умарова [Окумуштуулардын көз карашы] // Эл агартуу. – 2001. – № 5-6. – Б. 73-77.

476. УМАРОВА Р. Ч. Айтматовдун «Кыямат» романында карышкырларды сүрөттөөдөгү жазуучулук чеберчилиги / Р. Умарова // Эл агартуу. – 2000. – № 11-12. – Б. 52-57.

477. НУРГАЛИ Р. «Жанпида» («Кыямат») романынын көркөмдүк мааниси / Р. Нургали // Ч. Айтматов жана руханий маданият. – Б., 1999. – Б. 114-118.

478. АКМАТАЛИЕВ А. «Кыяматтын көркөм наркы» / А. Акматалиев [Айтматовдун «Кыямат» романынын аң-сезимге тийгизген таасири] // Фрунзе шамы. – 1990. – 10-июль.

479. КАДЫРОВ С. «Кыяматты» талкуулоо / С. Кадыров [Ош мамл. пед. институтунда өткөн окурмандардын конференциясы] // Сов. Кыргызстан. – 1988. – 18-фев.

480. ОЗМИТЕЛЬ М. Окурмандар «Кыямат» жөнүндө / М. Озмитель [Панфилов районунун «Кайыңды» айылында Ч. Айтматовдун романы боюнча окурмандык конференция өттү] // Кыргызстан маданияты. – 1988. – 1-сент. – № 36. – Б. 3.

481. АКМАТАЛИЕВ А. Адам мүдөөсү – баарынан кымбат / А. Акматалиев [Ч. Айтматовдун «Кыямат» романына байланыштуу, Иисус Христос темасына кайрылган чет элдик жазуучунун көркөм дүйнөсү] // Сов. Кыргызстан. – 1988. – 24-июль.

482. АКМАТАЛИЕВ А. Көңүл чордонунда «Акыр заман» / А. Акматалиев // А. Акматалиев. Айтматовго таасирленүү: Адабий макалалар. – Ф., 1988. – Б. 45-71.

483. АКМАТАЛИЕВ А. «Кыямат» жана окурман / А. Акматалиев // Сов. Кыргызстан. – 1988. – 29-март.

«Кыямат» романына ой-пикирин билдиришкен окурмандардын айрым каттарынын мазмуну менен таанышпырат.

484. АБДЫШЕВ К. Чындык деп... / К. Абдышев // Ленинчил жаш. – 1987. –19 май.

485. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматов жана окурман / А. Акматалиев // Сов. Кыргызстан. – 1987. – 17-май.

486. АКМАТАЛИЕВ А. Акбаранын көз жашы / А. Акматалиев // Мугалимдер газетасы. – 1987. – 4-янв.

487. АКМАТАЛИЕВ А. «Акыр замандын» тегерегинде... / А. Акматалиев // Ленинчил жаш. – 1987. – 13-янв.

488. АКМАТАЛИЕВ А. Көркөм ойдун чабыты / А. Акматалиев // Ленинчил жаш. – 1987. – 4-дек.

489. АКМАТАЛИЕВ А. Эмне үчүн «инжилге» кайрылган? / А. Акматалиев // Ленинчи жаш. – 1987. – 19-май.

490. АСАНАЛИЕВ К. Кыяматка баруу / К. Асаналиев // Ала-Тоо. – 1987. – № 7. – Б.149-159.

491. СУРКОВ Е. Моюн-Кум алааматы / Е. Сурков // Сов. Кыргызстан. – 1987. – 10-янв.

492. АКМАТАЛИЕВ А. Күтүлгөн «күтүүсүздүк» / А. Акматалиев // Кыргызстан маданияты. – 1986. – 18-дек. – № 51. – Б. 4-5.

493. ГАЧЕВ Г. Абийир! Аруу бол да, батыл бол!: «Акыр заман» романы жөнүндө ой толгоо / Г. Гачев // Сов. Кыргызстан. – 1986. – 30-окт.

494. ТИЛЛЕБАЕВ С. Ар бир адам – бир заман / С. Тиллебаев // Кыргызстан маданияты. – 1986. – 18-дек. – № 51. – Б. 4-5.

«Аскада калган аңчынын ыйы»

495. ТАЖИЕВА Г. Сөз өнөрү кудурети менен күчтүү / Г. Тажиева [«Жар кырындагы аңчынын ыйы» аттуу китеби тууралуу] // Эркин Тоо. – 1997. – 23-апр. – № 28. – Б. 4.

496. АКМАТАЛИЕВ А. Жар боюнда боздоп калбайлы / А. Акматалиев [Ч. Айтматов менен япондук философ Дайсаку биргелешип жазган «Аскада калган аңчынын ыйы» аттуу чыгармасына пикир] // Бишкек шамы. – 1992. – 17-20-окт. – № 108. – Б. 2.

«Бетме-бет»

Ч. Айтматовдун бул повести алгач «Бетме-бет келгенде» деген ат менен 1957-жылы «Ала-Тоо» журналына жарык көргөн. Жазуучу биринчилерден болуп совет адабиятында дезертир темасына кайрылып, согуш качкынынын образын терең психологизм, курч драматизм менен ачып берген. Согуш мезгилинин талабы боюнча качкындык мекенге, куралдаш жоокерлерге карата чыккынчылык катары эсептелип, атууга чейинки катуу жазалар берилген.

Чыгармадагы сюжеттик конфликттин негизин түзгөн каармандар Сейде менен Ысмайыл. Сейде адамдык табияты жагынан чыккынчылык, өзүмчүлдүк сыяктуу терс көрүнүштөр менен келишпеген, чынчыл, боорукер, бирөөлөрдүн кайгы-кубанычын бөлүшө билген, сезимтал, жоопкерчиликтүү адам. Ал эми Ысмайылдын жайчылык турмушта байкала бербеген чыныгы жүзү согуштук экстремалдык абалда ачылган.

Повестте күтүлбөгөн жерден согуштан качып келген күйөөсүн Сейде алгач кубанып тосуп алат. Качкындык турмушту кандай оор кыйынчылыктар күтүп турганын билсе да, өзүмчүлдүккө жеңдирген, өлүмдөн корккон анын актанаар жообу: «Ар кимге өз жаны кымбат, бул кыргында башын калкалаган эле тирүү калат...» Ысмайылдын мындай чечимине Сейденин көзү жетпесе да, анын туура экенине ынангысы келет. «Кыштан аман-эсен чыксак, Чаткалдагы таякелерине кетебиз. Ал жерде сен кимсиң, кайдан келдиң деген киши болбойт» деген ойдо болот.

Сейде Ысымайылды соңку кечиримсиз кылмышына чейин жан-дили менен коргогон. Качан гана Ысмайыл, атасы согушта курман болгон, үч кичине баласы бар оорулуу жесир аялдын уюн уурдап союп алгандан кийин, анын ушундай ташбоор, ырайымсыз качкын, ууру, өз элине душман болгон караөзгөй экенин билип, аны солдаттарга тапшырып берүүгө аргасыз болот.

«Бетме-бетте» ак менен кара Сейде менен Ысмайылдын жүздөрү аркылуу бетме-бет келип, Сейденин жанында Ысмайыл өзүн алсыз сезип, солдаттарды көздөй коргололошу повесттин бирден-бир туура логикалык жыйынтыгы болгон.

Ч. Айтматов кайра куруу мезгилинен кийин, 1990-жылы «Бетме-бетке» киргизилген жаңы кошумча бөлүмүндө, Ысмайылды актап жиберүү аракети болбосо да, ага карата бир аз, «жумшартуу» байкалат. Мында эң башкы күнөөкөр – бул согуш. Ал адамдардын тынчтык турмушун бузуп, алардын баштарына миң түркүн мүшкүлдү

салат. Согуштун талабына моюн сунбаган адамдын ал мурда ким болгондугуна карабастан тагдыры трагедиялуу болорун сүрөттөйт.

496А. МҮСҮРАЛИЕВ Б. «Бетме-бет» повестиндеги каармандардын көркөм образдарын түзүүдөгү Ч. Айтматовдун чыгармачылык изденүүлөрү Б. Мүсүралиев // Кут билим сабак. – 2010. – № 11. – Б. 2.

496Б. ЖУНУСАЛИЕВА К. Согуш темасы Ч. Айтматовдун чыгармачылыгында («Бетме-бет» повестинин мисалында) / К. Жунусалиева // Материалы научн. практ. конф. (14-15-окт.). – Б., 2004. – Б. 172-175.

497. МАКЕШОВА А. Чыңгыздын Ысмайылы мен болом / А. Макешова [Ч. Айтматовдун «Бетме-бет» повестинин чыныгы каарманы Исмайыл Ибраимов жөнүндө] // Аалам. – 2001. – 1-8-май. – № 16. – Б. 4.

498. СУБАНБЕКОВ Ы. Ысмайыл: жашагым келет / Ы. Субанбеков [Бетме-бет повестинин баш каарманы] // Жаштык жарчысы. – 1991. – 27-июнь.

499. АКМАТАЛИЕВ А. Абийир соту аркылуу / А. Акматалиев [Ч. Айтматов «Бетме-бет» повестин кайрадан редакциялап чыкты] // Фрунзе шамы. – 1989. – 14-нояб.

500. СЫДЫКОВ Н. «Бетме-бет» повестиндеги пейзаж / Н. Сыдыков // Мугалимдер газетасы. – 1985. – 16-окт.

501. ҮКҮБАЕВА Л. Сюжет – мүнөздүн өнүгүү тарыхы / Л. Үкүбаева // Л. Үкүбаева Чыңгыз Айтматовдун каармандарынын көркөм дүйнөсү: Адабий макалалар. – Ф., 1984. – Б. 32-49.

502. ТЕМИРБАЕВА В. Күндөн адамга чейин / В. Темирбаева // Ала-Тоо. – 1983. – № 12. – Б. 139-142.

503. КЕРИМЖАНОВА Б. Көркөм чеберчилик жөнүндө бир-эки ооз сөз / Б. Керимжанова // Кыргызстан маданияты. – 1979. – 11-окт. – № 41. – Б. 14-15.

504. ЗАКИРОВА С. Сырдаштарынын таалайы үчүн / С. Закирова // Ала- Тоо. – 1976. – № 3. – Б. 151-158.

505. МАМБЕТАЛИЕВА А. Мезгил жана каарман / А. Мамбеталиева // Ала-Тоо. – 1971. – № 12. – Б. 137-146.

«Биринчи мугалим»

Ч. Айтматовдун бул повести алгач «Элдик мугалим жөнүндө баллада» (1961), «Биринчи мугалим жөнүндө баллада» (1962) деген ат менен жарык көргөн. «Биринчи мугалим» – тарыхый турмуш чындыгы бар чыгарма. Анткени Таластагы Шекер айылында Дүйшөн деген адам биринчи мектеп ачып, балдарга алиппе таанытткан. Шекерде эски мектептин орду, Дүйшөн тиккен теректер сакталып калган. Кийин ал жерге биринчи мугалим Дүйшөндүн урматына эстелик тургузулат. Автор бул чыгармасы жөнүндө мындай деген: «... Ооба, «Биринчи мугалимде» революциянын ишине чексиз берилген коммунисттин образын атайылап идеализациялаганмын. Мен бул образга биздин, азыркы учурдун көз карашы менен кароого аракеттенгем, азыркы жаштарга алардын өлбөс-өчпөс аталары жөнүндө айткым келген». Бул повесть алгачкы аталышындай, элдик мугалим жөнүндө-

гү баллада, адамдардын жаркын келечеги үчүн, мүмкүнчүлүгүн аябай сарптаган асылзат адамгерчилик жөнүндөгү көркөм баян. Повесть өткөндөгү окуяларды сүрөттөсө да, азыркы мезгил менен үндөш көйгөйдү козгойт. Башкы каарман Дүйшөн өктөмдүгү айныбас принциптүүлүгү, өз идеалы үчүн курман болууга кайылдыгы менен совет адабиятындагы Левинсон, Павел Корчагин, Макар Нагульновдордун образдарына барабар турат.

«Биринчи мугалим» повестинин негизинде 1965-жылы «Мосфильм» киностудиясында фильм тартылган. Фильмди түзүүчүлөр Дүйшөндүн аракети, күрөшү аркылуу революциячыл көз караштагы жаңы замандын өкүлү менен эски көз караштагы адамдардын ортосундагы кагылышууну көрсөтүшкөн. Алтынайдын образын көрүүчүлөргө толук жеткиргендиги үчүн Н. Аринбасаровага Венецияда өткөн XXVIIЭл аралык кинофестивалда (1966) эң мыкты ойногон аялдардын ролуна таандык «Озелла» күмүш медалы ыйгарылган.

505А. МУСТАФА Ожакбеги. Чыңгыз Айтматовдун «Биринчи мугалим» повестиндеги бала маселеси жана таалим-тарбия / Ожакбеги Мустафа // Известия вузов. – 2010. – № 3. – Б. 325-329.

506. ТУРДУКОЖОЕВ Т. Ч. Айтматовдун чыгармачылыгынын стилдик өзгөчөлүктөрүн мүнөздөгөн көркөм сөз каражаттары: («Биринчи мугалим», «Жамийла», «Бетмебет» повесттери боюнча) / Т. Турдукожоев. – Ош, 2000. – 30 б.

507. ТОКТОГАЗИЕВ Т. Дүйшөндүн теректери / Т. Токтогазиев [Алыска кеткен уулун зарыгып күткөндөй обого бой керип, шуудурап турган «Биринчи мугалимдин» теректери] // Ленинчил жаш. – 1988. – 10-дек.

508. СЫДЫКОВ Н. «Биринчи мугалим» повестиндеги символикалык пейзаж / Н. Сыдыков // Мугалимдер газетасы. – 1986. – 16-июль.

509. ТЕМИРБАЕВ В. Күндөн адамга чейин / В. Темирбаев // Ала-Тоо. – 1983. – № 12. – Б. 139-142.

510. ЗАКИРОВА С. Сырдаштарынын таалайы үчүн / С. Закирова // Ала-Тоо. – 1976. – № 3. – Б. 151-158.

511. МАМБЕТАЛИЕВА А. Мезгил жана карман / А. Мамбеталиева // Ала-Тоо. – 1971. – № 12. – Б. 137-146.

512. СУЛАЙМАНОВ М. Сабактын темасы Ленин / М. Сулайманов // Сов. Кыргызстан. –1969. – 26-окт.

513. МОМБЕКОВ К. В. И. Ленин – Ч. Айтматовдун «Биринчи мугалим» повестинде / К. Момбеков // Сов. Кыргызстан. – 1968. – 29-сент.

514. ШАТМАНОВ С. «Биринчи мугалимдеги» новаторлук / С. Шатманов // Мугалимдер газетасы. – 1966. – 11-июнь.

515. СИМОНОВ К. Романтиканын турмуштук чындыгы / К. Симонов // Сов. Кыргызстан. – 1965. – 15-дек.

516. АШЫМБАЕВ Б. Жылдыздуу адамдар / Б. Ашымбаев // Сов. Кыргызстан. – 1963. – 21-февр.

517. АШЫМБАЕВ Б. Мугалим жөнүндө баллада / Б. Ашымбаев // Ленинчил жаш. – 1962. – 17-янв.

518. КУДАЙБЕРГЕНОВ К. Мүнөздөр жана каражаттар / К. Кудайбергенов // Ала-Тоо. – 1962. – № 12. – Б. 112-117.

519. ЖИГИТОВ С. Эл мугалими жөнүндөгү эмгек / С. Жигитов // Сов. Кыргызстан. – 1961. – 15-окт.

«Бото көз булак» («Ботогөз»)

Бул повесть алгач 1960-жылы «Золото» деген ат менен «Сов.Киргизия» гезатасына орус тилинде жарык көргөн. 1961-жылы «Новый мир» журналына «Верблюжий глаз» деген ат менен басылган. Кыргыз тилинде биринчи жолу «Делбирим» (1981) жыйнагына жарыяланган.

«Ботогөз булак» жарык көргөн мезгилде Советтер Союзунда дың жерлерди өздөштүрүү компаниясы кызуу жүрүп жаткан. Бул иш боюнча Бүткүл союздук комсомол уюмдары дың жерлерге жаштарды, студенттердин курулуш отряддарын салтанат менен жөнөтүп турушкан. Повесттин баш каарманы Кемел комсомолдук путевка менен дың жерлерди өздөштүрүү үчүн шаардан Анархай жерине келет. Көп нерсени таанып билүүгө дилгир Кемел тарыхчы мугалим Алдияровдун Анархайдын бир кездеги даңазалуу доору тууралуу баянынан кийин бул жерди кайра гүлдөтүүчүлөрдүн бири болгусу келет. Ал эми жанындагы Абакир иштеген жагынан эч кимди алдыга салбаганы менен өзүмчүл, аксым, сыйлоо дегенди билбеген дүнүйөкор адам. Аны жазгы табияттын сулуулугу, атүгүл өзү айдап жаткан жердин күзгү түшүмү да кызыктырбайт. Ал өзү айдаган жердин өлчөмүнө жараша төлөнгөн акча гана кызыктырат. Ал кезде дың жерди өздөштүрүүчүлөргө айлык демейдегиден көп төлөнгөн.

Кемелдин эр жигит катары курчуп, калыптанышына Абакирдин салымы чоң. Атасы согушта өлгөн, китеп дүйнөсү менен жашап, «күнөскана» шартында өскөн шаардык Кемел, Абакирдин шылдыңчыл, аёону билбеген, таш боор мүнөзүнүн жанында курчуду, чыйралды. Турмуштун оң-терс жактарын билбеген Кемел, Абакирдин Калипага, сакмалчы кызга жасаган эки жүздүү, орой мамилесине ирээнжиди. Ошондой эле өзүнүн руханий жактан артыкчылыгын, күчтүүлүгүн сезип, турмушка ишенимдүү кароого үйрөнгөн.

Бул повесть боюнча кинорежиссер Л. Шепитько «Аптап» аттуу көркөм фильм тарткан (Кыргызфильм). Ал 1964-жылы Чехословакияда өткөн бүткүл дүйнөлүк XIV кинофестивалда баш байгеге ээ болгон. Ошондой эле 1963-жылы Франкфурт-на-Майне шаарында өткөн эл аралык кинофестивалда жакшы бааланып, жогорку сыйлыктарга татыктуу болгон.

520. ЛЕЙЛА. Көрдүм, уктум, түшүндүм / Лейла // Менин республикам. – Ф., 1966. – Б. 223-224.

521. АШЫМБАЕВ Б. Жылдыздуу адамдар / Б. Ашымбаев // Сов. Кыргызстан. – 1963. – 21-февр.

522. АШЫМБАЕВ Б. Турмуш чакырат / Б. Ашымбаев // Сов. Кыргызстан. – 1962. – 1-апр.

«Гүлсарат»

Жазуучу «Жаныбарым Гүлсары» повестинде партиялык бюрократияны, тоталитардык башкаруу режимин катуу сынга алган. Чыгармадагы негизги каарман Танабай совет өкмөтүн өз колу менен курушкан жогорку аң-сезимдүү эмгекчил, күрөшчүл чыныгы коммунист. Танабайдын күрөшкө толгон татаал, түйшүктүү өмүр жолундагы үч нерсе өтө убайымга салган. Биринчиси Танабай Гүлсарыдан ажыраганда бир кайгырган, экинчи Чоро аны жылкычыдан түшүрүп чабан болууга айдаганда, үчүнчүсү Сегизбаев анын турмушундагы негизги жашоосунун философиясы болгон эмгегине шек келтирген кези.

Танабай – трагедиялуу инсан, трагедиялуу кейипкер. Ал бүткүл ишениими менен берилип, түгөнбөгөн түйшүк менен өтүп жаткан өмүрүн жаңы коом үчүн курмандыкка байлап коюп, ал үчүн керек болсо тууганын да аябай жан дилин берип курушкан коому, акыр аягында анын идеалындагыдай болбой калды. Белен аш, бекер оокатка көнгөн Сегизбаев, Кашкатаев, Адановдор эми Танабайды «эл душманы» атап отурушат.

Кулун кезинен таптап, кубаныч-кайгысына ортоктош болгон жаны бирге жоргосу Гүлсарыдан ажыраганда жүгөнүн жонуна арта салып, сакалын жаш жууган карыя жолдо дагы эле түгөнбөгөн ойлор менен баратканы элестүү сүрөттөлөт. Танабай эч нерсеге кайдыгер «өлүү» мамиле жасабайт, бардык нерсени жүрөгү менен кабыл алган. Анын ордунда башка адам болгондо өзүн куру бекер азапка сала бербей, жагдай шартка баш ийип, көнүп, кыйын кысталыштарда принцип дегенди унутуп, ыңгайлашууга өтүп алмак. Бирок, эң адилет болот деген коом аны, Гүлсарынын бутун кишендегендей тушап, баш ийүүгө аргасыз кылышты. Бирок Танабай формалдуу түрдө гана убактылуу баш ийди, жан дүйнөсүндө адилеттик менен эч келише алган эмес.

Ч. Айтматов бул чыгармасы жөнүндө: «Гүлсарат» бир чети эң чоң чыгармачылык канагат алып келсе, бир чети аябагандай көркөм машакат чектирди десем болот. Бул повестте азыркы мезгилдеги улуттук турмуштун картинасын сүрөттөп бере алдым деп ойлойм, ушунусу менен ал мага кымбат. Мен мында улуттук «орнаментти» түзүүгө эмес, улуттук турмуштун олуттуу проблемаларын чагылдырууга, социалдык конфликттердин, карама-каршылыктардын түпкү маңызын иликтөөгө аракеттендим» деп айткан.

523. ЭРАЛИЕВ С. Айтматовдун «Гүлсары ат» / С. Эралиев // Эл агартуу. – 2004. – № 7/8. – Б.1; Кыргыз Туусу. – 2004. – № 38 (4-7-июнь). – Б.10.

524. АКМАТАЛИЕВ А. «Гүлсараттагы» көп маани / А. Акматалиев // Заман Кыргызстан. – 2000. – 14-янв. – Б. 6; 21-янв. – Б. 6.

525. КОЙЧУМАНОВА Г. Ч. Айтматовдун «Гүлсарат» повестиндеги көркөм сүрөттөө / Г. Койчуманова // Чыңгыз Айтматов жана руханий маданият = Чыңгыз Айтматов и духовная культура. – Б., 1999. – Б. 125-131.

526. ҮКҮБАЕВА Л. Адам, коом жана «Гүлсарат» / Л. Үкүбаева // Ч. Айтматов жана азыркы руханий маданият = Ч. Айтматов и современная духовная культура. – Б., 1993. – Б. 16-26.

527. ҮКҮБАЕВА Л. Танабай турмуш сабагы же Гүлсарат повестин кайталап окуганда / Л. Үкүбаева // Кыргызстан Туусу. – 1991. – 27-апр.

528. ҮКҮБАЕВА Л. Танабай – бийик идеалдын адамы / Л. Үкүбаева // Л. Үкүбаева. Чыңгыз Айтматовдун каармандарынын көркөм дүйнөсү: Адабий макалалар. – Ф., 1988. – Б. 49-63.

529. АСАНАЛИЕВ К. Жоргоңдон жазба, Гүлсары! / К. Асаналиев // К. Асаналиев. Тандалмалар: Макалалар жыйнагы. – Ф., 1983. – Б. 6-10.; Ала-Тоо. – 1968. – № 12. – Б. 5-8.

530. ИБРАИМОВ К. Көркөм чыгарма жана миф / К. Ибраимов // Кыргызстан маданияты. – 1982. – 7-янв. – № 2. – Б. 12-13.

531. ЗАКИРОВ С. «Гүлсарат» / С. Закиров // Сов. Кыргызстан. – 1978. – 9-дек.

532. АБДЫЛДАБЕКОВ К. Танабай жана Гүлсары / К. Абдылдабеков // Мугалимдер газетасы. – 1972. – 1-март.

533. БОТОХАНОВА А. Танабайдын сүйүүсү / А. Ботоханова // Кыргызстан аялдары. – 1969. – № 1. – Б. 7-8.

534. ЖАКЫПБЕКОВ А. Жазуучу жана турмуш / А. Жакыпбеков // Кыргызстан маданияты. – 1968. – 28-авг. – № 35. – Б. 2.

535. КАЧКЫНАЛИЕВ Э. Калк сүйүүсү – алп / Э. Качкыналиев // Ленинчил жаш. – 1968. – 21-нояб.

536. ӨМҮРБАЕВ С. Жан жүрөгүбүздөгү кубаныч / С. Өмүрбаев // Ленинчил жаш. – 1968. – 2- нояб.

537. САДЫКОВ А. Өз чындыгынан баш тартпаган каармандар / А. Садыков // Ленинчил жаш. – 1968. – 2-нояб.

538. САКТАНОВ К. Танабайдын тагдыры / К. Сактанов // Кыргызстан маданияты. – 1968. – 13-нояб. – № 46. – Б. 1-2.

539. ҮМӨТАЛИЕВ Т. Биздин кубанычыбыз / Т. Үмөталиев // Сов. Кыргызстан. – 1968. – 17-нояб.

540. ШАМШИЕВ Т. Чыгарманын өмүрү / Т. Шамшиев // Кыргызстан маданияты. – 1968. – 13-нояб. – № 46. – Б. 2; Мугалимдер газетасы. – 1968. – 10-дек.

541. ЭРАЛИЕВ С. Гүлсары – Тайбуурулдун тукуму / С. Эралиев // Сов. Кыргызстан. – 1968. – 17-нояб.

542. МАРКИШ Д. Анын каармандарынын жери / Д. Маркиш // Кыргызстан маданияты. – 1967. – 29-нояб. – № 48. – Б. 2.

«Деңиз бойлой жорткон Ала Дөбөт»

Ч. Айтматовдун бул повести терең философиялык чыгарма. Повестте төрт кишинин (бирөө кичине бала), улуу деңизге жай турмуштан суурулуп, олжолуу кайтабыз деген илгери үмүт менен чыккан мергенчилердин биринин да капарына кырсыкка учурайбыз деген ой келген эмес. Бала да биринчи жолу балык аңчылыгына баратканына сүйүнгөн. Бирок бул жайбаракат турмуш агымын табигаттын катаал кырсыгы

заматта астын-үстүн кылуу менен алардын өмүрүн кыл үстүнө коёт. Мергенчилерге эртең эмне болоору белгисиз, туңгуюкка капталышат.

Жазуучу чыгармасында жаратылыш көрүнүштөрүн өзүнчө планга коюп, улуу деңиз, улуу туман, нерпалар, ак үкү кушу, деңиз толкуну, деңиздеги шамал сыяктуу сүрөттөөлөр, «Айым-Балык», «Лувр өрдөгү» жөнүндөгү легендалар баяндалган. Мындай жаратылыштын көрүнүштөрү Охот деңизинин жээгинде жашаган нивхи элинин турмуш-тирчилигине байланышкан окуялар менен эриш-аркак чагылдырылган.

«Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт» повестиндеги окуя трагедиялуу аяктаганы менен андагы каармандардын тагдыры аркылуу жогорку деңгээлдеги философиялык жалпылоолор берилген. Мында атасы Эмрайиндин бир тамчы суудан баш тартып ичпей турганын Кириск ички дүйнөсүндө экөөнүн ортосунда жагдай кандай абалга бара жатканын сезген. Эмрайин бир чети уулум деп баласы үчүн өмүрүн кыйып жатса, бир чети атасына коргологон баласынан ажырагысы келбей, улуу деңизге он бир жаштагы али кыйынчылыкка даяр боло элек баласын жалгыз калтыруудан, андан дагы эки үч күндүн ичинде баласы жээкке чыгалбай өлүп калса, тукум курут болобу деп коркот.

Трагедиялык каарман – эң акыркы сөздү айтуучу каарман. Бул жагынан алганда Кириск тен башка кайыктагылардын: акылман Органдын, шамдагай Мылгундун жана сабырдуу Эмрайиндин өлүм алдындагы психологиялык абалдары өлүм менен бетме-бет келген учурда адамдын мүмкүнчүлүктөрүнүн чектери канчалык экени ачык сүрөттөлгөн.

Повестте элдик оозеки чыгармачылык менен реалисттик адабияттардын салттарына таянуу менен адамзаттык проблемалар, Кириск аркылуу чечмеленип берилген.

542.1. СТАНАЛИЕВА Г. «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт» повести: өмүр менен өлүмдүн чегинде жашоо философиясын көркөм иликтөө / Г. Станалиева [Ч. Айтматовдун чыгармасы боюнча] // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 284-286.

542А. ТОКУШЕВА Т. С. Ч. Айтматовдун «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт» повестиндеги лиризмдин көркөм табияты / Т. С. Токушева // Вестн. КНУ им. Ж. Баласагын. – 2011. – № 2. – Б. 255-259.

542Б. МУСТАФА О. Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт повестиндеги мифтер жана балдардын образы / О. Мустафа // Социальные и гуманитарные науки. – 2009. – № 7-8. – Б. 183-188.

543. ЭШМАТОВ Р. Көркөм түштөрдөгү хронотоптук белгилер «Ала Дөбөт» повестинин мисалында / Р. Эшматов // Касым Тыныстанов – XX кылымдын улуу инсаны – Б., 2002. – Б. 225-238.

544. АСАКЕЕВА Д. Ж. Миф жана көркөм шарттулук / Д. Ж. Асакеева // Жаш талапкерлердин изилдөөлөрү. – Б., 1996. – Б. 18-25.

545. САТАРБЕК УУЛУ Э. Алгач Айтматов атаган: («Деңиз жорткон Ала Дөбөт» деген повесттеги «Байтик» айылы тууралуу) / Э. Сатарбек уулу // Кыргыз Туусу. – 1996. – 8-нояб. – № 101. – Б. 7.

546. БӨКӨНБАЕВ К. И. Канттын адеп-ахлак илими Ч. Айтматовдун чыгармаларында / К. И. Бөкөнбаев // Кыргызстан маданияты. – 1991. – 17-окт. – № 42. – Б. 10.

«Жамийла»

Бул повесть 1958-жылы алгач «Обон» деген ат менен кыргыз тилинде, «Жамийла» деген ат менен орус тилинде (Новый мир. 1958. № 8) жарык көргөн. Повестти алгачкылардан болуп казак адабиятынын классиги, окумуштуу М. Ауэзов жогору баалаган. Көп узабай повесть француз тилинде жазуучу Луи Арагон тарабынан которулуп, «Махабат тууралуу дүйнөдөгү эң сонун баян» деген котормочунун баш сөзү менен 1959-жылы Парижде өзүнчө китеп болуп жарык көргөн. Ушундан тарта дүйнөнүн көптөгөн тилдерине которулат. Бир эле Францияда «Жамийла» ондон ашык жолу кайрадан басылган.

«Жамийла» повести биринчи иретте Кыргызстандын көпчүлүк окурмандары, адабий чөйрө тарабынан да зор кызыгуу, кубаттоо менен кабыл алынган. Ошол эле учурда башкы каарман Жамийланын образын салтты сыйлабай, согушта жүргөн күйөөсүн таштап, башка бирөөнү ээрчип кеткен жеңил мүнөз аял катары кабыл алгандар да болгон.

Чыгарманын негизги мазмуну –Жамийланы кыз куумай оюнунда жетпей калган Садык ызасына чыдабай ала качып алган. «Жылдызыбыз келишпей калса кантебиз?» деп ойлогон эмес. Ал эми Жамийла үчүн өмүрлүк жар биринчи иретте, сырдашса сырын түшүнөр, жаңылса түз жолун көргөзөөр, акылга шерик дос, жолдош болуш керек болчу. Бирок Садыктын Жамийланын сынына толууга, көңүл бурууга рухий кудурети жеткен эмес. Жамийла сүйүүсүн Даниярдан табат. Сүйүү Жамийла менен Даниярды ойдо жок жерден курчап калды. Бул жерде кеп Садыкта эмес, Жамийланы Даниярга жолуктурган тагдырда. Акырында Жамийла өзү сүйбөгөн Садык менен бирге жашай албасын түшүнүп, солдат өтүгү менен шинелинен башка эч нерсеси жок Даниярга кошулуп, бакыт издеп айылга кетет.

«Жамийла» повестинин негизинде 1969-жылы «Мосфильм» киностудиясы, 1994-жылы Трианглфильм (ФРГ), «Гемлин Медиа Интернейшнл» менен «Корифильм дистрибьютерс» (АКШ) биргелешип кино тартышкан.

546.1. ӨСӨРОВА А. Ж. Ч. Айтматовдун «Жамийла» повестинде «Үй-бүлө» темасынын чагылдырылышы / А. Ж. Өсөрова // Бакубат үй-бүлө – кубаттуу мамлекет. – Б., 2013. – Б. 79-82.

546.2. БАЙГАЗИЕВ С. О. Ч. Айтматов: Жамийла менен Данияр кыргыз ренессансынын каармандары / С. О. Байгазиев [«Жамийла» повести] // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 78-83.

546А. АБИЛОВ А. Алп жазуучунун алгачкы керемети / А. Абилов [«Жамийла» повести жөнүндө] // Эркин Тоо. – 2012. – № 109 (11-декабрь). – Б. 7.

546Б. ТОКУШЕВА Т. Ч. Айтматовдун «Жамийла» повестиндеги лиризмдин колдонулуш чеберчилиги / Т. Токушева // Эл агартуу. – 2010. – № 1/2. – Б. 17-24.

546В. АБДЫКАДЫР УУЛУ О. «Жамийланын жамалы» / О. Абдыкадыр уулу // Кут билим. – 2008. – № 5 (8-февр.). – Б. 8.

547. АСКАРОВ Т. Дулдул: (Ч. Айтматов жана анын «Жамийла» повестинин, жалпы эле чыгармачылыгынын коомго, адам тагдырына тийгизген таасири жөнүндө) / Т. Аскаров // Кыргыз Туусу. – 2004. – 30-янв. – 5-февр. – Б. 7.

548. БОКЕШОВА М. Максим Горький жана Айтматовдун романтикалык типтеги каармандары: (Айтматовдун «Жамийла» жана Горькийдин «Изергиль кемпир» повесттери ж.б. чыгармалары) / М. Бокешова // Ж. Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук университетинин жарчысы – Вестник КНУ им. Ж. Баласагына. Сер.1. Гуманитардык илимдер. – 2002. – Чыг. 3-4. – Б. 163-166.

549. КАДЫРОВ Ж., Ахмед Сарыгүл. Айтматовдун «Жамийла» повести жана сындар / Ж. Кадыров, С. Ахмед // Илим жана жаштар. – Б., 2002. – Б. 123-126.

550. ТЫНЫСТАНОВА Н. А. «Жамийла» повестиндеги «Обондун» символу / Н. А. Тыныстанова // Эл агартуу. – 2001. – № 56. – Б. 83-89.

551. ДАДЕБАЕВА Ж. Чыңгыз Айтматовдун «Жамийла» повести тууралуу / Ж. Дадебаева // Ч. Айтматов жана руханий маданият. – Б., 1999. – Б. 167-184.

552. КАДЫРМАМБЕТОВА А. Айтматовдун «Жамийла» повестиндеги подтекстин ролу / А. Кадырмамбетова // Жаш талапкерлердин изилдөөлөрү. – Б., 1996. – Б. 11-17.

553. ҮКҮБАЕВА Л. «Жамийла» повестинин каармандары жана алар жөнүндөгү сындар / Л. Үкүбаева // Л. Үкүбаева. Чыңгыз Айтматовдун каармандарынын көркөм дүйнөсү. – Ф., 1984. – Б. 92-106.

554. БОРБУГУЛОВ М. Жаңы адамдын жан дүйнөсү: Ч. Айтматовдун «Жамийла» повестиндеги образдар / М. Борбугулов // Ала-Тоо. – 1984. – № 8. – Б. 135-142.

555. ЗАКИРОВА С. Сырдаштарынын таалайы үчүн / С. Закирова // Ала-Тоо. – 1976. – № 3. – Б. 151-158.

556. АЙЫЛЧИЕВ Э. Махабаттын да, эмгектин да жарчысы / Э. Айылчиев // Ленин жолу (Ош). – 1961. – 1-март.

557. АШЫМБАЕВ Б. Чыңгыз Айтматов айткан баян / Б. Ашымбаев // Мугалимдер газетасы. – 1961. – 31-март.

558. МЕДЕРБЕКОВ Э. Жамийла жаңы доордун кызы / Э. Медербеков // Ала-Тоо. – 1961. – № 4. – Б. 112-117.

559. НОНЕШВИЛИ И. Жамийланын бактысы / И. Нонешвили // Ленинчил жаш. – 1961. – 5-апр.; Сов. Кыргызстан. – 1961. – 5-апр.

560. ЧАЛМАЕВ В. Бакыт кушун издегендер / В. Чалмаев // Ала-Тоо. – 1961. – № 12. – Б. 112-118.

561. ЛУИ АРАГОН. Махабат тууралуу дүйнөдөгү эң сонун баян / Л. Арагон // Менин республикам. – Ф., 1966. – Б. 180-188; Ала-Тоо. – 1959. – № 5. – Б. 110-114.

562. БОБУЛОВ К. Махабат баяны / К. Бобулов // Сов. Кыргызстан. – 1959. – 22-февр.

«Кассандра тамгасы»

Ч. Айтматов бул романында глобалдык проблемаларды көтөрүп, Адамзат менен Аалам масштабында адам жашоосунун, тагдырынын келечеги, эволюциясы жөнүндө сөз кылууга мүмкүндүк берет. Жазуучу адам баласынын өзүн-өзү таанып-билүү процессинин эң татаал баскычтарына, коомдук аң-сезимдин өнүгүшүнүн ички сырына, генетикалык теориялардын адамзаттын жашоосуна тийгизген таасирине жана биологиялык, мутагендик методдордун адамдын психологиялык өнүгүш процессине, адам баласынын эмбриондук өнүгүшүнө кызыккан. Эмбриондук өнүгүү – организмдин жекече өөрчүшү энелик клеткадан башталганы менен, анын тагдыры дүйнөлүк жалпы социалдык-психологиялык, философиялык-нравалык, моралдык-эстетикалык шарттардан көз каранды экендиги «Кассандра тамгасы» романынын эң башкы тематикасы болгон. Кассандра тамгасы – бул эмбриондун жашоодон, жарык дүйнөгө келүүдөн, келечектеги жоопкерчиликтен баш тартуусун коомчулукка билдирүүсү.

Романда Филофейдин эксперименттик методу – илимий ачылышы космостон зандаж-нурду жиберүү менен энелердин курсагындагы түйүлдүктөн коом үчүн жакшы, же жаман адам баласы жашоого келерин билдирет. Эмбриондун негативдүү реакциясы аялдардын маңдайындагы пигменттүү тактан көрүнөт. Эгер ал тактын темгили бар болсо ата-эне гана эмес, жалпы адамдар тынчсызданышы керек. Окумуштуу Филофейдин теориясы боюнча негативдүү кассандра-эмбрионго өз каалоосу менен бул жашоого мүмкүндүк бербөө – бул согуштан, кан төгүүдөн, жакырчылыктан, кайгы-кападан, кыямат-кайымдан алыс болууга мүмкүн болот.

«Кассандра тамгасында» Ч. Айтматов Борк аркылуу прогрессивдүү көз караштагы, гуманист, чынчыл, илимдин өсүп-өнүгүшү үчүн күйүп-бышкан окумуштуунун образын элестүү берген. Борктун окумуштуулук чынчылдыгы трагедияны жаратат. Аны наркоман мафияга каршы күрөшкөн полицей аялдын өзүнүн маңдайындагы Кассандра эни пайда болгонун, келечекте көз жара турган баласы жөнүндө трагедиядан сигнал-кабар берип жатканын билбегени ойлондурат. Баласы чоңойгондо мафиячыл, кылмышкер болсо эмне болот? Коомчулукка кассандра-эмбрион теориясын түшүндүрүү зарылдыгын сезип, Борк «Кассандра тамгасында» «Адам баласы кантип жаралып жатат» деген суроого бүгүнкү илимий-техникалык революциянын ири жетишкендигинен жооп издейт.

Экологиянын бузулушунан, ядролук куралдарды жашыруун сыноолордун кесепетинен адамзат генине, тукумуна доо кетип, канчалаган «кассандра-эмбрион» наристелер тубаса оорукчан болуп төрөлүп жатат. Жазуучу мына ушул глобалдык проблеманы көрө билип, өз романында «... жеке атакты көздөгөн амбициялуу кызыкчылыктарды токтотуп, адамзат тукумунун келечегин ойлойлу, дүйнөнүн акыл-эстүү атуулдарын чоңойтууга, келечек урпактарга кам көрөлү» деп чакырык таштаган. Ч. Айтматов, дагы бир жолу «Канткенде адам уулу Адам болот?» деген коңгуроону каккан.

562.1. КЕЛДИБАЙ КЫЗЫ М. Ч. Айтматовдун «Кассандра тамгасы» романындагы коомдук-философиялык конфликттердин бүгүнкү күн менен айкалышы / М. Кел-

дибай кызы // Жаш түркологдордун IV Эл аралык симпозиумунун билдирүүлөрү. – Б., 2013. – Б. 52-56.

562А. ЗАКИРАЕВА Ш. Ч. Айтматовдун «Кассандра тамгасы» романындагы нравалык-философиялык маселелердин көркөм чагылышы / Ш. Закираева. – Б.: Бийиктик, 2011. – 115 б.

563. ЗАКИРАЕВА Ш. Ч. Айтматовдун «Кассандра тамгасы» романы боюнча: илимий эмгектердин жыйнагы / Ш. Закираева. – Б., 2000. – 46 б.

Мазм.: Мифолегема – адабий каражат (Айтматовдук мифо-легема). Ч. Айтматовдун ааламы – адамзат жана чексиз дүйнө; Ак ийилет, бирок..., келечек катастрофасы же Кассандро-эмбриондор эмнеден коркушат?; Образдар системасы. Романдын нравалык-философиялык мааниси; Ч. Айтматовдун «Кассандра тамгасы» романындагы гуманисттик идеянын чагылдырылышы; Чыгармадагы көркөм проблемалар.

564. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматовдун космосу – адам жана аалам... / А. Акматалиев [«Кассандра тамгасы» романы жөнүндө] – Б.: Илим, 1995. – 84 б.

564А. ЭРГЕШОВА А. Ч. Айтматовдун «Кассандра тамгасы» романындагы адам, коом жана келечек темаларынын философиялык аспектиде көркөм чагылдырылышы / А. Эргешова // Эл агартуу. – 2009. – № 9/10. – Б. 1-7.

565. МУКАСОВА А. Ч. Айтматовдун «Кассандра тамгасы» романындагы реалисттик идеялардын фантастика аркылуу чагылдырылышы / А. Мукасова // Ч. Айтматов жана кыргыз руху. – Б., 2004. – Б. 68-75.

566. МУКАСОВА А. Ч. Айтматовдун «Кассандра тамгасы» романындагы айрым философиялык ойлор / А. Мукасова // Гуманитарные проблемы современности. Научн. труды молодых ученых. / НАН КР ин-т философии и права. – Б., 2003. – Вып.4. – Б. 46-50.

567. МАМБЕТОВ Т. К. «Кассандра тамгасы» романындагы идеялык-эстетикалык изденүү маселелери / Т. К. Мамбетов // Ж. Баласагын атын. Кырг. улуттук ун-тинин жарчысы = Вестник КНУ им. Ж. Баласагына Сер. 1. Гуманитардык илимдер – 2002. – Чыг. 3-4. – Б. 158-161.

568. МАМБЕТОВ Т. Ч. Айтматовдун «Кассандра тамгасы» романындагы образдар маселеси / Т. Мамбетов // Кыргыз тили: кечээ, бүгүн жана эртең. – Б., 2000. – Б. 405-414.

569. ЖООКАЕВА А. «Кассандра тамгасы» чакырган каршы-терши ойлор / А. Жоокаева // Аалам. – 1998. – 16-22-дек. – № 48. – Б. 5.

570. ИЗАКЕЕВ З. «Кассандра тамгасы» жаңы кылымдын чыгармасы / З. Изакеев // Республика. – 1998. – 15-дек. – № 39. – Б. 3.

571. «КАССАНДРА тамгасы» дүйнөгө тароодо // Кыргыз Туусу. – 1996. – 19-нояб. – № 104. – Б. 10.

572. АСАНАЛИЕВ К. Асманда пайда болсо экинчи күн... / К. Асаналиев [Кассандра тамгасы] // Кыргыз Туусу. – 1995. – 23-нояб.

«Кызыл алма»

Жазуучунун бул чакан аңгемесинде жаштык куракты акактай тазалыгы, өмүрдүн наары өчкүс кызыл алмасы жөнүндө баяндалат. Чыгармадагы Темир – ички дүйнөсү менен жашаган каарман. Көздөгү катылган сырдан, бир дем менен айтылган ырдан өзгөчө дүйнөнү, көркөм образды көрө билет. Анын көзү да, жаны да сүрөтчүнүкү. Ошондуктан ал бейтааныш кыздын сулуулугуна таазим кылат. Манасчынын атын угуп отуруп образдарды жаратат.

Бейтааныш кыз Темирдин кол жеткис дүйнөсү. Ал кызга күн сайын келип, алыстан акмалап, ошого өзү бактылуу болуп узатып коет. Анан кызыл алма табылат. Өзүндөгү бүткүл тилекти, сүйүүнү кызыл алмага айландырып, кынтыксыз тазалыгы менен кызга сунат. Бул – кыз менен эң биринчи да, соңку да сүйлөшкөнү болду. Темир үйлүү-жайлуу болгондо да ошол бөксөргөн сезими дайыма туюлуп өзүн сездирип турат. Аны өзү да, аялы Сабира да билет. Анткени Темир аны жашыра албайт, өзүн жасалма кылып көрсөткөндү жаман көрөт. Темирдин образы өтө психологиялуу, ички кайрыктары мол. Сабира өзүнө төп келген кызматта иштейт. Күйөөсү болсо интеллектуалдуу адам, белгилүү сүрөтчү. Кичинекей кызы үйдүн кубанычы. Бирок, турмуштун мындай жетишип турганына карабастан, Сабиранын жүрөгүн өйүгөн бир нерсе бар. Ал дайыма бир калыпта жүрүп, өтө төгүлүп, чачылууну билбеген сылык мүнөз Темир менен өз бактысын сезе албайт.

Эгерде жаркын мүнөздүү кичинекей Анара болбогондо, Темир менен Сабиранын «ичтен тап» болгон талаш-тартыштары ошол кейпинде чечилбей калмак. Турмуштагы түркүн үй-бүлөлүк келишпестиктер жөнүндө али түшүнүгү жок наристенин дүйнөгө болгон көз карашы, айлана-чөйрөгө жасаган мамилеси булак суусундай таза болгон. Анара бактан таап алган кызыл алмасын Темир менен Сабира экөөнө арноо үчүн ашыгат. Бул жерде жазуучу кызыл алманы адам бактысынын символу катары чагылдырган. Себеби Анаранын алаканындагы кызыл алма, өзүнүн нуру менен ата-энесинин жүрөгүн жылытып олтурат. Ал эми кызы ушул бакытты улаган жип болгон.

1975-жылы тартылган «Кызыл алма» тасмасы Локарнодо өткөн Эл аралык XXVIII кинофестивалда Ардактуу дипломго ээ болгон.

572А. КАЛИЕВА К. Чыңгыз Айтматовдун «Кызыл алма» чыгармасына лингвосемиотикалык талдоо жүргүзүү / К. Калиева // «Чыңгыз Айтматов жана түрк цивилизациясынын ренессансы» Эл аралык конгресстин материалдары. 24-25-май, 2012-ж. – Б., 2013. – Б. 265-268.

573. КАЛИДЕВ А. «Кызыл алма» – бакыт символу / А. Калидев // Кыргызстан маданияты. – 1976. – 8-апр. – Б. 7.

574. АШЫМБАЕВ Б. Жылдыздуу адамдар / Б. Ашымбаев // Сов. Кыргызстан. – 1963. – 21-февр.

«Кызыл жоолук жалжалым» («Делбирим»)

Ч. Айтматовдун лиро-романтикалык повести орус тилинде (1961) «Тополек мой в красной косынке» деген ат менен «Дружба народов» журналына жарыяланган. Ага чейин чыгарманын кыргыз тилиндеги үзүндүсү «Долондун кан жолунда» деген ат менен «Советтик Кыргызстан» газетасына (1959) басылган. Бул жанр жагынан «Жамийлага» окшош, түрү жагынан «Саманчынын жолу» сыяктуу повесть-сырдашуу. Чыгармада окуя башкы каармандар Илияс менен Аселдин кокустан болгон жолугушуусунан башталат да, ал экөөнүн бири-бирине болгон сүйүүсү аркылуу тереңдеп отурат. Асел кудалашкан адамы бардыгына карабастан, өзү сүйгөн Илияска турмушка чыгат. Илияска азырынча үй жайы жок болсо да, жанында Асел болсо болду. Ушул мезгилдер алардын башынан кечирген бактылуу күндөр болгону сүрөттөлөт. Бирок мындай учур көпкө созулбайт. Буга Илиястын өжөр, менменсинген мүнөзү, күнөөсүн мойнуна албаганы, кечирим суроодон намыстанганы себеп болгон. Анткени, бир жолу ГЭС курулушуна материалдарды ылдам жеткирүүнүн зарылдыгынан улам, «прицеп маселеси» боюнча талаш-тартыш болгондо жолдошторуна айтпай «Долонду прицеп чиркеп ашам» деген өжөр ою ордунан чыкпай шагы сынат. Мүңкүрөгөн абалда эл көзүнө көрүнүүдөн качып, Кадичанын торуна чалынат. Күнөөсүн мойнуна алып Аселден кечирим сурайын дейт, эрки жетпейт, унчукпай калтырайын дейт абийири жол бербейт.

Чыгарманын аягында Асел жаш баласы менен үйдөн кетет. Кийинки тагдыры жол мастери Байтемир менен байланышат. Кадийча менен кеткен Илияс эки жылдан кийин кайра келүүгө аргасыз болот. Ал Байтемир менен күтүлбөгөн жерден жолукканда Илияс, Аселден гана ажырабастан, аталык укугунан да кошо ажыраганына көзү жетти. Анткени баласы Самат өзүнө келбей көз алдында Байтемирге качып кетет.

Повестте Илиястын жеңиши анын өз сүйгөнүнө баш кошкон учуру. Ал эми жеңилиши жамааты менен эсептешпей туруп ийгилик үчүн жалгыз күрөшкөндүгү. Негизинен чыгарманын идеялык-эстетикалык сабагы – Илиястын монологу аркылуу турмуш жолуна жаңы аттанган жаштарды тайгак жолдон тайбас болууга чакыргандыгында.

Повесттин негизинде 1961-жылы «Кыргызфильм» «Ашуу», «Мосфильм» «Мен Тянь-Шань» (1972), Түркия эки сериялуу «Кызыл жоолук»(1980) кинофильмин экранга алып чыгышкан.

575. АЙТПАЕВА Г. А. Көркөм чыгарманын улуттук өзгөчөлүктөрү туурасында / Г. А. Айтпаева // Эл агартуу. – 1978. – № 4. – Б. 54-56.

576. БРУДНЫЙ Дм. Сүйүүнүн күчү / Дм. Брудный // Сов. Кыргызстан. – 1961. – 9-март.

«Кылым карытар бир күн»

XX кылымдын экинчи жарымында глобалдык масштабда байкалган курч мүнөздөгү социалдык-экономикалык, маданий-саясий жана экологиялык проблемалардын опурталдуу таасирлерине көңүл буруу менен Ч. Айтматов «Кылым карытар бир күн» романында «Эне-Бейит коругу менен космостук «кырчоо» операциясын биримдикте сүрөт-

төп, жер планетасындагы социалдык-экологиялык проблемалардын опурталдуулугун фантастикалык Токой-Төш планетасы аркылуу чагылдырылган. Залкар жазуучу жаратылыш чөйрөсүндө байкалган ядролук жардыргычтардын токтолушу, абанын, суунун жердин булганышы, климаттын өзгөрүшү сыяктуу көптөгөн экологиялык кризистик кырдаалдардын бүгүнкү жана келечектеги муундардын жашоосу үчүн кедерги болоорун белгилеген. Романда акыйкаттыкка да чоң маани берген. Алсак чыгармадагы Абуталип Куттубаев жалган жалаанын айынан камалып, өлүм табат. Көп убакыт өтпөй Эдигей Жангелдин акыйкаттык үчүн күрөшкө аттанып, анын актыгын далилдөөгө жетишет.

Дагы бир легенда «Эне-Бейит» же маңкурт окуясы аталып, ал бүгүнкү күн менен түздөн-түз байланышканын байкоого болот. Анда душмандын колуна түшүп калып маңкуртка айланган Жоломан (аны акыл-эсинен ажыратып таштаган) өз энесин тааныбай атып таштайт, кийин ошол жер Эне-Бейит аталып калганы жазылат. Бул легенда Едигейдин досу Казангаптын сөөгүн коюга байланыштуу болгон, ошондон улам Сабитжан да Жоломан сыңары акыл-эсинен ажыраган адам. Ал ата-бабанын салтын, ата-тегин сыйлабайт. Атасы Казангаптын керээзи боюнча анын сөөгү Эне-Бейитке коюлушу керек болчу, бирок, Сабитжан үчүн «Эне-Бейиттин» же башка жерби баары бир, эптеп атасынын сөөгүн жашыра салып, тезирээк шаарга кетиш керек болгон.

576.1. ИБРАИМОВ К. Ч. Айтматовдун «Маңкурту» кулбу же курмандыкпы? / К. Ибраимов [«Кылым карытар бир күн» романы жөнүндө] // Кыргыз Туусу. – 2018. – 13-февр. – № 11. – Б. 6; 16-февр. – № 12. – Б. 6.

576.2. САТЫБЕКОВ М. «Кылым карытар бир күн» романындагы подтекст маселеси / М. Сатыбеков [Ч. Айтматовдун чыгармасы] // Эл агартуу. – 2016. – № 7/8. – Б. 31-36.

576.3. СМАИЛОВА. Чыңгыз Айтматовдун «Кылым карытар бир күн» романында кыргыз элинин этномаданиятынын Совет доорундагы абалынын көркөм чагылдырылышы / Смаилова // Жаш түркологдордун IV Эл аралык симпозиумунун билдирүүлөрү. – Б., 2013. – Б. 152-156.

576А. ОТУНЧИЕВ Э. Станалиев С. Раймалы / Э. Отунчиев [«Кылым карытар бир күн» романынын каарманы Раймалы жөнүндө]. – Б.: Учкун, 2005. – 31 б.

576Б. АМАН КЫЗЫ Бактыгүл. Ч. Айтматов жана кыргыз лексикасы / Б. Аман кызы [«Кылым карытар бир күн» романы боюнча] // Кут билим. – 2009. – 11-дек. – № 44. – Б. 12.

576В. КАНАТОВА М. Муңдуу кайрыктардан туруп, муңдуу аяктаган бир күү – өмүр / М. Канатова [«Кылым карытар бир күн» романындагы Абуталиптин образы] // Кырчын. –2008. – № 3/4. – Б. 1-2.

576Г. КАЛМАМБЕТОВ М. З. Маңкуртчулук – азыркы доордун алааматы / М. З. Калмамбетов // «V Айтматовдук окуу» аттуу илимий конферен. материалдары. – Б., 2008. – Б. 73-76.

576Д. КАРАГУЛОВ Б. Кылымды карыткан бир күн / Б. Карагулов // Да Кыргызстан. – 2008. – № 9. – Б. 32.

577. ЖУНУСАЛИЕВА К. Ч. Айтматовдун «Кылым карытар бир күн» романындагы адам менен жаратылыштын ортосундагы байланыш / К. Жунусалиева // Ч. Айтматов жана Кыргыз руху. – Б., 2004. – Б.179-187.

578. ОМОРОВ А. «Бейшекеевди Маңкурт баяны аркылуу тааныдым» / А. Оморов // Кыргыз Туусу. – 2004. – № 17 (12-15-март). – Б. 18.

579. ЫЙСАЕВА Н. Ч. Айтматовдун «Кылым карытар бир күн» романындагы керээз проблемасы / Н. Ыйсаева // Эл агартуу. – 2003. – № 9-10. – Б. 66-70.

580. МУКАСОВА А. «Кылым карытар бир күн» романындагы фантастикалык сюжеттердин пайдаланылышы / А. Мукасова // Эл агартуу. – 2002. – № 5. – Б. 6-12.

581. ҮМӨТОВ Э. Кылым карыткан өмүр / Э. Үмөтов [Айтматовдун чыгармалары жөнүндө] // Эркин - Тоо. – 2000. – 8-сент. – № 72. – Б. 8.

582. МУРАТАЛИЕВА Ж. Эдигейдин романсы / Ж. Мураталиева // Ч. Айтматов жана руханий маданият. – Б., 1999. – Б. 108-113; Аялзат. – 1994. – 25-янв; Кыргыз руху. – 1993. – 26-май. – № 21. – Б. 7.

583. НУРМАМБЕТОВА Б. Миф жана ачуу чындык / Б. Нурмамбетова // Жаштык жарчысы. – 1991. – 5-дек. – Б. 9.

584. ИБРАИМОВ К. Этнос жана космос / К. Ибраимов // Кыргызстан маданияты. – 1988. – 29-сент. – № 40. – Б. 2-3.

585. БОРБУГУЛОВ М. Маселенин өзөгү – өлбөстүк / М. Борбугулов // Кыргызстан маданияты. – 1984. – 5-июль. –№ 27. – Б. 5-6.

586. РУДОВ М. Татыктуу сыйлык / М. Рудов// Сов. Кыргызстан. – 1983. – 8-нояб.

587. ИБРАИМОВ К. Көп маанилүү чыгарма / К. Ибраимов // Ала-Тоо. – 1983. – № 1. – Б. 135-144.

588. АКМАТАЛИЕВ А. «Кылымдан узак созулган күн» романы / А. Акматалиев // Ленинчил жаш. – 1981. – 20-янв.

589. БАЙТЕМИРОВ Н. Жаңы бийиктик / Н. Байтемиров // Сов. Кыргызстан. – 1981. – 17-янв.

590. ДУДИН М. Алыскы темир жол айрымында / М. Дудин // Кыргызстан маданияты. – 1981. – 29-янв. – № 5. – Б.13.

591. ЖУМАБАЕВ С. Келечек алдындагы жоопкерчилик / С. Жумабаев // Ленинчил жаш. – 1981. – 12-нояб.

592. ИРИСОВ П. Реализмдин бийик кудурети / П. Ирисов // Ленин жолу (Ош). –1981. – 13-февр.

593. КАКЕЕВ А. Адамдыкты даңазалаган роман / А. Какеев // Кыргызстан маданияты. – 1981. – 13-март. – № 11. – Б. 12-14.

594. КАСЫМБЕКОВ Т. Гуманизмдин туусун көтөргөн / Т. Касымбеков // Кыргызстан маданияты. – 1981. – 13-март. – № 11. – Б. 12-14.

595. ПОТАПОВ М. Адамдын дүйнөсү жана дүйнөдөгү адам / М. Потапов // Сов. Кыргызстан. – 1981. – 21-февр.

596. СИДОРОВ Е. Талаа үстүндө жанган жылдыз / Е. Сидоров // Кыргызстан маданияты. – 1981. – 19-февр. – № 8. – Б. 12-13, 15.

597. КОМАРОВ А. Ч. Айтматовдун чыгармалары / А. Комаров // Кыргызстан маданияты. – 1980. – 25-сент. – № 39. – Б. 3.

«Саманчынын жолу»

Повесть элибиздин бүтүндөй бир тарыхый кырдаалын, турмуштук зор проблемаларын батырган олуттуу чыгармалардын бири. Мында Улуу Ата Мекендик согуш жылдарындагы кыргыз элинин тылдагы кыйын, күжүрмөн, баатырдык эмгегин даана сүрөттөйт. Чыгарманын башкы каарманы Толгонайдын элеси аркылуу жазуучу, согуштун оор сыноолорун көтөргөн карапайым кыргыз аялынын типтүү образын түзгөн. «Саманчынын жолу» повести окуучу күтпөгөн өзгөчө шарттуу ыкма менен башталат. Эне менен Жер сүйлөшөт, муңун, сырын айтышат.

Толгонай өз аңгемесин жаш чагынан баштайт. Анын турмуш жолу өзү самагандай болгон. Ал бардык тилегине жетти. Күйөөсү Субанкул, удаа өскөн үч уулу, келини Алиман да – баары ак ниет эмгекчил болушту. Адамдык бакыт деген эмне экенин өз башынан өткөрдү. Ошол себептен ал жаш чагын бир башкача арман аралаш мээрим менен эскерет. Ал жакшы турмуштун үзүрүн көрүп жаткан жыргалдуу күндөрдүн биринде согуш башталат. Толгонай биринин артынан бирин согушка узатат. Өмүрлөш жары, үч уулунан ажырайт. Бул жан чыдагыс трагедия эненин кабыргасын кайыштырат, бирок биротоло мүңкүрөтө албайт. Акыры күткөн Улуу Жеңиш ага кара кийип, кайгы менен келди. Толгонайды жанындай жакшы көргөн келини, төрөттөн каза болгон Алимандан калган бала аны жашоо жана келечек менен байланыштырып турган жаңы медер болот.

Толгонай бактылуу жаш чагында да, бала-чакалуу болгондо да, акыры баарынан ажырап, жалгыз медери менен калганда да так төбөдө: жылдыздардын күмүш топондору себеленип, аларга жел тийгенсип жылт-жулт этип коштолуп жаткан Саманчынын жолун көрөт. «Саманчынын жолу - арыбаган, карыбаган, өлбөс-өчпөс адамзаттын жолу экен», деп ойлонот Толгонай.

Ошентип, карапайым кыргыз аялынын ары кайраттуу тагдыры, анын образы жер үстүндөгү бардык энелердин жалпылаштырылган залкар образына айланат.

597А. ТОКУШЕВА Т. Ч. Айтматовдун «Саманчынын жолу» повестиндеги лиризмдин колдонулуш чеберчилиги / Т. Токушева // Эл агартуу. – 2010. –№ 3/4. – Б. 9-16.

597Б. МУРАТОВ А. Саманчынын жолу кыргыз элинин үй-бүлөлүк тарбиялоо эрежелеринин энциклопедиясы / А. Муратов // Кут билим. – 2007. – № 28 (25-июль). – Б. 5; 14-дек. – № 46. – Б. 10.

598. КАЗАКОВА Н., Үкүбаева Л. Ч. Айтматовдун «Саманчынын жолу» повестиндеги көркөм шарттуулук ыкмасынын берилиши / Н. Казакова, Л. Үкүбаева // Илим жана жаштар – Б., 2002. – Б. 120-123.

599. АЛИЕВА Ф. Эненин тагдыры – Элдин тагдыры / Ф. Алиева // Научн. тр. Ош. гос. ун-та – 1999. – вып. 2. Обществ. и гуманит. науки. – С. 92-96.

600. ОРОЗОВА Б. Толгонай оорукта иштеген / Б. Орозова [«Саманчынын жолу» повести боюнча А. Алыкуловдун сочинениеси] // Акыйкат жарчысы (Жалал-Абад). – 1995. – 27-апр. – 1-май.

601. НАСИРДИНОВ Т. Ак кемпир / Т. Насирдинов [«Саманчынын жолу» повестинин каарманы Толгонай апанын прототиби Сайрагүл апа] // Сов. Кыргызстан. – 1988. – 9-июнь.

602. ТЕМИРБАЕВА В. Күндөн адамга чейин / В. Темирбаева // Ала-Тоо. – 1983. – № 12. – Б. 139-142.

603. АСАНАЛИЕВ К. «Саманчынын жолу» – өмүр жолу / К. Асаналиев // Сов. Кыргызстан. – 1964. – 22-май.

604. БОРБУГУЛОВ М. Учу-кыйырсыз жол / М. Борбугулов // Сов. Кыргызстан. – 1963. – 10-март.

605. ЖИГИТОВ С. Саманчынын жолу – адамзаттын жолу / С. Жигитов // Ала-Тоо. – 1963. – № 6. – Б.122-124.

606. КУЗНЕЦОВ М. Эл бар жерде турмуш бар / М. Кузнецов // Ленинчил жаш. – 1963. – 14-авг.

«Тоолор кулаганда»

Ч. Айтматов дипломатиялык кызматта чет өлкөлөрдө жүрүп, ошол коомдун адамдардын жашоосуна тийгизген терс таасирин «Тоолор кулаганда» романында чагылдырган, анткени, чыгарма – бул коомдук көрүнүш, андагы чындыкты, жүрүп жаткан ар кандай процесстерди чагылдырбай кое алган эмес. Романдагы негизги каармандар: Арсен менен Айдана, Жаабарстар (Илбирс). Арсен мурда «мен көз карандысыз журналистмин» деп мактанып сүйлөсө, кийин аны «жалданмалар» кокодон алып, «экинчи дөөдүрөгөн бирдемелерди жазганды токтот» деп кекеткен кезде, Арсенден «Ай бечара, басма сөз! Бир кезде сөз эркиндиги үчүн күрөшчү эле, эми минтип базардын кулу болуп, акчалуулардын арсылдап үргөн итине айланды» деген сөздөр чыккан.

Айтматовдун чыгармасында жаныбарлар бир бүтүн чыгарманын сюжетине сыйдырылган каарман катары кызмат өтөгөн. Канаттуулардын сырдуу касиеттери, адамдардын турмушуна тийгизген алардын таасири жазуучунун «Тоолор кулаганда» романында чебер чагылдырылган. Ал чыгарманын башкы каарманы Арсен Саманчинди алдыдагы туңгуюктан, ажал туткунунан арачалап калууга чабалекейлерди далалаттырган. Бул чыгармадан чабалекейлердин эмнени эскертип жатканын түшүнүүгө болот. Ошондой эле биздин күндөрдүн чындыгы да романда ачык берилет. Мында көпчүлүк адамдар өз керектөөсүн канааттандыруу сезими менен жашап калган. Мындай сезимден маданият ишмерлери – Эрташ Курча менен Айдана да, карапайым айылдыктар – Саксан менен Таштан да куру эмес. Алардын баары акча табуу үчүн миң аракетке түшүшөт, алдамчылыкка да, ууручулукка да, каракчылыкка да даяр турушкан. Бирок жыйынтыгында автор, акыйкаттык баалуулугун эң башкы орунга коет.

606.1. АКМАТОВ К. Чабалекейлер эмнени эскертишет?: (Ч. Айтматовдун «Тоолор кулаганда» чыгармасын окугандан кийинки ой) / К. Акматов // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 147-149.

606.2. ТЕКЕШОВА М. Ч. Айтматовдун «Тоолор кулаганда» (Түбөлүк колукту) романында улут тагдырынын чагылдырылышы / М. Текешова // Улуттук идея: кыргыз тили жана кыргыз адабияты. – Б., 2013. – Б. 179-186.

606.3. ТЕКЕШОВА М. Чыңгыз Айтматовдун «Тоолор кулаганда» (Кызкайып) романындагы тагдыр маселеси тууралуу сөз / М. Текешова // БГУ жарчысы = Вестник БГУ. – 2013. – № 2. – Б. 113-114.

606.4. ҮКҮБАЕВА Л. Адам жана адамзат тагдыры / Л. Үкүбаева [Ч. Айтматовдун «Тоолор кулаганда» романы жөнүндө] // Ала-Тоо. – 2013. – № 3. – Б. 179-193.

606.5. ҮКҮБАЕВА Л. Адам жана адамзат тагдыры маселеси Чыңгыз Айтматовдун көркөм интерпретациясында / Л. Үкүбаева [«Тоолор кулаганда», «Сардал кыз» романынын мисалында] // «Чыңгыз Айтматов жана түрк цивилизациясынын ренессансы» Эл аралык конгресстин материалдары. 24-25-май, 2012-ж. – Б., 2013. – Б. 231-236.

606.6. САТАЕВА Г. С. Чыңгыз Айтматовдун «Тоолор кулаганда» (Түбөлүк колукту) романында улуттук актуалдуу маселелердин чагылдырылышы // «Билим берүүдөгү илим жана инновация»: Талас мамл. ун-тинин эл аралык илим.-практ. конф. материалдарынын жыйнагы. – Б., 2012. – Б. 206-209.

606А. ҮКҮБАЕВА Л. Адам жана адамзат тагдыры / Л. Үкүбаева [«Тоолор кулаганда» романы тууралу] // Жаңы Ала-Тоо. – 2013. – № 3. – Б. 179-183.

606Б. ДҮЙШЕМБИЕВА А. Ч. Айтматовдун «Тоолор кулаганда» («Сардал кыз») повестиндеги актуалдуу маселелердин көркөм чагылдырылышы / А. Дүйшембиева // Жаш түркологдордун II симпозиуму: Ч. Айтматовдун 80 жылдыгына арналат. 22-26-апр. 2008-ж. – Б., 2011. – Б. 107-112.

606В. ЖАПАРОВ Ш. Залкар жазуучу Ч. Айтматов ономастикасы: («Тоолор кулаганда» же «Кайып колукту» романынын айрым материалдарына таянып) / Ш. Жапаров // Кыргыз Туусу. – 2011. – № 15 (25-февр.) – Б. 17.

606Г. ПАЗЫЛОВ А. «Жаабарстын» жаралышы жөнүндө / А. Пазылов [«Тоолор кулаганда» аттуу романын которгон котормочунун Н. Жээнбеков менен маеги] // Кыргыз Туусу. –2010. – № 87. (16-ноябрь). – Б. 16.

606Д. БӨКӨШЕВ Ж. Айтматовдун «сөзү» / Ж. Бөкөшев [«Тоолор кулаганда» аттуу романындагы философиялык ой-чабыттары жөнүндө] // Кыргыз Туусу. – 2009. – № 43 (12-июнь). – Б. 18.

606Е. ОРОЗОВА Г. Цивилизадия жана экология / Г. Орозова [Ч. Айтматовдун «Тоолор кулаганда» романынын мисалында] // Эркин Тоо. – 2008. – № 43 (13-июнь). – Б. 7.

606Ж. АКМАТАЛИЕВ А. Аалам, Адам жана Жаабарс / А. Акматалиев [Ч. Айтматовдун «Сардал кыз» романы жөнүндө] – Б., 2006. – 79 б.

606З. АКМАТАЛИЕВ А. Дүйнөлүк адабияттагы Улуу сөз / А. Акматалиев [Ч. Айтматовдун Сардал кыз» романы жөнүндө] // Кут билим. – 2006. – № 20 (2-июнь). – Б. 8; 9-июнь. – № 21. – Б. 10; 16-июнь. – № 22. – Б. 9; 23-июнь. – № 23. – Б. 8.

606И. КАДЫРМАМБЕТОВА А. Аңгемеге сыйган роман / А. Кадырмамбетова [Согушка аттанып бараткан жаш улан Сергейдин тагдыры жөнүндөгү «Убить – не убить...» («Өлтүрүү же өлтүрбөө») аттуу чыгармасы] // Кыргыз Туусу. – 2005. – 8-10-февр. – № 9. – Б. 9.

«Фудзиямадагы кадыр түн»

Казак драматургу Калтай Мухаммеджанов менен авторлоштукта жазган бул драманын идеялык-тематикалык мазмуну көп катмарлуу, татаал. Анда достордун өз ара адамдык мамилелерине негизделген нравалык-этикалык проблемалар, коомдук системада орун алган жалган ураанчыл позицияга таянган жасалма шаңдануучулук, саясатка ылайыкташкан мамлекеттик репрессиялык мажбурлоонун кесепеттүү таасирлери сыяктуу социалдык-саясий көйгөйлөр көтөрүлүп, жогорку деңгээлде чечмеленет.

Окуя драмадагы каарман Сабырдын үгүттөөсү менен беш дос он жетиге толуп-толбой согушка кетишет. Алардын согуштагы көрсөткөн эрдиктери жөнүндө тарбиячы эжейи Айшага командиринен кат да келет, гезитке да макталып чыгышат.

Согуш бүткөндөн кийин Досбергендин чакыруусу боюнча бир кездеги бирге өсүп чоңойгон достор жана мурдагы тарбиячы Айша эжейи менен көп жылдардан кийин баш кошуп, атайын «Фудзияма» аталган чокуда бир дасторкондо отурушат. Фудзиямада купуя сырлар ачылып, өткөн-кеткендерди эскеришти. Бирок бул жерде алардын ички дүйнөлөрү ар кандай болуп чыкты. Турмуштан күткөн максаттары, көздөгөн багыттары да карама-каршы болгону байкалды. Драмада чындык менен жалгандык, боорукерлик менен наадандыктын бетме-бет кездешүүсү көрсөтүлдү.

606И.1. МАМИЕВ А. «Мен чыныгы адамды издеп жүрөм» / А. Мамиев [Ч. Айтматов менен казак драматургу К.Мухаммеджановдун «Фудзиямада кадыр түн» драмасы жөнүндө] // Адамдын туруктуу өнүгүшү өнүктүрүүнүн максаты жана майнабы. VI илимий симпозиум. – Б., 2013. – Б. 82-84.

606К. АБДЫРАЗАКОВ А. Айтматовдун драматургиядагы жаңычылдыгы / А. Абдыразаков [«Фудзиямадагы кадыр түн» драмасы тууралуу] // Кыргыз Туусу. – 2012. – № 13 (21-февр.). – Б. 12.

606Л. КОЙЧУМАНОВА Н. Адамдык абийирден ар-намыстын бийиктиги / Н. Койчуманова [«Фудзиямадагы кадыр түн» драмасы жөнүндө] // Известия ВУЗов. – 2010. – № 2. – Б. 160-162.

607. АБДЫРАЗАКОВ А. Ч. Айтматовдун «Фудзиямадагы кадыр түн» драмасынын идеялык-көркөмдүк өзгөчөлүктөрү / А. Абдыразаков // Чингиз Айтматов и духовная культура. – Б., 1999. – Б. 4-11.

608. ТУРГУНБАЕВА Ж. Ч. Айтматов жана К. Мухаммеджановдун «Фудзиямадагы кадыр түн» драмасындагы психологиялык анализдин айрым өзгөчөлүктөрү / Ж. Тургунбаева // Вестник кырг. гос. нац. ун-та. филол. науки. – 1996. – Вып. 2. – Б. 155-164.

609. АБДЫРАЗАКОВ А. Нравалык тема адабияттын глобалдуу проблемасы. Кантканде адам улуу адам болот! / А. Абдыразаков [«Фудзиямадагы кадыр түн» драмасынын идеялык эстетикалык таасири] // Эл агартуу. – 1988. – № 7. – Б. 51-53.

610. БАЙГАЗИЕВ С. «Фудзиямадагы кадыр түн» / С. Байгазиев // Мугалимдер газетасы. – 1983. – 23-нояб.

611. АБДЫРАЗАКОВ А. Жанрдык стилдик жаңылык / А. Абдыразаков // Кыргызстан маданияты. – 1982. – 1-июль. – № 21. – Б. 7.

612. АСАНБЕКОВ С. Рухий дүйнөнүн драмасы / С. Асанбеков // Кыргызстан маданияты. – 1976. – 30-сент. – № 39. – Б. 8-9.

613. НЕХОРОШЕВ Ю. Спектакль-диспут / Ю. Нехорошев // Кыргызстан маданияты. –1973. – 15-март. – № 11. – Б. 6-7.

614. СУРКОВ Е. Кебелбес бекемдик / Е. Сурков // Сов. Кыргызстан. – 1973. – 18-февр.

«Чыңгызхандын ак булуту»

«Чыңгызхандын ак булуту» Айтматовдун көркөм ыкмасына айланган уламыш, мифтердин негизинде жазылган. Повестте Чыңгызхандын согуш жортуулунан тышкары турмуштук кагылышуулар сүрөттөлгөн. Чыгармада Чыңгызхан жортуулга камынып жатып, жортуул бүтмөйүнчө аялдар төрөбөсүн деген каардуу буйрук чыгарат. Табияттын мыйзамына каршы келген мындай буйрукту кыңк этпестен аткарбаска чара жок болгон. Ошол учурда бир дубана кол башчыга келип, аны ар дайым жеңиштерге ак булут колдоп жүрөрү тууралуу белги берет. Чыңгызхан да төбөсүндө каалгыган бир үзүм ак булутту көптөн бери байкап жүргөн. Ак булут чыгарманын башынан аягына чейин сүрөттөлөт.

Повестте Чыңгызхандын туусун саймалаган Догуланг менен жүзбашы Эрдене жашыруун үйлөнүшүп балалуу болушат. Атын Кулан коюшат. Бул хандын буйругуна каршы иш болгон. Баланын төрөлгөндүгү жөнүндөгү суук кабарды Чыңгызхан жортуулду салтанаттуу баштаган учурда угат. Анын ички дүйнөсү уйгу-туйгу болуп: «Тартип кайда?! Аялды туугузбай көзүн тазалашпайбы? Баланын атасы ким? Буйрукту аткарбаган кимдер?» деп каарын төгөт.

Акыры Догуланг уулу менен туткундалып, бирок баланын атасы ким экенин айтпаганына кыжырланган Чыңгызхан, аны баш кесерлердин сотуна берет. Алардын кыйноосун көргөн Эрдене чыдай албай «баланын атасы мен болом, Кулан менин, жүзбашынын баласы» деп курал-жарактарын ыргытып, Догуландан кечирим сурайт. Муну күтпөгөн Чыңгызхан өлүмдөн коркпогон, бири-бирин кыйбаган эки жашка таңданат. Бирок, баары бир жазалоо кынтыксыз аткарылат. Эч нерсе болбогондой жоокерлер талааны чаңдатып, жортуулга аттанып кетишет. Ээн талаа, эрме чөлдө ачкадан ыйлаган наристени кучактап Догуландын курбусу кала берет. Ысык күндө баш калкалаар жер жок. Ошондо алардын үстүндө ак булут калкып көлөкөлөп ысыктан сактаса, бала эмизип көрбөгөн аялдын эмчегинен сүт чыгат.

Бул маалда Чыңгызхан жортуулга акыркы буйруктарын берип, асмандагы ак булутун караганда аны таппай калат, ак булут өзү менен түбөлүк коштошконун, кудай да андан бурулуп кеткенин сезгенде жортуулун токтотуп, кайра келген жагына кетүүгө аргасыз болот. Ак булут эми экинчи кайрылып келбейт, бул анын биротоло жеңилиши болду.

614А. ТОКУШЕВА Т. Ч. Айтматовдун «Чыңгызхандын ак булуту» повестиндеги лиризмдин колдонулуш чеберчилиги / Т. Токушева // Эл агартуу. – 2010. – № 3/4. – Б. 1-8.

615. АКМАТАЛИЕВ А. Окурманга белек / А. Акматалиев [Жарык көрүү алдында турган «Чыңгызхандын ак булуту» повести] // Кыргыз Туусу. – 1991. – 20-сент.

616. АКМАТАЛИЕВ А. Чыңгызсхан бүгүн керекпи? Айрым байкоолор / А. Акматалиев // Кыргызстан маданияты. – 1991. – 30-май. – № 22. – Б. 10-11.

617. ЭДИЛОВ К. Айтматовдун ак булуту / К. Эдилов // Сов. Кыргызстан. – 1991. – 16-17-февр.

«Эрте жаздагы турналар»

Согуш мезгилиндеги балалык жөнүндө таасын баяндаган бул повесть автобиографиялык маанайда жазылгандыктан көптөгөн эпизоддор менен окуялар жазуучунун эске түшүрүүсү аркылуу ишке ашырылган.

Повесттеги окуя оор күндөрдө, кышында жана 1943-жылдын жазынын башталышында өтөт. Курал кармоого күчү жеткендердин баары майданга кетишкен, Султанмурат жана анын жолдошторуна окшогон өспүрүмдөргө аталары менен агаларынын ордун басып, алардын оор жүгү, согуштун мүшкүлү баштарына түшөт.

...Аскер шинелин кийген колхоздун башкармасы мектепке келип, жетинчи класстын балдарына кайрылды, жазында Аксайда эки жүз гектар жер айдап, эгин себүү керектигин, башка жибере турган эч ким жок экендигин билдирди. Балдар Аксай жеринде жанын аябай иштешип, эрте жазда үч күнү кош айдашты. Кийинки күнү асман таптаза болуп ачылды. Ошол күнү алар ачык асмандан кыркаар тартып учушкан турналарды көрүштү. «Эрте жаздагы турналар – жакшы белги» – деп кубанды Султанмурат. «Мол түшүм болот!».

Италияда «Эрте жаздагы турналар» жана «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт» повесттери үчүн эл аралык «Этрурия» сыйлыгы тапшырылган.

617.1. АБДЫКАДЫРОВА Г. Б. Ч. Айтматовдун «Эрте келген турналар» повестиндеги эпикалык мотив жана сюжеттик структура / Г. Б. Абдыкадырова // Вестник Кыргызского Национального Университета имени Жусупа Баласагына. Вып. 4. – 2012. – Б. 282-286.

617А. ТОКУШЕВА Т. Ч. Айтматовдун «Эрте жаздагы турналар» повестиндеги лиризмдин көркөм табияты / Т. Токушева // Вестник КНУ им. Ж. Баласагына. – 2011. – № 3. – Б. 267-271.

618. ОРОКЧИЕВ Т. «Эрте жаздагы турналарды күтүшкөндөр» / Т. Орокчиев [«Эрте келген турналар» повестинин каармандары Султанмурат жана Анатай менен жолугушуу] // Кыргыз Туусу. – 2008. – 22-24-янв. – № 4. – Б. 10.

619. АСАКЕЕВА Д. К. Рухий асыл сапат жана сюжеттик структура / Д. К. Асакеева // Вестник кырг. гос. нац. ун-та фил. науки. – 1996. – Вып. 2. – Б. 183-191.

620. САТЫБАЛДИЕВ М. Ак-Сай десанты Султанмурат / М. Сатыбалдиев [«Эрте жаздагы турналар» повестинин баш каарманы жөнүндө маек, маектешкен С. Чомотоева, Г. Бейшембаева] // Асаба. – 1992. – 9-июнь. – № 28. – Б. 6.

621. МЫРЗАГҮЛ бийкеч: Чыңгыз Айтматовдун классташтары: [Шекер айылында жашоочу Мырзагүлдүн прототиби Асылкан эже менен маектешкендер С. Чомотоева,

Г. Бейшембаева, «Эрте жаздагы турналар» повести] // Асаба. – 1992. – 16-апр. – № 6. – Б. 7.

622. ҮКҮБАЕВА Л. Элдик педагогиканын маселелери «Эрте келген турналар» повестинде / Л. Үкүбаева // Мугалимдер газетасы. – 1984. – 16-март.

623. ӨМҮРБАЕВ С. Бала чак менен кездешүү / С. Өмүрбаев // Ленинчил жаш. – 1977. – 6-янв.

624. АСАНАЛИЕВ К. Аксайдын баатырлары / К. Асаналиев // Асаналиев К. Тандамалар: Макалалар жыйнагы. – Ф., 1983. – Б. 48-54; Кыргызстан маданияты. – 1976. – № 35. – 26-февр. – Б. 4-5.

625. КРЫМОВА Н. Атакем аман келсе экен / Н. Крымова // Кыргызстан маданияты. – 1976. – 19-авг. – № 39. – Б. 4.

626. ОЗМИТЕЛЬ Е. К. «Туңгуч турналар» / Е. К. Озмитель // Кыргызстан маданияты. – 1975. – 30-окт. – № 44. – Б. 3.

627. РУДОВ М. Баатырдык дастан / М. Рудов // Сов. Кыргызстан. – 1976. – 10-окт.

628. СЫДЫКОВ А. Гражданиндин жетилиши жөнүндөгү баян / А. Сыдыков // Ленин жолу (Ош). – 1976. – 30-окт.

* * *

629. КАРЫМШАКОВ С. «Бешиктен чыккан» беш чыгарма / С. Карымшаков [Садык Алахандын «Чыңгыз Айтматовдун алгачкы аңгемелери» монографиясы жөнүндө] // Кыргыз Туусу. – 2014. – 3-июнь. – № 41. – Б. 11.

630. АКМАТАЛИЕВ А. А. Чоор – сүйүүнүн жана кайгынын символу / А. А. Акматалиев [Ч. Айтматовдун өз убагында жарык көрбөй калган «Чоор жана жер» повести тууралуу] // Талас өрөөнүнүн тарыхын, маданиятын жана адабий мурастарын изилдөө маселелери. – Талас, 2014. – Б. 15-21.

631. МУРАТОВ А. Жазуучунун балалыгы тууралуу китептердин бет ачары / А. Муратов [«Балалык», «Детство» аттуу китептери] // Заман Кыргызстан. – 2011. – № 15 (16-дек.). – Б. 13.

Ч. АЙТМАТОВДУН ЧЫГАРМАЛАРЫ ЖӨНҮНДӨ КЫРГЫЗ ТИЛИНДЕ ЖАРЫЯЛАНГАН ЧЕТ ЭЛДИК ПИКИРЛЕР

Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларында – учурдагы актуалдуу проблемалар жөнүндө масштабдуу ой айтылып, жалпы адамзаттык, интернационалдык белгилерди өзүнө камтыгандыктан улуттук алкактан чыгып дүйнөлүк мааниге ээ болду. Ал эми анын каармандары (Сейде, Жамийла, Дүйшөн, Алтынай, Толгонай, Илияс, Кемел, Танабай, Едигей, Бала, Авдий, Эр жүрөк Нивхилер, Аксайлык десанттар ж.б.) дүйнөлүк окурмандар тарабынан чыныгы көркөм ачылыш катары кабыл алынды. Алар өздөрүнүн турмушта ээлеген орундары, активдүү граждандык, адамдык позициялары менен окурмандардын жан дүйнөсүнө бүлүк салышып, аны өз жашоосуна, турмушуна, коомдогу алган ордуна кайрадан бир мертебе сын көз менен кароого мажбур кылууда.

Төмөндө сунуш кылынган адабияттар чет элдик окурмандардын сын-пикирлери менен тааныштырат.

631.1. КАМИТ Савай. Менин жашоомдогу Айтматов / Савай Камит [АКШнын Вашингтон ш. жашоочусунун Ч. Айтматовдун чыг. окугандан кийинки пикири] // Zaman Кыргызстан. – 2016. – 9-сент. – № 32. – Б. 14.

631.2 ШАХАНОВ М. «Айтматов – бардык мусулмандардын жана Түрк дүйнөсүнүн мактануучу бийиктиги» / М. Шаханов [Казак акынынын маеги / Маектешкен К. Бакиров] // Эркин-Тоо. – 2015. – 15-дек. – № 120. – Б. 8.

631.3 ШҮ ЖЫЙА РОҢ. Айтматовдун чыгармаларынын символдук мааниси / Шү Жыйа Роң // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 97-102.

631.4. ХЕН Жыйежың. Замандан озгон көркөм өнөрдүк ой-чабыт. Айтматовдун адабий көз карашына анализ / Жыйежың Хен // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 107-113.

631.5. КАЛИЕВА К. Ч. Айтматов жана анын чыгармалары жөнүндө Европа өлкөлөрүндөгү окурмандардын кээ бир көз караштары / К. Калиева // Чыңгыз Айтматов жана түрк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. 24-25-май, 2012-ж. – Б., 2013. – Б. 126.

631.6. ШОМФАИ Кара Даут. Айтматовдун чыгармалары мажар тилинде жана Чыңгыз аганын 2006-жылкы Будапештеги сапары / Шомфаи Кара Даут // Чыңгыз Айтматов жана түрк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. 24-25-май, 2012-ж. – Б., 2013. – Б. 101-102.

631А. ДҮЙШЕМБИЕВА А. Ч. Айтматовдун «Гүлсарат» повести америкалык сында / А. Дүйшембиева // Жаш түркологдордун III симпозиуму. Ата Түрктү эскерүү, жаштар жана спорт майрамына арналат. 19-20-май. 2009-ж. – Б., 2011. – Б. 73-84.

632. ПЬЕРР Фрюжье. «Чыңгыз Айтматов – Кыргызстандын дүйнөгө жасаган эң жакшы белеги / Фрюжье Пьерр; Даярдаган О. Безбородова // Заман Кыргызстан. – 2006. – № 28 (25-авг.) – Б. 4.

633. КАЛДАРОВ Э. «Чыңгыз Айтматов: «Канткенде адам улуу адам болот?» / Э. Калдаров [Ч. Айтматовдун «Би-би-си» радиосуна берген сөзү тууралуу] // Кыргыз Туусу. – 2000. – 28-31-янв. – № 6. – Б. 3; 1-3-февр. – № 7. – Б.2.

634. КАТИН В. Батыштагы эң окумдуу постсоветтик жазуучу (Ч. Айтматов) / В. Катин // Кыргызстан маданияты. – 1994. – 16-апр. – № 7. – Б. 1.

635. АФАНАСЬЕВ А. Айтматовго барганда / А. Афанасьев [Люксембург Герцогчулугундагы совет элчилигинде] // Кыргыз маданияты. – 1991. – 21-фев. – № 8. – Б. 7.

636. СТРОИЛОВ Л. Кыргыз адабиятынын Люксембургдук досу / Л. Строилов [Жазуучу жана сынчы аял Розмари Киффер] / Котор. Д. Сулайманкулов // Ала-Тоо. – 1992. – № 4-5. – Б. 156-160.

637. СТРОИЛОВ Л. Люксембургдан кабар / / Л. Строилов [Ч. Айтматов] // Кыргыз маданияты. – 1991. – 9-май. – № 19. – Б. 13; 1-авг. – № 31. – Б. 11.

638. СТРОИЛОВ Л. Советтик элчи Люксембургда / Л. Строилов // Кыргыз маданияты. – 1991. – 21-фев. – № 8. – Б. 7.

639.МАТЯШ В. Ч. Айтматов Вашингтондо мейманда / В. Матяш // Сов. Кыргызстан. – 1989. – 27-окт.; Фрунзе шамы. – 1989. – 27-окт.; Ленинчил жаш. – 1989. – 28-окт.

640. Ч. АЙТМАТОВ жөнүндө боордош элдердин пикирлери // Жаш ленинчи. – 1988. – № 12. – Б. 9.

641. АКМАТАЛИЕВ А. Ч. Айтматовдун чыгармалары – өлкөбүздө / А. Акматалиев [Жазуучу «Ч. Айтматовдун чыгармалары чет тилде» деген кызыктуу кабардан кийин өлкөбүздө анын чыгармалары канча ирет басылгандыгы жана которулгандыгы жөнүндө келген каттар] // Ленинчил жаш. – 1988. – 19-март.

642. АКМАТАЛИЕВ А. Ч. Айтматовдун чыгармалары чет тилде / А. Акматалиев [30 жыл ичинде жазуучунун кайсы китеби канча жолу жарык көргөндүгү жөнүндө маалымат] // Ленинчил жаш. – 1988. – 5-март.

643. МОНТАНЬ С. Жазуучу адамга жол ачууда / С. Монтань [Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы жөнүндө «Париж-8» университетинин профессору менен кабарчы А. Баршайдын маеги] // Сов. Кыргызстан. – 1988. – 7-сент.

644. ШАГАЛОВА Е. Кылым карытар китептер / Е. Шагалова [Ч. Айтматовдун чыгармалары Батыш өлкөлөрдө] // Кыргызстан маданияты. – 1988. –13-окт. – Б. 3.

645. АКМАТАЛИЕВ А. Почта чыгармачылыктын күзгүсү / А. Акматалиев // Акматалиев А. Айтматовго таасирленүү: Адабий-макалалар. – Ф., 1988. – Б. 36-44.

646. АКМАТАЛИЕВ А. «Кыргызстан, Айтматовго...» / А. Акматалиев [Ч. Айтматовдун ысмы, чыгармалары чет өлкөдө] // Ленинчил жаш. – 1986. – 7-окт.; Мугалимдер газетасы. – 1986. – 17-окт.

647. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматов жөнүндө эссе: Чет элдик адабий байланыш / А. Акматалиев // Кыргызстан маданияты. – 1986. – 25-сент. – № 39. – Б. 6.

648. МУРАТАЛИЕВ М. Дүйнөлүк масштабдагы чыгарма / М. Мураталиев // Сов. Кыргызстан. – 1986. – 3-июнь.

649. РЫСКУЛОВА Ж. Идеологиялык майданда адабияттын орду / Ж. Рыскулова // Ала-Тоо. – 1985. – № 9. – Б.101-106.

Макалада Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары англис тилинде сүйлөгөн өлкөлөрдүн адабий сынында кандай чагылдырылып жаткандыгы, алардын коомдук-саясий көз караштары, теориялык мүнөзү жана идеологиялык каражаттары талдоого алынган. Автор марксисттик сынчылардын макалаларында тынчтык жана прогресс үчүн күрөшкөн совет жазуучусунун, совет адамынын интернационалдык ойлорунун образы конкреттүү көрсөтүлгөндүгүн, ал эми реакциячыл буржуазиялык теориячылар, художниктер эл аралык империализмге, согушчул күчтөргө кызмат кылып, адабият менен искусствону идеологиядан алаксытууга жана алыстатууга аракет жасап жаткандыгын белгилейт. Ошондой эле марксист сынчылар партиялуулук принцибин бурмалоочу ар кандай көз карашка каршы туруп, ал принциптин тууралыгын далилдеп жатышкандыгы жана совет адабиятынын мыкты чыгармалары менен бирге Айтматовдун чыгармачылыгы өлкөбүздүн чегинен сырткары да идеологиялык курч күрөшкө түздөн-түз катышып жаткандыгын көрсөткөн.

650. БАРШАЙ А. «Үмүттөргө жана поэзияга жүрөктү ачып...»: Ч. Айтматовдун чет өлкөлүк почтасы / А. Баршай // Сов. Кыргызстан. – 1984. – 23- май.

651. АБДЫГУЛОВ Т. Ч. Айтматовдун чыгармачылыгын чет өлкөлөрдө изилдөө / Т. Абдыгулов // Кыргызстан маданияты. – 1979. – 12-июль. – № 28. – Б. 13; Мугалимдер газетасы. – 1979. – 12-июль.

Макалада автор Ч. Айтматовдун чыгармалары жөнүндөгү чет өлкөлүк (Сирия, ГДР, Венгрия, Турция) илимий-изилдөөлөр жана анын чыгармаларына чет өлкөлүк окурмандардын кызыгуусу жөнүндө баяндаган. Кыргыз жазуучусунун чыгармачылыгы эстетикалык-социалдык зор мааниге ээ болуп, дүйнөлүк адабияттын ажырагыс бир бөлүгү болуп калды. МГУнун алдындагы совет адабиятынын теориясы жана тарыхы боюнча окумуштуулар советинин заседаниесинде Дамаскдан (Сирия) келген окумуштуу З. Сулейман «Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылыгы жана анын Сирияга көрсөткөн таасири» деген темада диссертация жактаган.

652. БОБУЛОВ К. Жазуучунун дүйнөлүк даңкы / К. Бобулов // Кыргызстан маданияты. – 1978. – № 50. – 12-дек. – Б. 8-9.

Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылык жолу жөнүндөгү кыскача баяндоосунда автор Айтматовдун жазуучулук даңкы биздин планетанын бардык аймагына жетип, аларды өзүнүн нукура таланты, терең гуманизми менен багындыргандыгы жана анын чыгармалары кайсы өлкөдө канча жолу театрга коюлгандыгы жөнүндө жазат. Болгария жазуучулар союзунун чакыруусу менен Софияга барганында көрүнүктүү болгардык сынчы Иван Цветков маданий байланыш кызматташтык иш боюнча Италияга барганын, Римдин бир кафесинде бир акча табар (бизнесмен) менен жолугушуп, ал Айтматовдун чыгармаларына кандайча таасирленгенин, өзү болгар адабиятчысы болуп туруп, советтик кыргыз жазуучусунун дүйнөгө Дантедей, Петраркадай даанышман акындарды тартуулаган Италияда, түбөлүктүү шаар Римде урмат-сыйга ээ болгонуна сыймыктангандыгын айткан. Чыңгыз Айтматовдун нукура талантына эң жогору баа берүү менен суктанып жана сыймыктанып олтурган кишилердин экөө тең таптакыр чоочун, биздин элдин маданияты менен салттарынан алыс турган элдердин

өкүлдөрү экендигин жана эки башка дүйнөнүн адамдары тил табышып олтурушуна кыргыздын атактуу жазуучусу Чыңгыз Айтматов данакер, себепкер экендигин жазат. Өз учурунда атактуу чыгармасы «Жамийланы» колдоочулар менен бирге аны четке кагуучулар да болгонун, бирок ал кыргыз адабиятынын тарыхындагы ошондой чоң кармашууларда өзүнүн намысын абийирдүүлүк менен жактап чыккан чыгармалардын катарына киргенин, Айтматовдун чыгармачылык тагдыры, жолу жана ийгилиги айыгышкан адабий талаш-тартыштарда чыңалып, чыйралып, бекемделип, курчуп, дүйнөлүк атак-даңкка жетишкендигин өзгөчө белгилеген.

653. АЙСАРАКУНОВА Ж. Ак кептердей тараган чыгармалар / Ж. Айсаракунова // Ленинчил жаш. – 1979. – 12-дек.

654. КОМАРОВ А. А. Дүйнөлүк басма сөз / А. А. Комаров // Кыргызстан маданияты. – 1972. – 21-сент. – № 38. – Б. 10.

655. АЛИКЕЕВ К. Кеңири белгилүү болууда / К. Аликеев // Кыргызстан маданияты. – 1969. – 21-май. – № 21. – Б. 13.

656. БОРБУГУЛОВ М. Кыргыз жазуучусунун чыгармалары чет өлкөлөрдө / М. Борбугулов // Сов. Кыргызстан. – 1966. – 24-март.

657. АТТЫМБАЕВ Б. Ааламдын чаркын айланып / Б. Аттымбаев // Мугалимдер газетасы. – 1964. – 5-сент.

Францияда

657А. ЛУИ АРАГОН. Ашыктык тууралуу ааламдагы абдан сонун бир баян / Луи Арагон [Ч. Айтматовдун «Жамийла» повести жөнүндө / Котор. А. Пазылов] // Пазылов А. Курама китеп. – Б., 2015. – Б. 228-233.

658. АРАГОН Л. Махабат тууралуу дүйнөдөгү эң сонун баян / Л. Арагон // Ала-Тоо. – 1959. – №5. – Б. 110-114; Менин республикам. – Ф., 1966. – Б. 180-188.

Айтматовдун талантын Батыш Европада тааныткан, аны дүйнөлүк адабиятка жетелеп кирген «Жамийласын» француз тилине которуп, ага атайын мыкты кириш сөз жазып, ошонусу менен ал повесттин дароо Францияда «дүңк» этишине көмөк көрсөткөн Луи Арагон болгон. Ал Айтматовдун таланттуу, оригиналдуу жазуучу экенин кыраакы баамдап, повестте жаңы менен эскинин таймашы «негизинен адамдардын ички дүйнөсү аркылуу, ошол ички дүйнөлөрдүн дал өзүндө ачыла тургандыгын» көрсөткөн. Ал «Жамийланын» жакшы чыкканын, жаңычыл касиеттерин белгилей келип, «сүйүү жайындагы улуу баян» деп атаган.

659. «ЖАМИЙЛА» повести жана чет элдик сын // Сов. Кыргызстан. – 1961. – 30-март.

«Жамийла» француз тилине которулары менен ал чет элдик окурмандардын кызыгуусун арттырып, ак калпак кыргыз элинин жаш прозаиги Айтматовдун таланты жөнүндө, анын каармандарынын эски патриархалдык уруучулук адаттарга каршы тайманбастан күрөш ачкандыгы жана советтик турмуш жараткан жаңы, эркин адамдын улуу артыкчылыгы жөнүндө көп макалаларды жана канаттуу пикирлердин айрымдары менен тааныштырат.

660. КЫРГЫЗ жазуучусу Францияда: [Француз окурмандары менен жолугушуусу жөнүндө] // Сов. Кыргызстан. – 1965. – 10- янв.

661. ПАЩЕНКО В. И. «Жаныбарым, Гүлсарым» Францияда / В. И. Пащенко // Ала-Тоо. – 1968. – № 12. – Б. 9.

662. РОЛЛАН ПЬЕР. Жаныбарым, Гүлсарым / П. Роллан // Ала-Тоо. – 1968. – № 12. – Б. 9-10.

663. СТРОИЛОВ Л. «Кош бол Гүлсары» – француз тилинде / Л. Строилов // Сов. Кыргызстан. – 1968. – 20-апр.

664. ЛИВЩИК Я. Кыргыз адабиятынын каармандарынын арасында / Я. Ливщик // Мугалимдер газетасы. – 1969. – 12-апр.

665. СТРОИЛОВ Л. Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы француз сынында / Л. Строилов // Кыргызстан маданияты. – 1974. – 14-ноябр. – № 46. – Б. 3.

666. СТРОИЛОВ Л. «Кылымга тете бир күн» француз сынында / Л. Строилов; Котор. А. Жакыпбеков // Кыргызстан маданияты. – 1984. – 2-авг. – № 31. – Б. 5.

Бул роман Европанын көптөгөн өлкөлөрүндө, айрыкча Италияда, ГДРде жана Францияда жогору баага татыктуу болуп, адабий сындын жандуу талкуусуна туш болгон. Макалада автор француз окурмандарынын «Кылымга тете бир күн» боюнча сын-пикирлери менен тааныштырат. Алар бул чыгарманы «таң каларлык, турмуштук чындыкка жана фантазияга толгон роман» катары баалап, «бул окугандан кийин да кайдыгер калтырбаган, кайра-кайра өзүнө кайрылууга аргасыз кылган чыгармалардын бири», деп жазышкан.

667. СТРОИЛОВ Л. Кыргыз-француз маданий байланыштары / Л. Строилов // Ала-Тоо. – 1986. – № 5. – Б. 127-135.

Макалада автор кыргыз улуттук маданиятынын жана Ч. Айтматовдун чыгармаларынын Францияда таралышы, кадыр-баркы, аларга карата айтылган француз окурмандарынын жана адабий сынчыларынын ой-пикирлери менен тааныштырат. «Ак кеме» повести француздарга кандайча таасир көрсөткөнүнө токтолуп, Франция журналдарынын беттерине басылган сын-пикирлерден мисалдар келтирилген.

«Плязнер де Франс» журналына «...ушул «Ак-кеменин» деңгелинде турган романды Батыштын бир да адабияты бизге тартуулай албасын моюнга албаска чарабыз жок, ... бул ажайып сулуулукка тунуп турган роман, андай роман жазуунун купуя сырларын биз алда качан унутканбыз...» деп жазса, «Сиркюлер де Прот» журналынын адабий обозревателе Ш. П. Колэнин «Эгер муну француз жазуучусу жараткан болсо, анда биздин басма сөз аны шедевр катары көкөлөтө мактамак. А бул болсо, чынында эле шедевр. Ишенип коюңуздар, мен тээ качантан бери жалаң ушул адабиятты окуп келатам, бирок андан алган ырахатым аз. Мында болсо мактайын деп сөз таппай жатам», деген пикирин айткан.

Түркия жергесинде

667.1. ТАЛАСБАЕВА А., Себахаттин Балжы. Айтматовдун чыгармалары адамзатка күлазык / А. Таласбаева, Балжы Себахаттин // Кыргыз Туусу. – 2018. – 23-февр. – № 14. – Б. 7.

667.2. СЕБАХАТТИН Балжы. Чыңгыз Айтматов жана түрк дүйнөсү / Балжы Себахаттин // Жаңы Ала-Тоо. – 2013. – № 9. – Б. 144-154.

667А. ЧАМАШЕВ А. Жазуучуга дагы бир эстелик тургузулду / А. Чамашев [Бишкек ш. Кыргыз-Түрк лицейинде Ч. Айтматовдун эстелигинин ачылыш аземи] // Эркин Тоо. – 2013. – № 21 (19-март.). – Б. 24.

667Б. САПАРАЛИЕВ Д. «Президент А. Атамбаев 2013-жылды «Айтматов жылы» деп атоого демилге көтөрдү» / Д. Сапаралиев [Профессор Сапаралиевдин «Кыргыз-Түрк Манас университетинде өткөн «Чыңгыз Айтматов жана түрк цивилизациясынын ренессансы» деген аталыштагы эл аралык конгресс жөнүндө журналист Б. Чотурова менен болгон маеги] // Кыргыз Туусу. – 2012. – № 61 (7-авг.). – Б. 7.

667В. САПАРАЛИЕВ Д. Өзү өтсө да, сөзү өчпөгөн Ч. Айтматов Стамбулда эскерилди / Д. Сапаралиев [Стамбул шаарында өткөн «Түрк дүйнөсүнүн агартуучулары» аттуу эл аралык илимий симпозиум жөнүндө] // Замандаш. – 2012. – № 12. – Б. 7- 9.

667Г. САПАРАЛИЕВ Д. Айтматовдун ааламы – чексиз аалам / Д. Сапаралиев [«Ч. Айтматов жана түрк цивилизациясынын ренессансы» деген Эл аралык конгресстин жыйынтыктары. // Эркин Тоо. – 2012. –№ 68 (7-авг.). – Б. 3.

667Д. ГУНАЙ Эртугрул. Чолпон жылдызыбыз Айтматов – дүйнөлүк адабияттын генийи / Эртугрул Гунай // Да Кыргызстан. – 2008. – № 9. – Б. 10.

667Е. ЖЕНГИЗ Ч. Чыңгыз Айтматов менен Чыңгызхан / Ч. Женгиз [Түркиялык жазуучунун Ч. Айтматов жөнүндө эскерүүсү] // Заман Кыргызстан. – 2008. – № 30 (17-июль). – Б. 19.

668. БӨКӨЛӨЕВ Б. Чыңгыз Айтматов жана түрк дүйнөсү / Б. Бөкөлөев (Турция жергесинде жазуучу менен жолугуушулар). – Б.: Идея, 2003. – 99 б.

669. САРЫГҮЛ АХМЕД. Ч. Айтматовдун чыгармаларынын Түркияда кабылданышы / Ахмед Сарыгүл [Жазуучунун чыгармаларынын Түркияда түрк тилинде которулушу жана түрк окурмандарынын берген баасы] – Б., 2003. – 146 б.

670. КЕНЕНБАЕВА С. Евразия мейкиндигинде / С. Кененбаева [Стамбул шаарында «Жазуучу Ч. Атматов 75 жашта» деген китеп фестивалы өткөрүлгөн] // Кыргыз Туусу. – 2004. – № 25. – 13-15-апр. – Б. 9.

671. КАДЫРБЕКОВ Н. «Айтматовду түрктөр асманга көтөрүштү. Карыпкулов гана келбеди...» / Н. Кадырбеков [Ч. Айтматовдун 75 жылдыгына арналып, Стамбул шаарында өткөрүлгөн азем] // Агым. – 2003. – 13-май. – № 37. – Б. 5.

672. ТУРАЛ С. Философ, акын, романчы XX кылымдын олуясы Чыңгыз мырза / С. Турал // Ч. Айтматов жана руханий маданият. – Б., 1999. – Б. 27-31.

673. ҮКҮБАЕВА Л. Түркиядагы Айтматов күндөрү / Л. Үкүбаева // Заман Кыргызстан. – 1994. – 10-июнь.

Германияда

673А. САТАЕВА Г. Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары немис тилдүү өлкөлөрдүн сынында / Г. Сатаева // Вестник БГУ. – 2013. – № 1(24). – Б. 174-176.

674. СТРОИЛОВ А. «Ак кеменин» жаңы котормосу / А. Строилов [Ч. Айтматовдун повести Германияда немец тилинде чыкты] // Кыргыз маданияты. – 1993. – 8-дек. – № 44-45. – Б. 1.

675. ШАХАНОВ М. Европадагы кыргыз Эверести: Ч. Айтматовдун чыгармалары немис жергесинде / М. Шаханов // Кыргыз Туусу. – 2000. – 14-17-апр. – № 27. – Б. 7.

676. Ч. АЙТМАТОВ ГДРдин басма сөзүндө (Котор. Б. Асылбеков) // Кыргызстан маданияты. – 1987. – 16 апр. – № 16. – Б. 5.

677. ИРМТРАУД Г. Турмуштун маанилүү маселелерине мамиле (Котор. Э. Х. Шангереева) / Г. Ирмтрауд // Кыргызстан маданияты. – 1978. – № 50. – 12-дек. – Б. 2.

678. ГУЧКЕ И. Кыргыздын тоосу жөнүндө (Котор. Б. Шадыбекова) / И. Гучке // Кыргызстан маданияты. – 1978. – № 50. – 12-дек. – Б. 12-13.

ГДРдин «Нойес дойчланд» жумалыгынын кабарчысы жазуучунун туулуп-өскөн айылы Шекерге келип, анда жашагандар менен таанышып, сүйлөшүп, алардын азыркы жашоосун көрүп кеткен. Макалада кабарчы бул жолугушуу жөнүндө баяндаган.

679. АСТАФЬЕВА А. Жаңырган өлкөнүн адабияты / А. Астафьева // Кыргызстан маданияты. – 1973. – 27-сент. – № 39. – Б. 5.

680. АЙТМАТОВ Ч. «Эмгегиңер натыйжалуу, жооптуу болсун» / Ч. Айтматов // Сов. Кыргызстан. – 1973. – 9-май.

ГДРдин Визенбург шаарындагы атайын орус тил мектебинин 12- классынын окуучу кыздарынын Ч. Айтматовго жазган майрамдык каты жана жазуучунун аларга арнаган жообу менен таанышгырат.

681. НИСМАН М. «Жаныбарым, Гүлсары» немец тилинде / М. Нисман // Ленин жолу (Ош). – 1969. – 27-май.

682. АЙТМАТОВ Ч. Турмушка кадам коюп жаткан 22 немецке кат / Ч. Айтматов // Сов. Кыргызстан. – 1968. – 19-янв.; Ленинчил жаш. – 1965. – 25-янв.

ГДРдин Теодор Намбауер атындагы мектептин 10-классынын окуучуларынан бир пакетке салынган 22 кат алган. Анда «Ботогөз» повести немецтик мектептин окуу китебине киргендигин, жыйырма эки адам, жыйырма эки мүнөз коомдун жыргалчылыгы үчүн эмнелер түзө тургандыгы тууралуу өз алдынча пикирлерин жазышкан.

Бул макалада ал каттардын айрымдарынын мазмуну менен таанышгырып, аларга карата жазуучунун берген жообу жарыяланган.

Кытайда

682.1. КУРМАН УУЛУ Мамбеттурган. «Кытайда Айтматовду миллиарддаган эл окуйт...» / Мамбеттурган Курман уулу // Кыргыз Туусу. – 2016. – 6-янв. – № 1. – Б. 13.

682.2. АБДЫКЕРИМ Алымжан. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларын Жуңгодо которуу жана изилдөө абалы / Алымжан Абдыкерим // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 303-307.

682.3. МАМБЕТТУРГАН К. Кытайда «Айтматовду окутуу» жана анын өзгөчөлүктөрү / К. Мамбеттурган // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 368-274.

682.4. ШЫ ЖИНШИГО. «Айтматовдун кытай тилине которулбаган бир да чыгармасы жок» / Жиншиго Шы [Кытайдагы Хы Бей пед. ун-тинин мугалими, профессордун маеги / Маектешкен К. Бакиров] // Эркин-Тоо. – 2015. – 15-дек. – № 120. – Б. 8.

682.5. МАКСУТОВА С. Чыңгыз Айтматовдун 85 жылдыгы Кытайда белгиленди / С. Максутова // Эркин-Тоо. – 2013. – 24-дек. – № 102. – Б. 11.

682А. БЕКТУР Илияс. Кыргыздын Чыңгызы, ааламдын Айтматову / Илияс Бектур [Ч. Айтматовдун чыгармаларынын Кытайда окулушу жана изилдениши тууралуу] // Заман Кыргызстан. – 2012. – № 2 (20-янв.). – Б. 15.

682Б. КУРМАН Мамбеттурган. Кытайдагы кыргыздардын төбөсү көккө жетти / Мамбеттурган Курман [Кытайда Ч. Айтматовдун сегиз томдугу уйгур тилинде жарык көрдү] // Алиби. – 2012. – № 83 (30-окт.). – Б. 14.

682В. КАРАСАРТОВ А. Күндүз көрүнгөн жарык жылдыз – ал Чыңгыз / А. Карасартов [Кытайдагы уйгур акыны Таипжан Алиев жана Ч. Айтматов жөнүндө] // Кыргыз руху. – 2011. – № 41 (9-дек.). – Б. 13.

683. ШӨШҮН ЧЫН. Кош тилдүүлүктүн аз сандуу улуттардын маданиятына тийгизген таасирин Ч. Айтматовдун үлгүсүнөн байкап көрөлү (Даярдаган А. Карасартов) / Чын Шөшүн // Ленинчил жаш. – 1987. – 4-апр.

684. ЧЕН ШЕ ШОН. Майда улуттар жана эки тилдүүлүк (Котор. А. Мамбеталиев) / Чен Ше Шон // Кыргызстан маданияты. – 1986. – 6-нояб. – № 45. – Б. 6.

Автор эки тилдүүлүккө байланышкан көп маселелерге кайрылып эки тилдүүлүк, тагыраак айтканда, дүйнөдө көп колдонула турган бир тил менен өз улутунун тилин тең (параллель) пайдалануу адамдын ички дүйнөсүнүн сансыз кырларын чагылдыруунун жаңы формаларын табууга, чеберчиликтин өзгөчө сырларын үйрөнүүгө жардам берет деген ойду айтып, «Ч. Айтматовдун эки тилде өмүр сүргөн чыгармачылыгы улуттук адабияттын өнүгүшүнө тоскоолдук кылбастан, тескерисинче улуттук адабияттын ар тараптан гүлдөп өсүшүнө кеңири жол ача тургандыгын айкындады», деп жазган. Ч. Айтматовдун «тил деген нерсе улуттук маданияттын негизги элементи, ошону менен катар улуттук маданиятты өркүндөтүүнүн түпкү багыты болуп эсептелет», деген сөзүн ырастап, турмуш чындыгы да бизге ошону далилдеп тургандыгын, жазуучулар өз чыгармаларында өз улутунун турмушун, анын мүнөздүү касиеттерин, психологиясын, үрп-адатын жана башка бөтөнчөлүгүн сүрөттөгөндө эне тили ашкере артыкчылык кыларын, «Жамийла», «Гүлсарат», «Кылым карытар бир күн» чыгармалары кытай тилине орус тилинен которулса да, кыргыз улутунун жанар тоодой керемет күчтөрүнүн, акактай аруу сезимдеринин өзгөчө түстө сүрөттөлүшүнөн анын чыгармаларына эне тилдин тийгизген күчтүү таасири байкалып тургандыгын белгилейт.

685. КЫТАЙДА кыргыз тилинде басылып чыкты: «Кылым карытар бир күн», «Аккеме» романы // Сов. Кыргызстан. – 1986. – 28-сент.

686. АЙТМАТОВДУН эки томдугу кытай тилинде // Сов. Кыргызстан. – 1983. – 10-дек.

Башка өлкөлөрдө

686А. МАМЕЕВА О. Таврика сарайындагы Айтматовдун ааламы / О. Мамеева [«Ч. Айтматовдун дүйнөсү жана баарлашуу маданиятынын интеграциясы» аттуу Санкт-Петербург шаарында өткөн илимий конференц. тууралуу] // Замандаш. – 2012. – № 12. – Б. 9.

686Б. БЕЛЕКОВ К. Чыңгыз Айтматовдун мурастары – жалпы адамзаттын баалуулугу / К. Белеков [Санкт-Петербург ш. Таврика сарайында 22-23-ноябрда «Ч. Айтматов дүйнөсү, маданият интеграциясы жана диалогу» аттуу эл аралык конференция болуп өттү] // Кыргыз Туусу. – 2012. – № 93 (27-нояб.). – Б. 4.

686В. ШАХАНОВ М. «Кыргыз еверести жана маңкуртташтыруунун келемиштик ыкмасы» / М. Шаханов [Казак эл жазуучусу М. Шахановдун Ч. Айтматов жөнүндөгү эсселеринен үзүндү] // Жетиген. – 2012. – № 6. – Б. 92-93; ЭркинТоо. – 2012. – № 6. – Б. 92-93; № 39 (1-май). – Б. 13.

686Г. ШАХАНОВ М. «Чыңгыз агадай адам менин тагдырымда кездешкен жок» / М. Шаханов [журналист Ч. Субакожоева менен Шахановдун Чыңгыз ага жөнүндө маеги] // Кыргыз Туусу. – 2012. – № 41 (29-май). – Б. 12.

* * *

686Д. САЕТОВ И. Казанда улуу жазуучу Ч. Айтматовду эскеришти / И. Саетов [Татарстанда эскерүү өттү] // Эркин Тоо. – 2009. – № 33 (8-май). – Б. 2; Кыргыз Туусу. – 2009. – № 33 (8-май). – Б. 9.

687. КАЗЫБАЕВ П. «Кайрылып куштар келгиче» мажар тилинде / П. Казыбаев // Кут билим. – 2006. – № 15 (28-апр.) – Б. 2.

* * *

688. КАРАЕВ С. Чыңгыз Айтматовдун романы өзбек тилинде / С. Караев [«Кассандра тамгасы» романынын өзбек тилине которулушу жөнүндө жазуучу менен маек / Маектешкен Т. Курбанов] // Эркин Тоо. – 2002. – 27-нояб. – № 88. – Б. 14.

* * *

689. ЖУМАГУЛОВ Ч. Айтматов – непал, тамил, кхмер тилдеринде / Ч. Жумагулов // Кыргыз Туусу. – 1997. – 28-март. – № 30. – Б. 4.

690. МУХАМАДИЕВ Ф. Биздин Чыңгыз / Ф. Мухамадиев [Тажик жазуучусу, Рудаки атын. мамл. сыйлыктын лауреаты Ч. Айтматов жөнүндө] / Тажикчеден котор. М. Каримов // Кыргызстан маданияты. – 1988. – 11-авг. – № 33. – Б. 5; Кырчын. – 1991. – № 8. – Б. 27-31.

691. НЕМИЧЕИШВИЛИ Б. «Жетинин бири» өз жергесинде / Б. Немичеишвили [«Кыямат» романы жөнүндө грузин окурмандарынын пикири] // Кыргызстан маданияты. – 1988. – 1- сент. – № 36. – Б. 3.

692. ПЕДРО АНХЕЛЬ. «Ала-Дөбөт» Айтматовдун дагы бир муз тоосу / Анхель Педро // Мугалимдер газетасы. – 1987. – 18-февр.; Сов. Кыргызстан. – 1987. – 13-февр.

Кубада «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт» повести жана «Кызыл алма» аңгемеси кирген китеби жарыкка чыккан. Белгилүү кубалык жазуучу сынчынын бул китепке карата жазган макаласы менен тааныштырат.

* * *

693. СТРОИЛОВ Л. Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылыгы Бельгия адабий сынында / Л. Строилов // Кыргызстан маданияты. – 1986. – 31-июль. – № 31. – Б. 3.

«Кыргыз жазуучусунун чыгармачылыгына кызыгуу Бельгияда күнү бүгүнкүдөй күчүндө...» деп жазат бельгиялык адабиятчы Гольди Б. С. «Ч. Айтматов» аттуу макаласында. Бельгияда Ч. Айтматовдун чыгармачылыгына кызыгуу 1970-жылдардын баш ченинде башталып, көпчүлүк чыгармалары ал элдин тилине которулган. Бельгиялык адабиятчылар жана сынчылар Ч. Айтматовдун адам жанынын ички өзөгүн көрө билген өткүр изилдөөчү катары баалашып, өзүнүн өзгөчө жөндөм-шыгы жана сергек сезимталдыгы менен кимдин гана болбосун, ал тургай өтө жөнөкөй, катардагы карапайым пенденин пейил дилиндеги назик сезимин терең түшүнгөндүгүн ал чыгармалардан ар бир адам өз арман кыялдары менен санаа сезимдерин туюп биле аларлыгын жазышкан. Люксембург адабиятчысы жана жазуучусу Р. Киффер жузуучунун чыгармалары тууралуу: «Ч. Айтматов бизди адамдарды сүйүүгө, дүйнөнүн, күндөлүк тирүүлүктүн дүйүм сулуулугун баалай билүүгө үндөгөнсүйт, жашоо турмуштун баштапкы ыйык башат негиздерине туш кылуу аркылуу ал качан, кай заманда болбосун кыял, тилек ар дайым адамдын жан азыгы, дил азыгы экенин эскергенсийт» – деп жазган.

* * *

694. АКМАТАЛИЕВ А. Кыргыз-казак драмасы «Фудзиямада кадыр түн» Индияда / А. Акматалиев // Кыргызстан маданияты. – 1986. – 13-февр. – № 7. – Б. 1, 9.

695. АКМАТАЛИЕВ А. Доордун бир элеси / А. Акматалиев [Ч. Айтматовдун Гетерборг музейинде болушу. Швеция] // Кыргызстан маданияты. – 1986. – 8-май. – № 19. – Б. 12.

696. ЛЕСКИНЕН В. Чыңгыз Айтматов Финляндияда / В. Лескинен // Сов. Кыргызстан. – 1986. – 23-авг.

* * *

697. ЕВСТИГНЕЕВ А. Чыңгыз Айтматов Великобританияда / А. Евстигнеев // Сов. Кыргызстан. – 1985. – 5-нояб.

* * *

698. БАРШАЙ А. Искусствого көрүнүктүү салым кошкондугу үчүн / А. Баршай [Ч. Айтматов Венгер Эл республикасында] // Ленинчил жаш. – 1984. – 6-сент.

* * *

699. КОМАРОВ А. Американдык энциклопедия Чыңгыз Айтматов жөнүндө / А. Комаров // Кыргызстан маданияты. – 1980. – 11-сент. – № 37. – Б. 2.

* * *

700. БОРБУГУЛОВ М. Кыргыз жазуучусунун чыгармалары чет өлкөлөрдө: Ч. Айтматовдун чыгармалары япон тилинде / М. Борбугулов // Сов. Кыргызстан. – 1966. – 24-март.

* * *

701. ЧЫҢГЫЗ Айтматовдун адабий триптихи: Чыгармалары чех тилинде // Сов. Кыргызстан. – 1964. – 19-сент.

Ч. АЙТМАТОВДУН ЧЫГАРМАЛАРЫН МЕКТЕПТЕ ОКУТУУ

Ч. Айтматов жаңычыл жазуучу катары кыргыз, совет жана дүйнө адабиятынын өсүшүндө урунттуу орунду ээлейт. Ал түзгөн образдар балдарды эң жакшы нерселерди сүйүүгө жана жат, жарамсыз нерселердин бардыгын жек көрүүгө тарбиялайт. Айтматовдун каармандары аркылуу жаштар советтик адамдардын мээримдүүлүгүн жана гумандуулугун, жөндөмдүүлүгүн жана адептүүлүгүн, ички дүйнөсүнүн байлыгын жана чыгармачылык мыкты сапаттарын терең жана кеңири түшүнүшөт.

Ч. Айтматовдун ысмы орто мектептин окуу программасына биринчи жолу 1961-1962-окуу жылында кирген. Кийинки программада (1980) жазуучунун чыгармалары эки баскычта: IV-VIII класстарда жана X класстарда окутулат.

701А. Ч. АЙТМАТОВДУН 80 жылдык мааракесине арналган «V Айтматовдук окуу» аттуу республикалык илимий конференциянын материалдары. – Б., 2008. – 154 б.

701Б. АБДЫРАСУЛОВА Э. Ч. Айтматовдун чыгармаларын кыргыз мектептеринде окутуунун тарыхы / Э. Абдырасулова // «V Айтматовдук окуу» аттуу илимий конф. материалдары (илимий эмгектердин жыйнагы). – Б., 2008. – Б. 32-35.

702. МУРАТОВ А. Ат этнопедагогикасы Айтматовдо / А. Муратов [«Эрте келген турналар» повестинин мисалында] – Б., 2005. – 72 б.

703. ДҮЙШӨНБАЕВ П. Ч. Айтматовдун экологиялык этикасы: Студенттер жана мугалимдер үчүн / П. Дүйшөнбаев. – Б.: Шам, 2005. – 335 б.

Мазм.: I. Айтматов таануудагы жаңы сөз; Жазуучунун алгачкы чыгармаларындагы экологиялык көз караштар; II. Жаратылышты, биринчи кезекте белгилүү деңгээлде айбанаттарды, моралдык, нравалык нормативдерди киргизүүнүн зарылчылыгы. Бул маселелердин «Гүлсарат» повестинде чечилиши; III. «Ак кеме» повестинде тотемдик миф аркылуу экологиялык проблемалардын чагылдырылышы; IV. Адамдын кризисинин экологиялык кризисти шартташы. Анын «Ак кемеде», «Фудзиямадагы кадыр түндө», Г. Маркестин романында ачылып берилиши; V. Экологиялык жаңы окуунун тереңдетилген (глубинная) экологиянын «Деңиз жээгин бойлогон Ала-Дөбөт» повестинде көрсөтүлүшү; VI. Экологиялык аң-сезимдин, тарыхый аң-сезимдин компоненти катарында «Кылымга тете күн» романында ачылып берилиши; VII. Моралдык, нравалык кыяматтардын экологиялык-социалдык кыяматтарга экстраполяцияланышынын «Кыямат» романында ачылып берилиши. VIII. Биоэтикалык маселелердин актуалдуулугу жана анын «Кассандра тамгасы» романында чагылдырылышы. Ч. Айтматовдун бул маселелер боюнча жыйынтыктары. IX. Айтматов экологиялык жаңы парадигманы, жаңы гуманизмди калыптандыруунун активдүү күрөшүүчүсү; X. Жазуучунун экологиялык көз караштарынын нормативдик жыйынтыктары;

Макалалар: Эки чыгармадагы үндөштүктөр кокустукпу же мыйзамченемдүүлүкпү?; Ч. Айтматовдун, Г. Маркестин чыгармаларындагы үндөштүктөр; Улуу романдын улуу сабагы; Г. Маркестин таблеткасы»; Алдыдагы «2 секундада» бизди «эмнелер күтөт?»; «Табынабыз тоолорго, табынабыз» же Дүйнөдөгү кыргыздардын II курултайындагы бир факт жөнүндө.

704. САДЫКОВ А., Жантаев А. Чыңгыз Айтматов реализм дүйнөсүндө / А. Садыков, А. Жантаев [Ч. Айтматовдун чыгармаларынын каармандары Дүйшөн, Танабай, Бостон, Эдигей жөнүндө] – Б., 2001. – 62 б.

705. ТУРДУКОЖОЕВ Т. Ч. Айтматовдун «Жамийла» повестиндеги образдуу көркөм сөз каражаттары: Орто мектептин окуучулары жана жогорку окуу жайынын студенттери үчүн окуу куралы / Т. Турдукожоев. – Ош, 2000. – 40 б.

706. АКМАТАЛИЕВ А. Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылык жолу: Мугалимдер үчүн: Жазуучунун өмүрүн, чыгармачылыгын үйрөнүүгө кошумча материалдар / А. Акматалиев. – Ф.: Мектеп, 1988. – 64 б.

* * *

706.1. ОСМОНКУЛОВ К. Жазуучунун чыгармаларындагы укуктук тарбия / К. Осмонкулов // Кыргыз Туусу. – 2018. – 19-янв. – № 4. – Б. 8.

706.2. АРЗЫБАЕВ Т. К. Ч. Айтматовдун чыгармалары менен жаш муундарды тарбиялоо келечектин ачкычы / Т. К. Арзыбаев // «Айтматов окуулары-2015»: Эл ара-

лык илим.-практ. конф. материалдары = Материалы Международной научно-практ. конф. «Айтматовские чтения-2015». – Б., 2015. – Б. 361-367.

Автор макаласында жаш муундарды тарбиялоодо адабий чыгармаларды, өзгөчө Ч. Айтматовдун чыгармаларын окутуу менен адамдык бийик сапаттарга, гуманизмге, жаратылышты сүйүүгө, улуттук көркөм нарктарды сактай билүүгө, урматтоого, тазалыкка тарбиялоого чоң жол ачыларына токтолот.

Адамгерчилик, нравалуулук маселелери «Кызыл жоолук жалжалым», «Бото көз», «Ак кеме» повесттеринде, «Кылым карытар бир күн» романында көркөм сүрөттөлгөн. «Ак кеме» повестинде баланын турмушта болуп жаткан бардык жаман жосундарга аралашпай таза бойдон балык болуп, түбөлүктүү жашоосуна кетиши жаш муундарды бийик нравалуулукка үндөөрү айтылат. Андан ары макалада «Фудзиямадагы кадыр түн» драмада таза жүргөн адамдын (Мамбет) образы, «Кыямат» романындагы каармандардын жашоого, өмүргө, жаратылышка жасаган мамилелери, философиялык көз караштары, дагы бир көйгөй наркомания. Чыгармадагы мына ушундай оң жана терс сапаттарды айырмалап, каармандардын образдарын талдоого алдырып, жат көрүнүштөрдөн алыс болууга тарбиялоо керек деген ой-пикирин ортого салат.

706.3. КИМСАНОВ К. И. Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары – өзбек адабияты предметинде / К. И. Кимсанов [Окутуу өзбек тилинде жүргүзүлгөн мектептерде] // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 396-401.

706.4. ТУРДУКОЖОЕВ С. Кош бол, ак илбирс, сени сактай албадык... / С. Турдукожоев [Ч. Айтматовдун «Тоолор кулаганда» романын окутуу] // Кыргыз тили жана адабияты: Окутуунун инновациялык технологиялары. – 2014. – № 3. – Б. 41-45.

706.5. БАЙТИКОВА Б. Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы балдардын ыйман адептеринин берилиши / Б. Байтикова // Адамдын туруктуу өнүгүшү өлкөнү өнүктүрүүнүн максаты жана майнабы. VI илимий симпозиум. – Б., 2013. – Б. 112-116.

706.6. ИПТАРОВ С. Ч. Айтматов жана адамгөй билим берүү концепциясы / С. Иптаров [Жазуучунун чыгармаларындагы педагогикалык концепциясы тууралуу] // Адамдын туруктуу өнүгүшү өлкөнү өнүктүрүүнүн максаты жана майнабы. VI илимий симпозиум. – Б., 2013. – Б. 24-36.

706.7. ИПТАРОВ С. Чыңгыз Айтматов жана адам парасатын ардактаган этнопедагогикалык концепция / С. Иптаров // Шоокум. – 2013. – № 10. – Б. 28-30; № 11. – Б. 20-23; № 12. – Б. 16-19.

706.8. МУРАТОВ А. Казак кыйырлары жана Чыңгыз Айтматов / А. Муратов // Борбордук Азиядагы педагогикалык кадрларды даярдоонун теориясы жана практикасы. II эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. Чыг. 1. / Ж. Баласагын атын. КУУнун Жарчысы. – Б., 2013. – Б. 496-500.

706А. ТОКОЕВ Т. Ч. Айтматовдун суук көздөн сактоочусу, же өрт өчүргүч... / Т. Токоев [Жазуучунун чыгармаларындагы тилдик өзгөчөлүктөр жөнүндө] // Токоев Т. Кыргыз тилиндеги экспрессивдүү синтаксистик конструкциялар. – Б., 2006. – Б. 139-147; Билим жана тарбия. – 2006. – № 1 (7). – Б. 63-69.

707. РЫСБАЕВ С. Ч. Айтматовдун «Ат этнопедагогикасы» жөнүндө: жаңы китепке пикир / С. Рысбаев [Окумуштуу, публицист А. Муратовдун «Ат этнопедагогикасы – Айтматовдо» деген китеби жөнүндө] // Кут билим. – 2005. – 29-март. – № 12. – Б. 8.

708. МУРАТОВ А. Ат этнопедагогикасы Айтматовдо / А. Муратов [Балдарга тарбия, билим берүү багытындагы элдик салттар] // Кыргыз Туусу. – 2004. – № 65 (7-9-сент.). – Б. 6; № 66 (10-13-сент.). – Б. 10; № 67 (14-16-сент.). – Б. 6.

709. УМАРБЕКОВА А. А. Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы элдик педагогикалык идеялар / А. А. Умарбекова // Ч. Айтматов жана кыргыз руху. – Б., 2004. – Б. 171-178.

710. АЛМАЗБЕКОВА А. Балалыктын асманын баяндаган / А. Алмазбекова [«Себат» аттуу кыргыз-түрк балдар лицейинде өткөн Ч. Айтматовдун «Балалыгым» аттуу китебинин бет ачар аземи тууралуу] // Эркин Тоо. – 2003. – 18-дек. – № 19. – Б. 7.

711. ЖАНТАЕВ А. С. Өз чындыгынан баш тартпаган каарман: 1. Дүйшөн / А. С. Жантаев [«Биринчи мугалим» повестин окутуу] // Эл агартуу. – 2001. – № 1-2. – Б. 21-28.

712. ЖАНТАЕВ А. Өз чындыгынан баш тартпаган каарман: Бостон / А. Жантаев [«Кыямат» романы] // Эл агартуу. – 2001. – № 3-4. – Б. 30-35.

713. ЖАНТАЕВ А. С. Өз чындыгынан баш тартпаган каарман: 2. Танабай / А. С. Жантаев [Айтматовдун «Гүлсарат» повестин окутуу] // Эл агартуу. – 2001. – № 1-2. – Б. 28-35.

714. ЖАНТАЕВ А. С. Өз чындыгынан баш тартпаган каарман: Эдигей / А. С. Жантаев [«Кылым карытар бир күн» романы боюнча] // Эл агартуу. – 2001. – № 3-4. – Б. 23-29.

715. МУРАТОВ А. Ч. Айтматов жана «Себат» / А. Муратов [Жазуучу менен Бишкектеги кыргыз-түрк лицейинде жолугушуу] // Аалам. – 2001. – 16-22-май. – № 18. – Б. 4.

716. БАЙСАБАЕВ Б. Системалуу курста Ч. Айтматовдун өмүрү, чыгармачылыгы боюнча обзордук лекция жүргүзүү / Б. Байсабаев // Ч. Айтматов жана руханий маданият. – Б., 1999. – Б. 38-45.

717. ТУРКМЕНОВ А. Кайдыгер окулбай түрган чыгарма / А. Туркменов [Ч. Айтматов менен окурмандардын жолугушуусу] // Эркин Тоо. – 1996. – 19-июнь. – № 82-83. – Б. 3.

718А. САРМАНБЕТ. Айтматов арабызда / Сарманбет: [Жазуучу менен жаштардын жолугушуусу] // Заман Кыргызстан. – 1995. – 7-апр. – Б. 1.

719. КОЙЧУМАНОВ Ж. «Эр эмгегин эл баалайт» же Айтматов жөнүндөгү жаңы китептер тууралуу / Ж. Койчуманов // Эркин Тоо. – 1995. – 28-июнь. – Б. 10.

720. ТҮЛӨГАБЫЛОВ М. Чыңгыз кичинекейлердин да чоң жазуучусу / М. Түлөгабылов // Ч. Айтматов жана азыркы руханий маданият = Ч. Айтматов и современная духовная культура. – Б., 1993. – Б. 8-16.

721. ҮКҮБАЕВА Л. Канткенде адам улуу болот?: Ч. Айтматовдун педагогикалык сабактарынан / Л. Үкүбаева // Кыргыз Туусу. – 1991. – 12-дек.

722. КӨКӨЕВ А. Балдар жана Айтматовдун балдары / А. Көкөев [Балдар жөнүндө жазган чыгармаларынын тарбиялык мааниси жөнүндө] // Мугалимдер газетасы. – 1988. – 7-окт.

723. РЫСБАЕВ С. Чыгармачыл өмүр жөнүндө баян / С. Рысбаев [Мектептин мугалимдери үчүн жазылган А. Акматалиевдин «Ч. Айтматовдун чыгармачылык жолу» аттуу китеби жөнүндө окурмандын ою] // Мугалим. газетасы. – 1988. – 16-сент.

724. ТУРГУНОВ К. Мезгил жүгүн көтөргөн образ / К. Тургунов [«Кылым карытар бир күн» романын окутуу] // Мугалимдер газетасы. – 1988. – 28-окт.

725. МАМБЕТАЛИЕВ А. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларын мектепте окутуу: Мугалимдер үчүн методикалык колдонмо / А. Мамбеталиев. – Ф.: Мектеп, 1982. – 72 б.

Китепте Ч. Айтматовдун өмүр жолун жана чыгармачылыгын мектепте окутуу, анын натыйжалуулугун арттыруу маселесине арналган методикалык көрсөтмөлөр берилген.

726. МУРАТОВ А. Ч. Айтматовдун «Кылым карытар бир күн» романын окутуунун айрым маселелери / А. Муратов. – Ф.: Мектеп, 1987. – 40 б.

727. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматовдун чыгармаларындагы адамзат проблемасы / А. Акматалиев // Эл агартуу. – 1987. – № 2. – Б. 55-60.

728. СЫДЫКОВ Н. Ч. Айтматовдун «Саманчынын жолу» повестиндеги пейзаж / Н. Сыдыков // Эл агартуу. – 1986. – № 4. – Б. 59.

729. ТОКОЕВ Т. Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы парцелляциялык түзүлүштөгү багыныңкы татаал сүйлөмдөр / Т. Токоев // Эл агартуу. – 1986. – № 4. – Б. 59.

730. АКМАТАЛИЕВ А. Чыгармачылык боордоштук: Окумуштуу – адабият мугалимдерине / А. Акматалиев // Мугалимдер газетасы. – 1985. – 20-март.

Жогорку класстын окуучулары тигил же бул чыгармаларга баа берүүдө кыйынчылыктарга учурабасын үчүн адабияттардын өз ара байланышы жана таасири жөнүндөгү проблемаларга токтолуп, Ч. Айтматовдун «Бетме-бет» жана В. Распутиндин «Эсен болуп, эстей жүр» аттуу чыгармаларын анализдеп көрсөтөт.

731. АКМАТАЛИЕВ А. Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы көркөмдүк салыштыруу / А. Акматалиев // Эл агартуу. – 1981. – № 6. – Б. 51-53.

732. ЗАКИРОВА С. Ч. Айтматовдун чыгармасындагы балдар темасы / С. Закирова // С. Закирова. Публицисттин үнү: Адабий очерк. – Ф., 1980. – Б. 57-102.

732А. ЗАКИРОВА С. Эл чарбасы боюнча көтөрүлгөн айрым маселелер / С. Закирова // С. Закирова. Публицисттин үнү: Адабий очерк. – Ф., 1980. – Б. 103-117.

Макалада Ч. Айтматовдун эл чарба, эл агартуу, адабият жана искусство боюнча жазган публицистикалык чыгармаларына талдоо жүргүзүлгөн. Салыштыруу максатында жазуучунун айрым прозаларынан жана публицистикаларынан үзүндү-факты келтирилген.

733. ЗАКИРОВА С. Ч. Айтматовдун чыгармаларында тынчтык жана согуш темасы / С. Закирова // Эл агартуу. – 1974. – № 5. – Б. 53-61.

734. МОМБЕКОВ К. Чыңгыз Айтматовдун «Жаныбарым, Гүлсары» повестин окутуу / К. Момбеков // Эл агартуу. – 1974. – № 9. – Б. 33-35.

735. МАМБЕТАЛИЕВ А. Көркөм чыгарманын тили / А. Мамбеталиев // Мугалимдер газетасы. – 1971. – 21-сент.

736. МАМБЕТАЛИЕВ А. VIII класста Ч. Айтматовдун чыгармаларын окутуу / А. Мамбеталиев // Мугалимдер газетасы. – 1969. –1-февр.

737. САДЫКОВ А. Ч. Айтматовдун чыгармачылыгындагы өзгөчөлүктөр / А. Садыков // Мугалимдер газетасы. – 1964. – 7 июль.

737.1. БЕЙШЕЕВА Н. Д. Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы искусствodo // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары = Материалы Международной научно-практ. конф. «Айтматовские чтения-2015». – Б., 2015. – Б. 331-337.

Автор бул макаласында жазуучунун чыгармалары жөнөкөй, элестүү, поэтикалуу тил менен жазылган стилдик өзгөчөлүккө ээ экендигин жана бардык чыгармаларында образдар, пейзаждык сүрөттөөлөр, көркөм деталдар турмуш чындыгы менен терең айкалышкандыгын белгилеген. Кыргыз улуттук киносунда «Биринчи мугалим» повести кинематографисттерге тарыхый-революциялык теманы жандандырууга түрткү берсе, «Саманчынын жолу» экранга бийик оптимизмди алып келгенине, ошондой эле «Жаныбарым Гүлсары» повести граждандуулукту экранга алып чыкса, «Асма көпүрө», «Кызыл алма», «Ак кеме» чыгармалары кино тартуучуларга элибиздин бүгүнкү күндөгү турмушун тереңирээк изилдөөгө багыт көрсөткөндүгүн жазат автор. Андан ары макалада 1969-жылы «Мосфильм» студиясы тарабынан «Жамийла» фильми, ушул эле жылы «Жоргонун жүрүшү», «Жаныбарым Гүлсары» повести боюнча жана башка кинолордун тартылышы жөнүндө айтылат.

Ч. Айтматовдун чыгармаларын экрандаштыруу, анын көркөм прозасын экранга алып чыгуу канчалык кыйынчылыкка турса да, анын чыгармалары миллиондогон көрүүчүлөрдүн сүймөнчүлүгүнө ээ болгондугун жана экрандаштырылган фильмдердин жогорку көркөмдүк сапатка көтөрүлүшүнө жазуучунун кино ишине түздөн-түз катышып, фильмдин сценарийин өзү жазышып кино тартуучуларга кеңеш берип турушунун өзү өзгөчө мааниге ээ экендигине токтолгон.

Ч. АЙТМАТОВДУН ЧЫГАРМАЛАРЫ ИСКУССТВОДО

Ч. Айтматовдун чыгармалары кинодо

Чыңгыз Айтматовдун дээрлик көпчүлүк чыгармалары искусствонун башка түрлөрүндө (кино, театр, балет, живопись, ж.б.) кеңири өмүр сүрүп жатышат. Айрыкча киноискусствodo жазуучунун ар бир чыгармасы экран өмүргө ээ болуп, өзүнүн элестүүлүгү, айкындуулугу, динамикалуулугу жана окуялардын курч кагылышуулары менен кинематографисттердин кызыгуусун арттырууда.

Жазуучунун прозаларынын негизинде республикалык жана союздук киностудиялар тарабынан тартылган ондон ашык фильмдер экранга чыгарылды. Төмөндө сунуш кылынган макалалар жазуучунун чыгармалары боюнча коюлган кинофильмдер менен телефильмдердин качан жана кимдер тарабынан тартылганы, темасы, проблемасы, кейипкерлерди кайсы ак- терлор ойногону, алар кандай сыйлыкка татыктуу болгондугу жөнүндө маалыматтарды берет. Ошондой эле фильмдердин жетишкен жана жетишпеген жактары көрсөтүлгөн айрым ойлор, сын-пикирлер айтылган.

737А. КУДАЙБЕРГЕН УУЛУ Г. Айтматов жана «Керемет керемети» / Г. Кудайберген уулу [Айтматов жана кино өнөрүнүн өнүгүшү тууралуу] // Заман Кыргызстан. – 2010. – № 2 (22-янв.). – Б. 13.

737Б. АБИЛОВ А. Кино кереметин кемелине келтирген / А. Абилов [Ч. Айтматовдун чыгармалары боюнча тартылган кинофильмдер] // Эркин Тоо. – 2008. – № 44 (17-июнь). – Б. 18.

738. АСАНБЕКОВ С. Экрандагы экинчи өмүр / С. Асанбеков // Ленинчил жаш. – 1978. – 12-дек.

Айтматовдун чыгармалары конкреттүү режиссерлорго, актерлорго кандай таасир бергендиги жана анын чыгармаларынын негизинде жаралган фильмдер жөнүндө баяндалат.

739. АШЫМОВ К. Секимов А. Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары экранда / К. Ашымов // Чыңгыз Айтматов жана искусство. – Ф., 1978. – Б. 3-44; Ала-Тоо. – 1978. – № 3. – Б. 120-133.

740. БОРБИЕВ Э. Жакшынын шарапаты / Э. Борбиев [Ч. Айтматов жана кино] // Кыргызстан Маданияты. – 1978. – 12-дек. – № 50. – Б. 1.

* * *

«АПТАП»– режиссер-коюучу Л. Шепитько.

Бул фильм «Бото көз» аңгемесинин негизинде тартылган. Элге кеңири белгилүү бул чыгарманын күчүн төмөндөтпөстөн турмушка ашыруу, киноискусствонун каражаттары менен анын духун, идеялык багытын так элестетип берүү эң татаал жана жооптуу милдет болгон. Фильм өзүнүн көркөмдүк чечилишинин жаңылыгы, образдын психологиялык жактан тереңдиги менен кыргыз киносунда олуттуу фильмдердин бири болуп калган. Ал 1964-жылы Карловы Варыда өткөн бүткүл дүйнөлүк XIV кинофестивалда баш байгеге ээ болгон.

741. ИДИРИСОВА Б. Мына өлкөнүн ээси / Б. Идирисова // Лениндик туу (Талас). – 1963. – 15-сент.

742. АБДИЕВ М. «Ботокөз» / М. Абдиев // Ленинчил жаш. – 1962. – 24-июнь.

«БИРИНЧИ МУГАЛИМ» – режиссер-коюучу А. Михалков- Кончаловский.

Фильмди түзүүчүлөр көркөм чыгарманын мазмунунун кеңдигине таянуу менен экранда кыргыз элинин турмушундагы маанилүү этапты баяндашкан. Мында Дүйшөндүн аракети, күрөшү аркылуу революциячыл көз караштагы адамдардын ортосундагы кагылышуу көрсөтүлөт. Чыгарманын баш каарманы Алтынайдын ички дүйнөсүндө катылган сырларды көрүүчүлөргө толук жеткиргендиги үчүн Н. Аринбасаровага Венецияда өткөн XXVII эл аралык кинофестивалда (1966) эң мыкты ойногон аялдардын ролуна таандык «Озелла» күмүш медалы ыйгарылган.

743. ИБРАИМОВ К. Теректер шуулдаганда... / К. Ибраимов // Жаш ленинчи. – 1965. – № 8. – Б. 20-21.

744. СИМОНОВ К. Романтиканын турмуштук чындыгы: Жазуучунун заметкасы / К. Симонов // Сов. Кыргызстан. – 1965. – 15-дек.

«САМАНЧЫНЫН ЖОЛУ»–режиссеру Г. Базаров.

Түп нуска сыяктуу эле фильмдин да негизги окуялары согуштун каардуу жылдарында өтөт. Согуш бүткүл совет элдери сыяктуу эле кыргыз элине да кошо ала келген жоготуунун кан какшаткан күйүтү, ачарчылык, ошондой эле тынымы жок эмгек, зарыга күттүргөн үмүт Толгонай эненин эскерүүсүндө баяндалат. Фильмде айтылуучу ой эненин образы менен тыгыз байланышкан.

745. МАМАТАЛИЕВ С. «Саманчынын жолу» экранда / С. Маматалиев // Ленин жолу (Ош). – 1968. – 3-февр.

746. ӨМҮРЗАКОВ М. Турмуш чындыгы / М. Өмүрзаков // Кыргызстан маданияты. – 1967. – № 15. – 14-апр. – Б. 10-11.

«ЖАМИЙЛА» фильми – режиссер-коюучу И. Поплавская.

«Жамийла» повестинин негизинде кинематографисттер сүйүүнүн эң сонун тарыхын баяндаган лирикалык мазмундагы фильмди жаратышкан. Жамийла менен Даниярдын ортосундагы болуп өткөн сүйүү баяны көркөм чыгармадагыдай эле фильмде да Сейиттин ой толгоолору, эскерүүлөрү аркылуу баяндалат. Сейиттин эскерүүлөрүн Чыңгыз Айтматов өзү окуйт. Автордун токтоо, коңур үнү «сүйүү жөнүндө эң сонун баянды» көрүүчүлөргө өтө жөнөкөй, жүрөккө жакын жеткирет. Бул – фильмдин эмоциялуулугун, таасирдүүлүк күчүн арттырган.

747. ЖАМИЙЛАНЫН махабаты: [ГДРдин телевизиондук экранында] / Котор. М. Нисман // Ленин жолу. – 1970. – 4- нояб.

748. АДАМАЛИЕВ К. Махабат баянынын жаңы өмүрү: Көрүүчүнүн пикири / К. Адамалиев // Ленинчил жаш. – 1969. – 4-дек.

749. ЖАМИЙЛА экранда // Сов. Кыргызстан. – 1969. – 23- нояб.

750. СУЛТАНАЛИЕВ К. Жамийла / К. Султаналиев // Ленин жолу (Ош). – 1969. – 15-нояб.

751. ӨМҮРЗАКОВ М. «Жамийланын төртүнчү өмүрү» / М. Өмүрзаков // Кыргызстан маданияты. – 1968. – 23-окт. – № 43. – Б. 3.

«ЖОРГОНУН ЖҮРҮШҮ» – режиссер-коюучу С. Урусевский.

Коллективдештирүү мезгилиндеги активист, коммунист, жылкычы Танабай Бакасов жөнүндөгү «Жаныбарым, Гүлсарым» повести граждандуулук, партиялуулук проблемаларын козгогон терең философиялык мазмундагы фильмди жаратууга мүмкүнчүлүк түзгөн. Кинематографисттер көркөм чыгарманын башкы өзөгүнө басым жасоо менен анын тематикасын, проблематикасын кинематографиянын каражаттары менен чечмелөөгө, турмуштук социалдык көрүнүштөрүн тереңирээк анализдөөгө аракеттенишет.

752. МАМАТАЛИЕВ С. Жоргонун жолу / С. Маматалиев // Ленин жолу (Ош). – 1970. – № 31. – 13-февр. – Б. 4. (Кыргыздын жаңы киносу).

753. КОЛДОЕВ Э. Ала-Тоолук жоргонун жүрүшү / Э. Колдоев // Ленинчил жаш. – 1969. – 2-сент.

754. МОМБЕКОВ К. «Жаныбарым, Гүлсарым» повести экранда / К. Момбеков // Сов. Кыргызстан. – 1969. – 23-янв.

755. НАСИРДИНОВ Т. Көрүшкөнчө, Гүлсары! / Т. Насирдинов // Октябрь таңы (Киров). – 1968. – 31-окт.

* * *

756. НАРГОЗИЕВ Б. «Жаныбарым Гүлсары» кайра тартылууда: Көркөм телефильм / Б. Наргозиев // Кыргызстан маданияты. – 1983. – № 34. – 25-авг. – Б. 1, 6.

«МЕН – ТЯНЬ-ШАНЬ» – режиссер-коюучу И. Поплавская.

Фильм жазуучунун «Кызыл жоолук жалжалым» аттуу повестинин негизинде (жогорку көлөмдүк сапатка көтөрүлө албай калган «Ашуу» фильми да ушул повесть боюнча тартылган) коюлган. Фильмди түзүүчүлөр замандаштарыбыздын моралдык облигин, рухий күчүн, алардын дүйнөгө карата болгон көз караштарын, мүнөздөрүн ачып берүүнү негизги багыт кылып алышкан. Фильм каармандардын тагдырларын баяндоо менен гана чектелбестен, элибиздин бүгүнкү турмушундагы орчундуу көрүнүштөрдү – зор курулуш иштерин, жумушчулардын жашоо-тиричилигин, турмушта болуп жаткан жаңы карым- катнаштарды кеңири чалгылдырат.

757. АКМАТАЛИЕВ А., Белеков К. Асиянын кызыл жоолугу / А. Акматалиев // Ленинчил жаш. – 1982. – 22-май.

«Кызыл жоолук жалжалым» повести боюнча Түркия мамлекети койгон «Кызыл жоолук» аттуу кинолента жөнүндө баяндалат.

758. АЛИМБАЕВ Ш. Ажары ачылган образдар / Ш. Алимбаев // Кыргызстан маданияты. – 1973. – 21-июнь. – № 25. – Б. 9.

759. КАЛДАРОВ Э. Жаңы турмуш фильми / Э. Калдаров // Кыргызстан маданияты. – 1973. – 26-июль. – № 30. – Б. 4-5.

760. КЕЛДИБЕКОВ А. Менин жерим – сенин жериң / А. Келдибеков // Кыргызстан маданияты. – 1973. – 21-июнь. – № 25. – Б. 8-9.

761. КЕНЖЕЕВ Т. «Мен Тянь-Шань» / Т. Кенжеев // Ленин жолу (Ош). – 1973. – 17-март.

762. МУРЗАЕВ А. Жаңы фильм экранда / А. Мурзаев // Сов. Кыргызстан. – 1973. – 31-март.

763. ӨМҮРАЛИЕВ Ч. «Мен Тянь-Шань»: Көрүүчүлөрдүн ой толгоосунан / Ч. Өмүралиев // Кыргызстан маданияты. – 1973. – 12-июль. – № 28. – Б. 6.

764. УРБАЕВ А. Бешинчи беттешүү: Кино көрүүчү ой бөлүшөт / А. Урбаев // Ленинчил жаш. – 1973. – 26-апр.

765. АЛЫКУЛОВ Б. Тоолор поэмасы / Б. Алыкулов // Сов. Кыргызстан. – 1972. – 26-дек.

766. «МЕН Тянь-Шань» экранда // Сов. Кыргызстан. – 1972. – 16-дек.

767. «МЕН Тянь-Шань» // Кыргызстан маданияты. – 1971. – 1-дек. – № 48. – Б. 2.

768. ФИЛЬМДИН аты «Мен Тянь-Шань» // Сов. Кыргызстан. – 1971. – 18-нояб. – Б. 4.

769. КОСЯКОВАЗ. Эң башкысы – адам / З. Косякова // Сов. Кыргызстан. – 1962. – 22-март.

«Ашуу» кинофильми жөнүндө.

* * *

«КЫЗЫЛ АЛМА» – режиссер-коюучу Т. Океев.

«Кызыл алма» повестинин негизинде тартылган бул фильмде бүгүнкү күндөгү элибиздин турмушунда кездешүүчү көпчүлүккө жакшы тааныш көрүнүштөр, окуялар, ар бир адамдын сезиминде уялаган сүйүүгө, эмгекке байланыштуу үй-бүлөлүк, коомдук маселелер көрсөтүлөт, олуттуу проблемалар козголуп, адам мүнөздөрү, психологиялары ар тараптуу терең жана кеңири изилденет.

770. КАЛИДЕВ А. «Кызыл алма» – бакыт символу / А. Калидев // Кыргызстан маданияты. – 1976. – № 15. – 8-апр. – Б. 7.

771. АЛЫКУЛОВ Б. «Кызыл алма» / Б. Алыкулов // Ленинчил жаш. – 1975. – 31-май.

772. БАЙТЕМИРОВ Н. «Кызыл алма» / Н. Байтемиров // Сов. Кыргызстан. – 1975. – 30-май.

773. БӨКӨНБАЕВ С. «Кызыл алма» / С. Бөкөнбаев // Кыргызстан маданияты. – 1975. – № 21. – 22-май. – Б. 15.

774. ДАРДЫКИНА Н. Ысык-Көлдүн шамалы / Н. Дардыкина // Ленинчил жаш. – 1975. – 19-июль.

775. ЗОРКИЙ А. «Кызыл алманын» даамы / А. Зоркий // Сов. Кыргызстан. – 1975. – 15-июль; Кыргызстан маданияты. – 1975. – № 29. – 17-июль. – Б. 2.

776. КОМАРОВ А. «Кызыл алма» / А. Комаров // Ленинчил жаш. – 1975. – 23-янв.

777. «КЫЗЫЛ АЛМА» // Сов. Кыргызстан. – 1975. – 15-май.

778. ЛИПКОВ А. «Кызыл алма» / А. Липков // Сов. Кыргызстан. – 1975. – 17-июль; Ленинчил жаш. – 1975. – 19-июль; Кыргызстан маданияты. – 1975. – № 30. – 24-июль. – Б. 6.

779. МУРАТОВ А. «Кызыл алма» / А. Муратов // Ленин жолу (Ош). – 1975. – 5-дек.

780. ЧОКМОРОВ С. Адамдын жан дүйнөсүнүн байлыгы жөнүндө / С. Чокморов // Кыргызстан маданияты. – 1975. – № 29. – 17-июль. – Б. 1.

781. ЧОКМОРОВ С. Кубанычтабыз / С. Чокморов // Кыргызстан маданияты. – 1975. – № 32. – 7-авг. – Б. 15.

782. «КЫЗЫЛ АЛМА» // Кыргызстан маданияты. – 1974. – № 17. – 25-апр. – Б. 14.

«АК КЕМЕ» – режиссер-коюучу Б. Шамшиев.

«Ак кеме» повестинин негизинде бүгүнкү күндүн курч проблемаларын козгогон терең философиялык мазмундагы фильм жаралган. Фильмдин башынан аягына чейин

адилеттик менен наадандыктын күрөшү курч коюлат. Адилеттик наадандыкка эч качан моюн сунбайт, жеңилбейт. Повестте да, фильмде да негизги идея мына ушул идеяны ыйык тутуп, экрандын тилине өтө ийкемдүү которгон. Фильмдин терең философиясы көрүүчүлөрдү ойго салып, турмушка дагы бир жолу тереңирээк көз чаптырууга мажбур кылат. «Ак кеменин» экранга чыгышы советтик киноискусствodогу зор жаңылык катары белгиленип, Фрунзе шаарында өткөн Бүткүл союздук IX кинофестивалдын (1976) баш байгеси ыйгарылган. Бул окуя менен дүйнөгө белгилүү болгон көп улуттук советтик кинематографиянын ичиндеги кыргыз кинематографиясынын жаңы этабы белгиленди. «Ак кеменин» экрандык варианты 1976-жылы Карловы Варыда чехословакиялык-советтик достук коомунун сыйлыгына, 1977-жылы Авелинодогу (Италия) фестивалда күмүш байгеге, 1977-жылы Торонто (Италия) шаарындагы фестивалда «Алтыылык алтын бутак» баш байгесине татыктуу болгон. Ал эми фильмди түзүүчүлөргө – повесттин жана сценарийдин автору Ч. Айтматовго, режиссер-коюучу Б. Шамшиевге, башкы оператор М. Мусаевге СССРдин Мамлекеттик сыйлыгы ыйгарылган.

783. САБЫРХАЖУЕВ К. «Ак кеме» фильми Стамбулда / К. Сабырхажуев // Сов. Кыргызстан. – 1982. – 28-авг.

784. КОШОЕВ М. «Ак кемедеги» образдарга ой жүгүртүү / М. Кошоев // Кыргызстан маданияты. – 1979. – № 12. – 22-март. – Б. 4-5.

785. АКЖОЛОВ С. Сыймыктана алабыз / С. Акжолов // Кыргызстан маданияты. –1977. – № 47. – 17-нояб. – Б. 5.

786. БОРБИЕВ Э. «Ак кеменин» жеңиши / Э. Борбиев // Сов. Кыргызстан. – 1977. – 12-нояб.

787. ИВАНОВА В. Адамгерчиликтин поэзиясы / В. Иванова // Сов. Кыргызстан. – 1977. – 1-апр.

788. ЛЕВЧЕНКО В. Чыңгыз Айтматовдун катаал чындыгы: («Ак кеме» повестинин экрандаштырылышы жөнүндө ой) / В. Левченко // Кыргызстан маданияты. – 1977. – № 11. – 10-март. – Б. 3.

789. ЛИПОВОЙ Б. Ак кемедеги дагы бир сыйлык / Б. Липовой // Сов. Кыргызстан. – 1977. – 9-сент.

790. МАМЫТОВ Ж. Кыргыз кино өнөрү өрдө / Ж. Мамытов // Кыргызстан маданияты. – 1977. – № 47. – 17-нояб. – Б. 4-5.

791. МУРЗАЕВ А. Нургазынын ыйык дүйнөсү / А. Мурзаев // Мугалимдер газетасы. – 1977. – 9-февр.

792. ӨМҮРАЛИЕВ У., Турдиев Т. Жакшылыктын данеги / У. Өмүралиев, Т. Турдиев // Нарын правдасы. – 1977. – 18-янв.

793. АЛЫКУЛОВ Б. Ак кеме: Байгелүү фильм / Б. Алыкулов // Сов. Кыргызстан. – 1976. – 28-апр.

794. БОРКЕЕВ Б. «Ак кеме» алыска сүзө берсин / Б. Боркеев // Мугалимдер газетасы. – 1976. – 16-апр.

795. ЗАКИРОВА С. «Ак кеме» баянынан / С. Закирова // Ленинчил жаш. – 1976. – 24-апр.

796. КАРЫМШАКОВ С. Художниктин жоопкерчилиги / С. Карымшаков // Кыргызстан маданияты. – 1976. – 15-апр. – № 16. – Б. 3, 14.

797. КУШУБЕКОВ К. «Ак кеме» байсалдуу сапарда / К. Кушубеков // Ленинчил жаш. – 1976. – 25-март.

798. СҮЙӨРКУЛОВ Т. «Ак кеме» Москвада / Т. Сүйөркулов // Ленинчил жаш. – 1976. – 25-дек.

799. МЫРЗАЕВ А. Жаратылышты коргоого чакырык / А. Мырзаев // Ленинчил жаш. – 1975. – 27-нояб.

800. САВИЦКИЙ Н. Балалык жөнүндө этюд / Н. Савицкий // Кыргызстан маданияты. – 1975. – № 49. – 4-дек. – Б. 8.

801. ДРОНОВ И. Бүлбүлдөйт «Ак кеме» алыста: (Репортаж) / И. Дронов // Кыргызстан маданияты. – 1974. – № 27. – 4-июль. – Б. 14.

«ЭРТЕ ЖАЗДАГЫ ТУРНАЛАР» – режиссеру Б. Шамшиев.

Аты уйкаш повесттин негизинде тартылган бул фильмде согуш алааматы асман-жерди чулгап, гүлүстан шаар, кыштак кыйрап, кызыл кан кыяндай аккан кыркынчы жылдардагы кыргыз айлынын аянычтуу турмушу, балтыр эти ката элек балакайлардын башына түшкөн түйшүктөр баатырдык- романтикалык баллада катары көз алдыга тартылат.

802. ГИЛЯЗЕТДИНОВ И. Турналар бийикте учушат / И. Гилязетдинов // Кыргызстан аялдары. – 1980. – № 28. – Б. 22-23.

803. ЗАК М. Утурлашкан кыймыл (Котор. Т. Орозалиев) / М. Зак // Кыргызстан маданияты. – 1980. – № 20. – 15-май. – Б. 6.

804. АРЫКБЕКОВ Т. Невадагы премьера / Т. Арыкбеков // Ленинчил жаш. – 1979. – 11-сент.

805. «ЭРТЕ жаздагы турналар» экранда // Кыргызстан маданияты. – 1979. – 17-май. – № 20. – Б. 12.

806. ЭШИМБЕКОВ М. «Эрте жаздагы турналар» / М. Эшимбеков // Кыргызстан маданияты. – 1979. – № 21. – 25-май. – Б. 6.

* * *

«АТАДАН КАЛГАН ТУЯК» (сценарийдин автору Э. Борбиев, режиссеру Э. Уразбаев, оператору М. Дуганов, художниги Ж. Жумабаев).

Аты уйкаш кыска метраждуу телефильмде окуя Авалбектин тегерегинде өтүп, анын тагдыры аркылуу согуштун айынан жетим калып, турмуштун ачуу жагын эрте туюшкан ошол кездеги наристе балдардын кайгы-капасын, ой-санааларын, сагынычтарын, алардын катаал турмушун жалпылаштырып берүүгө умтулушкан.

807. САВИЦКИЙ Н. Балалык жөнүндөгү этюд / Н. Савицкий // Кыргызстан маданияты. – 1975. – № 49. – 4-дек. – Б. 8.

«АРМАН» – режиссер-коюучу Д. Садырбаев.

«Кайрадан жолугушуу» аңгемеси боюнча «Арман» аттуу толук метраждуу телефильм тартылган. Фильмдин окуялары да аңгемедегидей эле Чордон абышканын эскерүүсүндө өтөт. Согушта курман болгон уулун күткөн Чордон өңдүү жүздөгөн кыргыз абышкаларынын ойлогон ой-тилектери, мүдөөлөрү иш жүзүнө ашпай калгандыгы психологиялык планда баяндалат, ошондой эле Мекен үчүн курман болгондордун элестери эч качан унутулбастыгы жөнүндө зор ой айтылат.

808. АБДРАИМОВА Д. Чакан гүлдесте / Д. Абдраимова // Ленинчил жаш. – 1978. – 14-сент.

809. КАЛИДЕВ А. «Арман» / А. Калидев // Кыргызстан маданияты. – 1978. – № 40. – 23-сент. – Б. 14.

810. МАМЫТБЕКОВ А. Адам турмушунун улуулугу / А. Мамытбеков // Мугалимдер газетасы. – 1978. – 10-нояб.

811. СЕКИМОВ А. Жаңы телефильм тартылууда / А. Секимов // Ленинчил жаш. – 1976. – 23-сент.

«МАХАБАТ ДАСТАНЫ» – режиссеру Д. Садырбаев.

«Кылым карытар бир күн» романындагы Раймалы ага менен Бегимай жөнүндөгү легендадан алынган. Телефильмде адамдын талантын урматтап сүйүүнүн маселеси көтөрүлөт.

812. КАЛДАРОВ Э. Сыноодон өткөн махабат дастаны / Э. Калдаров // Сов. Кыргызстан. – 1986. – 9-февр.

813. КУЛМАМБЕТОВ Ж. Махабатсыз махабат дастаны / Ж. Кулмамбетов // Кыргызстан маданияты. – 1985. – № 33. – 15-авг. – Б. 5.

814. КАЛИДЕВ А. «Бекеттеги бир түн» («Кылым карытар бир күн» романы боюнча коюлган теле новелла) / А. Калидев // Сов. Кыргызстан. – 1986. – 20-дек.

* * *

815. ПАЗЫЛОВ А. «Кассандранын эн тамгасын» канадалыктар тартабы? / А. Пазылов // Кыргыз Туусу. – 2004. – № 9 (10-12-фев.) – Б. 6.

816. НУРДИНОВ Э. Чак Норрис – космосто: Ч. Айтматовдун чыгармалары боюнча космосто фильм тартылат / Э. Нурдинов // Кыргыз Туусу. – 1997. – 25-июль. – № 81. – Б. 1.

817. СЕКИМОВ А. «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт» / А. Секимов [Украинанын Довженко атындагы киностудиясында тартылган фильмге пикири] // Жаштык жарчысы. – 1991. – 5-дек. – № 95. – Б. 8.

818. СЕКИМОВ А. Айтматов жана кино / А. Секимов [Тажик, Түркмөн киностудиялары жазуучунун чыгармалары боюнча тарткан көркөм фильмдер] // Замана. – 1991. – № 10. – Б. 53-58.

819. СЕКИМОВ А. «Маңкурт» / А. Секимов [Ч. Айтматовдун «Кылым карытар бир күн» деген чыгармасы боюнча тартылган түркмөн тасмасы] // Ленинчил жаш. – 1990. – 25-авг.

820. СЕКИМОВ А. Жазуучу жана жаңы тасмалар / А. Секимов [Ч. Айтматовдун чыгармалары боюнча Кыргызстандан тышкары жерлерде тартылган фильмдер // Фрунзе шамы. – 1990. – 27-авг.

821. СЕКИМОВ А. Өргө чыгуу / А. Секимов [Б. Шамшиев тарткан «Фудзиямадагы кадыр түн» фильми жөнүндө] // Кыргызстан маданияты. – 1990. – 18-янв. – № 3. – Б. 11.

«Фудзиямадагы кадыр түн»: [Ч. Айтматов менен К. Мухаммеджановдун пьесасы боюнча тартылган фильм жөнүндө] // Экран. – 1989. – № 11. – Б. 6.

822. АКМАТАЛИЕВ А. Маңкурт болуп калбайлы / А. Акматалиев [Ч. Айтматовдун тажик режиссеру Бако Садыков менен биргелешип жазган «Алай-дүлөй» («Смерчь») киноповести жөнүндө] // Ленинчил жаш. – 1988. – 2-авг.

Ч. Айтматовго арналган тасмалар:

823. ДОСАЛИЕВ Э. Чыңгыз Айтматов жөнүндө баян / Э. Досалиев // Ленин туусу (Талас). – 1982. – 19-янв.

Кинорежиссер В. Н. Валиновскийдин «Чингиз Айтматов» аттуу фильми жөнүндө.

824. КОМАРОВ А. Швециянын телевидениеси Чыңгыз Айтматов жөнүндө / А. Комаров // Сов. Кыргызстан. – 1977. – 4-май.

Швецияда кыргыз жазуучусунун өмүрүн баратай турган толук метраждуу түстүү киноочерк тартышкан.

825. ЛИПОВОЙ Б. Финляндиянын телевидениеси Айтматов жөнүндө / Б. Липовой // Сов. Кыргызстан. – 1977. – 5-февр; Кыргызстан маданияты. – 1977. – № 7. – 10-февр. – Б. 2.

Ч. Айтматовдун чыгармалары театрда, музыкада жана сүрөт өнөрүндө

60-жылдардын экинчи жарымынан тартып жазуучунун нукура реалисттик духта жазылган чыгармалары театр репертуарын идеялык-көркөмдүк жактан байытып, анын адабий каармандары сахналык персонаждарга айланды. Чоң масштабдагы психологиялык чыгармаларынын кыргыз театрында, СССРдин башка театрларында жана чет өлкөлүк театрларда коюлушу ар кыл диапазондогу таланттын ачылышына шарт түзүп, актерлордун чыгармачылык активдүүлүгүн, ишке кызыгуусун арттырууда. Төмөндөгү сунуш кылынган ар бир спектакль жөнүндөгү макалалар, пикирлер, билдирүүлөр театр коллективдеринин бул чыгармаларды сахнага алып чыгып, аны элге жеткирүүдөгү зор эмгеги, спектаклдердеги окуялардын сүрөттөлүшү, ар бир көрүнүштү, окуяны коштогон музыканын, хорлордун берилиши жана каармандардын образдарынын ачылышы жөнүндө сөз кылат. Ошондой эле спектаклдерди сахнага алып чыгуудагы театр ишмерлеринин, көрүнүктүү сахна чеберлеринин эмгеги,

табылгалары жана образдарды ачууда актерлордун ийгиликтери, мүчүлүш жактары жөнүндө баяндалат.

825А. БЕЙШЕЕВА Н. Д. Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы искусствodo / Н. Д. Бейшеева // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 331-337.

825Б. ТЫНЫСТАНОВА Н. А. Айтматовдун чыгармачылыгындагы музыкалык символдордун алган орду / Н. А. Тыныстанова // Наука и новые технологии. – 2011. – № 7. – Б. 296-301.

826. ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВ жана искусство. – Ф.: Кыргызстан, 1978. – 153 б.

Мазм.: Ашымов К., Секимов А. Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары экранда. Сырымбетов А. Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары театр сахнасында; Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары музыкада; Жазуучунун дүйнөсү жана сүрөт өнөрү.

Китепте Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларынын негизинде жаралган спектакл-дердин театр сахналарында коюлушу, актерлордун оюну аркылуу кейипкерлердин образдарынын ачылышы, сценарийлердин киноэкранда көрсөтүлүшү, ал чыгармаларды коштогон музыканын жаралышы жана аткарылышы, акырында анын чыгармаларынын көркөм сүрөт менен кооздолушу жөнүндө кеңири сөз козголуп, талдоо жүргүзүлгөн.

826А. АБДЫРАЗАКОВ А. Ч. Айтматовдун драматургиядагы жаңычылдыгы / А. Абдыразаков // Вестник Кыргызского Национального Университета им. Ж. Баласагына. – 2011. – № 3. – Б. 43-48.

* * *

826Б. ТЫНАЛИЕВ М. Айтматов бир сүрөтчүнүн дүйнөсүндө / М. Тыналиев [Сүрөтчү Б. Абдылдаевдин Ч. Айтматов жөнүндөгү сүрөттөрү] // Кыргыз Туусу. – 2012. – № 75 (25-сент.). – Б. 9.

826В. ДОСБЕК УУЛУ А. Чыңгыз Айтматовдун сүрөт көргөзмөсү ачылды / А. Досбек уулу [Жазуучунун элесине арналган «Ч. Айтматовдун өмүрү жана чыгармачылыгы» аттуу сүрөт көргөзмөсү тууралуу] // Заман Кыргызстан. – 2011. – № 21 (17-июнь). – Б. 2.

* * *

827. КАЛДАРОВ Э. Айтматовдун ааламы / Э. Калдаров [Ж. Иманкуловдун «Айтматов и театр» аттуу китебине пикир] // Эркин Тоо. – 2003. – 5-дек. – Б. 6.

828. КАЗЫБАЕВ П. Айтматов жөнүндө албан кеп / П. Казыбаев [Иманкуловдун «Айтматов жана театр» аттуу китебине пикир] // Эркин Тоо. – 2003. – 5-дек. – Б. 6.

829. ИМАНКУЛОВ Ж. Бул жерде, эбегейсиз театр сарайында – театрды жаратуучунун өзүнүн тактысы орун алган / Ж. Иманкулов [Ч. Айтматовдун театрынын 40 жылдыгына карата] // Эркин Тоо. – 2001. – 12-окт. – Б. 8-9.

830. ХУСЕЙНОВ М. «Кыямат» – тажик сахнасында / М. Хусейнов [Ч. Айтматовдун чыгармасы] // Эл жарчысы. – 1991. – 6-июль. – Б. 8.

831. АЛЫКУЛОВ Б. «Сократты эскерүү түнү» / Б. Алыкулов [Спектакль жөнүндө] // Кыргыз Туусу. – 1996. – 22-окт. – № 96. – Б. 5.

832. АЛЫКУЛОВ Б., БАЙЖИГИТОВ Н. Сократтар көп болсун… келечек Сократтардыкы… / Б. Алыкулов, Н. Байжигитов [Ч. Айтматов менен М. Шахановдун «Сократты эскерүү түнү» спектаклинин салтанаттуу аземинен] // Кыргыз Туусу. – 1996. – 24-26-дек. – № 114. – Б. 3.

833. ӨГӨБАЕВ К. Сахнанын салты улук: «Айтматов жана театр» деген Бүткүл союздук фестивалга катышкан чет өлкөнүн жана союздун маданият ишмерлеринин пикирлери / К. Өгөбаев // Сов. Кыргызстан. – 1989. – 26-март.

834. БОРИСОВ А., Айтматов Ч., Анджапаридзе В. «Адамгерчиликтин жеткен чеги…» / А. Борисов, Ч. Айтматов, В. Анджапаридзе [Ч. Айтматовдун «Кыямат» романы боюнча Якут драма театрында ийгиликтүү коюлган спектаклдерге пикирлер] // Кыргызстан маданияты. – 1988. – 3-нояб. – № 45. – Б. 10.

835. КУЛМАМБЕТОВ Ж. Жакут укмушу / Ж. Кулмамбетов [«Айтматов жана театр» фестивалына карата Якут театрында коюлган «Көздөн учкан көк жээк» спектаклине көрүүчүлөрдүн пикири] // Сов. Кыргызстан. – 1988. – 22-окт.

836. БОРЩЕВКИЙ С. Айтматовдун каармандары украинче сүйлөшөт / С. Борщевкий [Ч. Айтматовдун чыгармалары Украина театрларында] // Кыргызстан маданияты. – 1988. – 3-нояб. – № 45. – Б. 7.

837. ЖОЛДОШБЕКОВ З. «Ат арытып келдик…» / З. Жолдошбеков [Айтматов жана театр аттуу Бүткүл союздук фестивалдын катышуучулары] // Ленинчил жаш. – 1988. – 27-окт.

838. РАЕВ С. Жаша фестиваль! / С. Раев [Бүткүл союздук Айтматов жана театр фестивалынын жүрүшү жөнүндө] // Кыргызстан маданияты. – 1988. – 3-нояб. – № 45. – Б. 3.

839. СААЛАЕВ Ж. «Айтматов жана театр» / Ж. Саалаев [Ч. Айтматовдун 60 жылдык маараксине карата уюшулган фестивалдын жүрүшү жөнүндө Кыргызстан Театр ишмерлер союзунун башкармасынын секретары Б. Жакиев менен маек] // Кыргызстан маданияты. – 1988. – 27-окт. – № 44. – Б. 3.

840. ТОКТОСАРТОВ А. Театр жана адабият майрамы / А. Токтосартов [«Айтматов жана театр» деген Бүткүл союздук фестивалдын өтүшү жөнүндө А. Токтосартов менен С. Акматовдун маеги] // Сов. Кыргызстан. – 1988. – 26-окт.

841. АСАНБЕКОВ С. Жазуучунун дүйнөсү жана сүрөт өнөрү / С. Асанбеков // Чыңгыз Айтматов жана искусство. – Ф., 1978. – Б. 125-153.

Макалада сөз негизинен жазуучунун чыгармаларын иллюстрациялаган жана ал тема-мотивдери боюнча графика баракарын жараткан республикабыздын сүрөчүлөрүнүн салымы жөнүндө болот. Кыргыз сүрөт искусствосунда Ч. Айтматовдун чыгармаларын иллюстрациялоо жана алардын темасы боюнча графикалык баракарды жаратууга Л. Ильина, А. Осташев, А. Мисюрев, В. Рогачев, Б. Жумабаев, М. Ахмедов өндүү графиктер өз салымдарын кошушкан.

«ЖАМИЙЛА» операсы. Музыкасы М. Р. Раухвергердики.

842. КЕЛДИБЕКОВ А. Айтматовдун чыгармачылыгы жана кыргыз музыкасы / А. Келдибеков // Ленинчил жаш. – 1981. – 6-янв.

843. АЛАГУШОВ Б. Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары музыкада / Б. Алагушов // Чыңгыз Айтматов жана искусство. – Ф., 1978. – Б. 80-99.

844. «ЖАМИЙЛА» менен дагы жолугушуу // Сов. Кыргызстан. – 1964. – 5-июль.

845. ЖУМАГУЛОВ Ш. «Жамийланын» жаңы редакциясы / Ш. Жумагулов //Ленинчил жаш. – 1964. – 9-сент.

846. ТИЛЕНДИЕВ Н. Ойлоруна алышса / Н. Тилендиев [Казак композиторунун «Жамийла» операсы женүндөгү пикири] // Сов. Кыргызстан. – 1962. – 3-июль.

847. АБДРАЕВ М. Жаңы опера жөнүндө сөз / М. Абдраев // Сов. Кыргызстан. – 1961. – 11-окт.

848. АБДЫКАЛЫКОВ Ш. «Жамийла» / Ш. Абдыкалыков // Ленинчил жаш. – 1961. – 3-сент.

849. АШЫМБАЕВ Б. «Жамийла» жөнүндө сөз / Б. Ашымбаев // Сов. Кыргызстан. – 1961. – 27-сент.

850. ВИНОГРАДОВ В. «Жамийла» операсы / В. Виноградов // Сов. Кыргызстан. – 1961. 8-окт.

851. РАУХВЕРГЕР М. «Жамийла» операсы кантип түзүлдү / М. Раухвергер // Сов. Кыргызстан. – 1961. – 29-сент.

852. САТАЕВА Г. Мен сүйгөн каарман / Г. Сатаева // Сов. Кыргызстан. – 1961. – 8-окт.

853. СОЛТОБАЕВА А. «Жамийла» операсы жөнүндө пикир / А. Солтобаева // Мугалимдер газетасы. – 1961. – 14-нояб.

«БЕТМЕ-БЕТ» спектакли. Инсценировкалаган Т. Дүйсебаев, К. Нурмаханов.

854. УАЛИЕВ К. «Бетме-бет» Жамбыл сахнасында / К. Уалиев // Кыргызстан маданияты. – 1975. – № 22. – 29-май. – Б.16.

855. КУРМАНАЛИЕВ А. Студенттик сахнада / А. Курманалиев // Ленинчил жаш. – 1968. – 20-янв.

Кыргызстан Мамлекеттик Университетинин студенттери «Бетме-бет» спектаклин сахнага коюшкан.

856. САТАЕВ С. «Бетме-бет» спектакли / С. Сатаев // Ленин жолу (Ош). – 1966. – 22-май.

857. АСАНБЕКОВ С. Маанилүү спектакль / С. Асанбеков // Ала-Тоо. – 1962. – № 3. – Б. 118-122.

858. АШЫМБАЕВ Б. Биздин пикирлер жана сунуштар / Б. Ашымбаев // Ленинчил жаш. – 1961. – 24-сент.

859. ЖУМАБАЕВ Б. «Бетме-Бет» / Б. Жумабаев // Сов. Кыргызстан. – 1961. – 15-нояб.

860. ТОКТОСУНОВ С. Жумушчулардагы премьера / С. Токтосунов // Сов. Кыргызстан. – 1961. – 20-авг.

«ЖАМИЙЛА» спектакли К. Нурмахановдун инсценировкасынын негизинде Ж. Абдыкадыров кээ бир өзгөртүүлөрдү киргизип жаңы вариантын түзгөн.

861. СЫРЫМБЕТОВ А. «Жамийла» спектакли жөнүндө пикир / А. Сырымбетов // Сов. Кыргызстан. – 1965. – 10-окт.

862. ТАЖИБАЕВ Б. «Жамийла» казак сахнасында» / Б. Тажибаев // Сов. Кыргызстан. – 1963. – 25-янв.

«Жамийланын» негизинде К. Нурмаханов «Эңсеген менин обонум» аттуу драмалык чыгарма жаратып, ал казак театрында коюлган. Макалада сөз «махабат жөнүндөгү эң сонун баяндын» казак театрында коюлушу жөнүндө болот.

«САМАНЧЫНЫН ЖОЛУ» – сахналаштырган РСФСРдын эмгек сиңирген артисти режиссер Б. Львов-Анохин.

863. АКМАТАЛИЕВ А. «Сен айткын, Толгонай» / А. Акматалиев //Ленинчил жаш. – 1985. – 8-май.

«Саманчынын жолу» драмасынын Тоолу Алтай, Хакас театрларынын сахнасында коюлушу жөнүндө.

864. «САМАНЧЫНЫН жолу» грамзаписте // Ленинчил жаш. – 1973. – 2-май.

865. СЫРЫМБЕТОВ А. Айтматовдун чыгармалары театр сахнасында / А. Сырымбетов // Чыңгыз Айтматов жана искусство. – Ф.,1978. – Б. 45-79.

866. «САМАНЧЫНЫН жолу» немец сахнасында // Ленинчил жаш. – 1973. – 18-окт.

867. АЛЫБАЕВ Ж. Турмуш түгөнбөйт / Ж. Алыбаев // Ленин жолу (Ош). – 1966. – 17-май.

868. ЖУНУШОВ А. «Саманчынын жолу» / А. Жунушов // Ленинчил жаш. – 1967. – 28-окт.

869. РЫБАКОВ Ю. Каармандык жөнүндөгү спектакль: Кыргызстан Мамлекеттик драма театры Кремль театрынын сахнасында / Ю. Рыбаков // Сов. Кыргызстан. – 1965. – 13-март.

870. АСАНАЛИЕВ К. «Саманчынын жолу» – өмүр жолу / К. Асаналиев // Сов. Кыргызстан. – 1964. – 22-май.

871. АСАНБЕКОВ С. «Саманчынын жолу» сахнада / С. Асанбеков // Ленинчил жаш. –1964. – 10-май.

872. СЫРЫМБЕТОВ А. Саманчынын жолу / А. Сырымбетов // Ала-Тоо. – 1964. – № 9. – Б. 126-128.

«БИРИНЧИ МУГАЛИМ» – эки бөлүмдөн турган драма спектакль. Инсценировкалаган жана сахнага койгон Ж. Абдыкадыров.

873. ЦЕНКОВ Б. Социализм жана чындыктын күлүмсүрөөсү / Б. Ценков // Кыргызстан маданияты. – 1971. – 2-янв. – № 3. – Б. 5.

874. «БИРИНЧИ мугалим» сахнада // Сов. Кыргызстан. – 1961. – 5-янв.

875. МИЯШЕВ Т. Алтынайдын биринчи мугалими / Т. Мияшев // Ленин жолу (Ош). – 1966. – 20-май.

876. ТОЙБАЕВ М. «Биринчи мугалим» сахнада / М. Тойбаев // Сов. Кыргызстан. – 1966. – 23-май.

877. МАМБЕТАХУНОВ А. «Биринчи мугалим» казак сахнасында / А. Мамбетахунов // Ленинчил жаш. – 1964. – 25-дек.

Казакстандын «ТЮЗ» жаштар театрында бул пьесанын коюлушу жөнүндө.

«АСЕЛ» балети. Либреттонун авторлору: Б. Халиулов, Н. Харитонов. Музыкасынын автору В. Власов.

878. АЛАГУШОВ Б. Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары музыкада / Б. Алагушов // Чыңгыз Айтматов жана искусство. – Ф., 1978. – Б. 99-111.

879. НИМБУЕВ В. Кыргыз балети чоң театрда / В. Нимбуев // Сов. Кыргызстан. – 1967. – 28-февр. – № 5. – Б. 3.

«Асел» балетинин алгачкы премьерасы 1967-жылы СССРдин Чоң театрынын сахнасында өтүп, аны Академиялык чоң театрдын бүткүл дүйнөгө таанымал балет мастерлери сахнага алып чыгышкан. Алар балеттин сапаттуулугу үчүн өзүнүн зор чыгармачылык үлүшүн кошуп, азыркы кездеги бий искусствосунун жетишкендиктерин тыкандык менен пайдаланышкан. Натыйжада эмгек адамдарынын жан дүйнөсү жеткилең ачылып, хореографиялык чоң полотно түзүлгөн. Макалада автор спектаклди коюучу режиссердун турмуштун татаал, ошого жараша кызык жана терең түрдө ачып берген ийгилиги жөнүндө баяндайт.

880. КЕЛДИБЕКОВ А. Айтматовдун чыгармачылыгы жана кыргыз музыкасы / А. Келдибеков // Ленинчил жаш. – 1981. – 6-янв.

881. «АСЕЛ» балети кыргыз сахнасында (Ч. Айтматов.) // Сов. Кыргызстан. – 1967. – 31-окт.

882. БЕГАЛИЕВ А. «Асел»: Жаңы премьера / А. Бегалиев // Ленинчил жаш. – 1967. – 11-нояб.

883. КРЕМШАВСКАЯ Г. Аселдин балеттик парафразасы / Г. Кремшавская [«Кызыл жоолук жалжалым» боюнча түзүлгөн балет] // Кыргызстан маданияты. – 1967. – 14-июль. – № 28. – Б. 15.

884. КУЛУЕВ С. Кызыл жоолук жалжалым / С. Кулуев // Ленин жолу (Ош). – 1965. – 14-март.

Бул повесттин негизинде даярдалган спектаклдин Ташкенттеги Хамза атындагы Ленин ордендүү өзбек мамлекеттик академиялык драма театрына коюлушу жөнүндө.

«ФУДЗИЯМАДАГЫ КАДЫР ТҮН» авторлор: Ч. Айтматов, К. Мухамеджанов.

885. БАЙГАЗИЕВ С. «Фудзиямада кадыр түн» / С. Байгазиев // Мугалимдер газетасы. – 1983. – 23-ноябрь.

886. АСАКЕЕВ Ө. «Фудзиямада кадыр түн» / Ө. Асакеев // Ысык-Көл правдасы. – 1982. – 10-сент.

887. ЛИПОВОЙ Б. «Фудзиямада кадыр түн» дүйнөнүн сахналарында / Б. Липовой // Сов. Кыргызстан. – 1977. – 9-сент.

Бул драма чет өлкөдө биринчи жолу 1975-жылы Вашингтондогу «Арена стейдж» театрында коюлуп, ал согуштан кийинки Американын театр сахнасына чыккан советтик биринчи пьеса деп белгиленген. Макалада автор бул драманын дүйнөнүн көп шаарларында коюлушу жана чет өлкөлүк көрүүчүлөрдүн пикири менен тааныштырат.

888. АСАНБЕКОВ С. Рухий дүйнөнүн драмасы / С. Асанбеков // Кыргызстан маданияты. – 1976. – 30-сент. – № 40. – Б. 8-9.

«САМАНЧЫНЫН ЖОЛУ» балет ораториясы / Либреттосун жазган М. Ахунбаев, М. Баялинов. Балетмейстер У. Сарбагышев; музыкасы К. Молдобасановдуку.

889. АЛАГУШОВ Б. Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары музыкада / Б. Алагушов // Чыңгыз Айтматов жана искусство. – Ф., 1978. – Б. 80-124; Ысык-Көл правдасы. – 1978. – 3-5-авг.

890. ГЕОРГИЕВ И. Балетте адабий каармандар / И. Георгиев // Кыргызстан маданияты. – 1977. – № 30. – 21-июль. – Б. 10.

891. АЛАГУШОВ Б. «Саманчынын жолу» балет-ораториясы / Б. Алагушов // Кыргызстан маданияты. – 1976. – № 34. – 19-авг. – Б. 12-13.

892. АКЖИГИТОВ К. Кыргыз балетинин бийиктиги / К. Акжигитов // Сов. Кыргызстан. – 1976. – 5-авг.

893. ЕПИФАНОВА Р. «Саманчынын жолу» балет-ораториясы / Р. Епифанова // Кыргызстан маданияты. – 1976. – № 43. – 18-нояб. – Б. 6.

894. КРЫЛОВА Л. Толгонай кыргыз энеси / Л. Крылова // Кыргызстан аялдары. – 1976. – № 8. – Б. 14-15.

895. БОЧАРНИКОВА Э. Адам өмүрү / Э. Бочарникова // Сов. Кыргызстан. – 1975. – 25-май.

896. ДҮЙШАЛИЕВ К. Каармандык жөнүндө спектакль / К. Дүйшалиев // Сов. Кыргызстан. – 1975. – 6-апр.

897. «САМАНЧЫНЫН жолу» // Кыргызстан маданияты. – 1975. – № 12. – 27-март. – Б. 9.

898. ТОМОТОЕВ Т. «Саманчынын жолу» – балет-ораториясы / Т. Томотоев // Кыргызстан маданияты. – 1975. – № 21. – 22-май. – Б. 10.

899. БАБАНОВ Ю. Китептин каармандары сахнада / Ю. Бабанов // Кыргызстан маданияты. – 1974. – № 8. – 29-февр. – Б. 2.

«ЖАНЫБАРЫМ ГҮЛСАРЫМ» инсценировкалаган жана сахнага койгон И. Рыскулов.

900. ЖУМАБАЕВ Б. Танабай жана башкалар / Б. Жумабаев // Кыргызстан маданияты. – 1985. – 14-нояб. – № 46. – Б. 12-13.

«КЫЛЫМ КАРЫТАР БИР КҮН» инсценировкалаган жана сахнага койгон И. Рыскулов.

901. «КЫЛЫМ карыткан бир күн»: [Вена шаарында коюлган спектаклинин бет ачары жөнүндө] // Кыргыз руху. – 1996. – 3-май. – № 18. – Б. 8.

902. АБДЫЛДАЕВА Д. Эл тагдыры, жер тагдыры / Д. Абдылдаева [Польша театр өнөрпоздорунун кыргыз элине тартуулаган Ч. Айтматовдун «Кылым карытар бир күн» спектакли] // Ленинчил жаш. – 1988. – 5-нояб.

903. ЗАРЛЫКБЕКОВ Ж. Литвалык Эдигей / Ж. Зарлыкбеков [Литва ССРинин жаштар театры «Кылым карытар бир күн» спектаклин Бүткүл союздук фестивалга алып чыгышты] // Ленинчил жаш. – 1988. – 27-окт.

904. ИМАНКУЛОВ Ж. «Айтматов жана театр» / Ж. Иманкулов [Кылым карытар бир күн спектаклинин коюлушу жөнүндө] // Кыргызстан маданияты. – 1988. – 3-нояб. – № 45. – Б. 4-5.

905. ТЫНАЛИЕВ А. «Дөнөнбай кушу тууралуу легенда» / А. Тыналиев [«Кылым карытар бир күндүн» негизинде коюлган спектакль жөнүндө] // Ленин жаш. – 1988. – 27-окт.

906. КУЛМАМБЕТОВ Ж. Едигей жана башкалар / Ж. Кулмамбетов // Кыргызстан маданияты. – 1987. – № 13. – 26-март. – Б. 10.

907. МЕДЕРАЛИЕВ Ж. Атың адам уруусунан болосуң / Ж. Медералиев // Кыргызстан маданияты. – 1987. – № 13. – 26-март. – Б. 10.

908. «КЫЛЫМ карытар бир күн» сахнада: Премьерасы // Ленинчил жаш. – 1987. – 12-февр.

909. ХАМГУШКЕЕВА М. Едигей бурятча сүйлөдү: (Бурят академиялык драма театрында) / М. Хамгушкеева // Ленинчил жаш. – 1986. – 26-апр.

910. КАЛДАРОВ Э. Айтматовдун каармандары Тува театрында / Э. Калдаров // Кыргызстан маданияты. – 1984. – 5-апр. – № 14. – Б. 3.

911. ЗЛОТИН А. «Кылымга тете күн»: (Москвада Е. Вахтангов атындагы театрда) / А. Злотин // Сов. Кыргызстан. – 1984. – 29-апр.

«**МАҢКУРТ ЖӨНҮНДӨ БАЯН**» балет-спектакль. Музыкасы К. Молдобасановдуку, балетмейстер У. Сарбагышев.

912. ЛУЗАНОВА Е. Найман-эненин керээзи / Е. Лузанова // Кыргызстан маданияты. – 1987. – 16-июль. – № 29. – Б. 13.

913. АБДЫМОМУНОВ Т. Маңкурт жөнүндө баян: Жаңы балет жөнүндө сөз / Т. Абдымомунов // Кыргызстан маданияты. – 1987. – 21-май. – № 21. – Б. 5.

914. КАЛДАРОВ Э. «Маңкурт жөнүндө баян» / Э. Калдаров // Ленинчил жаш. – 1987. – 1-май; Сов. Кыргызстан. – 1987. – 27-март.

Айтматов клубу жана музейлери

914А. АЙТМАТОВДУН ысымы Москвадагы гүл бакчага ыйгарылды: [Ч. Айтматов] // Zaman Кыргызстан. – 2015. – 11-дек – № 46. – Б. 12.

914Б. САМЫКБАЕВ С. Кыргыздын Сократы жөнүндө сөз / С. Самыкбаев [Автор Ч. Айтматовдун эстелигин Балыкчы ш. кире беришине коюуну сунуштайт] // Кыргыз Туусу. – 2015. – 23-янв. – № 5. – Б. 9.

914В. ТОКТОГАЗИЕВ Ж. Чыңгыз агабыздын айкелинде / Ж. Токтогазиев [Ч. Айтматовго Шекер айылына айкелин тургузушту] // Кыргыз Туусу. – 2014. – 13-июнь. – № 44. – Б. 11.

914Г. АНДАШЕВ Д. Чыңгыз аркылуу бизди бүт аалам билет / Д. Андашев [Эл аралык Айтматов клубу жөнүндө] // Эркин Тоо. – 2013. – 31-дек. – № 104. – Б. 4.

914Д. БАКИРОВ К. «Ата-Бейитте» Айтматовдун мемориалы ачылды / К. Бакиров // Эркин Тоо. – 2013. – 15-нояб. – № 91. – Б. 1,3.

914Е. КОЗУБАЕВА Н. Дүйнөдө экинчи жолу Айтматов төрөлбөйт / Н. Козубаева [Ата-Бейит мемориалдык комплексиндеги жазуучунун эстелигинин ачылышынан баян] // Алиби. – 2013. – 15-нояб. – № 105. – Б. 8.

914Ж. ЧАМАШЕВ А. Жазуучуга дагы бир эстелик тургузулду / А. Чамашев [Бишкек ш. Кыргыз-Түрк лицейинде Ч. Айтматовдун эстелигинин ачылышы болду] // Эркин Тоо. – 2013. – 19-март. – № 21. – Б. 24.

915. АЙТМАТОВ таануу – түбөлүк проблема = Айтматововедение вечная проблема / Эл аралык Айтматов клубу. – Б., 1992. – 55 б.

916. БАЙЖИГИТОВ Н. Ч. Айтматовдун ысымы ыйгарылды / Н. Байжигитов [Республикалык кино үйүнө] // Кыргыз Туусу. – 2004. – № 48 (9-12-июль). – Б. 3.

917. МАКЕШОВА А. Улуу жазуучуга таазим / А. Макешова [Ч. Айтматов атын. социалдык, гуманитардык жана табигый илим институтунун ачылгандыгы тууралуу] // Эркин Тоо. – 2004. – № 49 (25-июнь). – Б. 3.

918. АКМАТАЛИЕВ Т. Таласта Чыңгыз Айтматовдун музейи ачылды / Т. Акматалиев // Кут билим. – 2003. – 26-дек. – № 44. – Б. 2.

919. ШМОР УУЛУ Б. Айтматов клубунун демилгеси / Б. Шмор уулу // Заман Кыргызстан. – 1997. – 7-февр. – № 6. – Б. 10.

920. АКМАТАЛИЕВ А. Залкарга арналган окуулар башталат / А. Акматалиев [Ч. Айтматов клубунун жүргүзгөн иштери] // Кыргыз Туусу. – 1991. – 21-нояб.

921. АЙТМАТОВ клубунун адабият, көркөм өнөр жана маданият жагындагы Эл аралык сыйлыгынын жобосу // Кыргыз Туусу. – 1991. – 19-сент.

922. ӨМҮРАЛИЕВ К. Атайын сыйлык белгиленди / К. Өмүралиев [Айтматов клубунун Эл аралык сыйлыгы жөнүндө] // Кыргыз Туусу. – 1991. – 12-сент.

923. ОБОН: [Айтматов клубунун туңгуч газетасы «Обондо» жарыяланган Айтматов жөнүндөгү пикирлер] // Бишкек шамы. – 1991. – 29-март.

924. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматовду үйрөнүү / А. Акматалиев [Айтматов клубунун президенти А. Акматалиев менен маектешкен Г. Маамов] // Фрунзе шамы. – 1990. – 21-дек.

925. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматов клубу – пикирлештердин клубу / А. Акматалиев [Жаңы уюшулган чыгармачыл коом жөнүндө] // Фрунзе шамы. – 1990. – 21-июнь.

926. АКМАТАЛИЕВ А. Талант баарыбызга тең орток / А. Акматалиев [Айтматов клубунун президенти клубдун түзүлүшү жөнүндө кеңири маалымат берет] // Ленинчил жаш. – 1990. – 24-июль.

927. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматов жумалыгы / А. Акматалиев [Айтматовдун 60 жашка толушуна карата уюшулган китеп көргөзмөсү] // Кыргызстан маданияты. – 1989. – 16-февр. – № 7. – Б. 10.

928. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматов клубу / А. Акматалиев [Кыргыз ССРинин китеп досторунун ыктыярдуу коомунун алдында түзүлгөн клубдун жол-жобосу] // Кыргызстан маданияты. – 1989. – 15-июнь. – № 24. – Б. 12.

929. АКМАТАЛИЕВ А. Саамалык / А. Акматалиев [Фрунзеде китепкөйлөр коомунда жаңы Айтматов клубу түзүлдү] // Фрунзе шамы. – 1989. – 22-июль.

930. АКМАТАЛИЕВ А. Ысык-Көл форумунун төрагасы Ч. Айтматов / А. Акматалиев // Кыргызстан маданияты. – 1988. – 8-дек. – № 49. – Б. 4.

931. АДАБИЯТ музейинин күндөлүгүнөн: [Ч. Айтматовдун 60 жылдыгына карата «Күркүрөө-китеп» китепканасындагы даярдыктар] // Кыргызстан маданияты. – 1988. – 25-авг. – № 35. – Б. 9.

932. КЕҢЕШБЕКОВ А. Сүрөткердин ысымындагы бөлмө / А. Кеңешбеков [Талас жергесинде «Ч. Айтматов – дүйнөлүк адабияттын чолпон жылдызы» деген теманын астында уюшулган бөлмө жөнүндө] // Сов. Кыргызстан. – 1988. – 20-окт.

933. МИЯШЕВ Т. Ч.Айтматовдун адабий музейи / Т. Мияшев [Ноокат районундагы Россия кохозунун китепканасында ачылган музей жөнүндө] // Сов. Кыргызстан. – 1986. – 12-окт.

Ч. АЙТМАТОВГО АРНАЛГАН МААРАКЕЛИК КУТТУКТООЛОР ЖАНА КААЛООЛОР

934. ТОКТОРОВ М. Залкардын залкар курагы / М. Токторов [Ч. Айтматов 78 жашта] // Кут билим. – 2006. – 15-дек. – № 46. – Б. 1.

935. АЛЫКУЛОВ Б. Чыңгыз Айтматов айкөл Манастай... / Б. Алыкулов [Жазуучунун «Рух ордодо» өткөн 75 жылдык мааракесине арналган аземи] // Кыргыз Туусу. – 2004. – № 40 (11-14-июнь). – Б. 3.

936. АЛЫКУЛОВ Б. «От алган очогума келдим...» / Б. Алыкулов // Кыргыз Туусу. – 2004. – 25-28-июнь. – № 44. – Б. 7.

937. БАЙГАЗИЕВ С. Чыңгыз Айтматовго Хан-Теңирдин чокусунан кат / С. Байгазиев // Эркин Тоо. – 2004. – № 50 (29-июнь). – Б. 4-5.

938. МУРАТОВ А. Чыңгыз Айтматов айыл чарбасына кайтып келди / А. Муратов // Заман Кыргызстан. – 2004. – 25-июнь. – № 25. – Б. 4.

939. ОРОКЧИЕВ Т. Бото көз булактар агып-агып олтуруп ...: Улуу калемгер Ч. Айтматов жөнүндө / Т. Орокчиев // Кыргыз руху. – 2003. – 30-дек. – Б. 6; 2004. – № 1. – 9-янв. – Б. 5.

940. УЛУУ классикке арналган кече: [Айтматовдун 75 жылдыгы] // Заман Кыргызстан. – 2004. – 16-апр. – № 15. – Б. 13.

941. ЧЫНЫБАЕВА Б. Улуу көчтүн баштоочусу Чыңгыз Айтматов / Б. Чыныбаева [75 жылдыгына арналган салтанат. Стамбул] // Заман Кыргызстан. – 2004. – 9-апр. – Б. 1; 4.

942. МУРАТОВ А. Атуулду урматтоо Ата журттан башталды / А. Муратов [Ч. Айтматовдун 75 жылдыгы Талас областында болуп өттү] // Заман Кыргызстан. – 2003. – 19-дек. – № 51. – Б. 14.

943. АЙТМАТОВДУ Путин менен Горбачев куттуктайт: [Жазуучунун 75 жылдык мааракеси] // Кыргыз Туусу. – 2003. – 16-18-дек. – № 96. – Б. 4.

944. АКАЕВ А. Өлкөбүз Ак кемедей сүзүп барат / А. Акаев [Ч. Айтматовдун 75 жылдык мааракесине Президенттин куттуктоосу] // Кыргыз Туусу. – 2003. – 12-15-дек. – № 95. – Б.1.

945. АЛЫКУЛОВ Б. Ала-Тоодон Мухитке аккан дайра / Б. Алыкулов [Жазуучу Ч. Айтматов] // Кыргыз Туусу. – 2003. – 12-15-дек. – № 95. – Б. 6.

946. АЛЫКУЛОВ Б. Кайрылып куштар келгенде... / Б. Алыкулов [«Ч. Айтматов чакырат» аттуу адабий кече] // Кыргыз Туусу. – 2003. – 22-25-авг. – Б. 5.

947. ЗАЛКАР таланттын мааракесине карата: [Ч. Айтматовдун 75 жылдык мааракесин өткөрүүнү уюштуруу жана даярдык] // Эркин Тоо. – 2003. – 25-фев. – № 14. – Б. 4.

948. ИБРАИМОВ О. Кыргыз жеринин улуу жазуучусу / О. Ибраимов [Чыңгыз Айтматовдун 75 жылдыгына карата] // Кыргыз Туусу. – 2003. – 12-15-дек. – № 95. – Б. 1, 3.

949. МУРАТОВ А., Якубов А. Жазуучу жана элдик маданият / А. Муратов [Ч. Айтматовдун туулган күнүнүн 75 жылдыгына карата] // Заман Кыргызстан. – 2003. – 10-янв. – Б. 9; 2003. –28-фев. – Б. 8; 28-март. – Б. 8; 4-апр. – Б. 8; 11-апр. – Б. 8; 18-апр. – Б. 8; 25-апр. – Б. 8; 9-май. – Б. 8; 16-май. – Б. 8; 23-май. – Б. 8; 30-май. – Б. 8; 6-июнь. – Б. 9; 13-июнь. – Б. 9; 20-июнь. – Б. 9; 27-июнь. – Б. 9; 4-июль. – Б. 9.

950. НАЗАРАЛИЕВА Н. Чыңгыз Айтматов 75 жашта / Н. Назаралиева // Аалам. – 2003. – 12-дек. – Б. 6.

951. ПАЗЫЛОВ А. Чыңгыз Айтматов Интернет ааламында / А. Пазылов // Кыргыз Туусу. – 2003. – 12-15-дек. – № 95. – Б. 7.

952. ЧОРОТЕГИН Т. Кыргыз рухун дүйнөлөштүргөн калемгер (жазуучу Ч. Айтматовдун 75 жылдыгы) / Т. Чоротегин // Эркин Тоо. – 2003. – 23-дек. – № 95. – Б. 8.

953. АКАЕВ А. Манас рухунан жаралган улуу сүрөткер / А. Акаев [Айтматов 70 жашта] // Кыргыз Туусу. – 1999. – 20-21-май. – № 81-82. – Б. 1-3.

954. АКМАТАЛИЕВ А. Аалам Айтматовдун мааракесин дүйнөлүк руханий бийиктик катары майрамдоодо / А. Акматалиев // Эркин Тоо. – 1999. – 7-май. – № 35. – Б. 7.

955. ЗАЛКАРГА сый-салтанат [Ч. Айтматов 70 жашта] // Заман Кыргызстан. – 1998. – 11-дек. – Б. 9.

956. АБДЫКЕРИМ М. Кыл калемдин алоосунан өткөндөр / М. Абдыкерим // Заман Кыргызстан. – 1998. – 4-дек. – Б.9; 11-дек. – Б. 6.

957. САРЫБАЕВ Ч. Ч. Айтматовдун аалымы башка / Ч. Сарыбаев [Жазуучу 70 жашта] // Эркин Тоо. – 1998. – 29-июнь. – № 99-100. – Б. 7.

958. СУЛТАНОВ А. Жазуучунун каармандары окурмандар арасында / А. Султанов [Айтматовго 70 жыл] // Ош жаңырыгы. – 1998. – 3-4-март. – Б. 3.

959. ШАДЫБЕКОВ Д. Айтматов – жазуучу, элчи / Д. Шадыбеков // Заман Кыргызстан. – 1996. – 31-май. – № 22. – Б. 10.

960. ПАЗЫЛОВ А. Люксембургдагы кездешүү / А. Пазылов [Ч. Айтматов менен] // Кыргыз руху. – 1993. – 10-март. – № 10. – Б. 3.

961. ЗАКИРЯЕВ Э. Ободо жанган бир жылдыз / Э. Закиряев [Жаш талантка Ч. Айтматовдун берген чыгармачылык кеңеши] // Ленинчил жаш. – 1988. – 10-дек.

962. АКМАТАЛИЕВ А. «Мекеним менин Шекерим» / А. Акматалиев [Ч. Айтматов 60 жылдык тоюнун алдында өз айылдаштары шекерликтер менен жолугушу] // Ленинчил жаш. – 1988. –17-нояб.

963. АЙТМАТОВ австриялык телекөрсөтүүгө тартылды: (Жазуучунун 60 жылдыгына карата) // Сов. Кыргызстан. – 1988. – 14-сент.

964. АКМАТАЛИЕВ А. Улуу адам узак жашасын / А. Акматалиев [Ч. Айтматовдун 60 жылдык юбилейине карата куттуктоолор] // Ленинчил жаш. – 1988. – 10-дек.

965. АБДЫЛДАБЕКОВ К. Бийиктен жанган жылдыз / К. Абдылдабеков // Ленинчил жаш. – 1978. – 12-дек.

966. АЙСАРАКУНОВА Ж. Кыргыз турмушун кыйлага маалымдады / Ж. Айсаракунова // Кыргызстан аялдары. –1978. – № 12. – Б. 15-16.

967. ЖАЗУУЧУ – коммунисттин чыгармачылык эрдиги // Кыргызстан маданияты. – 1978. – № 51. – 21-дек. – Б. 2-4.

968. ЖАКЫПБЕКОВ А. «Манас атанын» уулу / А. Жакыпбеков // Ала-Тоо. – 1978. – № 12. – Б. 11-12.

969. ЖЕТИМИШЕВ С. Баатырлыктын чыгармалары / С. Жетимишев // Ала-Тоо. – 1978. – № 12. – Б. 9-10.

970. КЕДРИНА З. Дүйнө эли сүйгөн художник / З. Кедрина // Кыргызстан аялдары. – 1978. – № 12. – Б.16-17.

971. КӨРКӨМ сөздүн залкар чебери // Сов. Кыргызстан. – 1978. – 13-дек.

Мазм.: А. Садыков. Дүйнөлүк бийиктиктеги жазуучу; А. Токтомушев. Жылдызыбыз; Б. Шамшиев. Устатыбыз; В. Орлов. Өзгөчө толкундатат ж. б.

972. КЫДЫКЕЕВА Б. Залкар талант / Б. Кыдыкеева // Кыргызстан аялдары. – 1978. – № 12. – Б. 12-13.

973. КЫЛЫЧЕВ Э. «Кийиктер, ыр алып келгиле»: Ч. Айтматовдун прозаларына ой толгоо / Э. Кылычев // Ленинчил жаш. – 1978. – 12-дек.

974. МАВЛЯНОВ Ж. Сыймыгыбыз / Ж. Мавлянов // Кыргызстан маданияты. – 1978. – № 50. – 12-дек. – Б. 14.

975. МУХАМЕДЖАНОВ К. Касиеттүү жерде: Ч. Айтматовдун туулган жери Шекер айлында / К. Мухамеджанов // Кыргызстан маданияты. – 1978. – № 50. – 12-дек. – Б. 5.

976. ӨСКӨНАЛИЕВ Э. Жазуучунун студенттик курагы / Э. Өскөналиев // Ленинчил жаш. – 1978. – 12-дек.

977. САДЫКОВ А. Бийиктиктен бийиктикке / А. Садыков // Эл агартуу. – 1978. – № 11. – Б. 35-42.

978. СОВЕТ адабиятынын жылдызы // Мугалимдер газетасы. – 1978. – 8-дек.

979. СЫДЫКБЕКОВ Т. Көгөрө берсин чынарың / Т. Сыдыкбеков // Ала-Тоо. – 1978. – № 12. – Б. 3-5.

980. ТОКОМБАЕВА А. Эненин жүрөгү // Кыргызстан маданияты. – 1978. – 16-март. –№ 12. – Б. 14-15.

СССРдин эл артисткасы А. Токомбаева «Саманчынын жолу» балет ораториясында Толгонайдын жана «Кызыл жоолук жалжалымда» Аселдин ролдорун аткаргандыгы үчүн өзүн бактылуумун деп сезип, ал образдарды сахнага алып чыгуудагы аракетин, изденүүсүн, кыялдануусун сыймыктануу менен баяндаган.

981. ҮМӨТАЛИЕВ Т. Жакшы тилегим менен / Т. Үмөталиев // Ала-Тоо. – 1978. – № 12. – Б. 8.

982. ШҮКҮРЖАНОВ Ш. Сүрөттөр баяндайт / Ш. Шүкүржанов // Ленинчил жаш. – 1978. – 12-дек.

Жазуучунун 50 жылдык юбилейине арналып уюшулган көргөзмөгө коюлган живописти к, скульптуралык чыгармалар менен таанышт ырат.

983. ЭЛ ЖАЗУУЧУСУН урматтоо / Н. С. Тихонов, Мирзо-Турсун заде; Л. А. Кулиджанов, А. Стиль // Кыргызстан маданияты. – 1978. – 12-дек. – № 50. – Б.4.

984. ЭЛ ЖАЗУУЧУСУ Ч. Айтматов 50 жашта // Жаш ленинчи. – 1978. – № 12. – Б. 6-8.

Ч. АЙТМАТОВ ЗАМАНДАШТАРЫНЫН ЭСКЕРҮҮЛӨРҮНДӨ

984.1. МАКЕЛЕК Өмүрбай уулу. Акбара азыр да улуп жүрөт...: Ч. Айтматовдун 90 жылдыгына карата / Өмүрбай уулу Макелек [Жазуучунун чыг. жөнүндө] // Ала-Тоо. – 2018. – № 1. – Б. 127-136.

984.2. БАКТЫБЕК КЫЗЫ М. Айтматовсуз өткөн сегиз жыл / М. Бактыбек кызы [Жазуучунун туугандарынын эскерүүсү] // Эркин Тоо. – 2016. – 10-июнь. – № 51. – Б. 5.

984.3. СТАНАЛИЕВ С. Жаратканга жарашкан талант / С. Станалиев [Ч. Айтматов] // Ала-Тоо. – 2016. – № 1. – Б. 147-158.

984.4. АЛТЫМЫШЕВ А. Айтматов бүт ааламда жашап жатат / А. Алтымышев [Жазуучуну эскерет] // Эркин Тоо. – 2015. – 8-дек. – № 118. – Б. 9.

984.5. ЖАМАНКУЛОВ А. Залкар Чыңгыз / А. Жаманкулов [Ч. Айтматов жөнүндө] // Кыргыз Туусу. – 2015. – 13-янв. – № 2. – Б. 7.

984.6. ЖАМАНКУЛОВ А. Үч алп: (16-томдон үзүндү): Эссе / А. Жаманкулов [Ч. Айтматов жөнүндө] // Кыргыз Туусу. – 2015. – 6-окт. – № 80. – Б. 13.

984.7. ИБРАИМОВ К. Айтматовдун антропокосмосу: Ч. Айтматовдун жаркын элесин эскерүү / К. Ибраимов // Кыргыз Туусу. – 2015. – 11-дек. – № 99. – Б. 10-11.

984.8. ИБРАИМОВ К. Рухий мурас, улуу инсан / К. Ибраимов [Ч. Айтматов] // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 431-434.

984.9. ИМАНАЛИЕВ С. С. «Манас» жана Ч. Айтматовдун адамдык болмушу: Абсурддан чыгуунун философиясы / С. С. Иманалиев // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 248-253.

984.10. КЫЛЫМДЫН Айтматову – кыргыздын Айтматову [КР УИАда өткөн «Айтматов окуулары-2015» эл аралык илим.-практ. конф. тууралуу] // Zaman Кыргызстан. – 2015. – 18-дек. – № 47. – Б. 1,14.

984.11. ТУРДУБАЕВ Ж. Бүт ааламды бир өзүнө сыйдырган: (Кыргыздар жана Чыңгыз Айтматов) // «Айтматов окуулары-2015»: Эл аралык илим.-практ. конф. материалдары. – Б., 2015. – Б. 144-146.

984.12. АЙТАЛИЕВА Т. К. Ч. Айтматов жана Каракыз апа / Т. К. Айталиева [Жазуучунун балалык кези] // Талас өрөөнүнүн тарыхын, маданиятын жана адабий мурастарын изилдөө маселелери. – Талас, 2014. – Б. 164-167.

984.13. АЙТМАТОВА Р. Эстен кеткис учурлар: Залкардын карындашы эскерет / Р. Айтматова [Ч. Айтматовду эскерүү] // Кыргыз Туусу. – 2014. – 4-февр. – № 8. – Б. 11; 7-февр. – № 9. – Б. 11.

984.14. ДЫЙКАНОВА Ж. Айтматов кеткен жок, ал дайыма арабызда / Ж. Дыйканова [Ч. Айтматовду эскерүү] // Эркин Тоо. – 2014. – 20-июнь. – № 47-48. – Б. 14.

984.15. ДЮШЕМБИЕВА А. Илим дүйнөсү Айтматов ааламын аралап / А. Дюшембиева[Ч. Айтматов жөнүндө] // Кыргыз тили жана адабияты: Окутуунун инновациялык технологиялары. – 2014. – № 3. – Б. 3-4.

984.16. ЖУСУПОВ К. Ч. Айтматовдун Д. Икэда менен маегин эскерүү / К. Жусупов [Япон ойчулу менен болгон маек] // Кыргыз Туусу. – 2014. – 12-дек. – № 95. – Б. 12.

984.17. ИБРАИМОВ А. «Сүрөткер – элге, эл – сүрөткерге руханий жөлөк» / А. Ибраимов [Ч. Айтматовду эскерүү] // Кыргыз Туусу. – 2014. – 17-июнь. – № 45. – Б. 1,6.

984.18. ИБРАИМОВА Ж. Чыңгыз Айтматов кайталангыс аалам алпы // Кыргыз тили жана адабияты: Окутуунун инновациялык технологиялары. – 2014. – № 3. – Б. 45-52.

984.19. МАМЕТБАКИЕВ А. Мен уйгурдун жүрөгүндө Чыңгыз ага жашайт / А. Маметбакиев [Ч. Айтматовду эскерүү] // ЭркинТоо. – 2014. – 20-май. – № 38. – Б. 24.

984.20. МУРАТОВ А. Ала-Тоодон ааламга үн салган Айтматов / А. Муратов // Кыргыз тили жана адабияты: Окутуунун инновациялык технологиялары. – 2014. – № 3. – Б. 9-12.

984.21. АЙТМАТОВ С. «Атамдын адабий эле эмес, башка мурастары да бар» / С. Айтматов [Ч. Айтматовдун баласынын маеги / Маектешкен Б. Чотурова] // Кыргыз Туусу. – 2013. – 12-нояб. – № 84. – Б. 5.

984.22. АЙТМАТОВА Р. «Айткым келген ойлор» / Р. Айтматова [Карындашы Ч. Айтматовду эскерет] // Алиби. – 2013. – 13-дек. – № 113. – Б. 10-11.

984.23. АЙТМАТОВА Р. «Киндик кан тамган жер – ойлордун туу чокусу» / Р. Айтматова [Ч. Айтматовду эскерет] // Кыргыз Туусу. – 2013. – 16-июль. – № 54. – Б. 5.

984.24. АКМАТАЛИЕВ А. Ооба, Айтматовду гений дейбиз / А. Акматалиев // Алиби. – 2013. – 10-дек. – № 112. – Б. 12.

984.25. АКМАТАЛИЕВ А. Чыңгыз агайдын архивин илгери үмүт менен күтөм... [Ч. Айтматовду эскерүү] / А. Акматалиев // Алиби. – 2013. – 22-окт. – № 98. – Б. 11.

984.26. АСАНБЕКОВА Н. А. К. Асаналиев менен Ч. Айтматовдун адабий алакаларынан / Н. А. Асанбекова [Сынчы-адабиятчы жана залкар жазуучу жөнүндө] // Эл агартуу. – 2013. – № 9/10. – Б. 51-54.

984.27. БАКИРОВ А. Аалам алпы Айтматовдун бейнесине сүртүмдөр / А. Бакиров [Ч. Айтматовго 85 жыл] // Кыргыз Туусу. – 2013. – 26-нояб. – № 88. – Б. 11.

984.28. БЕГАЛИЕВ М. Чыкем жазуучу болбогондо, улуу композитор болмок / М. Бегалиев [КР эл артисти, композитор Ч. Айтматовду эскерет / Даярдаган Н. Ташбаева] // Замандаш. – 2013. – №1. – май. – Б. 4-7.

984.29. ЖАКЫПБЕКОВ А. Айтматовдун адилдиги: Улуу жазуучунун 85 жылдыгына карата / А. Жакыпбеков // Кыргыз Туусу. – 2013. – 12-нояб. – № 84. – Б. 11; 15-нояб. – № 85. – Б. 11; 19-нояб. – № 86. – Б. 11.

984.30. ИСАЕВ К. Чыңгыз Айтматов – түрк цивилизациясынын XX кылымдагы даңазалоочусу // Чыңгыз Айтматов жана түрк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. 24-25-май, 2012-жыл. – Б., 2013. – Б. 85-86.

984.31. КАРАЕВ Ө. Ататүрк жана Айтматов / Ө. Караев [Түрк элинин мамл. башчысы Мустафа Кемаль (1881-1938) жана Ч. Айтматов жөнүндө] // Жаңы Ала-Тоо. – 2013. – № 12. – Б. 170-176.

984.32. ОРОЗОБЕКОВ С. Миллиондогон окурмандардын жүрөгүнөн түнөк тапкан жазуучу / С. Орозобеков [Ч. Айтматов] // Кыргыз Туусу. – 2013. – 13-дек. – № 93. – Б. 3.

984.33. ӨМҮРБАЙ УУЛУ Макелек Карымшактегин. «Манастын» уландысы – Чыңгыз Айтматов / Макелек Өмүрбай уулу Карымшактегин // Чыңгыз Айтматов жана түрк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. 24-25-май, 2012-жыл. – Б., 2013. – Б. 136-141.

984.34. САПАРАЛИЕВ Д. Айтматов ааламы / Д. Сапаралиев [Ч. Айтматовдун 85 жылдыгына арналган эл аралык форум] // Эркин Тоо. – 2013. – 6-дек. – № 97. – Б. 2.

984.35. САРЫБАЕВ У. Айтматовдун ааламы башка, ал уникалдуу / У. Сарыбаев // Кыргыз Туусу. – 2013. – 13-дек. – № 93. – Б. 3.

984.36. ТАШИЕВ Н. Адам. Аалам. Дин. Айтматов. Маданият / Н. Ташиев // Шоокум. – 2013. – № 5. – Б. 10-13.

984.37. ТОКТОГАЗИЕВ Ж. Шекердин Ак булуту / Ж. Токтогазиев [Ч. Айтматовдун 85 жылдыгына карата] // Алиби. – 2013. – 17-сент. – № 89. – Б. 14.

984.38. ТУРДУБАЕВ Ж. Ааламдашуу алкагындагы улут маселеси: Ч. Айтматов жана кыргыздар // Адамдын туруктуу өнүгүшү өлкөнү өнүктүрүүнүн максаты жана майнабы. VI илимий симпозиум. – Б., 2013. – Б. 96-100; Шоокум. – 2013. – № 10. – Б. 31-33.

984.39. ТУРГУНОВ К. Улуттук руханий дөөлөттөр жана Ч. Айтматов / К. Тургунов // Улуттук идея: Кыргыз тили жана кыргыз адабияты. – Б., 2013. – Б. 52-59.

984.40. ЭШЕНКУЛОВА К. Ч. Айтматов: даанышман, «айыл академиясы» жана руханий кризис маселелери // Чыңгыз Айтматов жана түрк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. 24-25-май, 2012-жыл. – Б., 2013. – Б. 279-283.

984.41. ЧАРГЫНОВ М. Чыңгыз Айтматов жана Теңирчилик күндүн [Теңирдин] жолун сыйла! / М. Чаргынов // Чаргын Молдо = Чаргын Мулла. – Б., 2013. – Б. 89-97.

984.42. АКМАТАЛИЕВ А. «Бийлик Айтматовдон сый-ургаалды аяган жок. Бирок...» [Филология илим. док. маеги / Маектешкен Б. Жээнбеков] // Алиби. – 2012. – 10-авг. – № 60. – Б. 10; 14-авг. – № 61. – Б. 10; 17-авг. – № 62. – Б. 10; 21-авг. – № 63. – Б. 10.

984.43. КЕНЖЕТАЕВА Ж. Улуу чынардын урматы бийик / Ж. Кенжетаева // Эркин Тоо. – 2012. – 11-дек. – № 109. – Б. 2.

Мазмуну: Шаханов М. Эки президент менен бирге Узынагашка; Эргешев С. Жөнөкөй жан эле; Акматов К. Айтматовдун артынан сый көргөндө; Айтматова Р. Коёнду өлүмдөн сактап калганда.

984А. МЫРЗАНАЕВ К. Шекердин ак булуту / К. Мырзанаев [Ч. Айтматовдун өмүрү] –Б., 2012. – 160 б.

984Б. АПЫШЕВ М. Айтматовдун акыркы адашуусу жана айкөлдүгү: Адабий-сын макалалар, адабий портреттер, публицистика, саясий портреттер / М. Апышев. – Б.: Бийиктик, 2012. – 150 б.

984В. КАЙЫПОВ С. Ата экенин эми гана билгенде... / С. Кайыпов [Ч. Айтматов жөнүндө ой толгоо] – Б.: Бийиктик. – 2008. – 39 б.

984Г. АЙТМАТОВА Р. Тарыхтын актай баракгары / Р. Айтматова [Менин эскерүүлөрүм] – Б.: Бийиктик, 2007. – 215 б.

984Д. БАКИРОВ К. Айтматовду эскерүү / К. Бакиров [К. Мырзанаевдин «Шекердин ак булуту» аттуу китеби жөнүндө] // Эркин Тоо. – 2013. – № 19 (12-март). – Б. 7.

984Е. АКМАТАЛИЕВ А. «Айтматов жөнүндө роман жазылышы керек?» / А. Акматалиев [Айтматов жөнүндө маектешкен Ж. Исабаева] // Кыргыз Туусу. – 2012. – № 65 (22-авг.). – Б. 7.

984Ж. БЕГАЛИЕВ М. «Айтматов менен ата-баладай күрдөөлдүү күндөрдү кечирдим...» / М. Бегалиев // Жетиген. – 2012. – № 6. – Б. 13-15; № 7. – Б. 10-13.

984З. НАРЫНБАЕВА А. Баалуу эмгек / А. Нарынбаева [Т. Аскаровдун «Поиск абсолюта – творческое кредо Ч. Айтматова» деген илимий монографиясы тууралу] // Кут билим. – 2012. – № 22 (8-июнь). – Б. 11.

984И. ОТТУ козгоп турбаса өчүп калат: [Ч. Айтматов жөнүндө] // Тайыр кызынын «Орошон ойлор» макалалар топтому. – Ош. – 2012. – Б. 31-37.

984К. ҮКҮБАЕВА Л. «Тарыхтын актай баракгарына» жаңы сүртүмдөр / Л. Үкүбаева [Р. Айтматованын эскерүү китеби тууралуу] // Жаңы Ала-Тоо. – 2012. – № 11. – Б. 74-80.

984Л. ШАМШЫБАЕВА К. «Чын өмүрдү Чыңгыз менен өткөрдүм, ал сүйүүмдү Чыңгыз дагы жаза албас...» / К. Шамшыбаева // Агым. – 2009. – № 1 (19-янв.). – Б. 14; 16-янв. – № 2. – Б. 14.

984М. СУРАН КЫЗЫ Ж. Улуу сүйүү, улуу тагдыр: Чыңгыз, Керез жана Бүбүсара / Ж. Суран кызы [Ч. Айтматовдун жары Керез Шамшыбаева жөнүндө] // Кыргыз руху. – 2009. – 19-июнь. – № 22. – Б. 10.

984Н. АБДЫРАИМОВ Ж. «Тарыхтын актай баракгары» аттуу китепти окугандан кийин / Ж. Абдыраимов [Р. Айтматованын автобиографиялык китеби] // Эркин Тоо. – 2008. – № 35 (20-май). – Б. 11.

984О. АЙТМАТОВА Р. Биздин ата-тегибиздин баяны / Р. Айтматова [Ч. Айтматовдун үй-бүлөсү тууралуу] // Бишкек таймс. – 2008. – № 16 (13-июнь). – Б. 9.

985. ЖУСУЕВ С. Мен билген Чыңгыз / С. Жусуев [Кыргыз эл акыны С. Жусуев Ч. Айтматов жөнүндө] // Кыргыз Туусу. – 2004. – 28-31-май. – № 36. – Б. 5; 1-3-июнь. – № 37. – Б. 9; 4-7-июнь. – № 38. – Б. 5.

986. АЙТМАТОВА Р. Бото көз булактын боюнда: (Жазуучу Ч. Айтматовдун бала чагы жөнүндө карындашы Роза Айтматованын маеги) / Р. Айтматова // Кыргыз Туусу. – 2003. – 11-13-нояб. – № 86. – Б. 13.

987. БУГУБАЕВ Б. Шекердин шери–шедевр мифи / Б. Бугубаев [Жазуучу Ч. Айтматов] // Кыргыз Туусу. – 1998. – 6-9-нояб. – Б. 9.

988. КАРЫМШАКОВ С. Айтматовдун алтын балалык күндөрүнөн / С. Карымшаков // Заман Кыргызстан. – 1998. – 13-март. – Б. 6.

989. АЛИМ М. Чыңгыз ага менен учурашуум / М. Алим [АКШ жергесиндеги жолугушуу] // Ош жаңырыгы. – 1996. – 20-июль.

990. АСИСОВ Б. Өзүн да, сөзүн да сагыныптырбыз / Б. Асисов [Ч. Айтматовдун чыгармачылык кечесинен баяндама] // Кыргыз Туусу. – 1995. – 8-апр.

991. АКУНОВ Т. Страсбургдан жана Чыңгыз Айтматовдон алган таасирим / Т. Акунов // Эркин Тоо. – 1993. – 12-март.

992. ЧОМОТОЕВА С., Бейшембаева Г. Ак кар, көк муздагы адамдардын эскерүүсү / С. Чомотоева, Г. Бейшембаева [Ч. Айтматовдун балалык чагы, ата-энеси жөнүндө Байтик атанын эекерүүсү] // Асаба. – 1993. – 14-янв. – № 2. – Б. 8

993. КЕРЕЗ: Чыңгыздын ийгиликтеринде үлүшүм барына каниеттенем: [Ч. Айтматовдун жубайы К. Шамшыбаеванын эскерүүсү] // Ак бата. – 1992. – № 2. – Б. 32-48.

994. АЛАХАН САДЫК. Адабият институтуна алпарган жол / Садык Алахан [Ч. Айтматов М. Горький атындагы жогорку курста окуган жылдары] // Кыргыз маданияты. – 1991. – 25-июль. – № 30. – Б. 7.

995. АСАНАЛИЕВ К. Жол багыты: Эскерме китептен / К. Асаналиев [Айтматов жөнүндө] // Кыргыз маданияты. – 1991. – 28-февр. – № 9. – Б. 4-5, 13.

996. ӨМҮРАЛЫ УУЛУ Кушубек. Чыңгыз Айтматовдун студенттик кези / К. Өмүралы уулу // Ак бата. – 1991. – № 1. – Б. 56-64.

997. АБДУКЕРИМОВ Б. Бир сүрөттүн баяны: Тарых баракгары / Б. Абдукеримов [Ч. Айтматовдун балалык күндөрүнөн] // Ленинчил жаш. – 1988. – 3-сент.

998. АЙТЫМБЕТОВ Э. Эсте калган элестер / Э. Айтымбетов [Ч. Айтматовдун айыл чарба институтунда окуп жүргөн кездеринен баян] // Кыргызстан маданияты. – 1988. – № 33. – 11-авг.– Б. 8.

999. АЙЫЛЧИЕВ А. Айылымдын ардактуу адамы / А. Айылчиев [Манас районундагы «Жийде» айылы менен Ч. Айтматовдун өмүр жолундагы байланыштары жөнүндө] // Ленинчил жаш. – 1988. – 16-июль.

1000. АСАНАЛИЕВ К. Шекерден кийин... / К. Асаналиев [Ч. Айтматовдун чыгармачылыгынын уюткусу болгон Шекер, Күркүрөө жана Көк-Сай айылдары жөнүндө ой толгоо] // Ленинчил жаш. – 1988. – 10-дек.

1001. РЫСКУЛОВ Р. Бакыттын түсү жөнөкөй: (Эскерүү) / Р. Рыскулов [Белгилүү акын Р. Рыскулов Москвада Горький атын. адабият институтунда окуп жүргөндө Айтматов менен жолугушкан күндөрү жөнүндө баяндайт] // Ленинчил жаш. – 1988. – 10-дек.

1002. ӨРГӨБЕКОВ К. «Алыскы көл жээкти эңсеймин» / К. Өргөбеков [Жазуучу Ч. Айтматовдун Казакстанда өткөн комсомолдук курагы жөнүндө] / Котор. К. Өмүралиев // Кыргызстан маданияты. – 1980. – 12-июнь. – № 24. – Б. 4-5.

Макалада дүйнөнүн төгөрөгүнө таанымал калемгердин бир кезде билим алган Жамбылдагы айыл чарба техникумунда окуп жүргөн студенттик курагы жөнүндө жана аны окуткан устаттарынын, бирге окуган курсташ жолдошторунун эскерүүлөрү берилген.

Кадырлуу казак окумуштуусу Бейсембай Кенжебаев Чыңгыздын атасы Төрөкул менен 1922-25-жылдары Москвада Күн чыгыш университетинде бирге окугандыгын, экөө тең үйлөнө элек кездеринде илгери үмүт, жакшы тилек менен, эгер биринчи балдары уул болуп калса ысымын Чыңгыз деп коюуга убадалашканын эскерет.

Чыңгыздын адабий дүйнөсүнө кызыгуусуна бирден-бир таасир эткен ошол кездеги техникумдун окутуучусу А. В. Штубендорф экендигин, ал адам ошондо эле «Чыңгыздан өтө чоң жазуучу чыгат... анын башы алтын» деп айтканын эскеришкен.

Макаланын аягында «...Жазуучунун тууган жери Шекер гана эмес, жаштык чагы өткөн коңшулаш Жамбыл жергеси да аны «өз уулубуз» деп жан тартышат, ушул жердин карапайым элдери да Чыңгыз Айтматов жөнүндө зор сыймыктануу менен кеп кылышат» – деп жазган.

1003. АЙТЫМБЕТОВ Э. Адам жөнүндө сөз / Э. Айтымбетов // Кыргызстан маданияты. – 1978. – № 50. – 12-дек. – Б. 15.

Чыңгыз Айтматов менен Кыргызстан айыл чарба институтунда бирге окуп, бирге жашаган курсташы, ары жердеши Э. Айтымбетов Чыңгыздын студент кезиндеги кулк-мүнөзү жөнүндө баяндайт. Ал окуп жүргөн кезинен эле эмгекчил, күрөшчүл, чынчыл, карапайым кишилерди сыйлаган, алар жөнүндө кам көргөн, ойлонгон адам экендигин жана турмушка өз алдынча калыптанбаган, такшалбаган, жашоонун оңой жагына баш коюп, бирөөнүн эсебинен жан багууга лабзин арткан кишилерди жек көрө тургандыгын эскерет. Ар кандай турмуштук көрүнүштөрдөн улам Чыңгыздын бийик адамгерчилигине, даанышмандыгына жана кең пейилдигине чексиз ыраазы болуп, ушундай ишенимдүү, ийкемдүү жолдошу менен сыймыктанат.

Ч. Айтматовго жана анын чыгармаларына арналган ыр саптары

1003.1. ЧЫҢГЫЗ Айтматов – түбөлүк тирүү // Буларкиева Д. Залкарлар. – Б., 2016. – Б. 4-62.

1003.2. АКМАТАЛИЕВ А. Көңүлдөгү өмүр: (Ырлар жыйнагы) / А. Акматалиев. – Б.: «Avrasya Press», 2015. – 407 б.

1003.3. ЖАМАНКУЛ УУЛУ Ажем. Аллах буйруган өмүрдө. XI том / Ажем Жаманкул уулу. – Б.: Бийиктик, 2008. – 315 б.

Мазмуну: Ысламий ырлар, кыстырмалар; Залкар Чыңгыз Шекери.

1003А. ОРУНАЛИЕВ С. Чыкеме ыр десте: Ырлар / С. Оруналиев. – Б.: Бийиктик, 2008. – 295 б.

1003Б. ЖУСУЕВ С. Мен билген Чыңгыз: Ырлар жана эскерүү / С. Жусуев. – Б.: Бийиктик, 2008. – 52 б.

1004. АЙКӨЛДҮГҮ Манас баба өңдөнүп...: [Ырлар жыйнагы] / Түз. А. Акматалиев, Н. Мамедов – Б.: Мегамедина, 2008. – 528 б.

Китепке дүйнөлүк жазуучу жана коомдук ишмер, философ, академик Чыңгыз Айтматовго жана анын чыгармаларына арналган ырлар жана поэмалар топтолгон.

1005. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматов жөнүндө этюд / А. Акматалиев [Автор Ч. Айтматовдун улуулугу, ойчулдугу, даанышмандыгы жана жөнөкөй мүнөзү жөнүндө байкоолорун баяндаган] – Б., 1993. – 237 б.

1006. ЫЗААТ: Ырлар, котормолор: жаштар үчүн. Бул чыгармалар Ч. Айтматовдун 60 жылдык ак тоюна арналат. / Түз. А. Акматалиев – Ф.: Адабият, 1989. – 200 б.

* * *

1006.1. АКМАТАЛИЕВ Т. «Ата-Бейит» жана Айтматов; Сулайман Тоо; Жүгөрүнүн дүмбүлү / Т. Акматалиев [Ыр] // Кыргыз Туусу. – 2016. – 13-дек. – № 98. – Б. 13.

1006.2. ДҮЙШЕЕВ Ш. Ай баткан кезде сезээрбиз: (Чыңгыз Айтматовдун жаркын элесине арналат) / Ш. Дүйшеев // Ала-Тоо. – 2016. – № 12. – Б. 3-19.

1006.3. ОСМОНКУЛОВ К. Айылым жана Айтматов жөнүндө / К. Осмонкулов // Кыргыз Туусу. – 2016. – 12-янв. – № 5. – Б. 13.

1006.4. ТАШТАНАЛИЕВ Б. Айтматовсуз сегиз жыл / Б. Таштаналиев [КР УИАда болгон Ч. Айтматовду эскерүү кечесинен баян] // Кыргыз Туусу. – 2016. – 1-июль. – № 51. – Б. 13.

1006.5. БАКИРОВ К. Эсен болуп эстей жүр / К. Бакиров [А. Акматалиевдин «Чингиз Айтматов: Живи и помни» аттуу китеби жарык көрдү] // Эркин Тоо. – 2015. – 15-дек. – № 120. – Б. 7.

1006.6. ЧОТУРОВА Б. Эрким менен учуп кеткем Теңирге, Сени сүйүп тойбой кеткем өмүргө...; Айтматов жана поэзия / Б. Чотурова // Кыргыз Туусу. – 2014. – 21-март. – № 20. – Б. 12.

1007. МУХАММАДИЕВ Ф. Биздин Чыңгыз: Очерк / Ф. Мухаммадиев; Тажикчеден котор. М. Каримов // Кыргыз Туусу. – 2005. – № 15. – 1-3-март. – Б. 16; № 14. – 25-28-февр. – Б. 9.

1008. СОУРБАЕВ О. Ч. Айтматовго / О. Соурбаев [Ыр] // Кыргыз руху. – 1997. – 14-март. – № 10. – Б. 5.

1009. АЙНАС Рамис. Чыңгыз жөнүндө чындык: Поэмача / Рамис Айнас // Кыргыз Туусу. – 1993. – 14-дек.

1010. ТЕЗЕН Генриетта. Куш, келипсиз: [Ыр] / Котор. К. Урманбетов // Кыргызстан маданияты. – 1991. – 21-февр. – № 8. – Б. 7.

1011. МАМАТАЛИЕВ Т. Элимдин кош канаты / Т. Маматалиев [Ыр] // Фрунзе шамы. – 1990. – 27-апр.

1012. МОНОШОВ А. Акырзаман / А. Моношов [Ыр] // Ленинчил жаш. – 1990. – 31-май.

1013. ОРУНБАЕВ М. Чыңгыз агама / М. Орунбаев [Ыр] // Эмгек жалыны (Базар-Коргон). – 1989. – 25-февр.

1014. ШАХАНОВ М. Алтын, күмүш, жана калай / М. Шаханов [Ыр] / Котор. Т. Молдобаев // Сов. Кыргызстан. – 1989. – 5-сент.

1015. БЕКТЕМИРОВ Н. Уча бер иним, Чыңгызым! / Н. Бектемиров [Ыр] // Ала-Тоо. – 1988. – № 12. – Б. 11.

1016. БӨРҮГУЛОВ М. Алиманга / М. Бөрүгулов [Ыр] «Саманчынын жолу» повести боюнча. // Ленинчил жаш. – 1988. – 10-дек.

1017. ДЕГЕНБАЕВА А. Чыкеме / А. Дегенбаева [Ыр] (Ч. Айтматовго) // Кыргызстан маданияты. – 1988. – 3-нояб. – № 45. – Б. 9.

1018. ЖУСУЕВ С. Эмне жетпейт Чыңгызга? / С. Жусуев [Ыр] // Ленинчил жаш. – 1988. – 10-дек.

1019. СООРОНБАЕВА З. Кыргызды аалам тааныды / З. Сооронбаева [Ч. Айтматовго арноо ыры] // Кыргызстан маданияты. – 1988. – 3-нояб. – № 45. – Б. 9.

1020. СООРОНБАЕВА А. Кыргыздын кыраан уулуна (Ч. Айтматовго) / А. Сооронбаева [Ыр] // Жаңы турмуш (Жаңы жол). – 1988. – 9-июль.

1021. КУРБАННЕПЕСОВ К. Даңк, Чыңгыз Айтматовго / К. Курбаннепесов [Ыр] // Кыргызстан маданияты. – 1985. – 21-нояб. – № 47. – Б. 8.

1022. ГАМЗАТОВ Р. Чыгаан күлүк топ жарат (Ч. Айтматовго) / Р. Гамзатов [Ыр] / Котор. А. Пазылов // Кыргызетан маданияты. – 1981. – 11-июнь. – № 24. – Б. 10.

1023. ЭРАЛИЕВ С. Адам жана мезгил: [Ыр] «Кылымдан узак бир күн» романына карата / С. Эралиев // Кыргызстан маданияты. – 1981. – 5-февр. – № 6. – Б. 5.

1024. КАРИМ Мустай. Чыңгыз Айтматовго / Мустай Карим [Ыр] / Котор. К. Бобулов // Сов. Кыргызстан. – 1978. – 13-дек.

1025. ЖҮНДҮБАЕВА Н. Сөз дабаны (Ч. Айтматовго) / Н. Жүндүбаева [Ыр] // Эмгек туусу (Кочкор). – 1978. – 6-авг.

1026. ЭРАЛИЕВ С. Чыңгызга / С. Эралиев [Ыр] // Кыргызстан маданияты. – 1978. – № 50. – 12-дек. – Б. 4.

1027. АБЫЛКАСЫМОВА М. Кыргыз уулу; ЖУСУЕВ С. Көк деңизде ак кеме; ЖҮНДҮБАЕВА Н, Сөз дабаны; ИМАНКУЛОВ Ч. Бек кысам көкүрөккө; РЫСКУЛОВ Р. Таазим этет; ТОКТАКУНОВ А. Бийиктен бийиктерге баратасың: [Ырлар] // Кыргызстан маданияты. – 1978. – № 52. – 12-дек. – Б.15.

1028. ЖАМАНКУЛОВ А. Кут кылсын / А. Жаманкулов [Ыр] Ч. Айтматовго // Кыргызстан маданияты. – 1978. – 10-авг. – № 33. – Б. 2.

1029. БУЛАРКИЕВА М. Аскар тоо [Ыр] Ч. Айтматовго / М. Буларкиева // Кыргызстан маданияты. – 1978. – 10-авг. – № 33. – Б. 3.

1030. ИБРАЕВ Э. Ч. Айтматов... / Э. Ибраев [Ыр] // Чалкан. – 1978. – № 12. – Б. 3.

1031. КЫЛЫЧЕВ Э. Айтматовду окуп жатып... 1. Баланын түшү; 2. Ак кеме жана дүрбү жөнүндө ыр / Э. Кылычев [«Ак кеме» повестине арналган ыр] // Э. Кылычев. Жашыл шоолалар: Ырлар. – Ф., 1978. – Б. 41-45.

1032. КЫЛЫЧЕВ Э. Сейиттин күндөлүгүнөн Э. Кылычев [«Жамийла» повестине арналган ыр] // Э. Кылычев. Жашыл шоолалар. – Ф., 1978. – Б. 45-46.

1033. ШАМШИЕВ Т. Баатыр Чыңгыз / Т. Шамшиев [Ыр] // Кыргызстан маданияты. – 1978. – 10-авг. № 33. – Б. 3.

1034. ШАТМАНОВ С. Көркөмдүк дүйнөсүнүн космонавты: Ч. Айтматовго / С. Шатманов [Ыр] // Мугалимдер газетасы. – 1978. – 8-дек.

1035. БАЙТЕМИРОВ Н. Торгой күүсү [Ыр] (Ч. Айтматовго) / Н. Байтемиров // Кыргызстан пионери. – 1977. – 17-нояб.

1036. ИМАШОВ Т. Ч. Айтматовго / Т. Имашов [Ыр] // Учкун: Жаш авторлордун жыйнагы. – 3-чыг. – Ф.,1974. – Б. 34.

1037. КАРИМ МУСТАЙ. Чыңгыз Айтматовго [Ыр] / Мустай Карим; Котор. С. Жигитов // Кыргызстан маданияты. – 1973. – № 46. – 15-нояб. – Б. 11.

1038. ЮСУПОВ Д. Күлүк (Чыңгыз Айтматовго) / Д. Юсупов [Ыр] // Коммунисттик эмгек (Түп). – 1972. – 8-июль.

1039. ЖУСУЕВ С. «Сейде» / С. Жусуев [«Бетме-бет» повести боюнча эки көшөгөлүү драмалык поэма] // С. Жусуев. Дабан: Ырлар жана поэмалар. – Ф., 1971. – Б. 72-111.

1040. ЭРАЛИЕВ С. Ырым сен / С. Эралиев [«Кызыл жоолук жалжалым» повести боюнча жазылган поэма-драма] // С. Эралиев. Өмүрлөргө саякат: Поэмалар. – Ф., 1967. – Б. 41-97.

1041. БОРОНЧИЕВ Ы. Чыңгызга / Ы. Борончиев [Ыр] // Ала-Тоо. – 1963. – № 5. – Б. 7-9.

1042. ТОКТОМУШЕВ А. Сыймык / А. Токтомушев [Ыр] // Ала-Тоо – 1963. – № 5. – Б. 10-11.

Ч. АЙТМАТОВ МЕНЕН КОШТОШУУ (ырлар, эскерүүлөр)

Айткан кеби арча жыттуу чок эле
Ал турганда кыргыз эли ток эле.
Теңир бизге белек кылган Чыкебиз
Теңтушу бар, бирок теңи жок эле.

Атагына атпай-журту жылынды
Ал карытар кылымдардан-кылымды
Ушул күнү бүтүндөй бир доор өттү
Ушул күнү Улут Туусу жыгылды.

1042А. «АТА-БЕЙИТ» мемориалдык комплексинде Ч. Айтматовдун эстелигин жана көрүстөн үстүнө курулма куруу жөнүндө: КР өкмөтүнүн токтому. 2013-ж. 13-март. № 135 // Эркин Тоо. – 2013. – № 22. (21-март). – Б. 11.

1042Б. АЛЫКУЛОВ Б. Чыңгыз аганын бешинчи «кышы» же манасчы Элеманды жоктоо: Улуу жазуучу Ч. Айтматовго 85 жыл / Б. Алыкулов // Кыргыз Туусу. – 2013. – № 20/21 (21-март). – Б. 18; 26-март. – № 22. – Б. 10.

1042В. АСАНБЕКОВ С. «Айтматовдун айкели миң жыл турсун» деп ниет кылдык / С. Асанбеков [Талас обл. Кара-Буура районунда Ч. Айтматовдун эстелигинин ачылышы тууралу маек / Маектешкен Б. Таштаналиев] // Алиби. – 2012. – № 62 (17-авг.). – Б. 11.

1042Г. БЕЙШЕНАЛИЕВ Ж. Айтматовдун кол тамгасы коюлган китеби ыйык тумардай сакталуу / Ж. Бейшеналиев // Эркин Тоо. – 2012. – № 51 (8-июнь). – Б. 4.

1042Д. АЙТМАТОВДУН эстелиги кичи мекенине коюлат: [жеке ишкер С. Асанбеков менен Б. Бакированын эстелик жөнүндө маеги] // Жетиген. – 2012. – № 9. – Б. 22-23.

1042Е. ААЛАМ алпы Айтматовго эстелик // Кут билим. – 2011. – № 33 (9-сент.). – Б. 4.

1042Ж. «Ч. АЙТМАТОВ атындагы КР мамлекеттик жаштар сыйлыгын уюштуруу жөнүндө» КР өкмөтүнүн 2000-жылдын 23-августундагы № 514 токтомуна өзгөртүүлөр киргизүү тууралу: КР Өкмөтүнүн токтому. 2011-ж. 6-окт., № 622 // Эркин Тоо. – 2011. – № 86 (11-окт.). – Б. 9.

1042З. 2008-ЖЫЛДЫ – Чыңгыз Айтматовдун жылы деп жарыялоо жөнүндө: КР Президентинин Жарлыгы. 2008-ж. 31-янв. ПЖ № 53 // Эркин Тоо. – 2008. – № 8 (5-февр.). – Б. 4.

1042И. Ч. Т. АЙТМАТОВДУН элесин түбөлүккө калтыруу жөнүндө: КР Президентинин жарлыгы. 2008-ж. 10-дек. // Эркин Тоо. – 2008. – № 93 (16-дек.). – Б. 2.

1043. АПЫШЕВ М. «Оомат эң күчтүүлөргө оойт...» / М. Апышев [Чыңгыз Айтматовдун адабий портретине штрихтер] – Б.: «Полиграф-ресурс». – 2008. – 64 б.

1044. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматов бар Аалам толук көрүнчү... / А. Акматалиев. – Б., 2008. – 48 б.

Мазмуну: Урматтуу окурман; Айтматов башкы рухий генератор; Улуу адам узак жашасын; Улукман аке колдосун!; Манас ааламына узаттык..., Айтматовду кучактаган шаар Элазык; Айтматов бар Аалам толук көрүнчү...; Сиз улуу болучусуз.

* * *

1044.1. АЛЫКУЛОВ Б. Чыңгыз аганын бешинчи «кышы» же манасчы Эламанды жоктоо: Улуу жазуучу Чыңгыз Айтматовго 85 жыл / Б. Алыкулов // Кыргыз Туусу. – 2013. – 21-март. – № 20/21. – Б. 18; 26-март. – № 22. – Б. 10.

1044А. ЧЫҢГЫЗ Айтматов дүйнөлүк жана улуттук маданиятка терең из салды: Президент К. Бакиевдин Чыңгыз Айтматовдун дүйнөдөн кайткандыгына байланыштуу жалпы элге кайрылуусу // Эстутум. – 2008. – 13-июнь. – № 16. – Б. 4.

1044Б. АЙТМАТОВ Чыңгыз Төрөкулович: [Некролог] // Кыргыз Туусу. – 2008. – 13-16-июнь. – № 43. – Б. 1-16; 17-19-июнь. – № 44. – Б. 1-16.

Гезиттин бул сандарында «Элибиз кыргыз кайгыда, Эр Манас эки өлгөндөй» деген теманын астында маркум менен коштошуу сөздөрү, ырлары, эскерүүлөр жана «Ата Бейит» көрүстөнүнө сөөгүн коюу аземи чагылдырылган.

1045. АЙТМАТОВ жана бүгүнкү доор: [«Диалог Евразия» платформасы менен бирдикте 25-26-октябрда Бишкекте өткөрүлүүчү «Айтматов жана бүгүнкү доор» аттуу эл аралык форум жөнүндө] // Кыргыз Туусу. – 2008. – 24-27-окт. – № 80. – Б. 1.

1046. АЙДАРОВА С. Жарык жылдыз / С. Айдарова [Ыр] // Кыргыз Туусу. – 2008. – 18-21-июль. – № 53. –Б. 12.

1047. Ч. АЙТМАТОВ жөнүндө маектер: Ж. ИСАБАЕВА. «Айтматовду акындар даңктап келишет»; А. АБИЛОВ. «Арбагыңыз ыраазы болсун!»; АЙМИРА ЖЕҢИШБЕК кызы «Гачев тууралуу сөздөн кийин агайдын көңүлү чөгө түштү»; К. ИМАНАЛИЕВ «Сыйлык эмне үчүн керек?...» // Вселенная, человек и Жаабарс. – Б., 2008. – Б.129-154.

1048. АКАЕВ А. «Чыңгыз аганын аты алтын тамга менен жазылып калат» / А. Акаев [Көңүл айтуу] // Агым. – 2008. – 13-июнь. – Б. 5.

1049. АКИМАЛИЕВ А. Түбөлүккө тогошуу / А. Акималиев [Ч. Айтматовду эскерүү] // Кыргыз Туусу. – 2008. – 18-21-июль. – № 53. – Б. 11.

1050. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматов: Аалам жана адам / А. Акматалиев // Вселенная, человек и Жаабарс. – Б., 208. – Б. 49-128.

1051. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматов бар аалам толук көрүнчү... / А. Акматалиев [Ыр] // Кыргыз Туусу. – 2008. – 18-21-июль. – № 53. –Б. 10.

1052. АКМАТАЛИЕВ А. «Айтматовду акындар даңктап жазат»... / А. Акматалиев; Маектешкен Ж. Исабаева // Кыргыз Туусу. – 2008. – 9-11-сент. – № 67. – Б. 10.

1053. АКМАТАЛИЕВ Т. Дүйнө түгөл билчү эле, Чыңгыз деп кулак түрчү эле / А. Акматалиев // Кыргыз Туусу. – 2008. – 29-31-июль. – № 56. – Б. 15.

1054. АЛЫКУЛОВ Б. Манас жана Чыңгыз / Б. Алыкулов // Кыргыз Туусу. – 2008. – 22-24-июль. – № 54. – Б. 12.

1055. АСМАН жоктоп, жер жоктоп...: Арман / К. Бакиев, Н. Назарбаев // Замандаш. – 2008. – № 7. – Б. 22.

1055А. БАКИРОВ К. Чыңгыз Айтматовду жоктоо / К. Бакиров [Ыр] // Адабий Алатоо. – 2008. – 23-окт. – № 13. – Б. 1.

1056. БЕГАЛИЕВ М. Айтматовдун изи / М. Бегалиев [Композитор М. Бегалиев Чыңгыз ага тууралуу өзүнүн ой-толгоолорун, жолугушууларын эскерет] / Макаланы даярд. Ж. Дыйканова. // Эркин Тоо. – 2008. – 19-авг. – № 62. – Б. 13.

1057. БЕКБОЛОТОВ Т. Чыңгыз агама аза ыры / Т. Бекболотов [Ыр] // КТР-Обо. – 2008. – 13-июнь. – № 24. – Б. 3.

1058. БЕКМАНБЕТОВА М. Канча кылым өтсө да өчпөс жылдыз, Замандын залкар уулу, аты – Чыңгыз / М. Бекманбетова [Ыр] // Эркин Тоо. – 2008. – 22-авг. – № 63. – Б. 8.

1059. БЕШИМОВ Б. Түрк дүйнөсү үчүн эле эмес, Бүт адамзат үчүн... / Б. Бешимов [Коштошуу] // Агым. – 2008. – 13-июнь. – Б. 7.

1060. БУЗУРМАНКУЛОВА Б. Улуу жазуучунун урматына / Б. Бузурманкулова // Кыргыз Туусу. – 2008. – 5-7-авг. – № 58. – Б. 15.

1061. ГҮЛСАРАТ чылбырын сүйрөп, жайдак келди... [«Азаттык» радиосу көңүл айтат] // Агым. – 2008. – 13-июнь. – Б. 5.

1062. ДҮЙНӨ адабиятынын классиги: [«Ата-Мекен» партиясы көңүл айтат] // Агым. – 2008. – 13-июнь. – Б. 6.

1063. ДҮЙШЕЕВ Ш. Кыргыздын эле тоосу эмес, кылымдын тоосу кулады / Ш. Дүйшеев [Ыр] // КТР-Обо. – 2008. – 13-июнь. – Б. 7.

1064. ЖАКИЕВ Б. Иса пайгамбар эсиме түштү / Б. Жакиев [Коштошуу] // Агым. – 2008. – 13-июнь. – Б. 5.

1065. ЖАКШЫЛЫКОВ А. Чыңгыз Айтматовго аза-баллада / А. Жакшылыков // Кыргыз Туусу. – 2008. – 1-4-авг. – № 57. – Б. 8.

1066. ЖАНТЕЛИЕВ Э. Чыңгыз Айтматов жана телевидение / Э. Жантелиев [Жазуучунун телекөрсөтүү иши үчүн кылган камкордугу] // КТР-Обо. – 2008. – 6-июнь. – № 23. – Б. 10; 30-май, – 2008. – № 22. – Б. 10;

1067. ЖУМАКУНОВА Г. Ар улутка ар качан генийлер келе бербейт: Коштошуу / Г. Жумакунова [Ч. Айтматовдун дүйнө салган күндөрүндө Анкара университетинин профессору тарабынан жазылып, түрк тилинде жарыяланган. Кыргызчасын автор өзү которгон] // Кыргыз Туусу. – 2008. – 24-27-окт. – № 80. – Б. 15-16.

1068. ЖУРАЕВ Ф. Бүткүл адамзаттын идеясын алып чыккан улуу талант / Ф. Жураев // Кыргыз Туусу. – 2008. – 5-7-авг. – № 58. – Б. 11.

1069. ЖУСУПБЕКОВ А. Чыңгыз Айтматовдун марттыгы / А. Жусупбекова [Жазуучунун жаркын элесин эскерүү] // Эркин Тоо. – 2008. – 27-июнь. – № 47. – Б. 6.

1070. ИБРАИМОВ К. Кош, адабият аяны Чыңгыз ага / К. Ибраимов // Замандаш. – 2008. – № 7. – Б. 26.

1071. ИМАНАЛИЕВ Э. Жылдыз өчпөс болсочу, Чыңгыз өтпөс болсочу... / Э. Иманалиев [Ыр] // Замандаш. – 2008. – № 7. – Б. 23.

1072. КАЗЫБАЕВ П. Айтматовдун акыл ордосу / П. Казыбаев // Кыргыз Туусу. – 2008. – 1-4-авг. – № 57. – Б. 9.

1072А. КАЗЫБАЕВ П. Айтматовдун алтымыш миллиондуу каганатынын обону / П. Казыбаев // Кут билим. – 2018. – 11-май. – Б. 5.

1073. КЕКИЛБАЕВ А. Адамзат Айтматовдон айрылды: Үшкүрүк / А. Кекилбаев // Замандаш. – 2008. – № 7. – Б. 25.

1074. КУЛМАМБЕТОВ Ж. Улуу калемгердин улуу драмасы / Ж. Кулмамбетов [Жазуучу Ч. Айтматовдун өмүрүндөгү элестүү учурлар жөнүндө] // Агым. – 2008. – Б. 6.

1075. КЫРГЫЗДЫН туусу жыгылды...: [Коштошуу] / К. Өмүркулов, Б. Тагаев, С. Эралиев, Д. Сарыгулов, М. Ниязов, К. Акматов, С. Каниметов, Ж. Акималиев, Т. Жумагулов, Е. Евтушенко, В. Игнатенко, Бернад Кушнер, Зиля Валеев // КТР-Обо. – 2008. – 13-июнь. – № 24. – Б. 2.

1076. МАМАЕВА Ө. Айтматовдун мурасы – Акыл ордо / Ө. Мамаева // Кыргыз Туусу. – 2008. – 15-18-авг. – № 61. – Б. 14.

1077. МЕЛИС Совет уулу. Чыңгыз / М. Совет уулу [Ыр] // КТР-Обо. – 2008. – 27-июнь. – № 26. – Б. 7.

1078. МОЛДОКАСЫМОВ К. Айтматов – кыргыз демократиясынын атасы жана ардагы / К. Молдокасымов // Кыргыз Туусу. – 2008. – 18-21-июль. – Б. 9.

1079. ОРОКЧИЕВ Т. Аттиң дүйнө... же Чыңгыз аганын бейнесине сүртүмдөр / Т. Орокчиев [Ч. Айтматов дүйнөдөн өткөндөн кийин жазуучунун улуулугу жөнүндө ой толгоо! // Кыргыз руху. – 2008. – 24-июнь. – № 71. – Б. 7; 27-июнь. – № 72. – Б. 6.

1080. ӨМҮРАКУНОВ М. Миң жылда бир төрөлчү уул элең / М. Өмүракунов [Коштошуу] // Агым. – 2008. – 13-июнь. – Б. 5.

1080А. ӨМҮРАЛИЕВ Ч. «Менин» Айтматовум / Ч. Өмүралиев // Кыргыз Туусу. – 2018. – 1-май. – № 32. – Б. 12; 8-май. – № 34. – Б. 7.

1081. СЕЙДАКМАТОВА Ж. Чыкенин чыгармалары биздин доор эле / Ж. Сейдакматова [Коштошуу] // Агым. – 13-июнь. – Б. 5.

1082. ТАЛИП Ильгиз. Жыйырма жылдан кийин / Ильгиз Талип // Кыргыз Туусу. – 2008. – 29-авг.; 4-сент.; № 65. – Б. 10. 5-8-сент. – № 66. – Б. 10.

1083. ТИЛЛЕБАЕВ Ө. Жер карасын көк караган желектер / Ө. Тиллебаев [Ыр] // КТР-Обо. – 2008. – 13-июнь. – № 24. – Б. 3.

1084. ТӨЛӨБАЕВ М. Төрөкул уулу Чыңгыз Айтматов: (поэма) / М. Төлөбаев // М. Төлөбаев. Залкарлардын арбагына таазим: (поэмалар) – Б., 2008. – Б. 149-191.

1085. ЧОТУРОВА Б. «Чыңгыз таякем келатканда Карагыз чоң апам жоолугу түшкөнчө чуркачу» / Б. Чотурова [Эскерүү] // Кыргыз Туусу. – 2008. – 18-21-июль. – Б. 12.

1086. ЧОТУРОВА Б. Кыргыз эли Айтматовду кылымдарга даңазалай берет / Б. Чотурова [Чолпон-Атада Ч. Айтматов жылына карата өткөрүлүүчү 2-Ысык-Көл Эл аралык кинофестивалы жана Президент К. Бакиевдин фестивалдын катышуучуларын куттуктоосу] // Кыргыз Туусу. – 2008. – 21-23-окт. – № 79. – Б. 16.

1087. ЧОТУРОВА Б. Улуу ойчул Чыңгыз Айтматов / Б. Чотурова // Кыргыз Туусу. – 2008. – 17-20-окт. – № 78. – Б. 6.

1088. ШАБДАНОВ М. Ааламга жанган шам элең / М. Шабданов [Коштошуу ыры] // Кыргыз Туусу. – 2008. – 18-21-июль. – № 53. – Б. 13.

1089. ШАТМАНОВ М. Кадыры артык жан болгон... / М. Шатманов // Кыргыз Туусу. – 2008. – 1-4-авг. – № 57. – Б. 9.

1090. ШАХАНОВ М. Чыңгыз, Мухтар ага-ини / М. Шаханов [Казак жазуучусу М. Шаханов менен маектешкен Т. Орокчиев] // Кыргыз руху. – 2008. – 17-июнь. – № 69. – Б. 7; 20-июнь. – № 70. – Б. 6.

1091. ШАХАНОВ М. Эки Чыңгыз сабагы же маңкурттук касирет / М. Шаханов [Ч. Айтматов менен коштошуу азасында окулган ыр] // Кыргыз Туусу. – 2008. – 18-21-июль. – Б. 13.

1092. АСМАН ЖОКТОП, жер жоктоп...: Арман. Ч. Айтматовдун аза күндөрүндө айтылган арман сөздөр // Замандаш. – 2008. – № 7 (июль). – Б. 22-26.

Мазмуну: НАЗАРБАЕВ Н. Дүйнөлүк адабиятты дүбүрлөткөн Чыңгыз ага...; Миң жылдарда бир төрөлчү уул элең, «Замандаш» партиясы; АБДРАХМАНОВ С. Казактын кабыргасы кайышып туру; ДАУТОВ К. Айтматов тууралуу арман сөз: Адамзат Айтматовдон айрылды; ИБРАИМОВ К. Кош, адабият алпы Чыңгыз ага!; ИМАНАЛИЕВ Э. Жылдыз өчпөс болсочу, Чыңгыз өтпөс болсочу...: Жоктоо ыры; КЕКИЛБАЕВ А. Сүйөнгөн аскабыз эле; МУРТАЗА Ш. Чыңгыздын бийиктиги; ӨМҮРКУЛОВ К. «Бакайдын жайыты» тартылбай калмак...; СУЛЕЙМАНОВ О. Феномен; ШАХАНОВ М. Манастан кийинки даркан...; ШЫГАЕВ Ю. Аалам билген аруу талант;

1093. АЛА-ТООДОН Ааламга үн салган Айтматов: Жоктоо // Да Кыргызстан. – 2008. – № 9. – Б. 3-41.

Мазмуну: БАКИЕВ К. «Кыргыз эли даңктуу уулунан – ажырады». Кыргыз Республикасынын Президенти Курманбек Бакиевдин телекөрсөтүү аркылуу кайрылуусу; АКМАТАЛИЕВ А. Жазылгандай адамзат таалайына...: Урмат сөз; БРЫЛЕВ В. Чыгармалары аркылуу дүйнөнү биримдикке үндөгөн: Урмат сөз; ВЛАСОВ В. «Айтматовдун мурасы элине, дүйнө ойчулдарына керек»: Урмат сөз; ГУНАЙ Э. Чолпон жылдызыбыз Айтматов – дүйнөлүк адабияттын генийи: Таазим; ДЕЛИӨМЕРОГЛУ Я. Суунун сырын билген адам Чыңгыз Айтматов: Урмат сөз; ДОСАЛИЕВ Ж. «Чыңгыз менен бир тууган болуп чоңойдум»: Эскерүү; ЖАН-ПЬЕР ГОДАР Ч. Айтматов – Париж академиясынын да мүчөсү болгон: Урмат сөз; ЗАРЛЫКОВА Г. «Айтматов жана бүгүнкү доор»: Коңгуроо; ИБРАИМ Нуракун уулу. Шекер айылы Чыңгызды жоктоп турат; Туулган жер; КАРАГУЛОВ Б. «Кылымды карыткан күн...»: Айтматов жана кино; КАРЫМШАКОВ С. Чыңгыз Айтматовдун аурасы: Сереп; МИННУЛИН Туфан. Улуу ага: Бир туугандык сезим; МУРАТОВ А. Ала-Тоодон Ааламга үн салган Айтматов: Сереп; МУРЗАКМЕТОВ А. Эл достугу Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларында: Эл достугу жөнүндө; МУСТАФИН Р. «Эки жолугушуу эстен кеткис болду»: Бир туугандык сезим; ОСМОНОВ Б. Адамзаттын Айтматову: Урмат сөз; ПАЗЫЛОВ А. «Айтматовсуз театрды элестетүү кыйын»: Айтматов жана театр; ПУЛАТХОЖАЕВ З. Айтматов – өзбек элинин чыныгы досу: Урмат сөз; РАЕВ С. Айтматов феномени – түбөлүктүүлүк: Таазим; ХАРУН Токак «Аты жок бала каза болду»: Жоктоо; ШАХИН Сонер. Бир че-

бердин артынан: Таазим; ШАХАНОВ М. Эки Чыңгыз сабагы же маңкурттук касирет: коштошуу.

1094. МУРАТОВ А. «Чыңгыз Айтматов» жылы жыйынтыкталды: 80 жылдыгына байланышкан декада жөнүндө / А. Муратов // Да Кыргызстан. – 2008. – № 10. – Б. 13-15.

1095. РЫБАКОВ Р. «Кыргызча бүткүл дүйнө билген эки гана сөз билем, ал – Чыңгыз Айтматов»: «Айтматов жана бүгүнкү доор» аттуу эл аралык форумдун ачылышында сүйлөгөн сөзү / Р. Рыбаков // Да Кыргызстан. – 2008. – № 10. – Б. 16.

1096. ТЕМИРАЛИЕВ А. «Айтматов дүйнөсү мектептерди аралап...» / А. Темиралиев // Да Кыргызстан. – 2008. – № 10. – Б. 19.

1097. ХАРУН Токак. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы жаштарга болгон кайрылуулар: Айтматов түрк адабиятынын дүйнөлүк алкакта таанылган өкүлү / Токак Харун // Да Кыргызстан. – 2008. – № 10. – Б. 17-18.

1098. МУРАТОВ А. Тоо-талаанын ыры: Эскерүү / А. Муратов //Адабий Ала-Тоо. – 2009. – № 8. – 2-июнь. – Б. 5-6.

1099. ТЕКЕШОВА М. «Бахиана» жөнүндө сөз / М. Текешова // Адабий Ала-Тоо. – 2009. – № 8. – 2-июнь. – Б. 4.

1100. ЧОКОЕВА Д. Адам тагдыры Э. Хемингуэй менен Ч. Айтматовдо / Д. Чокоева // Адабий Ала-Тоо. – 2009. – № 8. – 2-июнь. – Б. 10.

1101. АКМАТАЛИЕВ А. Ак булут эми кайрылбайт: Ч. Айтматов менен коштошкон азалуу күндү эскерүү / А. Акматалиев // Аалам. – 2009. – № 36. – 11-июль. – Б. 6.

Ч. АЙТМАТОВДУН ЧЫГАРМАЧЫЛЫГЫ ЖӨНҮНДӨГҮ ДИССЕРТАЦИЯЛАР ЖАНА АВТОРЕФЕРАТТАР

1102. БАКАШОВА Ж. К. Ч. Айтматовдун повесттериндеги салыштыруу менен метафоранын көркөм функциялары: Филол. илим. канд. диссертациясы: 10.01.02./ Ж. К. Бакашова. – Б., 1992. –130 б.

1103. КОЙЧУМАНОВА Г. К. Ч. Айтматовдун повесттери адабият таануу илиминде: (Г. Гачев, В. Левченко, К. Асаналиев, А. Садыков): Филол. илим. канд. дисс.: 10.01.06. / Г. К. Койчуманова; Ош мамл. ун-ти. – Б., 1995. – 134 б.

1104. АСАКЕЕВА Д. Ж. Ч. Айтматовдун чыгармаларында сюжет куруу проблемасы: («Ак кеме», «Эрте келген турналар», «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт»): Филол. илим. канд. дис.:10.01.1./Д. Ж. Асакеева; КР мамл.улут.ун-ти. – Б., 1997. – 165 б.

1105. АЙТБАЕВА Н. Ч. Айтматовдун котормочулук чеберчилиги: Филол. илим. канд. дис.: 10.01.03. / Н. Айтбаева; КР КМУ. – Б., 1998. – 151 б.

1106. АЙТБАЕВА Н. Ч. Айтматовдун котормочулук чеберчилиги: Филол. илим. канд. деген окумуштуулук даражаны алуу үчүн изденүү. дис. автореферати / Н. Айтбаева. – Б. 1998. – 22 б.

1107. ӨМҮРАЛИЕВА С. Тексттин семантикасы жана структурасы: (Ч. Айтматовдун көркөм чыгармалары боюнча): Филол. илим. доктору. дис. автореф. 10.02.01. / С. Өмүралиева; КР УИА Тил илими ин-ту. – Б., 1999. – 45 б.

1108. ТУРДУКОЖОЕВ Т. Ч. Айтматовдун чыгармаларынын стилдик өзгөчөлүктөрүн мүнөздөгөн көркөм сөз каражаттары («Биринчи мугалим», «Жамийла», «Бетмебет» повесттери боюнча): Филол. илим. канд... дис. авторефераты: 10.01.01., 10.02.1. / Т. Турдукожоев; КМУУ, манас таануу ж-а көркөм маданияттын улут. борбору. – Бишкек, 1996. – 24 б.; –Ош, 2000. – 30 б.

1109. ҮКҮБАЕВА Л. Ч. Айтматовдун поэтикасы жана кыргыз элдик фольклору: Филол. илим. доктору. дис.: 10.01.03. / Л. Үкүбаева; КМУУ. – Б., 2001. – 353 б.

1110. ҮКҮБАЕВА Л. Чыңгыз Айтматовдун поэтикасы жана кыргыз элдик фольклору: Филол. илим. доктору. дис. авторефераты: 10.01.03. / Л. Үкүбаева; КМУУ. – Б., 2001. – 40 б.

1111. ЖАНТАЕВ А. С. Ч. Айтматовдун чыгармачылыгындагы реализм проблемасы: Филол. илим. канд. окумуштуу даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссер. кеңеш. Д. 10.02.181. / А. С. Жантаев. – Б., 2003. – 17 [1] б.

1112. ЖАНТАЕВ А. С. Ч. Айтматовдун чыгармачылыгындагы реализм проблемасы: Филол. илим. канд. дис.: 10.01.01. / А. С. Жантаев; КР ИУА. – Б., 2003. – 157 б.

1113. САРЫГҮЛ Ахмет. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларынын Түркияда кабыл алынышы: Филол. илим. канд. дис.: 10.01.01., 10.01.03. / Ахмет Сарыгүл; Манас таануу жана көркөм маданияттын улут. борбору. – Б., 2003. – 146 б.

1114. АХМЕТ Сарыгүл. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларынын Түркияда кабыл алынышы: Филол. илим. канд. дис. автореф.: 10.01.01., 10.01.03. / Ахмет Сарыгүл; КР УИА, Манастаануу жана көркөм маданияттын улут. борбору. – Б., 2003. – 24 б.

1115. ЖУМАЕВА Г. З. Ч. Айтматовдун чыгармаларында тарыхый эс проблемасынын көркөм иштелиши: Автореферат. / Г. З. Жумаева; И. Арабаев атын. КМПУ, Мамл. тил ж-а маданият ин-тунун кырг. адаб. кафедрасы. – Б., 2004. – 25 б.

1116. ЖУМАЕВА Г. З. Ч. Айтматовдун чыгармаларында тарыхый эс проблемасынын көркөм иштелиши: Филол. илим. канд... дис.: 10.01.01. / Г. З. Жумаева; Мамл. тил ж-а маданият ин-ту. – Б., 2004. – 166 б.

1117. АЛИЕВА Ф. Э. Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы адам концепциясы: Филол. илим. канд... дисс. авторефераты. 10.01.01. 10.05.269. / Ф. Э. Алиева. – Б., 2005. – 23 б.

1118. АЛИЕВА Ф. Э. Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы адам концепциясы: Филол. илим. канд. дис.: 10.01.01. / Ф. Э. Алиева; ОшМУ. – Ош, 2005. – 158 б.

1119. ТЫНЫСТАНОВА Н. А. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы символдордун идеялык-көркөмдүк кызматы: Филол. илим. дис. авторефераты / Н. А. Тыныстанова; КР Ж. Баласагын атын. КУУ. – Б., 2010. – 26 б.

1120. ЗАКИРАЕВА Ш. И. Ч. Айтматовдун «Кассандра тамгасы» романындагы нравалык философиялык маселелердин көркөм чагылышы: Филол. илим. канд. дис. авторефераты: 10.01.1. / Ш. И. Закираева; Ч. Айтматов атын. тил жана адаб. ин-ту. – Б., 2011. – 27 б.

1121. МУСТАФА Ожакбеги. Бала жана балалык Ч. Айтматовдун көркөм дүйнөсүндө: Филол. илим. канд. дис. автореферати: 10.01.01. / Ожакбеги Мустафа; КР ИУА, Ч. Айтматов атын. тил жана адаб. ин-ту. – Б., 2012. – 26 б.

1122. МУСТАФА Ожакбеги. Бала жана балалык Ч. Айтматовдун көркөм дүйнөсүндө: Филол. илим. канд. дис.: 10.01.01. / Ожакбеги Мустафа; КР ИУА Ч. Айтматов атын. тил жана адаб. ин-ту. – Б., 2012. – 194 б.

1123. МОКЕЕВА А. М. Азыркы учурдагы кыргыз-казак адабий байланыштары: Ч. Айтматов жана М. Шаханов. Филол. илим. канд. дис. автореферати: 10.01.01. / А. М. Мокеева; КР Ж. Баласагын атын. улут. ун-ти. – Б., 2012. – 22 б.

1124. КЕЛДИБАЙ КЫЗЫ Майрамкан. Чыңгыз Айтматовдун романдары: конфликт, мүнөз маселелери: Филол. илим. канд. дис. автореферати: 01.01.01. / М. Келдибай кызы; Ч. Айтматов атын. тил жана адаб. ин-ту. – Б., 2013. – 28 б.

1124А. ТЫНЫСТАНОВА Н. А. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы символдордун идеялык-көркөмдүк кызматы: Филол. илим. канд. дис. автореферати: 10.01.01 / Н. А. Тыныстанова; Ж. Баласагын атын. КУУ. – Б., 2014. – 27 б.

1124Б. ЧОҢМУРУНОВА Н. Ж. Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы дүйнөнүн тилдик сүрөтүндөгү «Жакшылык» жана «Жамандык» концепттери: Филол. илим. канд. дис. автореферати: 10.02.19 / Н. Ж. Чоңмурунова; Ч. Айтматов атын. тил жана адаб. ин-ту. – Б., 2017. – 26 б.

1124В. КАЧКЫНБАЙ КЫЗЫ А. Ч. Айтматовдун публицистикасындагы сүрөткер жана доор маселеси: Филол. илим. канд. дис. автореферати: 10.01.01 / А. Качкынбай кызы; Ч. Айтматов атын. тил жана адаб. ин-ту. – Б., 2017. – 26 б.

Ч. АЙТМАТОВ ЖӨНҮНДӨ БИБЛИОГРАФИЯЛЫК КОЛДОНМОЛОРДУН ТИЗМЕСИ

1125. ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВ: Библиографиялык эскерткич (Түз. М. Тыналиева, Г. УЛАСОВЕЦ. Кыргыз ССРинин Н. Г. Чернышевский атын. мамл. к-пканасы. – Ф., 1962. – 6 б. [Тексти кыргыз, орус тилдеринде].

1126. ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВ: Сунуш кылынган адабияттардын аннотацияланган көрсөткүчү (Түз. Б. Кангелдиева, Л. Жошкина. Кыргыз ССРинин Н. Г. Чернышевский атын. мамл. к-пканасы. – Ф., 1973. – 81 б. [Тексти кыргыз, орус тилдеринде].

1127. ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВ: Сунуш кылынган библиогр. көрсөткүч = ЧИНГИЗ АЙТМАТОВ: Рек. библиогр. указ. Гос. б-ка Кирг. ССР им. В. И. Ленина. Отд. реком. библиогр.; Под. ред. А. Акматалиева: Сост. Ж. Айсаракунова, О. С. Сухомлинова; Авт. обзор. ст. Е. К. Озмитель. – Ф., 1988. 310 б. Тексти кыргыз, орус тил.

1128. ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВ // Кыргызстан-88. Окуялардын летописи. Кыргыз ССРинин В. И. Ленин атын. мамл. к-пканасы – Ф., 1988. – Б. 68-71.

1129. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматовдук энциклопедия / А. Акматалиев; Ред. Т. Казиев, С. Султанидинов. – Б.: Илим, 1993. Т.1. – 184 б.

1130. АЙТМАТОВ ааламы: Библиографиялык энциклопедия. – Б., 2009. – 497 б. –Тексти кыргыз, орус тил.

1130А. АЙТМАТОВ ааламы: Библиографиялык энциклопедия. Толук. 3- бас. – Б., 2013. – 560 б.

1130Б. АЙТМАТОВ ааламы: Библиогр. энцикл. = Вселенная Айтматова: Библиогр. энцикл. / Түз.: Ж. Айсаракунова, Ж. К. Бакашова, О. С. Сухомлинова.Толукталып 3-бас. – Б., 2013. – 558 б.

1130В. АЙТМАТОВ энциклопедиясы: [Порт., илимий макалалар, маек, эскерүүлөр, ыр, каттар ж.б.] / А. Акматалиевдин жалпы ред. астында. Ч. Айтматов атын. тил жана адабият ин-ту. – Б.: Турар, 2017.

Т.1: (А-Ж). – 970 б.

Т.2: (З-С). – 930 б.

Т.3: (Т-Я). – 847 б.

* * *

1131. САМАГАНОВ Ж. Чыңгыз Айтматов/ Ж. Самаганов // Ж. Самаганов. Советтик Кыргызстан жазуучулары: Био-библиографиялык справочник. – 2-бас. – Ф., 1976. – Б. 57-82.

1132. АЙСАРАКУНОВА Ж. Кыргызстан көркөм адабиятта: Сунуш кылынган библиографиялык көрсөткүч / Ж. Айсаракунова. – Ф., 1983. – Б. 52, 89-91, 106-107.

АВТОРЛОРДУН ЖАНА АДАБИЯТТАРДЫН ЫСЫМ КӨРСӨТКҮЧҮ

Аалам алпы Айтматовго эстелик. 1042 Е.
Ааматов М.
– Чыгармачылыкта да, адамгерчиликте да улуу даанышман. 308 Л.
Абдиев Ж.
– «Манас» эпосунун тарбиялык таасири Ч. Айтматовдун көркөм дүйнөсүндө. 416.
Абдиев М.
– «Ботогөз». 742.
Абдраев М.
– Жаңы опера жөнүндө сөз. 847.
Абдраимова Д.
– Чакан гүлдесте. 808.
Абдукеримов Б.
– Бир сүрөттүн баяны. 998.
Абдыгулов Т.
– Ч. Айтматовдун чыгармачылыгын чет өлкөлөрдө изилдөө. 651.
Абдыкадыр уулу О.
– «Жамийланын жамалы». 546 В.
Абдыкадырова Г. Б.
– Айтматовдун «Эрте келген турналар» повести. 617.1.
Абдыкалыков Ш.
– «Жамийла». 848.
Абдыкерим Алымжан.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларын Жуңгодо которуу... 682.2.
Абдыкерим М.
– Кыл калемдин алоосунан өткөндөр. 956.
Абдылбары уулу Д.
– «Аскада калган аңчынын ыйындагы»... 347.4.
Абдылдабеков К.
– Бийиктен жанган жылдыз. 965.
– Жазуучу жана адабий сын. 307.
– Танабай жана Гүлсары. 532.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларынын көркөм күчү. 326.
Абдылдаева Д.
– Эл тагдыры – жер тагдыры. 902.
Абдымомунов Т.
– Маңкурт жөнүндө баян. 913.
– Тоо талаанын жарчысы. 406.
Абдыразаков А.
– Ч. Айтматовдун «Фудзиямадагы кадыр түн» драмасынын идеялык-көркөмдүк өзгөчөлүктөрү. 607.
– Жанрдык, стилдик жаңылык. 611.
– Нравалык тема адабияттын глобалдуу проблемасы. 609.
– Ч. Айтматовдун драматургиядагы жаңычылдыгы. 606 К, 826 А.
Абдыраимов Ж.
– «Тарыхтын актай барактары» аттуу китепти окугандан кийин. 984 Н.
Абдырасулова Э. Ч.
– Айтматовдун чыгармаларын кыргыз мектептеринде окутуунун тарыхы. 701 Б.
Абез уулу К.
– М. Ауэзов менен Ч. Айтматовдун прозасынын салыштыруу багыттары. 439.
Абилов А.
– Арбагыңыз ыраазы болсун. 1047.
– Алп жазуучунун алгачкы керемети. 546 А.
– Барактары саргайса да сакталган. 460.6.
– Кино кереметин кемелине келтирген. 737 Б.
Абылкасымова М.
– Кыргыз уулу. 1027.
– Адабият музейинин күндөлүгүнөн. 931.
Адамалиев К.
– Махабат баянынын жаңы өмүрү. 748.

Ажыматова З.
– Чыңгыз Айтматов жана фольклор маселеси. 425.
– Улуттук адабият Алыкул, Чыңгызды эстөө менен башталат. 374 А.
Азизбаев С., Мамбетов З.
– Адамын турмушундагы көйгөйлүү маселелер... 308В.29.
Айдарова С.
– Жарык жылдыз. 1046.
Айкөлдүгү Манас баба өңдөнүп... 415В, 1004.
Айкөлдүгү Манас баба өңдөнүп... 347.0.
Аймира Жеңишбек кызы.
– «Гачев тууралуу сөздөн кийин агайдын көңүлү чөгө түштү». 1047.
Айнас Рамис.
– Чыңгыз жөнүндө чындык. 1009.
Айсаракунова Ж.
– Ак кептердей тараган чыгармалар. 653.
– Кыргыз турмушун кыйлага маалымдады. 966.
– Кыргызстан көркөм адабиятта. 1132.
Айталиева Т. К.
– Ч. Айтматов жана Каракыз апа. 984.12.
Айтбаева Н.
– Ч. Айтматовдун котормочулук чеберчилиги. 1105, 1106.
Айтбаева Н., Садыков А.
– Чыңгыз Айтматовдун автордук котормолору. 359.
Айтматов Ааламы: Библиографиялык энциклопедия. 1130.
Айтматов ааламы: Библиографиялык энциклопедия. 1130А, 1130Б.
Айтматов ааламы: Библиографиялык энциклопедия. 3-бас. 1130Б.
Айтматов жана доор чакырыктары. 58.1.
Айтматов жана заман чакырыктары. 58.2.
Айтматовдун идеялары азыр да актуалдуу. 58.3.
«Айтматов окуулары-2015». 278.1, 278.2.
Айтматов С.
– Атамдын адабий эле эмес, башка мурастары да бар. 984.21.
Айтматов Ч.
– Ааламдаштыруудан аман калабызбы. 174.
– Аба майдандын «Манас» аталышы оңойго турган жок. 204 В.
– Абийир айттырбай койбойт. 263.
– Адабият – бул коомчулуктуку. 157.
– Адабият жана рухий дөөлөттүн башаты. 191.
– Адабияттын жаш граждандарына. 169.
– «Адабияттын ойдун очогу болуудан бөлөк милдети жок». 84.
– Адабияттын соолубас дарагы. 139.
– Адам жана китеп. 153.
– «Адам кудайга окшоп калды, бирок жапайы бойдон калды». 79.
– Адамдын адамдыгы ыйманы. 93.
– Адамдын ариетине ишенем. 68.
– Адамзатка дагы бир жолу эскертүү. 104 А.
– Адилеттиктин түгөнбөс эңсөөсү. 131.
– «Ажатын ылгап дүйнөнүн...». 98.
– Азыркынын азыткы түшүн аяндап. 219.
– Ч. Айтматов – Аалам, дин, рух жана өзү жөнүндө. 91.
– Айтматов менен жолугушуу. 151.
– Айтматов менен маек. 267.
– Айтматовдун ааламы. 308.4.
– Ч. Айтматов саясатка кетти, кайрылабы? 250.
– Ч. Айтматов таалайлуу киши. 249.
– Ч. Айтматовдун Люксембург хроникасынан. 115.
– Ч. Айтматовдун Люксембургдук журналист Георги Хауземер менен болгон маеги. 116.
– Ак жаан: Аңгеме. 57.

– Ак кеме: Повесть.28А.3, 32.
– АКШнын Калифорния университетинин студенти Болот Абдулбекке. 255
– Алп манасчынын албан элеси. 181.
– Алтын дарбаза. 233.
– ... Ар бир элге ойчул керек...». 123
– «Ар качандан бир качан Россияга ыктообуз абзел». 81.
– Арсен Саманчин (жаңы романдан үзүндү) 39 Ж.
– Арсен Саманчин [романдан үзүндү] 39 Г.
– Аскада калган аңчынын ыйы. 23.
– Асма көпүрө: Аңгеме. 55.
– «... Асыл жер Азербайжан». 261.
– Ат адамдын канаты. 278.
– Балалык: Автобиогр. эскерүүлөр. 28 А.
– Балалыгым: Аңгеме 39 В.
– Балалыгым Джерс букасы жана Долондогу махабат. 240 Б.
– Бахиана: [романдан үзүндү] 39 А.
– Бетме-бет: Повесть. 47.
– Беш томдон турган чыгармаларынын жыйнагы. 20.
– Биз дүйнөнү өзгөртөбүз, дүйнө бизди өзгөртөт. 140.
– «Биз динге жан кечтидей жулунбаган журтпуз». 82.
– «Биз доор алмашкан күндөрдүн күбөсүбүз». 89.
– «Биз дүйнөнү жаңыртабыз...» 187.
– Биз, Түркстан жамаатчылыгы XXI кылымда биригишибиз керек. 214.
– Бизди ойготкон китептер. 137.
– Биздин интернационалдык милдетибиз. 155.
– Биздин күндөрдүн киносу. 145.
– «Бирибиздин аягыбыздан бирибиз тартсак Арал деңизиндей соолуйбуз...» 208.
– Биринчи мугалим: (повесттер). 22, 25, 39.
– «Бөдөнө аңдыгандар». 239.
– Бугу эне: Жомок. 34.
– Бул силердин күнөөңөр, жердештерим. 237.
– «Бүбүсайра экөөбүздүн бири-бирибизге мамилебиз, түшүнүгүбүз, көздөгөн максатыбыз, баары бирдей болгон». 244.
– Бүткүл дүйнөлүк тартылуу закону. 235.
– Гезитчи Дзюйо: Аңгеме. 46.
– Граждандуулук ата-журттун түндүгү. 220.
– Гундула жана анын бир туугандары: Очерк. 48.
– Гүлсарат: Повесттер. 26.
– Дарыя кайдан куралат. 104.
– Делбирим: Повесттер, аңгемелер, драма. 24.
– Делбирим: Повесть 39 Б.
– «Демократия – бул Нух пайгамбардын кемеси... « 83.
– Дил куну. 97.
– Доор элеси. 231.
– «Дүйнө өзгөрдү, биз да өзгөрдүк». 253.
– Дүйнө татаалданып баратат. 102.
– Дүйнөлүк адабияттын сересине карай... 104 Д.
– Дүйнөлүк айлампа дүрбөлөңү. 210.
– «Дүйнөлүк маданияттын асыл казынасы». 150.
– Дүйнөлүк ой жүгүртүү. 120.
– Дүйнөлүк тааныluунун дагы бир эпизоду. 104 Г.
– Жаабарс: [үзүндү] 39 Д.
– Жаабарс (Тоолор кулаганда) 28 Б.
– «Жазганды гана каалар элем...» 109.
– «Жазуучу болбосом, Бетховендей болмокмунбу деп кетем». 251.
– Жазуучу дүйнөнүн жаңырыгы. 124.
– Жазуучу өз чыгармачылыгы жөнүндө. 268.
– Жакында окурмандар жаңы чыгармамдын жарык көргөнүн угушат... 105.

– Жаман ойдо болуунун түтүн көшөгөсүн сыйрып... 73.
– Жамийла: Повесть. 28, 28.0, 36, 40.
– Жаңы багыт менен – дүйнөлүк аренага. 111.
– Жаңы дүйнөнүн эшигин ачуу. 223.
– «Жаңы кылымга сыр айтууга акым бар». 211.
– «Жаңы кылымда даяр оокат жок». 215.
– Жаңы журттун аты – журнал. 96.
– Жаңычылдык жөлөктөрү. 143.
– Жаратылыш менен өмүрдөшүп. 224.
– Жаш адабиятчыларга камкордук. 142.
– «Жеңиштин эң кыйыны өзүңдү жеңүү». 90.
– «Жер энебиз бирөө эле». 66.
– Жол кесилиши: Аңгеме. 44.
– Жүрөккө окшош материк. 78А.
– Жүрөктөгү күн. 228.
– «XXI кылым. Биз күтүп жатабызбы, же Бизди күтүп жатышабы?» 85.
Жээнбеков С. «Бүгүн өтүп жаткан форум – улуу инсан, улут акылманы, дүйнө кеменгери Чыңгыз агабызга биздин терең таазимибиз». 58.4.
– Залкар жазуучубуз төл гезитибиздин төрүндө. 175.
– Залкарлардын залкар ойлору. 28.01.
– Замандаштарым менен сыймыктанам. 203.
– Заманды силер, жаштар өзгөртөсүңөр. 204 Ж.
– Идеологиялык коом да, социалдык топ да болбойт. 104 Б.
– Илимде ийгилик тилейм. 182.
– «Илимде илимпоз болууңарды тилейм». 128.
– Индия сабактары. 67.
– Инсан зоболосу. 99.
– «Интеллектуалдык кризис тоталитаризм күнү бүттүбү...?» 87.
– «Инфаркт менен ооруп калышыма өзүм гана күнөөлүмүн». 246.
– Искусство чабытындагы маек. 159.
– «Ислам коргоого муктаж эмес, ал улуу дин». 80.
– Испаниядагы жолугушуулар. 273.
– «Казак элине сый кишимин». 112.
– Кайра куруунун кайчылаштыгы. 92.
– Кайрылып куштар келгиче: [үзүндү]. 52.
– Кайрылып куштар келгенче: Аңгеме. 30.
– Кана эмесе ойлонолу, чечкиндүү аракеттенели. 130.
– Каралаев жөнүндө ой жүгүртүү. 201.
– Кассандра тамгасы: Роман. 29.
– Катаал реализм менен. 202.
– «Келечек күндөрүбүздү «Акаевская эпоха» десек жаңылышпайбыз». 213.
– Кино – бул көркөм кенч. 134.
– Кино улуттук маданиятыбыздын ажырагыс тармагы. 141.
– Кол кармаша басып өттүк. 77.
– Колунан куралын тартып ал. 60.
– Коммунисттин ачык-айкын образын түзөлү. 170.
– Коомду барымтадан алып чыгалы. 59.
– «Коомдун идеалдарына кызмат өтөө». 265.
– Конфронтациядан тынчтыкка жанаша жашоого карай. 62.
– Космонавт – романдардын заманы. 122.
– «Котормо сүйүүдөн жаралат». 138.
– Кумурадан чыккан баш сөөгү же түрктөр тарыхына көз караш: эл казынасынан. 43.
– Кумурадан чыккан куу баш же түркий тарыхына көз караш: [үзүндү]. 42.
– Кызыл алма: Аңгеме. 54.
– «Кылымга тете бир күн». 252.
– Кыргыз кинематографисттеринин чыгармачылык иши жана кезектеги милдеттери. 164.

– Кыргыз прозасынын эртеңи. 156.
– Кыргыздын жаш искусствосу өсүү жолунда. 163.
– Кыргызстандын малчыларынын «жогорку математикасы». 238.
– Кыямат: Роман. 31, 50.
– Легенданын жаңырышы. 270.
– Маданияттын өз ара баюусу. 165.
– Маданиятыбызды ким колдойт. 188.
– Максат жазуучуга жолугуу. 272.
– «Мамлекетти сактап кала албасак, биздин элдигибиз кайсы». 207.
– Манас-Атанын ак кар-көк музу. 230.
– «Манас» улут намысы. 180.
– Манастан тартып биздин күндөргө чейин. 129.
– Маңкурт баяны. 242.
– Массалык адабият адамды байытпайт. 108.
– «Махабат» салтанат кураарда кыйрайт. 240 А.
– Мезгил жаңыча ойлонууну талап кылат. 65.
– Мейкиндик көзгө көрүнөт. 236.
– Мекен деген улуу сөз. 227.
– Мекендин улуу уулу. 193.
– «Мен али айтчумду айта элекмин...». 204 Е.
– Мен да мугалим болгом: [үзүндү]. 41.
– Мен үчүн ата мурастарынын баары кундуу да, куттуу да ыйык таберик. 204 Б.
– «Мен үчүн турмуштун маңызы акыйкат өлкөнүн чен өлчөмү менен байланышпайт». 88.
– «Менин чыгармаларымды окуткан мугалимдер менен бүгүн биринчи жолу көрүшүп атам...» 245.
– Мугалим – жакшылыктын энеси. 235.
– Музыка бийик гармониянын тили. 172.
– Мурас биздин жалпы кенчибиз. 146.
– Мындан 20 жыл мурун өткөн күндөрдөн бир үзүм. 241.
– Насирдин Байтемировдун эпосу. 194.
– Насыят: [жазуучунун акыл-нускоолору]. 204 Д.
– Негизги максат – учурдун талабына жооп берүү. 148.
– Нукура элдик жазуучу. 197.
– Обон: Повесть жана аңгемелер. 28.
– Океандын тамчысы: жанрдын проблемасы. 152.
– Оомалуу дүйнөнүн опасы жөнүндө. 125.
– Орошон ойлор жана байкоолор. 204 А.
– «Орусча-кыргызча сөздүк» жөнүндө. 173.
– «Отту калап турбаса өчүп калат». 126.
– Өз мезгилимдин адамымын. 257.
– Өз тагдырыбызды коргойлу. 69.
– Өзгөрмө замандагы илим жана маданият. 117.
– Өзүм жөнүндө. 240 Е, 266.
– Өзүңө өзүң жооп бер. 167.
– Өмүрдүн өр жолундагы маек. 258.
– Өтөлгөсү – өмүр: Иш үстүндөгү маек. 260.
– Пайдубалды бошоткон жокпузбу?. 225.
– Патриархтын күзгү ойлору... 217.
– Планета үстүндөгү жолугушуу. 76.
– «Президент мамлекеттин, эл-журттун символу...» 209.
– Рахмат дейли, алкыш дейли, туугандаш Түрк жумуриятына! 106.
– Революциялык доордун экраны. 168.
– «Руханий дүйнөмдү тарбиялаган Айымкан деген өзүмдүн чоң энем болчу». 247.
– Руханий кыяматка чейинки сөз. 218.
– Руханий олжо үчүн билимге умтулгула. 177.
– Рухий дөөлөттүн башаты. 101.
– Рухтун туу чокусу. 229.
– Сабак болор окуя. 70.

– Саманчынын жолу: Повесттер жана аңгемелер. 27.
– Саманчынын жолу, Бетме-бет. 28А.1.
– Сардал кыз: [романдан үзүндү]. 39 3.
– Силер да, биз да саясаттан четтей албайбыз. 212.
– Силер да жаңы сөз сүйлөшүңөр керек. 104 В.
– Сөз жана экран. 136.
– Сөздөн тышкары кудай да жок, Аалам да жок. 107.
– Сөзүбүз кандай жаңырат. 259.
– СССР жазуучуларынын V съездинде сүйлөгөн сөзү. 158.
– СССР жазуучуларынын VII съездинде сүйлөгөн сөзү. 134А.
– СССР эл депутаттарынын съездинде сүйлөгөн сөзү. 94.
– СССРдин тогузунчу шайланган Жогорку Советинин сегизинчи сессиясында сүйлөгөн сөзү. 232.
Султанбаева А. «Форумга дүйнөнүн 25 өлкөсүнөн 160тан ашуун өкүлдөр катышат». 58.5
– «Сүйүүдөн аалам жаралган, сүйүүнүн өзү түбөлүк...» 176, 204 Г.
– «Табиятты кулак кести кулубуз катары санайбыз, бирок ошол кулак кести кул эртедир-кечтир кампа кайтарбай койбойт...». 86.
– Тагдырдын айлампасы. 118.
– Тандоонун жана чечимдердин жолу. 95.
– Тарыхтын тамырын тартып көрүү үчүн. 216.
– Таш табытта жатабызбы же пайгамбардын кайыгында сүзөбүзбү? 119.
– Темикем өз заманынын олуттуу адамы эле. 179.
– Тизе бүгүп ыйлап, жаал кайнап айбарлануу. 71.
– Токтой калган көз ирмемби өмүр санжырасы. 127.
– Тоолор кулаганда (Кыз-кайып). 28 В.
– Тоолор кулаганда: Роман. 28А.2.
– Туран ренессансы бүчүр алууда. 113.
– Турмуш айдыңы. 103.
– Турмуш ченеми – мезгил ченеми. 154.
– Турмушка кадам коюп жаткан 22 немецке кат. 682.
– Турмуштай түбөлүктүү. 275.
– Турмушту чынчыл жана терең чагылдыралы. 133.
– Турмушту чыныгы көркөмдүктө чагылдырган жазуучу. 196.
– Турциядан келген мейман. 149.
– Тутумдашуу түйүнү. 269.
– Түбөлүк жашоонун сыры. 195.
– «Түрк коомдорунун күнкорсуздугу – дүйнөлүк чаркы бар окуя». 114.
– Түрк мугалимдери менин каармандарыма окшоп кетет. 240 В.
– Түнкү сугат: Аңгеме. 37, 56.
– Түп максат. 160.
– Тянь-Шандык аял: Очерк. 234.
– Укмуштарды жараткан адамды көрсөтүү. 274.
– Улуттук жоопкерчилик – келечекке кепил. 221.
– Уникалдуу укмуш талант. 183.
– «Уулум Эльдар көркөм өнөрдү, катаал багытты тандады...». 248.
– «Уяла турган жөнүм жок». 243.
– Үч континенттин фестивалы. 75.
– Үч континенттин элдеринин тилектештиги. 78.
– Үч томдон турган чыгармалар. 21.
– Франциядагы жолугушуулар. 277.
– Фудзиямадагы кадыр түн: Драма. 51.
– Хельсинки духу айкын жол. 144.
– Художниктин бийик милдети жана парзы. 132.

– Чабандын жаңы боз үйү. 240.
– Чыгармалардын сегиз томдук жыйнагы. 19.1, 19 А, 19А[1].
– Чыгармачылык, тажрыйба, жаштык. 276.
– Чыгармачылыктын канаты. 271.
– Чымырканып иштөөнүн кеңири мүмкүнчүлүктөрү.
– Чыңгыз Айтматов: (Республикалык илимий-практикалык конференцияда сүйлөгөн сөзү). 100.
– Чыңгыз Айтматовдун корутунду сөзү. 186.
– Чыңгызхандын ак булуту: [повесттен үзүндү]. 45.
– Чыпалак бала: Жомок. 34.
– Шыктануу, чеберчилик. 199.
– Ысык-Көл форуму. 63.
– «Ысык-Көл» форумунун жаңырыгы. 64.
– Ысык-Көлдүн куту жана куну. 226.
– Ырыс алды ынтымак. 184.
– Эгемендүүлүктүн баркына жетели. 205.
– «Эл агартуу» журналынын редакциясына жана автордук активине. 192.
– Элин сагынбас эр болбойт. 254.
– «Эмгегиңер натыйжалуу, жооптуу болсун». 680.
– «Эми баары өзүбүзгө жараша...». 185.
– Эми ойлосом... 204.
– Эне тил тагдыры. 28 Д.
– Эң алды бейкутчулукту ойлойм.206.
– Эпостун эрдиги; эрдиктин эпосу. 262.
– Эркин сүрөткер гана нагыз турмуштук чыгарма жарата алат. 256.
– Эркиндиктин баркына жетсек. 222.
– Эрте келген турналар: Повесть. 35.
– Эстелик алдындагы ой. 190.
Айтматов австриялык телекөрсөтүүгө тартылды. 963.
«Ч. Айтматов атындагы жаштар сыйлыгын уюштуруу жөнүндө» КР өкмөтүнүн 2000-жылдын 23-августундагы № 514-токтомуна өзгөртүүлөр киргизүү тууралуу. 1042 Ж.
Ч. Айтматов ГДРдин басма сөзүндө. 676.
Ч. Айтматов жана азыркы руханий маданият. 298.
Айтматов жана бүгүнкү доор. 1045.
Ч. Айтматов жана кыргыз руху. 282, 347 Д.
Ч. Айтматов жөнүндө боордош элдердин пикирлери. 640.
Айтматов клубунун адабият, көркөм өнөр жана маданият жагындагы эл аралык сыйлыгынын жобосу. 921.
Ч. Айтматов «Роман газетада» жана «Новый мирде». 388.
Айтматов таануу – түбөлүк проблема. 915.
Айтматов Чыңгыз Төрөкулович: [некролог] 1044Б.
Айтматов энциклопедиясы. 1-3 том. 1130В.
Айтматова Р.
– Айткым келген ойлор. 984.22.
– Биздин ата-тегибиздин баяны. 984 О.
– Ботокөз булактын боюнда. 986.
– Киндик кан тамган жер – ойлордун туу чокусу. 984.23.
– Тарыхтын актай баракгары. 984 Ж.
– Эстен кеткис учурлар. 984.3.
Ч. Айтматовго дагы бир сыйлык. 1.
Ч. Айтматовго «Кыргыз Республикасынын баатыры» деген эң жогорку артыкчылык даражасын берүү жөнүндө. 14.
Ч. Айтматовду I даражадагы «Манас» ордени менен сыйлоо жөнүндө. 10.
Айтматовду Путин менен Горбачев куттуктайт. 943.
Айтматовдун махабаты. 39 Е.
Ч. Айтматовдун 80 жылдык маараксине арналган «V Айтматовдук окуу» аттуу

республикалык илимий конференциянын материалдары. 701 А.
Ч. Айтматовдун чыгармаларынын алфавиттик жыштык сөздүгү. 297.
Айтматовдун ысымы Москвадагы гүл бакчага ыйгарылды. 914 А.
Айтматовдун эки томдугу кытай тилинде. 686.
Айтматовдун элесин түбөлүккө калтыруу жөнүндө КР Президентинин жарлыгы. 1042 И.
Айтматовдун эстелиги кичи мекенине коюлат. 1042 Д.
Айтпаева Г.
– Көркөм чыгарманын улуттук өзгөчөлүктөрү туурасында. 575.
Айтымбетов Э.
– Адам жөнүндө сөз. 1003.
Айылчиев А.
– Айылымдын ардактуу адамы. 999.
Айылчиев Э.
– Махабаттын да, эмгектин да жарчысы. 556.
Акаев А.
– Манас рухунан жаралган улуу сүрөткер. 953.
– Өлкөбүз Ак кемедей сүзүп барат. 944.
– «Чыңгыз аганын аты алтын тамга менен жазылып калат».
Акаев А. (авторлош). 319.
Акжигитов К.
Кыргыз балетинин бийиктиги. 892.
Акжолов С.
– Сыймыктана алабыз. 785.
Акималиев А.
– Түбөлүккө тогошуу. 1049.
Акматалиев А.
– Аалам Айтматовдун мааракесин дүйнөлүк руханий бийиктик катары майрамдоодо. 954.
– Аалам, Адам жана Жаабарс. 606Ж.
– Абийир соту аркылуу. 499.
– Адабий көркөм тажрыйбалар жана Ч. Айтматов. 446.
– Адабий таасирдин акыбети. 381.
– Адам мүдөөсү – баарынан кымбат. 481.
– Айкөл Манас жана Айтматов. 415 Г.
– Айтматов: Аалам жана Адам. 1050.
– Айтматов адамзат дилинде. 308 В.
– Айтматов бар Аалам толук көрүнчү. 1044, 1051.
– Ч. Айтматов дүйнөлүк жаңы эпосторду жаратты.
428.
– Ч. Айтматов жана боордош элдер адабияты. 433.
– Ч. Айтматов жана Габриэль Маркес. 443.
– Айтматов жана окурман. 485.
– Ч. Айтматов жана көркөм прогресс. 299.
– Айтматов жөнүндө күндөлүктөн. 308.3.
– Отту козгоп турбаса өчүп калат. 984 И.
– Айтматов жөнүндө эссе. 647.
– Айтматов жөнүндө этюд. 1005.
– Айтматов жумалыгы. 927.
– Ч. Айтматов казак аудиториясында. 452.
– Айтматов клубу пикирлештердин клубу. 925.
– Ч. Айтматов өз мезгилинин адамы. 431А.
– Айтматов клубу. 928.
– «Айтматов таануу – дүйнөлүк масштабдагы илим...». 308 Д.
– Айтматовго таасирленүү. 302.
– «Айтматовду акындар даңктап жазат...». 1052.
– Айтматовду үйрөнүү. 924.
– Айтматовдук энциклопедия. 1129.
– Айтматовдун асыл ой берметтери. 363.
– Айтматовдун космосу – Адам жана Аалам. 348.

– Айтматовдун космосу – адам жана аалам... 564.
– Ч. Айтматовдун рухий нуру. 347.5.
– Ч. Айтматовдун чыгармалары боордош элдердин адабий сынында. 445.
– Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы көркөмдүк салыштыруу. 731.
– Ч. Айтматовдун чыгармалары – өлкө-бүздө. 641.
– Ч. Айтматовдун чыгармалары чет тилде. 642.
– Айтматовдун чыгармаларындагы адамзат проблемасы. 727.
– Акбаранын көз жашы. 486.
– Ак булут эми кайрылбайт. 1101.
– «Акыр замандын» тегерегинде... 487.
– Ала-Тоодон Ааламга үн салган Айтматов. 1093.
– Асиянын кызыл жоолугу. 757.
– Бийлик Айтматовдон сый-ургаалды аяган жок. 984.42.
– Боордоштордун пикири. 451.
– «Гүлсараттагы» көп маани. 524.
– Доордун бир элеси. 695.
– Дүйнөлүк адабияттагы Улуу сөз. 6063.
– Дүйнөлүк маанидеги инсан. 351.
– Жар боюнда боздоп калбайлы. 496.
– Жарык жанган кош жылдыз. 454.
– Залкарга арналган окуулар башталат. 920.
– Кайталанган көркөм дүйнө. 364.
– Көңүл чордонунда «Акыр заман». 482.
– Көңүлдөгү өмүр: Ырлар жыйнагы. 1003.2.
– Көркөм ойдун чабыты. 488.
– Күтүлгөн «күтүүсүздүк». 492.
– «Кылымдан узак созулган күн» романы. 588.
– Кыргыз-казак драмасы «Фудзиямада кадыр түн» Индияда. 694.
– Кыргыз тили «Манас» жана Айтматов. 278.3.
– «Кыргызстан, Айтматовго...». 646.
– Кыямат жана окурман. 483.
– «Кыяматтын көркөм наркы». 478.
– «Манас» Ч. Айтматовдун дүйнөсүндө. 430.
– Маңкурт болуп калбайлы. 822.
– «Мекеним менин Шекерим». 962.
– Окурманга белек. 615.
– Ооба Айтматовду гений дейбиз. 984.24.
– Почта чыгармачылыктын күзгүсү. 645.
– Рух дүйнөсү «Манас» жана Айтматов. 415 А.
– «Рух дүйнөсүнүн асманында алп жатат...» 278 В.
– Саамалык: Айтматов түзүлүшү. 929.
– «Сен айткын, Толгонай». 863.
– Талант баарыбызга тең орток. 926.
– Таласта Чыңгыз Айтматовдун музейи ачылды. 918.
– Фольклор көркөмдүктүн булагы. 432.
– Чоор сүйүүнүн жана кайгынын символу. 630.
– Чыгармачылык байланыштын көп кырдуулугу.
– Чыгармачылык бул өмүр. 343.
– Чыңгыз агайдын архивин илгери үмүт менен күтөм. 984.25.
– Чыңгыз Айтматов. 279, 984 Г.
– «Чыңгыз Айтматов да футуролог...» 308 Е.
– Чыңгыз Айтматов жана кыргыз-казак адабий байланышы. 450.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылык жолу. 706.
– Чыңгызхан бүгүн керекпи? Айрым байкоолор. 616.
– Ысык-Көл форумунун төрагасы Ч. Айтматов. 930.
– Эки залкардын жүздөшүүсү. 444.
– Эмне үчүн инжилге кайрылган? 489.
– Дүйнө түгөл билчү эле, Чыңгыз деп кулак түрчү эле. 1053.

– Ч. Айтматовдун жазуучулук сынды өнүктүрүүдөгү ролу. 335.
Акматалиев Т.
– «Ата-Бейит» жана Айтматов. 1006.1.
Акматов Б.
– Мухтар Ауэзовдун адабий эстетикалык... 308В.30.
Акматов К.
– Ачуу чындык, акыйкат сөз. 308.5.
– Чабалекейлер эмнени эскертишет. 606.1.
Акматова В.
– Залкар жазуучунун улуу эпос тууралуу ой жүгүртүүлөрү. 347.12.
Акунов Т.
– Страсбургдан жана Чыңгыз Айтматовдон алган таасирим. 991.
Алагушов Б.
– «Саманчынын жолу» балет-ораториясы. 893.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары музыкада. 889.
– Ала-Тоодон Ааламга үн салган Айтматов. 1093.
Алахан Садык.
– Адабият институтуна алпарган жол. 994.
– Чыңгыз Айтматовдун алгачкы аңгемелери. 308.6.
Алиева Ф.
– Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы адам концепциясы. 1117, 1118.
– Эненин тагдыры – Элдин тагдыры. 599.
Аликеев К.
– Кеңири белгилүү болууда. 655.
Алим М.
– Чыңгыз ага менен учурашуум. 989.
Алимбаев Ш.
– Ажары ачылган образдар. 758.
Алимбеков А.
– Айтматовдук мугалимдер. 308В.23.
– Ч. Айтматовдун чыгармаларын болочок мугалимдерди даярдоодо... 308В.31.
Алмазбекова А.
– Балалыктын асманын баяндаган. 710.
Алишова И. К.
– Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы туугандык... 308Ж.1.
Алтымышев А.
– Айтматов бүт ааламда жашап жатат. 984.4.
Алыбаев Ж.
– Турмуш түгөнбөйт. 867.
Алыбаева Г.
– Айтматовдун атагы жана аброю дагы көтөрүлдү. 5.
Алыбаева Т.
– Айтматовдун публицистикалык мекен темасы. 327.
Алыкулов Б.
– «Ак кеме». 793.
– Ала-Тоодон Мухитке аккан дайра. 945.
– Кайрылып куштар келгенде... 946.
– «Кызыл алма». 771.
– Манас жана Чыңгыз. 429, 1054.
– «От алган очогума келдим...» 936.
– Сократтар көп болсун... келечек сократтардыкы... 832.
– «Сократты эскерүү түнү». 831.
– Тоолор поэмасы. 765.
– Чыңгыз аганын бешинчи «кышы» же манасчы Элеманды жоктоо. 1042 Б, 1044.1.
– Чыңгыз Айтматов айкөл Манастай... 935.
Алымов Б.
– (которгон). 266.
Аман кызы Бактыгүл.
– Ч. Айтматов жана кыргыз лексикасы. 576 Б.
Амантур уулу А.
– Айтматовдун чыгармаларындагы гуманизм. 308В.4.
Андашев Д.
– Чыңгыз аркылуу бизди бүт аалам билет. 914 Г.

Анжапаридзе В.
– (авторлош). 834.
Апышев М.
– Айтматовдун акыркы адашуусу жана айкөлдүгү. 984 Б.
– «Оомат эң күчтүүлөргө оойт...». 1043.
Арагон Л.
– Махабат тууралуу дүйнөдөгү эң сонун баян. 658.
Арзыбаев Т. К.
– Айтматовдун чыгармалары... 706.2.
Арналиева А.
– (которгон). 41.
Артыкбаев К.
– Адабиятыбыздын чолпон жылдызы. 346.
Арыкбеков Т.
– Невадагы премьера. 804.
Асакеев Ө.
– «Фудзиямада кадыр түн». 886.
Асакеева Ж.
– Ч. Айтматовдун чыгармаларында сюжет куруу проблемасы. 280, 308 Б, 1104.
– «Асел» балети кыргыз сахнасында. 881.
– Миф жана көркөм шарттуулук. 544.
– Рухий асыл сапат жана сюжеттик структура. 619.
– Чыңгыз Айтматов: көркөм чыгармачылыктагы... 308В.5.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларынын композициялык-сюжеттик структурасы. 311.
Асамбеков Т.
– Канымей эне, Найман эне. 308 В.6.
Асаналиев А.
– Аксайдын баатырлары. 624
Асаналиев К.
– Асманда пайда болсо экинчи күн... 572.
– Безилдейт неге чабалекейлер... 460.1.
– Доор менен бирге. 374.
– Жол багыты. 995.
– Жоргоңдон жазба, Гүлсары! 529.
– Кыргыз эпосунун жаңы доору. 368.
– Кыяматка баруу. 490.
– «Саманчынын жолу – өмүр жолу». 603, 870.
– Чыңгыз Айтматов – адабий доор. 308.7.
– Шекер айлы жана аалам. 377.
– Шекерден кийин... 1000.
Асаналиев Ч.
– Манас эпосу жана Чыңгыз Айтматов. 426.
Асанбеков А.
– «Саманчынын жолу» сахнада. 871.
Асанбеков С.
– «Айтматовдун эстелиги миң жыл турсун». 1042 В.
– Жазуучунун дүйнөсү жана сүрөт өнөрү. 841.
– Маанилүү спектакль. 857.
– Рухий дүйнөнүн драмасы. 612.
– Рухий дүйнөнүн драмасы. 888.
– Экрандагы экинчи өмүр. 738.
Асанбекова Н. А.
– Асаналиев менен Ч. Айтматовдун... 984.26.
Асанова А.
– Айтматов азыр да №1-публицист. 308В.24.
– Ч. Айтматовдун публицистикасынын элдүүлүк критерийлери. 308В.32
Асисов Б.
– Өзүн да, сөзүн да сагыныптырбыз. 990.
Аскар уулу Т.
– Ч. Айтматовдун устатчылык ишмердигин... 347.6.
Аскаров Т.
– Дулдул. 547.
Асман жоктоп, жер жоктоп... 1092.
Астафьева А.
– Жаңырган өлкөнүн адабияты. 679.
– Ата-Бейит мемориалдык комплексинде Ч. Айтматовдун эстелигин жана көрүстөн

үстүнө курулма куруу жөнүндө КР өкмөтүнүн токтому. 1042 А.
Атыканова А.
– Тил маселесине карата Ч. Айтматовдун көз карашы. 310.
Ауэзов М.
– Жолуң куттуу болсун! 415.
Ахмед Сарыгүл.
– (авторлош). 549.
Караңыз: Сарыгүл Ахмед
Афанасьев А.
– Айтматовго барганда. 635.
Ашымбаев Б.
– Ааламдын чаркын айланып. 657.
– Биздин пикирлер жана сунуштар. 858.
– «Жамийла» жөнүндө сөз. 848.
– Жылдыздуу адамдар. 407, 516, 521, 574.
– Мугалим жөнүндө баллада. 517.
– Турмуш чакырат. 522.
– Чыңгыз Айтматов айткан баян. 557.
– Чыңгыз Айтматов. 308.
Ашымов К., Секимов А.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары экранда. 739, 826.
Бабанов Ю.
– Китептин каармандары сахнада. 899.
Бабатаев А.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы дин... 308В.33.
Баитова Б.
– Ч. Айтматовдун Элдик фольклорду көркөм чыгармада чагылдыруу чеберчилиги. 415 Д.
Байгазиев С.
– Айтматов: Жамийла менен Данияр кыргыз ренессансынын каармандары. 546.2.
– «Фудзиямада кадыр түн». 610, 885.
– Чыңгыз Айтматовго Хан-Теңирдин чокусунан кат. 937.
Байжигитов Н.
– Агалар академик. 9.
– Ч. Айтматов жана жазуучулук сындын кай бир маселелери. 336.
– Ч. Айтматов Нобель сыйлыгына сунушталды. 12.
– Айтматовдун ысымы ыйгарылды. 916.
– КМШнын алтын медалын Айтматов алды. 7.
Байжигитов Н.
– (авторлош). 832.
Баймырзаев Б.
– Ч. Айтматов жана адабий чыгармачылык таасирленүүнүн айрым маселелери. 321.
Байсабаев Б.
– Ч. Айтматов кош тилдүү жазуучу. 355.
– «Ак кеме» же баланын эки жомогу. 463.
– Системалуу курста Ч. Айтматовдун өмүрү, чыгармачылыгы боюнча обзордук лекция жүргүзүү. 716.
Байтемиров Н.
– Жаңы бийиктик. 589.
– «Кызыл алма». 772.
– Торгой күүсү. 1035.
Байтикова Б.
– Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы балдардын... 706.5.
Бакашова Ж.
– Ч. Айтматовдун повесттериндеги салыштыруу менен метафора. 294.
– Айтматовдун повесттериндеги салыштыруу менен метафоранын көркөм функциялары. 1102.
– Өлбөстүк символу. 292.
– Чыңгыз Айтматовдун көркөм дүйнөсү. 295.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларынын стилдик бөтөнчөлүктөрү. 293.
Бакиев К., Назарбаев Н.
– Асман жоктоп, жер жоктоп... 1055.
Бакиров А.
– Аалам алпы Айтматовдун бейнесине сүртүмдөр. 984.27.

Бакиров К.
– Айтматовду эскерүү. 984 3.
– «Ата-Бейитте» Айтматовдун мемориалы ачылды. 914Д.
– Чыңгыз Айтматовду жоктоо. 1055А.
– Эсен болуп эстей жүр. 1006.5.
Бакиров Р.
– Чыңгыз Айтматовдун эл билген... 278.4.
Бактыбек кызы М.
– Айтматовсуз өткөн сегиз жыл. 984.2.
Баршай А.
– Жазуучунун ажайып дүйнөсү. 366.
– Искусствого көрүнүктүү салым кошкондугу үчүн. 698.
– «Үмүттөргө жана поэзияга жүрөктү ачып...». 650.
Баршай А.
– авторлош. 118.
Баячороева Б.
– Улут генофондун ойлогон залкар ойчул. 347.7.
Бегалиев А.
– «Асел»; Жаңы премьера. 882.
Бегалиев М.
– Айтматовдун изи. 1056.
– «Айтматов менен ата-баладай күрдөөлдүү күндөрдү кечирдим. 984 Ж.
– Чыкем жазуучу болбогондо, улуу композитор болмок. 984.28.
Бейшеева Н. Д.
– Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы искусствodo. 737.1.
Бейшембаева Г.
– (авторлош). 992.
Бейшеналиев Ж.
– Айтматовдун кол тамгасы коюлган китеби ыйык тумардай сакталуу. 1042 Г.
Бекболотов Т.
– Чыңгыз агама аза ыры. 1057.
Бекманбетова М.
– Канча кылым өтсө да өчпөс жылдыз. 1058.
Бектемиров Н.
– Уча бер иним, Чыңгызым! 1015.
Бектур Илияс.
– Кыргыздын Чыңгызы, Ааламдын Айтматову. 682 А.
Белеков К.
– (авторлош). 757.
– Чыңгыз Айтматовдун мурастары – жалпы адамзаттын баалуулугу. 686 Б.
Бешимов Б.
– Түрк дүйнөсү үчүн эле эмес, бүт адамзат үчүн... 1059.
– «Биринчи мугалим» сахнада. 874.
Билбаева Г.
– Ч. Айтматовдун «Ак кеме» повестиндеги көркөм деталдардын ролу. 460 А.
Биялиев А.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларында улуттук тилдин жана анын жергиликтүү колорити – диалектизмдин ролу. 328.
Бобулов К.
– Ч. Айтматовдун дүйнөлүк даңкы. 382.
– Жазуучунун дүйнөлүк даңкы. 652.
– Махабат баяны. 562.
– Турмуш сыноосунан өткөн каармандар. 408.
– Чыгармачылыктын жаңы тилкеси. 369.
Бокешова М.
– Максим Горький жана Айтматовдун романтикалык типтеги каармандары. 548.
– В. Шекспир жана Ч. Айтматовдун чыгармачылыгындагы трагедиялуулук. 440.
Борбиев Э.
– «Ак кеменин» жеңиши. 786.
– Жакшынын шарапаты. 740.
Борбугулов М.
– Жаңы адамдын жан дүйнөсү. 554.
– Маселенин өзөгү – өлбөстүк. 585.

– Кыргыз жазуучусунун чыгармалары чет өлкөлөрдө. 656, 700.
– Учу-кыйырсыз жол. 604.
Борисов А., Айтматов Ч., Анжапаридзе В.
– «Адамгерчиликтин жеткен чеги...». 834.
Боркеев Б.
– «Ак кеме» алыска сүзө берсин. 794.
Боркеев Б.
– (которгон). 137.
Борончиев Ы.
– Чыңгызга; [ыр]. 1041.
Борщевский С.
– Айтматовдун каармандары украинче сүйлөшөт. 836.
Ботоханова А.
– Танабайдын сүйүүсү. 533.
Ботояров К.
– (которгон). 97.
Бочарникова Э.
– Адам өмүрү. 895.
Бөкөлөев Б.
– Чыңгыз Айтматов жана түрк дүйнөсү. 668.
Бөкөнбаев К.
– Канттын адеп-ахлак илими Ч. Айтматовдун чыгармаларында. 546.
Бөкөнбаев С.
– «Кызыл алма». 773.
Бөкөшев Ж.
– Айтматов жана Хайдегер. 308В.7.
– Ч. Айтматовдун геометафизикасы. 308В.34.
– Ч. Айтматовдун «сөзү». 606 Г.
Бөрүгулов М.
– Алиманга. 1016.
Брудный Д.
– Сүйүүнүн күчү. 576.
Бугубаев Б.
– Шекердин шери – шедевр мифи. 987.
Бузурманкулов Б.
– Доорубуздун улуу жазуучусу. 352.
– Улуу жазуучунун урматына. 1060.
Буларкиева М.
– Аскар тоо. 1029.
Булдыбаев Ч.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы фольклордук мотивдер. 427.
Бухаров П., Комаров А.
– Ч. Айтматов менен жолугушуу. 399, 457.
Вакуленко В.
– Адамдын жакшы болуусу үчүн. 392.
Виноградов В.
– «Жамийла» операсы. 850.
Гамзатов Р.
– Чыгаан күлүк топ жарат. 1022.
Гачев Г.
– Абийир! Аруу бол да батыл бол: «Акыр заман» романы. 493.
Георгиев И.
– Балетте адабий каармандар. 890.
Гилязетдинов И.
– Турналар бийикте учушат. 802.
Гилязетдинов И.
– (которгон). 265.
Гончар Олесь.
– Чындыктын жана сулуулуктун ырчысы. 347.
– Гүлсарат чылбырын сүйрөп жайдак келди. 1061.
Гунай Эртугрул.
– Чолпон жылдызыбыз Айтматов – дүйнөлүк адабияттын генийи. 667.Д.
Гучке И.
– Кыргыздын тоосу жөнүндө. 678.
Давлетов С., Акматалиев А.
– Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы көркөм сөз каражаттары. 300.
Дадебаева Ж.
– Чыңгыз Айтматовдун «Жамийла» повести тууралуу. 551.
Дардыкина Н.
– Ысык-Көлдүн шамалы. 774.

Дегенбаева А.
– Чыкеме [ыр]. 1017.
Джумашалиева З.
– Украина жана Ч. Айтматов. 435.
Досалиев Э.
– Чыңгыз Айтматов жөнүндө баян. 823.
Досбек уулу А.
– Чыңгыз Айтматовдун сүрөт көргөзмөсү ачылды. 826. В.
Дронов И.
– Бүлбүлдөйт «Ак кеме» алыста. 801.
Дудин М.
– Алыскы темир жол айрымында. 378, 590.
– Дүйнө адабиятынын классиги. 1062.
– Дүйнөлүк таанылуунун дагы бир эпизоду. 2.
Дүйшалиев К.
– Каармандык жөнүндө спектакль. 896.
Дүйшеев Ш.
– Ай баткан кезде сезээрбиз. 1006.2.
– Кыргыздын эле тоосу эмес, кылымдын тоосу кулады. 1063.
Дүйшембиева А.
– Ч. Айтматовдун «Гүлсарат» повести америкалык сында. 686 Д.
– Ч. Айтматовдун «Тоолор кулаганда» повестиндеги актуалдуу маселелердин көркөм чагылдырылышы. 606 А.
Дүйшөнбаев П.
– Чыңгыз Айтматов жана Гарсиа Маркес. 437.
– Чыңгыз Айтматовдун экологиялык этикасы. 318, 703.
Дыйканов С.
– Айтматовду Москвада абдан бийик баалашат. 353.
Дыйканова Ж.
– Айтматов кеткен жок, ал дайыма арабызда. 984.14.
Дюшембиева А.
– Илим дүйнөсү Айтматов ааламын аралап. 984.15.
Евстигнеев А.
– Чыңгыз Айтматов Великобританияда. 697.
Епифанова Р.
– «Саманчынын жолу» балет-ораториясы. 893.
Жазуучу-коммунисттин чыгармачылык эрдиги. 967.
Жакиев Б.
– Иса пайгамбар эсиме түштү.1064.
Жакшылыков А.
– Чыңгыз Айтматовго аза-баллада. 1065.
Жакыпбеков А.
– Жазуучу жана турмуш. 534.
– «Манас атанын» уулу. 968.
Жакыпбеков А.
– Айтматовдун адилдиги. 984.29.
– Чыңгыз Айтматовдун «Атадан калган туяк» аңгемеси... 460.2.
– (которгон). 31, 44, 49.
Жаманкул уулу А.
– Аллах буйруган өмүрдө. XI к. 1003.3.
Жаманкулов А.
– Залкар Чыңгыз. 984.5.
– Үч алп. Эссе. 984.6.
Жаманкулов Л.
– Кут кылсын. 1028.
Жамийла менен дагы жолугушуу. 844.
«Жамийла» повести жана чет элдик сын. 659.
Жамийла экранда. 749.
Жамийланын махабаты. 747.
Жамийланын төртүнчү өмүрү. 751.
Жантаев А.
– Өз чындыгынан баш тартпаган каармандар: Бостон. 712.
– Дүйшөн. 711.
– Танабай. 713.
– Эдигей. 714.

– Чыңгыз Айтматов жана «Манас» эпосу. 417.
– Чыңгыз Айтматов реализм дүйнөсүндө. 287.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылыгындагы антик мифологиясынын орду. 418.
– Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы реализм проблемасы. 1111, 1112.
Жантаев А.
– (авторлош). 419, 704.
Жантаев А. С., Сатылган кызы Г.
– Адам – эң бийик баалуулук. 308В.8.
Жантелиев Э.
– Чыңгыз Айтматов жана телевидение. 1066.
Жанузаков И.
– Чыңгыз Айтматов дүйнөгө кантип таанылды? 350.
Жапаров Ж.
– Залкар жазуучу Ч. Айтматов ономастикасы. 606 Б.
Женгиз Ч.
– Чыңгыз Айтматов менен Чыңгызхан 667 Е.
Жетимишев С.
– Баатырлыктын чыгармалары. 969.
Жигитов С.
– Биздин Чыңгыз. 403.
– Саманчынын жолу – адамзаттын жолу. 605.
– Эл мугалими жөнүндө эмгек. 519.
Жигитов С.
– (которгон). 114.
Жижиогулу М. Н.
– «Бетме-бет» повестиндеги каармандардын өзгөчөлүктөрү. 308В.1.
Жирков А.
– Айтматов жана журнал. 383.
Жолдош Ч. Айтматовду «Октябрь революциясы» ордени менен сыйлоо жөнүндө СССР Жогорку Советинин Пезидиумунун Указы. 17.
– **Ч. Айтматовду** СССРдин Люксембург улуу Герцогствосундагы Атайын жана Полномочиелүү элчилигине дайындоо жөнүндө СССРдин Президентинин Указы. 15.
Жолдошбеков З.
– «Ат арытып келдик...». 837.
Жоокаева А.
– «Кассандра тамгасы» чакырган каршы-терши ойлор. 569.
Жумабаев Б.
– «Бетме-бет». 859.
– Танабай жана башкалар. 900.
Жумабаев М.
– Чыңгыз Айтматовдун романдарынын көркөм структуралык маселелери. 312.
Жумабаев С.
– Келечек алдындагы жоопкерчилик. 591.
Жумагулов М.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы экологиялык... 308В.9.
Жумагулов Ч.
– Айтматов – непал, тамил, кхмер тилдеринде. 689.
Жумагулов Ш.
– «Жамийланын» жаңы редакциясы. 845.
Жумаева Г. З.
– Ч. Айтматовдун чыгармаларында тарыхый эс проблемасынын көркөм иштелиши. 1115. 1116.
Жумакунова Г.
– Ар улутка ар качан генийлер келе бербейт. 1067.
Жумалиев М.
– Манас жана Чыңгыз. 422.
Жунусалиева К.
– Ч. Айтматовдун «Кылым карытар бир күн» романындагы адам менен жаратылыштын ортосундагы байланыш. 577.

– Согуш темасы Ч. Айтматовдун чыгармачылыгында. 496 Б.
Жунусалиев К.
– (авторлош). 284.
Жунушов А.
– «Саманчынын жолу». 868.
Жунушов А.
– (которгон). 129, 141.
Жураев Ф.
– Бүткүл адамзаттын идеясын алып чыккан улуу талант 308 К, 1068.
Жусуев С.
– Көк деңизде ак кеме. 1027.
– Мен билген Чыңгыз. 984 Е, 985.
– «Сейде». 1039.
– Эмне жетпейт Чыңгызга. 1018.
Жусупбеков А.
– Чыңгыз Айтматовдун марттыгы. 1069.
Жусупов К.
– Ч. Айтматовдун Д. Икэда менен маегин эскерүү. 984.16.
Жүндүбаева Н.
– Сөз дабаны (Ч. Айтматовго). 1025, 1027.
Зак М.
– Утурлашкан кыймыл. 803.
Закирова А.
– «Ак кеме» баянынан. 795.
Закирова С.
– Ч. Айтматовдун чыгармасындагы балдар темасы. 732.
– Ч. Айтматовдун чыгармаларында тынчтык жана согуш темасы. 733.
– «Гүлсарат». 531.
– Публицисттин үнү. 306.
– Сырдаштарынын таалайы үчүн. 389, 504, 510, 555.
– Эл чарбасы боюнча көтөрүлгөн айрым маселелер. 732А.
Залкар таланттын мааракесине карата. 8, 947.
Залкарга – сый-салтанат. 955.
Закираева Ш.
– Ч. Айтматовдун «Кассандра тамгасы» романы боюнча илимий эмгектердин жыйнагы. 563.
Закираева Ш.
– Ч. Айтматовдун «Кассандра тамгасы» романындагы нравалык-философиялык маселелердин көркөм чагылдырылышы. 562 А, 1120.
Задсиряев Э.
– Ободо жанган бир жылдыз. 961.
Зарлыкбеков Ж.
– Литвалык Эдигей. 903.
Захидов В.
– (авторлош). 455.
Златин А.
– «Кылымга тете күн». 911.
Зоркий А.
– «Кызыл алманын» даамы. 775.
Ибраев Э.
– Ч. Айтматов... 1030.
Ибраимов А.
– Сүрөткер – элге, эл – сүрөткерге руханий жөлөк. 984.14.
Ибраимов К., Жантаев А.
– Айтматов фольклор тууралуу. 419.
– Айтматовдун антропокосмосу. 984.7.
– Ак кеме жана Бугу-Эне. 467.
– Кош, адабият аяны Чыңгыз ага. 1070.
– Көп маанилүү чыгарма. 587.
– Көркөм чыгарма жана миф. 530.
– Рухий мурас, улуу инсан. 308.11.
– Теректер шуулдаганда... 743.
– Ч. Айтматовдун «Маңкурту» кулбу... 576.1.
– Этнос жана космос. 584.
Ибраимов О.
– Айтматовдун чыгармачылыгындагы адам концепциясы. 384.
– Кыргыз жеринин улуу жазуучусу. 948.
Ибраимова Ж.

– Чыңгыз Айтматов кайталангыс аалам алпы. 984.18.
Иванова В.
– Адамгерчиликтин поэзиясы. 787.
Идирисова Б.
– Мына өлкөнүн ээси. 741.
Изакеев З.
– «Кассандра тамгасы» жаңы кылымдын чыгармасы. 570.
Изакеев С.
– Доор инсандары. 278.5.
Ильин С.
– (авторлош). 240.
Иман уулу Б.
– (түзүүчү).
Иманалиев К.
– «Сыйлык эмне үчүн керек?...» 1047.
Иманалиев С.
– «Манас» жана Ч. Айтматовдун адамдык болмушу. 984.9.
Иманалиев Э.
– Жылдыз өчпөс болсочу, Чыңгыз өлбөс болсочу... 1071.
Иманкулов Ж.
– «Айтматов жана театр». 904.
– Айтматовдун дүйнөсү – кол жеткис бийиктик. 354.
– Бул жерде, эбегейсиз театр сарайында – театрды жаратуунун өзүнүн тактысы орун алган. 829.
Иманкулов Ч.
– Бек кысам көкүрөккө. 1027.
Имашов Т.
– Чыңгыз Айтматовго. 1036.
Иптаров С.
– Кыргыз жан дүйнөсү. 347.1.
– Чыңгыз Айтматов жана адам парасатын... 706.7.
Ирисов П.
– Реализмдин бийик кудурети. 592.
Ирмтрауд Г.
– Турмуштун маанилүү маселелерине мамиле. 677.
Исабаева Ж.
– »Айтматов окуулары-2015». 347.8.
– «Айтматовду акындар даңктап келишет». 1047.
Исаев К.
– Чыңгыз Айтматов – түрк цивилизациясынын... 984.30.
Исакбаева З. Т.
– Акыйкаттык Ч. Айтматовдун романдарында. 308В.10.
Ишемкулов Т.
– Айтматов таануу илимине жаңы салым. 347.2
Кадырбеков Н.
– «Айтматовду түрктөр асманга көтөрүштү...». 671.
Кадырмамбетова А.
– Адабий кырдаал жана көркөмдүк жаңылануулар. 308 А.
– Аңгемеге сыйган роман. 606И.
– Айтматовдун «Жамийла» повестиндеги подтексттин ролу. 552.
– Сөз чебери. 330.
Кадыров Ж., Ахмед Сарыгүл.
– Айтматовдун «Жамийла» повести жана сындар. 549.
Кадыров С.
– «Кыяматты» талкуулоо. 479.
Казакова Н., Үкүбаева Л.
– Ч. Айтматовдун «Саманчынын жолу» повестиндеги көркөм шарттуулук ыкмасынын берилиши. 598.
Казыбаев П.
– Айтматов жөнүндө албан кеп. 828.
– Айтматовдун акыл ордосу. 1072.
– Айтматовдун алтымыш миллиондуу... 1072А..
– «Кайрылып куштар келгиче» мажар тилинде. 687.

Кайыпов С.
– «Ата экенин эми гана билгенде...» 984 В.
Какеев А.
– Адамдыкты даңазалаган роман. 593.
Калдаров Э.
– Айтматовдун каарманы. 827.
– Айтматовдун каармандары Тува театрында. 910.
– Жаңы турмуш фильми. 759.
– «Маңкурт жөнүндө баян». 914.
– Сыноодон өткөн махабат дастаны. 812.
– «Чыңгыз Айтматов: Канткенде адам уулу адам болот?» 633.
Калидев А.
– «Арман». 809.
– «Бекеттеги бир түн». 814.
– «Кызыл алма» – бакыт символу. 573, 770.
Калиева К.
– Ч. Айтматов жана анын чыгармалары жөнүндө... 631.5.
– Чыңгыз Айтматовдун «Кызыл алма» чыгармасына... 572А.
Канатова М.
– «Муңдуу кайрыктардан туруп, муңдуу аяктаган бир күү – өмүр». 576 В.
Камит Савай.
– Менин жашоомдогу Айтматов. 631.1.
Карагулов Б.
– Кылымды карыткан бир күн. 576 Д.
Караев Ө.
– Ататүрк жана Айтматов. 984.31.
– Түрк дүйнөсүнүн түркүгү. 278.7.
Караев С.
– Чыңгыз Айтматовдун романы өзбек тилинде. 688.
Карасартов А.
– Күндүз көрүнгөн жарык жылдыз – ал Чыңгыз. 682 В.
Каратаев О.
– Ч. Айтматовдун чыгармасындагы байыркы кыргыздар. 308В.35.
Кармыштегин Макелек.
– Манас жана Чыңгыз. 415Д.
Карымшаков С.
– Айтматовдун алтын балалык күндөрүнөн. 988.
– «Бешиктен чыккан беш чыгарма». 629.
– Художниктин жоопкерчилиги. 796.
Карим Мустай.
– Чыңгыз Айтматовго 1024, 1037.
– «Кассандра тамгасы» дүйнөгө тароодо. 571.
Касымбеков Т.
– Гуманизмдин туусун көтөргөн. 594.
Касымов Б.
– Аятолла Айтматов. 361.
Катин В.
– Батыштагы эң окумдуу постсоветтик жазуучу (Ч. Айтматов). 634.
Качкыналиев Э.
– Калк сүйүүсү – алп. 535.
Качкынбай кызы А.
– «Айтматовдун асыл ой берметтери». 347.3.
Квитко А.
– (авторлош). 238.
Кебекова Б.
– Ч. Айтматовдун аңгемелериндеги чеберчилик маселелерине карата. 404.
Кедрина З.
– Дүйнө эли сүйгөн художник. 970.
Кекилбаев А.
– Адамзат Айтматовдон айрылды. 1073.
Келдибай кызы М.
– «Кыямат» Ч. Айтматовдун конфликт түзүү чеберчилиги. 472 А.
– Ч. Айтматовдун «Кассандра тамгасы» романындагы... 562.1.
– Ч. Айтматовдун романдары. 1124.
Келдибеков А.
– Айтматовдун чыгармачылыгы жана кыргыз музыкасы. 842, 880.

– Асыл ой жана элдик обон. 337.
– Менин жерим сенин жериң. 760.
– Элдик обон жана Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы. 340.
Кененбаева С.
– Евразия мейкиндигинде. 670.
Кенжетаева Ж.
– Улуу чынардын урматы бийик. 984.43.
Кенжеев Т.
– «Мен Тянь-Шань». 761.
Кеңешбеков А.
– Сүрөткердин ысымындагы бөлмө. 932.
Керез [Шамшыбаева]
– Чыңгыздын ийгиликтеринде үлүшүм барына каниеттенем. 993.
Керимжанова Б.
– Ч. Айтматовдун айрым чыгармаларында автор жана каарман проблемасы. 304.
– Көркөм чеберчилик жөнүндө бир-эки ооз сөз. 503.
– Эл үмүтүн эр актайт. 411.
Керимов К.
– (которгон). 135.
Кимсанов К. И.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары – өзбек... 706.3.
Козубаева Н.
– Дүйнөдө экинчи жолу Айтматов төрөлбөйт. 914Е.
Койчуманов Ж.
– «Эр эмгегин эл баалайт же Айтматов жөнүндөгү жаңы китептер тууралу». 719.
Койчуманова Г.
– Ч. Айтматовдун «Гүлсарат» повестиндеги көркөм сүрөттөө. 525.
– Ч. Айтматовдун повесттери адабият таануу илиминде. 1103.
Койчуманова Н.
– Адамдык абийирден ар-намыстын бийиктиги. 606 Л.
Колдоев Э.
– Ала-Тоолук жоргонун жүрүшү. 753.
Комаров А.
– Ч. Айтматовдун чыгармалары. 597.
– Америкалык энциклопедия Чыңгыз Айтматов жөнүндө. 699.
– Дүйнөлүк басма сөз. 654.
– «Кызыл алма». 776.
– Швециянын телевидениеси Чыңгыз Айтматов жөнүндө. 824.
Коркмаз Р.
– Чыңгыз Айтматовдун романдарында инсан өзүн-өзү таануунун үч негизги жагдайы. 329.
Косякова З.
– Эң башкысы – адам. 769.
Кохман Т.
– Реалдуулук жана шарттуулук. 379.
Кошоев М.
– «Ак кемедеги» образдарга ой жүгүртүү. 784.
Көкөев А.
– Балдар жана Айтматовдун балдары. 722.
– Көркөм сөздүн залкар чебери. 971.
Кремшавская Г.
– Аселдин балеттик парафразасы. 883.
Крылова Л.
– Толгонай кыргыз энеси. 894.
Крымова Н.
– Атакем аман келсе экен. 625.
Кудайбергенов К.
– Мүнөздөр жана каражаттар. 518.
Кудайберген уулу Г.
– Айтматов жана кыргыз керемети. 737 А.
Кудайбердиев С.
– Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы гуманисттик идеялардын өнүгүшү. 309.
– Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы гуманисттик идеялардын өнүгүшү. 319.
– Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы философиялык проблемалар. 322.

– Ч. Айтматовдун чыгармаларында философияга чейинки дүйнөгө болгон көз караштын тарыхый типтеринин ролу. 423.
Култаева Б.
– Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы энеликтин... 308В.11.
Кузнецов М.
– Эл бар жерде турмуш бар. 606.
Кузнецов П.
– (авторлош). 239.
Кулмамбетов Ж.
– Едигей жана башкалар. 906.
– Жакут укмушу... 835.
– Махабатсыз махабат дастаны. 813.
– Улуу калемгердин улуу драмасы. 1074.
Култаева Ү.
– Турмуш чындыгы жана көркөм образ. 283.
Кулуев С.
– Кызыл жоолук жалжалым. 884.
Курбанов Т.
– Чыңгыз Айтматов – кыргыз-өзбек достугунун алтын көпүрөсү. 432В.
Курбаннепесов К.
– Даңк, Чыңгыз Айтматовго. 1021.
Курман уулу М.
– Кытайда Айтматовду миллиарддаган эл окуйт. 682.1.
Курман Мамбеттурган.
– Кытайдагы кыргыздардын төбөсү көккө жетти. 682 Б.
Курманалиев А.
– Студенттик сахнада. 855.
Кушубеков К.
– «Ак кеме» байсалдуу сапарда. 797.
Кыдыкеева Б.
– Залкар талант. 972.
– «Кызыл алма». 777, 782.
– «Кылым карытар бир күн» сахнада. 908.
– Кылым карыткан бир күн. 901.
Кылымдын Айтматову – кыргыздын Айтматову. 984.10.
Кылычев Э.
– Айтматовду окуп жатып...: Баланын түшү; Ак кеме жана дүрбү жөнүндө ыр. 1031.
– «Кийиктер, ыр алып келгиле». 973.
– Сейиттин күндөлүгүнөн. 1032.
Кыргыз жазуучусу Францияда. 660.
Кыргыз Республикасынын Президентинин «XX кылымдагы кыргыз маданиятына жана руханиятына өзгөчө зор» салымы үчүн «Ардактуу алтын медалы» менен Ч. Айтматовду сыйлоо жөнүндө жарлыгы. 6.
Кыргыздын туусу жыгылды. 1075.
Кытайда кыргыз тилинде басылып чыкты. 685.
Лебедева Л.
– «Чыңгыз Айтматовдун повесттери». 394.
Левчепко А.
– Айтматов правдачы. 385.
Левченко В.
– Чыңгыз Айтматовдун катаал чындыгы. 788.
Лейла.
– Көрдүм, уктум, түшүндүм. 520.
Лениндик сыйлыктын лауреаты Ч. Айтматовдун ысмына келген куттуктоолор, телеграммалар, каалоолор. 409.
Лескинен В.
– Чыңгыз Айтматов Финляндияда. 696.
Ливщик Я.
– Кыргыз адабиятынын каармандарынын арасында. 664.
Липков А.
– «Кызыл алма». 778.
Липовой Б.
– Ак кемедеги дагы бир сыйлык. 789.
– Финляндиянын телевидениеси Айтматов жөнүндө. 825.
– «Фудзиямадагы кадыр түн» дүйнөнүн сахналарында. 887.

Лузанова Е.
– Найман эненин керээзи. 912.
Луи Арагон.
– Ашыктык тууралуу ааламдагы абдан сонун бир баян. 657А.
– Махабат тууралуу дүйнөдөгү эң сонун баян. 561.
Лукин Ю.
– Жомок көзү. 472.
Лы Хүй.
– Айтматовдун чыгармаларындагы маданият... 308В.12.
Мавлянов Ж.
– Сыймыгыбыз. 974.
Мадаминов Г.
– Канткенде адам уулу адам болот. 308В.36.
Мазанаев Ш.
– Биздин Айтматов. 459.
Макелек Өмүрбай.
– Акбара азыр да улуп жүрөт... 984.1.
Макешова А.
– Белгиялык Алтынай. 438.
– Улуу жазуучуга таазим. 917.
– Чыңгыздын Ысмайылы мен болом. 497.
Максүтова С.
– Чыңгыз Айтматовдун 85 жылдыгы Кытайда белгиленди. 682.5.
Мамаева О.
– Айтматовдун мурасы – Акыл ордо. 1076.
Маматалиев С.
– Жоргонун жолу. 752.
– «Саманчынын жолу» экранда. 745.
Маматалиев Т.
– Элимдин кош канаты. 1011.
Маматов Ж.
– Үй-бүлөбүз каалаган. 11.
Мамбетакунов А.
– Балбылдап жана берсин. 341.
– «Биринчи мугалим» казак сахнасында. 877.
Мамбеталиев А.
– Көркөм образдын таасирдүүлүгү. 395.
– Көркөм чыгарманын тили. 735.
– Мастерликтин бийиктигине жетишели. 396.
– VIII класста Ч. Айтматовдун чыгармаларын окутуу. 736.
– Чыңгыз Айтматов – публицист. 398.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларын мектепте окутуу. 725.
Мамбеталиева А.
– Мезгил жана каарман. 505, 511.
Мамбетов Т.
– Ч. Айтматовдун «Кассандра тамгасы» романындагы образдар маселеси. 568.
– «Кассандра тамгасы» романындагы идеялык-эстетикалык изденүү маселелери. 567.
Мамбеттурган К.
– Кытайда «Айтматовду окутуу» жана анын өзгөчөлүктөрү. 682.3.
Мамедов Н.
– (түзүүчү). 1004.
Мамедов Р.
– Боордош казак-кыргыз адабиятындагы кош байтеректин достугу. 432.1.
Мамеева Ө.
– Таврика сарайындагы Айтматовдун ааламы. 686 А.
Маметбакиев А.
– Мен уйгурдун жүрөгүндө Чыңгыз ага жашайт. 984.19.
Мамиев А.
– «Мен чыныгы адамды издеп жүрөм»... 606И.1.
Мамытбеков А.
– Адам турмушунун улуулугу. 810.
Мамытов Ж.
– Кыргыз кино өнөрү өрдө. 790.
Марушнак О.
– Таланттын укугу жана парзы. 397.

Матиев К.
– Ч. Айтматов жана фольклор. 421.
Матяш В.
– Айтматов Вашингтондо мейманда. 639.
Медералиев Ж.
– Атың адам уруусунан болосуң. 907.
Медербеков Э.
– Жамийла жаңы доордун кызы. 558.
Мелис Совет уулу.
– Чыңгыз: [ыр].
– «Мен Тянь-Шань». 767.
– «Мен Тянь-Шань» экранда. 766.
Митин Г.
– Эл менен эгиз, телегейи тегиз. 365.
– Миф жана реалдуулуктун сюжеттик айкалышы. 465.
Мияшев Т.
– Ч. Айтматовдун адабий музейи. 933.
– Алтынайдын биринчи мугалими. 875.
Мокеева А.
– Азыркы учурдагы кыргыз-казак адабий байланыштары. 1123.
– Чыңгыз Айтматов жана Мухтар Шаханов бийлик жана эл жөнүндө. 347 Б.
Молдокасымов К.
– Айтматов – кыргыз демократиясынын атасы жана ардагы. 1078.
Момбеков К.
– «Жаныбарым, Гүлсарым» экранда. 754.
– В. И. Ленин Ч. Айтматовдун «Биринчи мугалим» повестинде. 513.
– Чыңгыз Айтматовдун «Жаныбарым Гүлсары» повестин окутуу. 734.
Моношов А.
– Акыр заман. 1012.
Монтань С.
– Жазуучу адамга жол ачууда. 643.
Мурзубраимов Б.
– Кыргызды кыйырга таанытkан кыраан... 358.
Мукасов М.
– Элдик эпосторго жана акындарга карата Ч. Айтматовдун мамилеси. 420.
Мукасова А.
– Ч. Айтматовдун «Кассандра тамгасы» романындагы реалисттик идеялардын фантастика аркылуу чагылдырылышы. 565.
– Ч. Айтматовдун «Кассандра тамгасы» романындагы айрым философиялык ойлор. 566.
– «Кылым карытар бир күн» романындагы фантастикалык сюжеттердин пайдаланылышы. 580.
Мураталиев М.
– Дүйнөлүк масштабдагы чыгарма. 648.
Мураталиева Ж.
– Эдигейдин романсы. 582.
Муратов А.
– Ч. Айтматов жана «Себат». 715.
– Ч. Айтматовдун «Кылым карытар бир күн» романын окутуунун айрым маселелери. 726.
– Ала-Тоодон ааламга үн салган Айтматов. 984.20.
– Атуулду урматтоо Ата журттан башталды. 942.
– Ата Түрк жана Айтматов. 441.
– Ат этнопедагогикасы Айтматовдо. 702, 708.
– Жазуучу жана элдик маданият. 949.
– Жазуучунун бала чагында ага таасир эткен элдик таалим-тарбия эрежелери жана алардын инсандын сүрөткер катары калыптанышындагы ролу. 313.
– Жазуучунун балалыгы тууралуу китептердин бет ачары. 631.
– Жакшынын шарапаты... же жазуучу Айтматовдун кыргыз илимине тийгизген таасири. 308 Ж.
– Казак кыйырлары жана Чыңгыз Айтматов. 706.8.

– «Кызыл алма». 779.
– «Кыямат» романындагы... 472.2.
– Момундун педагогикасы жана анын цивилизациясы менен «Согушу»... 461.
– Саманчынын жолу кыргыз элинин үйбүлөлүк тарбиялоо эрежелеринин энциклопедиясы. 597 Б.
– Тоо-талаанын ыры. 1098.
– Чыңгыз Айтматов айыл чарбасына кайтып келди. 938.
– «Чыңгыз Айтматов жылы жыйынтыкталды». 1094.
Мурзаев А.
– Жаңы фильм экранда. 762.
– Нургазынын ыйык дүйнөсү. 791.
Мурзакметов А.
– Жазуучунун «Чыпалак баласы» жана анын тамырлары. 460.4.
– Кыргыздардын малга байланышкан ишенимдери... 308В.2.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы ислам динининн элементтери. 308В.13.
Мустафа Ожакбеги.
– Бала жана балалык Ч. Айтматовдун көркөм дүйнөсүндө 1121, 1122.
– «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт» повестиндеги мифтер жана балдардын образы. 542 Б.
– Чыңгыз Айтматовдун «Биринчи мугалим» повестиндеги... 505А.
Мухаммадиев Ф.
– Биздин Чыңгыз: Очерк. 690, 1007, 308.1.
Мухамеджанов К.
– Заман менен кадамдашып. 453.
– Касиеттүү жерде. 975.
Мүсүралиев Б.
– «Бетме-бет повестиндеги каармандардын көркөм образдарын түзүүдөгү Ч. Айтматовдун чыгармачылык изденүүлөрү. 496 А.
Мылтыкбаев Р.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы достук ыкластык. 400.
– Мырзагүл бийкеч: Ч. Айтматовдун классташтары. 621.
Мырзаев А.
– Жаратылышты коргоого чакырык. 799.
Мырзажанова Т. Ч.
– Айтматовдун чыгармаларындагы көп кырдуулук. 308В.25.
Мырзанаев К.
– Шекердин ак булуту. 984 А.
Назаралиева Н.
– Чыңгыз Айтматов 75 жашта. 950.
Назарбаев Н.
– Асман жоктоп, жер жоктоп... 1055.
Наргазиев Б.
– Жаныбарым Гүлсары кайра тартылууда. 756.
Нарынбаева А.
– Баалуу эмгек: [Т. Аскаровдун китеби]. 984 3.
Насирдинов Т.
– Ак кемпир. 601.
– Көрүшкөнчө, Гүлсары! 755.
Немиченшвили Б.
– Жетинин бири өз жергесинде. 691.
Нехорошев Ю.
– Спектакль-диспут. 613.
Нимбуев В.
– Кыргыз балети чоң театрда. 879.
Нисман М.
– «Жаныбарым, Гүлсары». Немец тилинде. 681.
Нисман М.
– (которгон). 278.
Нонешвили И.
– Жамийланын бактысы. 559.
Нургали Р.
– «Жанпида» («Кыямат») романынын көркөмдүк мааниси. 477.
Нурдинов Э.

– Чак Норрис – космосто. 816.
Нурмамбетова Б.
– Миф жана ачуу чындык. 583.
Обон:
– Айтматов клубунун газетасы. 923.
Ожакбеги Мустафа.
– Бала жана балалык Ч. Айтматовдун дүйнөсүндө. 308.
Озмитель М.
– Окурмандар «Кыямат» жөнүндө. 480.
– Туңгуч турналар. 626.
Оморов А.
– «Бейшекеевди Маңкурт баяны аркылуу тааныдым». 578.
Омушев Э., Расылканов О.
– Ч. Айтматовдун чыгармачылыгында адамды философиялык түшүнүүнүн айрым аспектилеринин чагылышы. 314.
Орозакунов Ш.
– Айтматовдун сюжет куруу чеберчилиги. 345.
– «Ак кеме» повестиндеги символдоштуруу жагдайлары. 469.
– Граждандык аң-сезимдүүлүк. 393.
Орозбаева А. Б.
– Кыргыз элинин эпикалык ойлому. 347.9.
Орозобеков С.
– Миллиондогон окурмандардын жүрөгүнөн... 984.32.
Орозова Б.
– Толгонай оорукта иштеген. 600.
Орозова Г. Ч.
– Айтматовдун чыгармаларында улуттук... 308В.37.
Орокчиев Т.
– Ат-тиң дүйнө... же Чыңгыз аганын бейнесине сүртүмдөр. 1079.
– Бото көз булактар агып-агып олтуруп... 939.
– «Эрте жаздагы турналарды күтүшкөндөр». 618.
Оруналиев С.
– Чыкеме ыр десте: Ырлар. 984 Д.
Орунбаев М.
– Чыңгыз агама. 1013.
Орхан Соилемез, Текешова М. Б.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларында диний ишеним... 308В.3.
Осмонкулов К.
– Аалам алпы Айтматовдун «Кыяматы» эмне кыяматты айтып турат? 472.1.
– Айылым жана Айтматов жөнүндө. 1006.3.
– Жазуучунун чыгармаларындагы укуктук тарбия. 706.1.
Отту козгоп турбаса өчүп калат. 984 И.
Отунчиев Э., Станалиев С.
– Раймалы жөнүндө. 576 А.
Өгөбаев К.
– Сахнанын салты улук. 833.
– Өз чындыгынан баш тартпаган каарман: Танабай. 713.
Өмүракунов М.
– Миң жылда бир төрөлчү уул элең. 1080.
Өмүралиев К.
– Атайын сыйлык белгиленди. 922.
Өмүралиев К.
– (которгон). 23.
Өмүралиев У., Турдиев Т.
– Жакшылыктын данеги. 792.
Өмүралиев Ч.
– «Мен Тянь-Шань». 763.
– «Менин» Айтматовум. 1080А.
Өмүралиева С.
– Ч. Айтматовдун көркөм чыгармаларына лингвистикалык илик. 288.
– Тексттин семантикасы жана структурасы. 289, 1107.
Өмүралы уулу Кушубек.
– Чыңгыз Айтматовдун студенттик кези. 996.
Өмүрбаев С.

– Бала чак менен кездешүү. 623.
– Жан жүрөгүбүздөгү кубаныч. 536.
Өмүрбай уулу М.
– «Манас» жана Чыңгыз. 308.13.
– «Манастын» уландысы – Чыңгыз Айтматов. 984.33.
Өмүрзаков М.
– Турмуш чындыгы. 746.
Өргөбеков К.
– Алыскы көл жээкти эңсеймин. 1002.
Өскөналиев Э.
– Жазуучунун студенттик курагы. 976.
Өсөрова А. Ж.
– Чыңгыз Айтматовдун «Жамийла» повестинде. 546.1.
Пазылов А.
– «Жаабарстын» жаралышы жөнүндө. 606 В.
– «Кассандранын эн тамгасы». 815.
– Люксембургдагы кездешүү. 960.
– Чыңгыз Айтматов. 360.
– Чыңгыз Айтматов Интернет ааламында. 951.
Пазылов А.
– (которгон). 107, 108, 175, 353.
Панкин Б.
– Адам таңы балалык. 387.
Пащенко В. И.
– «Жаныбарым, Гүлсарым» Францияда. 661.
Педро Анхель.
– «Ала-Дөбөт» Айтматовдун дагы бир муз тоосу. 692.
Потошов М.
– Адамдын дүйнөсү жана дүйнөдөгү адам. 595.
Пьерр Фрюжье.
– «Чыңгыз Айтматов» – Кыргызстандын дүйнөгө жасаган эң жакшы белеги. 632.
Раев С.
– «Бүт ааламды алаканга батырып...». 367.
– Жаша фестиваль! 838.
Расылканов О.
– (авторлош). 314.
Раухвергер М.
– «Жамийла» операсы кантип түзүлдү. 851.
Рашидов А.
– (авторлош). 455.
Роллан Пьер.
– Жаныбарым, Гүлсарым. 662.
Рудов М.
– Баатырдык дастан. 627.
– Татыктуу сыйлык. 586.
– Турмуштун кайнаган жерлери. 410.
Рыбаков Р.
– «Кыргызча бүткүл дүйнө билген эки гана сөз билем ал – Чыңгыз Айтматов». 1095.
Рыбаков Ю.
– Каармандык жөнүндөгү спектакль. 869.
Рысбаев С.
– Ч. Айтматовдун «Ат этнопедагогикасы жөнүндө». 707.
Рыскулов Р.
– Бакыттын түсү жөнөкөй. 1001.
– Таазим этет. 1027.
Рыскулова Ж.
– Идеологиялык майданда адабияттын орду. 649.
Саалаев Ж.
– Айтматов жана театр. 839.
Сабырхажуев К.
– «Ак кеме» фильми Стамбулда. 783.
Савицкий Н.
– Балалык жөнүндө этюд. 800, 807.
Сагынбеков И.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы корреляциялык байланыштар. 308В.14.
– (түзүүчү). 297.
Садык Алахан.

– Айтматовдун алгачкы аңгемелери тууралуу. 460.3.
– Чыңгыз Айтматовдун «Ашым» аңгемеси. 460.5.
Садык уулу Д.
– Кыргыз демократиясынын биринчи мугалими жана кыргыз эли, кыргыз жаштары үчүн көргөн камкордугу. 334.
Садыков А.
– Адабияттардын өз ара байланышы жана байышы. 442.
– Айтматов жана фольклор. 431.
– Ч. Айтматовдун реализминин өзгөчөлүгү. 331.
– Ч. Айтматовдун чыгармачылыгындагы өзгөчөлүктөр. 405, 737.
– Айтматовдун чыгармачылыгында улуттук мүнөздүн чагылышы. 338.
– Бийиктиктен бийиктикке. 977.
– Кайра жаралган легендалар. 308.18.
– Кыргыз залкарлары. 278 Г.
– Кыргызстанда Айтматов таануу илимин пайда болушу жана өнүгүшү. 301.
– Өз чындыгынан баш тартпаган каармандар. 537.
– Сүйүктүү жазуучу. 401.
– Чыңгыз Айтматов котормочу. 356.
– Чыңгыз Айтматов реализм дүйнөсүндө. 704.
– Чыңгыз Айтматовдун пейзаж тартуу чеберчилиги. 284.
– Чыңгыз Айтматовдун повесттеринин стилдик өзгөчөлүктөрү. 285.
– Айтматовдун публицистикасы. 278 Д.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы символдор. 286.
Садыков А.
– (авторлош). 287, 295, 320, 359.
Садыкова Н., Садыков А.
– Чыңгыз Айтматовдун повестиндеги салыштыруунун мүнөздөмөсү. 320.
Садыкова Н.
– (авторлош). 285.
Садыров М. Т.
– Айтматов – эгиз элдин улуу жазуучусу. 432Б.
Саетов И.
– Казанда улуу жазуучу Ч. Айтматовду эскеришти. 686 Е.
Сактанов К.
– Танабайдын тагдыры. 538.
Салиев А.
– Жаркыраган талант. 413.
Самаганов Ж.
– Чыңгыз Айтматов. 1131.
– «Саманчынын жолу». 897.
– «Саманчынын жолу» грамзаписте. 864.
– «Саманчынын жолу» немец сахнасында. 866.
Самыкбаев С.
– Кыргыздын Сократы жөнүндө сөз. 914Б.
Сапаралиев Д.
– Айтматов жана Айдаралиев Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларында... 308В.26.
– Айтматовдун ааламы – чексиз аалам. 667 Г,984.34.
– Кыргыз тарыхый уламыштарынын Ч. Айтматовдун чыгармасында... 308В.38.
– Өзү өтсө да сөзү өчпөгөн Ч. Айтматов Стамбулда эскерилди. 667 В.
– «Президент А. Атамбаев 2013-жылды Айтматов жылы деп атоого демилге көтөрдү». 667 Б.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларында тарыхый уламыштар... 308В.27.
Сапарбаев К.
– Көкүрөгүнө дүйнө сыйган. 362.
Саралаев Н.
– Улуу жазуучу феноменби же ноуменби?.. 347.13.
Сардарбеков Б.

– Ч. Айтматовдун адабият жана искусство жөнүндө ой жүгүртүүлөрү. 342.
Сарманбет.
– Айтматов арабызда. 718.
Сарыбаев Ч.
– Ч. Айтматовдун ааламы башка.957.
– Ч. Айтматовдун ааламы башка, ал уникалдуу. 984.35.
Сарыгүл Ахмед.
– Ч. Айтматовдун чыгармаларынын Түркияда кабылданышы. 669.
– Ч. Айтматовдун чыгармаларынын Түркияда кабыл алынышы. 1113, 1114.
Сарыгүл Ахмед.
– (авторлош). 549.
Сатаев С.
– «Бетме-бет» спектакли. 856.
Сатаева Г.
– Мен сүйгөн каарман. 852.
– Чыңгыз Айтматов – Талас элинин сыймыгы. 308В.28.
– Чыңгыз Айтматовдун «Тоолор кулаганда» романы. 606.6.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары немис тилдүү... 673А.
– Чыңгыздын чыгармаларында адам жана адамзат... 308В.16.
Сатарбек уулу Э.
– Алгач Айтматов атаган. 545.
Сатыбалдиев М.
– Ак-Сай десанты Султанмурат. 620.
Сатыбеков М.
– «Кылым карытар бир күн» романындагы подтекст маселеси... 576.2.
Себахаттин Балжы.
– Чыңгыз Айтматов жана түрк дүйнөсү. 667.2.
Сейдакматова Ж.
– Чыкенин чыгармалары биздин доор эле. 1081.
Секимов А.
– Айтматов жана кино. 818.
– «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт». 817.
– Жазуучу жана жаңы тасмалар. 820.
– Жаңы телефильм тартылууда. 811.
– «Маңкурт». 819.
– Өргө чыгуу. 821.
Секимов А.
– (авторлош). 739, 826.
Сидоров Б.
– Талаа үстүндөгү жанган жылдыз 596.
Симонов К.
– Романтиканын турмуштук чындыгы. 515, 744.
Смаилова А.
– Чыңгыз Айтматовдун «Кылым карытар бир күн» романында... 576.3.
Смирнов В.
– Баланы сактагыла. 471.
– Совет адабиятынын жылдызы. 978.
Советтик жазуучуга сыйлык ыйгарылды. 18.
Солтобаева А.
– «Жамийла» операсы жөнүндө пикир. 853.
Солтобаева К.
– «Бугу-Эне» жомогун окутууда тарыхый маалыматтын берилиши. 462.
Сооронбаева З.
– Кыргызды аалам тааныды. 1019.
Соурбаев О.
– Айтматовго: [ыр] 1008.
– Союздун № 1-билети. 13.
Сөзү жок Айтматов же эмне үчүн Никита Михалков ыйлады. 432А.
Стамов А.
– Күрөшкө чакырган каармандар. 402.
Станалиев С.
– Ак жарыктын айыкпаган сынагы. 347.14.
– Жаратканга жарашкан талант. 984.3.

Станалиева Г.
– «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт» повести. 542.1.
Строилов Л.
– Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы француз сынында. 665.
– «Ак кеменин» жаңы котормосу. 674.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылыгы Бельгия адабий сынында. 693.
– «Кош бол, Гүлсары» француз тилинде. 663.
– «Кылымга тете бир күн» француз сынында. 666.
– Кыргыз адабиятынын Люксембургдук досу. 636.
– Кыргыз-француз байланыштары. 667.
– Люксембургдан кабар. 637.
– Советтик элчи Люксембургда. 638.
Строилов Л.
– (которгон) 88, 109, 116, 117, 122.
Субанбеков Ы.
– Ысмайыл: жашагым келет. 498.
Сулайманкулов Д.
– (которгон). 636.
Сулайманов М.
– Айып жомоктобу?
– Сабактын темасы Ленин. 512.
Султаналиев К.
– «Жамийла». 750.
Султанов А.
– Жазуучунун каармандары окурмандар арасында. 958.
Суран кызы Ж.
– Улуу сүйүү, улуу тагдыр: Чыңгыз, Керез жана Бүбүсара. 984 М.
Сурков Е.
– Кебелбес бекемдик. 614.
– Моюн-Кум алааматы. 491.
Сүйөркулов Т.
– «Ак кеме» Москвада. 798.
Сыдыкбаева М.
– Адам жана табият же кайрадан «Кыяматка» кайрылуу. 473.
Сыдыкбеков Т.
– Көгөрө берсин чынарың. 979.
Сыдыков А.
– Гражданиндин жетилиши жөнүндөгү баян. 628.
Сыдыков Н.
– Ч. Айтматовдун пейзаждык сүрөттөөлөрү. 371.
– Ч. Айтматовдун «Саманчынын жолу» повестиндеги пейзаж. 728.
– «Бетме-бет» повестиндеги пейзаж. 500.
– «Биринчи мугалим» повестиндеги символикалык пейзаж. 508.
– «Ботогөз булак пейзажы». 370.
Сыдыкова Р.
– Айтматовдун публицистикалык чыгармачылыгы... 308В.17.
Сырдыбаева Р. М.
– Чыңгыз Айтматовдун прозасынын поэтикасындагы... 308В.18.
Сырымбетов А.
– Айтматовдун чыгармалары театр сахнасында. 865.
– «Жамийла» спектакли жөнүндө пикир. 861.
– Жазуучунун дүйнөсү жана сүрөт өнөрү. 826.
– Саманчынын жолу. 872.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары музыкада. 826.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары театр сахнасында. 826.
– Таалим алуу мектеби. 449.
Тагаев Б.
– Айтматовдун чыгармачылыгындагы назиктик маселеси. 308.11.
– Кейипкерлердин табияты. 372.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы трагедиялуулук. 281.

Тажибаев Б.
– «Жамийла» казак сахнасында. 862.
Тажиева Г.
– Сөз өнөрү кудурети менен күчтүү. 495.
Таласбаева А., Себахаттин Балжы.
– Айтматовдун чыгармалары адамзатка күлазык. 667.1.
Талип И.
– Айтматовдун чыгармачылыгына арналган. 296.
– Жыйырма жылдан кийин.1082.
Ташиев Н.
– Адам. Аалам. Дин. Айтматов. Маданият. 984.36.
Таштаналиева Б.
– Айтматовсуз сегиз жыл. 1006.4.
Тезен Генриетта.
– Куш, келипсиз: [ыр]. 1010.
Текешова М.
– «Бахиана» жөнүндө сөз. 1099.
– Ч. Айтматовдун «Тоолор кулаганда» романында... 606.2.
– Чыңгыз Айтматовдун «Тоолор кулаганда» романындагы... 606.3.
Темиралиев А.
– Айтматов дүйнөсү мектептерди аралап. 1096.
Темирбаева В.
– Ар бир кыргыз үчүн сыймык. 357.
– Күндөн адамга чейин. 375, 502, 602.
Тентимишев М.
– Чыңгыз Айтматовдун Алтын жылдызы. 4.
Тилендиев Н.
– Ойлоруна алышса. 846.
Тиллебаев С.
– Ар бир адам – бир заман. 494.
Тиллебаев Ө.
– Жер карасын, көк караган желектер. 1083.
Тойбаев М.
– «Биринчи мугалим» сахнада.
Токоев Т.
– Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы парцелляциялык түзүлүштөгү багыныңкы татаал сүйлөмдөр. 729.
– Ч. Айтматовдун суук көздөн сактоочусу, же өрт өчүргүч...706 А.
Токомбаева А.
– Эненин жүрөгү. 980.
Токтакунов А.
– Бийиктен бийиктерге баратасың. 1027.
Токтогазиев Ж.
– Шекердин Ак булуту. 984.37.
– Чыңгыз агабыздын айкелинде. 914В.
Токтогазиев Т.
– Дүйшөндүн теректери. 507.
Токтогулов А.
– (которгон). 45.
Токтомушев А.
– Сыймык: [ыр]. 1042.
Токтомушев А.
– (которгон). 138.
Токторов М.
– Залкардын залкар курагы. 934.
– «Чыңгыз Айтматовдун симфониясы». 339.
Токтосартов А.
– Театр жана адабият майрамы. 840.
Токтосунов С.
– Жумушчулардагы премьера. 860.
Токушева Т.
– Ч. Айтматовдун «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт» повестиндеги лиризмдин көркөм табияты. 542 А.
– Айтматовдун «Жамийла» повестиндеги лиризмдин колдонулуш чеберчилиги. 546 Б.
– Ч. Айтматовдун повесть жанрында лиризмди колдонуу. 308В.19.
– Ч. Айтматовдун «Саманчынын жолу» повестиндеги лиризмдин колдонулуш чеберчилиги. 597 А.

– Ч. Айтматовдун «Чыңгызхандын ак булуту» повестиндеги лиризмдин колдонулуш чеберчилиги. 614 А.
– Ч. Айтматовдун «Эрте жаздагы турналар» повестиндеги лиризмдин көркөм табияты. 617 А.
Томотоев Т.
– «Саманчынын жолу» – балет-ораториясы. 898.
«Тоолор менен талаалар повесттери». 412.
Турал С.
– Философ, акын, романчы, XX кылымдын олуясы Чыңгыз мырза. 672.
Туратов Д.
– Айтматов таануу. 278 Б.
– Айтматовду изилдөөдөгү илимий жаңы багыт. 308 3.
Тургунбаев С.
– (түзгөн, которгон). 58, 140, 269.
Тургунбаева Ж.
– Ч. Айтматов жана К. Мухамеджановдун «Фудзиямадагы кадыр түн» драмасындагы психологиялык анализдин айрым өзгөчөлүктөрү. 608.
Тургунов К.
– Мезгил жүгүн көтөргөн образ. 724.
– Улуттук руханий дөөлөттөр жана Ч. Айтматов. 984.39.
Турдиев Т.
– (авторлош). 792.
Турдубаев Ж.
– Ааламдашуу алкагындагы улут маселеси. 984.38.
– Бүт ааламды бир өзүнө сыйдырган. 984.11.
Турдугулов А.
– Айтматовдун антропологиясы менен аксиологиясы. 308В.20.
– Акындык поэзия академик Айтматовдун изилдөөсүндө. 315.
Турдукожоев С.
– Кол бол, ак илбирс, сени сактай албадык. 706.4.
Турдукожоев Т.
– Адам көңүлүн уялаган сөз өнөрү жана доор менен үндөш проблема. 324.
– Ч. Айтматовдун «Жамийла» повестиндеги образдуу көркөм сөз каражаттары. 705.
– Ч. Айтматовдун чыгармачылыгынын стилдик өзгөчөлүгүн мүнөздөгөн көркөм сөз каражаттары. 506, 1108.
Турдумамбетов Б.
– Чыңгыз Айтматовдун мекени жашоосу жана чыгармалары... 308В.39.
Туркменов А.
– Кайдыгер окулбай турган чыгарма. 717.
Турсуналиева А.
– Кыргыз прозасындагы диалог түзүү... 308В.21.
Төлөбаев М.
– Төрөкул уулу Чыңгыз Айтматов. 1084.
Түлөгабылов М.
– Чыңгыз кичинекейлердин да чоң жазуучусу. 720.
Тыналиев А.
– «Дөнөнбай кушу тууралуу легенда». 905.
Тыналиев М.
– Айтматов бир сүрөтчүнүн дүйнөсүндө. 826 Б.
Тыныстанова А.
– Айтматовдун чыгармалары аруулукка үндөйт. 308 И.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы символдордун идеялык-көркөмдүк кызматы. 1119.
Тыныстанова Н.
– Айтматовдун чыгармаларындагы... 825Б.
– «Жамийла» повестиндеги обондун символу. 550.

– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы… 308.2.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы… 1124А.
Тыныстанова Н.
– (авторлош). 286.
Уалиев К.
– «Бетме-бет» Жамбыл сахнасында. 854.
– Улуу классикке арналган кече. 940.
– Улуу талантка дагы бир урмат. 3.
Улуу Айтматов. 278.9, 308.9
Улуу калемгер Айтматовдун чыгармаларынан алынган ой берметтери. 308 Г.
Умарбекова А.
– Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы элдик педагогикалык идеялар. 709.
Умарова Р.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы жаныбарлар дүйнөсүнүн көркөмдүк функциясы. 316.
– Ч. Айтматовдун «Кыямат» романындагы карышкырларды сүрөттөөдөгү жазуучулук чеберчилиги. 476.
– Айтматовдун «Кыямат» романындагы көркөм каражаттар. 474.
– Ч. Айтматовдун «Кыямат» романындагы моралдык-этикалык, экологиялык проблемалар. 475.
Урбаев А.
– Бешинчи беттешүү. 764.
Үкүбаева Л.
– Адам жана адамзат тагдыры. 606.4.
– Адам жана адамзат тагдыры маселеси Ч. Айтматовдун… 606.5.
– Адам, коом жана «Гүлсарат». 526.
– Чыңгыз Айтматов жана азыркы процесс. 308.10.
– Чыңгыз Айтматов жана кыргыз адабияты. 278 А.
– Чыңгыз Айтматов жана фольклор. 424.
– Чыңгыз Айтматов: Эстетика жана улуттук негиз. 278 Ж.
– Чыңгыз Айтматовдун адабий-эстетикалык көз карашы. 323.
– Чыңгыз Айтматовдун адабий-эстетикалык көз карашы. 317.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылык ийгиликтеринин сыры. 308.25.
– Ч. Айтматовдун «Ак кеме» повестинде фольклордун сюжет уюштуруучулук ролу. 464.
– Ч. Айтматовдун каармандарынын көркөм дүйнөсү. 305.
– Ч. Айтматовдун көркөм тил маселеси жөнүндө. 332.
– Айтматовдун накыл сөздөрүнөн… 466.
– Ч. Айтматовдун портрет жаратуу чеберчилиги. 390.
– Чыңгыз Айтматовдун поэтикасы жана кыргыз элдик фольклору. 1109. 1110.
– Бийлик жана инсан маселеси Чыңгыз Айтматовдун көркөм интерпретациясында. 333.
– «Жамийла» повестинин каармандары жана алар жөнүндөгү сындар. 553.
– Жаш адамдын образы – Айтматовдун чыгармаларында. 380.
– Каармандын тагдыры граждандык активдүүлүккө чакырат. 468.
– Канткенде адам улуу болот?. 721.
– Оң каарман – чеберчиликтин критерийи. 376.
– Сюжет-мүнөздүн өнүгүү тарыхы. 501.
– Танабай турмуш сабагы же Гүлсарат повестин кайталап окуганда. 527.
– «Тарыхтын актай барактарына» жаңы сүртүмдөр 984 К.
– Түркиядагы Айтматов күндөрү. 673.
– Элдик педагогиканын маселелери «Эрте келген турналар» повестинде. 622.
Үкүбаева Л.

– (авторлош). 598.
Үмөталиев Т.
– Биздин кубанычыбыз. 539.
– Жакшы тилегим менен. 981.
Үмөтов Э.
– Кылым карыткан өмүр. 581.
– Фильмдин аты «Мен Тянь-Шань». 768.
Хамгушкеева М.
– Едигей бурятча сүйлөдү. 909.
Харун Токак.
– Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы жаштарга болгон кайрылуулар. 1097.
Хен Жыйежың.
– Замандан озгон көркөм өнөрдүк ой-чабыт. 631.4.
Хинт А.
– Жаңы турмуштун көркү. 460.
Хусейнов М.
– «Кыямат» – тажик сахнасында 830.
Ценков Б.
– Социализм жана чындыктын күлүмсүрөөсү. 873.
Чалмаев В.
– Бакыт кушун издегендер. 560.
Чамашев А.
– Жазуучуга дагы бир эстелик тургузулду. 667 А, 914 Ж.
Чаргынов М.
– Чыңгыз Айтматов жана Теңирчилик күндүн жолун сыйла. 984.41.
Чен Ше Шон.
– Майда улуттар жана эки тилдүүлүк. 684.
Чокморов С.
– Адамдын жан дүйнөсүнүн байлыгы жөнүндө. 780.
– Кубанычтабыз. 781.
Чокоева Д.
– Адам тагдыры Э. Хемингуэй менен Ч. Айтматовдо. 1100.
– Ч. Айтматовдун мифо-поэтикалык философиясы... 347.11.
– Ыймандык императивдердин параллелдүүлүгү: Айтматов жана Хемингуэйдин чыгармалары боюнча. 347 Г.
Чомотоева С.,Бейшембаева Г.
– Ак кар, көк муздагы адамдардын эскерүүсү. 992.
Чоңмурунова Н. Ж.
– Айтматовдун чыгармаларындагы дүйнөнүн... 1124Б.
Чоротегин Т.
– Кыргыз рухун дүйнөлөштүргөн калемгер. 952.
Чотурова Б.
– Кыргыз эли Айтматовду кылымдарга даңазалай берет. 1086.
– «Чыңгыз таякем келатканда Карагыз чоң апам жоолугу түшкөнчө чуркачу». 1085.
– Чыгармачылык байланыштын үзүрү. 448.
– Эрким менен учуп кеткем Теңирге... 1006.6.
Чыналиева З.
– Айтматовдун империясы. 349.
Чыныбаева Б.
– Улуу көчтүн баштоочусу Чыңгыз Айтматов. 941.
– Чыңгыз Айтматов. 1095.
– Чыңгыз Айтматов адабий сында. 414.
– Чыңгыз Айтматов дүйнөлүк жана улуттук маданиятка терең из салды. 1044А.
Чыңгыз Айтматов:
– Библиографиялык эскерткич. 1125.
– Чыңгыз Айтматов – жазуучу-этнопедагог. 278 Е.
– Чыңгыз Айтматов жана руханий маданият. 290.
– Чыңгыз Айтматов жана руханий маданият. II бөлүк. 291.
– Чыңгыз Айтматов жана искусство. 826.
– Чыңгыз Айтматов жаңы сыйлык ээси. 16.

– Чыңгыз Айтматов жана түрк цивилизациясынын... 278.11.
– Чыңгыз Айтматов – түбөлүк тирүү. 1003.1.
– Чыңгыз Айтматовдун триптихи. 701.
Чыңгыз Айтматов:
– Сунуш кылынган адабияттардын аннотацияланган көрсөткүчү. 1126.
Чыңгыз Айтматов:
– Сунуш кылынган библиографиялык көрсөткүч. 1127, 1128.
Шабданов М.
– Ааламга жанган шам элең. 1088.
Шагалова Е.
– Кылым карытар китептер. 644.
Шадыбеков Д.
– Айтматов – жазуучу, элчи. 959.
Шадыбекова Б.
– (котор.).
Шамшиев Т.
– Баатыр Чыңгыз. 1033.
– Чыгарманын өмүрү. 540.
Шамшыбаева К.
– «Чын өмүрдү Чыңгыз менен өткөрдүм, ал сүйүүмдү Чыңгыз дагы жаза албас...». 984 Л.
Шарипова Ш.
– Чыңгыз Айтматов өзбек адабиятында. 456.
Шатманов М.
– Кадыры артык жан болгон... 1089.
Шатманов С.
– «Биринчи мугалимдеги» новаторлук. 514.
– Көркөмдүк дүйнөсүнүн космонавты. 1034.
Шаханов М.
– Айтматов бардык мусулмандардын жана Түрк дүйнөсүнүн... 631.2.
– Алтын, күмүш жана калай. 1014.
– Европадагы кыргыз эверести. 675.
– «Кыргыз эверести жана маңкуртташтыруунун келемиштик ыкмасы». 686 В.
– «Чыңгыз агадай адам менин тагдырымда кездешкен жок». 686 Г.
– Чыңгыз, Мухтар ага-ини. 1090.
– Эки Чыңгыз сабагы же маңкурттук касирет. 1091.
Шмор уулу Б.
– Айтматов клубунун демилгеси. 919.
Шомфаи Кара Даут.
– Айтматовдун чыгармалары мажар тилинде... 631.6.
Шөшүн Чын.
– Кош тилдүүлүктүн аз сандуу улуттардын маданиятына тийгизген таасирин Ч. Айтматовдун үлгүсүнөн байкап көрөлү. 683.
Шү Жыйа Роң.
– Айтматовдун чыгармаларынын символдук мааниси. 631.3.
Шүкүржанов Ш.
– Сүрөттөр баяндайт. 982. Ызаат: ырлар, котормолор. 1006.
Шы Жиншию.
– Айтматовдун кытай тилине которулбаган бир да чыгармасы... 682.4.
Ыйсаева Н.
– Ч. Айтматовдун «Кылым карытар бир күн» романындагы керээз проблемасы. 579.
Эдилов К.
– Айтматовдун ак булуту. 617.
2008-жылды – Чыңгыз Айтматовдун жылы деп жарыялоо жөнүндө: КР Президентинин Жарлыгы. 10423.
Эл жазуучусу – Ч. Айтматов 50 жашта. 984.
Эл жазуучусун – урматтоо. 983.
Эралиев С.
– Адам жана мезгил. 1023.
– Айтматовдун «Гүлсары ат». 523.

– Гүлсары – Тайбуурулдун тукуму. 541.
– Чыңгызга. 1026.
– Ырым сен: «Кызыл жоолук жалжалым» повести боюнча. 1040.
Эргешова А.
– Чыңгыз Айтматовдун «Кассандра тамгасы» романындагы адам, коом жана келечек темаларынын философиялык аспектиде көркөм чагылдырылышы. 564 А.
Эркебаев А.
– Цивилизация көркөм өнөр кездеринин көзү менен. 23.
– «Эрте жаздагы турналар» экранда. 805.
Эсенбаева Н.
– Орус классикалык адабиятынын Ч. Айтматовдун адабий эстетикалык көз караШынын калыптанышына тийгизген таасири. 434.
Эшенкулова К. Ч.
– Айтматов: даанышман, айыл академиясы... 984.40.
Эшимбеков М.
– «Эрте жаздагы турналар». 806.
Эшматов Р.
– Көркөм түштөрдөгү хронотоптук белгилер «Ала-Дөбөт» повестинин мисалында. 543.
Якубов А.
– (авторлош). 949.
Японiянын премьер-министри Ч. Айтматовду кабыл алды. 19.
Яшен К., Рашидов А., Захидов В.
– Талант бардыгыбызга тең орток.

МАЗМУНУ

АЙТМАТОВ ААЛАМЫ 5
Ч. АЙТМАТОВДУН ӨМҮР ЖОЛУНДАГЫ ЖАНА
ЧЫГАРМАЧЫЛЫГЫНДАГЫ НЕГИЗГИ ДАТАЛАР 9
Ч. АЙТМАТОВДУ СЫЙЛОО ЖӨНҮНДӨ 18
Ч. АЙТМАТОВДУН ЧЫГАРМАЛАРЫ 20
Ч. АЙТМАТОВДУН ПУБЛИЦИСТИКАЛАРЫ 26
Тынчтык үчүн күрөшүүдө 27
Кайра куруу, улуттук идеология жана азыркы коомдук проблемалар 30
Дүйнөлүк маданият, адабият жана искусство жөнүндө
сүйлөгөн сөздөрү, макалалары, аңгемешүүлөрү 34
Адабият, искусство, өз чыгармачылыгы жана
ага карата айрым пикирлер жөнүндө 39
Адабият жана маданият ишмерлери жөнүндө 45
Кыргызстан жөнүндө 49
Өзү жана өз чыгармачылыгы жөнүндө 54
Ч. АЙТМАТОВДУН ЧЫГАРМАЛАРЫ ЖАНА
ЧЫГАРМАЧЫЛЫГЫ ЖӨНҮНДӨГҮ АДАБИЯТТАР 58
Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы жөнүндө жалпы
мүнөздөгү китептер жана макалалар 58
Ч. Айтматовдун жазуучулук чеберчилиги жана
чыгармачылык өзгөчөлүгү 62
Ч. Айтматовдун Ааламы жана окурман 70
Айтматов жана фольклор 78
Ч. Айтматовдун чыгармалары адабий байланыштарда 80
Ч. АЙТМАТОВДУН АЙРЫМ ЧЫГАРМАЛАРЫ ЖӨНҮНДӨГҮ АДАБИЯТТАР 83
«Гезитчи Дзюйо», «Ак жаан», «Асма көпүрө», «Ашым», «Сыпайчы» 84
«Ак кеме» («Жомоктон кийин») 85
«Акыр заман» («Кыямат») 87
«Аскада калган аңчынын ыйы» 90
«Бетме-бет» 90
«Биринчи мугалим» 91
«Бото көз булак» («Ботогөз») 93
«Гүлсарат» 94
«Деңиз бойлой жорткон Ала Дөбөт» 95
«Жамийла» 97
«Кассандра тамгасы» 99
«Кызыл алма» 101

«Кызыл жоолук жалжалым» («Делбирим») 102
«Кылым карытар бир күн» 102
«Саманчынын жолу» 105
«Тоолор кулаганда» 106
«Фудзиямадагы кадыр түн» 108
«Чыңгызхандын ак булуту» 109
«Эрте жаздагы турналар» 110
Ч. АЙТМАТОВДУН ЧЫГАРМАЛАРЫ ЖӨНҮНДӨ
КЫРГЫЗ ТИЛИНДЕ ЖАРЫЯЛАНГАН ЧЕТ ЭЛДИК ПИКИРЛЕР 112
Францияда 115
Түркия жергесинде 117
Германияда 118
Кытайда 118
Башка өлкөлөрдө 120
Ч. АЙТМАТОВДУН ЧЫГАРМАЛАРЫН МЕКТЕПТЕ ОКУТУУ 122
Ч. АЙТМАТОВДУН ЧЫГАРМАЛАРЫ ИСКУССТВОДО 127
Ч. Айтматовдун чыгармалары кинодо 127
Ч. Айтматовдун чыгармалары театрда, музыкада жана сүрөт өнөрүндө 135
Айтматов клубу жана музейлери 142
Ч. АЙТМАТОВГО АРНАЛГАН МААРАКЕЛИК КУТТУКТООЛОР
ЖАНА КААЛООЛОР 144
Ч. АЙТМАТОВ ЗАМАНДАШТАРЫНЫН ЭСКЕРҮҮЛӨРҮНДӨ 147
Ч. АЙТМАТОВГО ЖАНА АНЫН ЧЫГАРМАЛАРЫНА АРНАЛГАН ЫР САПТАРЫ 153
Ч. АЙТМАТОВ МЕНЕН КОШТОШУУ (ырлар, эскерүүлөр) 156
Ч. АЙТМАТОВДУН ЧЫГАРМАЧЫЛЫГЫ ЖӨНҮНДӨГҮ
ДИССЕРТАЦИЯЛАР ЖАНА АВТОРЕФЕРАТТАР 161
Ч. АЙТМАТОВ ЖӨНҮНДӨ БИБЛИОГРАФИЯЛЫК
КОЛДОНМОЛОРДУН ТИЗМЕСИ 163
АВТОРЛОРДУН ЖАНА АДАБИЯТТАРДЫН ЫСЫМ КӨРСӨТКҮЧҮ 165

**НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
ИМЕНИ АЛЫКУЛА ОСМОНОВА**

Ж. К. БАКАШОВА, О. С. СУХОМЛИНОВА

ВСЕЛЕННАЯ АЙТМАТОВА

Библиографическая энциклопедия

4-е издание

БИШКЕК – 2019

УДК 82/821.0
ББК 83.3 Ки
А 37

Научный редактор: *доктор филологических наук, профессор Ж. К. Бакашова*

А 37 **Ж. К. Бакашова, О. С. Сухомлинова. Вселенная Айтматова:** Библиограф. энциклопедия. – 4-е изд. – Б.: Полиграфбумресурсы, 2019. – 560 с.

ISBN 978-9967-9174-1-5

В библиографической энциклопедии предлагаются все опубликованные произведения Ч. Айтматова и основная литература о нем, книги, публикации из журналов и газет Кыргызстана, стран СНГ и дальнего зарубежья. В подавляющем большинстве литература, включенная в библиографическую энциклопедию, просмотрена de visi.

Книга адресована широкому кругу читателей, может быть использована научными исследователями, преподавателями, студентами, работниками СМИ, библиотек. Издание будет также интересно и тем читателям, которые любят произведения Ч. Айтматова и желают лучше ознакомиться с жизнью и творчеством писателя.

Книга состоит из разделов: «Вселенная Айтматова», «Суждения и мнения» «Основные даты жизни и творчества Ч. Айтматова», «Страницы биографии», «Награждения Ч. Айтматова», «Произведения Ч. Айтматова», «Литература о творчестве Ч. Айтматова», «Зарубежные отклики», «Ч. Айтматов в искусстве». Исследователи-айтматоведы найдут в библиографической энциклопедии информацию о докторских и кандидатских диссертациях по творчеству Ч. Айтматова, а также депонированные рукописи научных работ.

В разделе «Произведения Ч. Айтматова» материал расположен в прямой хронологии (в подразделе «Первые публикации произведений Ч. Айтматова»), по типам изданий (подраздел «Издания произведений Ч. Айтматова»), в логической последовательности («Публицистика

Ч. Айтматова»), по языковому принципу («Произведения Ч. Айтматова, переведенные на языки ближнего и дальнего зарубежья»).

В остальных разделах библиографической энциклопедии литература сгруппирована в логической последовательности.

Завершает библиографическое пособие «Список библиографических пособий о Ч. Айтматове», указатель авторов и заглавий.

Раздел «Произведения Айтматова, переведенные на языки дальнего зарубежья», подготовлен Г. С. Медеровой.

А 4603020100-19

УДК 82/821.0
ББК 83.3 Ки

ISBN 978-9967-25-9174-1-5

© Национальная библиотека
имени Алыкула Осмонова
Кыргызской Республики

ВСЕЛЕННАЯ АЙТМАТОВА

В 2018 году великому гуманисту прошлого и настоящего веков Чингизу Торекуловичу Айтматову исполнилось 90 лет со дня рождения. Народный писатель Кыргызской Республики, Герой Социалистического Труда, Герой Кыргызской Республики, лауреат Ленинской и Государственных премий СССР и Кыргызской Республики, лауреат международных премий им. Джавахарлала Неру и «Этрурия», кавалер многих орденов и медалей, Чингиз Айтматов внес неоценимый вклад в развитие мировой и национальной культуры, укрепление дружбы между народами. Он был не только всемирно признанным писателем, но и активным поборником евразийского союза народов и культур.

Ч. Айтматов вошел в мировую литературу как остросовременный писатель, тонко чувствовавший болевые точки нашей планеты, его по праву можно назвать одним из глубоких умов среди величайших писателей XX века.

Через творчество великого писателя мир познакомился с духовным миром кыргызского народа, его богатым культурным наследием. Произведения Ч. Айтматова оказали влияние на общемировые процессы человеческого развития, формирование личности в современном мире.

Гуманизм писателя и его гражданственность, человеколюбие и вера в человека, светлый талант, помноженный на высочайшую требовательность к себе и трудолюбие, сделали произведения Ч. Айтматова известными во всем мире, поставили их в один ряд с лучшими образцами мировой литературы.

Его произведения вошли в программы школ и высших учебных заведений многих стран, переведены на более чем 180 иностранных языков, изданы за рубежом общим тиражом свыше 60 миллионов экземпляров. Он не случайно стал самым переводимым писателем. И не удивительно поэтому, что сейчас трудно назвать страну, где не было бы известно имя этого писателя. На сегодняшний день Айтматов самый читаемый писатель мира.

Писатель своим словом, умом, удивительным талантом, невообразимой человеческой волей и прославленным жизненным путем является духовным феноменом века, великой гармонией человечества и вершиной человеческого ума. Эта вершина доказывает, что она состоит из святого и великого слова, которое называется Вселенная Айтматова.

Его личность и творчество объединяли людей разных национальностей, религиозных взглядов, возрастов потому, что он был близок и «высоколобому» интеллектуалу, и человеку толпы. Это объяснялось тем, что его герои были лишены карьеристских устремлений и центром их трудной трудовой жизни была Любовь, всепоглощающая,

подобная урагану, изображаемая писателем на материале устных преданий и при воссоздании жизни современника.

Свыше пятнадцати произведений, которые являются зеркалом эпохи, составляют эпоху Айтматова. Айтматовские образы стали существенным фактором формирования взглядов свободного человека в условиях несвободы нескольких поколений многонациональной страны. Мы все воспитаны на его произведениях: «Лицом к лицу», «Первый учитель», «Джамиля», «Материнское поле», «Прощай, Гульсары», «Белый пароход», «Ранние журавли», «Тополёк мой в красной косынке», «Пегий пес, бегущий краем моря», «И дольше века длится день», «Плаха», «Тавро Кассандры», «Когда падают горы».

Проза Ч. Айтматова психологична, изящна и проста, правдива, привлекает активной гражданственностью, гуманизмом, художественностью, философской глубиной, откликом на сложные вопросы современности, диалектической взаимосвязью мира и человека, предостережением человечества от губительных вариантов своего развития.

В своих произведениях писатель задает себе и всем нам, живущим на Земле, вопросы, суть которых сам сформулировал в виде изначальной проблемы «Как человеку человеком быть?».

Мир айтматовской эпохи – это мир добра и света, любви и человечности, гармонического единства отдельной человеческой судьбы и судьбы общенародной. Каждое его произведение является заметным явлением в мировой литературе, новым художественным открытием. Диапазон творческих исканий и философско-публицистических суждений простирается и вширь, и вглубь от беспокойного сердца и чаяний простого землянина до жгучих проблем вселенского масштаба.

Новаторское творчество Айтматова ознаменовало решительный поворот художественной культуры к правде жизни, отображению действительности во всей ее неповторимости, сложности и противоречивости.

Творческое мышление Айтматова заключает в себе вопросы человеческого бытия в масштабах Человечества и Вселенной, о ее эволюции и судьбе в будущем.

Приобретя свою известность у подножья творчества, он все годы воплощал «болевые точки» XX века. И на материале «родных гор и просторов», и на материале сопредельной казахской действительности и нивхских притчей.

С присущей ему проницательностью писатель-гуманист прекрасно распознает тревожные тенденции новейшей истории и бьет в набат, предостерегая народы от нравственной деградации и крушения цивилизаций. Писатель предугадал, что в современную эпоху духовные ценности отойдут на второй план, уступив место алчности, жестокости и рыночным отношениям.

Его герои отстаивали свое право быть личностями, с ними к читателю приходило сознание, что есть в этом «обществе шагающих строем», внутренне свободные, сохраняющие в пестроте будней свое «я».

Писателя постоянно интересовала личность живущего рядом. В литературных героях писателя типизируются наиболее сущностные черты тружеников, осознающих свою ответственность за прошлое, настоящее и будущее, чтобы торжествовала справедливость.

Айтматовские герои не способны отказываться и не отказываются от своих убеждений, не утрачивают готовности работать, бороться. В этом идеал автора, с точки зрения которого ведется отсчет эмоционально-эстетических оценок добра и зла во всех произведениях писателя.

Сначала, в образах Джамили, Дюйшена, – это была личность, преодолевающая этические условности и национальные традиции.

Верою в конечное торжество справедливости живет Танабай.

Начиная с Мальчика – это было существо, ощущающее в себе весь многовековый опыт народа, чувствующее себя звеном в общей цепи существования нации.

Какое высокое предназначение надо ощущать в себе, чтобы вступить в равноправный диалог с Матерью-Землей, как это делает Толгонай?!

Как надо быть уверенным в своей избранности, чтобы вступить в борьбу за возращение национальной святыни Ана-Бейит с командованием космодрома.

Едигей – пример и мужества, и нравственной прозорливости, и трагической невоплощенности любви.

Велик в своем стремлении спасти человечество от бездуховности Авдий Каллистратов.

История для Ч. Айтматова была необходима, чтобы понять день сегодняшний. День сегодняшний становился знаком истории.

Его биография совпадала с наиважнейшими событиями века, но ни одно свое произведение он не написал о себе. Они все о нас, независимо от эпох, которые он рисует на страницах повестей и романов.

Ч. Айтматов с большой художественной глубиной раскрыл сопричастность человеческой судьбы и бытия природы. Природа в его произведениях была не фоном, как это традиционно существовало в творчестве. Она была нравственной альтернативой всему, что совершал ежедневно современник. От «старый конь – старый человек» писатель приходит к «старый человек – старый барс». А между ними – Рогатая мать - олениха, Акбара, Каранар и т.п. как символы совершенства окружающего мира природы.

Высокая жизненная правда, художественное мастерство и необычайная поэтичность произведений Чингиза Айтматова завоевывают ему все новых и новых читателей на всех континентах. Можно традиционно сказать, что он был близок простым людям планеты. Но в этом положении будет неточность. Он был близок каждому из читающих его.

Айтматов – планета, еще непознанная, еще до конца не понятая и до конца не принятая. Если говорить метафорически – он звезда в созвездии культуры, появившаяся в трагический период жизни многонационального сообщества, знаменующая трагическое состояние нравственности в эпоху цивилизационного бума и обезличивающей глобализации, обращенная ко всем и к каждому.

Айтматов - величина, которая в истории киргизской литературы следует за эпическими сказаниями. И не только героическим «Манасом», но и малыми лирическими эпическими песнями. Сохраняя национальный колорит, он говорил об общечеловеческом.

Но его произведения близки и тем художникам слова, с которыми он перекликался темами, проблемами, художественными конфликтами, героями: Хемингуэю, Вон-

негуту, Булгакову, Маркесу и т.д. – тем, кто определил художественные параметры Слова в XX веке.

Имя Айтматова ассоциируется не только с его разножанровыми произведениями, но и с философскими размышлениями, высказанными в диалогах с писателями, общественными, культурными и государственными деятелями.

Чингиз Айтматов, говоря о жизненной вере и духовности, подчеркнул: «Если мы говорим о вечности, то вечность ограничивается не только вселенной и природой. Вечность – это наш духовный мир, который сопровождает человека с первого дня его рождения. Это самое важное качество человечества, его душа и духовный мир. Это бесконечно и не имеет границ. Вечность человечества заключается в этом».

Великий писатель переживал за судьбу всей планеты. В начале века он говорил: «Связь времен прервалась. Самое плохое в наши дни то, что мы забываем о прошлом. Всё, что происходит сейчас, не ново и памятники, оставшиеся с античных времен, доказывают это». В этих словах чувствуется переживание за судьбу наших современников и будущих поколений.

На основе произведений Айтматова было снято множество кинофильмов, были поставлены театральные и балетные постановки, появились лучшие картины и музыкальные композиции.

Творчеству выдающегося писателя посвящены сотни очерков и статей, монографий, тематических сборников, диссертаций. О нем писали его современники, товарищи по перу, известные философы, мыслители, выдающиеся общественные деятели мира, люди искусства и его читатели.

В библиографическую энциклопедию «Вселенная Айтматова», посвященную жизни и творчеству великого писателя, включены все его произведения, начиная с его первого рассказа «Газетчик Дзюйо», который был опубликован 6 апреля 1952 года в республиканской газете «Комсомолец Киргизии» и до последнего его романа «Когда падают горы».

В библиографическую энциклопедию вошла вся литература о многогранной жизни и творческом пути, публицистика великого сына кыргызского народа, собранная в фонде Национальной библиотеки Кыргызской Республики. Кроме того, в пособие включены сведения о книгах Чингиза Айтматова и публикациях о нем, которые издавались в странах СНГ и дальнего зарубежья, многочисленные статьи о жизни, деятельности и творчестве писателя, вышедшие после его смерти. Но литература о великом Ч. Айтматове столь многочисленна, что невозможно ее всю собрать и отразить в одном издании. К сожалению составителей, не все материалы о нем, изданные за пределами Кыргызстана, вошли в библиографическую энциклопедию.

Данная библиографическая энциклопедия – дань памяти Великому гражданину мира и его Таланту, каждый, кто любит и ценит талант великого Айтматова, может получить интересные сведения в этой книге.

Жылдыз БАКАШОВА,
доктор филологических наук,
профессор

СУЖДЕНИЯ И МНЕНИЯ

«Кыргызстан в первую очередь стал известен миру благодаря эпосу «Манас» и нашему великому писателю Чингизу Айтматову. Мой человеческий долг – отдать дань уважения его памяти».

С. ЖЭЭНБЕКОВ,
Президент Кыргызской Республики

«Чингиз Айтматов навсегда останется в нашей памяти великим писателем, мыслителем, интеллигентом и гуманистом…»

В.В.ПУТИН,
Президент Российской Федерации

«Произведения великого писателя и мыслителя, переведенные на 165 языков мира, заняли особое место в мировой культуре. Глубоко одаренный писатель, он обладал и планетарным мышлением, за что его называли Айтматовым человечества. Читатели во многих странах с большим нетерпением ожидали выхода в свет каждой новой книги мастера слова, получая от его произведений огромный духовный заряд и нравственные ориентиры».

Н. НАЗАРБАЕВ,
Президент Республики Казахстан

«…В современном Узбекистане трудно найти человека не знакомого с замечательными повестями и романами Айтматова, а также кинофильмами, снятыми по их мотивам, дома, где отсутствуют его книги. Чингиз Айтматов – великий и любимый друг узбекского народа».

Ш.МИРЗИЕЕВ,
Президент Республики Узбекистан

«Чингиз Айтматов – признанный художник слова, подлинный гуманист, который в каждом своем произведении напоминал нам об общечеловеческих ценностях, утверждал веру в справедливость и в лучшее будущее, являл примеры столь необходимых сегодня героев, способных самоотверженно бороться и преодолевать любые трудности во имя счастья людей. Поэтому его уникальное творчество принадлежит всему человечеству».

МИРТЕМИР ШАЙМИЕВ,
Первый Президент Республики Татарстан

«Если бы мне посчастливилось совершить повторный полет в космос, я бы с собой взял произведения Чингиза Айтматова и Мухтара Шаханова», - писал первый космонавт Монгольской Народной Республики *Ж. Гуррагча.*

«…Знаете, что самое главное в творчестве Чингиза Айтматова? Вечное самоубеждение в поисках истины. Самый большой враг человека – его эго, его «я». победить, переубедить себя, победить зло, даже ценой собственных жертв. И при этом любить ближайших, уметь любить и прощать. И тогда живет надежда, что добро победит зло. Именно так – у Айтматова всегда побеждает добро».

ПЬЕР ФРЮЖЬЕ,
писатель, переводчик (Франция)

«Айтматов – писатель первой величины. Сколько дает его творчество французам, всем европейцам! Ведь глубина культуры Европы зависит от Востока с его древнейшей мудростью. …Больше всего меня поражает, как тонко переплетаются в его романах восточная мудрость с точнейшим описанием современной жизни. Если хотите, в этом для меня одно из основных достоинств творчества Айтматова».

П. ГАМАРРА
(Франция)

«Те, кто знаком с творчеством Ч.Айтматова, не могут не восхищаться умением автора донести колорит тех мест, которые он описывает. Это люди, традиции, природа, которые его окружают. Их психология, их ценности, их внутренний мир чем-то уникальны. Айтматову удалось очень тонко уловить психологию своего народа».

Д. ОЛДРИДЖ
(Англия)

«Перед лицом явлений, связанных с гомогенизацией культур и усреднением мысли, Чингиз Айтматов призывает к защите культурного плюрализма, расширению межкультурного диалога, расцвету всех форм философской мысли».

ФЕДЕРИКО МАЙОР

АНДРЕ СТИЛЬ, известный французский писатель, член Гонкуровской академии: «… Этот киргизский писатель – одна из самых притягательных фигур советской литературы… В нем, как и в его книгах, неизменно ощущаешь сплав чистоты, силы, мягкости и правды».

ЧАРЛЬЗ ПЕРСИ СНОУ, видный английский писатель и общественный деятель: «… Чингиз Айтматов – один из лучших писателей Советского Союза, и по этой, и по другим причинам он является одной из самых значительных фигур на современной литературной сцене».

АЛЬДО ДЕ ЯКО, видный итальянский писатель, генеральный секретарь Итальянского синдиката писателей: «…Настойчиво обращаясь к жизненным конфликтам, Ч.Айтматов призывает к великим идеям гуманизма, выступает против технократического варварства, не перестает разоблачать зло и борется за новую духовность».

«Повесть Айтматова психологична, естественна и проста… Это новое явление в киргизской прозе»,- сказал о повести «Джамиля»

МУХТАР АУЭЗОВ, народный писатель Казахстана, лауреат Государственной и Ленинской премий

СЕРГЕЮ МИХАЛКОВУ принадлежат слова: «Айтматов был нам бесконечно дорог своим высоким писательским служением родному кыргызскому народу,дружественным народам мира… Он будет символом мира, гуманизма и дружбы между народами…» (Слово Кыргызстана. – 2008. – 13 июня. – С. 5).

СЕРГЕЙ ЗАЛЫГИН, известный русский писатель: «...С какой бы точки зрения ни рассматривали мы произведения Айтматова – со стороны содержания или сюжетного построения, или включаясь в тот разнообразный ряд литературных образов, которые ему уже удалось создать, или же мы захотим проследить за его мыслью там, где она исторична, где ее истоком является легенда, а то наоборот, обратимся ко всему тому, что отражает прежде всего наш сегодняшний и, даже (по выражению не совсем удачному) представляет собой «взгляд в будущее», - всюду мы обнаружим ту же гармоничность, при котором все это есть, существует явно и ярко, но ничто не выпирает слишком сильно, ничто не угнетает, а все находится в соотношении, называемом безупречным чувством меры».

СЕРГЕЙ БАРУЗДИН, известный русский писатель: «Он ярко национален и тем прекрасен. Но одновременно сила его и в том, что он не замкнут в этой национальности, он шире и распахнутей, он вобрал в себя и еще общеземное и общечеловеческое».

Известный русский поэт АНДРЕЙ ВОЗНЕСЕНСКИЙ писал: «Я лично отношусь с особым уважением к творчеству Айтматова, сотрясающему мировую литературу».

МУСТАЙ КАРИМ, видный башкирский писатель: «…Любовь к человеку без громкого объяснения в любви, сострадание без впадения в мелкую жалость, восхищение соотечественниками и их делами, лишенное лести перед ними и угождения, определяют подлинный гуманизм его творений, их особое место в … литературе».

СЕРГЕЙ ГЕРАСИМОВ, выдающийся кинорежиссер: «…Я самым наилучшим образом отношусь к творчеству Чингиза Айтматова. Что привлекает меня в этом писателе? Привлекает ум. Природа наделила его обширным умом. А ум в современной

литературе – это все-таки главная ценность. Ум. А не всякого рода эмоциональные приспособления более или менее эффективные, на что еще порой бывает падок современный читатель».

«Великолепная смена растет у нас. Особенно радует появление большого числа молодых талантов мирового масштаба. Заметьте, в их числе – литературы из тех краев, где до Октябрьской революции не было даже письменности. К примеру, сын Киргизии – Ч.Айтматов».

М. А. ШОЛОХОВ

«Без Чингиза Айтматова не возникло бы в литературном обиходе такого понятия, как «манкуртизм». Манкурты одолевают нас, но, когда появляются художники и мыслители, точно называющие явление, это значит, что против яда находится противоядие. Был с нами Айтматов и остается с нами навек Чингиз Айтматов – значит, выживем!».

ИВАН ДРАЧ,
народный поэт Украины

«Чингиз Айтматов – самый цельный и завершенный художник Евразии двадцатого века».

МУМИН КАНОАТ,
народный поэт Таджикистана

«Каждое яркое создание Чингиза Айтматова построено на накале высоких страстей – столкновении добра и зла, радости и трагедии, любви и измены, долга и предательства, справедливости и ее отсутствии, правды и лжи, честности и обмана – ставя перед читателями вечный гамлетовский вопрос: «Быть или не быть?».

КОЙЧУЕВ ТУРАР,
академик НАН Кыргызской Республики

Михаил Дудин

«ПЛАХА»

Надпись на книге Чингиза Айтматова

Не знают про свои дела
Правители и боги.
Гудят, гремят колокола,
Погибельной тревоги.

Колокола тревогу бьют,
Литая медь – в осколки!
Из одного истока пьют,
И человек и волки.

У каждого своя тропа,
и место водопоя.
И для Поэта и Попа
Нет на земле Покоя.

Жизнь превращая в тихий прах,
Бунтует сила в Прахе.
Не может жизнью править страх
Или топор на плахе.

Но обнадеживает нас
Свободы добрый гений
Все еще веря в звездный час
Покоя и прозрений.

Дайсаку Икэда

ОБНИМАЯ НЕБО КИРГИЗСКОЕ

По голому полю
Бежит человек.
Не поднялось еще солнце.
Холодный воздух перед рассветом
Режет тело как нож.
Молча бежит человек,
И за ним
Струится тепло
На промерзлую землю.

Солнце восходит.
…Чингиз Айтматов.
Осенним тихим днем
Мы встретились.
Что было в той беседе,
Когда текли свободно мысли
И души раскрывались,
Когда мы шли навстречу другу
По нити, что тянулась между нами
Из года одного?
Сказали Вы, что мы друзья отныне,
Что цель у нас одна и убеждения.
«За тех, кто понимает его мысли,
умрет мудрец», - ответил я.
О, как волнует таинство сближенья душ!
И в этом роковое я вижу –
Подобное слиянью рек великих –
Слияние и совести, и мудрости, и веры,
Что рождены страдающей землей.
Тот день!
Как память нашей встречи
Растут два тополя.
Пусть ввысь стремятся деревья молодые,
И, впитывая света луч спокойный зеленеют.
И когда-нибудь
Пусть станут путнику в безжизненной пустыне
Надежным маяком и тень дадут.
Я вспоминаю Ваш рассказ.
И вижу неба синеву и колыханье буйных трав
Земли киргизской…
И как любили мальчика отец и мать…
Но что потом?
Жестокой волей
Задул свирепый ветер,
Разрушив в семьях мир и обездолив детство…
Вокзал, где тайного прощания
Слова забылись,
Где крик отца бегущего –
А поезд набирал свой ход –
Был голосом разлуки вечной,
Где больно билось сердце мальчика…
Зачем прощанье неизбежно?

Зачем погиб отец?
…В киргизском крае
Домик крошечный, согнувшийся
От тяжести печали и нужды.
Но бедные соседи согревали
Друг друга тем, что теплилось в их душах.
И мальчик рос.
Но снова испытание – война.
А с ней болезни, голод, смерти.
И каждая семья теряла мужа или сына.
В такое время собирать налоги –
Жестокий труд.
Что может быть страшнее, чем хлеб отнять
У тех, кто голоден?
Окончилась война.
И вижу я, как оживают мертвые зимой
Поля и первые дают ростки.
Подобно им Вы вновь вступали в жизнь,
И были дни учебы и труда.
В то время Вас влекла литература
И главное, что в ней и в жизни – Человек.
И в размышлениях о смысле жизни вечной
Вы начали писать.
Картины и узоры Вашей жизни
Волнуют мою душу оттого,
Что сливаются они в моем воображении
С моим путем.
О! Заброшенную землю человеческой души
Вы начали возделывать пером,
Что живо откликалось на боль и радость
И поднимало свежее волнение со дна души
И очищало дух.
Есть в Ваших книгах
Мужество и слезы, любовь и жизнь,
И аромат земли, и ода Человеку.
В них я нахожу
Глубокое мышление философа
И высокую красоту.

В Вас вижу.
Еще неведомый мне край киргизский…
Там ветер стелет по полям зелеными волнами,

И струи горных рек сбегают брызгами по скалам,
Там небо ясное в прозрачной синеве
И солнца нежная улыбка…
Небо…
О, синее киргизское небо!
Ни низко спустившимся тучам,
ни свирепому бурану не удастся скрыть его простор.
Друг мой!
В вашем сердце я вижу небо необъятное!
Пусть разнятся пути, пройденные нами,
но, однажды встретившись,
сольются они в один духовный «Шелковый путь».

Расул Гамзатов

ЧИНГИЗУ АЙТМАТОВУ

Даруй, душа, устам всевластным слово,
Налей-ка, кравчий, в кубок не кумыс.
Прекрасна жизнь – в том убеждаюсь снова,
Приветствуя тебя, мой друг Чингиз!

На праздник твой сквозь дымчатые дали
Слетелись мы, но в этот звездный час
Я оттого не в силах скрыть печали,
Что нет твоих родителей меж нас.

И мысленно склоняю я колени
Пред матерью твоей. И не впервой
С ней и не в обличье тени
Мне предстает отец погибший твой.

Сумел, Чингиз, порадовать ты маму
И не подвел отца наверняка
Тем, что, когда взошел на Фудзияму,
Ни на кого не глянул свысока.

Шипучий дар играет в кубке, пенясь,
Пью за тебя до дна, названный брат,
Мой именитый полуевропеец,
Мой знаменитый полуазиат.

И как бы ни суди Гамзатова Расула,
Завидует тебе он с той поры,
Как Джамиля аварского аула
Платком венчала шею Гульсары.

Скачи, наездник, на коня надеясь,
Касайся неба и не знай преград,
Мой именитый полуевропеец,
Мой знаменитый полуазиат.

К отечеству в любви мы все едины,
И в том твоя заслуга велика,
Что сделались киргизские вершины
Во много раз видней издалека.

Мухтар Шаханов

В кабинете Гуррагчи –
Первого космонавта Монголии,
Целая полка книг Чингиза Айтматова
На разных языках планеты.
А полкой ниже – литература
О кровавых походах Чингисхана.
Помню слова космонавта:
Я видел землю на фантастической дали
И понял, что ее держат
Сотни могучих рук,
Среди которых и руки Айтматова.
Нет в мире надежнее родства,
Чем родство душ!
И где б я ни был:
на земле или в космосе,
Меня всегда поддерживают
Его необыкновенно смелые мысли,
Я так благодарен ему!
И Гуррагча рассказал мне
Древнюю монгольскую легенду:
То ли в Мавренахре, то ли в Кашгаре,
То ли вблизи Алтауских гор,
Во время кровопролитных набегов
Чингисхану привиделся странный сон:

Как будто возле его ханского шатра
Стоит несравненной красоты минарет,
Вознесшийся до самых небес.
И ведет к минарету лестница
Ступеней около тридцати.
Поясняя вещий сон,
Предсказатель подумал вслух:
– Я расстрою тебя, о могучий повелитель…
На этой земле,
тобой превращенной в пепел,
Колен через тридцать родится человек,
И он тебя превзойдет многократно.
Ты покоришь полмира,
Он покорит весь мир!
Говорят, это предсказание
До самой смерти мучило завоевателя…
– Я уверен, – продолжал космонавт, –
Та местность, которая снилась Чингисхану,
Была земля великих киргизов,
Земля Чингиза Айтматова!
Да здравствует покорение словом!

Вячеслав Шаповалов

ИМПЕРСКАЯ ЭЛЕГИЯ

Памяти Чингиза Айтматова

О храбрых и мудрых, о дружбе, о вечном предательстве
Напомнит нам эпос сухими устами истории,
О долгом и тщетном племен и времен препирательстве,
И все его строки – не строки, но стоны истошные:
Безмерного рабства в глазах отраженья забитые
Звучат и двоятся, безмолвные годы отматывая…
Кто б знал эти склоны и долы, в веках позабытые,
Когда б звенели о них озаренья Айтматова!
Кто знал эту землю и чудо сказаний печальное,
На ветреном глобусе прочим народам ненужное,
Зов гор и степей, ледников с небесами венчание,
Кто слышал напев, затаивший молчанье недужное,
Кто ведал меж нами движенье созвездий согласное,

И бег табунов, и отар упоенье весеннее,
Кто чувствовал слово, над душами близких не властвуя,
И в нищем кочевье увидел эпох столкновение?..

Что толку и смысла детишек пугать герростратищем
И мутные мифы плодить – должники, что ли, веку мы?!
О старом народе, в веках свое счастье растратившем,
Расскажет художник. Ведь больше-то, в сущности, некому.
Пророку в отечестве худо: охрипнув, аукает,
Бесхозных выводит на свет дураков-соплеменников,
А вслед ему юные волки, свистя, улюлюкают,
Да смотрят бесслезные очи его современников.
И все они – нытики, критики и паралитики –
Ни знать не желают, ни видеть, ни верить, ни чувствовать.
Устав и изверясь, пророки уходят в политики,
Но все остается по-прежнему – на сердце пусто ведь.
За жиром наград не скрывал он, как сердце надорвано
Навязанной некогда ролью светильника разума.
Кумиру лжет нация! Лжет – пересадкою органа,
Но сердце болит за страну, хоть болеть не обязано.
Железного века ветра пролетают, пронизывая:
Он, сын Ала-Тоо, прошел по планете и вечности,
За космосом чуждым он молча провидел Киргизию,
В реченьях далеких он близкое слышал отечество.
В снегах и бурьянах застыли родимые прерии,
Родимые пятна горят, словно знаки отличия,
Все ставят в вину ему смерть большевистской империи,
Крушенье культур и надежд, маскарад безъязычия.

Но все отойдет – и глумление, и поклонение,
Безвестные села воздвигнутся вновь над столицами,
Устав от безмолвья, неграмотное поколение
Вернется к нему и заплачет над теми ж страницами!
Летит иноходец, и длится любви заклинание
Над пустошью лет, над людскою судьбой одичалою! –
На дне этой жизни, невнятной, как воспоминание,
Дрожит тополек, не укрытый косынкою алою.
Охотник о сыне поет, внемлют звезды бесстрастные,
А в небе безмерное время зарею полощется,
И души ушедших познали последнее странствие
На Млечном пути – на печальной Дороге Соломщика.

Родимой чужбины мутны горизонты осенние,
Утратами горькими жизнь безответная полнится,
За все, что недодал ей, родина дарит прощение,
За все, что ей дал дотла, что-нибудь да исполнится!

Час пробил.
Бессмертна эпоха Чингиза Айтматова –
Железного века эпоха, масштаба безмерного.
И жил, и творил, и дышал он – для Века Двадцатого.
Но дрогнули руки, открывшие дверь Двадцать Первого…

Александр Кацев

ПЛАЧ ПО ЧИНГИЗУ

Плачет Толгонай,
Плачет Мать-земля,
Плачет Джамиля, Сейде и мальчик.
Не стыдясь мужских слез, плачут Едигей, Дюйшен и Арсен.
Плачет Мать-олениха, Акбара и Каранар.
Чингиз, о Чингиз, на кого ты нас оставил?!
Зачем ушел навсегда?
Зачем оставил своих героев,
Зачем оставил своих читателей?!
Кто воспоет теперь великую любовь?!
Кто воссоздаст великую ненависть?!
Кто вразумит молодых и остановит непомнящих?!
Кто спасет братьев меньших?!
Кто расскажет о народе гор людям мира?
Ты, как великий пращур, Чингисхан, покорил мир.
Он – огнем и мечом, ты –словом.
В разных странах услышали тебя,
Полюбили рожденные тобой образы.
Слово твое было слаще меда,
Крепче вина.
В нем была сила Дамасской стали,
В нем была прохлада снежных вершин,
Чистота горных рек, глубина голубого Иссык-Куля.
Кто заменит тебя?
Нет тебе равных
Ни в родной земле, ни в чужих землях.

Ты останешься с нами!
Герои твои
Будут напоминать о тебе и в дни ненастья,
И в солнечные дни.
И тогда, когда землю покроет белоснежное покрывало снега
И тогда, когда сумрачные дожди
Прольют над землей свои слезы.
И тогда, когда земля зазеленеет и заколосится.
Чингиз, о Чингиз,
Ты был великим сыном и наставником!
Память о тебе пребудет в веках!
Аминь!

К 90-летию со дня рождения Ч. Айтматова вышел в свет роман в стихах на кыргызском языке кыргызского поэта Т. Кашенова «Духовная Вселенная Айтматова», о котором рассказывается в статье:

ИЛЬГИЗ ТАЛИП. Ода духовности мастера // Слово Кыргызстана. – 2018. – 17 июня. – С. 13-15.

ОСНОВНЫЕ ДАТЫ ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВА Ч. АЙТМАТОВА

1928 12 декабря	– В аиле Шекер Кировского района Таласской области Киргизской ССР в семье служащего родился будущий писатель.
1946-1948	– Учеба в Джамбульском зооветеринарном техникуме.
1948-1953	– Учеба в Киргизском сельскохозяйственном институте им. К. И. Скрябина.
1951	– В газете «Ленинчил жаш» опубликована статья «О терминологии киргизского языка».
1952	– Публикация первых рассказов: «Газетчик Дзюйо», «Ашым», «Мы идем дальше».
1953-1956	– В журнале «Киргизстан» опубликован рассказ «Сыпайчи».
1954	– В газете «Советская Киргизия» опубликован рассказ «На богаре».

1956	– Принят в члены КПСС. – Принят в Союз писателей СССР. – В альманахе «Киргизстан» опубликован рассказ «Трудная переправа».
1956-1957	– Слушатель Высших литературных курсов при Союзе писателей СССР.
1958	– Опубликованы повесть «Джамиля», рассказы «Лицом к лицу», «Соперники».
1959-1960	– Главный редактор журнала «Литературный Киргизстан».
1961-1965	– Собственный корреспондент газеты «Правда» по среднеазиатским республикам и Казахстану.
1961	– В журнале «Дружба народов» опубликована повесть «Тополек мой в красной косынке», в журнале «Новый мир» – «Верблюжий глаз».
1962	– Избран Председателем Союза кинематографистов Киргизии. – В журнале «Новый мир» опубликована повесть «Первый учитель». – Награжден орденом Трудового Красного Знамени.
1963	– Присуждена Ленинская премия за сборник «Повести гор и степей» («Джамиля», «Первый учитель», «Верблюжий глаз», «Тополек мой в красной косынке»). – В журнале «Новый мир» опубликована повесть «Материнское поле». – Введен в состав Комитета по Ленинским премиям в области литературы и искусства.
1964	– В журнале «Молодая гвардия» опубликован рассказ «Красное яблоко». – Избран заместителем председателя Советского комитета солидарности стран Азии и Африки.
1966	– Избран делегатом XXIII съезда КПСС. – В журнале «Новый мир» опубликована повесть «Прощай, Гульсары!».
1967	– Награжден орденом Трудового Красного Знамени.
1968 август	– Присвоено звание «Народный писатель Киргизии».
ноябрь	– За повесть «Прощай, Гульсары!» писатель удостоен Государственной премии СССР.
1969	– Почетный член Клуба Марка Твена (США).

1970	– В журнале «Новый мир» опубликована повесть «Белый пароход» («После сказки»).
1971	– Избран делегатом XXIV съезда КПСС. – Награжден орденом Ленина. – Выступление на 5 съезде писателей СССР.
1972	– Написаны рассказы «Солдатенок», «Свидание с сыном».
1973	– Совместно с К. Мухамеджановым написана пьеса «Восхождение на Фудзияму».
сентябрь	– Выступление на V конференции писателей стран Азии и Африки в г. Алма-Ате.
1974	– Награжден медалью Н. К. Крупской. – Академик АН Киргизской ССР.
1975	– В журнале «Новый мир» опубликована повесть «Ранние журавли». – За очерк «Снега на Манас-Ата» присуждена премия журнала «Огонек».
1976	– Избран делегатом XXV съезда КПСС. – Присуждена Государственная премия Киргизской ССР им. Токтогула за повесть «Ранние журавли». – Избран в члены правления Союза писателей СССР. – Выступление на Встрече молодых писателей стран Азии и Африки в Ташкенте.
1977	– Присуждена Государственная премия СССР за повесть и сценарий художественного фильма «Белый пароход». – В журнале «Знамя» опубликована повесть «Пегий пес, бегущий краем моря». – Выступление на I Международной писательской встрече в Софии.
1978	– Награжден орденом Ленина и золотой медалью «Серп и молот». – Избран членом-корреспондентом Академии искусств ГДР. – Присвоено звание Героя Социалистического Труда. – Выступление на Международной встрече писателей Азии и Африки в Ташкенте.
1979	– Художественная общественность итальянского города Вольтерра присудила первую премию за глубокий гуманизм и раскрытие величия человеческого духа в произведениях «Ранние журавли» и «Пегий пес, бегущий краем моря».

1980	– Вручение международной премии «Этрурия» в Италии за повести «Ранние журавли», «Пегий пес, бегущий краем моря». – В журнале «Новый мир» опубликован роман «И дольше века длится день» («Буранный полустанок»).
1981	– Избран делегатом XXVI съезда КПСС. – Выступление на VII съезде писателей СССР.
1982	– Поездка в США. Выступление перед американскими радиослушателями.
сентябрь	– Выступление на Международной конференции журналистов в г. Фрунзе.
1983	– Присуждена Государственная премия СССР за роман «Буранный полустанок». – Избран академиком Европейской академии наук, искусства и литературы в Париже. – Выступление на VII конференции писателей Азии и Африки.
1984	– Награжден орденом Дружбы народов.
сентябрь	– Выступление на пленуме правления Союза писателей СССР, посвященном 50-летию создания Союза.
1985	– Лауреат международной премии им. Джаварлала Неру. – Выступление на Софийской сессии Европейской Академии наук, искусства и литературы.
1986	– Избран делегатом XXVII съезда КПСС. – В журнале «Новый мир» опубликован роман «Плаха».
1986	– В журнале «Памир» опубликована киноповесть «Смерч», написанная совместно с Б.Садыковым.
	– Избран Председателем правления Союза писателей Киргизии. – Избран секретарем правления Союза писателей СССР.
27 окт. – 2 нояб.	– Президент Иссык-Кульского форума (Участники: Джеймс Болдуин, Дэвид Болдуин, Яшар Кемаль, Александр Кинг, Омер Ливанелли, Федерико Майор, Нараян Менон, Артур Миллер, Инга Миллер, Лисандро Отеро, Клод Симон, Афеворк Текле, Олвин Тоффлер, Хейди Тоффлер, Питер Устинов, Аугусто Форти).
1987	– Академик Всемирной Академии наук, искусств с центром в Стокгольме.

май	– В посольстве Польской Народной Республики в Москве состоялось вручение детского ордена Улыбки.
19–22 октября	– II заседание Иссык-Кульского форума, состоявшееся в Швейцарии. Участники (Ч.Айтматов, П.Устинов, А.Миллер и др.) обсуждали важные проблемы современности: «Новое мышление и препятствия к его распространению в мире», «Современная культура и молодежь».
1988	– Награжден орденом Октябрьской революции. В Японии присуждена академическая премия токийского Института восточной философии. За роман «Плаха» присуждена Международная премия средиземноморского центра культурных инициатив «Оливковая ветвь» (Италия). Вручена премия Института Восточной философии в Японии «За выдающийся вклад в развитие культуры и искусства на благо мира и процветания на земле». – Назначен главным редактором журнала «Иностранная литература».
1990	–Назначен членом Президентского Совета СССР. Присуждена премия американского религиозного фонда «Призыв совести»
1991	– Присуждена баварская премия им. Ф. Рюккарта за роман «Плаха».
1992	– Союзом писателей Турции присуждена турецкая премия Илесам.
1994	– Присуждена премия «Руханият». В журнале «Знамя» опубликован роман «Тавро Кассандры». Назначен Чрезвычайным и Полномочным Послом Кыргызской Республики в Королевстве Бельгия и постоянным представителем Кыргызстана при штаб-квартире Комиссий Европейского Сообщества. Присуждена Австрийская государственная премия по литературе. – Президентом Казахстана вручена президентская премия мира и духовного согласия.
1995	– Вручен узбекский орден «Дустлик». Ч. Айтматов - лауреат премии ассоциации «Руханият». В Москве состоялась презентация романа «Тавро Кассандры». В Кыргызском государственном театре оперы и балета состоялась встреча Ч. Айтматова с читателями.

1996	– Во Франции присуждена Почетная премия культуры им. В. Гюго. В Париже состоялась презентация романа «Тавро Кассандры».
1997	– Удостоен высшей степени отличия «Кыргыз Республикасынын Баатыры» с вручением особого знака «Ак Шумкар».
1998	– Награжден Золотой медалью Международной Калифорнийской академии (США). Присуждена Международная премия им. А. Меня «За выдающийся вклад в дело духовного и культурного сближения народов, строительства общеевропейского дома». Вышло в свет собрание сочинений Ч. Айтматова в семи томах. Учреждена золотая медаль имени Ч. Айтматова. Почетный председатель Платформы «Да».
1999	– Награжден орденом «Манас» I степени. В ЮНЕСКО прошел симпозиум, посвященный творчеству Ч. Айтматова.
	– В Бишкеке прошел Международный фестиваль «Айтматов и театр», посвященный 70-летнему юбилею писателя.
1999	– Указом Президента Кыргызской Республики от 21 сентября 1999 г. назначен Чрезвычайным и Полномочным Послом Кыргызской Республики в Бельгии, в Королевстве Нидерландов, Великом Герцегстве Люксембург и Чрезвычайным и Полномочным Послом во Французской Республике по совместительству.
2000	– Состоялась презентация Международного Фонда Айтматова.
2003	– Награжден Почетной золотой медалью «За особо выдающийся вклад в кыргызскую культуру и духовность XX века».
2004	– За вклад в развитие Содружества Независимых Государств писатель награжден Золотой медалью.
2005	– Ч. Айтматов избран председателем жюри Международного литературного конкурса «Русская премия». – Награжден Международным общественным орденом «Золотой Сокол». – Американский биографический институт наградил Ч. Айтматова Почетным знаком с текстом золотой надписью по номинации «Человеку за достижения в 2005 году».

2006	– В Москве и Санкт-Петербурге состоялась презентация романа Ч. Айтматова «Вечная невеста». – Награжден золотой медалью «Вектор» международной академии за заслуги в развитии тюркского мира.
2007	– Вышел в свет новый роман «Когда падают горы» («Вечная невеста»).
2008	– Присуждена международная премия ТЮРКСОЙ.
2008 г.	– Присужден орден «Дружба» Республики Азербайджан.
2008	– В Кыргызстане объявлен год Ч. Айтматова.
10 июня	– После продолжительной болезни Ч. Айтматов скончался.
14 июня	– В Кыргызской Республике объявлен день траура. Состоялись похороны писателя в мемориальном комплексе «Ата-Бейит».
7 дек.	– Награжден Почетной золотой медалью Президента Кыргызской Республики «За особо выдающийся вклад в кыргызскую культуру и духовность XX века».

ПУБЛИКАЦИИ О НАГРАЖДЕНИЯХ Ч. АЙТМАТОВА

1. ЧИНГИЗУ Айтматову – Нобелевскую премию : [О выдвижении писателя на Нобелевскую премию] // Слово Кыргызстана. – 2008. – 10 июня. – С. 10.

2. ТУЗОВ А. Мерси, Баку! /А. Тузов [О награждении Ч. Айтматова азербайджанским орденом “Дружба”] // Веч. Бишкек. – 2008. – 26 февр. – С. 3.

3. КАРЕЛИНА А. Выздоравливайте, премия подождет! /А. Карелина [Ч.Айтматов стал первым лауреатом международной премии ТЮРКСОЙ] // Веч. Бишкек. – 2008. – 30 мая. – С. 2.

4. О НАГРАЖДЕНИИ Почетной золотой медалью Президента КР “За особо выдающийся вклад в кыргызскую культуру и духовность XX века” Айтматова Ч.Т.: Указ През. КР. 7 дек. 2003 г. // Слово Кыргызстана. – 2003. – 12 дек. – С. 3.

5. КАРИЖСКИЙ С. Г. Жизненный и творческий путь Ч. Айтматова. Почетные звания и награды / С.Г. Карижский // Кут билим. – 2008. – 19 сент. – С. 9.

6. ЭВАНС Дж.М. Еще один эпизод мирового признания /Дж.М. Эванс: [О Почетном знаке американ. биогр. ин-та по номинации «Человеку за достижения в 2005 году»] // Слово Кыргызстана. – 2005. – №81(9 авг.). – С. 63.

7. БАКИЕВ К. Гордимся вами! /К. Бакиев [О награждении Ч.Айтматова Междунар. обществ. орденом «Золотой сокол»] // Слово Кыргызстана. – 2005. – №114 (18 нояб.). – С. 4.

8. ЗОЛОТАЯ медаль Чингизу Айтматову: [за вклад в развитие СНГ] // Слово Кыргызстана. – 2004. – №126 (26 нояб.). – С. 3.

9. ЧЕРНЫШЕВ В. Вершина в подарок / В. Чернышев [О восхождении сборной команды Кыргызстана на пик, которому присвоено имя Ч.Айтматова] // Веч. Бишкек. – 1999. – 18 мая. – С. 2.

10. Ч. АЙТМАТОВ – вновь лауреат: [междунар. премии им. А.Меня «За выдающийся вклад в дело духовного и культурного сближения народов, строительства общеевропейского дома»] // Слово Кыргызстана. – 1998. – 24,25 марта. – С. 2.

11. ПАВЛЮК Г. Светит ли Чингизу Айтматову Нобелевская премия? / Г. Павлюк [Учреждена Золотая медаль им. Ч.Айтматова] // Аргументы и факты. – 1998. – №52. – С. 4.

12. О НАГРАЖДЕНИИ орденом “Манаса” I степени Айтматова Ч. Т.: Указ Президента КР. 24 мая 1999 г. // Слово Кыргызстана. – 1999. – 28 мая. – С. 3.

13. ЛАУРЕАТЫ премии имени Чингиза Айтматова [в 1999 г. – Ф.Майор –генер. директор ЮНЕСКО, У.Мэй – известный англ. поэт и переводчик, Д.Лихачев – академик] // Слово Кыргызстана. – 1999. – 29 июня. – С. 4.

14. РАХМАНАЛИЕВ Р. Имени Эйнштейна /Р. Рахманалиев [Ч.Айтматов награжден Золотой медалью Междунар. Калифорн. академии (США)] // Наша газета. – 1998. – 28 марта. – С. 1.

15. ХЛЕБНИКОВ Б. За сближение культур /Б.Хлебников [Ч.Айтматов стал лауреатом ежегод. премии А.Меня (Штуттгард)] // Труд. – 1998. – 6 марта. – С. 8.

16. В ЗНАК уважения и признания: [Правление «Сока Гаккай Интернейшнл» во Франции присудило Ч.Айтматову Почетную премию культуры им. В.Гюго] // Слово Кыргызстана. – 1996. – 11,12 окт. – С. 2.

17. ВЫСОКАЯ оценка: [Поздравление по случаю присуждения Ч.Айтматову премии Ассоциации «Руханият»] // Слово Кыргызстана. – 1995. – 25 апр.

18. КАТИН В. Самый читаемый на Западе постсоветский писатель / В. Катин [О присуждении Австрийской гос. премии по лит.] // Слово Кыргызстана. – 1994. – 30 марта.

19. АРДАЕВ В. Чингиз Айтматов предлагает создать союз государств Центральной Азии / В. Ардаев [О вручении писателю премии мира и духовного согласия президента Казахстана] // Известия. – 1993. – 17 дек. – С. 3.

20. ОРДЕН земляку: [Ч.Айтматову вручен узб. орден «Дустлик»] // Слово Кыргызстана. – 1995. – 5-6-сент. – С. 2.

21. ЧИНГИЗ Айтматов получит премию в Казахстане // Веч. Бишкек. – 1993. – 7 дек.

22. К.К.Турецкие литераторы – Айтматову: [О вручении премии Илесам Союза писателей Турции] // Веч. Бишкек. – 1992. – 7 мая.

23. КАТИН В. Премия имени Рюккарта – Чингизу Айтматову /В. Катин // Слово Кыргызстана. – 1992. – 23 янв.

24. БАВАРСКАЯ премия – Чингизу Айтматову [им. Рюккарта за роман «Плаха»] // Лит. газ. – 1991. – 25 дек. – С. 9.

25. ИВАНОВ И. Новая награда Айтматову / И. Иванов [О присуждении премии Америк. религиоз. фонда «Призыв совести»] // Экран. – 1990. – №1. – С. 4.

26. АКАДЕМИЧЕСКАЯ премия Чингизу Айтматову: [о присужд. в Японии акад. премии Ин-та вост. ф-фии] // Сов. Киргизия. – 1988. – 18 окт.

27. «ЗОЛОТАЯ ветвь» – Айтматову [Междунар. премия «Золотая оливковая ветвь» средиземномор. центра культ. инициатив (Италия)] // Сов. культура. – 1988. – 5 нояб. – С. 2.

28. ПРЕМИЯ – Ч.Айтматову: [«Золотая оливковая ветвь» (Италия)] // Сов. Киргизия. – 1988. – 30 окт.

29. ЯПОНСКАЯ награда Чингизу Айтматову: [О вручении почет. медали токийского Ин-та вост. ф-фии] // Лит. газ. – 1988. – 26 окт.

30. ЧИНГИЗ Айтматов – кавалер «Ордена Улыбки» // Сов. Киргизия. – 1987. – 17 мая.

31. ВРУЧЕНИЕ диплома [Всемирной академии наук и искусств с центром в Стокгольме] Ч.Айтматову // Сов. Киргизия. – 1987. – 20 февр.

32. ПИРОГОВА И. Орден Улыбки – это орден доверия / И. Пирогова // Сов. культура. 1987. – 16 мая. – С. 2.

33. БАРШАЙ А. Премия имени Дж. Неру – Чингизу Айтматову /А. Баршай // Сов. Киргизия. – 1985. – 16 авг.

34. ЧИНГИЗ Айтматов – лауреат международной премии имени Джавахарлала Неру // Лит. Киргизстан. – 1985. – №11. – С. 3-4.

35. Ч.АЙТМАТОВ – академик Европейской академии науки, искусства и литературы в Париже // Сов. Киргизия. – 1983. – 8 дек.

36. ЧИНГИЗ Айтматов – действительный член Европейской академии наук, искусств и литературы в Париже // Лит. газ. 1983. – 28 дек. – С. 6.

37. КОМАРОВ А. Итальянская премия Чингизу Айтматову [за сб. повестей «Ранние журавли» и «Пегий пес, бегущий краем моря»] / А. Комаров // Сов. Киргизия. – 1980. – 12 сент.

38. МУРАТАЛИЕВ М. Премия «Этрурия» – Чингизу Айтматову /М. Мураталиев // Сов. Киргизия. – 1980. – 20 нояб.; Премия писателю // Известия. – 1980. – 19 сент.

39. ЧИНГИЗ Айтматов избран членом-корреспондентом Академии искусств ГДР // Лит. газ. – 1978. – 14 июня. – №24. – С. 3.

40. ПИСАТЕЛИ-лауреаты государственных премий СССР: [Среди лауреатов – Ч.Айтматов за повесть и сценарий худож. фильма «Белый пароход»] // Лит. Россия. – 1977. – 11 нояб. – №46. – С. 3.

41. ПРЕМИИ журнала «Огонек» за 1975 год: [Ч.Айтматову присуждена премия за очерк «Снега Манас-Ата»] // Огонек. – 1976. – №1. – С. 26.

42. ЛАУРЕАТЫ государственных премий СССР 1968 года // Культура и жизнь. – 1969. – №2. – С. 6-8.

43. ВСЕНАРОДНАЯ гордость. Вручение Ленинских премий 1963 года // Комс. правда. – 1963. – 15 мая.

СТРАНИЦЫ БИОГРАФИИ

В предисловии к своей автобиографической книге «Поэзия и правда» великий немецкий поэт И.В.Гете писал: «Главная задача биографии, по-видимому, состоит именно в том, чтобы обрисовать человека в его отношениях к своему времени и показать, насколько целое было враждебно ему, насколько оно ему благоприятствовало, как он составил себе взгляд на мир и людей и как он отразил его во внешнем мире в качестве художника, поэта, писателя».

Биография Ч.Айтматова представляет особый интерес. Значительность личности великого писателя, получившей такое яркое выражение в его творчестве, ощущали и отмечали все современники. Поэтому знание биографии писателя важно и ценно для его читателей, литературоведов, поскольку она выясняет процесс его литературного творчества и обрисовывает его писательскую оригинальность.

В данном разделе предлагаются вниманию читателей биографические материалы, публикуемые в книгах и периодической печати.

44. АЙТМАТОВ Чингиз [член Президентского Совета СССР: Крат. биогр. справка] // Известия. – 1990. – 29 марта. – С. 1; Веч. Фрунзе. – 30 марта.

45. Ч.Т.АЙТМАТОВ: Биогр. справка // Современная советская проза. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – С. 142-144.

46. ЛИЦА: [Крат. характеристика Ч.Айтматова в связи с выдвижением канд. в народ. депутаты СССР от КПСС] // Новое время. – 1989. - №4. – С. 44.

47. ПОЛИТИЧЕСКИЙ портрет кандидата [в народ. депутаты СССР] // Сов. Киргизия. – 1989. – 15 февр.

48. ЧИНГИЗ Айтматов: Биогр. // Изв. АН КиргССР. Обществ. науки. – 1988. - №4. – С. 76.

48а. АКМАТОВ А. Детство Ч. Айтматова и его творчество / А. Акматов // Билим жана тарбия. – 2015. - №1. – С. 21-26.

49.ИБРАИМОВ О. Чингиз Айтматов. – М., 2018. – 221 с. – Жизнь замечательных людей).

ИБРАИМОВ О. Айтматов. Последний писатель империи (жизнь и творчество). – Астана: «Гылым» баспасы, 2018. – 336с.

Обе книги принадлежат перу видного кыргызского ученого, историка литературы, профессора, члена-корреспондента Национальной Академии наук Кыргызстана, общественного деятеля О. Ибраимова. Автор был близким соратником Ч. Айтматова, его младшим собратом по литературе, внимательным исследователем в течение многих лет, близко общался и хорошо знал великого писателя. В книгах с достаточной подробностью, глубоким знанием материала раскрывается жизнь и непростая личная судьба Чингиза Айтматова, насыщенные самыми разными событиями, рассматривается его творчество, путь к мировой славе, сложные взаимоотношения с советской системой, с окружающим миром, факты личной жизни писателя. Автор наряду с жизнеописанием Ч. Айтматова анализирует его выдающиеся произведения.

49а.ЧИНГИЗ АЙТМАТОВ. Человек – Вселенная: Докум.-биогр. монография / Науч. ред. В.И. Нифадьев; авт-сост.: Л.И.Сумароков, О.Л. Сумарокова. – Б.: Изд-во КРСУ, 2018. – 244с.

Книга представляет собой документально-биографическую монографию, в которой раскрывается многогранная деятельность Ч. Айтматова как писателя, гуманиста, мыслителя, дипломата. Авторы книги показали, насколько широк был диапазон жизненных устремлений великого писателя, многогранность проблем, которые он попытался решить. Страницы книги рисуют образ великой личности, наделенной безграничным талантом мыслителя, способного проникнуть в глубины человеческого бытия. Книга богато иллюстрирована, включает множество фотографий и иллюстраций.

50. ЧИНГИЗ Айтматов: [Лит. портрет писателя] // Дет. лит. – 1981. – №6. – С. 57-58: фото.

Перед нами – краткая биография писателя, характеристика его творческого пути. Здесь же читатель найдет портрет Ч.Айтматова, а также краткий список книг о его творчестве.

51. ШАПОВАЛОВ В. Вехи биографии / В. Шаповалов // Слово Кыргызстана. – 2008. – 13 июня. – С. 3.

52. АЙТМАТОВ И. Т. Как человеку человеком быть / И. Т. Айтматов // Слово Кыргызстана. – 2013. – 25 янв. – С. 23,25.

Брат Ч. Айтматова Ильгиз Торокулович Айтматов, академик НАН КР, профессор, доктор технических наук, лауреат Государственной премии СССР и Киргизской ССР в области науки и техники рассказывает о родителях, о детстве и юности Ч. Айтматова.

53.АЙТМАТОВА Р. Белые страницы истории: Мои воспоминания / Р. Айтматова. – Б.: Бийиктик, 2009. – 276 с.

54.Т. АЙТМАТОВ Кыргызстандын туштугундо // Т. Айтматов на юге Кыргызстана: Сб. – Жалал-Абад, 1993. - 33 с.

Обе книги написаны сестрой Ч. Айтматова Розой Айтматовой. В них она вспоминает о своей семье, об отце, Торекуле Айтматове, о его жизненном пути, о тяжелейших испытаниях и потрясениях, выпавших на долю семьи Айтматовых.

55. АБДУКЕРИМОВ Б. Путь длиною в жизнь: [о родителях Ч.Айтматова] / Б. Абдуеримова // Учитель Киргизстана. – 1984. – 28 дек.

56.АБДУЛВАЛИЕВ Р. Хамза из Мачкары, дед Чингиза / Р. Абдулвалиев. – Б., 2013. – 87 с.

57. АБДУЛВАЛИЕВ Р. Хамза, дед Чингиза / Р. Абдулвалиев // Слово Кыргызстана. – 1993. – 9 окт. – С. 10.

58. ТУЗОВ А. Предсказание / А. Тузов // Лит. Кыргызстан. – 1998. – №3. – С. 59-65.

59. Т.АЙТМАТОВ, А.Орозбеков. – Б.: Шам, 2003. – 224 с.

60. АБДЫКАДЫРОВ Т. Торекул Айтматов – организатор и активный проводник земельно-водной реформы на юге Кыргызстана / Т. Абдыкадыров // Res Publica (Общее дело). – 1993. – 17 апр.

61. КАРАКЕЕВ К. Жизнь и гибель Төрөкула Айтматова / К. Каракеев // Слово Кыргызстана. – 1993. – 18 сент.

62. ПЛОСКИХ С. В. Судьба Чингиза и Торокула Айтматовых: триумф и трагедия / С.В. Плоских // Вестник Кыргызско-Российского Славянского университета. – 2009. – Т. 9, №5. – С. 7–10.

63. АЙТМАТОВА Р.Т. Нагима-апа. И дольше века материнский путь / Р.Т. Айтматова // Слово Кыргызстана. – 1994. – 10 дек. – С. 10.

64. АЙТМАТОВ И. Слово о матери: Нагиме Айтматовой было бы сегодня 100 лет / И. Айтматов // Слово Кыргызстана. – 2005. – №1(6 янв). – С. 11-12.

65. АЙТМАТОВА Р. Аллея имени Нагимы Айтматовой: [Воспомин. о матери Ч.Айтматова] / Р. Айтматова // Res Publica (Общее дело). – 1993. - №34. – С. 2.

66.ДАВЛЕТШИНА Л.А. Родословная Чингиза Айтматова по линии матери / Л.А. Давлетшина // Рус. язык и лит. в школах Кыргызстана. – 2017. - №3. – С. 48-51.

Как, в какой среде зрел талант писателя Ч.Айтматова? На этот вопрос в какой- то мере дают ответ вышеназванные статьи. Они – о родителях киргизского писателя, о матери Нагиме Хамзеевне Айтматовой, широко образованной женщине, о его отце Торекуле Айтматове, партийном работнике.

67. ДЖЕНЧУРАЕВ Д. Мгновения и вся жизнь: [Семейный фотоархив семьи Айтматовых] / Дженчураев // Слово Кыргызстана. – 2008. – 30 дек. – С. 7.

68.МАМБЕТАЛИЕВА Б. Неутерянные письма или разговор на Дзержинке: Худож.-публ. очерк / Б. Мамбеталиева. – Б.: Турар, 2010.-176 с.

Книга повествует о жизни выдающейся кыргызской балерины, народной артистки СССР Бюбюсары Бейшеналиевой, а также о влиянии ее образа на творчество Ч. Айтматова. Книга богата историко-литературными фактами. Автор рассказывает о большой взаимной любви Ч. Айтматова и Б. Бейшеналиевой сдержанно и целомудренно. Художественно-публицистический очерк значительно пополняет документальную мемуаристику о Ч. Айтматове.

69. ЖАНЫЗАК Ж. Женщины Чингиза Айтматова: (худож.-публицист. роман в диалоге) / Ж. Жанызак. – Б., 1993. – 16 с.

ЧИНГИЗ АЙТМАТОВ В ВОСПОМИНАНИЯХ СОВРЕМЕННИКОВ

ДЛЯ журналистов, музыкантов, кинематографистов, читателей встречи с Ч. Айтматовым дарили огромную радость общения, давали возможность соприкоснуться с его богатой личностью, жизненным и художественным опытом. О радости общения с Ч. Айтматовым рассказывают авторы воспоминаний:

70.АКМАТАЛИЕВ А. «Мы все в одной лодке» / А. Акаматалиев. – Б.: Улуу тоолор, 2015. – 168 с.

Автор книги, много лет исследовавший творчество Ч. Айтматова, часто встречался с ним. Свои воспоминания об общении с великим художником слова он изложил в своей книге воспоминаний. А.Акматалиев рассказывает о личности, о чертах характера Ч. Айтматова. В книге также помещены многочисленные интервью А. Акаматалиева о непреходящем значении творчества Ч. Айтматова, его художественных и гражданских позициях, взаимоотношениях с властьимущими и простыми людьми. Книга дает нам яркое представление об Айтматове-человеке.

71.АКМАТАЛИЕВ А. Чингиз Айтматов: живи и помни / А. Акаматалиев. – Б.: Имак офсет, 2015. – 384 с.

В книге известного ученого-айтматоведа А. Акматалиева читатель найдет подробные сведения о жизненном и творческом пути Ч. Айтматова: биографические данные, историю написания произведений Ч. Айтматова, материалы о его общественной деятельности, о дружеских и творческих связях писателя. Автор книги передает читателям свои впечатления от встреч и общения со знаменитым писателем.

72.АКМАТАЛИЕВ А. Этюды об Айтматове / А. Акаматалиев. – Б.: Бийиктик плюс, 2015. – 252 с.

Книга повествует о многолетней дружбе и творческом сотрудничестве автора с великим писателем, крупным общественным деятелем Ч. Айтматовым. Автор отмечает, что его судьбу осветила встреча, а затем многолетняя творческая и семейная дружба с этим великим человеком. Читатели найдут в книге малоизветсные факты жизни и творчества Ч. Айтматова.

73.ШАХАНОВ М. Правдоформула и восхождение на Эверест любви: Эссе о друге-брате Ч. Айтматове / М. Шаханов. –Алматы, 2013. – 368 с.

В книге народного писателя Казахстана, народного поэта Кыргызстана М. Шаханова, написавшего совместно с Ч. Айтматовым книгу «Плач охотника над пропастью (Исповедь на исходе века) и драму «Ночь воспоминаний о Сократе», приводятся неизвестные читателю интересные факты из жизни Ч. Айтматова, примеры его гражданской позиции, где он ставил интересы страны выше личных, описываются дружеские отношения, сложившиеся между ними.

73а. ШЕПЕЛЕНКО А. Айтматов в моей памяти / А. Шепеленко // Слово Кыргызстана. – 2018. – 22 июня. – С. 6, 19.

Публикация содержит воспоминания народного артиста Кыргызстана, известного кинорежиссера Джали Соданбека о деятельности Ч. Айтматова в кинематографе, о его встречах с мастерами киноискусства, записанные во время беседы с журналистом А. Шепеленко.

74.ЧИНГИЗ Айтматов: незабываемые встречи. – Якутск, 2013. – 22 с.

В книге рассказывается о встречах Ч. Айтматова с писателями и читателями Якутии.

74а. АСКЕРОВА К. Брат мой Чингиз / К. Аскерова // Слово Кыргызстана. – 2018. – 15 июня. – С. 6.

Своими воспоминаниями о Ч. Айтматове, о встречах с ним делится академик Дж. Акималиев в беседе с журналисткой К. Аскеровой.

75.КОВСКИЙ В. Когда мы были вместе / В. Ковский. – Б., 2013. – С. 29-40.

75а. ОСМОНКУЛОВ К. Уровень человеческой высоты / К. Осмонкулов // Слово Кыргызстана. – 2018. – 7 нояб. – С. 20.

76.КОВСКИЙ В. Мое открытие Айтматова / В. Ковский // Русский язык и лит. в школах Кыргызстана. – 2013. - №3. – С.61-71.

76а. ИШЕМКУЛОВ Т.Немеркнущий светоч мировой литературы / Т. Ишемкулов // Слово Кыргызстана. – 2018. – 12 июня. – С. 10, 11.

Автор статьи, Чрезвычайный и Полномочный Посол Кыргызской Республики, профессор БГУ Т. Ишемкулов говорит о значении творчества Ч. Айтматова для Кыргызстана и мира, вспоминает о своих встречах с великим писателем.

77.ЧИНГИЗ Айтматов навечно в сердцах узбекистанцев: (Книга воспомин.). – Ташкент, 2008. – 288 с.

78. ВИЛЕНКИН Б. Встречи за кадром: Заметки фотожурналиста / Б. Виленкин. – М.: Искусство, 1971. – 159 с. – Из содерж.: Певец красоты человеческой. – С. 93-95: фото.

Борис Виленкин - фоторепортер. По роду своей деятельности ему часто приходилось встречаться с людьми интересными и разными, беседовать с ними. Перед его фотокамерой за годы работы в печати прошли выдающиеся актеры и режиссеры, писатели, музыканты, художники... Довелось Б.Виленкину встречаться и с Чингизом Айтматовым. В главе книги “Певец красоты человеческой” он вспоминает о своих встречах с киргизским писателем, о своих впечатлениях от обаяния его личности. Рассказ фоторепортера сопровождается фотографиями Ч.Айтматова.

78а. САДЫКОВ Т. Знакомство наше было неизбежным: мастер резца и кисти о мастере слова /Т. Садыков // Билим жана тарбия. – 2015. - №1. – С. 44-48.

САДЫКОВ Т. Воспоминания о Чингизе Айтматове /Т. Садыков // Слово Кыргызстана. – 2018. – 12 окт. – С. 20,21.

79.ДАВАЙТЕ страной читать Айтматова: (Воспомин. О Ч. Айтматове фотохудожника А. Федорова) // Дело №… - 2015. – 16 дек. – С. 17-18.

79а. БАЗАРОВ Г. Вспоминая Чыке / Г. Базаров // Билим жана тарбия. – 2015. – №1. – С. 60-61

Автор статьи, известный кинорежиссер, рассказывает о встречах с Ч. Айтматовым, о своем общении с ним.

80.АНАСТАСЬЕВ Н. Мифология окраин [Воспомин. о встречах с Ч. Айтматовым] / Н. Анастасьев // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы. Эл аралык конгресстин материалдары 24-25 май 2012 ж. – Б., 2013. – С. 48-51.

81.ОРУДЖЕВ Г. Друзей я старых в сердце берегу [Воспомин. о встречах с Ч. Айтматовым Чрезвычайного и Полномочного Посла Азербайджана в КР] / Г. Оруджев // Слово Кыргызстана. – 2013. – 26 нояб. – С. 7.

82.САРАЛАЕВ У. След на Земле [Воспоминания о встречах с Ч. Айтматовым Чрезвычайного и Полномочного посла Кыргызской Республики в Таджикистане] / У. Саралаев // Слово Кыргызстана. – 2013. – 18 дек. – С. 11.

82а. БЕГАЛИЕВ М. Зерна вечности /М. Бегалиев // Билим жана тарбия. – 2015. – №1. – С. 48-52.

83.БЕГАЛИЕВ М. Зерна вечности: Галактика духа Ч. Айтматова [Нар. арт. Кырг. Респ., извест. композитор вспоминает о своих встречах с Ч. Айтматовым] / М. Бегалиев // Слово Кыргызстана. – 2013. – 13 дек. – С. 10.

84.ПИСЬМО из Бельгии [Воспомин. европейских дипломатов о Ч. Айтматове] // Слово Кыргызстана. – 2013. – 17 дек. – С. 11.

85.НИФАДЬЕВ В. И у меня есть тоже мой Айтматов / В. Нифадьев // Слово Кыргызстана. – 2013. – 29 марта. – с.23.

86. НИФАДЬЕВ В. Нам так не хватает сегодня Айтматова: Воспомин. о писателе / В. Нифадьев // Слово Кыргызстана. – 2011. – 1 апр. – С. 6.

87.АКИМАЛИЕВ Д. Нас разделяли всего восемь лет / Д. Акималиев // Слово Кыргызстана. – 2012. – 12 дек. – С. 5.

88.КАНАНЬЯНОВ Б. Уроки старых мастеров / Б. Кананьянов // Слово Кыргызстана. – 2010. – 2 июля. – С. 23.

89.ВОСПОМИНАНИЯ о жизни и творчестве Ч. Айтматова: [Э. Боровецкая, Т. Мамеев, А. С. Ормушев и др.] // Да. – 2009. – №29. – С. 20–46.

90.ШЫГАЕВ Ю. «Незабываемые встречи с Чингизом Айтматовым» / Ю. Шыгаев // Слово Кыргызстана. – 2009. – 21 янв. – С. 9.

91.БАРШАЙ А. Сын Киргизии, гражданин земли: [Воспомин. о Ч. Айтматове] / А. Баршай // Слово Кыргызстана. – 2009. – 28 апр. – С. 8.

92.АСКЕРОВА К. …И огромные чистые глаза / К. Аскерова // Слово Кыргызстана. – 2008. – 13 июня. – С. 7.

92а.МОЛДАЛИЕВА А. Айтматовские встречи, или Первоисточник сведений о манкуртизме – эпос «Манас» / А. Молдалиева // Слово Кыргызстана. – 2008. – 25 янв. – с.4.

93.МАСЛОВ А. Айсберг ушел. В океан вечного… / А. Маслов // Слово Кыргызстана. – 2008. – 5 сент. – С. 9, 23; 2015. – 21 авг. – С. 19, 21.

94.ПАСЬКО О. Последняя встреча / О. Пасько // Слово Кыргызстана. – 2008. – 7 окт. – С. 10.

95.БИТЮКОВ А. Мы сказали ему не все / А. Битюков // Слово Кыргызстана. – 2008. – 7 нояб. – С. 5.

96. МАГЗИМОВ Ж. Гению слова и мысли / Ж. Магзимов // Свобод. горы. – 1993. – дек. - №90. – С. 6.

97. МАГЗИМОВ Ж. Гению слова и мысли / Ж. Магзимов // Слово Кыргызстана. – 2008. – 4 нояб. – С. 12.

Публикации содержат воспоминания автора, поклонника творчества Ч.Айтматова о встречах с великим писателем, впечатления, полученные во время беседы с ним.

ЮБИЛЕИ Ч. АЙТМАТОВА

Много статей появилось в печати в связи с юбилеями писателя. Их авторы выражают свое отношение к Ч.Айтматову, рассматривают его произведения, дают оценку его творчеству, признавая новизну и большую эмоциональную силу таланта киргизского писателя. Часть этих статей приводится в данном библиографическом пособии:

98.О ПРАЗДНОВАНИИ 90-летия со дня рождения Ч.Т. Айтматова: Указ Президента КР 20 апр. 2017 г. // Нормативные акты Кыргызской Республики. – 2017. - №24 (12 июня). – С. 25.

99.ЧИНГИЗ Айтматов живет в наших сердцах // Слово Кыргызстана. – 2018. – 24 янв. – С.8.

99а. НАДО изучать творчество писателя [О подготовке юбилейных мероприятий] // Слово Кыргызстана. – 2018. – 22 мая. – С.3.

100.О ПОДГОТОВКЕ праздничных мероприятий к 90-летию со дня рождения Ч. Айтматова в г. Оше // Слово Кыргызстана. – 2018. – 24 янв. – С. 8.

101.«ЗНОЙ» возвращается // Слово Кыргызстана. – 2018. – 24 янв. – С.8.

101а. ЛОРДЫ читают Айтматова [«Айтматовские чтения» к 90-летию Ч. Айтматова в Англии] // Слово Кыргызстана. – 2018. – 17 окт. – С. 3.

102.АСКЕРОВА К. Чингиз Айтматов. Образ эпохи / К. Аскерова // Слово Кыргызстана. – 2018. – 16 марта. – С. 4-5.

102а. АЙТМАТОВ – это особый мир, особая вселенная: К 90-летию Ч. Айтматова // Слово Кыргызстана. – 2018. – 6 нояб. – С.4,5.

103.ШЕПЕЛЕНКО А. Жизнь народа в его языке: К 90-летию Ч. Айтматова / А. Шепеленко // Слово Кыргызстана. – 2018. – 27 февр. – С.5.

103а. ПАЗЫЛОВ А. Брифинг памяти Чингиза Айтматова, первого учителя и Вечного писателя /А. Пазылов // Слово Кыргызстана. – 2018. – 7 нояб. – С. 2,5,8.

104.НЕЗРИМОЕ объятие Айтматова: К 90-летию со дня рождения // Кут билим. – 2018. – 27 апр. – С. 9.

104а. АЙТМАТОВ объединяет народы // Сдово Кыргызстана. – 2018. – 22 мая. – С. 3.

105.ЧИНГИЗ Айтматов «был и остается для нас братом, отцом, незыблемой горой…» : К 85-летию со дня рождения Ч. Айтматова // Слово Кыргызстана. – 2013. – 13 дек. – с.1.

106.ЖАКИЕВ Б. Вечный спор: К 85-летию Ч. Айтматова / Б. Жакиев // Слово Кыргызстана. – 2013. – 7 нояб. – С. 4-5.

107.ДАВЛЕТОВА А. Путешествие к истокам: К 85-летию со дня рождения Ч. Айтматова / А. Давлетова // Кут билим. – 2013. – 15 нояб. – С. 8.

108. ТУЗОВ А. Евразийское облако Айтматова: К 80-летию со дня рождения / А. Тузов // Веч. Бишкек. – 2008. – 6 марта. – С. 7.

109. ДУХОВНОСТЬ Кыргызстана мир познает через Ч. Айтматова // Слово Кыргызстана. – 2008. – 16 апр. – С. 1.

110. ДЕНИСЕНКО Е. В Москве и Питере: [О вечере по случаю 80-летия Ч. Айтматова] / Е. Денисенко // Вечерний Бишкек. – 2008. – 29 дек. – С. 5.

111. АЮПОВ Т. В исканьях он к мужеству шел… / Т. Аюпов // Слово Кыргызстана. – 2008. – 1 апр. – С. 10.

112. С ДНЕМ рождения, патриарх!: [К 77-летию со дня рождения Ч.Айтматова] // Слово Кыргызстана. – 2005. – №124(15 дек.). – С. 5.

113. БОРИСОВ А. «Пегий пес бегущий краем моря», который уже 20 лет бежит по Якутии / А. Борисов // Слово Кыргызстана. – 2005. – №127(23 дек.). – С. 8.

114. АКАЕВ А. Великий гражданин планеты: [Поздравление Президента КР Ч.Айтматову в связи с 75-летием со дня рождения] / А. Акаев // Слово Кыргызстана. – 2003. – 12 дек. – С. 1.

115. ИБРАГИМОВ О. Великий писатель земли кыргызской: К 75-летию со дня рождения /О. Ибрагимов // Слово Кыргызстана. – 2003. – 12 дек. – С. 3.

116. КУТЧУБЕКОВ Т. Слово о дипломате: [М-во иностр. дел респ. поздравляет Ч.Айтматова с 75-летием] / Т. Кутчубеков // Слово Кыргызстана. – 2003. – 12 дек. – С. 3.

117. ПРИМИТЕ поздравления, Чингиз Торекулович!: [Поздр. С 75-летием / В.Путин, М.Горбачев, Н.Назарбаев, М.Шайлиев] // Слово Кыргызстана. – 2003. – 16 дек. – С. 4.

118. ИБРАГИМОВ О. Фотография с историей, или как пили в госрезиденции с разрешения Кремля: [К 70-ой годовщине со дня рожд. Ч.Айтматова] /О. Ибрагимов // Веч. Бишкек. – 2000. – 15 дек. – С. 4.

119. АКАЕВ А. Чингиз Айтматов – пропуск в XXI век: Выступл. Президента КР в честь 70-летия Ч.Айтматова / А. Акаев // Слово Кыргызстана. – 1999. – 28 мая. – С. 2-3.

120. В ЧЕСТЬ Айтматова: [Организован Оргкомитет по проведению празднования 70-летия писателя] // Слово Кыргызстана. – 1999. – 18 мая. – С. 4.

121. ДНИ Айтматова в Великобритании: [К 70-летию писателя] // Слово Кыргызстана. – 1999. – 8 апр. – С. 2.

122. ИБРАГИМОВ О. Разрозненное человечество едино в культуре: О юбилее Ч.Айтматова в Индии / О. Ибрагимов // Слово Кыргызстана. – 1999. – 5 янв. – С.2.

123. КАТИН В. Бог рассчитывает на нас…: (В ЮНЕСКО прошел междунар. Симпозиум, посвящ. 70-летию Ч.Айтматова) / В. Катин // Чингиз Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – ч. II. – С. 20-22.

124. МУКАМБАЕВ У. Ваш труд велик – в нем дух народа: К 70-летию Ч.Айтматова / У. Мукамбаев // Слово Кыргызстана. – 1999. – 28 мая. – С. 5.

125. ОРОЗБЕКОВА Ф. Связующая нить народов: К 70-летию Ч.Айтматова / Ф. Орозбекова // Кут билим. – 1999. – 13 мая. – №16. – С. 6.

126. ТОКОМБАЕВА В. «Мать – земля, почему не падают горы?!»: К 70-летию Ч.Айтматова / В. Токомбаева // Утро Бишкека. – 1999. – 29 мая. – С. 2.

127. ТУЗОВ А. Суперюбилей: К 70-летию Ч.Айтматова / А. Тузов // Веч. Бишкек. – 1999. – 27 мая. – С. 2.

128. ЮНЕСКО чествует Айтматова: К 70-летию // Слово Кыргызстана. – 1999. – 6 апр. – С. 2.

129. ЧИНГИЗУ Айтматову – 70 лет: Поздравления от деятелей культуры и искусства // Слово Кыргызстана. – 1998. – 11 дек. – С. 3-4.

130. АКАЕВ А. Образец веры в истину и добро: К 70-летию Ч.Айтматова / А. Акаев // Слово Кыргызстана. – 1998. – 15 дек. – С. 2.

131. АКМАТАЛИЕВ А. День рождения на земле Ататюрка: [Празднование 70-летия Ч.Айтматова в Турции] / А. Акматалиев // Слово Кыргызстана. – 1998. – 25 дек. – С. 5.

132. РАДЗИШЕВСКИЙ В. Сувенир с вершины Ала-Тоо: От Манаса до Айтматова: К 70-летию Ч.Айтматова / В. Радзишевский // Лит. газ. – 1999. - №26. – С. 11.

133. ВО славу добра и мира: Фонд «Мээрим» поздравляет Ч.Айтматова с 70-летием // Слово Кыргызстана. – 1998. – 11 дек. – С. 3.

134. ГАЧЕВ Г. Степь, горы и планета Земля: Ч.Айтматову – 70 лет / Г. Гачев // Лит. газ. – 1998. – 11 дек. – С. 3.

135. ТУРДУБАЕВ Ж. Круг духовного притяжения: (О подготовке к юбилею писателя в клубе им. Айтматова) / Ж. Турдубаев // Кут билим. – 1998. – 16 окт. – С. 3.

136. ИМАНКУЛОВ Дж. Великие творения эпохи: К 70-летию Ч.Айтматова / Дж. Иманкулов //Слово Кыргызстана. – 1997. – 4,5 нояб. – С. 13.

137. КАРПЕЧЕНКО Т.В. Посол России: К 65-летию Ч.Айтматова / Т.В. Карпеченко // Специалист. – 1993. – 11-19. – С. 34-36.

138. ОРЕХАНОВА Г. С высоты прозрения: К 60-летию Ч.Айтматова / Г. Ореханова // Сов. Россия. – 1988. – 11 дек.

139. ПИСАТЕЛЬ, патриот, интернационалист: К 60-летию Ч.Айтматова // Сов. Киргизия. – 1988. – 13 дек.; Веч. Фрунзе. – 13 дек.

140. С НАДЕЖДОЙ на человека: Ч.Айтматову – 60 лет // Труд. – 1988. – 13 дек.

141. САРЫГУЛОВ Б. Уроки мастера: Чингизу Айтматову – 60 лет / Б. Сарыгулов // Труд. – 1988. – 14 дек.

142. СЕРДЕЧНО поздравляем с 60-летием Чингиза Торекуловича Айтматова, Героя Социалистического Труда, Лауреата Ленинской премии, Государственных премий СССР, Государственной премии Киргизской ССР // Искусство кино. – 1988. – №12. – С. 2. обл.

143. УЛЬЯНОВ М. Талант слышать время: К 60-летию Ч.Айтматова / М. Ульянов // Учит. газ. – 1988. – 13 дек.

144. ЧЕСТНЫЙ голос: Чингизу Айтматову – 60: Поздравление писателей С.Алексеевича, П.Гамарры, А.Аллега, Д.Олдриджа, М.Байджиева // Комс. Правда. – 1988. – 11 дек.

145. ЧИНГИЗУ Айтматову – 60 лет // Экран. – 1988. – №12. – С. 2. обл.

146. АБДУМАЖИТОВ М. Литературно-художественный вечер: К 60-летию Ч.Айтматова / М. Абдумажитов // Учитель Киргизстана. – 1988. – 27 июля.

147. АДАМОВИЧ А. Юбилей проблем не отменяет: К 60-летию Ч.Айтматова / А. Адамович // Лит. газ. – 1988. – 14 дек. – С. 4.

148. АБАШЕВА Ч. На 130 языках: [О выставке, посвящ. 60-летию Ч.Айтматова в Кирг. Гос.б-ке им. Ленина] / Ч. Абашева // Веч. Фрунзе. – 1988. – 1 нояб.

149. АКМАТАЛИЕВ Т. Встречи, вечера…: К 60-летию Ч.Айтматова / А. Акматалиев // Сов. Киргизия. – 1988. – 9 дек.

150. БРУДНЫЙ Дм. К юбилею Ч.Айтматова / Дм. Брудный // Кн. обозрение. – 1988. – 18 марта. – С. 4.

151. ДУША его таланта – жизнь!: К 60-летию Ч.Айтматова: Статьи // Сов. Киргизия. – 1988. – 11 дек. – Из. содерж.: Бобулов К. Феномен Айтматова; Акматалиев А. «Письмо – праздник для меня»; Строилов Л. Его читает весь мир; Досанов С. Восьмой день недели.

152. ИБРАИМОВ О. Слово о мастере: К 60-летию Ч.Айт-матова / О. Ибраимов // Сов. Киргизия. – 1988. – 10 дек.

153. КУГУЛЬТИНОВ Д. Слово о друге / Д. Кугультинов // Огонек. – 1988. – №50. – С. 25.

154. ЭРКЕБАЕВ А. Бег времени опережая: К 60-летию Ч.Айтматова / А. Эркебаев //Коммунист Киргизстана. – 1988. - №11. – С. 57-64.

155. ГАСАНОВ К.О. Творчество, основанное на мифах и реальности: К 60-летию со дня рождения Ч.Айтматова / О. Гасанов // Рус. яз. и лит. в азерб. шк. – Баку, 1988. - №12. – С. 17-23.

156. ЗЫБИН А. Найти опору и надежду: К 60-летию Ч.Айтматова / А. Зыбин // Корреспондент. – Ташкент, 1988. - №12. – С. 26-28.

157. ШЕРИМКУЛОВ М. Избранник своей земли: Чингизу Айтматову – 60 лет / М. Шеримкулов // Соц. индустрия. – 1988. – 11 дек.

158. 60 ЛЕТ Ч.Т.Айтматову: Статьи // Учитель Киргизстана. – 1988. – 9 дек. – Содерж.: Жирков А. С верой в разум и прогресс; Тиллебаев О. Искусство любить человека.

159. ЧИНГИЗ Айтматов: К 50-летию со дня рождения // Известия АН Кирг. ССР. – 1978. – № 6. – С. 65.

160. АСКАРОВ Т. Окрыленный народным признанием и любовью: К 50-летию со дня рождения Ч.Айтматова / Т. Аскаров // Лит. Киргизстан. – 1979. – №2. – С. 107-120.

161. ВОРОНОВ Вл. Горизонты Чингиза Айтматова: К 50-летию писателя / Вл. Воронов // Москва. – 1978. – № 12. – С. 209-210.

162. ГАМЗАТОВ Р. Скачи наездник! / Р. Гамзатов // Правда. – 1978. – 12 дек.

163. ЗАЛЫГИН С. Чингизу Айтматову – 50 лет / С. Залыгин // Лит. газ. – 1978. – 13 дек. – № 50. – С. 3: портр.

164. ИВАНОВ Д. Нету земли роднее тебя: К 50-летию со дня рождения Ч.Айтматова / Д. Иванов // Огонек. – 1978. – № 50. – С. 15.

165. КАРИМ М. О писателе Ч.Айтматове / М. Карим // Лит. газ. – 1978. – 13 дек. – № 50. – С. 3.

166. МИХАЛКОВ-КОНЧАЛОВСКИЙ А. Прикосновение к вечному: К 50-летию Ч.Айтматова / А. Михалков-Кончаловский // Искусство кино. – 1979. – № 4. – С. 114-115: фото.

167. МЫЛТЫКБАЕВ Р. Талант и личность / Р. Мылтыкбаев // Простор. – 1978. – № 12. – С. 112-113.

168. СЛУЖЕНИЕ народу: К 50-летию Ч.Айтматова // Знамя. – 1978. – № 12. – С. 230-231.

169. СУЛЬДИНА Е. Чингиз Айтматов: К 50-летию со дня рождения / Е. Сульдина // Рус. яз. за рубежом. – 1978. – № 5. – С. 104-106.

ПАМЯТИ Ч. АЙТМАТОВА

170. Айтматов Чингиз Торекулович (1928-2008): [Некролог] // Слово Кыргызстана. – 2008. – 13 июня. – С. 2.

171.ОБ увековечении памяти Ч.Т. Айтматова: Пост. Бишкек. гор. кенеша КР // Эркин-Тоо. – 2009. - №1 (9 янв.). – С. 14.

172. ОБ установлении памятника и надгробного сооружения Айтматову Ч. Т. в мемориальном комплексе «Ата-Бейит»: Постановление Правительства КР. 15 марта 2013 г. №135 // Нормативные акты Правительства КР. – 2013. – №5–6. – С. 92.

173.«ЖИЗНЬ он с веком двадцатым прожил наравне»: Мемориал Ч. Айтматову // Слово Кыргызстана. – 2011. – 1 июля. – С. 28.

174. БАКИЕВ К. Дело всей его жизни будет жить в бессмертных творениях / К. Бакиев // Слово Кыргызстана. – 2008. – 13 июня. – С. 2.

175. ПРОЩАЙ, император пера… // Слово Кыргызстана. – 2008. – 13 июня. – С. 1.

176. ВЕХИ биографии // Слово Кыргызстана. – 2008. – 13 июня. – С. 3.

177. ТИМИРБАЕВ В. Сын своего времени и своего народа: Завершился земной путь Чингиза Торекуловича Айтматова – писателя, философа, дипломата, гражданина / В. Тимирбаев // МСН. – 2008. – 13 июня. – С. 4.

178. ЮСУПОВА С. Великая сила слова: Год Айтматова является мощным стимулом реализации гос. идеологии / С. Юсупова // Слово Кыргызстана. – 2008. – 13 июня. – С. 8.

179. ПАМЯТИ Чингиза Айтматова // Лит. газ. – 2008. - №25(18-24 июня). – С. 5.

180. ТУЗОВ А. Прощальная элегия // Веч. Бишкек. – 2008. – 22 авг. – С. 13.

181. ЛИНИЯ скорби // Слово Кыргызстана. – 2008. – 13 июня. – С. 4-5.

182. ВОЗВРАЩЕНИЕ домой… Отчаянно больно // Слово Кыргызстана. – 2008. – 13 июня. – С. 6.

183. АСКЕРОВА К. …И огромные чистые глаза / К. Аскерова // Слово Кыргызстана. – 2008. – 13 июня. – С. 7.

184.АСКЕРОВА К. Он больше всех хотел, чтобы живое оставалось жить: [Материалы панихиды по Ч. Айтматову] / К. Аскерова // Слово Кыргызстана. – 2008. – 17 июня. – С. 1,4–5.

185. ТОКОМБАЕВ А. Чингиз, ставший легендой / А. Токомбаева // Слово Кыргызстана. – 2008. – 28 окт. – С. 1,4.

186. КАНЬЯ Рене. Чингиз, или творчество мэтра глазами одного француза / Рене Канья // Вечерний Бишкек. – 2008. – 13 июня. – С. 8.

187. ТУЗОВ А. Последний путь Айтматова / А. Тузов // Вечерний Бишкек. – 2008. – 16 июня. – С. 1,4.

188. БОСТОНКУЛОВА Л. Горе смерти переживают живые / Л. Бостонкулова // МК-Кыргызстан. – 2008. – 18–24 июня. – С. 6.

189. БАЙБОСУНОВ К. Агатовый город Айтматова / К. Байбосунов // Слово Кыргызстана. – 2008. – 27 июня. – С. 9.

190. АБДРАХМАНОВ Д. Символ добра и справедливости / Д. Абдрахманов // Слово Кыргызстана. – 2008. – 27 июня. – С. 9.

191. ДЖАЛАГОНИЯ В. Два крыла Чингиза Айтматова / В. Джалагония // Эхо планеты. – 2008. – №23-24. – С. 58-59.

192. ПАНКИН А. Не бомбить, а восхищаться: На смерть Чингиза Айтматова / А. Панкин // Независимая газета. – 2008. – 26 июня. – С. 8.

193.АБДУРАХМАНОВ Д. Символ добра и справедливости / Д. Абдурахманов // Слово Кыргызстана. – 2008. – 27 июня. – С. 9.

194. ТИМИРБАЕВ В. Сорок дней без Чингиза Айтматова / В. Тимирбаев // МСН. – 2008. – 18 июля. – С. 7.

195.МАМЫТОВ М. Он был подобен океану / М. Мамытов // Веч. Бишкек. – 2008. – 1 авг. – С. 8.

196. ПЕРВЫЙ учитель всего Кыргызстана: поминальная молитва // Вечерний Бишкек. – 2008. – 1 авг. – С. 8.

197. ШАХСАНЕМ М. И жизнь, и слезы, и любовь: Памяти Ч. Айтматова / М. Шахсанем // Слово Кыргызстана. – 2008. – 15 авг. – С. 23.

198. МУХАМЕДЖАНОВ А. К евразийству – через культуру / А. Мухамеджанов // Страна и мир. – 2008. – 11 сент. (№37). – С. 10.

199. ОМЕЛЬЧЕНКО Н. Ч. Айтматов – корифей мировой литературы / Н. Омельченко // Кут билим. – 2008. – 19 сент. – С. 9.

200. НУРПЕИСОВ А. Слово прощания / А. Нурпеисова // Казахст. правда. – 2008. – 12 июня. – С. 6.

201. КЕКИЛБАЕВ А. Покоритель Вселенной / А. Кекилбаев // Казахст. правда. – 2008. – 14 июня. – С. 7.

202. МАМЫТОВ М. Дела и заслуги Чингиза Айтматова бесконечны во времени и в пространстве / М. Мамытов // Слово Кыргызстана. – 2008. – 22 окт. – С. 6.

203. ЖУНУСОВА З. Он все-таки встретился с Чонарыкцами / З. Жунусова // Слово Кыргызстана. – 2008. – 24 окт. – С. 5.

204. КУРПЯКОВА Н. Свет погасшей звезды: Памяти Чингиза Айтматова / Н. Курпякова // Казахст. правда. – 2008. – 19 июня. – С. 14.

205. ПЛОСКИХ В. Отец… перед именем твоим… / В. Плоских // Слово Кыргызстана. – 2008. – 11 нояб. – С. 8.

206. АКМАТАЛИЕВ А. Собор Айтматовской памяти / А. Акматалиев // Слово Кыргызстана. – 2008. – 21 нояб. – С. 7.

207. ШЕПЕЛЕНКО А. Пред именем твоим, Чингиз…/ А. Шепеленко // Слово Кыргызстана. – 2008. – 16 дек. – С. 1,4.

208. ТУРДУБАЕВ Ж. Художник против тоталитаризма или как остановил Айтматов поезд №17 / Ж. Турдубаев // Кут билим. – 2008. – 20 дек. – С. 7.

209. КАЦЕВ А.С. Будет жить вечно в наших сердцах / А.С. Кацев // Комсомольская правда. Кыргызстан, 2008. – 12-19 июня.

210. КАЦЕВ А.С. Не только почитаемым, но и читаемым / А.С. Кацев // Слово Кыргызстана. – 2008. – 18 июня.

211. КАЦЕВ А.С. Чингиз Айтматов: Жизнь после смерти / А.С. Кацев // От социалистического реализма к глобальному гуманизму: Конференция, посвященная памяти Ч.Айтматова. – Нью-Дели, 2009.

212. КАЦЕВ А.С. Роль реминисценций в творчестве Ч.Айтматова / А.С. Кацев // От социалистического реализма к глобальному гуманизму: Конференция, посвященная памяти Ч.Айтматова. – Нью-Дели, 2009.

213. ГАЛУНИЧЕВ А. Опустела без него земля / А. Галуничев// Слово Кыргызстана. – 2009. – 27 янв. – С. 9.

214. АБДУЛЛАЕВА У. Во имя жизни, достойной человека. Во имя человека, достойного жизни: [Памятия Ч. Айтматова] / У. Абудуллаева // Слово Кыргызстана. – 2009. – 10 июня. – С. 5.

215.САРЫМСАКОВ Р. И у меня есть свой Айтматов / Р. Сарымсаков // Слово Кыргызстана. – 2009. – 30 янв.. – С. 8,9.

216.ХАИРОВ Р. Айтматова не хватает всем / Р. Хаиров // Веч. Бишкек. – 2010. – 22 июля. – С.7.

217. САМЫКБАЕВ С. Он был в плену высоких дум / С. Самыкбаев // Слово Кыргызстана. – 2011. – 11 окт. – С. 10.

218. КАЛЫБЕКОВА А. Великий гражданин /А. Калыбекова// Слово Кыргызстана. – 2011. – 13 дек. – С. 4.

219.ДЕНИСЕНКО Е. Жизнь без Айтматова, но с ним / Е. Денисенко // Веч. Бишкек. – 2011. – 23 нояб. – С. 11.

220.ЗАРИФЬЯН А. Айтматов навсегда. Ата-Бейит / А. Зарифьян // Веч. Бишкек. – 2011. – 10 июня. – С. 12.

221.ИТИКУЛОВА А.Т. Слово о великом человеке / А.Т. Итикулова // Билим беруудогу илим жана инновация: Талас. Мамал. Ун-тинин эл аралык илимий-практ. конф. материалдарынын жыйнага. – Б., 2012. – С. 108-109.

222.АЙТМАТОВА помнят // МСН. – 2012. – 14 дек. – С. 2, 15.

223. КАЛЫБЕКОВА А. М. Великий гражданин Планеты и славный сын кыргызского народа / А.М. Калыбекова // Кут билим. – 2012. – 13 июня. – С. 16.

224.ДЖУНУСОВ Б. Услышать код и увидеть «тавро» / Б. Джунусов // Слово Кыргызстана. – 2013. – 1 нояб. – С.8.

225.ШАПОВАЛОВ В. Горькая сила пророчества / В. Шаповалов // Слово Кыргызстана. – 2013. – 15 нояб. – С. 8-9.

226.ИБРАИМОВ О. Вознесся в небо, куда так часто устремлял свой взор… / О. Ибраимов // Слово Кыргызстана. – 2013. – 17 дек. –С. 6, 10.

226а. ИБРАИМОВ О. Крест и плаха (материалы к жизнеописанию Чингиза Айтматова) / О. Ибраимов // Билим жана тарбия. – 2015. - №1. – С. 7-14.

226б. ДЛЯ сохранения наследия Чингиза Айтматова // Слово Кыргызстана. – 2018. – 7 сент. – С. 2.

Все публикации полны скорби по поводу ухода из жизни великого писателя Кыргызстана и мира Чингиза Айтматова.

В статьях говорится, что Ч.Айтматов навсегда останется в памяти каждого кыргызстанца и всего народа Кыргызстана как великий писатель, мыслитель, благодаря которому весь мир узнал о Кыргызстане и кыргызском народе, его культуре и обычаях. Произведения Ч.Айтматова оказали влияние на общемировые процессы человеческого развития, формирование личности в современном мире. Писатель – гуманист, страстно отстаивал идеи мира и гуманизма, дружбы между народами. Своим творчеством и широкой общественной деятельностью доказательно и убежденно утверждал величие мировой культуры и литературы.

Светлая память о великом сыне Кыргызстана Ч.Т.Айтматове навечно сохранится в памяти народа, его творческое наследие будет драгоценным вкладом в общечеловеческую культуру мира.

Благодарное человечество, отдавая дань памяти и любви великому писателю современности Ч. Айтматову, запечатлевает его образ в памятниках, мемориалах, бюстах.

В 1993 году в городе Эль-Азык (Турция) именем Чингиза Айтматова назван парк.

В 1994 году в городе Бишкеке организована Международная Общественная Айтматовская Академия.

В 2000 году основан Международный Фонд имени Чингиза Айтматова.

Именем Чингиза Айтматова названы улицы в Бишкеке, Казани, Анкаре, Баку, Астане, Алматы, Люксембурге.

В 2007 году Государственному русскому театру драмы в городе Бишкеке присвоено имя Чингиза Айтматова.

В 2007 году выпущена почтовая марка Кыргызстан, посвященная Чингизу Айтматову.

2008 год в Кыргызстане объявлен Годом Чингиза Айтматова.

В 2008 году Дубовый парк города Бишкека переименован в парк имени Чингиза Айтматова.

В октябре 2008 года в городе Чолпон-Ате на северном берегу озера Иссык-Куль открыт памятник Чингизу Айтматову.

В 2009 году на литовском монетном дворе отчеканена серия из шести коллекционных серебряных монет – «Чингиз Айтматов», «Джамиля», «Первый учитель», «Материнское поле», «Прощай, Гульсары!», «Белый пароход».

В 2011 году на площади Ала-Тоо города Бишкека установлен памятник Чингизу Айтматову.

В 2011 году учреждена Международная премия имени Чингиза Айтматова. Награждение проходит в день рождения писателя.

В 2012 году в библиотеке Конгресса США открыт бюст-мемориал Ч. Айтматову.

В 2012 году в Институте языка и литературы НАН КР установлен памятник Ч. Айтматову.

В 2013 году в Санкт-Петербурге скверу, расположенному на углу улиц Руставели и Карпинского, присвоено имя Чингиза Айтматова.

В 2013 году в Москве в атриуме библиотеки иностранной литературы открыт памятник-бюст Чингизу Айтматову, автором которого является российский скульптор Г. Франгулян.

Найденный в 2013 году в Якутии алмаз массой 53 карата назвали именем Чингиза Айтматова.

В 2014 году авиакомпания «Аэрофлот» в честь Чингиза Айтматова назвала один из своих новых лайнеров «Боинг 737-800».

В 2014 году в Анкаре (Турция) открыт памятник Чингизу Айтматову.

В 2015 году в Москве появился сквер имени Чингиза Айтматова, расположенный в Даниловском районе столицы на пересечении улиц Люсиновская и Большая Серпуховская.

В 2016 году АзаматомДжаналиевым создан самый большой портрет Чингиза Айтматова, выполненный из гвоздей и нитей в стиле «String Art», достигающий в высоту 2,5 м и шириной 1,25 м.

В 2016 году в Бишкеке состоялась ежегодная церемония награждения ONE MAGAZINE AWARDS 2016. Главная награда «Признание поколений» посмертно присвоена Чингизу Айтматову за выдающиеся достижения и существенный вклад в развитие общественной, культурной и научной жизни.

В 2017 году в Москве, в Южном административном округе появился сквер имени Чингиза Айтматова, расположенный на пересечении Павловской улицы и Подольского шоссе.

2018 год объявлен Международной организацией тюркской культуры (ТЮРКСОЙ) Годом Чингиза Айтматова.

В 2018 году, в рамках Года Чингиза Айтматова в Национальной библиотеке Кыргызской Республики им. А. Осмонова при поддержке Посольства Турецкой Республики, Представительства Турции по культуре и информации в Кыргызской Республике, Турецкого управления по сотрудничеству и развитию (TIKA) был открыт Кыргызско-Турецкий Центр культуры имени Ч. Айтматова.

12 декабря 2018 года к 90-летию со дня рождения в Москве торжественно открыт памятник Чингизу Айтматову. Авторы памятника: кыргызский скульптор А. Абдрахманов и русский архитектор С. Павлов. Высота памятника 2 м.70см.

Юбилейные торжества, посвященные 90-летию со дня рождения Ч. Айтматова прошли в Кыргызстане, России, Турции, Казахстане, Узбекистане, Азербайджане, Белоруссии, Англии, Германии, Японии.

Подробнее об увековечении памяти Ч. Айтматова рассказывается в публикациях:

227.МОЛДАЛИЕВА А. Вторая жизнь Айтматова / А. Молдалиева // Слово Кыргызстана. – 2008. – 28 окт. – С. 4.

Открыт памятник Ч. Айтматову в культ. центре «Рух Ордо» в Чолпон -Ате.

228.АЩЕУЛОВ Д. Бронзовая память о народном писателе / Д. Ащеулов // Слово Кыргызстана. – 2012. – 12 дек. – С. 4.

В Ин-те яз. и лит. НАН КР установлен памятник Ч. Айтматову.

229.АЙТМАТОВ в Вашингтоне // Слово Кыргызстана. – 2012. – 25 сент. – С. 1,3.

В библиотекеке Конгресса США открыт бюст-мемориал Ч. Айтматову.

230.В МОСКВЕ открыли памятник Чингизу Айтматову: [Авт. монумента рос. скульптор Г. Франгулян] // Дело №…- 2013. – 30 окт. – С.19.

231.МИХАЙЛИНА Г. О монументах и нерукотворных памятниках / Г. Михайлина // Слово Кыргызстана. – 2013. – 18 янв. – С. 25,28.

В библиотеке айматовской книги открыт монумент Ч. Айтматову и выставка его книг к 80-летию.

232.НЕСТЕРОВА Н. Айтматовский «след» в Санкт-Петербурге / Н. Нестерова // МК Азия. – 2015. - №23 (30июня-6 июля). – С. 3.

О сквере им. Ч. Айтматова в Санкт-Петербурге.

В научном и читательском мире проходят многочисленные форумы, литературные вечера, посвященные творчеству Ч. Айтматова. Прочитать о них можно в статьях:

232а.НИЧИПОРОВА Н. Тюркский мир – прежде всего духовный мир / Н. Ничипорова // Веч. Бишкек. – 2018. – 28 авг. – С. 7.

О международной конференции в Баку, посвященной 90-летию со дня рождения Ч. Айтматова.

233.АЛЫБАЕВА Г. Чингиз Айтматов и современность / Г. Алыбаев // Кут билим. – 2008. – 18 апр. – С. 3.

234.АЩЕУЛОВ Д. Его имя объединяет народы / Д. Ащеулов // Слово Кыргызстана. – 2009. – 3 марта. – С. 6.

О междунродном Форуме, посвященном Году литературы и чтения в СНГ и 80-летию Ч. Айтматова.

235.ТОКОМБАЕВ А. Путешествие из Бишкека в Москву, или под сенью Айтматова / А. Токомбаев // Слово Кыргызстан. – 2009. – 11 дек. – С. 7.

236.ГОРДЕЕВА Г.Ф. Ч. Айтматов и современность / Г.Ф. Гордеева // Библиотеки Кыргызстана. – 2009. - №1-2. – С. 42-43.

237.ЖУНУСОВА З. АЙТМАТОВ в нас и с нами // Слово Кыргызстана. – 2009. – 29 июля. – С.9.

238.ШЕПЕЛЕНКО А. Надежда, дарованная Айтматовым / А. Шепеленко // Слово Кыргызстана. – 2013. – 15 нояб. – С. 1,9.

239.ШЕПЕЛЕНКО А. Возрождая Иссык-Кульский форум / А. Шепеленко // Слово Кыргызстана. – 2013. – 13 нояб. – С. 5.

240.АЙТМАТОВСКИЙ Иссык-Кульский форум не место для фетишизации // Слово Кыргызстана. – 2013. – 26 нояб. – С.8-9.

241.ШЕПЕЛЕНКО А. Форуму на Иссык-Куле посвящается / А. Шепеленко // Слово Кыргызстана. – 2016. – 20 дек. – С. 11.

242. АЙТМАТОВСКИЙ форум // Слово Кыргызстана. – 2015. – 16 дек. – С. 11.

243.ЕСИНА Т. Духовный символ кыргызского народа / Т. Есина [О конференции в Пекинском университете к 85-летию Ч. Айтматова] // Слово Кыргызстана. – 2013. – 27 дек. – С.10.

244. ШАРИПОВ Д. Ишир шелени – это праздник тюркской поэзии / Д. Шарипов // Слово Кыргызстана. – 2013. – 14 июня. – С. 26.

245.ШЕПЕЛЕНКО А. Свет слова как свет звезды / А. Шепеленко // Слово Кыргызстана. – 2013. – 6 дек. – С. 1.

О литературном вечере «Читаем Айтматова», проведенном Фондом «Инициатива Р. Отунбевой».

246.ШЕПЕЛЕНКО А. Планета Ч. Айтматова / А. Шепеленко // Слово Кыргызстана. – 2013. – 3 дек. – С. 16.

О литературном вечере в Бишкекском профлицее № 98, посвящ. 85-летию Ч. Айтматова.

В библиотеках, музеях организуются выставки, посвященные творчеству Ч. Айтматова. Об открытии выставок рассказывается в статьях:

246а. МАМБЕТАЛИЕВА А. Белый пароход в декабрьском солнце / А. Мамбеталиева // Веч. Бишкек. – 2018. – 4 дек. – С. 7.

О выставке «Солнце декабря», посвященной творчеству Ч. Айтматова.

247.МИХАЙЛИНА Г. Дух настоящего гуманизма / Г. Михайлина // Слово Кыргызстана. – 2013. – 13 нояб. – С. 16.

О республиканской выставке, посвященной 85-летию со дня рождения Ч. Айтматова.

248.МИХАЙЛИНА Г. Вечность айтматовской темы / Г. Михайлина // Слово Кыргызстана. – 2013. – 1 нояб. – С. 32.

О республиканской выставке кыргызских художников «Как человеку человеком быть», посвященной 85-летию со дня рождения Ч. Айтматова.

249.В УКРАИНЕ вспоминают Айтматова // Слово Кыргызстана. – 2013.- 11 дек. – С. 13.

О выставке Национального Союза художников Украины по мотивам произведений Ч. Айтматова.

250.ШЕПЕЛЕНКО А. Подвиг миропонимания / А. Шепеленко // Слово Кыргызстана. – 2011. – 17 июня. – С. 6.

О выставке «Жизнь и творчество Ч. Айтматова» в Государственном историческом музее.

251.ТЕМИР Э. Чингиз с нами навсегда / Э. Темир // Веч. Бишкек. – 2011. – 20 июня. – С. 15.

О выставке, посвященной памяти Ч. Айтматова в Государственном историческом музее.

252.АКЧУРИН В. Диалог начинается и не заканчивается / В. Акчурин // Слово Кыргызстана. – 2008. – 17 окт. – С. 10.

О выставке картин, скульптур, гарфических и декоративно-прикладных произведений о героях Ч. Айтматова в Национальной Академии художеств.

О МУЗЕЯХ, ФОНДАХ, КЛУБАХ ЧИНГИЗА АЙТМАТОВА

253.ЗИНЧЕНКО О. В гостях у классика / О. Зинченко // Аргументы и факты. – 2017. - №51. –С.9.

День открытых дверей в доме-музее Ч. Айтматова.

254. ДАВЛЕТОВ Г. Фонд открывает двери / Г. Давлетов [О презентации Международного Фонда Айтматова] // Веч. Бишкек. – 2000. – 21 дек. – С. 1.

255. ШЕПЕЛЕНКО А. И будут яблоки в творческом саду…/ А. Шепеленко [О междунар. Фонде Ч.Айтматова] // Слово Кыргызстана. – 2005. – №82(12 авг.). – С. 10.

256. АНДРЕЕВ Е. Клуб Айтматова приглашает…/ Е. Андреев [О междунар. клубе им. Ч.Айтматова] // Слово Кыргызстана. – 1991. – 25 дек. – С. 3.

257. АКМАТАЛИЕВ А.А. Единомышленники /А.А. Акматалиев [О создании клуба Айтматова при респ. о-ве кинолюбов] // Веч. Фрунзе. – 1989. – 22 июля.

258. В музей писателя: [О музее Ч.Айтматова в с. Шекер Талас. обл.] // Сов. Киргизия. – 1989. – 26 мая.

259. КЛУБ Ч.Айтматова [во Фрунзе] // Сов. Киргизия. – 1989. – 21 окт.

260. РЫСКУЛОВА Т. Музей Ч.Айтматова /Т. Рыскулова [О создании лит.-этногр. музея в с. Ново-Алексеевка Талас. р-на] // Комсомолец Киргизии. – 1984. – 24 янв.

261. КАЛЫБЕКОВ А. Родник «Слезы Айтматова» / А. Калыбеков // Веч. Бишкек. – 2005. –№203(24 окт). – С. 7.

В Таласской области организованы туры по памятным местам, связанным с именем писателя.

ПРОИЗВЕДЕНИЯ Ч. АЙТМАТОВА

Первые публикации произведений Ч. Айтматова

262. ГАЗЕТЧИК Дзюйо: Рассказ // Комсомолец Киргизии. – 1952. – 6 апр.

263. АШЫМ: Рассказ // Киргизстан. – 1952. – №2(14). – С. 69-74.

264. МЫ идем дальше: Рассказ // Комсомолец Киргизии. – 1952. – 17 авг., 20 авг.

265. Сыпайчи: Рассказ // Киргизстан. – 1953. – №2(17). – С. 25-33.

266. НА БОГАРЕ: Рассказ // Сов. Киргизия. – 1954. – 11 апр.

267. ТРУДНАЯ переправа: Рассказ // Киргизстан. – 1956. – №5. – С. 3-21.

268. ЛИЦОМ к лицу: Повесть // Октябрь. – 1958. – №3. – С. 131-156.

269. ДЖАМИЛЯ: Повесть // Новый мир. – 1958. – №8. – С. 3-32.

270. СОПЕРНИКИ: Рассказ // Дружба народов. – 1958. – №10. – С. 66-77.

271. ЗОЛОТО: Рассказ // Сов. Киргизия. - 1960. – 30 нояб.; 1, 2, 3, 4, 8 дек.

272. ТОПОЛЕК мой в красной косынке: Повесть // Дружба народов. – 1961. – №1. – С. 121-174.

273. ВЕРБЛЮЖИЙ глаз: Рассказ / Пер. с кирг. А.Дмитриевой // Новый мир. – 1961. – №2. – С. 54-75.

274. ПЕРВЫЙ учитель: Повесть / Пер. с кирг. авт. и А.Дмитриевой // Новый мир. – 1962. – №7. – С. 3-34.

275. МАТЕРИНСКОЕ поле: Повесть // Новый мир. – 1963. – №5. – С. 6-62.

276. КРАСНОЕ яблоко: Повесть // Молодая гвардия. – 1964. – №4. – С. 102-113.

277. ПРОЩАЙ, Гульсары!: Повесть // Новый мир. – 1966. – №3. – С. 9-100.

278. БЕЛЫЙ пароход: (После сказки): Повесть // Новый мир. – 1970. – №1. – С. 31-100.

279. СВИДАНИЕ с сыном: Рассказ // Сов. воин. – 1970. – №8. – С. 13-17.

280. ВОСХОЖДЕНИЕ на Фудзияму: Драма в 2-х ч.: Репертуар Моск. театра «Современник» (В соавт. с К.Мухамеджановым; Отв. ред. М.Медведева). - М.: ВУОАП, 1973. – 80 л.

281. РАННИЕ журавли: Повесть // Новый мир. – 1975. – №9. – С. 37-94.

282. ПЕГИЙ пес, бегущий краем моря: Повесть // Знамя. – 1977. – №4. – С. 4-55.

283. Я - сын Токтосуна: Рассказ // Пионер. – 1977. – №11. – С. 45-49.

284. И ДОЛЬШЕ века длится день: Роман // Новый мир. – 1980. – №11. – С. 3-185.

285. СМЕРЧ: Киносценарий: [В соавт. с В.Садыковым] // Киносценарии: Лит.-худож. альманах. – М.: Госкино СССР. – 1985. – С. 55-79.

286. ПЛАХА: Роман // Новый мир. – 1986. – №6. – С. 7-69; №8. – С. 90-148; №9. – С. 6-64.

287. БАХИАНА: Отр. из нового романа // Лит. газ. – 1988. – 21 февр. – С. 6.

288. БОГОМАТЕРЬ в снегах: Отр. из нового романа // Правда. – 1988. – 12 дек.

289. ВСТРЕЧА: Рассказ // Лит. газ. – 1992. – 9 сент. – С. 7.

290. ПЕРВАЯ ветеринарная практика: Рассказ // Лит. Кыргызстан. – 1993. – №3-4. – С. 136-140.

291. ВСТРЕЧА с Чаадаем. Фрагм., не вошедший в роман: [Буранный полустанок] // Лит. газ. – 1994. – 19 янв. – С. 7.

292. ТАВРО Кассандры: (Из ересей XX века): Роман // Знамя. – 1994. – №12. – С. 9-109.

293. Убить - не убить: Рассказ // Слово Кыргызстана. – 2005. – №6(20 янв.). – С. 15-18.

294. Когда падают горы (Вечная невеста): Роман // Дружба народов. – 2006. – №7. – С. 9-100.

Издания произведений Ч. Айтматова

Собрание сочинений

295. АЙТМАТОВ Ч. Полное собрание сочинений в восьми томах / Ч. Айтматов; Сост. А. Акматалиев. – Б.: Улуу тоолор, 2014.

Т.1. Повести: Джамиля; Верблюжий глаз; Тополек мой в красной косынке; Первый учитель. – 313 с.

Т.2. Повести. Драмы: Материнское поле; Лицом к лицу; Пегий пес, бегущий краем моря; Восхождение на Фудзияму; Ночь воспоминаний о Сократе. – 501 с.

Т.3.Повести: Прощай, Гульсары!; Ранние журавли. – 365 с.

Т.4. Повесть, рассказы: Белый пароход; Белый дождь; Свидание с сыном; Солдатенок; Сыпайчи; Плач перелетной птицы; Красное яблоко; Бахиана; На реке Байдамтал. – 365 с.

Т.5. Роман: И дольше века длится день; Белое облако Чингизхана. – 543 с.

Т.6.Роман: Плаха. – 430с.

Т.7.Роман: Тавро Кассандры. – 306 с.

Т.8. Роман: Когда падают горы. – 297 с.

296. АЙТМАТОВ Ч. Художественная проза: Собр. в 4-х т./ Ч. Айтматов. – М.: Центр книги Рудомино, 2014.

Т.1. Хронология жизни и творчества Чингиза Айтматова. Повести: Джамиля; Первый учитель; Материнское поле; Прощай, Гульсары!; Белый пароход (После сказки). – 591 с.

Т.2. Роман: И дольше века длится день. – 479 с.

Т.3. Роман: Плаха. – 383 с.

Т.4. Роман: Когда падают горы (Вечная невеста). –239 с.

297. АЙТМАТОВ Ч. Собрание сочинений: В 8-ми т./Ч. Айтматов. Т. 1-8. – Алматы, 2009.

298. АЙТМАТОВ Ч. Собрание сочинений: В 7-ми т. / Ч. Айтматов / Ин-т мировой лит. Рос. Акад. наук. Ин-т рус. лит. (Пушкинский дом). Междунар. Калифорн. Акад. наук и искусств и др.; Сост. и ред. Р. Рахманалиев. – М., 1998.

Т. 1. Повести. – 464 с.

Т. 2. Повести. – 512 с.

Т. 3. И дольше века длится день: Роман. – 432 с.

Т. 4. Плаха: Роман; Восхождение на Фудзияму: Пьеса; Ночь воспоминаний о Сократе: Драма. – 496 с.

Т. 5. Тавро Кассандры: Роман; Ода величию духа: Диалоги. – 544 с.

Т. 6. Рассказы: Плач охотника над пропастью: Диалоги. – 592 с.

Т. 7. Статьи. Выступления. Эссе. Диалоги. – 544 с. Рец.: Никонычев Ю. Жизнь небожителя: Семь томов Айтматова о любви ко всему живому // Кн. обозрение. – 1999. - №36. – С. 5.

299. АЙТМАТОВ Ч. Собрание сочинений: В 3 т. / Ч. Айтматов; Вступ. ст. Н. Потапова. – М.: Мол. гвардия, 1982-1984.

Т. 1: Повести. – 1982. – 607 с. – Содерж.: Повести: Лицом к лицу. – С. 39-78; Джамиля. – С. 79-124; Тополек мой в красной косынке, – С. 125-206; Верблюжий глаз. – С. 207-238; Первый учитель. – С. 239-286; Материнское поле. – С. 287-372; Прощай, Гульсары! – С. 373-512; Ранние журавли. – С. 513-601.

Т. 2: Повести и роман. – 1983. - 494 с. – Содерж.: Повести: Белый пароход (После сказки). – С. 5-114; Пегий пёс, бегущий краем моря. – С. 115-194; Роман: И дольше века длится день (Буранный полустанок). – С. 195-489.

Т. 3: Рассказы. Очерки, публицистика / Сост. М. Урматов. – 1984. – 575 с. - Содерж.: Рассказы: На реке Байдамтал. – С. 6-32; Красное яблоко. – С. 33-47; Свидание с сыном. – С. 48-61; Солдатёнок. – С. 62-68; Сыпайчи — С. 69-80; Белый дождь. – С. 81-90; Плач перелётной птицы. – С. 91-104; Очерки и публицистика. Заметки о себе. – С. 106-117; Час слова (Размышления о войне и мире). – С. 118-163; Светоч эпохи. – С. 164-168; Неизбежность гармонии (О хлебе, о людях, о крае родном). – С. 169-245; Проблемы художественного мастерства (Речь на V съезде писателей СССР). – С. 246-252; Выступление на VII съезде писателей СССР. – С. 252-262; Собор всемирной литературы (Раздумья о литературе и искусстве). – С. 263-465; Вдохновение, мастерство (О видных деятелях советской и мировой культуры). – С. 466-532; Человек и мир. – С. 533-563.

Избранные сочинения

300. АЙТМАТОВ Ч. Избранное: Роман, повести / Ч. Айтматов; Послесл. К. Асаналиева; Худож. К. Сухаревский. - Ф.: Кыргызстан, 1983. – 592 с.: фото. – Содерж.: Роман: Буранный полустанок (И дольше века длится день). – С. 6-268; Повести: Пегий пёс, бегущий краем моря. – С. 270-343; Белый пароход. – С. 343-445; Прощай, Гульсары! – С. 446-579.

301. АЙТМАТОВ Ч. Избранное / Ч. Айтматов; Предисл. В. М. Тимофеевой. – Минск: Юнацтва, 1981. – 253с: портр. – Содерж.: Повести: Прощай, Гульсары! – С. 9-151; Первый учитель. – С. 152-199; Джамиля. – С. 200-245; Рассказ: Солдатенок. – С. 246-252.

Сборники и отдельно изданные произведения

2018

302. АЙТМАТОВ Ч. Легенды и сказки / Ч. Айтматов. – Б., 2018. – 104с.

2016

303. ЧИНГИЗ АЙТМАТОВ: Вселенная сотворена любовью: Интервью и диалоги (1990-2008) /Ч. Айтматов; Сост.: А. Акматалиев, Н. Ыйсаева. – Б.: Арип Пресс, 2016. – 207с.

2012

304. АЙТМАТОВ Ч. Встреча с одним бахаи: Беседа Ч. Айтматова с Фейзоллой Намдаром / Ч. Айтматов. – Спб., 2012. – 59 с.

305. АЙТМАТОВ Ч. Когда падают горы (Вечная невеста): Роман / Ч. Айтматов. – Б.: Турар, 2012. – 219 с.

306. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман / Ч. Айтматов. – Б.: Бийиктик плюс, 2012. – 351 с.

307. ВСЕЛЕННАЯ Чингиза Айтматова: Собр. авторских изречений / Сост. З. К. Дербишева. – Б.: Бийиктик плюс, 2012. – 190 с.

2011

308. ЧИНГИЗ Айтматов. Детство: Автобиогр. Воспоминания / Ч. Айтматов. – Б.: Турар, 2011. – 207 с.

2008

309. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день…: Роман / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2008. – 474 с.

310. АЙТМАТОВ Ч. Когда падают горы: Роман; Белый пароход / Ч. Айтматов. – М., 2008. – 286 с.

2007

311. АЙТМАТОВ Ч. Когда падают горы (Вечная невеста): Роман, повесть, новелла / Ч. Айтматов; Предисл. Г.Гачева. – С. 5-16. – Спб.: «Азбука-классика». – 2007. – 477 с. – Содерж.: Когда падают горы (Вечная невеста); Пегий пес, бегущий крем моря; Белое облако Чингисхана.

312. АЙТМАТОВ Ч. Когда падают горы: Роман, повести / Ч. Айтматов. – М.: Синергия: Моск. учебники, 2007. – 637 с. (Новая шк. б-ка).

313. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повести / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2007. – 378 с.

314. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря: Повести. / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2007. – 411 с.

315. АЙТМАТОВ Ч. Тополек мой в красной косынке: Роман и повести / Ч. Айтматов. – М.: Эксмо, 2007. – 542 с.

316. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день…: Роман / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2007. – 446 с.

317. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день…: Роман / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2007. – 381 с.

318. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2007. – 413 с.

319. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман / Ч. Айтматов; Худож. А.Бегалин. – М.: Дет. лит., 2007. – 377 с.

320. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2007. – 486 с.

321. АЙТМАТОВ Ч. Тавро Кассандры: Роман / Ч. Айтматов. – Спб. – Азбука-классика, 2007. – 524 с.

2006

322. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: Сб. / Ч. Айтматов. – М.: Изд-во АСТ: Транзиткнига, 2006. – 349 с.

323. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повести / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2006. – 378 с.

324. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день…: Роман / Ч. Айтматов. – Спб. Азбука-классика, 2006. – 474 с.

325. АЙТМАТОВ Ч. Когда падают горы (Вечная невеста): Роман, повесть, новелла / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2006. – 475 с.

326. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман: [Для ст. шк. возраста / Ч. Айтматов; Рис. А.Бегалина]. – М.: Дет. лит., 2006. – 377 с.

327. Плаха: Роман / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2006. – 413 с.

2005

328. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход / Ч. Айтматов. – М.: Эксмо, 2005. – 637 с.

329. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход; Прощай, Гальсары! / Ч. Айтматов; Худож. В.Челак. – М.: Пушкинская библиотека, 2005. – 349 с.

330. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повести / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2005. – 378с.

331. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день…: Повести, роман / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2005. – 796 с.

332. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день…: Роман / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2005. – 474 с.

333. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря: Повести / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2005. – 411 с.

334. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Роман и повести / Ч. Айтматов. – М.: Эксмо, 2005. – 542 с.

335. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман, повести / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2005. – 667 с.

336. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2005. – 413 с.

337. АЙТМАТОВ Ч. Тополек мой в красной косынке: Роман и повести / Ч. Айтматов. – М.: Эксмо, 2005. – 542 с.

2004

338. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день…: Роман / Ч. Айтматов; Предисл. Г.Гачева; послесл. А.Золотова. – Спб.: Азбука-классика, 2004. – 474 с.

339. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря: Повести / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2004. – 411 с.

340. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря; Ранние журавли: Повести: [Для ст. шк. возраста] / Ч. Айтматов. – М.: Дет. лит., 2004. – 235 с.

341. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря: Повести/ Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2004. – 411 с.

342. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман / Ч. Айтматов; Предисл. А.Золотова. – Спб.: Азбука-классика, 2004. – 413 с.

343. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: Повести / Ч. Айтматов. – Алматы: Атамура, 2004. – 304 с.

344. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повести / Ч. Айтматов. – Алматы: Атамура, 2004. – 296 с.

345. АЙТМАТОВ Ч. Красное яблоко: Рассказы, повести и пьеса / Ч. Айтматов. – Алматы: Атамура, 2004. – 296 с.

346. Плаха: Роман / Ч. Айтматов. – Алматы: Атамура, 2004. – 296 с.

2003

347. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день…: Повести, роман / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2003. – 796 с.

348. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день…: Роман / Ч. Айтматов; Предисл. Г.Гачева. – Спб.: Азбука-классика, 2003. – 796 с.

349. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря: Повести / Ч. Айтматов. – Спб.: Азбука-классика, 2003. – 411 с.

350. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря: Роман и повести / Ч. Айтматов. – М.: Эксмо, 2003. – 875 с.

351.РЕКВИЕМ улетающей стае: Чингиз Айтматов. Статьи, интервью, диалоги / Ч. Айтматов. – М., 2003. – 176 с.

352. АЙТМАТОВ Ч. Тавро Кассандры / Ч. Айтматов. – М.: Дружба народов, 2003. – 220 с.

353. АЙТМАТОВ Ч. Тавро Кассандры: / Ч. Айтматов; Авт. вступ. ст. А.А.Золотарев; худож. В.С.Карасев. – М.: Мол. гвардия, 2003. – 793 с.

2002

354. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день...: Роман / Ч. Айтматов. – Алматы: Санат, 2002. – 448 с.

2001

355. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день...: Роман / Ч. Айтматов. – Алматы: Санат, 2001. – 448 с.

1999

356. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день; Тавро Кассандры: Роман / Ч. Айтматов. – М.: Краснояр. произв. комбинат «Офсет», 1999. – 443 с.

357. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля; Свидание с сыном: Повесть, рассказ / Ч. Айтматов. – Б.: Шам, 1999. – 106 с.: ил.

1998

358. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день: Роман / Ч. Айтматов. - Алматы: Санат, 1998. – 448 с.

359. АЙТМАТОВ Ч. Т. Источник духовности и единения всех сторон жизни. Встреча с одним бахаи: (Беседа с Ч. Айтматова с Ф. Намдаром) / Ч. Айтматов. – Б., 1998. – 67 с.

1996

360. АЙТМАТОВ Ч., Шаханов М. Плач охотника над пропастью: [Исповедь на исходе века] / Ч. Айтматов. – Алматы: Раушан, 1996. – 384 с

1995

361. АЙТМАТОВ Ч. Тавро Кассандры: Роман; Белое облако Чингизхана: Повесть / Ч. Айтматов Предисл. Г. Рахманалиева. – М., 1995. – 303 с.

362. АЙТМАТОВ Ч. Тавро Кассандры: Роман / Ч. Айтматов. – М.: ЭКСМО, 1995. – 432 с. – Содерж.: Пегий пес, бегущий краем моря; Плач перелетной птицы; Белое облако Чингисхана; Бахиана.

1994

363. АЙТМАТОВ Ч., Икэда Д. Ода величию духа: Диалоги / Ч. Айтматов. – М.: Прогресс: Литера, 1994. – 272 с.

1993

364. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: Сб. / Ч. Айтматов. – М.: Газ.-журн. об-ние «Воскресенье», 1993. – 414 с.

1991

365. АЙТМАТОВ Ч. Белое облако Чингисхана: Повесть к роману / Ч. Айтматов. – Б.: Баласагын. – М.: Планета, 1991. – 173 с.: фото.

366. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день; Белое облако Чингизхана; Лицом к лицу: Роман, повесть / Ч. Айтматов. – Ф.: Гл. ред. КСЭ, 1991. – 479 с.

1990

367. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход (После сказки): Повесть; Буранный полустанок (И дольше века длится день): Роман / Ч. Айтматов; Вступ. ст. П.Ткачева; Худож. А.Кашкурович. – Минск: Юнацтва, 1990. – 428 с.

368. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день: Роман / Ч. Айтматов. – Каунас: Швиеса, 1990. – 295 с.

369. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман / Ч. Айтматов; Худож. Л.Безрученков. - М.: Известия, 1990. – 299 с.

370. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман / Ч. Айтматов. – Таллин: Ээсти раамат, 1990. - 254 с.

371. АЙТМАТОВ Ч. Солдатенок: Повесть и рассказы / Ч. Айтматов. – Симферополь: Таврия, 1990. – 174 с.

1989

372. АЙТМАТОВ Ч. Буранный полустанок; Плаха: Романы / Ч. Айтматов; Послесл. Г. Гачева. – М.: Профиздат, 1989. – 605 с.

373. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман / Ч. Айтматов; Предисл. Е.Суркова. – Элиста: Калм. Кн. изд-во, 1989. – 267 с.

374. АЙТМАТОВ Ч. Плаха; Буранный полустанок (И дольше века длится день): Романы / Ч. Айтматов; Худож. А.В.Дианов. – Днепропетровск: Праминь, 1989. – 557 с.

375. АЙТМАТОВ Ч. Плаха; И дольше века длится день: Романы / Ч. Айтматов; Худож. М.Алин, Ж.Балатаев. – Алма-Ата: Жазуши, 1989. – 572 с.

376. АЙТМАТОВ Ч. Повести / Ч. Айтматов; Предисл. В.Коркина. – М.: Худож. лит., 1989. – 432 с. – Содерж.: Джамиля; Тополек мой в красной косынке; Первый учитель; Материнское поле; Ранние журавли; Пегий пес, бегущий краем моря.

377. АЙТМАТОВ Ч. Сказка о Рогатой матери-оленихе: отр. из повести «Белый пароход» для мл. и сред. шк. возраста / Ч. Айтматов; Худож. Р.Халилов. – М.: Дет. лит., 1989. – 26 с.

1988

378. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: Повести / Ч. Айтматов; Послесл. Б.Панкина. – М.: Дет. лит., 1988. – 334 с.

379. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: Повесть; И дольше века длится день; Плаха: Романы / Ч. Айтматов; Вступ. ст. В.Огнева; ил. А. Цветкова. – М.: Худож. лит., 1988. – 703 с.

380. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Ил. Т.Герцена: Вступ. ст. Луи Арагона. – Ф.: Кыргызстан, 1988. – 80 с.

381. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день; Плаха; Пегий пес, бегущий краем моря: Романы, повесть / Ч. Айтматов; Худож. А.Момуналиев. – Ф.: Кыргызстан, 1988. – 656 с.

382. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Дет. лит, 1988. – 92 с.

383. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман / Ч. Айтматов; Худож. Ж.Болатаев, М.Искаков. – Алма-Ата: Жазуши, 1988. – 284 с.

384. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман / Ч. Айтматов. – Каунас: Швиеса, 1988. – 300 с.

385. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Романы / Ч. Айтматов; Худож. Кириакиди И.Д. – Нукус: Каракалпакстан, 1988. – 603 с. – Содерж.: Плаха; И дольше века длится день.

386. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман / Ч. Айтматов. – Хабаровск: Кн. изд-во, 1988. – 284 с.

387. АЙТМАТОВ Ч. Повести гор и степей / Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1988. – 465 с.

388. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Повести / Ч. Айтматов; Худож. Р.Аканаев. – Алма-Ата: Жазуши, 1988. – 413 с. – Содерж.: Материнское поле; Тополек мой в красной косынке; Лицом к лицу; Верблюжий глаз; Белый пароход; Пегий пес, бегущий краем моря; Ранние журавли.

389. АЙТМАТОВ Ч. Синеглазая волчица: Отр. из романа «Плаха» / Ч. Айтматов; Худож. В.Герасимов. – Ф.: Мектеп, 1988. – 96 с.

390. АЙТМАТОВ Ч. Статьи, выступления, диалоги, интервью / Ч. Айтматов. – М.: Изд-во Агентства печати «Новости», 1988. – 384 с.

1987

391. АЙТМАТОВ Ч. Легенда о птице Доненбай: Из романа «И дольше века длится день» / Ч. Айтматов. – Ф.: Мектеп, 1987. – 33 с.

392. АЙТМАТОВ Ч. Буранный полустанок: Роман / Ч. Айтматов; Пер. с кирг. – М.: Сов. писатель, 1987. – С. 5-294. – (Б-ка сов. романа).

393. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман / Ч. Айтматов; Вступ. ст. Е. Суркова. – М.: Мол. гвардия, 1987. – 300 с.

394. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман / Ч. Айтматов. – М.: Худож. лит., 1987. – 111 с.

395. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман / Ч. Айтматов; Авт. послесл. Г. Гачев; Худож. У. Осмоев. – Ф.: Кыргызстан, 1987. – 320с: портр.

396. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Романы / Ч. Айтматов. - Алма-Ата, 1987. – 574 с: ил. - Содерж.: Романы: Плаха. – С. 3-282; И дольше века длится день... – С. 283-573.

397. АЙТМАТОВ Ч. Повести / Ч. Айтматов; Худ. В. Муравьёв. - М.: Сов. писатель, 1987. – 383 с. – Содерж.: Повести: Пегий пес, бегущий краем моря. – С. 5-76; Ранние журавли. – С. 77-158; Белый пароход. – С. 159-258; Прощай, Гульсары! – С. 259-382.

398. АЙТМАТОВ Ч. Повести / Ч. Айтматов. – М.: Худож. лит., 1987. – 430 с.

399. АЙТМАТОВ Ч. Мать-олениха: Легенда из повести «Белый пароход» / Ч. Айтматов. – Минск: Юнацтва, 1987. – 24 с.

400. АЙТМАТОВ Ч. Свидание с сыном: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. автора. – Ф.: Мектеп, 1987. – 23 с: рис.

401. АЙТМАТОВ Ч. Синеглазая волчица: Отр. из романа «Плаха» / Ч. Айтматов. – Ф.: Мектеп, 1987. – 94 с.

402. АЙТМАТОВ Ч. Шестеро и седьмой: Отр. из романа «Плаха» / Ч. Айтматов. – Ф.: Мектеп, 1987. – 13 с.

1986

403. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день...: Роман, повесть / Ч. Айтматов; Послесл. Г. Гачева. – С. 405-429; Худож. И. Урманче. – М.: Известия, 1986. – 430 с.: ил. — (Б-ка «Дружбы народов»). – Содерж.: Роман: И дольше века длится день... – С. 5-296; Повесть: После сказки (Белый пароход). – С. 298-404.

404. АЙТМАТОВ Ч. Плаха; И дольше века длится день: Романы / Ч. Айтматов. — Рига: Лиесма, 1986. – 607 с. – Содерж.: Романы: Плаха. – С. 5-305; И дольше века длится день. – С. 306-606.

1985

405. АЙТМАТОВ Ч. Красное яблоко: Рассказы. Для молодёжи / Ч. Айтматов; Худож. Ю. Ким. – Ф.: Мектеп, 1985. – 155 с.: портр. – Содерж.: Красное яблоко / Пер. авт. и А. Дмитриевой; На реке Байдамтал / Пер. авт. И. В. Горячих.

406. АЙТМАТОВ Ч. Мальчик с пальчик: Сказка / Ч. Айтматов. – Ф.: Мектеп, 1985. – 24 с: ил. – Текст паралл. на кирг. и рус. языках.

407. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повести. Для ст. шк. возраста / Ч. Айтматов; Послесл. В. Коркина; Худож. А. И. Олоненко. – Кишинёв: Лит. артистикэ, 1985. – 597 с: ил., портр.– (Б-ка юношества). – Содерж.: Повести: Пегий пёс, бегущий краем моря. – С. 5-81; Ранние журавли. – С. 82-168; Белый пароход. – С. 169-274; Прощай, Гульсары! – С. 275-411; Материнское поле. – С. 412-495; Джамиля. – С. 496-539; Первый учитель. – С. 540-586.

408. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. с кирг. авт. и А. Дмитриевой; Худож. А. Осташев. – Ф.: Кыргызстан, 1985. – 100 с: ил.

409. АЙТМАТОВ Ч. Повести и рассказы / Ч. Айтматов; Худож. В. Н. Ры-жов. – Ф.: Кыргызстан, 1985. – 608 с. – Содерж.: Повести: Материнское поле. – С. 6-90; Тополек мой в красной косынке. – С. 91-171; Лицом к лицу. – С. 172-211; Верблюжий глаз. – С. 212-242; Белый пароход (После сказки). – С. 243-350; Пегий пес, бегущий краем моря. – С. 351-428; Ранние журавли. – С. 429-516; Рассказы: Белый дождь. – С. 532-541; На реке Байдамтал. – С. 542-568; Свидание с сыном. – С. 569-582; Сыпайчи. – С. 583-594; Плач перелетной птицы. – С. 595-607.

410. АЙТМАТОВ Ч. Эхо мира: Повести, рассказы, публицистика / Ч. Айтматов; Иллюстрации В. В. Лукашова. – М.: Правда, 1985. – 527 с: ил., портр. – Содерж.: Повести: Джамиля. – С. 7-53; Первый учитель. – С.55-105; Прощай, Гульсары! – С. 107-255; Пегий пес, бегущий краем моря. – С. 257-340; Рассказы: Белый дождь. – С. 343-353; Красное яблоко. – С.354-368; Плач перелетной птицы. – С. 369-382; Публицистика: Светоч. эпохи. – С. 385-389; Это ваша вина, земляки! – С. 390-393; Побеждающая

доброта. – С. 394-400; О хлебе, о людях, о крае родном... – С. 400-409; Женщина с Тянь-Шаня. – С.409-414; Лунная дорога из хлопка. – С. 414-427; Многое зависит от вас. – С. 427-430; Золотые ворота. – С. 430-436; Восхождение. – С. 437-442; Заметки о себе. – С. 443-454; Без капли нет океана. – С. 455-457; Снега на Манас-Ата. – С. 457-476; Духу Хельсинки альтернативы нет. – С. 476-483; Выступление на VII съезде писателей СССР. – С.484-494; Хрупкий жемчуг Иссык-Куля. – С. 495-499; Час слова. – С. 499-518; Завоеватель не может быть героем. – С. 518-520; Эхо мира. – С. 520-526.

1984

411. АЙТМАТОВ Ч. Буранный полустанок (И дольше века длится день...): Роман / Ч. Айтматов. – М.: Сов. писатель, 1984. – 304 с; 1 л. портр. - (Б-ка произведений, удостоен. Гос. премии СССР).

412. АЙТМАТОВ Ч.Т. Материнское поле: Повести. Для сред. и ст. шк. возраста. Пер. с кирг. / Ч. Айтматов; Худож. Н. Богданец. – Киев: Веселка, 1984. – 326 с: ил., портр. – Содерж.: Повести: Первый учитель. – С. 21-27; Джамиля. – С. 72-118; Материнское поле. – С. 119-207; Тополек мой в красной косынке. – С. 208-292; Верблюжий глаз. – С. 293-325.

413. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле; Прощай, Гульсары!: Повести / Ч. Айтматов; Рис. П. Пинкисевича. – М.: Дет.лит., 1984.– 224 с: ил. – (Шк. б-ка.) – Содерж.: Повести: Материнское поле. – С. 5-86; Прощай, Гульсары! – С. 87-223.

414. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повесть. / Ч. Айтматов; Пер. с кирг. авт. и А. Дмитриевой; Рис. К. Безбородова. - М.: Дет. лит., 1984. – 93 с: ил. – (Шк. б-ка для нерус. шк.).

415. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Пер. с кирг. / Ч. Айтматов; Вступ. ст. Е. Шаблиовского; Ил. А. Хорунжего. – Киев: Рад. шк., 1984. – 400 с: ил. (Пед. б-ка. Мир в образах). – Содерж.: Повести: Первый учитель. – С. 11-45; Ранние журавли. – С. 47-110; Материнское поле. – С. 111-172; Джамиля. – С. 173-206; Тополек мой в красной косынке. – С. 207-266; Верблюжий глаз. – С. 267-290; Прощай, Гульсары! – С. 291-392; Рассказ: Солдатенок. – С. 393-399.

416. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Повести и рассказы. Для молодежи / Ч. Айтматов. – Ф.: Мектеп, 1984. – 495 с: 1 л. портр. – Содерж.: Повести. Пегий пес, бегущий краем моря. – С. 5-795; Ранние журавли. – С. 80-164; Белый пароход. – С. 269-404; Тополек мой в красной косынке. – С. 405-482; Рассказ: Сыпайчи. – С. 483-494.

417. АЙТМАТОВ Ч. Солдатенок: Рассказ. Для мл. шк. возраста. / Ч. Айтматов; Худож. Ю. Ким. – Ф.: Мектеп, 1984. – 25 с: рис.

1983

418. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повесть / Ч. Айтматов. – Сыктывкар: Коми кн. изд-во, 1983. – 48 с. – (Шк. б-ка).

419. АЙТМАТОВ Ч. Повести / Ч. Айтматов. – Новосибирск: Зап. – Сиб. кн. изд-во, 1983. – 191 с. – Содерж.: Повести: После сказки (Белый пароход) – С. 3-111; Пегий пес, бегущий краем моря. – С. 112-190.

1982

420. АЙТМАТОВ Ч. Буранный полустанок: Роман / Ч. Айтматов. – М.: Худож. лит., 1982. – 112 с.

421. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повести. Для ст. шк. Возраста / Ч. Айтматов. – Барнаул: Алт. кн. изд-во, 1982. – 208 с: ил. – Содерж.: Повести: Материнское поле; Ранние журавли.

422. АЙТМАТОВ Ч. Повести: Для сред. и ст. шк. возраста. Пер. с кирг. / Ч. Айтматов; Худож. С. В. Овшин. – Элиста: Калм. кн. изд-во, 1982. – 256 с: ил. – Содерж.: Первый учитель. – С. 5-48; Материнское поле. – С. 49-126; Прощай, Гульсары! – С. 127-255.

423. АЙТМАТОВ Ч. Роман, повести / Ч. Айтматов . – Л.: Лениздат, 1982. – 480 с: ил., портр. – Содерж.: Повести: Ранние журавли. – С. 93; Пегий пес, бегущий краем моря. – С. 94-172; Роман: И дольше века длится день. – С. 173-470.

1981

424. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: Повести / Ч. Айтматов. – Л.: Лениздат, 1981. – 198 с: ил., портр. – (Шк. б-ка). – Содерж.: Повести: Первый учитель. – С. 5-54; Верблюжий глаз. – С. 55-86; После сказки. – С. 87-197.

425. АЙТМАТОВ Ч. Буранный полустанок (И дольше века длится день): Роман / Ч. Айтматов; Послесл. Н. Потапова. – М.: Мол. гвардия, 1981. – 304 с.

426. АЙТМАТОВ Ч. Буранный полустанок (И дольше века длится день): Роман / Ч. Айтматов. – М.: Худож. лит., 1981. – 112 с.

427. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повести / Ч. Айтматов. – М.: Прогресс, 1981. – 415 с.

428. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день: Роман / Ч. Айтматов. – Ф.: Кыргызстан, 1981. – 294 с: портр.

429. АЙТМАТОВ Ч. После сказки (Белый пароход): Повести и рассказы / Ч. Айтматов. – Ф.: Кыргызстан, 1981. – 620 с.

430. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Прогресс, 1981. – 376 с.

1980

431. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: Повести / Ч. Айтматов; Худож. С. Остров. – М.: Дет. лит., 1980. – 350 с: ил. – Содерж.: Повести: Пегий пес, бегущий краем моря. – С. 7-99; Ранние журавли. – С. 101-203; После сказки. – С. 205-333.

432. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Сов. писатель, 1980. – 159 с.

433. АЙТМАТОВ Ч. Повести гор и степей. Пер. с кирг. / Ч. Айтматов; Вступ. ст. Р. Гамзатова. – М.: Худ. лит., 1980. – 238 с: ил. – (Шк. б-ка). – Содерж.: Повести: Джамиля. – С. 15-62; Тополек мой в красной косынке. – С. 63-148; Верблюжий глаз. – С. 149-182; Первый учитель. – С. 183-237.

1979

434. АЙТМАТОВ Ч. Повести / Ч. Айтматов. – М.: Правда, 1979. – 368 с. – Содерж.: Повести: После сказки (Белый пароход). – С. 3-120; Материнское поле. – С. 121-214; Прощай Гульсары! – С. 215-367.

435. АЙТМАТОВ Ч. Повести / Ч. Айтматов; Пер. с кирг. авт. и А. Дмитриевой; Предисл. А. Туркова. – М.: Худож. лит., 1979. – 335 с. – Содерж.: Повести: Первый учитель. – С. 3-78; Джамиля. – С. 79-150; Тополек мой в красной косынке. – С. 151-276; Верблюжий глаз. – С. 277-326.

436. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Повести / Ч. Айтматов; Послесл. Т. Мамаладзе; Худож. О. Вуколов. – М.: Известия, 1979. – 764 с: ил., портр. – (Б-ка «Дружбы народов»). – Содерж.: Повести: Пегий пес, бегущий краем моря. – С. 5-87; Ранние жу-равли. – С. 88-181; После сказки (Белый пароход). – С. 182-294; Прощай, Гульсары! – С. 295-438; Материнское поле. – С. 439-526; Джамиля. – С. 527-573; Первый учитель. – С. 574-623; Тополек мой в красной косынке. – С. 624-705; Лицом к лицу. – С. 706-745.

437. АЙТМАТОВ Ч. Солдатенок: Рассказы / Ч. Айтматов. – Ф.: Мектеп, 1979. – 158 с: ил. – Содерж: Красное яблоко; Солдатенок; Свидание с сыном; Белый дождь.

1978

438. АЙТМАТОВ Ч. В соавторстве с землёю и водою...: Очерки, статьи, беседы, интервью / Ч. Айтматов; Сост. В. Левченко, М. Урматова. – Ф.: Кыргызстан, 1978. – 406 с: ил., портр. – Содерж.: О человеке и современности. – С. 7-62; Статьи, речи и выступления о литературе и искусстве. Заметки о себе. – С. 63-192; О видных деятелях советской и мировой культуры. – С. 193-256; Беседы, диалоги, интервью. – С. 257-400.

439. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повести / Ч. Айтматов. – М.: Дет. лит., 1978. – 191 с. – Содерж.: Повести: Первый учитель; Джамиля; Тополек мой в красной косынке.

440. АЙТМАТОВ Ч. Повести и рассказы: Однотомник. Пер. с кирг. / Ч. Айтматов. – Ф.: Кыргызстан, 1978. – 620 с.: портр. – Содерж.: Повести: После сказки (Белый пароход). – С. 7-116; Материнское поле. – С. 117-203; Прощай, Гульсары! – С. 204-346; Первый учитель. – С. 347-395; Лицом к лицу. – С. 396-436; Джамиля. – С. 437-481; Тополёк мой в красной косынке. – С. 482-564; Верблюжий глаз. – С. 565-596; Рассказы: Свидание с сыном. – С. 599-612; Солдатенок. – С. 613-619.

441. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли / Ч. Айтматов. – М.: Мол. гвардия, 1978. – 527 с: ил. – Содерж.: Повести: Пегий пес, бегущий краем моря. – С. 3-85; Ранние журавли. – С. 86-178; Белый пароход. – С. 294-439; Прощай, Гульсары! – С. 294-439; Тополек мой в красной косынке. – С. 440-526.

1977

442. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пёс, бегущий краем моря; Ранние журавли: Повести / Ч. Айтматов. – М.: Сов. писатель, 1977. – 215 с: портр. – Содерж.: Повести: Пегий пёс, бегущий краем моря. – С. 3-102; Ранние журавли. – С. 103-214.

443. АЙТМАТОВ Ч. Повести: (Роман-газета, №17(831) / Ч. Айтматов. – М.: Худ. лит., 1977. – 80 с.

1976

444. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повести / Ч. Айтматов. – М.: Худ. лит., 1976.

445. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повести. Пер. с кирг. / Ч. Айтматов. – Киев: Веселка, 1976. – 351 с: ил. – Содерж.: Первый учитель. – С. 21-74; Джамиля. – С. 75-125; Материнское поле. – С. 127-221; Тополек мой в красной косынке. – С. 223-313; Верблюжий глаз. – С. 315-350.

446. АЙТМАТОВ Ч. Повести. Пер. с кирг. / Ч. Айтматов; Переплет и гравюры на дереве. Л. Ильиной. – М.: Дет. лит., 1976. – 224 с. – (Школ. б-ка). – Содерж.: Повести: Первый учитель. – С. 11-60; Джамиля. – С. 61-108; Тополек мой в красной косынке. – С. 109-190; Верблюжий глаз. – С. 191-223.

447. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Мол. гвардия, 1976. – 112 с: ил.

448. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Правда, 1976. – (Б-ка «Огонек». – № 2. – 48 с.; № 3. – 48 с.).

449. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Повесть / Ч. Айтматов. – Ф.: Кыргызстан, 1976. – 96 с: ил.

1975

450. АЙТМАТОВ Ч. Повести и рассказы: Однотомник. Пер. с кирг. – 3-е изд. / Ч. Айтматов. – Ф.: Кыргызстан, 1975. – 620 с. – Содерж.: Повести: После сказки (Белый пароход). – С. 7-116; Материнское поле. – С. 117-203; Прощай, Гульсары! – С. 204-346; Первый учитель. – С. 347-395; Лицом к лицу. – С. 396-436; Джамиля. – С.437-481; Тополек мой в красной косынке. – С. 482-564; Верблюжий глаз. – С. 565-596; Рассказы: Свидание с сыном. – С. 599-612; Солдатенок. – С. 613-619.

1974

451. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля; Тополек мой в красной косынке: Повести. Пер. с кирг. / Ч. Айтматов; Вступит, ст. А. Туркова; Грав. на дереве Л. Ильиной. – М.: Дет. лит., 1974. – 142 с. – (Школ. б-ка).

452. АЙТМАТОВ Ч. Повести и рассказы: Однотомник. Пер. с кирг. / Ч. Айтматов. – Ф.: Кыргызстан, 1974. – 620 с. – Содерж.: Повести: После сказки (Белый пароход). – С. 7-116; Материнское поле. – С. 117-203; Прощай, Гульсары! – С. 204-346; Первый учитель. – С. 347-395; Лицом к лицу. – С. 396-436; Джамиля. – С. 437-481; Тополек мой в красной косынке. – С. 482-564; Верблюжий глаз. – С. 565-596; Рассказы: Свидание с сыном. – С. 599-612; Солдатенок. – С. 613-619.

453. АЙТМАТОВ Ч. Солдатенок: Рассказ / Ч. Айтматов. – Ф.: Мектеп, 1974. – 24 с.

1973

454. АЙТМАТОВ Ч., МУХАМЕДЖАНОВ К. Восхождение на Фудзияму: Драма в 2 ч. Репертуар Моск. театра «Современник» / Ч. Айтматов, К. Мухамеджанов. – М.: ВУОАП, 1973. – 80 с.

455. АЙТМАТОВ Ч. После сказки (Белый пароход): Повести и рассказы / Ч. Айтматов. – Ф.: Кыргызстан, 1974. – 620 с.

1971

456. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. с кирг. авт. и А. Дмитриевой; Гравюры на дереве Л. Ильиной. – М.: Дет. лит., 1971. – 64 с. – (Школ. б-ка).

457. АЙТМАТОВ Ч. Повести гор и степей / Ч. Айтматов; Пер. с кирг. авт. и А. Дмитриевой. – М.: Худ. лит., 1971. – 223 с. (Б-ка произведений, удостоенных Ленинской премии). – Содерж.: Повести: Джамиля. – С. 5-52; Тополек мой в красной косынке. – С. 53-138: Верблюжий глаз. – С. 139-172; Первый учитель. – С. 173-222.

458. АЙТМАТОВ Ч. Повести и рассказы: Однотомник. Пер. с кирг. / Ч. Айтматов. - Ф.: Кыргызстан, 1971. – 620 с. – Содерж.: Повести: После сказки (Белый пароход). – С. 7-116; Материнское поле. – С. 117-203; Прощай, Гульсары! С. 204-346; Первый учитель. – С. 347-395; Лицом к лицу. – С. 396-436; Джамиля. – С. 437-481; Тополек мой в красной косынке. – С. 482-564; Верблюжий глаз. - С. 565-596; Рассказы: Свидание с сыном. – С. 599-612; Солдатенок. – С. 613-619.

1970

459. АЙТМАТОВ Ч. Повести и рассказы / Ч. Айтматов. – М.: Мол. гвардия, 1970. – 568 с: ил. Содерж.: Повести: После сказки (Белый пароход). – С. 7-106; Материнское поле. – С. 107-185; Прощай, Гульсары! – С. 186-316; Первый учитель. – С. 317-360; Лицом к лицу. – С. 361-398; Джамиля. – С. 399-439; Тополек мой в красной косынке. – С. 440-516; Верблюжий глаз. – С. 517-545; Рассказы: Свидание с сыном. – С. 549-561; Солдатенок. – С. 562-567.

1968

460. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. с кирг. авт. и А. Дмитриевой; Рис. К. Безбородова. – М.: Дет. лит., 1968. – 93 с.

1967

461. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повесть / Ч. Айтматов.; Пер. с кирг. авт. – М.: Сов. писатель, 1967. – 134 с: ил.

462. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повести. Пер. с кирг. / Ч. Айтматов; Вступит. ст. А. Туркова; Гравюра на дереве Л. Ильиной. – М.: Дет. лит., 1967. – 206 с: ил. – Содерж.: Повести: Первый учитель. – С. 9-62; Джамиля. – С. 63-114; Тополек мой в красной косынке. – С. 115-205.

463. АЙТМАТОВ Ч. Повести. Пер. с кирг. / Ч. Айтматов; Послесл. Л. Лебедевой; Ил. Р. Адалян. – М.: Известия, 1967. – 480 с: ил. – Содерж.: Повести: Первый учитель. – С. 3-54; Джамиля. – С. 55-102; Тополек мой в красной косынке. – С. 103-190; Верблюжий глаз. – С. 191-224; Материнское поле. – С. 225-316; Прощай, Гульсары! – С. 317-463.

464. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повести и рассказы. Пер. с кирг. / Ч. Айтматов. – Ф.: Кыргызстан, 1967. – 568 с: ил. – Содерж.: Повести: Материнское поле. – С. 7-92; Прощай, Гульсары! – С. 93-233; Первый учитель. – С. 234-281; Лицом к лицу. – С. 282-322; Джамиля. – С. 323-367; Тополек мой в красной косынке. – С. 368-450; Верблюжий глаз. – С. 451-482; Рассказы: Красное яблоко. – С. 485-498; На реке Байдамтал. – С. 499-525; Соперники. – С. 526-546; Белый дождь. – С. 547-556; Сыпайчи. – С. 557-568.

465. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Мол. гвардия, 1967. – 208 с.

1966

466. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повести. Пер. с кирг. / Ч. Айтматов. - М.: Худ. лит., 1966. – 427 с: ил. – Содерж.: Повести: Джамиля. – С. 15-88; Тополек мой в красной косынке. – С. 91-222; Верблюжий глаз. – С. 225-276; Первый учитель. – С. 279-357; Лицом к лицу. – С. 361-426.

467. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повести и рассказы / Ч. Айтматов. – Ф.: Кыргызстан, 1966. – 460 с: ил. – Содерж.: Повести: Лицом к лицу. – С. 7-50; Материнское поле. – С. 51-142; Джамиля. – С. 143-190; Тополек мой в красной косынке. – С. 191-279; Верблюжий глаз. – С. 280-313; Первый учитель. – С. 314-365; Рассказы: Красное яблоко. – С. 369-384; На реке Байдамтал. – С. 385-413; Соперники. – С. 414-435; Белый дождь. – С. 436-446; Сыпайчи. – С. 447-459.

1965

468. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повести. Пер. с кирг. / Ч. Айтматов. – М.: Худ. лит., 1965. – 413 с. – Содерж.: Джамиля; Тополек мой в красной косынке; Верблюжий глаз; Первый учитель; Лицом к лицу.

469. АЙТМАТОВ Ч. Повести гор и степей. Пер. с кирг. / Ч. Айтматов. – М.: Мол. гвардия, 1965. – 366 с: ил., портр. – Содерж.: Повести: Первый учитель. – С. 3-60; Джамиля. – С. 61-115; Материнское поле. – С. 117-218; Тополек мой в красной косынке. – С. 219-315; Верблюжий глаз. – С. 317-355.

1964

470. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повести и рассказы / Ч. Айтматов; Ил. Б. Джумабаев. – Ф.: Кыргызстан, 1964. – 459 с: ил. – Содерж.: Повести: Лицом к лицу. – С. 7-49; Материнское поле. – С. 50-143; Джамиля. – С. 144-191; Тополек мой в красной косынке. – С. 192-280; Верблюжий глаз. – С. 281-314; Первый учитель. – С. 315-365; Рассказы: Красное яблоко. – С. 369-383; На реке Байдамтал. – С. 384-412; Соперники. – С. 413-434; Белый дождь. – С. 435-445; Сыпайчи. – С. 446-458.

471. АЙТМАТОВ Ч. Тополек мой в красной косынке: Повесть / Ч. Айтматов; Ил. Н. Фидлер. – М.: Знание, 1964. – 112 с.

1963

472. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз: Повести и рассказы / Ч. Айтматов. – М.: Сов. писатель, 1963.

473. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов. – Уфа: Башкнигоиздат, 1963.

474. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. авт. – М.: Правда, 1963. – 79 с. – (Б-ка «Огонек». – № 41).

475. АЙТМАТОВ Ч. Повести гор и степей / Ч. Айтматов; Пер. с кирг.; Ил. Б. М. Косульников. – М.: Сов. писатель, 1963. – 314 с: ил., портр. – Содерж.: Повести: Джамиля. – С. 7-71; Тополек мой в красной косынке. – С. 73-192; Верблюжий глаз. – С. 195-241; Первый учитель. – С. 243-313.

1962

476. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз / Ч. Айтматов. – М.: Сов. писатель, 1962. – 312 с. – Содерж.: Повести: Первый учитель; Тополек мой в красной косынке; Лицом к лицу; Джамиля; Рассказы: Верблюжий глаз; Соперники.

477. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов. – Вологда: Кн. изд-во, 1962. – 71 с.

478. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повести и рассказы. Пер. с кирг. / Ч. Айтматов. – Ф.: Киргосиздат, 1962. – 316 с. – Содерж.: Повести: Тополек мой в красной косынке. – С. 6-103; Лицом к лицу. – С. 104-147; Джамиля. – С. 148-198; Рассказы: Верблюжий глаз. – С. 200-234; На реке Байдамтал. – С. 236-264; Соперники. – С. 266-288; Белый дождь. – С.290-301; Сыпайчи. – С. 302-315.

1961

479. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повести и рассказы / Ч. Айтматов. – Ф.: Киргосиздат, 1961. – 316 с: ил. – Содерж.: Повести: Тополек мой в красной косынке. – С. 6-103; Лицом к лицу. – С. 104-147; Джамиля. – С. 148-198; Рассказы: Верблюжий глаз. – С. 200-234; На реке Байдамтал. – С. 236-264; Соперники. – С. 266-288; Белый дождь. – С. 290-301; Сыпайчи. – С. 302-315.

1960

480. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. с кирг. А. Дмитриевой. – М.: Гослитиздат, 1960. – 71 с.

1959

481. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Гослитиздат, 1959. – 71 с.

482. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. А. Дмитриевой. – М.: Правда, 1959. – 43 с.

1958

483. АЙТМАТОВ Ч. Лицом к лицу: Сборник рассказов / Ч. Айтматов. – Ф.: Киргизгосиздат, 1958. – 142 с: ил. - Содерж.: Рассказы: Лицом к лицу. – С. 5-47; Трудная переправа. – С. 48-76; Сыпайчи. – С. 77-89; Белый дождь. – С. 90-102; На богаре. – С. 103-115; Ночной полив. – С. 116-133; Ашим. – С. 134-141.

484. АЙТМАТОВ Ч. Рассказы. Пер. с кирг. / Ч. Айтматов. – М.: Сов. писатель, 1958. – 160 с.: ил. – Содерж.: Повести: Джамиля. – С. 3-55; Соперники. – С. 56-79; Лицом к лицу. – С. 80-125; Рассказы: Ашим. – С. 126-133; Белый дождь. – С. 134-145; Сыпайчи. – С. 146-159.

Отдельные публикации в неавторских сборниках

1998

485. АЙТМАТОВ Ч. Бахиана: Фрагм. из нового романа / Ч. Айтматов // Азарб.: Сб. прозы кырг. писателей. – М.: Стилистика, 1998. – С. 3-15.

1996

486. АЙТМАТОВ Ч., Шаханов М. Отрывок из книги «Плач охотника над пропастью»: [Об эпосе «Манас»] / Ч. Айтматов, М. Шаханов // Сан-Таш – 140: Материалы Междунар. науч. конф., посвящ. новой записи эпоса «Манас» Ч.Валихановым. – Б., 1996. – С. 12-16.

1992

487. АЙТМАТОВ Ч. Сказка о Рогатой Матери-оленихе / Ч. Айтматов // Мои любимые сказки. – Б., 1992. – С. 23-29.

1990

488. АЙТМАТОВ Ч. Буранный полустанок: Роман / Ч. Айтматов // Современная советская проза. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – С. 147-167.

489. АЙТМАТОВ Ч. Эксперимент; Человек и робот / Ч. Айтматов // Эридиана: Сб. фантаст повестей и рассказов писателей Киргизии. – Ф.: Кыргызстан, 1990. – С. 124-312.

1988

490. АЙТМАТОВ Ч. Буранный полустанок; Сыдыкбеков Т. Люди наших дней: Романы / Ч. Айтматов, Т. Сыдыкбеков. – М.: Сов. писатель, 1988. – 608 с.

491. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз: Рассказ / Ч. Айтматов // Рассказы о людях труда: Хрестоматия в 3-х т. Т. 3. – М.: Высш. школа, 1988. – С. 52-82.

492. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов // Встреча: Повести и рассказы. – Иркутск: Вост Сиб. Кн. изд-во, 1988. – С. 245-290.

493. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля; Буранный полустанок (отр.) / Ч. Айтматов // Знакомимся с русской и советской литературой: Кн. для чт. для студентов-иностранцев. – М.: Рус. яз, 1988. – С. 5-62.

494. АЙТМАТОВ Ч. Соперники: Рассказ / Ч. Айтматов // Избранные страницы. В 2-х т. – М: Известия, 1988. – Т. 1. – С. 28-45.

1987

495. АЙТМАТОВ Ч. Буранный полустанок (И дольше века длится день). – Сыдыкбеков Т. Люди наших дней / Ч. Айтматов; Авториз. пер. с кирг. К. Горбунова: Романы. – М.: Сов. писатель, 1987. – 608 с. – (Б-ка совр. романа).

496. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повесть / Ч. Айтматов // Революцией призванные: Повести. Рассказы. Очерки. – М.: Худож. лит., 1987. – Т. 2. – С. 49-95

1986

497. АЙТМАТОВ Ч. Учитель Дюйшен / Ч. Айтматов // О советской Родине и воинском долге. – М.: Воениздат, 1987. – С. 91-97.

498. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз / Ч. Айтматов; Пер. авт. и А. Дмитриевой // На солнечной стороне: Сб. рассказов сов. и болгар. писателей. – М.: Профиздат, 1986. – С. 156-187.

499. АЙТМАТОВ Ч. Свидание с сыном: Рассказ / Ч. Айтматов // Венок славы: Антология худож. произведений о Великой Отеч. войне: В 12 т. Ради жизни на земле / Сост. В. Заливко. - М.: Современник, 1986. – С. 434-445.

1985

500. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. с кирг. А. Дмитриевой // Родные нивы: Повести и рассказы сов. писателей. В 2 кн. – М.: Худож. лит., 1985. – Кн. 2. – С. 12-39.

501. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель / Ч. Айтматов; Пер. с кирг. авт. и А. Дмитриевой // Коммунисты: Рассказы и очерки / Сост. Л. Асанов. - М.: Худож. лит., 1985. – С. 153-198.

502. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли; Алексин А. Г. В тылу как в тылу и другие повести; Дубов Н. И. Мальчик у моря; Кузнецова А. А. Мой генерал: Повести и роман / Ч. Айтматов; Предисл. А. Пискуновой; Ил. Е. Медведева.– М.: Дет. лит.,1985.– 622 с. – (Б-ка мировой лит. для детей. Т. 29, кн. 1). – Из содерж.: Ранние журавли. – С. 21-100.

503. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Повесть / Ч. Айтматов // Победа: Повести и рассказы / Сост. Л. И. Полосина. – М.: Худож. лит., 1985. – С. 7-58.

504. АЙТМАТОВ Ч. Солдатенок: Рассказ / Ч. Айтматов // Повести гор и степей: Рассказы и повести. – Ф.: Кыргызстан, 1985. – С. 10-16.: портр.

505. АЙТМАТОВ Ч. Солдатенок: Рассказ / Ч. Айтматов // Трагедия и подвиг: Худож. проза, поэзия, публицистика о Великой Отеч. войне, хроника событий / Сост. В. Д. Басовская. – М.: Рус. яз., 1985. – С. 168-171.

1984

506. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель / Ч. Айтматов // Озорник: Сборник. – М.: Мол. гвардия, 1984. – С. 403-453.: ил. – (Б-ка юношества).

507. АЙТМАТОВ Ч. Свидание с сыном: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. авт. // Герои суровых лет: Рассказы, очерки / Сост. П. Г. Леденев. – Ф.: Кыргызстан, 1984. – С. 73-85.

1983

508. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз / Ч. Айтматов; Пер. авт. и А. Дмитриевой // Повести: Для молодежи. – Ф.: Кыргызстан, 1983. – С. 3-32.

509. АЙТМАТОВ Ч. Красное яблоко / Ч. Айтматов; Пер. авт. и А. Дмитриевой // Рассказы: Сб. произведений кирг. писателей. – Ф.: Кыргызстан, 1983. – С. 8-21.

510. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель / Ч. Айтматов; Пер. с кирг. авт. и А. Дмитриевой // Здравствуй, книга: Для семейного чтения: Вып. 2 / Сост. и статья Н. А. Демьяновой. – М.: Моск. рабочий, 1983. – С. 193-240.

1982

511. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз / Ч. Айтматов; Пер. с кирг. А. Дмитриевой // Рассказы советских писателей: В 3 т. Т. 3. / Сост. Г. М. Гусев, И. С. Израильская, В. П. Рынкевич. – М.: Худож. лит., 1982. – С. 214-233.

1981

512. АЙТМАТОВ Ч. Свидание с сыном: Рассказ / Ч. Айтматов // Здравствуй, книга. Вып. I. – М.: Моск. рабочий, 1981. – С. 382-396.

1980

513. АЙТМАТОВ Ч. Свидание с сыном: Рассказ / Ч. Айтматов // Огненные километры: Повести и рассказы / Сост. Г. Кострова; Предисл. И. Дедкова. – М.: Мол. гвардия, 1980. – С. 291-306.

1978

514. АЙТМАТОВ Ч. Соперники: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. с кирг. А. Дмитриевой // Избранные страницы. 1939-1979 гг. / Сост. Л. Аннинский. Ч. I. Проза. – М.: Известия, 1978. – С. 54-71.

1976

515. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повесть / Ч. Айтматов // Подвиг. - М.: Мол. гвардия, 1976. – С. 7-51. – (Б-ка героики и приключений. Прилож. к журн. «Сел. молодежь». Т. 3).

1975

516. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз / Ч. Айтматов // Советский рассказ. Т. 2. – М.: Худож. лит., 1975. – С. 358-385. – (Б-ка всемир. литературы).

517. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. А. Дмитриевой // Современные киргизские повести и рассказы. – Ф.: Кыргызстан, 1975. – С. 10-56.

1974

518. АЙТМАТОВ Ч. Коротко о себе; Джамиля; Верблюжий глаз; Первый учитель; Прощай, Гульсары! / Ч. Айтматов // Литература народов СССР: Кн. для чтения в сред. школе. – Изд. 4., испр. и доп. - М.: Просвещение, 1974. – С. 211-363. – [Послесловие «О прозе Чингиза Айтматова». – С. 363-364.]

1972

519. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. А. Дмитриевой // В семье великой: Рассказы сов. писателей. В 2 т. Т. 2 – М.: Худож. лит., 1972. – С. 5-33.

1968

520. АЙТМАТОВ Ч. Лицом к лицу: Повесть / Ч. Айтматов ; Пер. А. Дроздова // Герои суровых лет. – Ф.: Кыргызстан, 1968. – С. 23-63.

1967

521. АЙТМАТОВ Ч. Тополек мой в красной косынке: Повесть / Ч. Айтматов // Повести небесных гор. – Ф.: Кыргызстан, 1967. – С. 228-310.

1964

522. АЙТМАТОВ Ч. Женщина с Тянь-Шаня: Очерк / Ч. Айтматов // Люди щедрого сердца. – М., 1964. – С. 22-28.

1963

523. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля; Первый учитель; Материнское поле: Повести; Г. Марков. Отец и сын: Роман; – Ю. Смуул. Японское море, декабрь: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Мол. гвардия, 1963. – 508 с. – (Б-ка произвед. сов. писателей. Прил. к журн. «Сел. молодежь»). В 5 т. Т. 4-5. – Содерж.: Повести: Джамиля. – С. 7-58; Первый учитель. – С. 59-113; Материнское поле. – С. 114-210.

524. АЙТМАТОВ Ч. Соперники: Рассказ / Ч. Айтматов // О дружбе поем: Сб. стихов кирг. и рус. поэтов, посвящ. Сов. Киргизстану и дружбе народов. – Ф.: Киргосиздат, 1963. – С. 42-68.

1954

525. АЙТМАТОВ Ч. Ашим: Рассказ / Ч. Айтматов // Рассказы писателей Киргизии. – Ф.: Киргизгосиздат, 1954. – С. 104-112.

Электронные книги

526.ЧИТАЕМ Айтматова: (Электр. ресурс). – CD- ROM. – Текст на рус, кырг. яз.

В современной литературе, пожалуй, нет более популярного писателя-философа, чем Ч.Айтматов. По данным ЮНЕСКО, издания и переводы произведений Ч.Айтма-

това занимают одно из первых мест в мире. Его творения переведены на 180 языков мира, изданы общим тиражом более 60 миллионов экземпляров.

Об издании произведений Ч.Айтматова можно прочитать в статьях:

527. ИБРАГИМОВ И. Семь цветов надежды: [Об издании собрания сочинений Ч.Айтматова в канун его 70-летия] / И. Ибрагимов // Слово Кыргызстана. – 2000. – 14 марта. – С. 9.

528. КАРАГУЛОВ Б. В 2000-й год – с миллионным тиражом!: [О презентации нового издания книг Ч.Айтматова] / Б. Карагулов // Утро Бишкека. – 1999. – 25 дек. – С. 16.

529. НИКОНЫЧЕВ Ю. Жизнь небожителя: Семь томов Айтматова о любви ко всему живому / Ю. Никонычев // Слово Кыргызстана. – 1999. – 28 сент. – С. 5.

530. ЮБИЛЕЙНОЕ издание: [О собр. соч. Ч.Айтматова в 7 т.] // Слово Кыргызстана. – 1998. – 11 дек. – С. 3.

Публицистика Ч. Айтматова

Любой большой писатель - это средоточие самых острых проблем своего времени. Он всегда в самой гуще жизни, тысячами нитей связанный с прошлым, настоящим и будущим, с самыми разными людьми, с многочисленными событиями в разных концах земли. Писатель - это обнаженный нерв эпохи. И к какой бы теме ни обращался большой художник, о чем бы он ни писал, его произведения всегда будут созвучны времени.

Это справедливо и для творчества Чингиза Айтматова. Можно смело сказать, что публицистика Ч.Айтматова стала одним из важнейших направлений его литературного творчества. К голосу Айтматова-публициста прислушиваются также внимательно, как и к голосу Айтматова-художника, не только в нашей стране, но и во всем мире.

По количеству публицистических работ он наверняка занимает среди писателей одно из первых мест. Приходится удивляться тому, сколь разнообразна тематика его публицистического творчества.

Ч.Айтматов обсуждал на страницах газет и журналов не только вопросы художественных произведений, но и важнейшие философские, экономические, социальные, нравственные, политические проблемы человечества. В сфере интересов Айтматова находятся темы, связанные с проблемой сохранения мира на земле, с защитой природы, нравственным и духовным опытом человека, с национальным укладом жизни, многие его беседы о социально-политическом, нравственно-духовном состоянии общества, о насущных задачах литературы и искусства.

Журналистская школа, пройденная Ч. Айтматовым от главного редактора журнала «Литературный Киргизстан» (1959-1960гг.), собственного корреспондента газеты «Правда» (1960-1965гг.), до главного редактора журнала «Иностранная литература»

(1988-1990гг.), служила ему неисчерпаемым источником идей и вдохновения для будущих произведений, способствовала выработке индивидуального стиля, оттачивала его художественное мастерство.

Смелость суждений, осторота мысли публициста-Айтматова всегда отличали неординароность его выступлений в печати. Публицистика Ч. Айтматова является образцом подлинной гражданской позиции, твердой принципиальности и беспристрастности взглядов писателя.

Писатель высоко оценивал роль публицистики: «…журналистика, публицистика - это самая первоначальная реакция на происходящее и самая первоначальная попытка воздействовать на действительность. Книга, большая литература выполняют свои функции, но у них возможности одни, а публицистика и журналистика - совсем другое дело. И подчас, в какие-то моменты, именно публицистика может значить больше, чем художественная литература».

Арсенал выступлений замечательного публициста-писателя представлен в данном разделе.

Об отношении публицистики и художественной литературы Ч.Айтматов говорит в публикации:

531. АЙТМАТОВ Ч. Закон всемирного тяготения /Ч. Айтматов // Лит. газ. – 1989. – 26 апр. – С. 7.

532. ЧИНГИЗ АЙТМАТОВ: Вселенная сотворена любовью: Интервью и диалоги (1990-2008) / Ч. Айтматов; Сост.: А. Акматалиев, Н. Ыйсаева. – Б.: Арип Пресс, 2016. – 207 с.

533. В СОАВТОРСТВЕ с землею и водою…: Очерки, статьи, беседы, интервью / Ч. Айтматов. – Ф.: Кыргызстан, 1978. – 408 с.

Перед нами разные статьи и по времени написания, и по характеру осмысления жизненного материала, и по теме. Все они подразделены в книге на четыре раздела: «О человеке и современности», «Статьи, речи и выступления о литературе и искусстве. Заметки о себе», «О видных деятелях советской и мировой культуры», «Беседы, диалоги, интервью».

В них мы найдем немало любопытных сведений, помогающих осмыслить творчество писателя, становление его таланта, формирование его литературной и гражданской позиции.

РЕЦ.: Воронов Вл. Художник и его время /Вл. Воронов // Новый мир. – 1980. – №12. – С. 224-232; Геворкян А. Раздумья мастера /А. Геворкян // Вопросы лит. – 1981. – №5. – С. 251-256; Хатунцев В. Земля, вода и слово /В. Хатунцев // Комсомолец Киргизии. – 1979. – 10 июля; Шуняева С. В соавторстве с жизнью С. Шуняева // Лит. газ. – 1979. – 26 дек. – С. 5.

534. АЙТМАТОВ Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика /Ч. Айтматов. – М.: Мол. гвардия, 1984. – 575 с. – Из содерж.: Очерки, публицистика. – С. 106-505.

В третий том собрания сочинений вошла публицистика Ч.Айтматова разных лет. Весь материал сгруппирован по разделам.: «Час слова (Размышления о войне и мире)», «Неизбежность гармонии (О хлебе, о людях, о крае родном)», «Собор всемирной литературы (Раздумья о литературе и искусстве)», «Вдохновение, мастерство (О видных деятелях советской и мировой культуры)».

535. РЕКВИЕМ улетающей стае: Чингиз Айтматов. Статьи, интервью, диалоги. – М., 2003. – 176 с.

В книгу включены выступления Ч.Айтматова на конференции «Европа – стратегия изменения», на Народном форуме «Мир и согласие – основа развития общества», на генеральной конференции ЮНЕСКО и др., а также статья Ч.Айтматова к 70-летию М.С.Горбачева из книги «Многая лета…». В сборнике читатель также найдет интервью с Ч.Айтматовым об итогах 20-го века и грядущем 21 веке, о проблемах современности, о месте и роли человека в мире и др.

536. АЙТМАТОВ Ч., Шаханов М. Плач охотника над пропастью: (Исповедь на исходе века) /Ч. Айтматов, М. Шаханов. – Алматы: Раушан, 1996. – 384 с.

Книга родилась из бесед двух писателей, записанных на магнитофон. Ч.Айтматов называет ее «книгой-экспромтом, вышедшей из магнитной ленты». Собеседник Ч.Айтматова – Мухтар Шаханов, известный казахский поэт, посол Казахстана в Кыргызстане. В своих диалогах писатели поднимают различные проблемы истории народов, власти и духовности, размышляют о судьбах своих отцов, о традициях кыргызского и казахского народов, о взаимоотношениях мужчины и женщины, об ответственности человека перед лицом истории. Книга имеет подзаголовок «Исповедь на исходе века», тем самым отмечается ее исповедальный характер. Книга, явившаяся итогом непринужденного обмена мнениями, носит открыто публицистический характер. В ней обсуждаются и анализируется актуальные, политические, экономические, философские проблемы современности, волнующие общество, подводятся итоги XX уходящего века и намечаются перспективы будущего.

537. АЙТМАТОВ Ч., Икэда Д. Ода величию духа: Диалоги / Ч. Айтматов, Д. Икэда. – М.: Прогресс, 1994. – 272 с.

В диалогах с Ч.Айтматовым принял участие японский философ-богослов Дайсаку Икэда. Айтматов и Икэда обладают богатейшим духовным арсеналом.

Что есть добро и зло? В чем смысл бытия? Существует ли предел возможностям человеческого духа? Какова диалектика прошлого, настоящего и будущего? Эти важнейшие вопросы человеческого бытия стали темой обсуждения двух интеллектуалов, которых объединяет вера в гармонию и гуманизм окружающего мира, в ценность человека. За каждой логической выкладкой, мировоззренческой установкой двух мыслителей кроются живые эмоциональные акценты, умение вживаться в идейную коллизию и разъяснять проблему как бы изнутри, расценивать окружающий мир в своих особых содержательных категориях. Они показывают типичные явления во всей их истине, стремясь найти корни социальных бедствий и средств их преодоления. Они исследуют сложнейший мир человеческих переживаний и учат человека лучше понимать друг друга.

Книга представляет широкое поле для дискуссий по всем глобальным направлениям развития общества.

Философские, этические, духовные проблемы человечества обсуждаются также в беседе Ч.Айтматова:

538. АЙТМАТОВ Ч. Источник духовности и единения всех сторон жизни: Встреча с одним бахаи / Ч. Айтматов. – Б., 1998. – 67 с.

В книге опубликована беседа Ч.Айтматова с Ф.Намдаром, представителем религии бахаи. Тема беседы - вечные человеческие истины и проблемы: добра и зла, гуманизма, религиозной веры и др. Говоря о вечной жажде справедливости и вечной невозможности ее достичь, собеседники приходят к выводу о том, что человек стремится к справедливости - национальной, социальной или личной, будет бороться и, не достигнув ничего, оставит свои заветы потомкам. Они тоже пойдут по этому пути и также оставят свои заветы потомкам. Таким образом, считает Айтматов, «происходит вечная устремленность человеческого духа к некоей высшей справедливости». А Намдар, продолжая эту мысль, говорит о жизненной необходимости справедливости для всех людей, кто бы они не были и где бы не находились.

П.Шпигель во вступительном слове к книге пишет: «Они, как два странника, бредут по Земле в поисках ответов на свои вопросы».

539. АЙТМАТОВ Ч. Статьи, выступления, диалоги, интервью / Ч. Айтматов. – М.: Изд-во АПН, 1988. – 384 с.

В книгу включена большая часть статей, опубликованных в центральной и республиканской печати с 60-х годов до начала 90-х годов. Читатель найдет в ней глубокие и масштабные суждения писателя об истории и культуре, экономическом состоянии и социальных проблемах республики, о природе художественного творчества, задачах и долге художника в современном мире.

540. АЙТМАТОВ Ч. Эхо мира: Повести. Рассказы. Публицистика / Ч. Айтматов. – Правда, 1985. – 526 с. – Из содерж.: Публицистика. – С. 385-526.

Около двадцати заметок, статей, очерков, речей, бесед, интервью, распыленных по страницам многих периодических изданий - материалы очень разные по содержанию и характеру, времени написания и направленности - стали разделом данной книги. Их отличает высокая гражданственность, гуманизм, осознание своего места в жизни и роли в решении актуальнейших проблем современности.

541. АЙТМАТОВ Ч. Необходимо глобальное мышление: / Ч. Айтматов; Беседа на австрийском телевидении / Записал Б.Майнаев] // Сов. Киргизия, 1988. – 5 окт.

542. АВСТРИЙСКОЕ телевидение в гостях у Айтматова: [Беседа / Записал Б.Майнаев] // Сов. Киргизия. – 1988. – 15 сент.

Обе публикации освещают беседу Ч.Айтматова с редактором научно-популярной программы «Прогресс» австрийского телевидения. В беседе писатель высказал свою точку зрения на проблему влияния прогресса на человека.

543. АЙТМАТОВ Ч. «Пишу роман…»: / Ч. Айтматов;.Записал В.Катин // Независимая газета. – 1998. – 15 дек. – С. 8.

544. АЙТМАТОВ Ч. Служение идеалам общества / Ч. Айтматов; Записал Э.Максимовский // Студ. меридиан. – 1981. – №4. – С. 36-38.

Тема беседы писателя со специальным корреспондентом журнала «Студенческий меридиан» - самая широкая. Ч.Айтматов высказал свои мысли, рассуждения о творческих планах и о значении нравственного воспитания молодежи, выразил отношение к молодым, начинающим писателям, отметил необходимость беречь родную природу.

Ч. Айтматов о своей общественной деятельности

Ч.Айтматов влияет на формирование общественного сознания в современном мире, прежде всего, как писатель, творческая личность и, значит, через систему созданных им художественных образов. Но не менее важной является и другая сторона – общественная деятельность Ч.Айтматова.

Целостность творческой натуры Ч.Айтматова состоит в том, что его общественная деятельность неотделима от литературно-художественной. Особенно наглядно это видно на его работе в качестве Чрезвычайного и Полномочного посла в Люксембурге. Ряд диалогов, интервью посвящен дипломатической деятельности писателя:

545. АЙТМАТОВ Ч. Становлюсь дипломатом…: [Беседа с писателем о назначении его послом в Люксембург / Ч. Айтматов; Записала И.Ришина] // Лит. газ. – 1990. – 7 ноября. – С. 3.

546. АЙТМАТОВ Ч. Обыкновенный Евроазиатский союз: [Беседа с писателем / Ч. Айтматов; Записала В.Панфилова] // Независимая газ. – 2003. – 3 марта. – С. 10.

547. АЙТМАТОВ Ч. Мир культуры – без границ: [Беседа с писателем / Ч. Айтматов; Записал Н.Головкин] // Слово Кыргызстана. – 2002. – 18 июля. – С. 4.

548. АЙТМАТОВ Ч. Взгляд на Иссык-Куль из Брюсселя – 2000: [Беседа с писателем / Ч. Айтматов; Записал А.Минеев] / Слово Кыргызстана. – 2000. – 24 нояб. – С. 3.

549. АЙТМАТОВ Ч. Между литературой и политикой: [Интервью люксембург. журналисту / Ч. Айтматов; Пер. Л.Строилова] // Слово Кыргызстана. – 1992. – 24 нояб.

550. АЙТМАТОВ Ч. Новый европейский гуманизм / Ч. Айтматов; Публ. и пер. Л.Строилова // Лит. Кыргызстан. – 1992. – №7-8. – С. 135-137.

551. АЙМАТОВ Ч. «Как писатель я начинаю как бы с нуля»: [Беседа / Ч. Айтматов; Записал В.Катин] // Учитель Кыргызстана. – 1991. – 27 сент.

Активная общественная деятельность Ч.Айтматова ярко проявилась в его депутатской деятельности, на посту депутата Верховного Совета СССР в 80-е годы, а также делегата XXVIII съезда КПСС:

552. АЙТМАТОВ Ч. «Падение культуры влечет за собой трагедию»: [Фрагм. выступл. на XXVIII съезде КПСС в Москве] / Ч. Айтматов // Лит. Россия. – 1990. – 13 июля. – С. 2.

553. АЙТМАТОВ Ч. Выступление писателя, главного редактора журнала «Иностранная литература» [на XXVIII съезде КПСС] / Ч. Айтматов // Сов. Киргизия. – 1990. – 10 июля.

554. БОРИСОВА Т., Васильева И. Как жить дальше? Крат. излож. выступления Ч.Айтматова на VI пленуме правл. Союза писателей СССР/ Ч. Айтматов // Лит. газ. – 1990. – 28 марта. – С. 4.

555. «СПАСАТЬ надо культуру!»: Фрагм. выступл. Ч.Айтматова на засед. идеолог. комис. ЦК КПСС / Ч. Айтматов // Клуб. – 1990. – №12. – С.6.

556. АЙТМАТОВ Ч. [Выступление по Постановлению «О мерах по оздоровлению экономики…» на II съезде народ. депутатов СССР] / Ч. Айтматов // Известия. – 1989. – 21 дек. – С. 2.

557. АЙТМАТОВ Ч. Кто поддержит нашу культуру: [Выступление на сес. Верхов. Совета СССР] / Ч. Айтматов // Сов. культура. – 1989. – 2 нояб. – С. 1.

558. РЕЧЬ Ч.Айтматова на съезде народных депутатов // Известия. – 1989. – 29 мая. – С. 6-7.

559. АЙТМАТОВ Ч. Выступление… [на совместн. засед. Комиссии по иностранным делам Верхов. Совета СССР по предварительному рассмотрению Договора между СССР и США о ликвидации ракет средней и меньшей дальности] / Ч. Айтматов // Известия. – 1988. – 11 февр.

560. АЙТМАТОВ Ч. Кризис культуры – где же выход?: [Выступл. на встрече Комиссии Верхов. Совета СССР с министром культуры СССР Н.Н.Губенко] / Ч. Айтматов // Сов. культура. – 1989. – 16 дек. – С. 4.

Ч.Айтматов как активный общественный деятель не раз выступал на общественных, научных конференциях, симпозиумах, посвященных проблемам мира, культуры:

561. ПАЗЫЛОВ А. Возвращение Чингиза Айтматова: [О послед. пресс-конф. Ч. Т. Айтматова] / А. Пазылов // Слово Кыргызстана. – 2011. – 15 июля. – С. 10.

562. ИНДИВИДУАЛЬНОЕ и массовое сознание: Материалы Вайнгартен. симпозиума [Выступл. Ч.Айтматова. С. 204-206] / Ч. Айтматов // Иностр. лит. – 1990. – №11. – С. 203-222.

563. ПРЯМЫЕ речи Римской встречи [Выступл. Ч.Айтматова на конф. писателей, ученых и обществ. деятелей в г. Риме по пробл. «Нац. вопр. в СССР: обновление или гражд. война?»] / Ч. Айтматов // Поиск. – 1990. – №43. – С. 4-5.

564. КОММУНИЗМ и христианство: Дискуссия, состоявшаяся в Институте лит. им. А.М.Горького АН СССР 3 нояб. 1988 г.: [Выступл. Ч. Айтматова, – С. 206] / Ч. Айтматов // Иностр. лит. – 1989. - №5. – С. 203-224.

565. АЙТМАТОВ Ч. Национальные культуры в век массовой информации: [Фрагм. выступл. на засед. Междунар. коллоквиума в Стокгольме, организов. Европ. Акад. наук, иск-в и лит.] / Ч. Айтматов // Лит. Киргизстан. – 1989. – №3. – С. 102-105.

Писатель о борьбе за мир

Творчество Чингиза Айтматова отличает оптимизм, вера в завтрашний день человечества. Поэтому писатель часто ведет разговор о будущем нашей планеты, которое немыслимо без решения актуальных проблем сохранения мира на Земле. Борьба за мир, предотвращение термоядерной войны и разрядка международных отношений - постоянные темы его актуальных публицистических статей. В статье «Духу Хельсински альтернативы нет» Ч. Айтматов писал: «Никогда еще мир не достигал такой усложненности, никогда еще человек не испытывал таких ошеломляющих перемен, как в наши дни, никогда еще перед человеком не возикали такие перспективы развития и такие угрозы его существованию, как сейчас».

Когда Ч.Айтматов размышляет о мирном сосуществовании, о судьбах планеты, об опасностях, грозящих человечеству, о непреходящих нравственных ценностях, то за этими размышлениями ощущается огромный опыт в разносторонней общественной политической деятельности.

566. АЙТМАТОВ Ч. Великий замысел и злой умысел / Ч. Айтматов // Лит. газ. – 2008. – №29. – С. 3.

567. АЙТМАТОВ Ч. «Вне слова нет Бога, ни Вселенной»: Выступл. на Евразийском медиафоруме «Слово против террора» в Москве / Ч. Айтматов // Слово Кыргызстана. – 2004. – 3 дек. – С. 3-4.

568. АЙТМАТОВ Ч. С пустыми руками на захват заложников не пойдешь / Ч. Айтматов // Независимая газ. – 2004. – 20 сент. – С. 2.

569. АЙТМАТОВ Ч. Футурология для политиков и интеллектуалов: [Об открытии Евраз. Форума «Евразия XXI: диалог культур или конфликт цивилизаций»: беседа с писателем / Ч. Айтматов; Записала Е.Ялева]. – Российская газ. – 2004. – 13 мая. – С. 10.

570. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длятся войны: [беседа / Ч. Айтматов; Записал С.Медведко] // Лит. газ. – 2003. – 9 июля. – С. 5.

571. АЙТМАТОВ Ч. И. дольше века длятся войны, или взорванный диалог цивилизаций / Ч. Айтматов // Слово Кыргызстана. – 2003. – 15 июля. – С. 4.

572. АЙТМАТОВ Ч. Разум в ядерной и рыночной осаде / Ч. Айтматов // Слово Кыргызстана. – 2000. – 14 янв. – С. 4,6.

573. АЙТМАТОВ Ч. Взгляд на Иссык-Куль из Брюсселя – 2000 / Ч. Айтматов // Моск. правда. – 2000. – 14 окт. – С. 3.

574. АЙТМАТОВ Ч. Как культуру войны вытеснить культурой мира? / Ч. Айтматов; Беседу вела О.Соломонова // Труд. – 1999. – 9 июня. – С. 1,2.

575. АЙТМАТОВ Ч. В ожидании прибытия XXI века / Ч. Айтматов // Известия. – 1988. – 7-февр.

576. АЙТМАТОВ Ч. Апостол духовной Эйкумены: О культуре миролюбия как антитезе культу силы и войны / Ч. Айтматов // Независимая газ. – 1998. – 14 июля. – С. 3.

577. АЙТМАТОВ Ч. Новый европейский гуманизм / Ч. Айтматов // Лит. Кыргызстан. –1992. – №7-8. – С. 135-137.

В выступлении на генеральной конференции ЮНЕСКО в Париже, в частности, Ч.Айтматов сказал: «О чем бы сейчас ни зашла речь, какие бы темы ни затрагивались в обмене мнениями, разговор в наши дни непременно касается самой тревожной и насущной стороны современной жизни мирового сообщества - войны и мира… События последних лет показывают, что, вступив в свое новое тысячелетие, человечество сталкивается с такими вызовами времени, которые резко осложнили процесс перехода к ожидаемому качественно новому состоянию мирового бытия. История человечества свидетельствует о том, что оно на каждой ступени своего развития, извлекая уроки из минувшего, пытается избежать, отказаться от того, что не приемлют ее гуманистические идеи. И вот, казалось бы, ушли в прошлое войны межгосударственных покорений, а ужасы самой кровопролитной в истории человечества Второй мировой войны, казалось бы, послужили для всех и впредь всеобщим табу.

И, однако, насилие не изменило своей природе, напротив - как средство достижения политических и других целей, отвечающих жесточайшим интересам определенных групп людей или даже отдельных индивидов, – достигло в наши дни еще более ухищренных и подчас немыслимых способов. И эти попытки антигуманного в прошлом штормовыми волнами раскачивают у нас на глазах корабль гуманизма современности» («Мы должны знать, как нам жить вместе» // Реквием улетающей стаи. – М., 2003. – С. 16-17).

Ч.Айтматов – инициатор и организатор так называемого «Иссык-Кульского форума». В Киргизию, на берега Иссык-Куля, в октябре 1986 года по приглашению Ч. Айтматова прибыли виднейшие представители мировой культуры: ученые, политики, писатели, художники. Они прибыли в СССР как личные гости Ч.Айтматова, по возвращению в Москву их принял М.С.Горбачев. Так было образовано еще одно движение интеллектуалов в борьбе за мир, за выживание человечества, за сохранение цивилизации:

578. АЙТМАТОВ Ч. Такие трудные «простые» истины: Беседа с писателем об идее зарождения Иссык-Кульского форума / Ч. Айтматов // Гласность: Насущные вопросы и необходимые ответы: Сб. ст. – М.: Политиздат, 1989. – С. 407-415; Аргументы и факты. – 1988. – №30. – С. 5-6.

579. ИССЫК-КУЛЬСКИЙ форум. – Ф.: Кыргызстан, 1987. - 270 с. – Текст на рус., кирг., англ. яз.

Об Иссык-Кульском форуме, о борьбе за мир, против ядерной угрозы писатель говорит также в интервью:

580. АЙТМАТОВ Ч. Свобода личности и прогресс общества / Ч. Айтматов // Известия. –1988. – 9 дек.

581. АЙТМАТОВ Ч. Саркофаг или Ноев ковчег? / Ч. Айтматов // Эхо планеты. – 1989. – №1. – С. 4-6; Известия. – 1989. – 9 мая.

582. АЙТМАТОВ Ч. Иссык-Кульский форум: Ростки нового мышления / Ч. Айтматов // Культура и жизнь. – 1987. – №2. – С. 21.

583. АЙТМАТОВ Ч. Защитить свою судьбу / Ч. Айтматов // Сов. Киргизия. – 1987. – 8 февр.

Айтматов был автором концепции взаимозависимого мира, основанной на обязательном соблюдении в политике общечеловеческих норм морали, котрую он высказал на Иссык-Кульском форуме. Несмотря на различие идеологии, религии, принципов, участники форума нашли общую платформу взаимопонимания, пришли к единому согласию о возможности их внести весомый вклад в формирование нового политического мышления. Форум получил большой резонанс в мировой общественности, в ходе его работы были обсуждены вопросы и затронуты самые неотложные проблемы современности. Форум доказал необходимость развития нового политического мышления, которое должно базироваться на моральных принципах, выработанных всем духовным опытом человечества.

В октябре 1987 года в Женеве проходило заседание II сессии участников Иссык-Кульского форума. Впечатлениями об этом событии Ч.Айтматов делится в публикации:

584. АЙТМАТОВ Ч. Планета у нас одна / Ч. Айтматов // Сов. культура. – 1987. – 3 нояб. – С. 5.

Ч.Айтматов, президент Иссык-Кульского форума, обратился ко всем представителям интеллектуального труда и искусства с призывом способствовать распространению идей выживания на все области нашей жизни, включая политику, создавая таким образом новое мышление в каждой стране. Свой призыв он выразил в послании:

585. АЙТМАТОВ Ч. Господину Жоржи Амаду, лауреату Ленинской премии за укрепление мира между народами, представителю VI Международной Софийской встречи писателей / Ч. Айтматов // Сов. Киргизия. – 1986. – 1 нояб.

586. АЙТМАТОВ Ч. Уберечь секвойи от СОИ / Ч. Айтматов // Писатель и время: Сб. док. прозы / Сост. В.П.Стеценко. – М.: Сов. писатель, 1986. – С. 132-136; То же: Лит. газ. – 1986. – 1 янв. – С. 9.

Статья написана на основе выступления писателя на сессии Верховного Совета СССР. Секвойя – символ вечности и СОИ – понятия взаимоисключающие. Пока не поздно, надо уберечь их от военного истребления, – говорит Ч.Айтматов. Еще первобытный человек на заре своего пробуждающегося сознания любовался этим гигантским деревом, которое дожило и до наших дней таким же огромным, в десятки обхватов, высотою с многоэтажный дом. Земля вращается миллиарды лет, солнце светит, время течет. А секвойя стоит на своем месте. Так и человек должен жить, от поколения к поколению. Познание жизни должно быть нескончаемым, – убеждает писатель.

587. АЙТМАТОВ Ч., Кобыш В. Не сосуществовать - значит не существовать / Ч. Айтматов // «С моей точки зрения…»: Сов. и зарубеж. писатели: диалоги, интервью, размышления. - М.: Прогресс, 1986. – С. 423-432; То же // Лит. газ. – 1982. – 13 янв.

Писатель делится своими размышлениями о роли и месте литературы в современном обществе, о принципах морально-этического поведения человека, о ядерной угрозе, об утверждении принципов мирного сосуществования.

588. АЙТМАТОВ Ч. Плача на коленях, восстать во гневе! / Ч. Айтматов // Известия. – 1985. – 7 авг.; То же // Сов. Киргизия. – 1985. – 10 авг.

Статья написана Ч.Айтматовым к 40-летию атомной бомбардировки Хиросимы и Нагасаки, совершенной в целях массового уничтожения мирных жителей. «Зловещим наипреступнейшим событием, когда-либо имевшем место в войнах между государствами и народами» назвал писатель это преступление. Нескончаемая печальная повесть Хиросимы и Нагасаки, самых горестных городов XX века, должна служить по словам Ч.Айтматова, всем ныне живущим людям на материках и островах планеты Земля предупредительным сигналом, скорбным напоминанием, глобальной исповедью.

589. АЙТМАТОВ Ч. Это вдохновляет / Ч. Айтматов // Лит. газ. – 1983. – 7 нояб. – С. 3.

Писатель говорит о проблемах, которые волнуют его больше всего – о проблемах мира и войны. Он утверждает, что проблема сохранения мира на земле – кровное дело каждого человека, каждого художника слова.

590. АЙТМАТОВ Ч. Выступление на VII конференции писателей Азии и Африки / Ч. Айтматов // Огонек. – 1983. – №41. – С. 7: фото.

В выступлении прозвучала мысль о том, что в современном мире ни один народ, малый он или большой, не имеет морального права оставаться в стороне от решения глобальной проблемы сохранения мира на нашей планете.

591. АЙТМАТОВ Ч. Разрывая дымовую завесу предубеждений / Ч. Айтматов // Айтматов Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика. – М.: Мол. гвардия, 1984. – С. 134-144; То же: Сов. культура. – 1982. – 23 мая; Комсомолец Киргизии. – 1982. – 3 июня.

Летом 1982 года Ч.Айтматов побывал в США, где присутствовал в качестве почетного гостя на сессии Специального комитета ООН против апартеида. Незадолго до отъезда из США Айтматов посетил нью-йоркскую радиостанцию «Даблю-би-эй-ай», в студии которой состоялась его беседа с диктором Джоном Фискером и радиослушателями. Стенограмма беседы в сокращенном виде опубликована на страницах рекомендуемых публикаций.

Ч.Айтматов ответил на ряд вопросов о культурных взаимоотношениях США и СССР, о проблемах апартеида в Африке, о положении «национальных меньшинств» в СССР, о национальной политике в нашей стране, о развитии национального самосознания каждого народа.

Свой голос за сохранение мира на земле писатель-гуманист возвышает и в ряде других статей, бесед, интервью:

592. АЙТМАТОВ Ч. О роли литературы в борьбе за мир / Ч. Айтматов // Культура против варварства. – Киев, 1988. – С. 379.

593. АЙТМАТОВ Ч. К миру без ядерного оружия: Выступл. на засед. комиссий по иностр. делам Верх. Совета СССР / Ч. Айтматов // Сов. Киргизия. – 1988. – 11 февр.

594. АЙТМАТОВ Ч. Гарантии выживания: Беседа за «круглым столом» с писателем Ч.Айтматовым, зам. дир. Ин-та США и Канады АН СССР Р.Г.Богдановым, нач. Упр. информ. МИД СССР Г.И.Герасимовым и др. / Ч. Айтматов; Записали А.Боровик и В.Хильчевская // Огонек. – 1987. – №5. – С. 3: фото.

595. АЙТМАТОВ Ч. Нет мира в рощах нейтралитета / Ч. Айтматов // Правда. – 1986. – 2 марта.

596. АЙТМАТОВ Ч. Разум в ядерной осаде / Ч. Айтматов // Правда. – 1985. – 4 февр.

597. АЙТМАТОВ Ч. Изменяя мир: Отрывок из речи на I Междунар. писат. встрече в Софии (1977) / Ч. Айтматов // С кем, вы, мастера культуры? – М.: Худож. лит., 1985. – С. 503-508.

598. АЙТМАТОВ Ч. Час слова: Диалог о мире / Ч. Айтматов; Записал В.Коркин) // Айтматов Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика. – М.: Мол. гвардия, 1984. – С. 146-164; То же // Айтматов Ч. Эхо мира: Повести, рассказы, публицистика. – М.: Правда, 1985. – С. 499-518; То же // Собеседник: Лит. критич. ежегодник. - М.: Современник, 1982. – №12. – С. 244-254.

599. АЙТМАТОВ Ч. «Политика, обращенная к истинным идеалам гуманизма» / Ч. Айтматов // Культура и жизнь. – 1984. – №4. – С. 2.

600. АЙТМАТОВ Ч. Голос разума может и должен победить / Ч. Айтматов // Аргументы и факты. – 1984. – 19 июня.

601. АЙТМАТОВ Ч. Завоеватель не может быть героем / Ч. Айтматов // Айтматов Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика. - М.: Мол. гвардия, 1984. – С. 144-146; То же // Айтматов Ч. Эхо мира: Повести. Рассказы. Публицистика. – М.: Правда, 1985. – С. 518-520; То же // Иностр. лит. – 1983. – №5. – С. 205-226.

602. АЙТМАТОВ Ч. Духу Хельсинки альтернативы нет / Ч. Айтматов // Айтматов Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика. – М.: Мол. гвардия, 1984. – С. 118-124; То же // Лит. газ. – 1977. – 22 июня. – С. 3.

603. АЙТМАТОВ Ч. Ветры, омывающие землю / Ч. Айтматов // Айтматов Ч. Собрание сочинений. В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика. – М.: Мол. гвардия, 1984. – С. 124-131; То же: Лит. газ. – 1973. – 22 авг. – С. 2.

604. АЙТМАТОВ Ч. Многое зависит от вас…/ Ч. Айтматов // Айтматов Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Публицистика. – М.: Мол. гвардия, 1984. – С. 131-134; То же: Комсомолец Киргизии. – 1968. – 20 янв.

Ч. Айтматов о проблемах современности

Ч.Айтматова глубоко волновали процессы, происходящие в нашей стране. Человек государственного масштаба, он с пониманием говорил о конкретных делах, размышлял о том, что надо изменить в нашей жизни к лучшему. Писатель говорил о еди-

ничных фактах и многое обобщал, анализировал, делал выводы. Смелость суждений, острота мысли Ч. Айтматова позволили ему увидеть и отразить в публицистических статьях типичные проявления негативных явлений, имевших место в действительности. Он критиковал упущения, недостатки застойного времени, проявлявшиеся в идеологии, кадровой политике, культуре и сфере обслуживания, изобличал зазнайство, угодничество, безинициативность, порождавшие застой в экономике и неверие в справедливость.

Проблемам перестройки посвящены статьи:

605. АЙТМАТОВ Ч. Преодолеть себя: Беседа с Ч.Айтматовым о демократич. изменениях в стране / Ч. Айтматов; Записана И.Ришина // Лит. газ. – 1991. – 11 сент. – С. 9: фото.

606. АЙТМАТОВ Ч. Самая трудная победа – победа над собой: [Мысли писателя о судьбе страны, народа, отдельной личности] / Ч. Айтматов // Труд. – 1991. – 3 окт.

607. АЙТМАТОВ Ч. Перестройка и литература: [Беседа с Ч.Айтматовым, опубл. во фр. еженед. «Революсьон» / Ч. Айтматов; Пер. Л.Строилова] // Учитель Киргизстана. – 1990. – 14 дек.

608. АЙТМАТОВ Ч. Куда зовете? / Ч. Айтматов // Журналист. новости. – 1990. – окт., №10. – С. 1.

609. АЙТМАТОВ Ч. Парадоксы перестройки: Беседа / Ч. Айтматов ;Записала И.Ришина // Лит. газ. – 1990. – 27 июня. – С. 1.

610. АЙТМАТОВ Ч. «Крылья свободны, а ноги еще не вышли из оков застоя»: Беседа / Ч. Айтматов; Записал Ю.Разгу-ляев // Правда. – 1989. – 2 апр.; Сов. Киргизия. – 1989. – 4 апр.; Веч. Фрунзе. – 4 апр.

611. АЙТМАТОВ Ч., Швенке О. «И пришел час собирать разум…»: [Диалог Ч.Айтматова с полит. деятелем ФРГ] / Ч. Айтматов // Лит. газ. – 1988. – 6 июля. – С. 15.

612. АЙТМАТОВ Ч. Перестройка, гласность – древо выживания / Ч. Айтматов // Правда. - 1988. – 13 февр. – С. 4; Сов. Киргизия. – 1988. – 14 февр.; Веч. Фрунзе. – 16 февр.

613. АЙТМАТОВ Ч. Необходимо глобальное мышление / Ч. Айтматов // Сов. Киргизия. – 1988. – 5 окт.

614. АЙТМАТОВ Ч. Подрываются ли основы?: [О Сталине и сталинизме] / Ч. Айтматов // Известия. – 1988. – 4 мая; Сов. Киргизия. – 6 мая.

615. АЙТМАТОВ Ч. Цена прозрения: Беседа с писателем / Ч. Айтматов; Записал Ф.Медведев // Огонек. – 1987. – №28. – С. 4-9.

616. АЙТМАТОВ Ч. Потребность в новом видении мира / Ч. Айтматов // Известия. – 1987. – 20 июня.

В беседе писатель выражает свои взгляды на проблемы современного общества, на процесс перестройки. Он говорит: «Назрела пора трезво взглянуть на все, что было, сказать себе и другим правду, как она есть». Ч.Айтматова волнует проблема преодоления у людей инерции мышления, проблемы воспитания интернационализма, проблемы развития экономики страны, дальнейшего развития общественных наук.

617. АЙТМАТОВ Ч. «Я верю в человека»: Беседа с Ч.Айтматовым / Ч. Айтматов; Записали Ю.Разгуляев, В.Хатунцев // Правда. – 1987. – 14 февр. – С. 3,6: фото; То же // Учитель Киргизстана. – 1987. – 25 февр.

Что значит жить по совести? Какой должна быть гражданская позиция в условиях демократизации, гласности и что означают сегодня понятия социальной справедливости, престижности, преуспевания в жизни? Об этих и других вопросах рассуждает писатель в беседе с журналистами газеты «Правда».

618. АЙТМАТОВ Ч. Возвышение личности / Ч. Айтматов // Труд. – 1987. – 7 нояб.

В статье писатель размышляет о проблемах перестройки в сфере культуры, выражает свой взгляд на перестройку. В частности он пишет: «Перестройка – это обширное понятие. Одним кажется, что перестройка касается чисто организационных дел, перестановки кадров, другим – что она касается в основном экономических, технологических, технократических проблем. Мне же наиболее важным представляются общественно-социальные аспекты взаимоотношений человека, личности и общества, индивида и государства».

Далее Ч.Айтматов касается проблем нашего общества в сфере нравственности, интернационализма, выражает свои мысли о необходимости культурной памяти человека, поддерживает идею создания Советского фонда культуры и Советского детского фонда.

619. АЙТМАТОВ Ч. Выступление на республиканской научно-практической конференции / Ч. Айтматов // Кыргызстан маданияты. – 1987. – 17 дек. – С. 4-9.

4-5 декабря 1987 года во Фрунзе состоялась республиканская научно-практическая конференция «Патриотическое и интернациональное воспитание в трудовом коллективе». На конференции выступил Ч.Айтматов. В своем выступлении писатель высказался по проблемам совершенствования отношений в сфере культуры. Он остановился на лингвистической ситуации в республике, подчеркнув необходимость сосуществования двух языков - киргизского и русского, на необходимости дальнейшего развития национального языка и национальной культуры.

Вопросам национальной политики, межнациональных отношений посвящены также статьи:

620. АЙТМАТОВ Ч. “Наступает время душевного выздоровления”: Беседа с писателем / Ч. Айтматов; Записала Э.Таранова // Слово Кыргызстана. – 2001. – 5 окт. – С. 4.

Писатель высказал свои мысли по вопросам культуры, языковой политики, межнациональных отношений.

621. АЙТМАТОВ Ч. «Национальная культура – это не самоцель»: Беседа с писателем / Ч. Айтматов; Записала Е.Владимирова // Наша газета. – 1997. – 24 июня. – С. 3.

622. АЙТМАТОВ Ч. «Служить сближению разных наций» / Ч. Айтматов; Интервью записал Н.Н.Шнейдман // Рус. яз. и лит. в школах Кыргызстана. – 1994. – №5-6. – С. 92-95.

623. ФАЗЫЛОВ Э.И., Айтматов Ч., Лозовский В. В чем корень зла?: [Беседа о движении нац. возрождения] / Ч. Айтматов // Наука и религия. – 1989. – №11. – С. 12-15.

624. АЙТМАТОВ Ч. Национальные культуры в век массовой информации: [Фрагм. выступл. на засед. междунар. коллоквиума в Стокгольме, организов. Евр. акад. наук, иск-в и лит.] / Ч. Айтматов // Лит. Киргизстан. – 1989. – №3. – С. 102-105.

625. АЙТМАТОВ Ч. Нужно идти навстречу друг другу / Ч. Айтматов // Туркм. искра. – 1989. – 16 мая.

626. АЙТМАТОВ Ч. Цена прозрения / Ч. Айтматов // Говоря откровенно: Заметки писателей о межнац. отношениях. – М.: Худож. лит., 1989. – С. 3-23.

627. АЙТМАТОВ Ч.Общенациональный приоритет, интеллектуальный потенциал: Палату Абдубеку, кирг. студенту в Калифорн. ун-те / Ч. Айтматов // Слово Кыргызстана. – 1992. – 19 мая.

628. АЙТМАТОВ Ч. Окрыленное время / Ч. Айтматов // Известия. – 1983. – 3 янв.

629. АЙТМАТОВ Ч. Долги души человеческой… / Ч. Айтматов // Век XX и мир. – 1982. – №12. – С. 24-25.

630. АЙТМАТОВ Ч., Юдковская Е. «Надеюсь – жизнь рассудит» / Ч. Айтматов // Лит. обозрение. – 1987. – №11. – С. 39-44: фото.

Жизнь, искусство, современный герой – об этом беседуют Ч.Айтматов и критик Е.Юдковская. Писатель высказывает свои мысли о современном обществе, о перестройке и гласности, о человеческой психологии, о назначении литературы и искусства быть в гуще событий.

631. АЙТМАТОВ Ч. И выше века – человек!: Беседа / Ч. Айтматов; Записал В.Хатунцев // Комс. правда. – 1982. – 28 февр.; То же // Комсомолец Киргизии. – 1982. – 4 марта.

В беседе поднимаются вопросы нравственности, духовного содержания современного человека, проблемы современной молодежи и ее воспитания. Ч.Айтматов высказывает свою точку зрения на нравственные ценности человека, на проблемы воспитания, образования, на опыт народной педагогики.

Здесь же писатель коснулся злободневных проблем: экономика и нравственность, благосостояние и мораль.

632. АЙТМАТОВ Ч. Дефицит… человечности / Ч. Айтматов // Айтматов Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика. – М.: Мол. гвардия. – С. 239-246; То же // Лит. газ. – 1981. – 12 авг. – С. 11.

Писатель говорит о «вещизме», мещанстве, потребительстве, имеющих место в нашем обществе, о борьбе с этими явлениями, порождающими бездуховность.

О проблемах современной жизни идет также речь в беседах:

633. АЙТМАТОВ Ч. “Мы грузим караван идей”: [Выст. на встрече группы стратегич. видения “Россия – исламский мир” в Стамбуле] / Ч. Айтматов // Слово Кыргызстана. – 2007. – 13 февр. – С. 9.

634. АЙТМАТОВ Ч. Рубеж веков: [Ответы писателя на вопр. анкеты газ. «Моск. новости»] / Ч. Айтматов // Моск. новости. – 1998. – 21 июня. – С. 15; Утро Бишкека. – 1988. – 23 июня.

635. АЙТМАТОВ Ч. «Человечество – заложник собственных заблуждений» / Ч. Айтматов; Беседу записала Д.Орлов // Век. – 1998. – 9 окт. – С. 7.

636. АЙТМАТОВ Ч. Без надежд, иллюзий как остаться оптимистом? / Ч. Айтматов; Беседу записал Н.Шевцов // Труд. – 1998. – 10 дек.

637. АЙТМАТОВ Ч. Человечество живет пока еще авансом /Ч. Айтматов; Беседовала Э.Таранова // Независимая газ. – 2001. – 29 авг. – С. 5.

638. АЙТМАТОВ Ч. Тайна Чингисхана: [О культе личности: беседа с М.Шахановым / Ч. Айтматов; Записала О.Корабельникова] // Труд. – 2002. – 18 июля. – С. 20.

639. АЙТМАТОВ Ч. Зачем человеку совесть: беседа с Кэндзабуро Оэ / Ч. Айтматов; записала И.Ришина // Лит. газ. – 1989. – 20 дек. - №51. – С. 5.

640. АЙТМАТОВ Ч. «Хуже всего безработица…» / Ч. Айтматов; беседу записала А.Идрисова // Труд. – 2006. – 2 июня. – С. 3.

641. АЙТМАТОВ Ч. «Созерцателем себя не считаю» / Ч. Айтматов; беседу записала А.Белозерова // Труд. – 2006. – 1 июля. – С. 3.

642. АЙТМАТОВ Ч. Начиналось все замечательно… /Ч. Айтматов; Интервью запис. А.Ваксберг] // Лит. газ. – 1998. - №28 (8 июля). – С. 1-3.

643. АЙТМАТОВ Ч. Достояние вечности: Беседа с Ч.Айтматовым / Ч. Айтматов; Записал В.Андриянов // Комс. правда. – 1981. – 17 апр.

Многие публицистические работы писателя посвящены проблемам современного состояния культуры:

644. АЙТМАТОВ Ч. Жить и преумножать жизнь: [Беседа с писателем о международ. акции, провозглашенной Ген. Ассамблеей ООН по предложению ЮНЕСКО – «Всемирное десятилетие развития культуры»] /Ч. Айтматов // Сов. Киргизия. – 1988. – 2 марта.

645. АЙТМАТОВ Ч. Мы сообща возродим культуру: [Беседа о создании фонда им. Ч.Айтматова с целью поддержки развития кырг. культуры] /Ч. Айтматов // Веч. Бишкек. – 2001. – 6 июня. – С. 8.

646. АЙТМАТОВ Ч. Половина человечества плачет /Ч. Айтматов; Интервью записал А.Щербаков] // Рос. газ. – 1999. – 29 мая. – С. 7.

647. АЙТМАТОВ Ч. В ожидании прибытия XXI века… /Ч. Айтматов // Известия. – 1998. – 7 февр.

648. АЙТМАТОВ Ч. Итоги века с Ч.Айтматовым /Ч. Айтматов; Интервью зап. И.Попов // Аргументы и факты. – 2000. – №3. – С. 3.

649. АЙТМАТОВ Ч. Слышите колокол времени: [Выступл. на Форуме ЮНЕСКО] /Ч. Айтматов // Работница. – 1998. – №8. – С. 10-11.

650. АЙТМАТОВ Ч. Не я изобрел понятие «манкурт». Я его лишь воскресил: Беседа / Ч. Айтматов; Записал С.Козлов // Слово Кыргызстана. – 1997. – 2 авг. – С. 3.

651. АЙТМАТОВ Ч. Сны на разных языках: /Ч. Айтматов; Беседовала Е.Владимирова // Независимая газета. – 1997. – 17 июня. – С. 7.

652. АЙТМАТОВ Ч. Своевременность вечного: Беседа /Ч. Айтматов; Записал Д.Кыштобаев // Слово Кыргызстана. – 1995. – 26 авг. – С. 3-4.

653. АЙТМАТОВ Ч. Верю, что мы научимся говорить на одном языке жизни: / Ч. Айтматов; Интервью записала Э.Таранова // Слово Кыргызстана. – 1994. – 24 дек. – С. 3.

654. АЙТМАТОВ Ч. Разобщенность не может продолжаться бесконечно /Ч. Айтматов // Слово Кыргызстана. – 1994. – 20 сент.

655. АЙТМАТОВ Ч. «Я рад, что теперь нет ни фашизма, ни коммунизма» /Ч. Айтматов // Слово Кыргызстана. – 1992. – 15 сент.

656. АЙТМАТОВ Ч. Что следует? Давайте решать: [Докл. на I конгрессе Ассамблеи культур народов Центр. Азии в Ташкенте] / Ч. Айтматов // Слово Кыргызстана. – 1995. – 5 нояб. – С. 4-5.

Ч. Айтматов о проблемах экологии

Глубоко волнует Чингиза Айтматова одна из важнейших глобальных проблем - взаимоотношения человека и природы. Экологический аспект был важным объектом его публицистики. Восставая против потребительского отношения к природе, писатель одним из первых в кыргызской журналистике обратился к всесторонней развработке данной темы. Предполагая разумное и творческое единение человека и природы, Айтматов рассматривал эти отношения как неотъемлемую часть гуманистического мировоззрения. Острые выступления Айтматова, касающиеся кризисной ситуации в сфере природы, существенно воздействовали на рост экологического сознания читателей, создавали широкое общественное мнение.

В ряде статей, интервью писатель размышляет о нашем отношении к природе:

657. АЙТМАТОВ Ч. Иссык-Куль: обретения и потери: Интервью / Ч. Айтматов; Записал В.Хрусталев // Сов. Киргизия. – 1986. – 12 июля: фото.

658. АЙТМАТОВ Ч. Хрупкий жемчуг Иссык-Куля /Ч. Айтматов // Айтматов Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика. – М.: Мол. гвардия, 1984. – С. 228-232.

659. Айтматов Ч. В судьбе природы - наша судьба: Писатели об эколог. пробл. /Ч. Айтматов. – М.: Худож. лит., 1990. – С. 40-44.

660. АЙТМАТОВ Ч. Выступление за «Круглым» столом участников экспедиции «Арал – 18» /Ч. Айтматов // Новый мир. – 1989. – №5. – С. 204.

661. АЙТМАТОВ Ч. Жить в гармонии с природой /Ч. Айтматов // Сов. патриот. – 1989. – 7 июня; Веч. Фрунзе. – 1989. – 26 мая.

Гражданскую боль испытывает писатель по отношению к жемчужине нашего края – озеру Иссык-Куль, призывая современников сделать все, чтобы сохранить для потомков этот красивый уголок природы Киргизии. Слова писателя обращены к нам: «Иссык-Куль должен стать образцом правильных отношений человека и природы, полной гармонии в их нерасторжимом единстве и взаимодействии… Отстоять Иссык-Куль – значит отстоять кусочек Родины. Вот так надо оценивать сейчас ответственность каждого из нас за судьбу озера. Ибо доблесть сегодня не в том, чтобы побольше взять от природы, не дав ей ничто взамен, а в том, чтобы жить с природой в полном ладу, в полной гармонии».

662. В интервью, данном Чингизом Айтматовым корреспонденту журнала «Гражданская авиация» (Дорога в будущее: Интервью / Ч. Айтматов; Записала Э.Гусева // Гражданская авиация. – 1987. – №1. – С. 40-41) писатель выразил мысль о том, что отношение человека к природе является критерием гуманности, что человек на протяжении всей истории человечества пытается защитить природу от самого себя. Ч.Айтматов призывает к добру, к разумному господствованию над ней.

Взгляды писателя на отношения человека и природы отражены также в беседе:

663. АЙТМАТОВ Ч. О НЕИЗМЕННОМ в меняющемся мире: Беседа / Ч. Айтматов; Беседу вел В.Малухин // Известия. – 1986. – 27 апр.

664. АЙТМАТОВ Ч. Звездное небо отечества / Ч. Айтматов // Известия. – 1984. – 1 янв.

«Великая дума о земле и природе – это в итоге дума о человеке. Мы должны комплексно, по государственному решать наши дела на земле: какой мы ее оставим нашим детям, внукам? Будет ли она обильной, цветущей, плодоносящей? Не истощится ли дающая рука природы?». Эти вопросы сохранения природы поднимает писатель в статье. Он обращает внимание общественности на жизненную важность экологической проблемы, приводит примеры бесхозяйственного отношения человека к природе.

Статьи, речи, выступления о литературе и искусстве

Многие из написанных писателем статей о литературе и искусстве свидетельствуют о глубоком понимании основных вопросов литературы и искусства. В них Ч.Айтматов говорит о своем призвании, о литературе, об истоках писательского творчества, отстаивает гуманистические принципы искусства как свои собственные. Многие статьи объединены в разделе сборника:

665. АЙТМАТОВ Ч. Статьи, речи и выступления о литературе и искусстве. Заметки о себе / Ч. Айтматов // Айтматов Ч. В соавторстве с землею и водою…: Очерки, статьи, беседы, интервью. – Ф., 1987. – С. 65-195.

В книге мы найдем такие работы, как «Ответственность перед будущим», «Проблемы художественного мастерства», «Восхождение» и другие, написанные писателем до 1978 года.

666. АЙТМАТОВ Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика / Ч. Айтматов. – М.: Мол. гвардия. – 1984. – Из содерж.: Собор всемирной литературы: (Раздумья о литературе и искусстве). – С. 263-466.

В третьем томе собрания сочинений писателя выделен большой раздел «Собор всемирной литературы», в котором собраны публицистические материалы о литературе и искусстве, написанные в разное время.

667. АЙТМАТОВ Ч. Выступление на VII съезде писателей СССР/ Ч. Айтматов // Айтматов Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика. –

М.: Мол. гвардия, 1984. – С. 252-263 // Литературное движение советской эпохи: Материалы и док.: Хрестоматия / Сост. П.И.Пликен. – М.: Просвещение, 1986. – С. 333-335; То же: Русская советская литературная критика (1956-1983): Хрестоматия / Сост. Л.Ф.Ершов, В.П.Муромский. – М.: Просвещение, 1984. – С. 362-363; То же: Лит. газ. – 1981. – 8 июля. – С. 8; То же: Сов. Киргизия. – 1981. – 5 июля. – То же: Комсомолец Киргизии. – 1981. – 7 июля.

В выступлении на VII съезде писателей СССР Ч.Айтматов выразил мысли о роли литературы и искусства в общественной жизни и огромной ответственности художника перед современниками, о развитии литературы. «Одна из главных задач писателя – ставить диагноз нравственного состояния общества, предвидеть эволюцию в духовной атмосфере времени… – сказал писатель. – Литература и искусство призваны сохранить великие идеи гуманизма, перевести их из глобального в личный план, чтобы каждый человек был озабочен проблемами мира, как своими собственными».

668. АЙТМАТОВ Ч. Закон всемирного тяготения /Ч. Айтматов // Айтматов Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика. – М.: Мол. гвардия, 1984. – С. 263-271; То же: Лит. газ. – 1981. – 8 апр. – С. 3.

Статья написана ярко, страстно, убежденно. Писатель на страницах «Литературной газеты» излагает свое творческое кредо, высказывает точку зрения на назначение литературы и долг писателя, говорит о современной критике, ее задачах. Здесь же мы прочтем об отношении киргизского прозаика к публицистике.

О долге писателя и долге человека Ч.Айтматов говорит также в интервью:

669. АЙТМАТОВ Ч. Искусство – земля необозримая /Ч.Айтматов; Записал В.Коркин) // Вместе с партией, вместе с народом: Летопись лит.-творч. деятельности Союза писателей СССР между VI и VII съездами. – М.: Сов. писатель, 1981. – С. 237-241.

670. АЙТМАТОВ Ч. Выступление на юбилейном пленуме правления Союза писателей СССР / Под знаменем партийности и народности: Материалы юбил. пленума правл. Союза писателей СССР, посвящ. 50-летию создания Союза, сент. 1984 г. /Ч. Айтматов. – М.: Политиздат, 1984. – С. 52-56; То же: «Будем верны слову…» // Лит. Киргизстан. – 1984. – №6. – С. 3-5.

В сентябре 1984 года состоялся юбилейный пленум правления Союза писателей СССР, посвященный 50-летию создания Союза. В работе пленума принял участие и Ч.Айтматов. В своем выступлении он отметил, что советская многонациональная литература, многокорневая по происхождению и единая по духу и задачам, состоялась как принципиально новое открытие в контексте мировой литературы, выдвинув свою основополагающую творческую концепцию партийности и народности. Писатель подчеркнул, что советская литература всегда была на стороне разума, добра и гуманизма, была поборником социальной справедливости.

671. АЙТМАТОВ Ч. Эхо мира: Злободневные мечтания // Поле битвы – сердца людей: Лит., искусство, культура – борьба идей, мировоззрений, полит. систем. – М.: Худож. лит., 1987. – С. 328-334; То же // Перспектива-85: Сб. ст. о лит. наших дней. – М.: Сов. писатель, 1986. – С. 19-24; То же: Кн. обозрение. – 1987. – 16 янв. – С. 3.

Ч.Айтматов активно борется за строгий принципиальный подход к теме современности, предъявляет большие требования к современной литературе. Он пишет: «Если литература способствует преобладанию в мире главной мысли эпохи, ведущей к рождению нового сознания, к взаимопониманию между обществами, народами, отдельными людьми - это наисовременнейшая литература». «Современная литература современна настолько, насколько современен герой, ею изображаемый», - продолжает мысль автор.

672. АЙТМАТОВ Ч.Т., Федоренко Н.Т. Верховная идея нашей литературы: Диалог Ч.Айтматова и секретаря правл. Союза писателей СССР, глав. ред. журн. «Иностр. лит.». Н.Т.Федоренко /Ч. Айтматов // Лит. Киргизстан. – 1986. – №9. – С. 3-14.

Собеседники затронули ряд проблем современной литературы. Они говорили о задачах литераторов - активно способствовать сохранению мира и упрочению безопасности народов, о массовой культуре и массовой литературе, о профессиональной и социальной ответственности писателя по отношению к современникам, о гуманизме советской литературы. Ч. Айтматов выдвигает мысль о том, что духовный мир человека, его моральный, нравственный облик и мировоззрение должны определять содержание современных произведений.

673. АЙТМАТОВ Ч. Совесть не может молчать: Беседа / Ч.Айтматов; Записал В. Ниязматов // Комс. правда. – 1983. – 16 окт.; То же // Сов. Киргизия. – 1983. – 18 окт.

В беседе Ч.Айтматов ответил на ряд вопросов о назначении литературы и писателя. В частности он сказал: «Главное назначение литературы я вижу в том, чтобы она способствовала сохранению совести в человеке… Задача литературы и искусства в самых разных проявлениях, в самых разных вариациях, в формах, жанрах все равно сводится к борьбе за совесть в человеке».

Далее писатель ответил на вопрос о взаимоотношениях писателя и читателя: «Я считаю: читателя надо рассматривать как индивида. Нельзя писать для всех скопом. …Я обращаюсь к одному человеку, к личности, чтобы этот человек почувствовал, что мои мысли, переживания, страдания, надежды предназначены конкретно ему…».

О задачах писателя и роли литературы Ч.Айтматов говорит также в беседах и интервью:

674. АЙТМАТОВ Ч. Предназначение художника – оставаться независимым /Ч. Айтматов // Союз. – 1990. – №52. – С. 11,14.

675. АЙТМАТОВ Ч., Шаханов М. Стоны заблудившихся лебедей, или Тайна медуз /Ч. Айтматов // Лит. газ. – 1997. - №4. – С. 14.

676. АЙТМАТОВ Ч. Массовая литература человека не совершенствует / Ч. Айтматов; беседу вела Л.Докторова // Лит. газ. – 1997. - №41. – С. 10.

677. АЙТМАТОВ Ч. «Начиналось все замечательно…» / Ч. Айтматов; беседу вела Ваксберг А. // Лит. газ. – 1998. - №28. – С. 1,3.

678. АЙТМАТОВ Ч. Новая волна в литературе начинается, когда из тысячи выделяется один / Ч. Айтматов; беседу вела О.Славникова // Культура. – 2004. – 10 июня. – С. 4.

679. АЙТМАТОВ Ч., Икэда Д. Окрыленные свободой / Ч. Айтматов; Записал беседу В.Коркин // Дет. лит. – 1991. - №11. – С. 3-8.

680. АЙТМАТОВ Ч. Ответственность перед будущим / Ч. Айтматов // Монологи и диалоги: По страницам журнала «Вопр. лит.»: Сб. ст. В 2-х т. Т. 1. – М.: Известия, 1988. – С. 245-258.

681. АЙТМАТОВ Ч. Небо и слово (в контексте их громогласного дуэта) /Ч. Айтматов // Первый Всемирный фестиваль эпосов народов мира: Междунар. симпозиум «Пути и новые формы сокращения эпического наследия». – Б., 2008. – С. 189–197.

«Литература подлинная всегда стремилась мыслить глобально, не забывая при этом, что ее краеугольный камень – отдельная человеческая личность. Все это не может не потребовать от литературы расширения ее философского диапазона. Сегодня литературе не обойтись без сложного мировосприятия, без развернутого детального изображения психологии современника наших дней». Эти мысли киргизского писателя содержаться в статье:

682. АЙТМАТОВ Ч. Мерить дни делами / Ч. Айтматов // Сов. Киргизия. – 1981. – 23 февр.

683. АЙТМАТОВ Ч. Власть над словом: Беседа /Ч.Айтматов; Записала Л.И.Лебедева // Комсомолец Киргизии. – 1979. – 11 окт.

Беседа касалась вопросов развития современной литературы, взаимоотношений литератур разных народов, проблемы соотношения языка литературы как рода искусства и др.

684. АЙТМАТОВ Ч. Человек и мир: Диалог // Айтматов Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика. – М.: Мол. гвардия, 1984. – С. 533-564; То же: Киргизия за рубежом: Публ. сб. – Ф.: Кыргызстан, 1981. – С. 56-71.

История данной беседы такова: Хейнц Плавиус, один из ведущих критиков ГДР, приехал во Фрунзе, чтобы взять интервью у Ч.Айтматова, одного из самых популярных в ГДР советских писателей, для литературно-критического журнала «Веймарер байтраге». Интервью превратилось в многочасовую беседу. С магнитофонной ленты Х.Плавиус перевел беседу на немецкий язык. Журнал «Новый мир» опубликовал ее на русском языке, впоследствии она опубликована в данном издании. Как увидит читатель, познакомившись с ней, разговор касался не только творчества самого писателя. Собеседники затронули широкий круг проблем литератур советской, ГДР и современной мировой литературы. Сам Хейнц Плавиус так определил предмет беседы: проблемы прозы, ее сегодняшнее состояние и факторы, которые влияют на нее в 70-е годы.

В беседе Ч.Айтматов высказал свои мысли относительно задач современной литературы, о возможности искусства и литературы влиять на развитие общества, о новейших течениях в зарубежном искусстве, о реализме в литературе и искусстве, о связи литературы и кино и др.

685. АЙТМАТОВ Ч. Мы изменяем мир, мир изменяет нас; Обрести судьбу свою; Кирпичное мироздание или энергия мифа?; Возвращение легенды: Беседы /Ч.Айт-

матов; Записал В.Коркин // Коркин В. Откровение. – Ф.: Кыргызстан, 1979. – С. 10-51; То же: Айтматов Ч. В соавторстве с землею и водою… Очерки, статьи, беседы, интервью. – Ф.: Кыргызстан, 1978. – С. 373-401.

В беседе «Мы изменяем мир, мир изменяет нас» Чингиз Айтматов высказал мысли об отличии реализма современной литературы от реалистических повествований прошлого.

В беседе «Обрести судьбу свою» писатель рассуждает о долге и назначении писателя, о качествах, которые должны быть присущи писателю (разносторонней образованности, эстетической и философской грамотности), формирует свой нравственный принцип, определивший его жизненную и творческую биографию.

Беседа «Кирпичное мироздание или энергия мифа?» посвящена проблемам соотношения мифа и реальности в современной литературе. Миф, включенный в реализм, – говорит Ч.Айтматов, – это свежий ветер, наполняющий паруса времени и литературы.

В своих выступлениях по вопросам литературы Ч.Айтматов большое значение придает влиянию русской литературы, русского языка на формирование творчества писателей всех братских народов. Этому вопросу посвящены статьи, интервью:

686. АЙТМАТОВ Ч. «…Мы обрели ценности русской культуры» /Ч. Айтматов // Рус. язык и лит. в школах Кыргызстана. – 2003. – №4. – С. 1-3.

687. АЙТМАТОВ Ч. Сны на разных языках /Ч. Айтматов // Независимая газета. – 1997. – 17 июня. – С. 7.

688. АЙТМАТОВ Ч. «На пути Восток-Запад Россию никто никогда не заменит» / Ч. Айтматов // Рус. язык и лит. в школах Кыргызстана. – 1996. – №1-2. – С. 123.

689. АЙТМАТОВ Ч. Родная Россия, ты наш утренний век! /Ч. Айтматов // Свобод. горы. – 1993. – №75. – С. 8.

690. АЙТМАТОВ Ч. «Вместе с Россией на все времена!» /Ч. Айтматов // Сов. Киргизия. – 1990. – 3 окт.

691. АЙТМАТОВ Ч. «Только вместе с Россией» /Ч. Айтматов // Красная звезда. – 1990. – 20 окт.

692. АЙТМАТОВ Ч. Живи сам и дай жить другим /Ч. Айтматов // Лит. газ. – 1989. – 22 нояб. – С. 3; Сов. Киргизия. – 30 нояб.

693. АЙТМАТОВ Ч. Почва и судьба /Ч. Айтматов // Лит. газ. – 1989. – 8 нояб. – С. 3.

694. АЙТМАТОВ Ч. Актуальное интервью /Ч. Айтматов // Сов. тюркология. – 1988. – №3. – С. 114-119.

695. АЙТМАТОВ Ч. [О роли русского языка в жизни писателя] /Ч. Айтматов // Сов. культура. – 1982. – 20 июля. – С. 1.

696. АЙТМАТОВ Ч. Цена прозрения /Ч. Айтматов // Огонек. – 1987. – №28. – С. 4-9.

697. АЙТМАТОВ Ч. Человек между двумя языками /Ч. Айтматов // Айтматов Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика. – М.: Мол. гвар-

дия. 1984. – С. 346-350; То же: Айтматов Ч. В соавторстве с землею и водою: Очерки, статьи, беседы, интервью. – Ф.: Кыргызстан, 1978. – С. 107-112.

Позиция писателя по одной из важных современных проблем литературы – проблеме двуязычия – четкая и ясная. Он говорит, что «культура билингвизма даст новые потенциальные возможности в духовном развитии наших народов… Подобно тому, как у птицы два крыла, каждый человек в национальных республиках будет носителем двух языков – своего, материнского и общего для страны – русского».

Писатель много размышляет о взаимопроникновении и влиянии других литератур: «Без влияния русской литературы новописьменные литературы не могли бы в столь короткий срок достигнуть того, чего они достигли. Это безусловно. Но теперь они вступают в такую полосу исторического развития, в такие отношения, когда не только с русской литературой, но и через нее мы вступаем в контакты со всей мировой литературой». Об этом он пишет в работах:

698. АЙТМАТОВ Ч. Национальные истоки и проблемы взаимосвязей современных советских литератур // Закономерности развития новописьменных литератур и проблемы социалистического реализма. – Ф., 1985. – С. 4-11.

699. АЙТМАТОВ Ч. «Да придут к нам благородные мысли со всех сторон…»: Беседа с Ч.Айтматовым, Л.Мкртчяном, Е.Сидоровым / Ч. Айтматов; Записал К.Степанян // Лит. газ. – 1981. – 1 янв. – С. 4.

700. АЙТМАТОВ Ч. Долги души человеческой / Ч. Айтматов // Век XX и мир. – 1982. – №2. – С. 24-25.

701. АЙТМАТОВ Ч. От «Манаса» до наших дней: Беседа / Ч.Айтматовым; Записал А.Ефремов // Театр. – 1985. – №6. – С. 107-112: фото.

В беседе Ч.Айтматов рассуждает о проблемах национального и интернационального в искусстве, говорит о взаимовлиянии и взаимообогащении национальных культур; средство сохранения и развития национальных культур писатель видит в сохранении и развитии национальных языков, называет двуязычие новой формой национальной культуры. Ч.Айтматов считает необходимым совершенствовать систему литературно-художественной критики. Только при этом условии, считает он, – возможно будет полноценное существование и развитие национальных культур. Поделился писатель и своими мыслями о развитии театрального искусства, драматургии, кино.

702. АЙТМАТОВ Ч. Созвездие культур /Ч. Айтматов // Юность. – 1983. – №3. – С. 73-77.

Национальное и интернациональное в культуре – эта тема постоянно находится в центре внимания Ч.Айтматова. В статье он делится размышлениями об этом. Он говорит, что понятие интернационализма литературы уникально, рассуждает о билингвизме, о назначении родного языка в развитии народа. В статье писатель также высказывает мысли о проблеме «Герой и личность». Здесь же читатель найдет строки о развитии киргизского искусства, в частности киргизского кинематографа.

703. АЙТМАТОВ Ч. Ради наших детей: Беседа с Ч.Айтматовым, кавалером детского ордена Улыбки / Ч. Айтматов; Записала И.Пирогова // Сов. культура. – 1987. – 19 мая. – С. 2: фото.

Ч.Айтматов рассказал о своих впечатлениях от вручения ему детского ордена Улыбки, выразил свои мысли о долге писателя раскрыть перед детьми красоту мира, воспитать в них своими произведениями веру в добро и справедливость.

Много внимания уделяет писатель проблемам перевода:

704. АЙТМАТОВ Ч. «Перевод – дитя любви: Отв. на вопр. журн. «Театр» // Перевод – средство взаимного сближения народов: Худож публицистика. – М.: Прогресс, 1987. – С. 172-175.

В статье нашли свое выражение наиболее актуальные вопросы художественного перевода и определены основные его принципы. По убеждению Ч.Айтматова главный принцип перевода «заключается в том, чтобы переводить не просто словарь, фразы, но прежде всего Слово, ощущая особую, так сказать, нравственно-психологическую атмосферу, его породившую и вызвавшую».

Большое значение придает Ч.Айтматов критике. «Критика – пишет он, – одна из ипостасей литературы. Если нет настоящей критики – нет и литературы… Критика – необходимая разновидность и продолжение литературы». Эти мысли содержатся в ответах Ч.Айтматова на вопросы журнала «Дружба народов»:

705. ЛИТЕРАТУРНАЯ критика: проблемы жанра и проблемы жизни: Анкета «Дружбы народов». – 1987. – №3. – С. 216-217.

Писатель и книга…. Какова роль книги в жизни людей? Какое влияние оказывают книги на литературное творчество? Мнение Ч.Айтматова по этим вопросам мы узнаем, прочитав статьи:

706. АЙТМАТОВ Ч. Без книги человечество потеряет себя / Ч. Айтматов // Труд. – 2000. – 3 мая. – С. 4.

707. АЙТМАТОВ Ч. Писатель – совесть своего времени / Ч. Айтматов // Айтматов Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика. – М.: Мол. гвардия, 1984. – С. 271-282; То же // Лит. Киргизстан. – 1980. – №4. – С. 76.

708. АЙТМАТОВ Ч. В недрах слова / Ч. Айтматов // Культура и жизнь. – 1979. – №10. – С. 10.

709. АЙТМАТОВ Ч. Книги, открывающие нас / Ч. Айтматов // Альманах библиофила. – М.: Книга, 1979, Вып. 6. – С. 7-17.

В этих публикациях Ч.Айтматов рассказывает о любимых авторах, с большим уважением говорит о книгах. Он пишет: «Что такое хорошая книга? Это сконцентрированный опыт человеческой жизни… Когда читаешь талантливую книг, приобщаешься к человеческому опыту…».

710. АЙТМАТОВ Ч. Книга в XXI веке / Ч. Айтматов // Реквием улетающей стае. – М., 2003. – С. 36-37.

В статье писатель высказывает мысли о значении литературы в современном мире: «Сегодня традиционная литература в ее классических формах и привержен-

ности гуманистическим ценностям подвергается интенсивному давлению. С одной стороны – авангардных направлений разного толка, претендующих на обладание истиной в последней инстанции и пытающихся в очередной раз «сбросить с корабля современности» то, что не по нраву их идеологам. А с другой стороны – так называемой массовой литературы, делающей ставку на примитивное «культурное» потребительство. Надеюсь, серьезная словесность выдержит эти испытания и потрясения, будет и впредь говорить о главных проблемах бытия. Конечно, меняются условия жизни, возникают новые острые вопросы глобального порядка. И литература должна отвечать на них, если она хочет соответствовать своей высокой миссии. А поэтому должен значительно расшириться диапазон ее духовных, этических поисков».

Далее писатель сказал о роли книги: «Отказ от книги, уход в виртуальную реальность грозят человечеству как виду Homo sapiens. Поэтому думаю, что, пройдя через эти страшные искушения, преодолев их, мы вернемся к книге на новом уровне как к вектору мысли и духа. Она выживет. И еще достойно послужит».

О книге и чтении, об искусстве быть читателем говорится также в публикации:

711. АЙТМАТОВ Ч. Мужество выбора: Беседа с Ч.Айтматовым / Ч. Айтматов; Записал В. Коркин // Лит. газ. – 1979. – 24 янв. – С. 4.

Чингиз Айтматов начинал свою творческую биографию как профессиональный журналист, специальный корреспондент газеты «Правда». Ему хорошо известен труд журналиста. Неоднократно писатель высказывался по поводу журналистской деятельности, о задачах журналистики, о долге журналиста:

712. АЙТМАТОВ Ч. Выступление /Ч. Айтматов // Печать о борьбе за мир и социальный прогресс: Материалы Междунар. конф. журналистов в г. Фрунзе 22-25 сент. 1982 г. – Ф.: Кыргызстан, 1983. – С. 76-87.

Герой журналистики, – по мнению Ч.Айтматова, – как и литературы – человек. Нет ничего в нынешней жизни, чего не касалось бы око журналиста. Его поле действия, – говорит писатель, – простирается от элементарной судебной хроники до восхождения альпинистов на вершину Эвереста.

Работе рабселькоров посвящена статься:

713. АЙТМАТОВ Ч. Наше общее дело /Ч. Айтматов // Парт. жизнь. – 1984. – №4. – С. 48-51.

714. АЙТМАТОВ Ч. Быть эхом мира /Ч. Айтматов // Вопр. лит. – 1986. – №3. – С. 4-13.

В основу статьи положено выступление в октябре 1985 года на Софийской сессии Европейской академии наук, искусства и литературы, действительным членом которой являлся Ч.Айтматов. Писатель размышляет о проблемах науки, культуры и общества в современном мире. Его волнуют вопросы: как сочетаются идеалы, сформированные нашим прошлым, с новейшими требованиями научно-технической революции? На что должна быть нацелена, ориентирована наша литература, искусство в условиях технологического прогресса? К чему приведет компьютеризация экономики, быта, всех сфер нашей жизни? Поднимает писатель и проблему «Массовая

культура, современные средства массовой информации и совершенствование человеческой личности».

715. АЙТМАТОВ Ч. Разум и жизнь /Ч. Айтматов // Лит. газ. – 1984. – 19 дек. – С. 1.

В этом интервью Айтматов рассказал об участии в ассамблее Европейской академии наук, искусств и литературы в Швеции, о своем выступлении на ассамблее. В докладе «Наука и культура в меняющемся мире» писатель коснулся проблемы самобытности культур в век НТР, необходимости обратить достижения научно-технического прогресса на благо человека.

716. АЙТМАТОВ Ч. Откровенный диалог: Беседа / Ч. Айтматов; Записал В.Козлинский // Веч. Фрунзе. – 1988. – 5 нояб.

717. АЙТМАТОВ Ч. Трудный хлеб: Беседа с писателем /Ч. Айтматов; Записала А.Романенко // Театр. Жизнь. – 1982. – №17. – С. 20-21.

Из бесед мы узнаем о взглядах Ч.Айтматова на искусство театра, на проблемы драматургии, на мастерство актера и режиссера. Высказался писатель и о проблеме героя в современной драматургии, о том, как по его мнению, преломляется сегодня в кино, в театре, искусстве современное требование к личности героя.

Вопросы развития литературы и искусства в современном мире обсуждаются также в беседах:

718. АЙТМАТОВ Ч. «Искусство, увы, заблудилось» /Ч. Айтматов; записала О.Тараканова // Трибуна. – 2003. – 18 окт. – С. 8.

719. АЙТМАТОВ Ч., Базаров Г. Высокое чувство времени /Ч. Айтматов // Слово Кыргызстана. – 2003. – 12 дек. – С. 5-6.

720. АЙТМАТОВ Ч. Мы сообща возродим культуру /Ч. Айтматов // Веч. Бишкек. – 2001. – 6 июня. – С. 8.

721. АЙТМАТОВ Ч. «Наступает время духовного выздоровления» /Ч. Айтматов // Слово Кыргызстана. – 2001. – 5 окт. – С. 4.

722. АЙТМАТОВ Ч. Человек своего времени /Ч. Айтматов // Сов. Киргизия. – 1990. – 7 авг.

723. АЙТМАТОВ Ч. Жизнь и память: Беседа /Ч. Айтматов; Записал Ф.Медведев // Огонек. – 1984. – №2. – С. 18-19.

В своих выступлениях Айтматов неоднократно затрагивает самые насущные вопросы искусства, отмечает важность проблемы перенесения на экран литературных произведений и ответственность кинематографистов в выполнении этой задачи. В одной из бесед он говорит: «Сегодня кинематограф способен активно продлить жизнь книги в новом качестве, вызвать к ней особый интерес, иногда к людям таким образом приходят и позабытые, а то и совсем незнакомые произведения, становясь существенным элементом в их духовном становлении».

И далее: «…современная литература не может существовать без параллельного развития кинематографа и взаимодействия с ним. Приближается такое время, когда национальная культура, в арсенал которой не войдет собственный кинематограф,

окажется чем-то обделенной. Поэтому я рассматриваю связь писателя с кинематографом как закономерность, как эстетическую потребность времени».

Взгляды писателя на искусство кино выражены в статьях:

724. АЙТМАТОВ Ч. Точка опоры /Ч. Айтматов // Экран-81-82: Сборник. – М., 1984. – С. 14-16: фото.

725. АЙТМАТОВ Ч. Слово и экран /Ч. Айтматов // Известия. – 1980. – 14 дек.; То же // Сов. Киргизия. – 1980. – 26 дек.; То же // Комсомолец Киргизии. – 1980. – 27 дек.

726. АЙТМАТОВ Ч. В соавторстве с землею и водою…: Очерки, статьи, беседы, интервью /Ч. Айтматов. – Ф.: Кыргызстан, 1978. – 408 с. – Из содерж.: [О киноискусстве]. – С. 276-312.

727. АЙТМАТОВ Ч. Давайте думать и рисковать /Ч. Айтматов // Экран-87: Сб. ст. – М.: Искусство, 1987. – С. 8-10.

В статье Ч.Айтматов делится своими мыслями о роли и эстетической функции кино, о работе киргизского кинематографа, рассматривает фильмы Т.Океева «Потомок белого барса», Б.Шамшиева «Волчья яма», Г.Базарова «Первый», Т.Раззакова «Волны умирают на берегу».

Важно отметить роль самого Чингиза Айтматова в создании некоторых фильмов по его произведениям, в написании литературной основы фильма-сценария. Писатель часто помогает сценаристам, режиссерам и актерам в правильном прочтении своих произведений.

О работе сценариста и о влиянии кинематографа на его творчество писатель говорит в статье:

728. АЙТМАТОВ Ч. Прозу читают с экрана /Ч. Айтматов // Сов. экран. – 1968. – №16. – С. 7.

729. АЙТМАТОВ Ч., Генде-Роте В. Остановленное время? Продленная жизнь! / Ч. Айтматов // Сов. культура. – 1986. – 8 февр. – С. 4: фото.

730. АЙТМАТОВ Ч., Генде-Роте В. Быть или выглядеть?: Разговор о фотографии продолжают Ч.Айтматов и фотожурналист В.Генде-Роте /Ч. Айтматов // Сов. культура. – 1986. – 27 мая. – С. 5: фото.

В разговоре о фотографии Ч.Айтматов ответил на ряд вопросов фотожурналиста В.Генде-Роте: «Что вы думаете о взаимоотношении человека и фотографии? Признаете ли вы за фотографией право называться искусством? Какой жанр фотографии вам ближе всего?» и др. В ответах писателя мы видим его взгляд на фотографию, на долг фотографа показывать жизнь со всех сторон правдиво, без прикрас, вникать в существо современных проблем.

Об искусстве фотографа также идет речь в статье:

731. АЙТМАТОВ Ч. И знакомо, и незнакомо: [Об иск-ве фотохудожника В.Крохина] /Ч. Айтматов // Сов. фото. – 1988. – №9. – С. 24-25.

Ч. Айтматов о видных деятелях мировой культуры

Являясь активным общественным деятелем, Ч.Айтматов встречался со многими выдающимися людьми своего времени - политиками, деятелями культуры. Свои впечатления о них он изложил в ряде статей:

732. АЙТМАТОВ Ч. О Михаиле Горбачеве - Президенте и человеке /Ч. Айтматов // Сов. культура. – 1990. – 17 марта. – С. 1.

733. АЙТМАТОВ Ч. Вестник нового жития на земле /Ч. Айтматов // Реквием улетающей стаи. – М., 2003. – С. 7-16.

Ч.Айтматов видит в М.С.Горбачеве не только политика, перевернувшего мир конца XX века, но и личность, которая интересна сама по себе. С большой теплотой и уважением он пишет об этом знаменитом человеке: «Сначала несколько слов общеполитического характера. Предполагал ли Горбачев то или нет, но перестройка, его реформаторские побуждения к переоценке реального положения вещей в строго притязавшей на мировую модель классового благоустройства обнажили изнанку социализма – то, что верхи тщательно скрывали не только от внешнего мира, но и от самих себя. Но по мере того, как возрастала потребность в историческом самопокаянии, если можно так выразиться, в очищении от грехов и готовность скомпрометированного социализма начать жизнь с нового отсчета, с перестроечного ренессанса, с нового этапа самоотверженных созиданий, имя Горбачева быстро, просто стремительно обретало мировую популярность».

Ч.Айтматов глубоко убежден, что писатель должен хорошо знать творчество предшественников и впитать в себя лучшее из созданного до него. «Писателя, не усвоившего наследия прошлого, не может быть», – пишет он.

Любит киргизский прозаик толстовскую мудрость и сложность психологических его образов, ценит революционную романтику Горького и Маяковского, бесконечно дороги ему стихи Пушкина и необыкновенное человеколюбие Чехова. И не раз, в дни празднования юбилейных дат русских, советских и зарубежных писателей, деятелей искусства звучало страстное слово Ч.Айтматова:

734. АЙТМАТОВ Ч. Слово о Пушкине /Ч. Айтматов // Перспектива – 87: Сов. лит. сегодня. Сб. ст. – М.: Сов. писатель, 1988. – С. 83-87.

735. АЙТМАТОВ Ч. Выступление на вечере памяти А.С.Пушкина в Большом театре Союза СССР /Ч. Айтматов // Лит. газ. – 1987. – 11 февр. – С. 1-3; То же // Сов. культура. – 1987. – 12 февр. – С. 1-3.

Большой любовью к Пушкину проникнуто выступление Ч.Айтматова. Писатель говорит о месте А.С.Пушкина в мировой литературе, о его значении для развития культуры не только русского, но и других народов России. «Мы все, вся многонациональная советская литература стоим на пушкинском наследии», – сказал киргизский писатель.

736. АЙТМАТОВ Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика. – М.: Мол. гвардия, 1984. – 575 с. - Из содерж.: Вдохновение, мастерство: (О видных деятелях советской и мировой культуры). – С. 466-533.

В третьем томе собрания сочинений писателя помещены выступления, статьи, очерки, в которых он отдает дань уважения многим деятелям советской и мировой культуры.

В основу статьи «Караванщик совести» положена речь, произнесенная Ч.Айтматовым в Большом театре на торжественном вечере в честь 400-летия со дня рождения В.Шекспира. «Вильям Шекспир – явление общечеловеческое, – пишет киргизский прозаик. – …Шекспир как мыслитель и поэт, есть живая часть его души…».

В статье «С беспощадным реализмом», посвященной 150-летию со дня рождения Ф.М.Достоевского. Ч.Айтматов размышляет о значении великого русского писателя для современной культуры, о его заслугах перед временем прошедшим и грядущим, отмечает уникальность «этого громадного и сложного художника».

«Наш Горький» – название статьи говорит само за себя. Ч.Айтматов говорит о неоценимой роли великого пролетарского писателя в формировании молодых национальных литератур.

В статье «На гребне века» Ч.Айтматов подчеркивает огромную силу яркого, образного таланта выдающегося русского советского прозаика М.А.Шолохова. Страстная убежденность, социалистический гуманизм, подлинная партийность и народность, глубокая реалистичность и высокий художественный уровень произведений М.А.Шолохова – вот, по мнению Ч.Айтматова, то, что обуславливает огромную роль его наследия в становлении и развитии новописьменных литератур.

В публикации «Два мастера» Ч.Айтматов пишет: «Я хочу признаться читателям в своей неизменной и почтительной любви к Мухтару Ауэзову и Садриддину Айни. Оба они - явления уникальные». «Глубокое преклонение перед величиной Ауэзова» выражает киргизский писатель также в статьях «Слово об Ауэзове», «Лихая година».

Большой теплотой, любовью к творчеству и личности Расула Гамзатова проникнута статья «В них землю с небом породнишь».

«Поле его огромно» – в этой статье Ч.Айтматов выражает свое отношение к жизни и творчеству Давида Кугультинова.

С большой гордостью пишет Ч.Айтматов о своих знаменитых земляках Токтогуле Сатылганове, Саякбае Каралаеве, Суюнбае Эралиеве («Размышления у будущего памятника», «Он знал миллион строк океаноподобного «Манаса», «Открытие берега»).

В статье «Склоняю голову» киргизский писатель говорит об общемировом значении А.Т.Твардовского, называет его «одним из главных хребтов современной советской литературы».

Белорусским братом считает Ч.Айтматов Василия Быкова («Белорусский брат»).

Ряд статей Ч.Айтматова посвящен людям искусства. В публикации «К портрету художника» писатель отдает дань уважения Д.Шостаковичу, «явлением в истории со-

временного вокального искусства» считает Ч.Айтматов пение И.Архиповой («Вдохновение, мастерство»).

Творчеством замечательного мастера кино восхищается он в статье «Журавли летят…».

737. АЙТМАТОВ Ч. Творить на языке эпохи: [Размышл. о личности М. Антониони, о роли иск-ва и культ.] /Ч. Айтматов // Слово Кыргызстана. – 2007. – 24 авг. – С. 6,8.

738. АЙТМАТОВ Ч. В соавторстве с землею и водою…: Очерки, статьи, интервью /Ч. Айтматов. - Ф.: Кыргызстан, 1978. – 405 с. – Из содерж.: О видных деятелях советской и мировой культуры. – С. 195-259.

В книге собраны статьи, очерки, выступления Ч.Айтматова о А.С.Пушкине, И.С.Тургеневе, А.М.Горьком, Ф.М.Достоевском, М.А.Шолохове, Т.Сатылганове, Т.Сыдыкбекове, В.Быкове, Д.Кугультинове, Р.Гамзатове, М.Ауэзове, А.Кунанбаеве, В.Шекспире и других.

Высказывания Ч.Айтматова о видных деятелях мировой и советской культуры можно также найти в книгах и статьях:

739. АЙТМАТОВ Ч. «Долгая жизнь и короткая старость»: памяти башк. поэта М.Карима /Ч. Айтматов // Лит. газ. – 2005. – 30 нояб. – С. 8.

740. АЙТМАТОВ Ч. О Нодаре Думбадзе // Солнечное сердце: Воспомин. о Н.Думбадзе. – Тбилиси: Мерами, 1988. – С. 21-22.

741. АЙТМАТОВ Ч. [Высказывания об А.Д.Сахарове] /Ч. Айтматов // Сов. Союз. – 1990. – №1. – С. 4.

742. АЙТМАТОВ Ч. Слово о брате: [О Г.Тукае] /Ч. Айтматов // Сов. Россия. – 1988. – 12 авг.

743. «…В НИХ землю с небом породнишь…» /Ч. Айтматов // Мастерство Расула Гамзатова: Сб. ст. / Даг. фил. АН СССР. Ин-т истории яз. и лит. им. Цадасы. - Махачкала, 1986. – С. 5-11.

О стихах Расула Гамзатова.

744. Айтматов Ч. НАШ Горький /Ч. Айтматов // На все времена: Сборник. – М.: Книга, 1986. – С. 12-15.

Высказывания писателя о роли М.Горького в формировании молодых национальных литератур.

745. ПИСЬМО Ч.Айтматова о романе О.Гончара «Знаменосцы» /Ч. Айтматов // Радуга. – 1985. – №3. – С. 83-84.

746. АЙТМАТОВ Ч. ЗАЛОГ бессмертия /Ч. Айтматов // Лит. газ. – 1984. – 29 февр. – С. 3.

747. АЙТМАТОВ Ч. Мгновение вечности: [Поздравление с юбилеем Р. Рахманалиева, ученого ф-фа] /Ч. Айтматов // Слово Кыргызстана. – 2007. – 22 июня. – С. 3.

748. ДАВНИШНИЙ друг – Бек Тогисбаев /Ч. Айтматов // Простор. – 1982. – №3. – С. 50.

Вступительная статья к рассказу Б.Тогисбаева «Озеро лебедей».

749. АЙТМАТОВ Ч. ВЫСКАЗЫВАНИЯ о Мирзо Турсун-заде /Ч. Айтматов // Памир. – 1981. – 13 нояб. – №46. – С. 9.

750. АЙТМАТОВ Ч. Жизнь после жизни: [О творчестве Абая] /Ч. Айтматов // Казахст. правда. – 1995. – 12 янв.

751. АЙТМАТОВ Ч. Незабвенный образ: [О С.Муканове] /Ч. Айтматов // Казахст. правда. – 1973. – 20 апр.

752. АЙТМАТОВ Ч. Слово об Ауэзове /Ч. Айтматов // Мухтар Ауэзов – классик советской литературы. – Алма-Ата, 1980. – С. 29-30.

753. АЙТМАТОВ Ч. Внутреннее солнце поэта: [О М.Ауэзове] /Ч. Айтматов // Известия. – 1982. – 6 февр.

754. АЙТМАТОВ Ч. Абай и Ауэзов: связь времен /Ч. Айтматов // Мухтар Ауэзов: великий певец национального величия: Сб. матер. конф., посвящ. 100-летию М.Ауэзова, 4 июня 1997 г., Париж-Алматы, 1998. – С. 88-91.

755. АЙТМАТОВ Ч. Выступление к 90-летию М.Ауэзова /Ч. Айтматов // Мухтар Ауэзов и современная литература. – Алма-Ата, 1989. – С. 23-28.

756. АЙТМАТОВ Ч. МАТЕРИНСКАЯ ласка родины /Ч. Айтматов // Кн. обозрение. – 1981. – 13 нояб. – №46. – С. 9.

О повести Г.Пряхина «Интернат».

757. ЗЕМЛЯ и птица вдохновения: К 90-летию А.П.Довженко /Ч. Айтматов // Правда. – 1984. – 18 сент.

758. «КАЖДАЯ из его картин абсолютно современна» /Ч. Айтматов // Искусство кино. – 1984. – №10. – С. 77-78.

О А.П.Довженко.

Ч. Айтматов о Кыргызстане

Прочные духовные нити связывают писателя с родным краем. Ряд своих публикаций он посвятил родной Киргизии, ее людям, ее достижениям:

759. АЙТМАТОВ Ч. Хвала колониализму: Беседа о ситуации в Киргизии / Ч. Айтматов; Записал В.Самойлов // Рос. вестн. – 2002. – 16 янв. – С. 4.

760. АЙТМАТОВ Ч. Не создадим себе кумиров: [Беседа о событиях в Кыргызстане] /Ч. Айтматов // Res Publica (Общее дело). – 1995. – 9 мая.

761. АЙТМАТОВ Ч. Вороний грай над оползнем: Ош. раздумья, год спустя: [О конф. в Ош обл.] /Ч. Айтматов // Известия. – 1991. – 2 авг.

762. АЙТМАТОВ Ч., Рыспаев Б. Обращение к молодежи /Ч. Айтматов // Сов. Киргизия. – 1990. – 17 февр.

763. АЙТМАТОВ Ч. В соавторстве с землею и водою: Очерки, статьи, беседы, интервью /Ч. Айтматов . – Ф.: Кыргызстан, 1978. – 408 с. – Из содерж.: Это ваша вина, земляки!; О хлебе, о людях, о крае родном; Женщина с Тянь-Шаня; Равная среди равных; Думы на взлетной полосе; Золотые ворота; Снега на Манас-Ата.

764. АЙТМАТОВ Ч. Равная среди равных /Ч. Айтматов // Айтматов Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика. – М.: Мол. гвардия, 1984. – С. 457-466.

765. АЙТМАТОВ Ч. Ода отчей земле Ала-Тоо /Ч. Айтматов // Культура и жизнь. – 1985. – №11. – С. 8-12.

766. АЙТМАТОВ Ч. Моя Киргизия /Ч. Айтматов // Смена. – 1984. – №19. – С. 16-21.

767. АЙТМАТОВ Ч. О крае родном /Ч. Айтматов // Декор. искусство. – 1983. – №4. – С. 25-26.

768. АЙТМАТОВ Ч. Бег времени /Ч. Айтматов // Сов. Киргизия. – 1983. – 1 мая.

769. АЙТМАТОВ Ч. Я открыл свою землю…: Беседа /Ч. Айтматов; Записал В.Левченко // Лит. Киргизстан. – 1978. – №6. – С. 104-109.

Гордостью за киргизский народ, за успехи, достигнутые им за годы Советской власти, проникнуты эти строки Ч.Айтматова о родной республике.

770. АЙТМАТОВ Ч. Единение миллионов /Ч. Айтматов // Лит. газ. – 1982. – 29 дек. – С. 1.

Статья посвящена 60-летию образования СССР. На примере Киргизии писатель говорит о расцвете литературы и искусства народов СССР, о преимуществах социалистической системы.

Писатель о себе и своем творчестве

Интересны автобиографические признания Ч.Айтматова: очерки и статьи, интервью и беседы, в которых дается новый «личностный» отсвет художественным произведениям писателя. Знакомясь с его публикациями о себе и своем творчестве, мы можем проследить движение его художественной мысли – от осмысления конкретных, житейских повседневных проблем современности до осознания и постановки величайших, философских вопросов бытия:

771. АЙТМАТОВ Ч. Заметки о себе /Ч. Айтматов // Айтматов Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика. – М.: Мол. гвардия, 1984. – С. 106-118; То же // Айтматов Ч. Эхо мира: Повести. Рассказы. Публицистика. – М.: Правда, 1985. – С. 443-455; То же: Советские писатели: Автобиографии. Т. 4. – М.: Худож. лит., 1972. – С. 9-16.

Ч.Айтматов рассказывает здесь не только о своей жизни и творческом пути, об отдельных произведениях, но и касается многих важных, волнующих проблем современности, состояния и развития литературы, ее назначения.

772. ОТВЕТЬ себе; Заметки о себе; Снега на Манас-Ата /Ч. Айтматов // Айтматов Ч. В соавторстве с землею и водою…: Очерки, статьи, беседы, интервью. - Ф.: Кыргызстан, 1978. – С. 102-107; 148-157; 165-181.

В этих трех публикациях писатель описывает свою биографию, рассказывает о своих родителях, о бабушке, вспоминает о своем детстве, о родном аиле Шекер, его жителях. С чего начинается писатель? Кто закладывает «кирпичики» в мироздание его личности и таланта? Что главное в профессии литератора? На эти вопросы отвечает Ч.Айтматов.

Рассказ о детских и юношеских годах Ч.Айтматова, о родителях мы найдем также в публикациях:

773. АЙТМАТОВ Ч. Слово о матери: Нагиме Айтматовой было бы сегодня 100 лет /Ч. Айтматов // Слово Кыргызстана. – 2005. – 6 янв. – С. 11-12.

774. АЙТМАТОВ Ч. О бабушке /Ч. Айтматов // Пионер. правда. – 1989. – 23 марта.

775. АЙТМАТОВ Ч. Ответь себе /Ч. Айтматов // Айтматов Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика. – М.: Мол гвардия, 1984. – С. 340-346; То же: Семья и школа. – 1986. – №1. – С. 6-8.

Ч.Айтматов пытается проанализировать истоки своего писательского таланта, рассказывает о первых литературных опытах. Здесь же выражает свои взгляды на роль литературы и искусства в жизни общества, на назначение писателя, говорит о важности борьбы за сохранение мира.

Автобиографические сведения содержатся также в статьях:

776. АЙТМАТОВ Ч. «Пусть длится день» /Ч. Айтматов // Проф.-техн. образование. – 1986. – №9. – С. 61-63: фото.

777. АЙТМАТОВ Ч. Богатство твое и мое /Ч. Айтматов // Сов. женщина. – 1982. – №19. – С. 19.

778. АЙТМАТОВ Ч. Объяснение в любви /Ч. Айтматов // Пионер. правда. – 1978. – 19 дек.

779. ИСКУССТВО в жизни человека /Ч. Айтматов // Искусство и человек. – Ф.: Илим, 1981. – С. 15-23.

В заметках писатель касается ряда вопросов личного и творческого порядка. Он пишет о той среде, о тех людях, которые способствовали формированию писательского таланта, живо откликались на его произведения, одобряли в работе. С теплотой вспоминает Ч.Айтматов о периоде учебы на Высших литературных курсах в Москве. Прочтем мы здесь и о взглядах Ч.Айтматова на советскую литературу периода 30-70-х годов, а также узнаем мысли писателя об отношении современных людей к литературе и искусству.

780. АЙТМАТОВ Ч. ЭПОС подвига /Ч. Айтматов // Все мы – одна семья: Публицист. очерки. – Ф.: Мектеп, 1986. – С. 10-15.

Из воспоминаний писателя мы узнаем о его военном детстве, о днях, когда весть о Победе Советской Армии в Великой Отечественной войне дошла до аила Шекер. Ч.Айтматов вспоминает о том, как вчерашние подростки, дети войны, матери, вдовы, жены, раненые фронтовики встретили эту радостную весть. Свои воспоминания писатель связывает с площадью Победы во Фрунзе, которую он называет «эпосом Победы в камне и бронзе», в честь защитников Отечества.

781. АЙТМАТОВ Ч. «И слово это – вместо души моей…» // Айтматов Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика. – Ф.: Кыргызстан, 1984. – 439-457; То же: Труд. – 1984. – 27 июня.

В беседе с корреспондентом Ч.Айтматов ответил на ряд вопросов: «Как он сочетает писательский труд со служебными обязанностями, с общественной работой?»,

«Каким представляется писателю наш современник, человек и общество будущего?», «О чем пишут его читатели?», «Как к писателю приходит идея нового произведения?».

Писатель рассказал также о своей творческой лаборатории, о том, как он работает над своими произведениями.

782. АЙТМАТОВ Ч. Писатель о себе: Ответ на анкету «Юности» /Ч. Айтматов // Юность. – 1978. – №5. – С. 68-69.

В журнале «Юность» была опубликована анкета, обращенная к писателям со следующими вопросами: «Какие проблемы жизни и искусства стояли перед ВАМИ в годы вашего дебюта?», «Какие качества, олицетворяющие духовный опыт пройденных нашей страной лет, видите Вы в современной молодой литературе?». Ответы на эти вопросы Ч.Айтматова мы найдем в рекомендуемом номере журнала.

783. АЙТМАТОВ Ч. «Верю в человека»: Интервью / Ч.Айтматов; Записал О.Чечин // Студ. меридиан. – 1984. – №1. – С. 14-16.

В интервью Ч.Айтматов ответил на ряд вопросов, дающих возможность заглянуть в творческую лабораторию писателя: «Трудно ли писать на двух языках сразу?», «Как Вы стали писателем?», «Кто из классиков оказал на писателя особенно большое влияние?», «Как Вы относитесь к писателям своего поколения?» и др.

784. АЙТМАТОВ Ч. Надеюсь, я попал в свое время / Ч.Айтматов // МСН. – 2008. – 12 дек. – С. 6.

785. ЧИНГИЗ Айтматов / Ч.Айтматов // Неделя. – 1977. – №2. – С. 13.

Из беседы читатель узнает об отношении писателя к природе и обществу, какую роль играют в его творчестве детские впечатления, узнают о мнении Ч.Айтматова по таким проблемам, как «Литература и мир», «Актуальная для 70-х годов тема – испытания человека войной», «Что больше всего ценится в человеке?» и т.д.

786. АЙТМАТОВ Ч., Атрян Г. Человек планеты: Диалог Ч.Айтматова и критика Г.Атряна / Ч.Айтматов // Лит. обозрение. – 1984. – №8. – С. 35-40.

Собеседники затронули ряд интересных для читателя вопросов, касающихся мнения Ч.Айтматова об армянской литературе. Поделился писатель и своими мыслями по поводу его романа «И дольше века длится день…», объяснил свое понимание понятия «планетарное мышление», рассказал о прототипах героев своих произведений, высказал свои мысли о проблеме «национальное и интернациональное в искусстве», поделился творческими планами.

Роман Ч.Айтматова «Плаха» находится в центре внимания любителей литературы и критиков. В ряде бесед, интервью Ч.Айтматов отвечает на многочисленные вопросы читателей. Предлагаемые ниже материалы помогут лучше понять творческую и мировоззренческую позицию автора романа:

787. АЙТМАТОВ Ч. Мир стоит на пороге своего преобразования / Ч.Айтматов // Лит. Киргизстан. – 1987. – №7. – С. 92-98.

788. АЙТМАТОВ Ч. Восторжествует разум: [Беседа Ч.Айтматова с молодежью в концертной студии Останкино о романе «Плаха» / Ч.Айтматов; Записала Т.Земскова] // Трезвость и культура. – 1987. – №7. – С. 42-44: фото.

789. АЙТМАТОВ Ч. Как слово наше отзовется: [Беседа с Ч.Айтматовым о романе «Плаха» / Ч. Айтматов; Записал Н.Анастасьев] // Дружба народов. – 1987. – №2. – С. 234-246.

790. АЙТМАТОВ Ч. [Ответ писателя на письма читателей о романе «Плаха»] / Ч. Айтматов // Лит. газ. – 1987. – 18 марта. – С. 6.

791. АЙТМАТОВ Ч. Цена – жизнь / Ч. Айтматов // Лит. газ. – 1986. – 13 авг.

792. АЙТМАТОВ Ч. Все касается всех / Ч. Айтматов // Айтматов Ч. Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. Рассказы. Очерки. Публицистика. – М.: Мол. гвардия, 1984. – С. 309-319; То же: Вопр. лит. – 1980. – №12. – С. 3-14.

Большая часть статьи посвящена роману «И дольше века длится день…». Писатель размышляет об опубликованной уже вещи, побуждая читателей еще раз взглянуть на прочитанное, возвращая их к глубинной проблематике произведения. Говоря о своем романе, Ч.Айтматов связывает свое творчество с насущными задачами литературы.

Во многих статьях, беседах интервью Ч.Айтматов делится с читателями своими творческими планами, говорит о своем творчестве, о работе над произведениями:

793. АЙТМАТОВ Ч. «Человек уподобился богу, но остался варваром»: [Писатель о работе над книгой «Ковчег»] / Ч. Айтматов // Слово Кыргызстана. – 2006. – 15 июня. – С. 12.

794. АЙТМАТОВ Ч. Вселенная Айтматова: [Беседа с писателем о романе “Когда падают горы (Вечная невеста)” / Ч. Айтматов; Беседовала: А. Тастанова] // МСН. – 2008. – №5. – 25 янв. – С. 8.

795. АЙТМАТОВ Ч. «Слово чахнет и умирает, если им не делиться»: [О встрече писателя с немецкими читателями] /Ч. Айтматов // Слово Кыргызстана. - 2005. – 6 мая. – С. 12.

796. ТУЗОВ А. Мэтр приоткрыл секрет своей новой книги /А. Тузов // Вечерний Бишкек. – 2008. – 27 марта. – С. 7.

797. АЙТМАТОВ Ч. …Нет времени писать: Беседа /Ч. Айтматов; записала Н.Китаева // Гудок. – 2002. – 6 июля. – С. 8.

798. АЙТМАТОВ Ч. Богоматерь остается в снегах / Ч. Айтматов; беседу записала Ю.Васильев // Моск. новости. – 2003. – 18 февр. – С. 19.

799. АЙТМАТОВ Ч. «Виртуального романа мне не написать» / Ч. Айтматов; беседовал Люсый А. // Кн. обозрение. – 2000. - №28. – С. 5.

800. АЙТМАТОВ Ч. «Пишу роман…» / Ч. Айтматов; беседовал В.Катин // Независимая газ. – 1998. – 15 дек. – С. 8.

801. БОСТОНКУЛОВА Л. Диалог с мэтром: [На вопр. читателей “МК” отв. Ч. Айтматов] /Ч. Айтматов // МК-Кыргызстан. – 2007. – 22–29 авг. – С. 8.

802. АЙТМАТОВ Ч. “Давайте же прорастать с совестью”: [Бес. с писателем в день 60-летия / Ч. Айтматов; Записал: Л. Калашников] // Слово Кыргызстана. – 2008. – 19 дек. – С. 9.

803. БЕСЕДА Ч.Айтматова с французскими журналистами: [О романе «И дольше века длится день»] /Ч. Айтматов; Подготовил Л.Ф.Строилов // Рус. язык и лит. в школах Кыргызстана. – 1996. – №1-2. – С. 118-122.

804. АЙТМАТОВ Ч. Надо преодолевать зло, даже если оно не преодолимо /Ч. Айтматов // Торг. газета. – 1995. – 13 окт. – С. 4.

805. АЙТМАТОВ Ч. «Наше будущее – это мы…»: [Беседа о романе «Тавро Кассандры»] /Ч. Айтматов // Кут билим. – 1995. – 26 апр. – С. 4-5.

806. АЙТМАТОВ Ч. «Сокровенное слово рождается во внутренней полемике»: [Беседа о творчестве] // Лит. газета. - 1994. - 29 июня. - С. 3.

807. АЙТМАТОВ Ч. Желание рассказать / Ч. Айтматов // Лит. Кыргызстан. – 1993. – №9-10. – С. 124-129.

808. АЙТМАТОВ Ч. Наблюдаю свободные сновидения из современной жизни / Ч. Айтматов // АЗиЯ. – 1993. – дек. – №52. – С. 3.

809. АЙТМАТОВ Ч. Хотелось бы только писать / Ч. Айтматов // Слово Кыргызстана. – 1993. – 11 дек. – С. 10.

810. АЙТМАТОВ Ч. Все вернется на круги своя. Со временем / Ч. Айтматов // Слово Кыргызстана. – 1992. – 24 янв.

811. АЙТМАТОВ Ч. А что у вас? / Ч. Айтматов // Лит. газета. – 1988. – 21 сент. – С. 37.

812. АЙТМАТОВ Ч. Путь к журналу / Ч. Айтматов // Известия. – 1988. – 28 июня.

813. АЙТМАТОВ Ч. Память, устремленная в будущее /Ч. Айтматов; Публ. и комментарий В.Коркина // Смена. – 1982. – №18. – С. 2-4: фото.

Интересны суждения писателя о времени и о себе, в них раскрываются сложные нравственно-философические искания человека XX века, его сокровенный духовный мир, его бескорыстная и самоотверженная любовь к жизни, к людям, неиссякаемая вера в то, что в борьбе за социальную справедливость, за гуманизм человек обретет свое истинное достоинство.

814. АЙТМАТОВ Ч. За мир, за созидание: Беседа Ч.Айтматова с фр. критиком Ш.Арошем / Ч. Айтматов; Пер. с фр. Л.Ф.Строилова // Лит. Киргизстан. – 1983. – №3. – С. 16-18.

Во время пребывания во Франции Ч.Айтматов был гостем редакции центрального органа французских коммунистов - газеты «Юманите», где у него состоялась беседа с литературным критиком Шарлем Арошем. В журнале приводился сокращенный текст этой беседы. Тема беседы - творчество киргизского писателя, в частности, его произведение «И дольше века длится день…». Ч.Айтматов формулирует тему этого романа, раскрывает его замысел.

815. АЙТМАТОВ Ч. «Отразить весь этот сложный мир…»: Беседа с писателем / Ч. Айтматов; Записала И.Гучке (ГДР) // Лит. Киргизстан. – 1978. – №3. – С. 7-10.

В беседе Ч.Айтматов отвечает на вопросы журналиста о повести «Пегий пес, бегущий краем моря». Писатель рассказал о том, что послужило основой повести, каков был замысел, где был найден сюжет произведения, а также ответил на ряд вопросов относительно своих взглядов на литературу.

Редакторская работа, предисловия, вступительные статьи к изданиям

816. АЙТМАТОВ Ч. Предисловие к повести «Лихая година» М.Ауэзова /Ч. Айтматов // Повести и рассказы. – Алма-Ата: Жалын, 1984. – С. 191-195.

817. АЙТМАТОВ Ч. Давнишний друг – Бег Тогисбаев: [вступ. ст. к рассказу Б.Тогисбаева «Озеро лебедей»] /Ч. Айтматов // Простор. – 1982. - №3. – С. 50.

818. АНТОЛОГИЯ педагогической мысли Киргизской ССР / АПН СССР; [сост. А.И.Акулова и др.]; редкол.: М.Б.Базаркулов (отв. Ред.) и др.; [вступ. Ст. Ч.Айтматова]. – М.: Педагогика, 1988. – 363, [3] с. – Библиогр.: с. 351-360.

819. ВАГАБЗАДЕ Б. Достоинство: стихи, пьеса и поэмы / Бахтияр Вагабзаде; [авт. придисл. Ч.Айтматов; худож. А.Алекперов]. – Баку: Язычы, 1988. – 247, [1] с.: ил. – Содерж.: Стенание; Пьеса; Поэмы; Достоинство; Извините, ошибка!; Марзия; Стихотворения.

820. МАЙОР С.Ф. Завтра всегда поздно: [Размышления Ген. дир. ЮНЕСКО о пробл. человечества]: пер с исп. / Федерико Сарагоса Майор; предисл. Ч.Айтматова. – М.: Прогресс, 1989. – 318 с.

821. ДЖУСУЕВ С. Моя жизнь: стихи и поэма: пер. с кирг. / Сооронбай Джусуев; [вступ. ст. Ч.Айтматова]. – М.: Воениздат, 1990. – 142, [1] с. – Содерж.: Моя жизнь: Стихи; Красная тетрадь: Поэма.

822. КАНИКУЛЫ в стране сказок: [для сред. шк. возраста / соавт., ред.: Ахмеджан Абу-Бакар, Чингиз Айтматов, А.С.Атакишев, Спиридон Степанович Вангели и др..; сост. Н.С.Елисеева; худож. Т.А.Крутихина]. – СПб.: Лениздат, 1992. – Вып. 2. – 605, [1] с.: ил.

823. КУГУЛЬТИНОВ Д.Н. [Воскрешение]: стихотворения, поэмы-сказки: [пер. с калмыц.] / Давид Никитич Кугультинов; [вступ. статья Ч.Айтматова]. – М. Газ.-журн. об-ние «Воскресенье», [1997]. – 653 с., [1] л. портр. – Содерж.: Циклы: Стихотворения юности; Иду на суд; Жизнь и размышления; Горизонт событий; В тени дерева бо; Поэмы-сказки: Песнь чудесной птицы; Равные солнцу; Повелитель время; Бата – всадник на быке.

824. ШАХАНОВ М. Заблуждение цивилизации = The errors of civilization: (Сага о нравах эпохи) / Мухтар Шаханов; [предисл. Чингиза Айтматова; послесл. Фридриха Хитцера; пер. на англ. яз. Уолтера Мэя]. – Алматы: Єлке, 1999. – 276 с.: цв. ил.

825. АЙТМАТОВ Ч.ВЕЛИКИЙ замысел и Злой умысел: предисл. к кн. Л.Медведко и С.Медведко «Восток – дело близкое, Иерусалим – святое» /Ч. Айтматов // Лит. газ. – 2008. – 16-22 июля. – С. 3, 1 фот.

Произведения Ч. Айтматова, переведенные на языки ближнего зарубежья

Произведения Чингиза Айтматова встретили теплый прием у читателей разных национальностей. Писатель быстро приобрел известность и стал одним из тех, за чьим творчеством следят внимательно и строго. И сегодня, пожалуй, трудно назвать язык, на которой бы не были переведены его повести в странах СНГ.

Абхазский язык

826. АЙТМАТОВ Ч. Повести и рассказы / Ч. Айтматов; Пер. К.Ломиа, И.Бебиа. – Сухуми: Алашара, 1981. – 237 с.

Аварский язык

827. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Т.Кудаев. – Махачкала: Дагкнигоиздат, 1963. – 72 с.: ил.

828. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. М.Тагиров. – Махачкала: Даг. кн. изд-во, 1972. – 258 с.: ил.

829. АЙТМАТОВ Ч. Солдатенок: Рассказ/Ч. Айтматов // Бааараб байрах. – 1972. – 19 дек.

Азербайджанский язык

830. АЙТМАТОВ Ч. Избранное /Ч. Айтматов. – Болау: Гянджлик, 1990. – 501 с.

831. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: Повести / Ч. Айтматов; Пер. Д.Алибаева, Х.Алиева. – Баку: Язычы, 1980. – 228 с.: ил., портр.

832. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз: Повести /Ч. Айтматов. – Баку: Азернешр, 1965. – 525 с.: ил.

833. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз: Повести /Ч. Айтматов; Ил. А.Дадашев. – Баку: Азернешр, 1965. – 225 с.: ил.

834. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз: Повесть / Ч. Айтматов // Азербайджан. – 1963. – №7. – С. 90-113.

835. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Г.Мусаев. – Баку: Детюниздат, 1961. – 54 с.

836. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть /Ч. Айтматов; Пер. К.Мамедов // Азербайджан гянджляри. – 1961. – №4, 5, 8, 13, 15, 17, 22, 24, 27, 29, 30 дек.

837. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Дж. Алибеков. – Баку: Азенешр, 1966. – 100 с.

838. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Х.Агаева // Азербайджан. – 1979. – №5. – С. 110-127; – №6. – С. 11-51.

839. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Дж. Алибеков // Азербайджан муаллими. – 1964. – 2, 6, 9, 13, 16, 20, 27 авг.

840. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день: Роман / Ч. Айтматов. – Баку: Язычи, 1987.

841. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть /Ч. Айтматов; Пер. А.Айлисли. – Баку: Гянджлик, 1969. – 261 с.

842. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. А.Айлисли // Улдуз. – 1968. – №4. – С. 20-46; 48-49; №5. – С. 6-32.

843. АЙТМАТОВ Ч. Свидание с сыном: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. А.Юсиф-оглу // Азербайджан. – 1972. – №12. – С. 46-55.

844. АЙТМАТОВ Ч. Солдатенок: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. С.Гусейнова // Коммунист. – 1975. – 10 окт.

Алтайский язык

845. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: [Повесть] / Ч. Айтматов. – Горно-Алтайск: Горно-Алт. кн. изд-во, 1961. – 110 с.

846. АЙТМАТОВ Ч. Мелодия: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Б.Укачин. – Горно-Алтайск: Горно-Алт. кн. изд., 1961. – 111 с. Переведено также под загл.: «Джамиля».

847. АЙТМАТОВ Ч. Повести гор и степей / Ч. Айтматов; Пер. Б.Укачин. – Горно-Алтайск. Алт. кн. изд-во, Горно-Алт. отд-ние, 1964. – 218 с.

848. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов. – Горно-Алтайск: Алт. кн. изд-во, Горно-Алт. отд-ние, 1972. – 169 с.

Армянский язык

849. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. А.Сагинян; Худож. М.Р.Сосоян. – Ереван: Советакан грох, 1977. – 175 с.: ил.

850. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Сагинян. – Ереван: Советакан грох, 1977. – 175 с.: ил.

851. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повести / Ч. Айтматов; Пер. В.Есаяна. – Ереван: Советакан грох, 1980. – 168 с.

852. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день: Роман; Пегий пес, бегущий краем моря: Повесть / Ч. Айтматов. – Ереван: Советакан грох, 1983. – 448 с.

853. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. С.Авакян // Советакан граканутюн. – 1979. – №2. – С. 4-57.

854. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: [Повесть] / Ч. Айтматов. – Ереван: Айастан, 1968. – 251 с.

855. АЙТМАТОВ Ч. Солдатенок: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. М.С.Терзяна. – Ереван: Советакан грох, 1978. – 12 с.: ил.

856. АЙТМАТОВ Ч. Тополек мой в красной косынке: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. В.Хечумян, С.Авагян // Советакан гракунутюн. – 1963. – №8. – С. 21-73.

857. АЙТМАТОВ Ч. Три повести / Ч. Айтматов. – Ереван: Айастан, 1965. – 284 с.

Балкарский язык

858. АЙТМАТОВ Ч. Скачки: [Отрывок из повести «Прощай, Гульсары!» / Ч. Айтматов; Пер. К.Акаева] // Коммунизмге жол. – 1968. – 25 дек.

Башкирский язык

859. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: Повести / Ч. Айтматов. – Уфа: Башкирс. кн. изд-во, 1984. – 495 с.

860. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть /Ч. Айтматов; Пер. Н.Идельбай. – Уфа: Башкнигоиздат, 1963. – 63 с.

861. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря: Отрывок из одноимен. повести /Ч. Айтматов; Пер. Я.Якишдавлетов // Совет Башкортостаны. – 1978. – 12 дек.

862. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Отрывок из одноимен. повести /Ч. Айтматов; Пер. У.Гимадиев // Совет Башкортостаны. – 1963. – 1 сент.

863. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Отрывок из одноимен. повести / Ч. Айтматов; Пер. Ф.Мурзакеев // Совет Башкортостан. – 1978. – 19, 21-23 нояб.

864. АЙТМАТОВ Ч. Скачки: Отрывок из повести «Прощай, Гульсары!» / Ч. Айтматов; Пер. К.Акаев // Коммунизмге джол. – 1968. – 23 дек.

865. АЙТМАТОВ Ч. Тополек мой в красной косынке: Отры-вок из одноимен. повести / Ч. Айтматов; Пер. Ф.Мурзакеев // Башкортостан кызы. – 1978. – №12. – С. 8-9, 14-15.

Белорусский язык

866. АЙТМАТОВ Ч. Буранный полустанок (И дольше века длится день): Роман / Ч. Айтматов; Пер. Стралыдов. – Минск: Маст. лит., 1987. – 231 с.

867. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. И.Соколовского. – Минск: Госиздат БССР, 1962. – 98 с.

868. АЙТМАТОВ Ч. Красное яблоко: Рассказ / Ч. Айтматов // Полымя. – 1967. - №11. – С. 142-151.

869. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. С.Михальчук: Для детей старш. школ. возраста. – Минск: Мастацкая литература, 1974. – 64 с.

870. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. С.Михальчук // Полымя. – 1974. – №5. – С. 125-156.

871. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов; Пер.И.Соколовского: ил. В.Соколов. – Минск: Беларусь, 1971. – 175 с.: ил.

872. АЙТМАТОВ Ч. Солдатенок: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. В.Рубанов // Работница и сялянка. – 1982. – №8. – С. 12-13.

873. АЙТМАТОВ Ч. Солдатенок: Рассказы / Ч. Айтматов; Пер. В.Рубанова // Полымя. – 1980. – №5. – С. 114-152.

874. АЙТМАТОВ Ч. Сыпайчи: Рассказ /Ч. Айтматов // Беларусь. – 1972. - №7. – С. 21-23.

Бурятский язык

875. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Рассказы /Ч. Айтматов. – Улан-Удэ: Буряткнигоиздат, 1960. – 179 с.

Грузинский язык

876. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: Повесть /Ч. Айтматов. – Тбилиси: Накадуме, 1986. – 350 с.

877. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: [После сказки] / Ч. Айтматов; Пер. Б.Шелиа. – Тбилиси: Мерани, 1973. – 186 с.: ил.

878. ВЕРБЛЮЖИЙ глаз; Первый учитель / Ч. Айтматов; Пер.: Гиви Двалишвили. – Тбилиси: Накадуме. – 1977. – 235 с.

879. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день: Роман / Ч. Айтматов; Пер. Р.Кебуладзе. – Тбилиси: Мерани, 1983. – 299 с.

880. И ДОЛЬШЕ века длится день: [Роман] / Ч. Айтматов; Пер.: Русудан Кебуладзе // Саундже. – 1981. – №5. – С. 3-130; – №6. – С. 3-120.

881. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Б.Шелиа. – Тбилиси: Литература да хеловиеба, 1968. – 379 с.

882. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле; Прощай, Гульсары! /Ч. Айтматов. – Тбилиси: Литература да хеловиеба, 1968. – 377 с.

883. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Б.Шелиа // Мнатоби. – 1964. – №3. – С. 112-130. – №4. – С. 52-94.

884. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря: Повесть /Ч. Айтматов. – Тбилиси: Какадули, 1982. – 132 с.

885. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель /Ч. Айтматов. – Тбилиси: Ганатлеба, 1975. – 62 с.

886. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Отрывок из повести / Ч. Айтматов; Пер. Г. Боджгуа // Сахалхо ганатлеба. – 1974. – 18 янв.

887. АЙТМАТОВ Ч. ПЕРВЫЙ учитель: [Повесть] / Ч. Айтматов; Пер. с рус. яз.: Гиви Боджгуа // Маради эхо: Рассказы писателей братских республик: [Сборник]. – Тбилиси: Сабчота Сакартвело, 1977. – С. 388-436.

888. АЙТМАТОВ Ч. ПЛАХА: [Отрывок из романа] / Ч. Айтматов; Пер.: Русудан Кебуладзе // Дроша. – 1986. – №12. – С. 6-9.

889. АЙТМАТОВ Ч. ПЛАХА: [Роман] / Ч. Айтматов; Пер.: Акакий Брегадзе // Саундже. – 1988. – №3. – С. 3-122; №4. – С. 48-160.

890. АЙТМАТОВ Ч. ПЛАХА: [Роман] / Ч. Айтматов; Пер.: Акакий Брегадзе; Ред. Натела Джолохава; Худ.: Карло Пачулиа. – Тбилиси: Цицинателa, 2005. – 335с.

891. АЙТМАТОВ Ч. Повести гор и степей /Ч. Айтматов. – Тбилиси: Литература да хеловиеба, 1963. - 227 с.

892. АЙТМАТОВ Ч. Повести гор и степей / Ч. Айтматов; Пер. Г.Двалишвили, ил. З.Порихидзе. – Тбилиси: Сабчота сакартвело, 1963. – 287 с.: ил.

Рец.: Циклаури А. // Коммунисти. – 1964. – 23 мая.

893. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. В.Лаперашвили // Соплис Цховреба. – 1968. – 22 дек.

894. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: [Отрывок из повести] / Ч. Айтматов; Пер. Б.Шелиа // Ахалгазрда коммунисти. – 1966. – 23, 25, 27, 30 авг.

895. АЙТМАТОВ Ч. Солдатенок: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. Г.Баканидзе // Саундже. – 1978. – №5. – С. 170-175.

896. АЙТМАТОВ Ч. Тополек мой в красной косынке: Отры-вок из новой повести / Ч. Айтматов; Пер. М.Зубадалшвили // Литературули газети (лит. газ). – 1960. – 14 окт.

897. АЙТМАТОВ Ч. ШЕСТЕРО и седьмой: [Отрывок из романа «Плаха»] / Ч. Айтматов; Пер.: Важа Ахаладзе // Ахалгазрда комунисти. – 1986. – 20 дек.

Даргинский язык

898. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля / Ч. Айтматов; Пер. М.Гаяшдов. – Махачкала, 1972. – 78 с.

Дунганский язык

899. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть /Ч. Айтматов. – Ф.: Киргосиздат, 1962. – 51 с.

Еврейский язык

900. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть /Ч. Айтматов. – Ф.: Изд-во лит. иностр. яз., 1962. – 208 с.

Кабардинский язык

901. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. М.Сокуров, П.Шевлоков // Ошхамако. – 1962. – №3. – С. 58-91.

902. АЙТМАТОВ Ч. Свидание: [Отрывок из повести «Сын солдата» /Ч.Айтматов; Пер. Х.Ширитов] // Ошхамако. – 1965. – №3. – С. 79-89.

Казахский язык

903. АЙТМАТОВ Ч. Белое облако Чингисхана /Ч. Айтматов. – Чимкент: Каснет, 1994. – 92 с.

904. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: Повести и рассказы /Ч. Айтматов; Пер. К.Мухамеджанов, Ш.Муртазаев. – Алма-Ата: Жазуши, 1973. – 328 с.: ил.

905. АЙТМАТОВ Ч. Буранный полустанок (И дольше века длится день): Роман / Ч. Айтматов; Пер. Ш.Муртазаев. – Алма-Ата: Жалын, 1986. – 301 с.

906. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Ш.Муртазаева // Ленинчил жас. – 1963. – 26-28, 30 нояб., 3-5 дек.

907. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повести и рассказы / Ч. Айтматов. – Алма-Ата: Казгосиздат, 1978. – 452 с.: портр.

908. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля / Ч. Айтматов. – Алматы: Жазуши, 1979. – 133с.

909. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля; Белый дождь: Повести и рассказ / Ч. Айтматов; Пер. К.Нурмаканов. – Алматы: Касгосиздат, 1954. – 120 с.

910. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повести и рассказы / Ч. Айтматов; Пер. К.Нурмаханов. – Алма-Ата: Казгосиздат, 1959. – 120 с.

911. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день: Отр. из романа / Ч. Айтматов; Пер. Ш.Муртазаев // Казахстан айелдери. – 1983. – №3. – С. 14-15.

912. АЙТМАТОВ Ч. Красное яблоко: Повести и рассказы / Ч. Айтматов; Пер. Д.Казакбаев, С.Егилиев. – Алматы: Жазуши, 1986. – 400 с.

913. АЙТМАТОВ Ч. Красное яблоко: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. З.Кабдулов // Жулдыз. – 1964. – №3. – С. 27-40.

914. АЙТМАТОВ Ч. Легенда о рогатой матери-оленихе / Ч. Айтматов; Пер. К.Мухамеджанова. – Алма-Ата: Жалын, 1979. – 32 с.: ил.

915. АЙТМАТОВ Ч. Наследство: Рассказ /Ч.Айтматов; Пер. К.Мухамеджанов // Социалисттик Казахстан. – 1968. – 11, 12, 14 мая.

916. АЙТМАТОВ Ч. Ночной полив: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. К.Мухамеджанов // Социалисттик Казахстан. – 1964. – 29 февр., 3-4 марта.

917. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Ш.Муртазаева. – Алма-Ата: Жалын, 1979. – 110 с.

918. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Ш.Муртазаев. – Алматы: Жалын, 1998. – 400 с.

919. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Отрывок из повести / Ч. Айтматов; Пер А.Нуршиахов // Социалисттик Казахстан. – 1962. – 9 сент.

920. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман / Ч. Айтматов; Пер. Ш.Муртазаев. – Алматы: Жалын, 1988. – 480 с.

921. АЙТМАТОВ Ч. Повести гор и степей / Ч. Айтматов; Ил. А.Гурьев. – Алма-Ата: Казгослитиздат, 1964. – 490 с.: ил.

922. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повести и рассказы / Ч. Айтматов; Пер. Ш.Муртазаева, К.Мухамеджанова. – Алма-Ата: Жазуши, 1977. – 336 с.

923. АЙТМАТОВ Ч. Путь птицы: Повесть / Ч. Айтматов // Жулдыз. – 1963. – №6. – С. 76-90; №7. – С. 35-78.

924. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. А.Кекильбаева. – Алма-Ата: Жалын, 1977. – 127 с.

925. АЙТМАТОВ Ч. Школа Дюйшена: Повесть / Ч. Айтматов // Ленинчил жас. – 1962. – 3, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 14, 16 янв.

На русс. яз. прошла под загл.: Первый учитель.

Калмыкский язык

926. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!; Первый учитель: Повести / Ч. Айтматов; Пер. А.Бадмин. – Элиста: Калм. кн. изд-во, 1978. – 206с.

Каракалпакский язык

927. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. С.Салиев // Амударья. – 1966. – №7. – С. 2-42.

928. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. М.Сейтниязов, С.Салиев. – Нукус: Каракалпакгиз, 1962. – 91 с.

929. АЙТМАТОВ Ч. Лицом к лицу: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. У.Пиржанова // Амударья. – 1980. – №9. – С. 47-78.

930. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. К.Пирджанов // Амударья. – 1978. – №7. – С. 52-88.

931. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повесть / Ч. Айтматов. – Нукус: Каракалпакия, 1965. – 72 с.

932. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. У.Пирджанова. – Нукус, 1979. – 430 с.: ил.

933. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов // Амударья. – 1968. – №9. – С. 14-28; №10. – С. 68-82; №11. – С. 96-107; №12. – С. 92-101.

934. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. У.Пирджанова. – Нукус: Каракалпакстан, 1982. – 436 с.

Коми

935. АЙТМАТОВ Ч. Тополек мой в красной косынке: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Д.Конюхов // Бойвыв кодзув. – 1964. – №1. – С. 13-29; №2. – С. 5-22; №3. – С. 5-23.

Кумыкский язык

936. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля / Ч. Айтматов. – Махачкала: Дагест. кн. изд-во, 1974. – 67 с.

937. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Н.Джабуева. – Махачкала: Дагест. кн. изд-во, 1979. – 119 с.

Лакский язык

938. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. М.К.Алиев, И.Садыков. – Махачкала: Дагест. кн. изд-во, 1965. – 141 с.: ил.

939. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. М.К.Алиев; Ил. И.Садыков // Дусшиву. – 1964. – №1. – С. 15-83.

940. АЙТМАТОВ Ч. После сказки (Белый пароход); Джамиля: Повести / Ч. Айтматов; Пер. М.Алиев. – Махачкала: Донучпедгиз, 1984. – 165 с.

941. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. М.Алиева; Ил. В.Черемушкина. – Махачкала: Дагкнигоиздат, 1968. – 228 с.

942. АЙТМАТОВ Ч. Тополек мой в красной косынке: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. М.Алиева. – Махачкала: Дагкнигоиздат, 1971. – 153 с.: ил.

Латышский язык

943. АЙТМАТОВ Ч. Белый дождь: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. А.Балодис // Падомью яунатне (Сов. молодежь). – 1961. – 7 нояб.

944. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: (После сказки) / Ч. Айтматов; Пер. Х.Рукшанс; Ил. И.Хеммут // Звайгзис. – 1970. – №11. – С. 26-28; №12. – С. 27-30; №13. – С. 17-18; №14. – С. 17-19; №15. – С. 17-19; №16. – С. 27-30; №17. – С. 25-28; №18. – С. 14-16.

945. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз: Повести и рассказы / Ч. Айтматов. – Рига: Латвияиздат, 1964. – 313 с.: ил.

946. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. С.Балоде // Циня (Борьба). – 1961. – 30 апр., 5, 14, 19, 28, 30 мая.

947. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. С.Балоде: Ил. Г.Шейер. –Рига: Латвияиздат, 1962. – 136 с.: ил.

948. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день (Буран- ный полустанок): Роман / Ч. Айтматов; Пер. В.Эйсуле. – Рига: Лиесма, 1982. – 302 с.

949. АЙТМАТОВ Ч. Избранное / Ч. Айтматов; Пер. с рус. яз. Сост. А.Страуме. – Рига: Эвайгзис, 1980. – 245 с. – (Школ. б-ка).

950. АЙТМАТОВ Ч. Красное яблоко: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. Я.Озол // Циня. – 1964. – 5 янв.

951. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. О.Сарма. – Рига: Лиесма, 1965. – 143 с.

952. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. В.Эйсуле. – Рига: Лиесма, 1982. – 117 с.

953. АЙТМАТОВ Ч. Плач перелетной птицы: Отрывок из книги / Ч. Айтматов; Пер. В.Эйсуле // Падомью яунатне. – 1972. – 24 нояб.

954. АЙТМАТОВ Ч. После сказки: Повести и рассказы / Ч. Айтматов; Пер. С.Рукшан. – Рига: Лиесма, 1971. – 184 с.

955. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. В.Эйсуле. – Рига: Лиесма, 1967. – 228 с.

956. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. В.Эйсуле. – Рига: Лиесма, 1978. – 154 с.

957. АЙТМАТОВ Ч. Свидание с сыном; Солдатенок: Рассказы / Ч. Айтматов; Пер. В.Эйсуле // Литература ун максла. – 1975. – 22 февр. – С. 10-12.

958. АЙТМАТОВ Ч. Солдатенок: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. Г.Каналис. – Рига: Лиесма, 1975. – 31 с.: ил.

959. АЙТМАТОВ Ч. Соперники: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. В.Скара // Литература ун максла. – 1969. – 20 сент. – С. 10-11; 27 сент. – С. 4-5.

960. АЙТМАТОВ Ч. Сын солдата: Повесть / Ч. Айтматов; Ил. И.Муйжулис // Скола ун гимене. – 1966. – №2. – С. 6-8.

961. АЙТМАТОВ Ч. Сын солдата: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. М.Уит // Эдази. – 1965. – 25 апр.

Литовский язык

962. АЙТМАТОВ Ч. Плаха / Ч. Айтматов; Пер. А.Микута. – Вильнюс: Вага, 1988. – 261 с.

963. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход (После сказки): Повесть / Ч. Айтматов; Пер. В.Шульцайте. – Вильнюс: Вага, 1973. – 204 с.

Рец.: Инис Л. Сказка и повседневность /Л. Инис // Пяргале. – 1973. – №5. – С. 171-172.

964. АЙТМАТОВ Ч. Буранный полустанок (И дольше века длится день): Роман / Ч. Айтматов; Пер. Ю.Вайткус. – Вильнюс: Вага, 1983. – 334 с.

Рец.: Кашаускас Р.Столетие и один день / Р. Кашаускас // Пяргале Вильнюс. – 1984. – №6. – С. 173-187.

965. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. А.Балюлене; Ил. В.Калинаускас // Прягале. – 1963. – №6. – С. 19-42.

966. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов. – Вильнюс: Гослитиздат, 1961. – 94 с.

Рец.: Рагаускас К.Повесть о большой любви / К. Рагаускас // Прягале (Победа). – 1961. – №9. – С. 179-180.

967. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день: Фрагм. романа / Ч. Айтматов; Пер. Ю.Вайткус // Литература Ир мянас. – 1982. – 20 нояб. – С. 3.

968. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день: Отрывок из романа / Ч. Айтматов; Пер. В.Эйсуле // Циня. – 1981. – 26 июля.

969. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Е.Скаудвилайте. – Вильнюс: Вага, 1966. – 244 с.

970. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Из книги «Повести гор и степей» / Ч. Айтматов; Пер. Д.Дексните // Тарибинис мокитояс. – 1963. - 1, 4, 8, 11, 15, 18, 22, 25, 29 авг., 5, 8 сент.

971. АЙТМАТОВ Ч. Повести гор и степей / Ч. Айтматов; Пер. А.Балюлене, В.Букаускас. – Вильнюс: Гослитиздат, 1963. – 271 с. – Содерж.: Джамиля; Тополек мой в красной косынке; Верблюжий глаз; Первый учитель.

Рец.: Маркявичюс А. / А. Маркявичюс // Пяргале. – 1964. – №4. – С. 169-170.

972. АЙТМАТОВ Ч. Повести гор и степей / Ч. Айтматов. – Вильнюс: Гослитиздат, 1964.

973. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. В.Шульцайте. – Вильнюс: Вага, 1968.

Рец.: Склютаускас И. Айтматов и его герой / И. Склютаускас // Пяргале. – 1969. – №5. – С. 171-173.

974. АЙТМАТОВ Ч. Сын солдата: Рассказ / Пер. И.Яшинскайте // Швитурис. – 1978. – №20. – С. 12-13.

Марийский язык

975. АЙТМАТОВ Ч. Солдатенок: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. К.Галкина // Марий коммуна. – 1972. – 11 апр.

Молдавский язык

976. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: Повести. Для сред. школ. Возраста / Ч. Айтматов. - Кишенев: Лит. артистикэ. – 1981. – 415 с.: ил.

977. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз: Повесть // Нистру. – 1963. – №4. – С. 110-132.

978. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов. – Кишинев: Карта молдовеняске, 1964. – 307 с.

979. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. С.Сака // Тинеримя Молдовей (Молодежь Молдавии). – 1961. – 28 июня, 2, 5, 9, 12, 14, 16, 17, 26 июля.

980. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повести / Ч. Айтматов. – Кишинев: Лит. артистикэ, 1985. – 597 с.: ил. – Содерж.: Пегий пес, бегущий краем моря; Ранние журавли; Белый пароход; Прощай Гульсары!; Материнское поле; Джамиля; Первый учитель.

981. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель / Ч. Айтматов. – Кишинев, 1972. – 76 с.

982. АЙТМАТОВ Ч. Прежде всего – мир: Очерк / Ч. Айтматов; Пер. И.Герман // Нистру. – 1982. – №12. – С. 105-110.

983. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Н.Лозовская, Р.Лунгу. – Кишинев: Карта молдовеняске, 1969. – 330 с.

984. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Р.Лунгу // Нистру. – 1968. - №11. – С. 64-85; №12. – С. 41-58.

Осетинский язык

985. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Л.Туаева // Мах дуг. – 1964. – №3. – С. 14-47.

986. АЙТМАТОВ Ч. Тополек мой в красной косынке: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. М.Дзасохова. – Орджоникидзе: Ир, 1976. – 128 с.: ил.

Таджикский язык

987. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. с рус. Сорбон. – Душанбе: Маориф, 1984. – 134 с.

988. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход; Прощай, Гульсары!: Повести / Ч. Айтматов; Пер. Сорбон, Ф.Мухаммадиев; Худож. И.Самандаров. – Душанбе: Ирфон, 1978. – 304 с.: ил.

989. АЙТМАТОВ Ч. Буранный полустанок: Роман / Ч. Айтматов; Пер. Ф.Мухаммадиев. – Душанбе: Ирфон, 1985. – 368 с.: ил.

990. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Х.Ахпари // Шарки сурх. – 1963. - №4. – С. 102-127.

991. АЙТМАТОВ Ч. Воин: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. У.Халиков // Комсомоли Тоджикистон. – 1971. – 17 окт.

992. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов. – Душанбе: Ирфон, 1965. – 464 с.

993. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов. – Душанбе: Таджикгосиздат, 1961.

994. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Ф.Мухаммадиев. – Сталинабад: Таджикгосиздат, 1961. – 70 с.: ил.

995. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Ф.Мухаммадиев // Шарки сурх (Красный Восток). – 1960. – №12. – С. 77-114.

996. АЙТМАТОВ Ч. Киштин сафед (Белый пароход): Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Сорбон. – Душанбе: Маориф, 1984. – 135 с.

997. АЙТМАТОВ Ч. Красное яблоко: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. И.Касымов // Комсомоли Таджикистон. – 1964. – 5, 8 июля.

998. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повесть и рассказы / Ч. Айтматов. – Душанбе: Ирфон, 1965. – 464 с.: ил.

999. АЙТМАТОВ Ч. Млечный путь: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Б.Муртазаев, Т.Батыркулов // Комсомоли Тоджикистон. – 1964. – 3, 15 янв. – 1963. – 7, 9, 19, 24, 31 июля; 4, 11, 16, 21, 25 авг. / Ч. Айтматов; Пер. Т.Батыркулова, Б.Мурадова. – 1963. – 14, 16 июня.

1000. АЙТМАТОВ Ч. Повести: Белый пароход; Прощай, Гульсары! / Ч. Айтматов. – Душанбе: Ирфон, 1978. – 304 с.

1001. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Ф.Мухаммадиев // Садио шарк. – 1966. - №8. – С. 78-106; №9. – С. 76-109; №10. – С. 37-70; №11. – С. 65-83.

1002. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Ф.Мухаммадиев. – Душанбе: Ирфон, 1968. – 255 с.

Татарский язык

1003. АЙТМАТОВ Ч. Абуталип: Отрывок из романа «Буранный полустанок» / Ч. Айтматов; Пер. М.Харисов // Социалисттик Татарстан. – 1983. – 21-24 авг.

1004. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. М.Усманов. – Казань: Таткнигоиздат, 1962. – 88 с.

1005. АЙТМАТОВ Ч. Красное яблоко: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. Р.Зайнуллин // Кызыл тан. – 1964. – 27 окт.

1006. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Р.Зайнуллин // Кызыл тан. – 1964. – 12 янв.

1007. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Л.Халит // Азат хатын. – 1963. – №11. – С. 16-19.

1008. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. А.Еникеев // Совет эдебияты. – 1963. – №9. – С. 77-110.

1009. АЙТМАТОВ Ч. Повести / Ч. Айтматов. – Казань: Татаркнигоиздат, 1965. – 314 с.

1010. АЙТМАТОВ Ч. Повести: Прощай, Гульсары!; Материнское поле; Верблюжий глаз / Ч. Айтматов; Пер. Я.Халитова. – Казань. – Татар. кн. изд-во, 1976. – 320 с.

1011. АЙТМАТОВ Ч. Рассказ дорожного мастера / Ч. Айтматов; Пер. Х.Сарьян // Социалисттик Татарстан. – 1963. – 14 июня.

1012. АЙТМАТОВ Ч. Тополек мой в красной косынке: Отрывок из одноим. повести / Ч. Айтматов; Пер. Х.Сарьян // Азат хатын. – 1963. – №7. – С. 13-15.

Тувинский язык

1013. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Сарыг-Олл; Ил. Т.Левертовская. – Кызыл: Тувкнигоиздат, 1962. – 61 с.: ил.

1014. АЙТМАТОВ Ч. Дорогой: Отрывок из повести «Тополек мой в красной косынке» / Ч. Айтматов; Пер. М.Доржу // Шын. – 1976. – 8 февр.

1015. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Б.Л.Ондар. – Кызыл: Тувкнигоиздат, 1965. – 64 с.

1016. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. В.Б.Монгден. – Кызыл: Тувкнигоиздат, 1968. – 188 с.

1017. АЙТМАТОВ Ч. Солдатенок: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. М.Чаагай-оол // Шын. – 1973. – 25 февр.

Туркменский язык

1018. АЙТМАТОВ Ч. Встреча с сыном: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. А.Таган // Эдебият ве сунгат. – 1980. – 27 сент.

1019. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: Повести и рассказы / Ч. Айтматов. – Ашхабад: Туркменистан, 1982. – 215 с.

1020. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повести / Ч. Айтматов. – Ашхабад: Турк-менкнигоиздат, 1963. – 120 с.

1021. АЙТМАТОВ Ч. Красное яблоко: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. А.Мамедов // Эдебият ве сунгат. – 1966. – 17, 20, 24 авг.

1022. АЙТМАТОВ Ч. Лицом к лицу: Повесть / Пер. А.Иклымов // Совет эдебияты. – 1970. – №9. – С. 100-120.

1023. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повести / Ч. Айтматов. – Ашхабад: Туркменистан, 1973. – 204 с.: ил.

1024. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Б.Вельмурадов // Эдебият ве сунгат. – 1963. – 24, 27 апр., 8, 15, 22, 25, 29 мая, 1 июня.

1025. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Отрывок из повести / Ч. Айтматов; Пер. У.Пиржанов // Аму-Дарья. – 1969. - №1. – С. 54-81. – №2. – С. 23-53.

1026. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Н.Байрамова. – Ашхабад: Магарыф, 1980. – 91 с.: ил.

1027. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Повесть / Ч. Айтматов. – Ашхабад: Магарыф. – 1979. – 92 с.

1028. АЙТМАТОВ Ч. Сын воина: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. С.Гуджиков // Эдебият ве сунгат. – 1982. – 20 авг.

1029. АЙТМАТОВ Ч. Тополек мой в красной косынке: (Отрывок из повести) / Ч. Айтматов; Пер. Б.Вельмурадов // Совет Туркменистанын аяллары. – 1964. – №7. – С. 16-19.

Удмуртский язык

1030. АЙТМАТОВ Ч. Гульсары: [Отрывок из повести «Прощай, Гульсары!»] / Ч. Айтматов // Удмуртныс комсомолец. – 1966. – 16 апр.

Узбекский язык

1031. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: (После сказки): Бутакуз: Повести / Ч. Айтматов; Пер. А.Рашидова. – 2-е изд. – Ташкент: Еш гвардия. – 1977. – 206 с.

1032. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: (После сказки): Повесть / Ч. Айтматов; Пер. А.Рашидов. – Ташкент: Изд-во лит. и искусства, 1973. – 167 с.: ил.

1033. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход (После сказки): Повесть / Ч. Айтматов; Пер. А.Рашидов // Шарк юлдузи. –1972. – №3. – С. 34-73.

1034. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. А.Рашидов. – Ташкент: Гослитиздат Уз. ССР, 1961. – 87 с.: ил.

1035. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. А.Рашидов // Шарк юлдузи (Звезда Востока). – 1961. – №3. – С. 8-43.

1036. АЙТМАТОВ Ч. Избранные произведения: В 2-х т. / Ч. Айтматов; Пер. А.Рашидова. – Ташкент: изд-во лит. и искусства, 1978.

Т. 1. - Повести. – 1978. – 407 с.: ил.

Т. 2. - Повести и рассказы. – 1978. 391 с.: ил.

1037. АЙТМАТОВ Ч. Красное яблоко: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. К.Таджиева // Узбекистон маданияти. – 1964. – 26 февр.

1038. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повесть и рассказы / Ч. Айтматов; Пер. А.Рашидов. Ил. Л.Давату. – Ташкент: Изд-во «Ташкент», 1965. – 301 с.

1039. АЙТМАТОВ Ч. На реке Байдамтал: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. А.Рашидов // Шарк юлдузи. - №9. – С. 88-107.

1040. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. А.Рашидов, М.Махмудов. – Ташкент: Адабиет ва саньят нашриети, 1984. – 75 с.

1041. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель; Верблюжий глаз; Белый пароход / Ч. Айтматов. – Ташкент: Укитувчи, 1986. – 222 с.

1042. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель; Верблюжий глаз; Белый пароход: Повести / Ч. Айтматов. – Ташкент: Укитувчи, 1981. – 22 с.

1043. АЙТМАТОВ Ч. Повести / Ч. Айтматов. - Ташкент: Укитувчи, 1981. - 221с.

1044. АЙТМАТОВ Ч. Прощай, Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. А.Рашидов, А.Атаметов; Ил. И.Цыганов. – Ташкент: Изд-во худож. лит., 1969. – 207 с.: ил.

1045. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Повести / Ч. Айтматов; Пер. А.Рашидов. – Ташкент: Изд-во лит. и искусства, 1982. – 278 с.: 7 л. ил. (Б-ка дружбы. Проза народов СССР).

1046. АЙТМАТОВ Ч. Тополек мой в красной косынке: Повести / Ч. Айтматов; Пер. А.Рашидов; Ил. Э.Исхаков. – Ташкент. Изд-во худож. лит., 1969. – 542 с.: ил.

1047. АЙТМАТОВ Ч. Тополек мой в красной косынке: Повести / Ч. Айтматов. – Ташкент: Гослитиздат УзССР, 1964. – 340 с.

1048. АЙТМАТОВ Ч. Фонарщик: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. М.Хакимова // Саодат. – №9. – С. 13-16.

Уйгурский язык

1049. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля; Первый учитель: Повести / Ч. Айтматов. – Алма-Ата: Жазуши, 1979. – 133 с.

1050. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повести / Ч. Айтматов; Пер. Ш.Омарбакиева. – Алма-Ата: Жазуши, 1979. – 134 с.: ил.

Украинский язык

1051. АЙТМАТОВ Ч. Белый дождь: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. В.Козаченко // Лит. Украина. – 1971. – 8 окт.

1052. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. А.Осипчук. – Киев: Днипро, 1975. – 78 с.: ил.

1053. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. А.Осипчук. – Киев: Гослитиздат, УССР, 1961. – 49 с.: ил.

1054. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Повести / Ч. Айтматов; Пер. А.Осипчук; Ил. Г.С.Зубковский. – Киев: Днипро, 1967. – 295 с.: ил.

1055. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Н.Шумило // Витчизна. – 1977. – №10. – С. 19-69.

1056. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря; Ранние журавли: Повести / Ч. Айтматов; Пер. Н.Шумило. – Киев: Днипро. – 1978. – 159 с. – [Сер. «Романы и повести». – 1978. – Вып. 4.].

1057. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повести гор и степей / Ч. Айтматов. – Киев: Веселка, 1967. – 229 с.

1058. АЙТМАТОВ Ч. Плаха: Роман; Белый пароход: Повесть [пер. на укр. яз] / Ч. Айтматов. – Киев: Освита, 1991. – 363 с.

1059. АЙТМАТОВ Ч. Повести гор и степей: Повести / Ч. Айтматов; Пер. А.Осипчука, И.Щербина; Худож. О.Хорунжий. – Киев: Днипро, 1980. – 509 с.

1060. АЙТМАТОВ Ч. Повести гор и степей / Ч. Айтматов; Пер. И.Щербина, А. Осипчук. – Киев: Молодь, 1972. – 459 с.: ил.

1061. АЙТМАТОВ Ч. Повести гор и степей / Ч. Айтматов. – Киев: Молодь, 1972. – 459 с.

1062. АЙТМАТОВ Ч. Повести гор и степей / Ч. Айтматов; Пер. А.Осипчук, И.Щербина. – Киев: Днипро, 1969. – 477 с.: ил.

1063. АЙТМАТОВ Ч. Повести гор и степей / Ч. Айтматов; Пер. А.Осипчук, И.Щербина; Ил. З.Волковинская. – Киев: Молодь, 1964. – 308 с.: ил.

1064. АЙТМАТОВ Ч. Произведения: В 2 т. / Ч. Айтматов; Вступит. ст. Л.Новиченко. – С. 5-22. – Киев: Днипро, 1983.

Т. 1. 484 с.: ил.; Т. 2. 447 с.: ил.

1065. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. и послесл. Н.М.Шумило. - Киев: Молодь, 1979. - 286 с.: ил.

1066. АЙТМАТОВ Ч. Сын солдата: Рассказы / Ч. Айтматов; Пер. Б.Удайский // Украина // Украина. – 1971. – №42. – С. 16-17.

1067. АЙТМАТОВ Ч. Сыпайчи: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. И.Дзейко // Украина. – 1968. – №4. – С. 8-11.

Хакасский язык

1068. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов. – Абакан: Хакас. кн. изд-во, 1992. – 240 с.

1069. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов. – Абакан: Хаккнигоиздат, 1961. – 95 с.

1070. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: Отр. из повести / Ч. Айтматов // Хакас литературазы: Хрестоматия для 9 кл. сред. шк. – С. 81-94.

1071. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Повесть / Ч. Айтматов // Внеклассное чтение: Лит. хрестоматия для 6 кл. хакас. сред. шк. – Абакан: Хакас. кн. изд-во, 1997. – С. 131-165.

Чувашский язык

1072. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Л.Агаков // Таван Атал. – 1963. – №3. – С. 3-23.

1073. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Л.Агаков // Ялав. – 1963. – №8. – С. 13-16; №19. – С. 24-27; №10. – С. 14-18.

1074. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля; Тополек мой в красной косынке; Верблюжий глаз; Первый учитель / Ч. Айтматов; Пер. Л.Агаков. – Чебоксары: Чувашгосиздат, 1964. – 272 с.: ил.

Эстонский язык

1075. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: (После сказки) / Ч. Айтматов; Пер. Х.Лунк. – Таллин: Периодика, 1971. – 117 с. – Б-ка «Лооминг» №40(41).

1076. АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход: (После сказки) / Ч. Айтматов; Послеслов. М.Агатова; Худож А.Кютт. – Таллин: Ээсти раамат, 1976. – 240 с.: ил.

1077. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз: Повести и рассказы / Ч. Айтматов. – Таллин: Эстгосиздат, 1968. – 263 с.

1078. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз: Повести и рассказы / Пер. А.Тулик. – Таллин: Эстгосиздат, 1963. – 263 с.: ил. – (Книги XX века. Ленинская премия. 1963).

1079. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. А.Сивади. – Таллин: Газ.-журн. изд-во, 1960. – 46 с.

Рец.: Исаков С. Поэтичность и искренность / С. Исаков // Молодежь Эстонии. – 1963. – 3 марта.

1080. АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день: Роман / Ч. Айтматов. – Таллин: Ээсти раамат, 1983. – 287 с.

1081. АЙТМАТОВ Ч. Красное яблоко: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. К.Л.Реммельнас // Увеукогиде чайне. – 1968. – №3. – С. 10-14, 25.

1082. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле; Прощай, Гульсары! / Ч. Айтматов; Пер. Т.Пьедер, М.Лотт. – Таллин: Ээсти раамат, 1967. – 258 с.

1083. АЙТМАТОВ Ч. Пегий пес, бегущий краем моря: Повесть / Ч. Айтматов; Пер.м.Кябина. – Таллин: Ээсти раамат, 1979. – 101 с.

Рец.: Лембер Э. Поэтический рассказ о величии человеческой души / Э. Лембер // Рахма хяэль. – 1979. – 4 нояб.

1084. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повесть / Ч. Айтматов // Трудно быть учителем / Сост. А.Яасоо. – Таллин: Ээсти раамат, 1982. – С. 51-97.

1085. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: Повесть / Ч. Айтматов. – Таллин: Ээсти раамат, 1972. – 74 с.

1086. АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. П.Мытскюла. – Таллин: Ээсти раамат, 1981. – 152 с.: ил.

1087. АЙТМАТОВ Ч. Свидание с сыном / Ч. Айтматов. – Таллин: Ээсти раамат, 1983. – 23 с.: ил.

1088. АЙТМАТОВ Ч. Солдатенок: Рассказ для младш. школ. возраста / Ч. Айтматов; Пер. А.Яаксоо. – Таллин: Ээсти раамат, 1977. – 16 с.: ил.

1089. АЙТМАТОВ Ч. Сын солдата: Рассказ / Ч. Айтматов; Пер. М.Унт // Эдази. – 1965. – 25 апр.

1090. АЙТМАТОВ Ч. Тополек мой в красной косынке: Отрывок из повести / Ч. Айтматов; Пер. А.Тулик // Сирп я васар. – 1963. – 7 июня.

Якутский язык

1091. АЙТМАТОВ Ч. Илгэпээх ардак = Белый дождь: Рассказы, повесть / Ч. Айтматов. – Бичик, 2016. – 653 с. (на рус, якут яз.)

1092. АЙТМАТОВ Ч. Верблюжий глаз: Повести / Ч. Айтматов. – Якутск: Якуткнигоиздат, 1966. – 272 с.

1093. АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: [Отрывок из повести] / Ч. Айтматов; Пер. П.Афанасьев] // Кыым. – 1965. – 9, 13 окт.

1094. АЙТМАТОВ Ч. Материнское поле: [Отрывок из повести / Ч. Айтматов; Пер. М.Васильев] // Кыым. – 1965. – 25 июля; 1 авг.

1095. АЙТМАТОВ Ч. Первый учитель: [Отрывок из повести / Ч. Айтматов; Пер. С.Константинов] // Эдэр Коммунист. – 1964. – 10, 15, 17 мая.

1096. АЙТМАТОВ Ч. Сын солдата: Отрывок из повести / Ч. Айтматов // Соц. Якутия. – 1966. – 20 авг.

1097. АЙТМАТОВ Ч. Тополек мой в красной косынке: [Отрывок из повести / Ч. Айтматов; Пер. С.Константинов] // Кыым. – 1965. – 24 февр., 7 апр.

ПРОИЗВЕДЕНИЯ АЙТМАТОВА, ПЕРЕВЕДЕННЫЕ НА ЯЗЫКИ ДАЛЬНЕГО ЗАРУБЕЖЬЯ

Амхарский язык

АЙТМАТОВ Ч. Баллада о первом учителе: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Касса – М.: Прогресс, 1964.- 139с.

АЙТМАТОВ Ч. Баллада о первом учителе: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Касса – М.: Прогресс, 1965.- 139с.

АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Г. Тафете - М.: Изд-во лит. на иностр яз., 1962. - 130 с.

АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Г.Тафете - М.: Прогресс, 1975. - 130 с.

АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повести / Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1988. -192 с.

АЙТМАТОВ Ч. Ранние журавли: Повесть / Ч. Айтматов. - М.: Радуга, 1983. – 115 с.

Английский язык

AITMATOV CH. Tales of the mountains and steppes. – M.: Progress, 1977. – 289p.

Содерж.: Повести гор и степей.

AITMATOV Ch. Selected stories: Jamilay; Farewell Gulsary!; Spotty dog running along the sea-shore. – Boston & Moscow: The International acad. of Sciences, Industry education & Arts (USA); Inst. of world lit., acad. of sciences of the Russian Federation, 2000. – 350 p.

Избранные произведения: Джамиля; Прощай Гульсары! Пегий пёс бегущий краем моря.

AITMATOV C. Jamila. /Transl. by F.Solasko. – M.: Foreign Lang. Publ. House, 1960. – 86 p. (Library of Soviet shot stories).

AITMATOV CH. The Cranes Fly Early: A short novel /Transl. into Engl. by P.Ivaschenko. – M.: Raduga, 1983. – 91 p.

AITMATOV Ch. Tales of mountains and steppes. – M.: Progress, 1977. – 289p.

Содерж.: Повести гор и степей.

AITMATOV Ch. Selected stories: Jamilay; Farewell Gulsary!; Spotty dog running along the sea-shore. – Boston & Moscow: The International acad. of Sciences, Industry education & Arts (USA); Inst. of world lit., acad. of sciences of the Russian Federation, 2000. – 350 p.

Избранные произведения: Джамиля; Прощай Гульсары! Пегий пёс бегущий краем моря.

AITMATOV Ch. The Cranes Fly Early: A short novel /Transl. into Engl. by P.Ivaschenko. – M.: Raduga, 1983. – 91 p.

AITMATOV, Ch. The Day lasts more than hundred Years/ Trans. by J. French. – London: Macdonald & Co., 1983.-352 p.

AITMATOV,Ch. Farewell, Gulsary! – London, 1970

AITMATOV,Ch. The place of the skull- London; Boston, 1989

AITMATOV, Ch. Short novels. – M., 1964

AITMATOV, Ch. Jamilay. - M., 1964

Арабский язык

АЙТМАТОВ Ч. Прощай Гульсары!: Повести / Ч. Айтматов. – М.: Прогресс, 1975. – 228 с.

АЙТМАТОВ Ч. Повести / Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1983. -292 с.

АЙТМАТОВ Ч. Белый пароход; пегий пес бегущий краем моря: Повести / Ч. Айтматов. – М.: Прогресс, 1981. – 140с.

АЙТМАТОВ Ч. И дольше века длится день: Роман / Ч. Айтматов. – М.: Радуга 1989. – 388 с.

Ассами язык

АЙТМАТОВ Ч. Первый Учитель: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1989. – 100 с.

АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Худ. Литература, 1989. -87 с.

AJTMATOV C. Jemila / Kamalesvar K.Rajkhova. – Nowgong: Progressive publ., 1966. – 58 s.

Бенгальский язык

АЙТМАТОВ Ч. Повести / Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1988. – 320с.

АЙТМАТОВ Ч. Джамиля / Ч. Айтматов; Пер. Б.Бондопаддхай – Калькутта: Бимса шотобди, 1963. - 53 с.

Болгарский язык

АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повест / Ч. Айтматов; Пер. И.Васева. - София: Народна младеж, 1962. – 59 с. (Младежка книга).

АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повест / Ч. Айтматов; Прев. И.Васева. - София: Народна просвета, 1964. – 80 с.

АЙТМАТОВ Ч. Шареното куче тича край морето: Повест / Ч. Айтматов; Прев. К. Витанова. - София: Партиздат, 1978. – 111 с.

АЙТМАТОВ Ч. Рани жерави: Повести и разкази / Ч. Айтматов; Прев. М Златанова. - София: Народна култура, 1980. – 472 с.

Айтматов Ч. Денят по дълъг е от век / Ч. Айтматов; Прев. М Златанова. - София: Народна култура, 1982. – 343 с.

АЙТМАТОВ Ч. Джамиля; Първият учител; Белият параход: Повести. Перевод от руски. / Ч. Айтматов. – София: Изд-во Отечество, 1985.- 216 с., ил. –

(Избрани книги за деца и юноши.)

Венгерский язык

Ajtmatov Cs. Korai darvak / Oroszbol ford. Arvay J. - Budapest: Kozmosz, 1977. – 295 l.

Ajtmatov Cs.Korai darvak / Oroszbol ford. Arvay J. - Bratislava: Madach, 1977. – 295 l.

Aitmatov Cs. Az elso Tanito: Kisregenyek. – Buharest: Kriterion Konyvkiado, 1981. – 405 c.

Повести и рассказы: Прощай Гульсары! Джамиля; Первый учитель.

Ajtmatov Cs. A versenylo halala; Feher hajo. – Budapest: Konyvkiade,1979. – 311s.

Ajtmatov Cs. A versenylo halala; Feher hajo. – Budapest: Konyvkiade,1982. – 320s.

Ajtmatov Cs. Az evzazadnal ez a nap: Regeny. – Budapest: Europa, 1982. – 403 p.

Вьетнамский язык

Aito'matop Ts.Giamilia: Truen nui doi va thae Nguen. – Matxco'va: Nha xuat ban cau vong, 1984. – 268 c.

Греческий язык

Aitmatof Ts. I leuka me to kokkino mantili / Metafr.: G. Dentrinos. – Athina: Poseidonas, 1976. – 171 s.

Aitmatof Ts. – O protos daskalos / Metafr.: M. Harlauti. - Athina: Korontzis, 1977. – 86s.

Aitmatof Ts. – Antio Gkiolsari: Mythistorima / Metafr.: M. Harlauti. - Athina: Korontzis, 1978. – 230 s.

Aitmatof Ts. – Prosopo me prosopo / Metafr.: M. Harlauti. - Athina: Korontzis, 1979. – 77s.

Aitmatof Ts. Mia nura enas aionas. – Athina: Syghroni epochi, 1983. – 375 s.

Aitmatof Ts. To mati kamilas. – Athina: Syghroni epochi, 1983.

Aitmatof Ts. I leuka me to kokkino mantili. – Athina: Syghroni epochi, 1983. - 172 s.

Гуджарати язык

Айтматов Ч. Повести / Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1985. – 376 с.

Датский язык

Ajtmatov Dj. Vigesporet: I dag er ogsa I morgen: Roman. – M.: Sputnik; Raduga, 1985. – 392 p.

Ajtmatov Dj. Skafottet / Pa dansk ved Ole Husted Jensen . – Carvi-Sats: Forlaget Sputnik, 1987. – 366 p.

Испанский язык

Aitmatov C. Balada del primer maestro. – Buenos Aires: Cosmos, 1966

Aitmatov C. Balada del primer maestro. –Barcelona: Planeta, 1967

Aitmatov C. Mi pequeno alamo. – La Habana: Ed de Arte y Literatura, , 1973. – 324 p.

Aitmatov C. La nave blanca. – La Habana: Ed de Arte y Literatura, Inst. Cubano del Libro, 1975. – 176 p.

Итальянский язык

Ajtmatov C. Il giorno che duro piu di un secolo /Presentazione di Eridano Bazzareli/ - Milano: Mursia, 1982. – 308 p.

Ajtmatov C. Le prime cicogne ; Il cane pezzato che correva lungo la riva del mare / Trad. di C.Di Paola e S.Leone. – Milano: Mursia, 1980 – 201 p.

Ajtmatov C. Il battello bianco /Trad. di G. Venturi. – Bari: De Donato, 1978. – 189 p.

Каннада язык

Айтматов Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов. – М: Радуга, 1984. – 125 с.

Айтматов Ч. Прощай Гульсары!: Повесть / Ч. Айтматов.– М.: Прогресс, 1981. – 374с.

Кашмири язык

Айтматов Ч. Прощай Гульсары! / Ч. Айтматов. – М.: Прогресс, 1978. – 376 с.

Китайский язык

Айтматов Ч. Рассказы и повести / Ч. Айтматов. – Пекин: Вайго вэнсьюе чубаньше, 1980-1981. – (Соврем. зарубеж. лит.)

Т. 1. 1980. – 504 с.; Т. 2. 1981. – 544 с.

Айтматов Ч. И дольше века длится день / Ч. Айтматов ; Пер. Чжан Хуэйсэнь. – Пекин: Синьхуа чубаньше, 1982. – 350 с.

Айтматов Ч. Избранные рассказы / Ч. Айтматов; Пер. Ли Ган, Фэн Цзя. - Пекин: Вайго вэнсьюе чубаньше, 1984 . – 387 с. - (Б-ка зарубеж. лит. XX в.)

Айтматов Ч. Тополек мой в красной косынке / Ч. Айтматов; Пер. Ху Пин и др. – Пекин: Жэнминь вэнсьюе чубаньше, 1985. – 232 с.

Корейский язык

Айтматов Ч. Баллада о первом учителе: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Ли Бон Гир – М.: Прогресс, 1965.- 143с.

Айтматов Ч. Баллада о первом учителе: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Ли Бон Гир – М.: Прогресс, 1967.- 143с.

Айтматов Ч. Верблюжий глаз / Ч. Айтматов; Пер. Ли Вон Чу. - Пхеньян: Кымсон чхоннён чхульпхансаб 1985. – 159 с.

Курдский язык

Айтматов Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов. – М: Радуга, 1966. – 127 с.

Кхмерский язык

Айтматов Ч. Повести / Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1989. -360 с.

Лужицкий язык

Ajtmatov, C. Dzamilja / Z rusciny preloziloj Kata Malinkowa a Beno Budar, doslovo spisal Fryco Libo. – Budysin: Domovina, 1982. – 181 p.

Джамиля

Малаяламский язык

Айтматов Ч. Баллада о первом учителе: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. А.К. Рафаэля. – Тричур: Каррнт букс, 1966.- 92с.

Айтматов Ч. Джамиля: Повести / Ч. Айтматов. – М.: Прогресс, 1981. – 410 с.

Македонский язык

Айтматов Ч. Приче степа и планина / Ч. Айтматов. – Београд. – М: Вук карацит. – Прогресс, 1978. – 633 с/

Маратхи язык

Айтматов Ч. Повести гор и степей / Ч. Айтматов. - М.: Прогресс,1980.- 372с.

Айтматов Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1989. -96 с.

Монгольский язык

Айтматов Ч. Прощай Гульсары! Книга для чтения с коммент. на монг. яз. / Ч. Айтматов. – М.: «Русский язык, 1977. – 255 с.

Айтматов Ч. Хоер тууж / / Ч. Айтматов; Орчуулагч С.Бадраа. – Улаанбаатар: БНМАУ Ардын боловсролын яамны хэвлэл, 1983. – 286 с.

Айтматов Ч. Зуунаас ч урт одор (Шуургатын зорлог): Роман / Ч. Айтматов. – Улаанбаатар: Улсын Хэвлэлийн Газар, 1986. – 358 т.

Айтматов Ч. Цаазын тавцан / Ч. Айтматов. – Улаанбаатар: Улсын Хэвлэлийн Газар, 1989. – 318 т.

Немецкий язык

AUGIN AUGE
Aitmatow, Tschingis. - Zuerich: Unionsverlag, 2008, 1. Aufl.

DER WEISSE DAMPFER [Tontraeger]
Hamburg: Jumbo, Neue Medien & Verl., 2007

DER SCHNEELEOPARD [Tontraeger]
Hamburg: Jumbo, Neue Medien & Verl., 2007, Autoris. Hoerbuchfassung

DER RICHTPLATZ
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 2007, 1. Aufl.

DER SCHNEELEOPARD
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 2007, Dt. Erstausg.

LIEBESGESCHICHTEN
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 2006, 1. Aufl.

DSHAMILJA
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2006, 1. Aufl.

FRUEHE KRANICHE
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 2006, 1. Aufl.

ERZAEHLUNGEN
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Zweitausendeins, 2004

GOLDSPUR DER GARBEN
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 2004, 1. Aufl.

DER WEISSE DAMPFER
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2004, 1. Aufl. dieser Ausg.

DAS KASSANDRAMAL
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 2004, 1. Aufl.

DSHAMILJA
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 2004

Ein Tag länger als ein Leben
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 2003, Vollst. erw. Ausg.

DU MEINE PAPPEL IM ROTEN KOPFTUCH [Tontraeger]
[Berlin]: Der Audio-Verl., 2003

ERZÄHLTE KINDHEIT in der Literatur des 20. Jahrhunderts
Stuttgart: Calwer Verl., 2003

DU MEINE PAPPEL IM ROTEN KOPFTUCH
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 2003, 1. Aufl.

DSHAMILJA
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2002, 1. Aufl. dieser Ausg.

LIEBESGESCHICHTEN
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 2002, Sonderausg., 1. Aufl.

DER ERSTE LEHRER [Tontraeger]
München: Kunstmann, 2001.

FRUEHE KRANICHE
Ajtmatov, Čingiz. - [Muenchen]: Goldmann, 2001, Genehmigte Taschenbuchausg., 1. Aufl.

LIEBESERKLAERUNG AN DEN BLAUEN PLANETEN
Hofheim/Ts.: Bahá'í-Verl., 2000, Gekuerzte Sonderausg.

LIEBESGESCHICHTEN
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 2000, Sonderausg., 1. Aufl.

DAS WIEDERSEHEN MIT DEM SOHN [Tontraeger]
Freiburg [Breisgau]: Audiobuch, [1999].

VERLEIHUNG DES ALEKSANDR-MEN-PREISES / 1998. An Tschingis Aitmatow
1999.

FRUEHE KRANICHE
Ajtmatov, Čingiz. - Muenchen: Goldmann, [1999], Taschenbuchausg.

FERNE HEIMAT KIRGISIEN
Muenchen: Knesebeck, 1999, Orig.-Ausg.

LIEBESGESCHICHTEN
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., c 1998.

KINDHEIT IN KIRGISIEN
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 1998.

LIEBESGESCHICHTEN
Ajtmatov, Čingiz. - Rheda-Wiedenbrueck: Bertelsmann-Club, 1998, Ungekuerzte Buchgemeinschafts-Lizenzausg.

JOHANNES NIKEL, KUNST WILL ERZAEHLEN!
Bad Homburg: Buecher und Nachrichten, 1998

DSHAMILJA
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1998, 1. Aufl. dieser Ausg.

MEIN LEBENSZIEL IST DAS SCHAFFEN
Winsen/Luhe: Boldt, 1998

DER JUNGE UND DAS MEER
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin, [Teltower Str. 14F]: H. Wendland, 1997.

DAS KASSANDRAMAL
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 1997, 1. Aufl.

GOLDSPUR DER GARBEN
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 1997, 1. Aufl.

AKBARA UND ANDERE MAERCHEN
Ajtmatov, Čingiz. - Leipzig: Faber und Faber, 1997

DIE TRAEUME DER WOELFIN
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 1996, 1. Aufl.

DSHAMILJA
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1995], [17. Aufl.]

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1995, 1. Aufl.

Ein Tag laenger als ein Leben
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 1995, Vollst., erw. Ausg., 1. Aufl.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1995], [17. Aufl.].

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1995, Autorisierte Ausg., 1. Aufl.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1995], [2. Aufl.]

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1995], [16. Aufl.]

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1995, 30. Aufl.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1995, 1. Aufl.

Čingiz Ajtmatov: Ein Tag laenger als ein Leben
Wieland, Karin. - Heidelberg: Groos, 1994

Das Kassandramal
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 1994

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1994], [15. Aufl.]

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1994], [3. Aufl.]

Die weisse Wolke des Tschinggis Chan
Ajtmatov, Čingiz. - Zürich: Unionsverl., 1994

Das Maerchen von der gehoernten Hirschmutter
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin, Teltower Str. 14F: H. Wendland, 1993

Der Junge und das Meer
Ajtmatov, Čingiz. - [Muenchen]: Goldmann, [1993 ?], Genehmigte Taschenbuchausg.

Liebeserklaerung an den blauen Planeten
Ajtmatov, Čingiz. - Stuttgart: Horizonte, 1993, 1. Aufl.

Die Klage des Zugvogels
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 1993, 1. Aufl.

Aug in Auge
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 1993, 1. Aufl.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1993], [14. Aufl.]

Čingiz Ajtmatov
Chlebnikov, Boris. - Muenchen: Ed. Text und Kritik, 1993

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1993, 1. Aufl. dieser Ausg.

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1993, 1. Aufl.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1993], [13. Aufl.]

Der Junge und das Meer
Ajtmatov, Čingiz. - Muenchen: Goldmann, [1992], Genehmigte Taschenbuchausg., 8. Aufl.

Du meine Pappel im roten Kopftuch
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 1992, 4. Aufl.

Friedrich Rückert - Vorlaeufer einer neuen Zeit
Wuerzburg: ERGON-Verl., 1992

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Insel-Verl., [1992], [2. Aufl.]

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - Zürich: Unionsverl., 1992

Fruehe Kraniche
Ajtmatov, Čingiz. - Muenchen: Goldmann, 1992, Ungekürzte Ausg., 1. Aufl.

Begegnung am Fudschijama
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 1992

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1992, 29. Aufl.

Der Junge und das Meer
Ajtmatov, Čingiz. - [Muenchen]: Goldmann, [1992], Ungekuerzte Ausg., genehmigte Taschenbuchausg. in Grossschr., 1. Aufl.

Abschied von Guelsary
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 1992, 1. Aufl.

Ein Tag länger als ein Leben
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., c 1991

Der Richtplatz
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 1991, 1. Aufl.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1991], [12. Aufl.]

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - [Frankfurt (Main)]: Suhrkamp, [1991], [15. Aufl.]

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1991], [11. Aufl.]

Ein Tag, laenger als ein Leben
Plenzdorf, Ulrich. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1991, 1. Aufl.

Der erste Lehrer
Ajtmatov, Čingiz. – Muenchen: Kunstmann, 1990

Die Richtstatt
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verl. Volk und Welt, 1990, 6. Aufl.

Fruehe Kraniche
Ajtmatov, Čingiz. - [Muenchen]: Goldmann, 1990, Genehmigte Taschenbuchausg., 3. Aufl.

Dshamila
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 1990, Einzige vom Autor autoris. Ausg., 4. Aufl.

Der Junge und das Meer
Ajtmatov, Čingiz. - [Muenchen]: Goldmann, [1990], Genehmigte Taschenbuchausg., 3. Aufl.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 1990, Einzige vom Autor autoris. dt. Ausg., 1. Aufl.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Insel-Verl., 1990, 1. Aufl.

Dshamilja und zwei weitere Liebesgeschichten
Ajtmatov, Čingiz. - Stuttgart: Dt. Buecherbund, [1990 ?]

Die Klage des Zugvogels
Ajtmatov, Čingiz. - Zürich: Unionsverl., 1990

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - [Frankfurt (Main)]: Suhrkamp, [1990], [14. Aufl.]

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1990], [10. Aufl.]
Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1990], [9. Aufl.]

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1989, 28. Aufl.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1989], [8. Aufl.]

Aug in Auge
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 1989

Richtplatz Literatur
Rehburg-Loccum: Evang. Akad. Loccum, Protokollstelle, 1989, 1. Aufl.

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - [Frankfurt (Main)]: Suhrkamp, [1989], [13. Aufl.]

Die Richtstatt
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Volk u. Welt, 1989, 5. Aufl. (2. Aufl. Broschur)

Der Junge und das Meer
Ajtmatov, Čingiz. - [Muenchen]: Goldmann, [1989], Genehmigte Taschenbuchausg., 1. Aufl.

Die Richtstatt
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Buchclub 65, 1989, 1. Aufl.

Der Junge und das Meer
Ajtmatov, Čingiz. - Muenchen: Bertelsmann, 1989, Neuausg.

Frühe Kraniche
Ajtmatov, Čingiz. - Muenchen: Bertelsmann, 1989, Neuausg.

Frühe Kraniche
Ajtmatov, Čingiz. - [Muenchen]: Goldmann, [1989], Genehmigte Taschenbuchausg., 1. Aufl.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1989], [7. Aufl.]

Die Richtstatt
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verl. Volk u. Welt, 1989, 4. Aufl.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1989], [6. Aufl.]

Abschied von Guelsary
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverlag, 1989

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverlag, 1989, 2. Aufl.
Zur Funktion und aesthetischen Realisierung der Gestalten von Kindern und Jugendlichen im kuenstlerischen Schaffen Čingiz Ajtmatovs
Uhlig, Heike. – 1988

Mein Land
Fischerhude: Verl. Atelier im Bauernhaus, c 1988

Zeit der Woelfe
Plenzdorf, Ulrich. - Berlin: Henschelverl. Kunst u. Gesellschaft, [1988 ?]

DIE EXISTENZFRAGE DER MENSCHHEIT IN KUENSTLERISCHER SICHT - Tschingis Aitmatows literarische Werke als Beitrag zur Friedenserziehung
Steinmar, Antje-Kristina. – 1988

DEM SCHOEPFERTUM EIN WEITES FELD EROEFFNEN
Moskau: APN-Verl., 1988

Der Richtplatz
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Büchergilde Gutenberg, 1988

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1988, 224. - 233. Tsd.

Die Richtstatt
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verl. Volk u. Welt, 1988, 3. Aufl.

Die Richtstatt
Ajtmatov, Čingiz. - Leipzig: Reclam, 1988, 1. Aufl.

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1988, 7. - 11. Tsd.

Dshamila
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Aufbau-Verl., 1988, 1. Aufl.

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - [Frankfurt (Main)]: Suhrkamp, [1988], [12. Aufl.]

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Gütersloh: Bertelsmann-Club, 1988

Notizen ueber mich
Ajtmatov, Čingiz. - [Zuerich]: Unionsverl., 1988, Sonderdr. zum 60. Geburtstag von Tschingis Aitmatow am 12. Dezember 1988

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1988], [5. Aufl.]

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1988], [4. Aufl.]

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 1988, Einzige vom Autor autoris. dt. Ausg.

Weltwirtschaft und Gesellschaft
Wien: Europa-Verl., 1988

Der Tag zieht den Jahrhundertweg
Ajtmatov, Čingiz. - Leipzig: Reclam, 1988, 2. Aufl.

Fruehe Kraniche
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verl., 1988, Ungekuerzte Ausg., 38. - 41. Tsd.

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - [Frankfurt (Main)]: Suhrkamp, [1988], [11. Aufl.]

Ein Tag länger als ein Leben
Ajtmatov, Čingiz. - Muenchen: Beck, 1988
Ein Tag laenger als ein Leben
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verl., 1988, Ungekürzte Ausg., 43. - 47. Tsd.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1988, 218. - 223. Tsd.

Die Richtstatt
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verl. Volk u. Welt, 1988, 2. Aufl. (1. Aufl. Broschur)

Schiffbruch
Muenchen: Droemer Knaur, 1988, Orig.-Ausg.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1988], [3. Aufl.]

Der Junge und das Meer
Ajtmatov, Čingiz. - Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 1988, 39. - 44. Tsd.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, [1988], [2. Aufl.]

Der Tag zieht den Jahrhundertweg
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verl. Volk u. Welt, 1988, 8. Aufl., (1. Aufl. Orientalische Bibliothek)

Die Richtstatt
Spesivcev, Vjatscheslav. - Berlin: Henschel, [1988]

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1988, 1. Aufl.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1988, 1. Aufl.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1988, 211. - 217. Tsd.

Fruehe Kraniche
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verl., 1988, Ungekürzte Ausg., 31. - 37. Tsd.

Zeit der Woelfe
Plenzdorf, Ulrich. - Berlin: Henschelverlag, Henschel-Schauspiel, 1988, Als unverkaeufl. Ms. Vervielfaeltigt

Die Richtstatt
Aitmatov, Čingiz. - Berlin: Henschelverlag, Henschel-Schauspiel, 1988, Als unverkaeufl. Ms. Vervielfaeltigt

Karawane des Gewissens
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverlag, 1988, 2. Aufl.

Menschheitsfragen, Maerchen, Mythen
Gutschke, Irmtraud. - Halle: Mitteldeutscher Verlag, 1988, 2. Aufl.

Ein Tag laenger als ein Leben
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verl., 1987, Ungekürzte Ausg., 36. - 42. Tsd.

Weisser Regen
Ajtmatov, Čingiz. - Leipzig: Reclam, 1987, 3. Aufl.

Der Junge und das Meer
Ajtmatov, Čingiz. - Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 1987, 34. - 38. Tsd.

Die Richtstatt
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verl. Volk u. Welt, 1987, 1. Aufl.

Du meine Pappel im roten Kopftuch
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverl., 1987, 2. Aufl.

Ein Tag laenger als ein Leben
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verl., 1987, Ungekürzte Ausg., 31. - 35. Tsd.

Ein Tag laenger als ein Leben
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Buechergilde Gutenberg, 1987

Fruehe Kraniche
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Fischer, 1987, Ungekuerzte Ausg., 26. - 30. Tsd.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1987, 186. - 210. Tsd.

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - [Frankfurt (Main)]: Suhrkamp, [1987], [10. Aufl.]

Der Junge und das Meer
Ajtmatov, Čingiz. - Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 1987, 29. - 33. Tsd.

Künstlerischer Wettbewerb zu Tschingis Aitmatow Der Tag zieht den Jahrhundertweg - Leipzig, 1987.

Djamila
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Volk und Wissen, 1987, Ausg. 1974, 7. Aufl.

Abschied von Guelsary
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverlag, 1987, 4. Aufl.

Der Richtplatz
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverlag, 1987, 2. Aufl.

Ein Tag, laenger als ein Leben
Plenzdorf, Ulrich. - Berlin: Henschel-Verlag Kunst u. Gesellschaft, [1986]

Ein Tag laenger als ein Leben
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verl., 1986, Ungekürzte Ausg., 26. - 30. Tsd.

Dshamila
Ajtmatov, Čingiz. - Leipzig: Insel-Verlag, 1986, 3. Aufl., [31. - 45. Tsd.]

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1986, 165. - 185. Tsd.

Ein Tag laenger als ein Leben
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verl., 1986, Ungekürzte Ausg., 21. - 25. Tsd.

Der Tag zieht den Jahrhundertweg
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verl. Volk u. Welt, 1986, 7. Aufl.

Menschheitsfragen, Maerchen, Mythen
Gutschke, Irmtraud. - Halle: Mitteldeutscher Verlag, 1986

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - [Frankfurt (Main)]: Suhrkamp, [1986], [9. Aufl.]

Der Tag zieht den Jahrhundertweg
Ajtmatov, Čingiz. - Leipzig: Reclam, 1986, 1. Aufl.

Der Junge und das Meer
Ajtmatov, Čingiz. - Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 1986, 24. - 28. Tsd.

Der Tag zieht den Jahrhundertweg
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verl. Volk u. Welt, 1986, 6. Aufl.

Die Traeume der Woelfin
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverlag, 1986, 1. vollst. dt. Ausg., 2. Aufl.

Du meine Pappel im roten Kopftuch
Ajtmatov, Čingiz. - Zuerich: Unionsverlag, 1986

Fruehe Kraniche
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Buechergilde Gutenberg, 1985

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - [Frankfurt (Main)]: Buechergilde Gutenberg, 1985

Djamila
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Volk und Wissen, 1985, Ausg. 1974, 6. Aufl.

Fruehe Kraniche
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1985, 2. Aufl.

Die Traeume der Woelfin
Ajtmatov, Čingiz. - Neuss: Damnitz-Verlag im Verl. Plambeck, 1985

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1985, 145. - 164. Tsd.

Der Junge und das Meer
Ajtmatov, Čingiz. - Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 1985, 20. - 23. Tsd.

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1985

Ein Tag laenger als ein Leben
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verlag, 1985, Ungekürzte Ausg., 16. - 20. Tsd.

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - [Frankfurt (Main)]: Suhrkamp, [1985], [8. Aufl.]

Der Weg des Schnitters
Ajtmatov, Čingiz. - Muenchen: Weismann, 1985, 1. Aufl., 1. - 5. Tsd.

Die Schaffensevolution Čingiz Ajtmatovs
Latchinian, Adelheid. – 1985

Fruehe Kraniche
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Kinderbuchverlag, 1985, 3. Aufl.

Der Tag zieht den Jahrhundertweg
Spesivcev, Vjatscheslav. - Berlin: Henschelverl. Kunst u. Ges., [1984]

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1984, 125. - 134. Tsd.

Zu Erzaehlweisen in der sowjetischen kleinen Prosa (Povest') ueber den Grossen Vaterlaendischen Krieg im Zeitraum der siebziger Jahre, untersucht am Beispiel ausgewaehlter Werke von Daniil Granin, Čingis Ajtmatov und Vasil'Bykov
Falke, Baerbel. – 1984

Abschied von Guelsary
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1984, 6. Aufl.

Der Junge und das Meer
Ajtmatov, Čingiz. - Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 1984, 16. - 19. Tsd.

Der Tag zieht den Jahrhundertweg
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1984, 5. Aufl., (1. Aufl. Broschur)

Novellen, Erzaehlungen, Autobiographie
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1984, 6. Aufl.

Weisser Regen
Ajtmatov, Čingiz. - Leipzig: Reclam, 1984, 2. Aufl.

Ein Tag laenger als ein Leben
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verlag, 1984, Ungekürzte Ausg., 11. - 15. Tsd.

Fruehe Kraniche
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verlag, 1984, Ungekürzte Ausg., 11. - 15. Tsd.

Der Tag zieht den Jahrhundertweg
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1984, 4. Aufl. 204.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1984, 115. - 124. Tsd.

Der Tag zieht den Jahrhundertweg
Spesivzev, Vjatscheslav. - Berlin: Henschelverlag, Henschel-Schauspiel, 1984, Als unverkaeufl. Ms. Vervielfaeltigt

Fruehe Kraniche
Ajtmatov, Čingiz. - Gütersloh: Bertelsmann-Club [u.a.], [1983?]

Fruehe Kraniche
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1983, 1. Aufl.

Fruehe Kraniche
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verlag, 1983, Ungekuerzte Ausg.

Der Tag zieht den Jahrhundertweg
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1983, 3. Aufl. (1. Aufl. Ex libris Volk u. Welt)

Der Junge und das Meer
Ajtmatov, Čingiz. - Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 1983

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - [Frankfurt (Main)]: Suhrkamp, 1983, 7. Aufl.

Ein Tag laenger als ein Leben
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verlag, 1983, Ungekuerzte Ausg.

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1983, 105. - 114. Tsd.

Der Tag zieht den Jahrhundertweg
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1982, 2., geringfuegig veraend. Aufl.

Džamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Budyšin: Ludowe Nakładnistwo Domowina, 1982, 2., přehladany nakł.

Weisser Regen
Ajtmatov, Čingiz. - Leipzig: Reclam, 1982, 1. Aufl.

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - [Frankfurt (Main)]: Suhrkamp, 1982, 6. Aufl., 48. - 55. Tsd.

Der Tag zieht den Jahrhundertweg
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Buchclub 65, 1982, Berecht. Ausg.

Djamila
Aitmatov, Čingiz. - Berlin: Volk und Wissen, 1982, 5. Aufl.

Das Kamelauge
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Neues Leben, 1982

Der Tag zieht den Jahrhundertweg
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk und Welt, 1982, 1. Aufl.

Ein Tag laenger als ein Leben
Ajtmatov, Čingiz. - Muenchen: Bertelsmann, 1981

Djamila
Ajtmatov, Čingiz. - Leipzig: Insel-Verlag, 1981, 2. Aufl., [21. - 30. Tsd.]

Der Weg des Schnitters
Ajtmatov, Čingiz. - Leipzig: Reclam, 1981, 5. Aufl.

Scheckiger Hund, der am Meer entlanglaeuft
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Aufbau-Verlag, 1980, 1. Aufl.

Novellen aus Mittelasien
Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1980, 1. Aufl.

Fuenf Erzaehlungen ueber die Liebe
Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1980, 1. Aufl.

Fruehe Kraniche
Ajtmatov, Čingiz. - Muenchen: Bertelsmann, 1980

Der erste Lehrer
Ajtmatov, Čingiz. - Muenchen: Weismann, 1980, 1. Aufl., 1. - 3. Tsd.

Abschied von Guelsary
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1980, 5. Aufl.

Novellen, Erzaehlungen, Autobiographie
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1980, 5. Aufl.

Fruehe Kraniche
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Kinderbuchverlag, 1980, 2. Aufl.

The silenced vision
Ponomareff, Constantin V.. - Frankfurt am Main, Bern, LasVegas: Lang, 1979

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag der Nation, 1979, 1. Aufl.

Djamila
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Volk und Wissen, VEB, 1979, 4. Aufl., Ausg. 1974

Der Weg des Schnitters
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt am Main: Roederberg-Verlag, 1979, 1. Aufl.

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk und Welt, 1979, 3. Aufl.

Der Weg des Schnitters
Ajtmatov, Čingiz. - Leipzig: Reclam, 1979, 4. Aufl.

Fruehe Kraniche
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1978, 2. Aufl.

Der Junge und das Meer
Ajtmatov, Čingiz. - Guetersloh: Bertelsmann, 1978

Novellen, Erzaehlungen, Autobiographie
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1978, 4. Aufl.

Abschied von Guelsary
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1978

Novellen, Erzaehlungen, Autobiographie
Ajtmatov, Čingiz. - Leipzig: Dt. Zentralbuecherei fuer Blinde, [1977], Nachdr., zum Zwecke d. Grossausg. Gekürzt

Dshamila
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1977, 2. Aufl., (1. Aufl. Sonderausg.)

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1977, 2. Aufl.

Der Junge und das Meer
Ajtmatov, Čingiz. - Muenchen: Bertelsmann, 1977

Am Fluß Baidamtal
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Neues Leben, 1977

Fruehe Kraniche
Aitmatov, Čingiz. - Berlin: Kinderbuchverlag, 1977, 1. Aufl.

Proschaj, Gul'sary!
Ajtmatov, Čingiz. - Moskva: Izdatel'stvo "Russkij Jazyk", 1976

Der Weg des Schnitters
Ajtmatov, Čingiz. - Leipzig: Reclam, 1976, 3. Aufl.

Fruehe Kraniche
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1976, 1. Aufl.

Abschied von Guelsary
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1976, 3. Aufl.

Novellen, Erzaehlungen, Autobiographie
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1976, 3. Aufl.

Auf dem Fudschijama
Ajtmatov, Čingiz. - Kassel-Wilhelmshoehe: Baerenreiter-Verlag Voetterle, Schauspielvertrieb, [circa 1975]

Djamila
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Volk und Wissen, VEB, 1975, Schulausg.

Abschied von Guelsary
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1975, 2. Aufl.

Novellen, Erzaehlungen, Autobiographie
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1975, 2. Aufl.

Djamila
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Volk und Wissen, 1975, [2. Aufl.]

Djamila
Ajtmatov, Čingiz. - Leipzig: Insel-Verlag, 1974, 1. Aufl.

Abschied von Guelsary
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1974, 1. Aufl.

Novellen, Erzaehlungen, Autobiographie
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1974, 1. Aufl.

Abschied von Guelsary. Der weiße Dampfer. Ueber Literatur
Aitmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk und Welt, 1974, 1. Aufl.

Džamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Budyšin [Bautzen]: Ludowe Nakładnistwo Domowina, 1973, 1. nakład.

Djamila
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verl. Volk u. Welt, (1973), 3. Aufl.

Djamila
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk u. Welt, 1972, Schulausg. 2. Aufl.

Djamila
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag der Nation, 1972

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt (am Main): Suhrkamp, [1972], 1. Aufl.

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - [Frankfurt (Main)]: Suhrkamp, 1972, 1. Aufl.

Tschingis Aitmatow: “Abschied von Gulsary”
Poerschke, Doris. - Leipzig: Stadt- u. Bezirksbibliothek, 1972

Der weisse Dampfer
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag Volk und Welt, 1971, 1. Aufl.

Djamila
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verl. Volk u. Welt, (1971)

Djamila
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verlag der Nation, 1970

Roman-Zeitung / H. 239. Leb wohl, Gulsary
1969

Leb wohl, Gulsary!
Aitmatov, Čingiz. - Berlin: Verl. Volk u. Welt, 1969

Abschied von Gulsary
Ajtmatov, Čingiz. - Wien: Die Buchgemeinde, [1968]

Abschied von Gulsary
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Buchclub 65, 1968, Berechtigte Ausg.

Abschied von Gulsary
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verl. Kultur u. Fortschritt, 1968

Wirf die Fesseln ab, Gulsary
Ajtmatov, Čingiz. - Duesseldorf: Diederichs, (1967)

Methodische Buchbesprechungen / 10. Am wilden Ufer 1965

Der erste Lehrer
Ajtmatov, Čingiz. - Leipzig: Insel-Verl., 1965, [1. - 10. Tsd.]

Goldspur der Garben
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: Verl. Kultur u. Fortschritt, 1964

Djamila
Ajtmatov, Čingiz. - Moskau: Verl. Progress, 1964

Der Weg des Schnitters
Ajtmatov, Čingiz. - Leipzig: Reclam, 1964

Kleine Jugendreihe / Jg. 13, 1962. / H. 4. Das @Kamelauge
1962

Dshamilja
Ajtmatov, Čingiz. - Frankfurt a.M.: Insel-Verl., 1962

Djamila
Ajtmatov, Čingiz. - Berlin: VEB Verl. Kultur u. Fortschritt, 1960

Непальский язык

Айтматов Ч. Первый Учитель: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1989. – 106 с.

Айтматов Ч. Прощай Гульсары! / Ч. Айтматов. – М.: Прогресс, 1979. – 320 с.

Нидерландский язык

Aitmatow Ts. Haar eerste meester /Uit het Russisch vert. door M. Vilssing- M.: Progress, 1964- 91 blz.

Aitmatow Ts. Haar eerste meester /Uit het Russisch vert. door M. Vilssing- M.: Progress; Amsterdam: Pegasus, 1965. - 91 blz.

Ajtmatov Ts. Afscheid van Goelsary / Vert. door R. Pieters. – Amsterdam: Pegasus, 1981 – 280 blz.

Ajtmatov Ts. Afscheid van Goelsary / Uit het Russsisch vertaaid door Roel Pieters. Vormgeving door A.D.Soeima. – M.: Progres, 1980. – 278 c.

Норвежский язык

Ajtmatov C., Muhamedzanov K. Utferd til Fujiyama: Drama I 2 arter / Overs. Av O.Rytter. – Oslo: Det Norske teatret, 1976. – 104 p.

Ория язык

Айтматов Ч. Первый Учитель / Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1985. – 102 с.

Айтматов Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1984. -95 с.

Айтматов Ч. Прощай Гульсары! / Ч. Айтматов. – М.: Прогресс, 1979. – 280 с.

Панджаби язык

Айтматов Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Прогресс, 1978. - 108 с.

Персидский язык

Айтматов Ч. Первый Учитель. Прощай Гульсары! / Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1988. – 266 с.

Айтматов Ч. Белый пароход; пегий пес бегущий краем моря: Повести / Ч. Айтматов. – М.: Прогресс, 1981. – 256с.

Польский язык

Ajtmatow Cz. Matczyne pole /Prze.Krystyna, Latoniowa. – Warszawa: Wydawnictwo TPPR “Wspolpraca”, 1985. – 124 S .

Португальский язык

Aitmatov Tch. Novelas.-M.: Raduga, 1987. – 234p

Aitmatov Tch. O Cao Malhado a Beira-Mar Correndo: Novela.-M.: Raduga, 1988. – 128p.

Пушту язык

Айтматов Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов . – М.: Радуга, 1978. –135 с.

Румынский язык

Aitmatov C. Cocorii timpuri /In romaneste de Nicolae Iliescu. – Bucuresti: Albatros, 1977. – 140 p.

Aitmatov, C. O zi mai lunga decit veacul: Roman. – Busuresti: Univers, 1983. - 352 p.

Aitmatov Cingiz. Esafodul/ In romaneste de Nicolae Iliescu. – Bucuresti: Editura Univers, 1991. – 320 p.

Сингальский язык

Айтматов Ч. Баллада о первом учителе: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Прогресс, 1966.- 97с

Айтматов Ч. Баллада о первом учителе: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1983.- 119с.

Айтматов Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Прогресс, 1972. - 242 с.

Айтматов Ч. Баллада о первом учителе: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1983.- 119с.

Словацкий язык

Ajtmatov C. Dzamila/ Prelozila Elena Kriskova, dosl.napis.Edita Gromowa. – Bratislava: Tatran, 1979. – 181 s.

Джамиля

Ajtmatov C. Dzamila/ Prelozila Elena Kriskova, dosl.napis.Jan Stevcek Bratislava: Pravda, 1982. – 187 s.

Джамиля

Ajtmatov, C. Tavie oko. – В кн.: Blizke dial’ky. Bratislava, 1977, p. 74- 113.

Ajmatov, C. Den Dlhsi ako l’udsky vek/Stanicka Burkova, prelosila Elena Kriskova. – Bratislava: Tatran, 1983. -294 S.

Суахили язык

Айтматов Ч. Повести / Ч. Айтматов . – М.: Радуга, 1988. – 392с.

Айтматов Ч. Баллада о первом учителе: Повесть / Ч. Айтматов; Пер. Мефтаха Иди Каренга – М.: Прогресс, 1965.- 106 с.

Aitmatov Ch. Majuto mjukuu / Imetafsiriwa na Bi Thureya Kassim. – M.: Maendeleo, 1979. – 135 c.

Тамильский язык

Айтматов Ч. Баллада о первом учителе: Повесть /Ч. Айтматов Пер. Т.Пандияна. – Мадрас: Нью сенчури, 1966.- 96 с.

Айтматов Ч. Первый Учитель: Повесть /Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1988. – 136 с.

Айтматов Ч. Джамиля / Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1983. –207 с.

Айтматов Ч. Джамиля: Повесть. – М.: Радуга, 1987. – 104 с.

Телугу язык

Айтматов Ч. Баллада о первом учителе: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Прогресс, 1968.- 104 с

Айтматов Ч. Материнское поле / Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1983. – 172 с.

Турецкий язык

Aytmatov Cengıs. Ilk orgetmen / cev.H. Aliosmanoglu. – Istanbul: Aga oglu yayinevi, 1976. – 104 s.

Aytmatov Cengıs. Çün usar yuzil olur / Ruscadan cev.H. Aliosmanoglu. – Istanbul: Afa, 1982. – 127 s.

Aytmatov Cengıs. Deve gosu / Ruscadan cev.M.Osgul. – Istanbul: Cem, 1982.

Aytmatov Cengıs. Cemile / Fransizcadan cev. S. Hulusi – Istanbul: Afa, 1982. – 83 s.

Aytmatov Cengıs. Çün Olur Asra Bedel. – Istanbul: Ötüken, 1991. – 432 p.

Aytmatov Cengıs. Çün Olur Asra Bedel. – 2. Basım. - Istanbul: Ötüken, 1993. – 432 p.

Aytmatov Cengıs. Çün Olur Asra Bedel. – 3. Basım. - Istanbul: Ötüken, 1995. – 432 p.

Aytmatov Cengıs. Çün Olur Asra Bedel. – 4. Basım. - Istanbul: Ötüken, 1996. – 432 p.

Aytmatov Cengıs. Gün Olur Asra Bedel. – 5. Basım. - Istanbul: Ötüken, 1997. – 432 p.

Aytmatov Cengıs. Çün Olur Asra Bedel. – 6. Basım. - Istanbul: Ötüken, 1998. – 432 p.

Aytmatov Cengıs. Çün Olur Asra Bedel. – 7. Basım. - Istanbul: Ötüken, 1999. – 432 p.

Aytmatov Cengıs. – Kader Ağı (Kıyamat) / Çevıren Nedamettın Boncukçu. –Ankara: T.C.Kültür Bakanlığı, 1993. – 560 p.

Ajtmatov Ts. Dsjengis-khans hvite sky / Oversatt fra russisk av Jan Brodal. – Oslo: Tiden Norsk Forlag, 1993. – 124 S.

Ajtmatov Cingiz. Popravisko. – Bratislava: Smena, 1988. – 318 S.

Aytmatov Cengıs. – Çocukluğum / Almancdan Çevıren Muhammet Mertek.- Istanbul: Harisan, 2002. – 134 p.

Aytmatov Cengıs. Kassandra Damgası: Roman /Rusça'dan Çevıren Prof. Dr. Ahmet Pıverdıoğlu. – Istanbul: Ötüken, 1997.- 123p.

Aytmatov Cengıs. Toprak Ana. – Istanbul: Ötüken, 1995. – 143 p.

Aytmatov Cengıs. Toprak Ana. – 2.Basım. – Istanbul: Ötüken, 1996. –143 p.
Aytmatov Cengıs. Toprak Ana. – 3.Basım. – Istanbul: Ötüken, 1997. –143 p.
Aytmatov Cengıs. Toprak Ana. – 4.Basım. – Istanbul: Ötüken, 1998. – 143 p.
Aytmatov Cengıs. Toprak Ana. – 5.Basım. – Istanbul: Ötüken, 1999. – 143 p.

Урду язык

Айтматов Ч. Джамиля/ Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1969. – 114 с.

Финский язык

Aitmatov T. Balladi ensimmaisesta opettajasta / Suom. V. Vikstroem. Taiteilija B.Markevits. – M.: Vieraskielisen kirjallisuuden kustannusliike, 1963. – 111 s.

Aitmatov T. Balladi ensimmaisesta opettajasta / Suom. V. Vikstroem. Taiteilija B.Markevits. – M.: Vieraskielisen kirjallisuuden kustannusliike, 1969. – 111 s.

Aitmatov Ts. Balladi ensimmaisesta opettajasta. – 2n painos. – M.: Kustannusliika, 1978. - 82 p.

Aitmatov T. Kirjavan koiran Kukkula / Suom. U. -L.Heino. – Helsinki: Kansankulttuuri, 1978. – 128 s.

Aitmatov T. Valkoinin laiva / Suom. U.-L.Heino. – 4 p. - Helsinki: Kansankulttuuri, 1980. – 117 s.

Aitmatov T. Eika paiva paaty / Suom. U.-L.Heino. –Helsinki: Kansankulttuuri, 1981. – 326 s.

Aitmatov Ts. Mestauslava. – 2n painos. – Jyvaskylassa: SN-KIRJAT, 1987.- 399 S.

Французский язык

Aitmatov, Tch. Le premier matre: Nouvelles / Trad. par, l'auteur et al
– Paris: Ed. franc. reunis, 1976. – 271 p.

Aitmatov, Tch. Adieu Goulsary; Le champ maternel / Trad. Par L. Denis,
M. Brauche. – Paris: Ed. franc. reunis, 1976. – 359 p.

Aitmatov, Tch. Souris bleue, donne – moi de l' eau; Sultanmourat recits / Trad. par J.Mignot. – Paris: Ed. franc. reunis, 1978. – 253 p.

Aitmatov, Tch. Une journee plus longue gu'un siecle: Roman/ Traduis du russe par Frederigue Longue ville.- Paris: Temps astuels, 1982. -386 p.

Aitmatov Tch. Djamilia / trad. par A.Dmitrieva et Aragon. – Paris: Temps actueles, 1983. – 102 p. (Lettres sov. d' aujourd'hui)

Aitmatov Tch. Djamilia: Roman traduit du Kirghiz par A.Dmitrieva et Aragon. – Paris: Messidor, 1983. – 120 p.

Aitmatov Tch. La pluie blanche et autres nouvelles /Trad. Par A-M. Leppert. – Paris: Messidor; La Farandole, 1988. – 163 p.

Aitmatov Tch. Les Reves de la Louve: Roman / Trad. du Russe par Christine Zeutounian-Belous. – Paris: Messidor, 1987. – 367 p.

Хауса

Aitmatov C. Talifi a kan malam na farko: Labari. /Ado Gwadabe ya fassara da hausa. – M.: Progress, 1963. – 104 s.

Aitmatov C. Talifi a kan malam na farko: Labari. /Ado Gwadabe ya fassara da hausa. – M.: Progress, 1966. – 104 s.

Хинди

АЙТМАТОВ Ч. Баллада о первом учителе / Ч. Айтматов;Пер. Бхишам Сахни. – М.: Изд-во лит. на иностранных яз., 1963.- 118 с

АЙТМАТОВ Ч. Баллада о первом учителе / Ч. Айтматов;Пер. Бхишам Сахни. – М.: Изд-во лит. на иностранных яз., 1964.- 118 с

АЙТМАТОВ Ч. Первый Учитель: Повесть / Ч. Айтматов. – М.: Радуга, 1986. – 110 с.

АЙТМАТОВ Ч. Джамиля: Повесть / Ч. Айтматов. – Радуга, 1984. – 108 с.

Чешский язык

AJTMATOV C. Stanice Bourna /Den delsi nez stoleti. – Praha: Lidove nakladatelstvi, 1983. – 299 c.

Шведский язык

AJTMATOV C. Dzjamilja/ Oevers av L.E.Blomqvist. – Stockholm: Wahlstroem och Widstrand, 1978. – 77 s.

AJTMATOV C. Moder jord / Oevers av L.E.Blomqvist. – Stockholm: Gidlund, 1979. – 117 s.

AJTMATOV C. Farvael Gulsary / Oevers av L.E.Blomqvist. – Stockholm: Gidlund, 1978. – 215 s.

AJTMATOV C. Farvael Gulsary / Oevers av L.E.Blomqvist. – Stockholm: Gidlund, 1982. – 215 s.

AJTMATOV C. Och dagen varar laengre aen ett sekel / Oevers av L.E.Blomqvist. – Stockholm: Gidlund, 1982. – 399 s.

Эстонский язык

AJTMATOV, T. Tapalava. – Tallin: Eesti Raamat, 1989. – 256 lk.

Японский язык

АЙТМАТОВ Ч. Когда падают горы: Роман / Ч. Айтматов. – Токио, 2008. – 284 с.

ЛИТЕРАТУРА О ТВОРЧЕСТВЕ Ч. АЙТМАТОВА

Общие работы о творчестве Ч. Айтматова

За годы творческой деятельности Чингиза Айтматова опубликовано множество книг и статей, обогащающих наше представление о творчестве писателя.

В данном разделе приведены наиболее значительные публикации, раскрывающие творческую лабораторию писателя, особенности его произведений, рисующие в общем жизненный и писательский путь Ч.Айтматова.

1098. МИР читает Айтматова. – Б: Шам, 2003. – 326 с.

Книжка – малютка была издана к 75-летию со дня рождения Ч.Айтматова. В ней собраны высказывания известных деятелей культуры о Ч.Айтматове, зарубежные отклики, помещено несколько стихотворений таких поэтов, как М.Шаханов, Д.Икэда, М.Дудин, а также ряд стихотворений кыргызских поэтов С.Эралиева, С.Жусуева, А.Рыскулова и др.

1099.СЫДЫКОВА Г.Б. Чингиз Айтматов и русский литературно-критический дискурс: Социально-философские искания и контекст романного творчества / Г.Б. Сыдыкова.– Б., 2013. – 232 с.

В монографии впервые предпринимается попытка обобщения и систематизации выступлений русских критиков о романах Ч. Айтматова, а также выявления в них тенденций, порождаемых условиями времени, идеологическими установками, и их характеристики. Представляя взгляды русской критики на национальные корни творчества Ч. Айтматова, автор дает им собственную оценку.

1100.БАХТИКИРЕЕВА У. Айтматоведение в современном научном дискурсе / У. Бахтикиреева // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. – Б., 2013. – С.112-113.

Автор предлагает исследовать творчество Ч. Айтматова под новым углом зрения, в соответствии с новыми вызовами и проблемами современности.

1101.АЙТМАТОВ окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения-2015: материалы Международной научно-практической конф. (11-12 дек, Бишкек). – Б.: Турар, 2015.- 464 с.

Книга включает в себя выступления на Международной научно-практической конференции «Айтматовские чтения-2015» таких ученых, общественных деятелей, как А. Бондарев, А. Акматалиев, Ч. Джолдошева, Г. Хлыпенко и др. В них подняты различные аспекты творчества Ч. Айтматова, рассматриваются его произведения с таких точек зрения: Айтматов и мировая художественная культура, мифологическая традиция в творчестве Айтматова, религиозные мотивы в романах Айтматова, отражение экологических проблем в творчестве Айтматова и др.

1102. Ч.АЙТМАТОВ жана азыркы рухий маданият = Ч.Айтматов и современная литература: Сб. ст. – Б.: Илим, 1993. – 156 с.

В сборник включены статьи известных литературоведов Кыргызстана (Ч.Джолдошевой, А.Акматалиева, Т.Койчуева и др.) на русском и на кыргызских языках. Творчество Ч.Айтматова рассматривается с разных точек зрения: Айтматов и проблемы билингвизма, Айтматов и литературные связи, Айтматов и музыка, Айтматов и театр и др.

1103. АЙТМАТОВ и современность: Междунар. форум. Доклады. Статьи. Материалы. – Б., 2009. – 275 с.

Сборник содержит доклады, статьи, выступления Международного форума "Айтматов и современность", посвященного итогам Года литературы и чтения в СНГ и 80-летию со дня рождения Ч. Айтматова, который состоялся в Бишкеке в феврале 2009 г.

Участниками форума были видные ученые, писатели, общественные деятели России, Кыргызстана и других стран СНГ.

1104. РАХМАНАЛИЕВ Р. Империя Айтматова: Художник и мыслитель – Чингиз Айтматов – гений XX века / Р. Рахманалиев. – М.: Прогресс. – 2008. – 48 с.

1105. РАХМАНАЛИЕВ Р. Империя Айтматова: Художник и мыслитель Чингиз Айтматов интеллектуальный покорительXX столетия / Р. Рахманалиев. – М.: Прогресс, 2005. – 87 с.

1106. РАХМАНАЛИЕВ Р. Перед лицом вечности: Избранные статьи; О творчестве Р.Рахманалиева: Ст. и рец. / Р. Рахманалиев. – М.: Прогресс, 2003. – 88с.

1107. РАХМАНАЛИЕВ Р. Избранные труды / Р. Рахманалиев. – М., 1995. – 382 с. – Из содерж.: О Ч.Айтматове. – С. 7-39, 365-371.

1108. РАХМАНАЛИЕВ Р. Книга и мировой писательский процесс / Р. Рахманалиев. – М.: НИК, 1994. – 159 с.

1109. РАХМАНАЛИЕВ Р. и др. Чингиз Айтматов в современном мире: автор-книга-читатель: Опыт социокульт. и книговедч. исслед. / Р. Рахманалиев. – Ф: Кыргызстан, 1989. – 360 с.

1110.РАХМАНАЛИЕВ Р.Чингиз Айтматов: его книги и читатель: Опыт конкретно-социолог. исслед. / Р. Рахманалиев. – Ф.: Кыргызстан, 1988.

Академик Р.Рахманалиев – тонкий и глубокий знаток творчества Ч.Айтматова – посвятил свои книги исследованию произведений великого писателя.

Заслуживают внимания многие его точные наблюдения, например, о диалектике свободы в повести «Пегий пес, бегущий краем моря», об общности духовных флюидов романов «Сто лет одиночества» Г.Маркеса и «…И дольше века длится день» Ч.Айтматова, о замечательном умении его трансформировать мифологический материал в современные реалии и др.

Автор дает объяснение феномена популярности книг Ч.Айтматова в мировом читательском процессе. В исследованиях использованы материалы публикаций о творчестве Ч.Айтматова в отечественной и зарубежной печати. Большой интерес

представляют данные сопоставительного анализа читательской культуры великих писателей мира и Ч.Айтматова.

По мнению Р.Рахманалиева, «Ч.Айтматов заслуживает того, чтобы процесс научного исследования его творчества был расширен, подвергнут восхождению от литературоведения к другим общественным наукам, чтобы подняться до вершины общефилософского и общекультурного (социокультурного) познания. Только с такой вершинной позиции можно глубоко и правильно квалифицировать значение творчества писателя в художественной литературе».

1111. АКМАТАЛИЕВ А. Чингиз Айтматов: Жизнь и творчество: Крат. очерк / А. Акматалиев. – Б.: Мектеп, 1991. – 240 с.

В книге представлен краткий очерк жизни и творчества Ч.Айтматова, рассмотрены его детские годы, рассказывается о родителях писателя. Автор останавливает внимание на истоках творчества Ч.Айтматова, характеризует время становления писательского таланта, дает высокую оценку его творческим достижениям.

1112. АКМАТАЛИЕВ А. Чынгыз Айтматов (Кыргыз жана орус тилдеринде) / А. Акматалиев. – Б.: Бийиктик, 2008. – 580 б. – Из содерж.: Эстетический опыт Чингиза Айтматова; Оценка Ч.Айтматовым классической и современной литературы Востока; «Белое облако Чингисхана» и др. – с. 3-240.

В книге, изданной на кыргызском языке, имеется ряд статей о творчестве Ч.Айтматова на русском языке. Автор рассматривает такие произведения, как «Плаха», «Тавро Кассандры». Здесь также помещены статьи о восприятии произведений кыргызского писателя в странах Европы и Азии, в странах Востока.

Материалы о жизненном и творческом пути писателя содержатся также в книгах:

1113. АКМАТАЛИЕВ А. Творческий путь Чингиза Айтматова /А. Акматалиев. – Ф.: Мектеп, 1988. – 64 с.

1114. АКМАТАЛИЕВ А. Космос Айтматова – человек и Вселенная /А. Акматалиев // Маданият аралык байланыштар жана адабий компаративистика = Маданий аралык байланыштар жана эдеби компаративистика = Межкультурные коммуникации и литературная компаративистика. – Б., 2011. – С. 168–192.

1115. АКМАТАЛИЕВ А. Чингиз Айтматов – 60 лет /А. Акматалиев . – Ф.: Кыргызстан, 1988. – 20 с.

Творчество Ч.Айтматова захватило мирового читателя художественным мастерством, интеллектуальной мощью, масштабностью, прозорливостью мысли и чувства. Поэтому непрерывным потоком со всех уголков планеты шли писателю письма от благодарных читателей. Из огромного потока корреспонденции, поступающей в адрес Ч.Айтматова, была отобрана часть писем и опубликована в книге:

1116. ОТ «Джамили» до «Плахи» / Сост. А.Акматалиев. – Ф.: Мектеп, 1990. – 160 с.

Письма, полученные писателем из разных уголков мира и помещенные в книге, рассказывают, чем захватила и увлекла «Джамиля», «Первый учитель», «Материнское поле», «Прощай, Гульсары!», «Белый пароход», «И дольше века длится день», «Плаха» читателей Европы, Азии, Америки и Австралии.

Книга представляет своеобразный обмен мнений между читателями и в какой-то мере, разговор с самим писателем.

О письмах, пришедших Ч.Айтматову от читателей со всех концов света, можно прочитать также в статьях:

1117. «КОЛЛЕКЦИЯ будет неполной…»: На днях на имя Ч.Айтматова пришло письмо из ФРГ // Слово Кыргызстана. – 1999. – 5 марта. – С. 2.

1118. COMINAETTU R. В поисках первоисточника мысли: [Письмо итал. студентки] // Наша газета. – 1997. – 15 июля. – С. 8.

1119. Н.НАЗАРБАЕВ – Ч.Айтматову [письмо] / Н. Назарбаев // Слово Кыргызстана. – 1993. – 10 дек.

1120. АКМАТАЛИЕВ А. «Киргизия, Айтматову» [О зарубеж. почте писателя] /А. Акматалиев // Веч. Фрунзе. – 1986. – 16 окт.

1121. ИСЕНОВ А. Психологизм современной прозы: На материалах творчества Чингиза Айтматова / А. Исенов. – Алма-Ата: Жазуши, 1985. – 120 с.

Автор исследует психологизм современной прозы, анализируя характеры персонажей айтматовских произведений, рассматривает стилистические особенности, композиционные и сюжетные приемы, идейно-нравственную направленность. Особое внимание он уделяет внутренней речи героев - одному из главных компонентов, помогающих проследить рождение мыслей человека.

1122. БАКАШОВА Ж.К. Художественное мастерство Ч.Айтматова / Ж.К. Бакашова. – Б.: КГНУ, 1998. – 383 с.

Поэтичность, образность и условность, образующие природную сущность художественного произведения, связаны с мастерством писателя. Раскрытию художественного мастерства, особенностей, эстетических функций произведений Ч.Айтматова посвящена книга доктора филологических наук, профессора Ж.К.Бакашовой.

Эта книга не только создает предпосылки нового осмысления его духовно-нравственных поисков, особенности образного видения, его художественной концепции, но и позволяет в контексте отечественной литературы и в мировом литературном контексте показать значение художественной системы и уникального художественного опыта Ч.Айтматова. Предметом исследования автора является символика произведений Ч.Айтматова, роль пейзажа, образа природы, образ автора, рассказчика, художественная форма, стиль, своеобразие языка, использование метафор, сравнений и других художественных средств писателя.

1122а. ДМИТИРИЕВА Л. И., Тагаев М.Дж., Шагалова Г.П. Фразеологический мир Чингиза Айтматова / Л.И. Дмитриева, М.Дж. Тагаев, Г.П. Шагалова. – Б., 2018. – 323 с.

Предемтом исследований авторов являются фразеологизмы в творческом наследии Ч. Айтматова.

1123. ЛЕВЧЕНКО В. Г. Чингиз Айтматов: Проблемы поэтики, жанра, стиля / В.Г. Левченко. – М.: Сов. писатель, 1983. – 231 с.

Критик Виктор Левченко на материале повестей «Джамиля», «Прощай, Гульсары!», «Белый пароход», «Пегий пес, бегущий краем моря», пьесы «Восхождения на

Фудзияму», романа «И дольше века длится день» исследует поэтический мир Айтматова, соотнося особенности его творчества с истоками киргизской и шире – «восточной» национальной культуры и фольклора.

В предисловии к книге автор пишет: «…книга написана не для любителей терминологических дискуссий..., а для любителей серьезных, искренних литературы, испытывающих действительную потребность - своими мыслями, догадками, своей интуицией проникнуть в глубину образа, тайны эстетической материи».

Рец.: Еремина И. Творческий портрет Ч.Айтматова / И. Еремина // Кн. обозрение. – 1983. – № 39. – С. 8; Красикова Е., Васюченко И. // Дет. лит. – 1985 – № 2. – С. 66-67; Медовиков С. Диалектика постижения / С. Медовиков// Вопр. лит. – 1984. – №10. – С. 213-219; Архангельский А. Век и день / А. Архангельский // Лит. обозрение. – 1984. – № 9. – С. 48-50.

1124. ВОРОНОВ В.И. Чингиз Айтматов: Очерк творчества / В.И. Воронов. – М.: Сов. писатель, 1976. – 231 с.: портр.

Книгу отличает свежий взгляд на, казалось бы, давно и хорошо знакомые произведения, точность и доказательность оценок.

Показать читателю, что становление личности художника определялось не одними фактами его биографии, но и «судьбой его народа…, эпохой важнейших исторических и социальных сдвигов», – этот замысел определил и круг проблем, решаемых авторами, и композицию книги В.Воронова. Путь движения таланта от первых рассказов и повестей до повести «Прощай, Гульсары!» с его глубоким эпическим дыханием прослеживает исследователь, опираясь на художественную ткань его произведений, и на высказывание самого писателя, и на работы исследователей-предшественников.

Монографии свойственны непринужденность, доверительность авторского тона. В.Воронов не навязывает читателю своего мнения, а делится с ним своими наблюдениями, восторгами, сомнениями, заставляет читателя самого задуматься над поставленными в книге проблемами.

Рец.: Педенко С. // Лит. обозрение. – 1978. – № 3. – С. 81-82; Старков А. // Новый мир. – 1977. - № 9. – С. 278-279.

1125. ЧИНГИЗ Айтматов: (Статьи и рецензии о его творчестве) / Сост. К.Абдылдабеков. – Ф.: Кыргызстан, 1975. – 324 с.

Предлагаемый сборник является первой попыткой собрать отклики, статьи, посвященные книге «Повести гор и степей», повестям «Материнское поле» и «Прощай, Гульсары!». В конце сборника помещены краткие сведения об авторах статей.

1126. КОРКИН В. Человеку о человеке: Заметки о творчестве Ч.Айтматова / В. Коркин. – Ф.: Кыргызстан, 1974. – 100 с.

Книга написана в жанре очерка-эссе. Задача ее – набросать штрихи к портрету Айтматова-художника. И в то же время – попытка выйти из привычного круга монографических исследований его творчества, чтобы приблизиться к тому особенному миру идей и образов, который создает писатель Чингиз Айтматов. Критик рассматривает повести «Первый учитель», «Материнское поле», «Белый пароход», «Прощай, Гульсары!».

1127. ЛЕБЕДЕВА Л. Повести Чингиза Айтматова / Л. Лебедева. – М.: Худож. лит., 1972. – 77 с.

В чем же красота, в чем привлекательность таланта Чингиза Айтматова? Почему стали близкими многим и многим людям его герои? И в чем сила его писательского обаяния? Вот круг вопросов, на которые читатель может найти ответ в этой книге. Автор рассматривает также проблему творческого освоения Айтматовым богатого устно-поэтического наследия киргизского народа. Анализируя повести киргизского писателя, Л.Лебедева сопоставляет как отдельные сюжетные линии, так и нравственно-социальную проблематику произведений, убедительно демонстрируя при этом рост художественного мастерства Айтматова.

Интересно проводит автор анализ повести «Джамиля». Излагая две нравственные позиции, она сталкивает их и дает затем собственную оценку социально-нравственной проблематике произведения. Глубоко и верно исследует социально-нравственные коллизии повести «Прощай, Гульсары!». С принципиальных позиций ведет разговор о нравственно-этической проблематике «Белого парохода».

Несмотря на монографический характер книги, язык ее легкий, точный, ей присущ полемический накал, что привлекает внимание массового читателя.

Рец.: Арутюнов // Литература в школе. – 1973. - № 2. – С. 80-82; Джусойты Н. От Джамили до «Белого парохода» / Н. Джусойты // Дружба народов. – 1973. – № 9. – С. 266-269; Бочаров А. Диапазон жанра /А. Бочаров // Лит. Россия. – 1973. – 13 апр. – С. 17; Вакуленко В. // Сов. Киргизия. – 1973. – 9 янв.

1128. ДАНИЛЬЧЕНКО Г. История, любовь и время в ранних повестях Чингиза Айтматова / Г. Данильченко // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. –Б., 2013. – С.155-158.

В статье рассмотрены повести Ч. Айтматова «Джамиля», «Верблюжий глаз», «Тополек мой в красной косынке».

1129. АЗИЗОВ М. Художественные особенности языка повестей Ч.Айтматова / М. Азизов. – Махачкала: Дагестанское кн. изд-во, 1971. – 22 с.

Автор делает внимательный разбор образной системы писателя, приемов, посредством которых Ч.Айтматов добивается желаемого психологического и эмоционального эффекта, исследует истоки его художественного мышления и качественное отличие стиля Ч.Айтматова от стиля А.Чехова, Л.Толстого, М.Горького, в которых М.Азизов видит непосредственных литературных учителей писателя.

1130.ЭРКЕБАЕВ А. О феномене личности Ч. Айтматова / А. Эркебаев // Чынгыз Айтматов жана тюрк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары 24-25 май, 2012жыл. – Б., 2013. – С. 43-45.

Доктор филологических наук, академик, А. Эркебаев отвечает на вопрос «Кем и чем был для кыргызстанцев Ч. Айтматов?» словами: «он – явление уникальное и универсальное не только национального, но и мирового масштаба, оказывающее все возрастающее влияние на литературу, театр, музыку, кино, изобразительное искусство, философию, на всю нашу духовную жизнь и общественное сознание». Автор статьи

дает краткую, но емкую характеристику творческой, общественной деятельности Ч. Айтматова.

1131. ЭБАНОИДЗЕ А. Журнал «Дружба народов» в судьбе Чингиза Айтматова / А. Эбаноидзе // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. –Б., 2013. – С.88-89.

Главный редактор журнала «Дружба народов» А. Эбаноидзе рассказывает о творческих связях Ч. Айтматова с журналом, в котором публиковались произведения писателя, о восприятии творчества кыргызского писателя российскими читателями.

1132. МУХАМАДИЕВ Х.С., Тлеубай Г.К. Сравнения и метафоры в творческом дискурсе Ч. Айтматова / Х.С. Мухамадиев, Г.К. Тлеубай // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.289-293.

Авторами рассмотрено семантическое взаимодействие метафоры и сравнения, свойственное творческому дискурсу Ч. Айтматова, которое приобретает эстетическую значимость, усиливая эстетическое воздействие на читателя.

1133. АСАНАЛИЕВ К. Открытие человека современности: Заметки о творчестве Чингиза Айтматова / К Асаналиев. – Ф.: Кыргызстан, 1968. – 149 с.

Написанная одним из знатоков современной киргизской прозы эта книга широко освещает творчество Чингиза Айтматова, В ней дается обстоятельный разбор повестей. Анализируя особенности прозы писателя, автор рассказывает о его новаторстве, о вкладе в многонациональную советскую литературу. В книге немало удачных образцов конкретного критического анализа. Одобрения заслуживает манера письма критика, состоящая во внимательном прочтении самих образов писателя, в проникновении в его творческую лабораторию. Выгодно отличает книгу К.Асаналиева ее полемичность. Это качество стиля критика придает его работе живость, наглядность, убедительность. Достоинство ее и в том, что автор соотносит творчество Айтматова с общим процессом развития киргизской и шире – многонациональной советской литературы.

Рец.: Бобулов К. Зрелость мастера / К. Бобулов// Вопр. Лит. – 1969. – № 9. – С. 231-232: Вакуленко В. Новые книги о Чингизе Айтматове / В. Вакуленко // Сов. Киргизия. – 1969. – 2 окт.: Югов А. Открытие современника /А. Югов // Лит. Киргизстан. – 1969. – № 1. – С. 114-115.

1134. ГЛИНКИН П.Е. Чингиз Айтматов / П.Е. Глинкин. – Л.: Просвещение, ленингр. отд-ние, 1968. – 109 с.

Это критико-биографический очерк о жизни и творчестве Чингиза Айтматова. В книге лаконично излагаются основные биографические сведения о писателе, обстоятельно прослеживается творческий путь, начиная с его ранних рассказов и заканчивая обзором повести «Прощай, Гульсары!».

О «Джамиле» Ч.Айтматова написаны сотни рецензий, статей. П.Глинкин, однако, смог дать свое прочтение этого произведения. Очень тонко и оригинально проведен анализ повести «Верблюжий глаз».

Менее глубоки и обстоятельны суждения критика относительно повестей «Тополек мой в красной косынке» и «Материнское поле».

Очень содержательно и солидно написана глава, посвященная повести «Прощай, Гульсары!».

В конце книги П.Е.Глинкин касается проблемы создания национального характера в творчестве писателя; он отмечает эрудицию, свежий и блистательный его талант.

На страницах книги получила освещение и яркая публицистика Ч.Айтматова.

Рец.: Асаналиев К. Очерк об Айтматове / К. Асаналиев // Лит. Киргизстан. – 1969. - № 3. – С. 108-110; Вакуленко В. Новые книге о Ч.Айтматове / В. Вакуленко // Сов. Киргизия. – 1969. – 2 окт.

1135. СЕЛИВЕРСТОВ В. Откровения любви / В. Селиверстов. – Ф.: Кыргызстан, 1966. – 146 с.

В книге М.Селиверстова, не претендующей на освещение всей многообразной проблематики прозы Ч.Айтматова, произведения писателя анализируются на фоне достижений советской литературы 60-х годов. В рассказах и повестях писателя исследователь видит плодотворное усвоение традиций своей национальной художественной практики и художественного опыта русской и мировой литературы.

Полемический тон критика придает книге особую живость и остроту. Интересной представляется полемика М.Селиверстова с критиком Г.Гачевым относительно его оценки повести «Джамиля».

Рец.: Вахриченко И. Проверяя книги жизнью / И. Вахриченко// Лит. Киргизстан, 1967. – № 4. – С. 124-125; Кузнецов А. Темы и герои Чингиза Айтматова / А. Кузнецов // Вопр. лит. – 1967. – № 5. – С. 228-229.

1136. УКУБАЕВА Л. Художественное мастерство раннего творчества Чингиза Айтматова: (посвящ. 70-летию писателя) / Л. Укубаева. – Б., 1999. – 115 с.

Предметом исследования автора книги являются ранние произведения Ч. Айтматова.

1137. О ТВОРЧЕСТВЕ Ч.Айтматова: Статьи и эссе (1998-2003) // Реквием улетающей стаи: Сб. ст. / Сост. – Л.Балнет. – М., 2003. – С. 120-174.

Вниманию читателей предложены статьи Я.Юферовой «Завоеватель», Р.Рахманалиева «Чингиз Айтматов и философия трагедии», А.Скрыпника «Время и бег иноходца», эссе А.Ковача «Роман Чингиза Айтматова «Плаха», Р.Рахманалиева «Гений места».

Содержание статей и эссе разнообразно, но всех их объединяет видение творчества Ч.Айтматова как феномена мировой литературы.

1138. СБОРНИК научных статей, посвящ. 80-летию народ. писателя КР Ч. Айтматова. – Каракол, 2009. – 114 с.

В сборнике представлены научные статьи разных авторов об особенностях творческого наследия Ч. Айтматова.

Творческому наследию Ч.Айтматова посвятили свои книги, статьи многие литературоведы, айтматоведение сегодня представляет обширный раздел кыргызского литературоведения. О многоаспектности и состоянии разбросанности айтматоведения говорится в статье:

1139. САБИРОВА В.К. Многоаспектность и состояние разбросанности «вечной темы – айтматоведения» / В.К. Сабирова // Университетское образование в современном обществе (Посвящ. 10-летию ОшГУ): Тр. междунар. науч. конф. 17-18 июня. г. Ош. – Ош, 2002. – С. 92-98. - (Вестн. Ош. гос. ун-та Сер. гуманит. наук. – Вып. 5).

1140. МИСКИНА М.С. Лейтмотивы романов Ч.Айтматова / М.С. Мискина // Проблемы литературных жанров: материалы 10-й Междунар. науч. конф., посвящ. 400-летию г. Томска (15-17-окт. 2001 г.). – г. Томск, 2002. – ч. 2. – С. 232-235.

1141. СЫДЫКОВА Г.Б. Романы Ч.Айтматова в русской критике / Г.Б. Сыдыкова // Профессор Касым Тыныстановдун 90 жылдык мааракесине арналган республикалык илимий-теориялык конференциясында жасалган докладдар менен баяндамалардын тезистери. 17-18 окт. 1991 ж. – Б., 1991. – Т. 1. – С. 105-106.

В первой статье дан обзор диссертационных исследований творчества Ч.Айтматове, дана характеристика рассматриваемым научным работам.

Вторая статья посвящена кругу вопросов айтматоведения, подвергающихся критическому разбору в русскоязычной литературной критике.

1142. ШАКЕЕВА Ч.А. Современная психология Ч.Айтматова / Ч.А. Шакеева // Ч.Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – С. 214-221.

В статье рассматривается суть творчества Ч.Айтматова с психологической точки зрения. Автор отмечает, что произведения мастера глубоко психологичны. В них тонко сплетены мысли о личности и государстве, о деспотии и культуре, о нации и народе. В его произведениях ярко описаны и отражены все стороны человеческого бытия – любовь, страсть, свобода, власть, смерть. Особо ярко в произведениях писателя представлена психология конфликта, многие психологические феномены поведения личности, в частности, сложные переживания, процессы понимания, потребности, мотивы, желания, намерения личности, волевая саморегуляция человека. Сильная сторона произведений Айтматова заключается в том, что они ярко отражают психические состояния человека, в то же время пробуждают у читателя ответные психические чувства, эмоции, мысли, образы.

Психологизм произведений Ч.Айтматова рассматривается также в книгах:

1143. ИСЕНОВ А. Мастерство психологического анализа: (На материале творчества Ч.Айтматова) / А. Исенов. – Алма-Ата: Жазушы, 1987. – 30 с.

1144. ИСЕНОВ А. Психологизм современной прозы: На материале творчества Ч.Айтматова / А. Исенов. – Алма-Ата: Жазушы, 1987. – 120 с.

1145. ИСЕНОВ А. Композиционные особенности произведений Ч.Айтматова / А. Исенов // Изв. АН КазССР. Сер. филол. – 1975. - №1. – С. 44-52.

1146. БЛАНКОВ-СКАРР Гольди. Чингиз Айтматов / Гольди Бланков-Скарр// Чыңгыз Айтматов жана руханий маданият = Чингиз Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – С. 73-82.

Статья написана в виде обзора жизненного и творческого пути писателя. Автор коротко излагает биографию Ч.Айтматова, затем анализирует его произведения в хронологии их написания.

1147. АБДЫРАМАНОВА А.Ш. Повести Ч.Айтматова 70-х годов / А.Ш. Абдыраманова // Вестн. Кырг. гос. нац. ун-та. Сер Филолог. науки. – 1996. – Вып. 2. – С. 54-59.

Предметом исследования автора являются произведения Ч.Айтматова, написанные в 70-е годы, – «Белый пароход», «Пегий пес, бегущий краем моря». Автор отмечает, что в этих произведениях Айтматов заявил о себе как о писателе, способном сочетать обостренные социально-идеологические начала с художественно-философским осмыслением краеугольных проблем человеческого бытия. В этих произведениях писатель впервые так широко обратился к мифам и легендам, к художественно-философскому анализу действительности.

Творческий портрет Ч.Айтматова представляется в публикациях:

1147а. ААМАТОВА А. Величие слова и разума – залог мирного сосуществования на земле // Билим жана тарбия. – 2015. - №1. – С. 36-40.

1148. АКЧУРИН В. Голос эпохи / В. Акчурин // Слово Кыргызстана. – 2013. – 29 нояб. – С.13.

1148а. АБДРАСУЛОВ С. Чингиз Айтматов: жизнь и творчество под знаком тревоги /С. Абдрасулов // Билим жана тарбия. -2015. - №1. – С. 79-87.

1149. АБДУЛЛАЕВА Г. Дорогу осилит идущий / Г. Абдуллаева // Литературное наследие. – Ташкент, 1988. – С. 6-10.

1150. ШАПОВАЛОВ В. И. Свет двойной звезды / В.И. Шаповалов // Наследие кыргызов и будущее: Национальный проект “Культура”: Сб. ст. – Б.: Илим, 2009. – С. 66–72.

1151. ДЕМЕНТЬЕВ В.В. Проверяется жизнью: (Актуальность и действительность соврем. сов. многонац. прозы) / В.В. Дементьев. – М.: Знание, 1988. – 63 с.

1152. ИВАНОВА Н.Б. Точка зрения: О прозе последних лет / Н.Б. Иванова. – М.: Сов. писатель, 1988. – 422 с.

1153. САВАТЕЕВ В.Я. По законам времени: [Характеры и конфликты в прозе Айтматова и др.] / В.Я.Саватеев. – М.: Современник, 1988. – 144 с.

1154. МУРАТАЛИЕВ А. Нам так не хватает сегодня Айтматова / А. Мураталиев // Слово Кыргызстана. – 2011. – 30 авг. – С. 7.

1155. СОВЕТСКАЯ литература: [О творчестве Ч.Айтматова, Ю.Бондарева, В.Распутина и др.]. – М.: Рус. яз., 1988. – 118 с.

1156. СОВРЕМЕННЫЙ роман: Опыт исследования: [О романах Ч.Айтматова и др. писателей]. – М.: Наука, 1990. – 288 с.

1157. ДВОРЕЦКИЙ А.В. Избранное: [Науч. работы о Ч.Айтматове, Н.Гоголе, Белинском и др.] / А.В. Дворецкий . – Петрозаводск: Изд-во ПетрГУ, 2005. – 297 с.

Мастерство Ч.Айтматова, художественные особенности его творческой манеры привлекают исследователей-литературоведов. Сюжеты, жанр, язык, стиль произведений Ч.Айтматова являются предметом исследования многих авторов:

1158. САБИРОВА В.К. Аналитическое прочтение романов Ч.Айтматова в хронологическом аспекте современного литературоведения / В.К. Сабирова // Университетское образование в современном обществе: Тр. междунар. науч. конф. 17-18 июня, г. Ош, ч. 2. – Ош, 2002. – С. 36-42. - (Вестн. Ош. гос. ун-та, Сер. гуманит. наук. – №5).

1159. КАЖИГАЛИЕВА Г.А. О лингвокультурологическом содержании произведений Чингиза Айтматова / Г.А. Кажигалиева // Рус. яз. и лит. в школах Кыргызстана. – 2000. – №3-4. – С. 129-138.

1160. МЕЛЬНЕВА В.С., Гулматова Дж. Регионализмы в рассказах Ч.Айтматова / В.С. Мельнева, Дж. Гулматова // Актуальные проблемы изучения жизни и творчестве А.С.Пушкина в вузе и школе: (Из докл. и сообщ. регион. науч. конф.) // Ош. гос. ун-т. – Ош, 2000. – Вып. 8. – С. 88-91.

1161. САЛАХИТДИНОВА Н.К. К вопросу исследования фразеологизмов в творчестве Ч.Айтматова / Н.К. Салахитдинова // Лингвострановедение. Проблема языка и литературы: (К 70-летию Ч.Айтматова): С. науч. тр. – Ош, 1999. – Вып. 7. – С. 72-75.

1162. ИСРАИЛОВА Р. Принцип противоречия в творчестве Ч.Айтматова / Р. Исраилова // Учитель Киргизстана. – 1991. – 26 апр.

1163. КОМИТЕТ будущего смотрит в прошлое // Власть. – 1998. – №32. – С. 46-47.

1164. РОГОЩЕНКОВ И.К. Память и надежды: (О традициях в жизни и лит.) / И.К. Рогощенков. – М.: Современник, 1988. – 110 с.

О произведениях В.Астафьева, В.Белова, Ч.Айтматова и др.

1165. ЭРДЫНЕЕВА Э.Д. Об одном аспекте лингвистического анализа художественного текста / Э.Д. Эрдынеева // Филолог. сб. – Улан-Удэ, 1998. – С. 325-328; Санживские чтения – 5: материалы науч. конф. – Улан-Удэ, 2003. – ч. 1. – С. 143-147.

1166. АБДУЛЬМАНОВА А.К. Киргизская лексика в русских текстах Ч.Айтматова / А.К. Абдульманова // Функционально-семантический и стилистический аспекты изучения лексики межвуз. сб. науч. тр. / Куйбышев. гос. пед. ин-т им. В.Куйбышева. – Куйбышев, 1989. – С. 54-62.

1167. КАТИН В. Бог рассчитывает на нас… / В. Катин // Чынгыз Айтматов жана руханий маданият = Чингиз Айтматов и духовная культура: Матер. науч. конф. – ч. II. - Б., 1999. – С. 20-22.

Статья посвящена международному симпозиуму, который состоялся в ЮНЕСКО о творчестве Ч.Айтматова. Поводом послужили две крупные даты – 70-летие Ч.Айтматове и 40-летие его литературной деятельности.

Автор приводит отзывы мировой общественности о феномене Ч.Айтматова.

1168. ОВЧАРЕНКО А. Большая литература: Осн. тенденции развития сов. худож. прозы 1945-1985 годов: Шестидесятые годы / А. Овчаренко. – М.: Современник 1985. – 446 с. – Из содерж.: Повести Чингиза Айтматова «Джамиля», и «Первый учитель». – С. 47-69; Повести Чингиза Айтматова о современности. – С. 187-201.

В книге известного литературоведа и критика, лауреата Государственной премии РСФСР им. А.М.Горького А.И.Овчаренко исследуются основные тенденции развития советской художественной прозы 60-х годов. Две главы книги посвящены творчеству Ч.Айтматова. В них последовательно, в обзорной форме рассматриваются рассказы и повести киргизского писателя, начиная с рассказа «Газетчик Дзюйо» до повести «Белый пароход». Автор, высказывая свои взгляды на творчество Ч.Айтматова, раскрывает отношение к нему не только советских но и зарубежных читателей, писателей, литературных критиков.

1169. НОВИКОВ В. Движение истории – движение литературы: Наследие и стилевое богатство соврем. сов. лит. / В. Новиков. – М.: Сов. писатель, 1982. – 575 с. – Из содерж.: Художественный поиск. – С. 545-574.

В центре исследования автора выдвинуты проблемы: типическое, художественное многообразие, идейно – эмоциональная выразительность индивидуального стиля писателей. В главе «Художественный поиск» видного ученого и известного критика В.Новикова названные проблемы решаются на анализе повестей Ч.Айтматова. Здесь рассматривается стилевое своеобразие повестей «После сказки (Белый пароход)», «Ранние журавли», «Пегий пес, бегущий краем моря».

1170. ПАНКИН Б. Строгая литература: Лит.-критич. статьи и очерки / Б. Панкин. – М.: Сов. писатель, 1982. – 399 с. – Из содерж.: Разве я не в своем дому? – С. 20-58.

Издание посвящено анализу взаимоотношений обстоятельств и характеров, среды и человека в современной советской литературе. В статье «Разве я не в своем дому?» рассматриваются произведения Ч.Айтматова. Статья эта – не монография. Автор не ставил целью комплексное исследование творчества, жизни и деятельности писателя, и все же рассматривает все его основные произведения, говорит об истоках творчества.

1171. БОРБУГУЛОВ М. Пафос жизнеутверждения в киргизской литературе / М. Бурубугулов // Киргизская литература и современность: (Худож. образ и поэтика соц. реализма). – Ф.: Илим, 1981. – С. 21-35.

В статье кратко характеризуется творчество Чингиза Айтматова, анализируются повести «Джамиля», «Материнское поле», «Прощай, Гульсары!», «Белый пароход». Автор называет черты, присущие творчеству киргизского писателя: жизнелюбие, связь с фольклором, гуманизм, любовь к природе, активная борьба со злом, за жизнь.

1172. ЖУКОВ И.И. Доверие к жизни / И.И. Жуков. – М.: Мол. гвардия, 1980. – 126 с. – Из содерж.: А впереди творчество. – С. 118-122.

Книга состоит из очерков, репортажей, бесед, интервью. Герои этих материалов – известные советские писатели М.Шолохов, А.Фадеев, Ю.Бондарев, Ч.Айтматов… Выявляя главные направления социально – нравственных исканий Ч.Айтматова, общезначимость и актуальность его творчества, автор раскрывает философское, этическое, воспитательное значение произведений писателя, его влияние на читательскую аудиторию.

1173. СМИРНОВА В. Из разных лет: Статьи и воспоминания. – 2-е изд. / В. Смрнова. – М.: Сов. писатель, 1979. – 584 с. – Из содерж.: Повести Чингиза Айтматова. – С. 267-271.

В статье талантливого критика В.Смирновой, посвященной Ч.Айтматову, воссоздается образ писателя, образ его произведений, в кратком пересказе очень точно передается не только тема, но и дух, атмосфера изображенных писателем событий. Автор тонко и верно раскрывает писательский пафос. Краткость изложения в статье сочетается с зоркостью, глубиной анализа, раскрывающего своеобразие таланта Ч.Айтматова.

1174. ШАМУРЗИНА Р. Роль Ч.Айтматова в развитии и обогащении метода социалистического реализма / Р. Шамурзина. // Социалистический реализм в киргизской советской литературе. – Ф.: Илим, 1979. – С. 64-73.

В статье отмечаются яркие и значительные художественные завоевания Ч.Айтматова в жанре повести, утверждение новой концепции характера, расширение и обогащение средств художественно – психологического анализа, развитие и обогащение метода социалистического реализма.

1175. КАСУМОВ И. Высокое назначение: Публицистика разных лет / И. Касумов. – М.: Сов. писатель, 1979. – 221 с. – Из содерж.: Всегда в пути. – С. 81-83.

Имран Касумов – народный писатель Азербайджана, известный драматург - публицист. В этой книге представлена публицистика разных лет. Она знакомит читателей с ведущими авторами азербайджанской и русской классики, с замечательными писателями и деятелями культуры нашего времени. Очерк «Всегда в пути» посвящен Чингизу Айтматову. Азербайджанский писатель высоко оценивает творчество киргизского прозаика, его талант, отдает дань уважения личности Ч.Айтматова.

1176. ЩЕРБАКОВ К.А. Проверка на деле: Критика и публицистика / К.А. Щербаков. – М.: Моск. рабочий, 1979. – 208 с. – Из содерж.: Друзья и враги Чингиза Айтматова. – С. 17-28.

В рекомендуемой главе книги литературного и театрального критика исследуется творчество Ч.Айтматова. Автор рассматривает почти все значительные произведения писателя с точки зрения соотношения времени и человека, героя произведения и его дела, работы.

1177. ОСКОЦКИЙ В. В содружестве талантов: Семь портретов / В. Оскоцкий. – М.: Просвещение, 1978. – 223 с. – Из содерж.: Герои и судьбы: О повестях Ч.Айтматова. – С. 199-221.

Книга литературоведа и литературного критика В.Оскоцкого состоит из очерков – портретов выдающихся советских писателей. Один из очерков посвящен Ч.Айтматову. В книге помещен портрет Ч.Айтматова, краткая биографическая справка, очерк творчества писателя, включающий анализ основных литературных произведений на фоне картины многонационального единства советской литературы. В конце очерка приводится раздел «Страничка биографии», содержащий краткий список основных произведений Ч.Айтматова и литературы о его творчестве.

1178. БОБУЛОВ К. Критика и литературный процесс: Лит-критич. Статьи / К. Бобулов. – Ф.: Кыргызстан, 1976. – 211 с. – Из содерж.: Творческий путь Чингиза Айтматова. – С. 176-209.

1179. ОЗМИТЕЛЬ Е. Литература горного края: Сб. ст. / Е. Озмитель. – Ф.: Кыргызстан, 1971. – 135 с. – Из содерж.: Художник большего таланта. – С. 70-91.

Оба критика представляют вниманию читателя краткий очерк творчества Ч.Айтматова, К.Бобулов, рассматривая произведения писателя, исследует вопросы литературной преемственности, проблемы традиции и новаторства. Очерк Е.Озмителя но-

сит популярный характер и отражает творчество Ч.Айтматова, начиная с его первых рассказов и кончая повестью «Белый пароход».

1180. СЕЙРАНЯН Н. Романы Чингиза Айтматова – феномен современного пророчества / Н. Сейранян // Лит. Кыргызстан. – 2010. – №1. – С. 187–194.

Автор рассматривает произведения Айтматова как целостное художественное панно, как эпопею из четырех романов. По мнению Н. Сейранян, «основные проблемы, которые исследуются в романах, таковы: что такое человек («И дольше века длится день», 1980); взаимоотношения между личностью и обществом («Плаха», 1986); человеческое общество и мир природы («Тавро Кассандры», 1994); и, наконец, что делать для выхода человечества из духовного кризиса («Когда падают горы (Вечная невеста)», 2006 г.)». При всем многообразии сюжетных линий, образов, романы объединены художественным постижением главного в явлении мироздания – Человека: что есть человек, что определяет его нравственное нутро, в чем его сила и слабость, какова его миссия в перспективе мирового развития?

1180а. ИШИМКАНОВ К. Великое наследие / К. Ишимканов // Слово Кыргызстана. – 2015. – 28 янв. – С. 13.

1180б. ИШИМКАНОВ К. Чингиз Айтматов как зеркало души народной…/ К. Ишимканов // Слово Кыргызстана. – 2016. – 9 дек. – С. 19-20.

1180в. ИШИМКАНОВ К. Мой Айтматов / К. Ишимканов // Слово Кыргызстана. – 2015. – 17 июля. – С. 11.

1181. ХЛЫПЕНКО Г. Н. Ч. Айтматов о творческой истории своих произведений / Г. Хлыпенко // Тил, адабият жана искусство маселелри = Вопросы языка, литературы и искусства (спец. вып). – 2016. - №1. – С. 204-210.

В статье ставится вопрос о необходимости изучения творческой истории произведений Ч. Айтматова на богатом, но не исследованном литературно-критическом и публицистическом материале. Содержанием статьи является характеристика творческой индивидуальности Ч. Айтматова, рассмотрены произведения писателя в аспекте их творческой истории.

1182. ХЛЫПЕНКО Г. Н., Нарозя А.Г. Чингиз Айтматов о роли критики в литературном процессе / Г. Хлыпенко, А.Г. Нарозя // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.92-97.

В статье характеризуется литературно-критический материал Ч. Айтматова, анализируются его суждения о роли критики в литературном процессе, намечаются тематические подходы к его писательской критике.

1183. ХЛЫПЕНКО Г. Н., Нарозя А.Г.Жанр творческого портрета в писательской критике Чингиза Айтматова // Евразийский экономический союз и социогуманитарное сотрудничество: Материалы Междунар. науч—практ. конф. 26-27 апр. 2016 г. - Б.: КРСУ, 2016. – С. 210-223. - (Вестник КРСУ. Спец. вып.)

1184. САМЫКБАЕВ С. Иисус Христос, Айтматов и его персонажи / С. Самыкбаев // Слово Кыргызстана. – 2013. – 9 апр. - С. 10.

В статье дана общая характеристика творчества Ч. Айтматова, героям его произведений. Автор отмечает, что в центре творчества писателя стоял труженик с твердой жизненной позицией, сильный духом и высоконравственный. Айтматов считал, что в стремлении к истине нет границ ни во времени, ни в пространстве. Смысл бытия может быть познан только через личность человека, так как именно человек является центром вселенной.

1185. ИМАНАЛИЕВ К. Духовный каганат Чингиза Айтматова / К. Иманалиев // Слово Кыргызстана. – 2010. – 11 июня. – С. 8–9

1186. РУДОВ Г. Айтматов - Прометей культуры / Г. Рудов // Лит. Кыргызстан. – 1998. – №3. – С. 16-17.

Автор статьи являлся Чрезвычайным и Полномочным послом Российской Федерации в Кыргызстане. Его статья о Чингизе Айтматове полна выражения восхищения творчеством великого писателя. Г.Рудов отмечает, что Айтматовым взят мощный разбег в мировое читательское пространство, утверждает, что для многих поколений россиян Маэстро стал тем, кого на Востоке благоговейно называют Учителем. По словам автора, «Чингиз Айтматов большой писатель, чьи художественные произведения перевернули взгляд на мир не одному поколению читателей. Он неповторимый драматург, произведения которого не перестают потрясать любителей театра и кино во всем мире, а его пламенная публицистика - это всегда потрясающей силы риторика высшей пробы. И, наконец, общественная и дипломатическая деятельность – эталон гражданской и политической ответственности и дальновидности».

1187. МАМЫТБЕКОВА Ч. Крылья черной птицы / Ч. Мамытбекова // Лит. Кыргызстан. – 1991. – №6. – С. 136-141.

В последние годы в современной литературе появилось немало произведений, в которых писатели обращаются к воспоминаниям своего детства, юности, пишут о невзгодах, страданиях, выпавших на долю семей, чьи отцы были репрессированы в сталинские годы.

Такова, по мнению автора статьи, повесть к роману Ч.Айтматова «Белое облако Чингисхана». Автор отмечает, что в этом произведении писатель прибегает к обобщенному анализу сталинской эпохи, изображает тяжелую атмосферу февраля 1953 года, рисует судьбу своего отца.

1188. ОЗМИТЕЛЬ Е. Феномен Айтматова / Е. Озмитель // Лит. Киргизстан. – 1988. – №12. – С. 6-16.

1188а. ОЗМИТЕЛЬ Е.К. Мир Чингиза Айтматова / Е.К. Озмитель // Рус. яз. и лит. в школах Кыргызстана. – 2016. - №3. – С. 68-78.

Автор статей, известный критик и литературовед, доктор филологических наук рассматривает поэтапно творческий путь Ч.Айтматова: особенности ранних произведений 50-х годов, зрелость прозы писателя в 60-70-е годы, вершины романной формы в 80-е годы.

Е.К.Озмитель отмечает, что на протяжении творческого пути почерк писателя меняется, со временем «он заявляет о себе как о писателе, способном сочетать обострен-

ные социально-идеологические начала с художественно-философским осмыслением краеугольных проблем человеческого бытия».

Автор статьи считает, что «феномен Ч.Айтматова смог сформироваться на основе того, что писатель сумел вобрать в себя, переосмысливая (ученые говорят: синтезируя), существо духовного, художественного опыта человечества – уже обретенного и обретаемого во второй половине XX века. Но не менее важно и то, что он, как бы далеко ни отдалялся тематически от родной национальной почвы, никогда не отрывался от нее».

Творческий портрет Ч.Айтматова можно найти также в статьях:

1189. ИБРАИМОВ К. Айтматов Чингиз – молния, высеченная небом…/ К. Ибраимов // Замандаш. – 2009. – № 3. – С. 20-21.

1190. БАХТИКИРЕЕВА У. К вопросам: о роли интеллектуала в современном обществе и функции художественного образа в историческом процессе / У. Бахтикиреев // Ас-Алан. – М., 2002. - №3. – С. 23-40.

1191. ШАПОВАЛОВ В. Мы мало его берегли… / В. Шаповалов // Слово Кыргызстана. – 2012. – 12 дек. – С. 4.

1192. СЕРДЮЧЕНКО В. Могикане: Заметки о прозе «отцов» в постсов. лит. ситуации / В. Сердюченко // Новый мир. – 1996. - №3.– С. 217-224.

1193. ШАГАПОВА Н. Чингиз Айтматов… Память о нем вечна /Н. Шагапова // Слово Кыргызстана. – 2011. – 10 июня. – С. 32.

1194. БЕЛОВ В. Люди и динозавры / В. Белов // Кн. обозрение. – 1995. – №21. – С. 10.

1195. СКРЫПНИК А. Время и бег иноходца / А. Скрыпник // Интеллектуал. собственность. – М., 1995. - №1-12. – С. 44-49.

1196. МУРЗУБРАИМОВ Б. Возвеличивать себя делами / Б. Мурзубраимов // Слово Кыргызстана. – 2010. – 9 июня. – С. 5.

1197. ГАЧЕВ Г. Задумавшийся скиф / Г. Гачев // Искусство кино. – 1994. - №9. – С. 113-114.

1198. БИТЮКОВ А. Караванщик совести в пути… Правомочны ли диспропорции, когда речь идет об айтматовском наследии? / А. Битюков // Слово Кыргызстана. – 2010. – 22 янв. – С. 10,23.

1199. БАСИНСКИЙ П. Народный писатель / П. Басинский // Искусство кино. – 1994. - №9. – С. 114-120.

1200. РУБЦОВ Н. «…Достойная жизнь на нашей планете…» / Н. Рубцов // Москва. – 1989. - №1. – С. 194-199.

1201. КОРКИН В. Огонь на себя / В. Коркин // Лит. Россия. – 1988. –9 дек. - №49. – С. 10.

1202. ОСКОЦКИЙ В. И день, и век: Заметки о творчестве Ч.Айтматова / В. Оскоцкий // Знамя. – 1988. - №12. – С. 204-208.

1203. ШКАПАРС Я. И было у отца три сына / Я. Шкапарс // Родник. – Рига, 1988. - №2. – С. 47-51.

1204. МАТКУРБАНОВ Ю.Х. Зов времени / Ю.Х. Маткурбанов // Вестн. Каракалп. фил. АН Уз. ССР. – Нукус, 1988. - №2. – С. 78-82.

1205. ТОЛМАЧЕВ Б.Я. Функциональные аспекты символики в современной советской историко-художественной прозе: На прим. повестей Ч.Айтматова / Б.Я. Толмачев // Изв. АН КиргССР. Обществ. науки. – Ф., 1988. - №1. – С. 54-58.

1205а.БУРЯЧЕНКО Т.И. Лингвокультурологический анализ художественного текста (на материале произведений Ч. Айтматова) / Т.И. Буряченко // Рус. яз. и лит. в школах Кыргызстана. – 2017. - №1. – С. 39-45.

1206. ДЖОЛДОШЕВА Ч. Киргизский роман 80-х годов / Ч. Джолдошева // Лит. Киргизстан. – 1987. - №2. – С. 110-119.

Проблему развития киргизского романа в 80-е годы автор рассматривает на примере социально-философских романов Ч.Айтматова «Буранный полустанок» и «Плаха», отмечая, что эти произведения – новый этап в развитии современной советской многонациональной литературы.

1207. СОБКО Н. Читатели Чингиза Айтматова / Н. Собко // Лит. Россия. – 1987. – 20 марта. – С. 4.

Корреспондент пишет о телевизионной встрече Ч.Айтматова в концертной студии Останкино с читателями. Читатели, задавая вопросы, хотели понять, как оценивает судьбу Авдия сам автор, не кажется ли ему этот герой трагическим символом и т.д. Писатель поделился с аудиторией замыслами при создании романа «Плаха». Его суждения звучали искренне, задумчиво. Казалось, что айтматовские герои из «Плахи» участвуют в решении многих сегодняшних вопросов: сумеет ли человек спасти человечество, мир, свою землю, свою историческую память.

1208. ТИМИРБАЕВ В. Утверждая великие традиции большевизма: Размышляя над страницами произведений Ч.Айтматова / В. Тимирбаев // Лит. Киргизстан. – 1986. – №10. – С. 114-119.

Герои современной киргизской прозы… Эта тема рассматривается на примере героев произведений Ч.Айтматова: Дюйшена из повести из повести «Первый учитель», Танабая из «Прощай, Гульсары!», Едигея из романа «И дольше века длится день». Автор говорит о Ч.Айтматове: «Как художник, киргизский прозаик беспредельно верен одной из благородных традиций литературы социалистического реализма – ставить в центр повествования образ положительного героя, носителя передового идеала, борца за этот идеал».

1209. ШЕВЧЕНКО Л. Человеку человеком быть / Л. Шевченко // Радуга. – 1985. – №7. – С. 132-138.

Автор статьи раскрывает гуманистический пафос романов Ч.Айтматова и Ю.Бондарева последних лет. Эти писатели заставляют задуматься о смысле бытия своих героев, о нашем времени, о каждом из нас. Останавливая внимание на романе «И дольше века длится день», Л.Шевченко определяет особенности этого произведения, характеризует его главного героя Едигея, рассматривает философскую проблему, заложенную в романе.

1210. ОВЧАРЕНКО А. Из аила во Вселенную: О творчестве Ч.Айтматова / А. Овчаренко // Дружба народов. – 1984. - №11. – С. 225-235.

Перед нами – краткий очерк творчества Ч.Айтматова. В нем читатель найдет материал о произведениях киргизского писателя, начиная с его первого рассказа «Газетчик Дзюйо», открывающего творческую биографию, и включая роман «И дольше века длится день…». Анализируя произведения Ч.Айтматова, рассматривая галерею образов, созданных им, автор статьи отмечает, что Ч.Айтматов сумел, не замалчивая сложностей нашего движения вперед, создать подлинную апологию нового общества, строящего новый мир и отвечающего за судьбу всего мира, Земли, Вселенной.

1211. ИВАНОВА В.А., Купина Н.А. Авторские ремарки в произведениях Чингиза Айтматова / В.А. Иванова, Н.А. Купина // Рус. речь. – 1984. – №1. – С. 45-48.

Исследуя произведения Ч.Айтматова, авторы пришли к выводу, что авторские ремарки в его произведениях – важное, конструктивно обусловленное многофункциональное средство. Они активно используются выдающимся писателем-билингвистом, помимо дословного перевода, для объяснения смысла, стилистической окраски, образного содержания национальных слов и выражений, внедрения их в русскоязычную ткань текста.

1212. ХОХЛОВ Н. «Начало дней наших – Октябрь…»: Размышления о творчестве Ч.Айтматова / Н. Хохлов // Лит. газ. – 1982. – 11 авг. – С. 5.

В публикации перед читателем предстает Ч.Айтматов, его биография, личность писателя, взгляды на современность. Журналист освещает не только творческую судьбу, но и общественную деятельность Ч.Айтматова, публицистическую сторону его творчества.

1213. КОРКИН В. Влечение к океану: Заметки о лит. творчестве / В. Коркин // Лит. Россия. – 1982. – 27 авг. – С. 7.

В предлагаемой статье критик В.Коркин рассматривает творческое кредо Ч.Айтматова, его взгляды на литературу и искусство, на проблему художественного языка, проблему национального и интернационального в искусстве и литературе, взаимопроникновения и взаимообогащения национальных литератур.

1214. АСАНАЛИЕВ К. Созвучно времени / К. Асаналиев // Лит. Киргизстан. – 1978. – №6. – С. 100-104.

К числу статей обзорного характера о творчестве писателя относится и данная статья. Ее автор, киргизский литературовед, дает краткий анализ основных произведений, отмечает постоянный, от произведения к произведению рост писательского мастерства Ч.Айтматова, его идейно-эстетические поиски. К.Асаналиев заканчивает статью словами: «Гуманизм писателя и гражданственность, человеколюбие и вера в человека, светлый талант, помноженный на высочайшую требовательность к себе и трудолюбие, сделали произведения Ч.Айтматова известными во всем мире, поставили их в один ряд с лучшими образцами мировой литературы».

1215. КОРКИН В. О новом по-новому: Труды и дни Ч.Айтматова / В. Коркин // Дет. лит. – 1979. – №7. – С. 21-24.

Чем же поражает Ч.Айтматов современного читателя? Какую истину, насущную и необходимую, он дает возможность узнать тем, кто в художественном произведении ищет не просто острых ощущений, а смысла жизни? Автор статей задает эти вопросы и сам же на них и отвечает. Он пишет: «Как человеку человеком быть?» В этой строке стихотворения из пьесы «Восхождение на Фудзияму», на мой взгляд, главная тема-идея творчества Айтматова».

1216. ШЕВЧЕНКО В. Зрелость художника: (Заметки о творчестве Ч.Айтматова) / В. Шевченко // Лит. в школе. – 1978. – №2. – С. 13-21.

В литературных заметках читатель найдет краткую биографию Ч.Айтматова, а также краткое изложение творческого пути писателя. Здесь поэтапно рассматриваются все основные произведения, дается характеристика каждого из них, выявляется писательская позиция Ч.Айтматова.

1217. МЕДОВНИКОВ С. Думы о человеке: Человек и мир в повестях Ч.Айтматова / С. Медовников //Донбасс. – 1978. – № 6. – С. 96-100.

Критик исследует плеяду героев айтматовских произведений, созданных им за два с лишним десятилетия писательского труда. Всех их объединяют такие черты, как активная жизненная позиция, нравственная стойкость, обостренная совесть, чувство долга и справедливости. В статье мы прочтем о героях “Джамили” и “Верблюжьего глаза”, “Материнского поля” и “Прощай, Гульсары!”, “Белого парохода” и повести “Пегий пес, бегущий краем моря”. По мнению автора, Ч.Айтматов сказал новое слово о человеке, внес свой вклад в художественное исследование героя нашего времени.

1218. БРУДНЫЙ Дм. Повести Чингиза Айтматова / Дм. Брудный // Лит. в школе. – 1969. – № 4. – С. 4-11.

Автор останавливается на нескольких, ключевых произведениях писателя и выявляет ведущие тенденции его творчества, он отмечает писательскую зоркость, жизненную мудрость и гражданскую смелость Ч.Айтматова. В заключение статьи называются основные критические работы о творчестве Ч.Айтматова.

1219. КОГАН В. Ничего «вообще»: Заметки о прозе Ч.Айтматова / В. Коган // Простор. – 1963. – № 5. – С. 98-100.

Перед нами - впечатление читателя от ранних произведений Ч.Айтматова. Их автор – В.Коган – пишет о повестях «Джамиля» и «Первый учитель», «Тополек мой в красной косынке», «Верблюжий глаз».

Этот же период творчества рассматривается в статьях:

1220. МОЛДАВСКИЙ Д. Скульптура слова / Д. Молдавский // Звезда. – 1965. – № 7. – С. 138-140.

1221. КУЧЕРОВ А. Повести гор и степей / А. Кучеров // Звезда. – 1963. – № 9. – С. 196-199.

1222. ХУЗЕ О. Прочтите эти повести / О. Хузе // Лит. в школе . – 1963. – № 2. – С. 71-72.

Статьи посвящены ранним произведениям Ч.Айтматова: «Джамиля», «Первый учитель», «Верблюжий глаз». Авторы отмечают, что обаяние этих повестей - в их ли-

рическом строе, в доверительном отношении писателя к читателю, в революционном романтизме.

1223. НИКИПОРЕЦ Н. Проза Чингиза Айтматова / Н. Никипорец // Лит. Киргизстан. – 1962. – №4. – С. 82-91.

В статье рассматриваются ранние рассказы Ч.Айтматова «Газетчик Дзюйо», «На реке Байдамтал», «Верблюжий глаз», а также повести «Лицом к лицу», «Джамиля», «Тополек мой в красной косынке». Сила этих произведений, по мнению литературоведа, в том, что они передают нам серьезную драму развития социальной жизни и сложных человеческих взаимоотношений, что характерной особенностью прозы писателя является то, что, будучи глубоко национальною, она в том же время несет в себе черты мировой современной литературы.

1224. ФРЮЖЬЕ П. Лучшее дарение Кыргызстана миру – Чингиз Айтматов / П. Фрюжье // Слово Кыргызстана. – 2006. – 14 июля. – С. 7.

Автор статьи – переводчик на французский язык произведений Ч.Айтматова и его литературный агент в Париже, делится своими мыслями о значении произведений писателя для мировой культуры. Он считает, что «лучшее дарение миру Кыргызстана – Чингиз Айтматов». Писатель ведет поиски в мире вечных проблем литературы и показывает, как эти вечные проблемы проецируются на нашу современность. Автор статьи выражает свое восхищение талантом Айтматова и говорит о широкой популярности его произведений в Европе.

1225. САЛИЕВА З. Ш. Большой писатель, философ, а ныне дипломат… / З.Ш. Салиева // Состояние и перспективы развитие научных исследований Юго-Западного региона Кыргызстана: Материалы междунар. науч.-теорет. конф. 18–19 нояб. 2006 г. – Сулюкта, 2008. – Вып. IV. – С. 55–56.

1226. ИМАНКУЛОВ Дж. Поиск – в одиночку, находка – всем / Дж. Иманкулов // Слово Кыргызстана. – 2006. – 1 авг. – С. 10.

Автор статьи, доктор искусствоведения, Дж. Иманкулов говорит о том, что «Айтматов совершил триумф в мировой литературе», «под термином «искусство Айтматова» мы понимаем не только совокупность художественных произведений, а тот социально-эстетический поток, который в конечном счете, постоянно рождает множество культурных феноменов, глубоко укорененных в жизни общества».

1227. ЕЛИФЕРЕНКО П. Свой обоз в Караване глобализма / П. Елиференко // Слово Кыргызстана. – 2005. – 12 авг. – С. 7.

Статья посвящена проблеме глобализации культуры и вкладу Кыргызстана в развитие мировой культуры. Таким вкладом является творчество Ч.Айтматова, через книги которого мир узнал о кыргызском народе и Кыргызстане. По словам автора, Толгонай из «Материнского поля», Едигей из «И дольше века длится день», Авдий из «Плахи» и многие другие герои Айтматова помогают людям разных стран и национальностей понять себя.

1227а. ТОКТОСУНОВА Г. Творчество Чингиза Айтматова – источник новых художественных открытий / Г. Токтосунова // Билим жана тарбия. – 2015. - №1. – С. 37-43.

1228. АКЧУРИН В. Вселенная Чингиза Айтматова / В. Акчурин // Слово Кыргызстана. – 2008. – 31 окт. – С. 9.

1229. ОГНЕВ В. «Неоконченный» человек / В. Огнев // Независимая газета. – 2005. – 17 марта. – С. 3.

1230. ИСАБЕКОВА А. И. Проблемы современного мира в произведениях Ч. Айтматова / А.И. Исабекова // Ч. Айтматовдун 80 жылдык мааракесине арналган V Айтматовдук окуу аттуу респ. илимий конф. материалдары (илимий эмгектердин жыйнагы). – Б., 2008. – С. 14–18.

1231. ЖУЛЕВ В. Крик отчаяния становится песней / В. Жулев // Лит. газ. – 2003. - №50-51. – С. 7.

1232. ТОЛОКБАЕВА Г. Ж. Творчество – это жизнь / Г.Ж. Толокбаева // Ч. Айтматовдун 80 жылдык мааракесине арналган V Айтматовдук окуу аттуу респ. илимий конф. материалдары (илимий эмгектердин жыйнагы). – Б., 2008. – С. 112–115.

1232а.ТОЛАНОВ Н. Подражательные слова в произведениях Ч. Айтматова / Н. Толанов // Билим жана тарбия. – 2015. - №1. – С. 93-96.

1233. РАДЗИШЕВСКИЙ В. Сувенир с вершины Ала-Тоо: От Манаса до Айтматова / В. Радзишевский // Лит. газ. – 1999. – №26. – С. 11.

1234. КЫШТОБАЕВ Д. Вслед за Мастером в мир им удерживаемый / Д. Кыштобаев // Наша газета. – 1994. – 29 июля. – С. 8-9.

В статьях рассматривается творчество Ч.Айтматова в общем плане. Дана высокая оценка таланта писателя, рассмотрены основные идеи его произведений, определено место Ч.Айтматова в мировом литературном процессе.

1235. БЕНЛИЯН А. Мечта в цейтноте / А. Бенлиян // Веч. Бишкек. – 2003. – 5 сент. – С. 6.

Статья носит общий характер, в ней дана высокая оценка всего творчества писателя, рассматриваются идеи планетарного масштаба, поднимаемые Ч.Айтматовым в своей творческой деятельности.

1236. ИБРАИМОВ Т. Формула жизни / Т. Ибраимов // Res Publica (Общее дело). – 1999. – 25 мая. – С. 1.

Автор статьи пишет, что Ч.Айтматов – эпоха в развитии кыргызского общественного самосознания, эпоха в кыргызской культуре, учитель жизни для своего народа. Автор отдает дань уважения силе, глубине таланта великого писателя.

1237. АСАНБЕКОВ С. Весь мир в нем: Воспомин. о раннем Айтматове / С. Асанбеков // Слово Кыргызстана. – 2004. – 15 янв. – С. 10.

Автор отдает дань уважения и восхищения творчеством Ч.Айтматова. По его словам, «сегодня для всех нас бесспорно: авторитет Айтматова в мире огромен, его величие общепризнанно, широкая популярность среди народа - очевидна».

В статье кратко обрисован творческий путь писателя, начиная с его ранних произведений, рассказано о восприятии критикой ранних рассказов, повестей, романов Ч.Айтматова, показан рост его популярности среди читателей.

1238. ЧЕРИКОВ С. Предостережение гуманиста / С. Чериков // Слово Кыргызстана. – 2001. – 15 сент. – С. 7.

1239. ТУЗОВ А. Когда падают горы / А. Тузов // Вечерний Бишкек. – 2008. – 11 июня. – С. 5.

1240. ИМАНКУЛОВ Дж. Кто выбирает гения / Дж. Иманкулов // Слово Кыргызстана. – 1999. – 9 февр. – С. 8.

1241. ИМАНКУЛОВ Дж. Обетованная земля или небо в алмазах? / Дж. Иманкулов // Слово Кыргызстана. – 1999. – 18 мая. – С. 4.

1242. МАМБЕТАЛИЕВ К. Пегая правда Чингиза Айтматова / К. Мамбеталиев // Слово Кыргызстана. – 1999. – 27 авг. – С. 10.

1243. МАМЫТОВ М. Он был подобен океану / М. Мамытов // Вечерний Бишкек. – 2008. – 1 авг. – С. 8.

В статьях обрисован жизненный и творческий путь Ч.Айтматова, дана характеристика его основных произведений, определяются роль и значение писателя в современном литературном процессе, в общественной жизни.

1244. НУРМАТОВ А. Лекарственные растения в жизни Ч. Айтматова / А. Нурматов // Билим жана тарбия. – 2015. – №1. – С. 44-47.

Отдельные проблемы творчества Ч. Айтматова

Общественная деятельность Ч.Айтматова

Ч.Айтматов – не только прославленный писатель с мировым именем, но и авторитетный общественный деятель, к мнению которого прислушиваются критики и народы.

За выдающийся вклад в развитие литературы и за активную общественную деятельность Ч.Айтматов был удостоен самых высших государственных наград страны Советов, начиная с Седьмого созыва непрерывно избирался депутатом Верховного Совета СССР, был членом ЦК республиканской партийной организации, заместителем председателя Комитета солидарности стран Азии и Африки, секретарем правления Союза писателей СССР, председателем Союза писателей Кыргызстана, главным редактором журнала «Иностранная литература», председателем Постоянной комиссии Верховного Совета СССР, советником Президента СССР, Чрезвычайным и Полномочным Послом Российской Федерации в Люксембурге,, Чрезвычайным и Полномочным Послом Кыргызской Республики в странах БЕНИЛЮКСА, депутатом и председателем Комитета по международным и межпарламентским связям Жогорку Кенеша Кыргызской Республики.

Данное перечисление заслуженных высоких и ответственных постов писателя и государственного деятеля Ч.Айтматова позволяет составить представление о его многогранной общественной деятельности.

Этой грани личности Ч.Айтматова, человека и писателя – посвящены публикации данного раздела.

1245. СУМАРОКОВА О.Л. Разрывая дымовую завесу предубеждения / О.Л. Сумарокова // Чингиз Айтматов: Человек – Вселенная: Докум.-биогр. монография. – Б., 2018. – С.186-206.

1245а. ААЛИЕВА Н.К. Чингиз Айтматов и проблема культурного диалога Запад-Восток: Этнополитический аспект / Н.К. Аалиева // Билим жана тарбия. – 2015. - №1. – С. 64-70.

1246. М.Х. Детище Айтматова растет в хлебном городе // Веч. Бишкек. – 1997. – 25 февр. – С. 2.

О журнале «XXI век: вызовы и угрозы», учредителем и главным редактором которого является Ч.Айтматов.

1247. ШЕПЕЛЕНКО А. Чингиз Айтматов представляет… / А. Шепеленко // Слово Кыргызстана. – 2005. - №77(28 июля). – С. 4.

1248. КАКЧЕКЕЕВ Т. Айтматов Рабину – альтернатива / Т. Какчекеев // Слово Кыргызстана. – 1995. – 24 марта.

1249. МУКАШЕВ К. Пишите – вы талантливы / К. Мукашев // Веч. Бишкек. – 2005. – 18 окт. – С. 2.

В статье говориться об избрании Ч.Айтматова председателем жюри Международного литературного конкурса «Русская премия».

1250. КУТЧУБЕКОВ Т. Слово о дипломате / Т. Кутчубеков // Слово Кыргызстана. – 2003. – 12 дек. – С. 3.

Статья посвящена дипломатической деятельности Ч.Айтматова.

1251. ШАРАЕВ С. Список Чингиза Айтматова / С. Шараев // Труд. – 2001. – 6 нояб. –С. 3.

1252. ГРУЗДОВА К. Власть и писатели едины?: [Об участии Ч.Айтматова на междунар. встрече писателей в Санкт-Петербурге] / К. Груздова // Веч. Бишкек. – 2000. – 1 июня. – С. 5.

1253. ТУЗОВА И., Тузов А. Предсказание: Этюды о политиках / И. Тузова, А. Тузов // Веч. Бишкек. – 1998. – 28 апр. – С. 4; Лит. Кыргызстан. – 1998. - №3. – С. 59-65.

1254. ЗОЛОТОВ А. Мысль-правда, мысль-душа в созвучии сердец / А. Золотов // Res publica (Общее дело). – 1994. – 10 авг.

О докладе Ч.Айтматова на международной конференции Евангельской Академии.

1255. АРДАЕВ В. Чингиз Айтматов предлагает создать союз государств Центральной Азии / В. Ардаев // Известия. – 1993. – 17 дек.

1256. БАЯЛИНОВ К. Четыре вечера с Чингизом Айтматовым / К. Баялинов // Комс. правда. – 1993. – 6 нояб.

1257. КАДРАКУНОВ Ж. Чингиз Айтматов – дипломат мира / Ж. Кадракунов // Слово Кыргызстана. – 2016. – 22 янв. – С. 6.

Автор статьи – дипломат, многие годы работавший под началом Ч. Айтматова, размышляет о дипломатической деятельности писателя. Он отмечает, что в дипломатической среде Ч. Айтматов пользовался огромным авторитетом, его называли дипломатом от Бога. Комментарии, выступления, представляемые им на встречах в

министерствах, международных организациях, всегда вызывали всеобщий интерес. Автор отмечает, что дар писателя и дар дипломата гармонично дополняли друг друга, ярко проявляясь в одаренной личности Ч. Айтматова. В статье также идет речь о заседаниях Иссык-Кульского Форума, организатором проведения которых был Ч. Айтматов, где он раскрылся как представитель народной дипломатии.

1258. АКМАТОВА М., Медетбек кызы Алина.Ч. Айтматов – величайший писатель и дипломат мира / М. Акматова, Медетбек кызы Алина // Сборник материалов междунар. студенческой науч.-практ. конф. Восточного универсритета им. М. Кашгари-Барскани. – Б., 2017. – С. 6-11.

1259. СУМАРОКОВА О.Л. Иссык-Кульский форум. Смена новой мысли / О.Л. Сумарокова // Чингиз Айтматов: Человек – Вселенная: Докум.-биогр. монография. – Б., 2018. – С.206-226.

1260. СОРОНКУЛОВ Г.У. Продолжая традиции «Иссык-Кульского форума» / Г.У. Соронкулов // Русский язык и лит. в школах Кыргызстана. – 2017. - №3. – С. 69-71.

О деятельности Ч. Айтматова на поприще дипломата рассказывается также в названных ниже статьях:

1261. КАРПЕЧЕНКО Т.В. Посол России / Т.В. Карпеченко // Специалист. – 1993. - №11-12. – С. 34-36.

1262. ТАШИБЕКОВ Т. Чингиз Айтматов и народная дипломатия / Т. Ташибеков // Свобод. горы. – 1993. - №70. – С. 5.

1263. КАТИН В. Путь в Евразию / В. Катин // Слово Кыргызстана. – 1992. – 20 марта.

О выступлении Ч.Айтматова как представителя Кыргызстана на сессии ССАС в Брюсселе.

1264. СТРОИЛОВ Л. Для меня смысл жизни и правда не связаны с размерами страны / Л. Строилов // Вестн. правительства. – 1992. - №8. – С. 7.

Об общественной деятельности Ч.Айтматова в Люксембурге.

1265. СТРОИЛОВ Л. Выстоит ли культура при свободе? / Л. Строилов // Слово Кыргызстана. – 1991. – 17 дек.

1266. СТРОИЛОВ Л. В Люксембург и далее / Л. Строилов // Веч. Фрунзе. – 1991. – 14 февр.

1267. СТРОИЛОВ Л. Наш посол в Люксембурге / Л. Строилов // Слово Кыргызстана. – 1991. – 28 марта.

1268. СТРОИЛОВ Л. Айтматов в Люксембурге / Л. Строилов // Рус. язык и лит. в кырг. школе. – 1991. - №5. – С. 47-48.

1269. НЕ удаляясь от общей судьбы // Сов. Киргизия. – 1990. – 14 нояб.

1270. САГИДОВ В. Прощай, Гульсары? / В. Сагидов // Союз. – 1990. - №45. – С. 8; Сов. Киргизия. – 1990. – 18 нояб.

1271. ЛИЦА // Новое время. – 1989. - №4. – С. 44.

Краткая характеристика Ч.Айтматова в связи с выдвижением его в кандидаты народных депутатов СССР.

1272. ПОЛИТИЧЕСКИЙ портрет кандидата [в народные депутаты СССР Ч.Айтматова] // Сов. Киргизия. – 1989. – 15 февр.

1273. ВСТРЕЧА Ч.Айтматова с земляками // Сов. Кирги-зия. – 1988. – 15 нояб.

1274. НАЗНАЧЕНИЯ // Журналист. – 1988. - №11. – С. 106.

Ч.Айтматов утвержден главным редактором журнала «Иностранная литература».

1275. ЮЖИН В. Прервалась связь времен / В. Южин // Res publica (Общее дело). – 1995. – 19 сент. – С. 2.

Об освобождении Ч.Айтматова от должности председателя Союза писателей Кыргызстана.

Философия творчества Чингиза Айтматова

«Чингиза Айтматова по праву можно назвать одним из самых глубоких умов среди величайших писателей XX столетия. Как художник, он наделен даром улавливать и предощущать сложнейшие конфликты, скрытые в потаенных недрах бытия. Сквозь прозу Айтматова – стилистически ясную, свободную от нарочитой отвлеченности, пренебрегающую игрой пустыми формами, сочную, пропитанную запахами и звуками родной земли, многократным эхом ее гор и космосом степей – проступает многосложность жизни с ее загадочными глубинами, случайностями, неисчерпаемыми возможностями, радостями, веселостью, драматизмом и трагичностью. Она полна раздумий и фантазий, она философична в хорошем смысле этого слова, ибо главный вопрос, который неотступно следует за писателем, - это вопрос о взаимоотношениях человека с миром. …По-видимому настала пора попытаться подойти к Айтматову путем верующего, целостно вживаясь в мир его идей, проникая в тайники его мировосприятия, потому как мировосприятие Айтматова – есть его гениальная интуиция человеческой судьбы. Это интуиция художественная, но не только художественная, это также идейная, познавательная, философская интуиция, это - гнозис», - пишет о философской стороне творчества Ч.Айтматова известный литературовед, критик, ученый, исследователь-айтматовед Р.Рахманалиев в книге:

1276. РАХМАНАЛИЕВ Р. Жизнь, равная Вселенной: Философия творчества Ч.Айтматова / Р. Рахманалиев. – М.: Туркестан, 1999. – 720 с.

1277. РАХМАНАЛИЕВ Р. Жизнь, равная Вселенной: Философия творчества Чингиза Айтматова / Р. Рахманалиев // Лит. Кыргызстан. – 1998. - №3. – С. 35-56; Слово Кыргызстана. – 1998. – 14 июля. – С. 4-5.

Автор рассматривает творчество Ч.Айтматова с точки зрения его философского осмысления мира, бытия, Человека. Он пишет, в частности: «Проза Айтматова глубоко философична, в ней синтезированы великие сущности бытия: Человек, Жизнь, Пространство, Время». Ч.Айтматову, по мнению Р.Рахманалиева, присуще проникновение в диалектическую связь понятий: человек-среда, быт-бытие, объективно-субъективно, где человек является не только продуктом обстоятельств, но и сам мо-

жет, познав их, влиять на них, противодействовать им своей индивидуальностью, непредвиденностью, неповторимостью.

1278.ТУРСУНОВ А. Иссык-Кульский форум: к становлению глобального мышления / А. Турсунов // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. –Б., 2013. – С.57-68.

Автор статьи, доктор философских наук, член-корреспондент Национальной академии наук Таджикистана отмечает великий гуманизм Ч. Айтматова, который проявился не только в его писательском творчестве, но и в его философских взглядах на острые проблемы современности, рассматривая взгляды писателя на проблемы глобализации, его идеи о Новом политическом мышлении, озвученные на Иссык-Кульском форуме, угрозы «манкуртизации», то есть бездуховности, грозящей человечеству, мысли Ч. Айтматова об экологии.

1279.УРМАНБЕТОВА Ж. Чингиз Айтматов и глобальное мышление / Ж. Урманбетова // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. –Б., 2013. – С.114-116.

Автор отмечает, что произведения Ч. Айтматова пронизаны призывом к культивированию глобального мышления, общечеловеческими ценностями, способными объединить мир, создав детерминанту диалога культур и цивилизаций. В статье раскрыты основные идеи писателя о современном мире: сохранение духовности, человеческой памяти, экологические проблемы и др.

1280. АНАНЬЕВА С. Евразийство Ч. Айтматова как основополагающая идея ренессанса современной цивилизации / С. Ананьева // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. –Б., 2013. – С.132-135.

Автор размышляет о том, что художественно изображенная жизнь в произведениях Ч. Айтматова провозглашает евразийство как центральную идею Ренессанса современной цивилизации.

1281.ДУЙШЕНБАЕВ П., ДУЙШЕНБАЕВ М. Отражение проблемы насилия в творчестве Чингиза Айтматова / П. Дуйшенбаев, М. Дуйшенбаев. – Б.: Учкун, 2014. – 152 с.

Проблемы добра и зла, войны и мира – извечные темы художников слова, в том числе и Ч. Айтматова. В начале 70-х годов он одним из первых в мире заговорил о необходимости нового мышления, о взаимосвязанности и взаимозависимости современного мира. Писатель в своих произведениях, публицистике, в общественной деятельности много сделал для утверждения идеи о безнасильственном мире. Авторы книги раскрывают отражение проблемы войны и мира, добра и зла Ч. Айтматовым, осмысливают философские идеи писателя в контексте гуманистических общечеловеческих ценностей на материалах его произведений.

1281а. ИШИМКАНОВ К. Чингиз Айтматов и мое философское восприятие мира / К. Ишимканов // Слово Кыргызстана. – 2018. – 6 июня. - С. 13, 14.

1281б. ИШИМКАНОВ К. Чингиз Айтматов – мыслитель, философ и великий художник / К. Ишимканов // Слово Кыргызстана. – 2018. – 16 нояб. – С. 5,6.

Автор статьи, известный ученый-философ, говоря о воздействии творчества Ч. Айтматова на свое становление ученого, останавливает внимание на основных аспектах философии Ч. Айтматова.

1282. АСКАРОВ Т. Поиски Абсолюта – творческое кредо Чингиза Айтматова / Т. Аскаров. – Б., 2010. – 204 с.

В монографии члена-корреспондента НАН Кыргызской Республики, доктора философских наук, профессора Т. Аскарова анализируются малоисследованные аспекты художественного наследия Ч. Айтматова. В частности, через призму таких понятий и категорий диалектики, как восхождение художественного сознания от абстрактного к конкретному, закон единства и борьбы противоположностей и др., предпринимается попытка осмыслить роль образного мира писателя в эстетико-художественном осмыслении мира.

1283. ФИЛОСОФИЯ жизни и творчества Чингиза Айтматова. – Ташкент, 2004. – 159 с.

1284. КОЙЧУЕВ Т. Общечеловеческое миропонимание и Ч.Айтматов / Т. Койчуев // Ч.Айтматов жана азыркы рухий маданият = Ч.Айтматов и современная духовная культура. – Б., 1993. – С. 59-62.

1285. КОЙЧУЕВ Т. Общечеловеческое миропонимание и Ч.Айтматов / Т. Койчуев // Сов. Киргизия. – 1988. – 9 окт.

Общечеловеческое миропонимание включает в себя такие категории, как любовь и стремление к счастью, доброта и гуманность поступков, и совесть и порядочность в поведении, осознание высокой роли Человека в мире. Художественное слово Ч.Айтматова – это гимн общечеловеческим ценностям и гуманистическим идеалам. Произведения этого великогописателя помогают читателям всего мира осознать эти общечеловеческие ценности, прочувствовать их и бороться за их достижение. Читая Чингиза Айтматова, мы размышляем о Человеке, о Вселенной, о добре и зле, о чести и коварстве, о мире и войне, о жизни и смерти, о любви и счастье.

Философское мировоззрение Ч. Айтматова рассматривается также в статье:

1286. САДАНБЕКОВ Ж.С. Мировоззрение Чингиза Айтматова / Ж.С. Сааданбеков // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. – 2016. - №10. – С. 262-268.

1287. СЫЗДЫКБАЕВ Н.А. Художественное выражение этико-философских воззрений Чингиза Айтматова (1970-1990 годы) / Н.А. Сыздыкбаева. – Ташкент, 2002. – 202 с.

Автор монографии исследует этическую проблематику (систему этико-философских категорий) в прозе Ч.Айтматова 70-90-х годов, которая изучается с целью определения своеобразия нравственно-этической позиции писателя и утверждаемых им общечеловеческих ценностей.

«Творчество Ч.Айтматова представляет собой целостную систему, в основе которой лежат этико-философские, эстетические проблемы, формирующие представление о правильном и разумном устройстве мира. Для их решения Ч.Айтматов обращается к условным художественным приемам», - пишет Н.А.Сыздыкбаев. Такими

приемами для писателя являются мифы, легенды, притчи, которые служат символической картиной мира, сквозь призму которой он постигает суть бытия, законы которого и отражает в своем творчестве.

«Если творчество Ч.Айтматова 70-80-х годов – это двухуровневая система взаимосвязи национального и общечеловеческого, где одно постигается через другое, то в 90-е годы философский акцент переносится на единую «вечную» этическую проблему: «всеобщее родство людей», - считает ученый.

1287а. АБЛАЗОВ К. Диалог писателя и философа во времени : (О философских гранях произведений Ч. Айтматова) / К. Аблазов // Кут билим. – 2016. - №7. – С. 7.

1288. СУЛАЙМАНОВ Ж., Сулайманова Т. Экзистенциалистские идеи в творчестве Ч.Айтматова / Ж. Сулайманов, Т. Сулайманова // Проблемы образования, науки и культуры XXI века: Тр. междунар. науч. конф., 21 сент. 2001 г., Ош. – Ош, 2001. – С. 255-256. (Вестн. Ош. Гос. ун-та. Сер. гуманит. науки. Вып. 4).

Авторы статьи осмысливают произведения Ч.Айтматова, исходя из философских концепций Фрейда, Юнга, Фромма, говорят о жизненно экзистенциальном воплощении им картины мира, сочетающей макрокосм и микрокосм, то есть человека.

1289. СЕМЕНОВА С. Евразийское и планетарное мировоззрение в творчестве Чингиза Айтматова / С. Семенова // Ч.Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – ч. II. – С. 118-125.

В статье отмечается, что умение находить в национальном – общечеловеческое, является характерной особенностью всего многогранного творчества Айтматова. Айтматову присуща двойная природа художественной модели – отображая отдельное событие, он одновременно отображает и всю картину мира, в ноосферном видении человеческого бытия писателя отображается сознание родственной связи человечества со всей эволюционной цепью жизни.

1290. БАКИЕВА Г.А. Мартин Хайдеггер и Ч.Айтматов: вопрошание бытия / Г.А. Бакиева // Современность: философские и правовые проблемы: Сб. ст. – Б., 2000. – ч. 2. – С. 255-264.

1291. БАКИЕВА Г.А. Ч.Айтматов и М.Хайдеггер: вопрошание бытия / Г.А. Бакиева // Кут билим. – 1997. – 13 февр. – С. 6.

Автор проводит параллели между философией Ч.Айтматова и немецкого философа М.Хайдеггера. Он пишет: «Идеи немецкого философа М.Хайдеггера в силу собственных размышлений или в силу фундаментальной похожести человеческой судьбы, нахожу у Ч.Айтматова. Жизнь в сочинениях Ч.Айтматова – это путь к миру через себя. Этот путь есть стихия и упорядоченность, которые ведут к исконному смыслу человеческого существования – к свободе».

1292. ИСРАИЛОВА Р.И. Айтматов и мир человека / Р.Т. Исраилова // Кут билим. – 2005. – №11(18 марта). – С. 9.

Автор рассматривает философское осмысление таких категорий, как жизнь и смерть, смысл жизни отдельного человека и общества в целом в философии творчества Ч.Айтматова.

1293. КАЦЕВ А. С. Разные интерпретации Ч. Айтматовым одного библейского сюжета / А.С. Кацев // Помни имя свое: журналистика и литература в освоении культурной и национальной идентификации: Материалы Круглого стола и науч.-практ. конф. «Русская и российская журналистика о задачах освещения жизни и проблем организации соотечественников» (12–13 марта 2009 г.). – Б., 2010. – С. 87–89.

1294. БОКОНБАЕВ К. Нравственный императив И.Канта в художественном произведении Ч.Айтматова / К. Боконбаев // Лит. Кыргызстан. – 1992. – №5. – С. 143-147.

В статье с позиций философии рассматривается повесть Ч.Айтматова «Пегий пес, бегущий краем моря». Обозначив суть научных философских обобщений И.Канта о возникновении и сущности морали, автор прослеживает ее воплощение художественными средствами в повести Ч.Айтматова. К.Боконбаев, опираясь на научные утверждения И.Канта, осуществил философский анализ произведения писателя, выявив близость, совпадение философских поисков философа И.Канта и писателя Ч.Айтматова.

1295. БАКИЕВА Г.А. Проблема памяти в творчестве Ч.Айтматова / Г.А. Бакиева // Ч.Айтматова жана азыркы руханий маданият = Ч.Айтматов и современная духовная культура. – Б., 1993. – С. 111-117.

Автор отмечает, что в фокусе размышлений Ч.Айтматова – человек, его желание утвердить себя, расширить сферу свободы человеческого духа и общества. Для исследования этих вечных проблем Ч.Айтматов обращается к человеческой памяти. Память – одна из фундаментальных категорий научного, философского и художественного арсенала писателя. Она несет колоссальную нагрузку как эстетическое средство, помогает решать важные проблемы современного мира. Айтматовская концепция памяти представлена в трех видах: память личности, память народа и память человечества.

1296. ДОНОНБАЕВ А. Феномен «культуры памяти» / А. Дононбаев // Слово Кыргызстана. – 2013. – 11 дек. – С. 7.

Автор, доктор политических наук, рассуждая о значении исторической памяти в жизни человечества, рассматривает феномен «культуры памяти» в творческом поиске Ч. Айтматова, его художественную концепцию «манкуртизма». Автор отмечает, что в художественной логике произведений Айтматова историческая память становится самосознанием отдельного человека и целого народа.

1296а. ИБРАИМОВ К. Чингиз Айтматов как мифотворец – мудрец века: Моногр. исслед. – Б., 2018. – 220 с.

1296б. ИБРАИМОВ К. Вечность и век Чингиза Айтматова / К. Ибраимов // Слово Кыргызстана. – 2015. – 11 дек. – С. 6, 20.

1296в. ИБРАИМОВ К. Апокалиптика Чингиза Айтматова / К. Ибраимов // Слово Кыргызстана. 2018. – 20 июня. – С. 7.

1296г. ИБРАИМОВ К Антропокосмос Чингиза Айтматова / К. Ибраимов // Слово Кыргызстана. – 2018. – 4 июля. – С. 11,12.

Автор книги и статей, давая высокую оценку творчества Айтматова, говорит о том, что он прорвался в область вечного общечеловеческого, пытается постичь в вы-

соком философском синтезе всевременную изначальную суть человека. Он называет Айтматова «одним из самых глубоких и универсальных умов среди величайших писателей-мыслителей Х1Х и ХХ веков. Он, как легендарные библейские пророки, наделен даром предвидения потаенных смыслов бытия и сути нескончаемой вечности».

1297. ИБРАИМОВ К. Миф и миропонимание в гуманистической философии Ч.Айтматова: Моногр. исслед. / К. Ибраимов. – Б.: Кыргызстан, 1998. – 108 с.

Предметом исследований автора является роль мифа в миропонимании и гуманистической философии Ч.Айтматова. К.Ибраимов приходит к мысли, что Айтматов мастерски трансформирует мифы, легенды, фольклор в литературные подсюжеты, которые при введении в основную сюжетную линию проявляются как лирические и морально-нравственные комментарии событий, происходящих в произведениях. Мифы, трансформируемые в книгах Ч.Айтматова, - это по сути философские экскурсы и этюды, несущие в себе образы идей и смыслов о судьбе человечества и Земли.

Эта же проблема рассмотривается в статье:

1298. ДУШЕЕВА К.А. Мифотворческие взгляды в произведениях Ч. Айтматова / К.А. Душеева // Известия ВУЗов Кыргызстана. – 2017. - №4. – С. 186-188.

1299. САДАНБЕКОВА Э. Мифы в творчестве Ч. Айтматова / Э. Сааданбекова // Ч. Айтматовдун 80 жылдык мааракесине арналган V Айтматовдук окуу аттуу респ. илимий конф. материалдары (илимий эмгектердин жыйнагы). – Б., 2008. – С. 147–149.

1300. САБИРОВА В. Формы времени и пространства в литературном произведении (на примере творчества Ч.Айтматова) / В. Сабирова // Науч. тр. Ош. гос. ун-та. – 1999. – Вып. 2. Обществ. и гуманит. науки. – С. 22-27.

Айтматовские герои, проживая свою жизнь в пространстве и времени художественного сюжета, одновременно являются носителями определенной судьбы. В статье рассматриваются философские категории времени и пространства и их воплощение в произведениях Ч.Айтматова.

1301. КАКСИН А. Д. Концепт «степь» и его репрезентация в повестях Чингиза Айтматова (по переводам на русский язык) / А.Д. Каксин // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.286-289.

Концепт «степь» играет незаменимую роль при самовыражении представителей тюркских народов, является определяющей константой их мироощущения, важнейшим компонентом их мировоззрения, отмечает автор статьи, рассматривая различные аспекты использования Ч. Айтматовым этого понятия в его произведениях.

1302. ТЕКЕШОВА М.Б. Код Айтматова: слово и судьба / М.Б. Текешова // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С. 153-158.

В статье рассмотрена проблема судьбы, которая, по мнению автора статьи решается Айтматовым через формулу Человек + Слово = Судьба.

1303. АБДУЛЛАЕВА Г. Проблемы первоосновы жизни и рода человеческого в творчестве Ч. Айтматова / Г. Абдуллаева // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.102-106.

Автор исследует интересную проблему, освещаемую в творчестве Ч. Айтматова – идею рода человеческого. Он отмечает, что идея рода определяет содержание многих произведений писателя, она была всегда актуальной для него. Именно посредством этой идеи писатель решал общемировые проблемы через национальные и наоборот. Род в понимании Айтматова – это поколение человека, история нации, народа, но это и род человеческий, история мира, Жизни.

1304. КАЛЬМБЕКОВА Б.Р. Политическая философия Ч.Айтматова / Б.Р. Кальмбекова // Ч.Айтматов и духовная культура. Сб. ст. – Б., 1999. – С. 101-107.

Автор статьи пишет, что произведения Ч.Айтматова играют существенную роль не только в художественном процессе, но и в текущем политическом процессе, ибо животрепещущие проблемы сегодняшнего дня в них получают свое художественное разрешение. В статье исследуются особенности политического мышления Ч.Айтматова, характеризуются такие философские понятия, как планетарное мышление, этическая память, смысл жизни, единство человека и природы, «манкуртизм», диалог цивилизаций и др.

1305. АСАНОВА У. Философия кризиса культуры в творчестве Ч.Айтматова / У. Асанова // Ч.Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – С. 29-38.

По мысли автора, вдумчивый анализ всего творчества великого писателя приводит к мысли, что именно философия кризиса культуры лежит в основе его трагического мироощущения и мировоспроизведения. Философское ощущение трагичности кризиса культуры проходит красной нитью сквозь все произведения Айтматова. В статье прослеживается развитие философии кризиса культуры Айтматова от «Джамили» до «Плахи», до романа «Тавро Кассандры», от локального до общечеловеческого.

1306. УРМАНБЕТОВА Ж.К., Тогусаков О.А. Феномен Айтматова в духовной культуре кыргызов / Ж.К. Урманбетова, О. А. Тогусаков // Чингиз Айтматов и духовная культура. – Б., 1999. – Б. 199-206.

Авторы считают, что произведения Айтматова выступают одним из проявлений кыргызского образа мира, синтезируют в себе все нюансы созерцательно-пространственного ощущения человека, философски-вневременного понимания исторических явлений. «Айтматов воплотил в своем феномене силу и масштабы национального сознания, проявив неизмеримую высоту культуры человеческого разума как творения свободы творческого мышления. Он определил новый виток в саморазвертывании духовных ценностей кыргызской нации». Вместе с тем авторы отмечают, что феномен Айтматова как выразитель духа кыргызской культуры достиг планетарного характера благодаря восприятию ценностей всей мировой духовной культуры цивилизации.

Этой же теме посвящены статьи:

1307. ТОГУСАКОВ О.Философские идеи в творчестве Ч. Айтматова / О. Тогусаков // Тил, адабият жана искусство маселелери = Вопросы языка, литературы и искусства.- 2016. - №1. – С. 370-373.

1308. ТОГУСАКОВ О., Акматова Н. Культурфилософские идеи Чингиза Айтматова / О. Тогусаков , Н. Акматова // Словесное искусство современного Кыргызстана и Казахстана в контексте культуры Евразии: Моногр. –Б., 2017. – С. 8-13.

1309. ТУРДУБАЕВ Ж. Айтматовская ересь / Ж. Турдубаев // Чингиз Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – С. 192-198.

В статье рассматривается философия религии Ч.Айтматова, его идея о переходе человечества к религиозной ассамблейности. На примере романа «Тавро Кассандры» автор показывает, какие вопросы поставил писатель в своем произведении: способен ли человек не только относиться к «другим» верованиям с дипломатическим тактом, но и с живым участием откликаться на иные религиозные ритмы; могут ли люди Земли вступать в диалог между собой ради взаимопонимания, ради духовного общения, несмотря на разные религиозные убеждения?

1310. САДЫГАЛИЕВА А.С. Религиозные мотивы в романах Ч. Айтматова / А.С. Садыгалиева // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.253-258.

В статье ставится задача рассмотреть причину и художественную особенность обращения Ч. Айтматова к теме религии. Посредством анализа романов автор показывает поднимаемые писателем проблемы, место и роль религиозных мотивов в идейно-композиционной структуре произведения, выполняемые ими художественно-эстетические функции в создании образной системы литературных героев.

1311. ОМОРКУЛОВ Б.К. Нравственные категории духовной культуры народа в творчестве Ч.Айтматова: (любовь, семья, совесть, долг, человек и природа) / Б.К. Оморкулов // Улуттук идеология жана кыргыз рухий дөөлөтүнүн кайра жаралышы. – Ош, 1999. – С. 154-157.

1312. ОМОРКУЛОВ Б.К. Нравственные категории духовной культуры народа в творчестве Ч.Айтматова: (любовь, семья, совесть, долг, человек и природа) / Б.К. Оморкулов // Лингвострановедение. Проблемы языка и литературы: (К 70-летию Ч.Т.Айтматова): Сб. науч. тр. – Ош, 1999. – Вып. 7. – С. 24-30.

Автор посвятил свои статьи проблеме нравственности, поднимаемой Ч.Айтматовым в произведениях.

1313. САБИРОВА В.К. Теория хронотопа и творчество Чингиза Айтматова: Монгр. / В.К. Сабирова. – Ош: Билим, 2003. – 105 с.

1314. САБИРОВА В.К. Своеобразие фольклорного хронотопа в творчестве Ч.Айтматова / В.К. Сабирова // Лингвострановедение. Проблемы языка и литературы: Сб. науч. тр. – Ош, 1999. – Вып. 7. – С. 35-44.

В книге и статье исследуется отражение в творчестве Ч.Айтматова философской категории времени. Автор отмечает, что заслугой писателя является тот факт, что в его произведениях не наблюдается современности, взятой вне своего отношения к прошлому и будущему. Полнота времени имеет свои корни в народно-мифологической инверсии.

1315. ХРЕНОВ Н.А. Проблема художественного времени в практике советского искусства 70-х годов / Н.А. Хренов // Советское искусство 60-80-е годы: Проблемы. Задачи. Поиски: Сб. ст. – М., 1988. – С. 85-112.

1316. СТАМОВА Р.Д. Творчество Ч.Айтматова и проблема личности / Р.Д. Стамова // Современность: философские и правовые проблемы: Сб. ст. – Б., 1999. – С. 390-394.

Осмысление в философии тех или иных проблем через феномен человека – характерная особенность современности. Автор статьи считает, что данная проблема пронизывает все творчество Ч.Айтматова – от Джамили до монаха Филофея, от положительной личности со стремлением к светлому, доброму, - вплоть до манкурта, не помнящего никого и ничего. Так, социально положительная личность выведена Айтматовым в образах Джамили, Толгонай, маргинальная личность – это образ Орозкула из «Белого парохода», отрицательные герои романов «Плаха», «Тавро Кассандры».

В статье проблема личности в произведениях Айтматова рассматривается в философском аспекте.

1317. МУСАБАЕВА Р.Ш. Судьба культуры в образах (на примере произведений Ч.Айтматова) / Р.Ш. Мусабаева // Сб. науч. тр. ин-та мировых языков. – Вып. 1. – Б., 1999. – С. 121-125.

В статье рассматривается проблема современного существования философской категории культуры, дано понятие художественного образа в литературе. Автор на примере айтматовских произведений показывает, как писатель в своем творчестве воплотил проблему соотношения культуры и цивилизации.

Философские идеи в творчестве Ч.Айтматова рассматривается также в статьях:

1318. БОТОКАНОВА Г. Размышление в кабинете Айтматова: О некоторых философ. идеях в творчестве нар. писателя / Г. Ботоканова // Слово Кыргызстана. – 2005. – 13(8 февр). – С. 12.

1319. БОТОКАНОВА Г. Т. Философские идеи в творчестве Ч. Айтматова / Г. Ботоканова // Ч. Айтматовдун 80 жылдык мааракесине арналган V Айтматовдук окуу аттуу респ. илимий конф. материалдары (илимий эмгектердин жыйнагы). – Б., 2008. – С. 9–13.

Философско-этический аспект творчества Ч.Айтматова рассматривается также в статьях:

1320. КРУТИКОВ Д.А. Этико-эстетические воззрения Ч. Айтматова (по материалам вне художественных жанров писателя / Д.А. Крутиков // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) =

Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.258-266.

В статье на сопоставлении философии Ф.Достоевского, Л. Толстого и Ч. Айтматова рассмотрены этико-эстетические воззрения кыргызского писателя.

1321. АСЫЛБЕКОВА Г. Нравственные идеалы женских образов в произведениях Ч. Айтматова / Г. Асылбекова // Сборник материалов Международной студенческой научно-практической конференции Восточного универсритета им. М. Кашгари-Барскани. – Б., 2017. – С. 11-15.

1322. САДЫГАЛИЕВА А.С. Нравственные искания героя в романах Ч.Айтматова / А.С. Садыгалиева // Түрк элдеринин тили жана адабияты (илимий макалалар жыйнагы) 3-чыгарылышы. – Б., 2006. – С. 264-269.

1323. ИМАЕВА Н.И., Курманходжаева Р.И. Проблема совести в творчестве Чингиза Айтматова как один из актуальных вопросов современности / Н.И. Имаева, Р.И. Курманходжоева // Проблемы реализации и программы Кадры XXI века: (Человеческий аспект и экономико-правовые нормы): Материалы междунар. науч.-практ. конф. 11-12 июня 1998 г. – Б., 1998. – ч. 3. – Человек и общество. – С. 105-111.

1324. БЕКБОЕВА А. К. Проявление стыда как элемента самосознания в произведениях Ч. Айтматова / А.К. Бекбоева // Ч. Айтматовдун 80 жылдык мааракесине арналган V Айтматовдук окуу аттуу респ. илимий конф. материалдары (илимий эмгектердин жыйнагы). – Б., 2008. – С. 39–44.

1325. ГРИШЕНКОВА С.Н. Нравственно-философская концепция человека в творчестве Ф.М.Достоевского и Ч.Т.Айтматова / С.Н. Гришенкова // Молодежь и наука: пробл. и перспективы: Докл. внутривуз. науч. конф. аспирантов и молодых ученых. – Б., 1997. – С. 32-39.

1326. СЫДЫКОВ Б. Развитие народной идеологии в творчестве Ч.Айтматова / Б. Сыдыков // Наука и новые технологии. – 2000. – №3. – С. 146-149.

Философия народа, отраженная в эпосах, былинах, традициях, религиозных убеждениях привлекла внимание Ч.Айтматова еще в ранний период его творческой деятельности. Уже в своих ранних произведениях писатель стремился открыть духовный мир своих героев, через него показать своеобразие философии кыргызского народа, его менталитета. Без понимания народной философии, по мысли Ч.Айтматова, невозможно понять суть национального, составляющего частицу общечеловеческой культуры.

Таково вкратце содержание данной статьи, автор которой останавливает внимание читателя на особенностях философии раннего Айтматова.

Философский аспект творчества Айтматова рассматривается также в книге и статьях:

1327. МЕЖДУНАРОДНЫЙ форум «Айтматов и современность»: Доклады. Статьи. Материалы. – Б.: «Маданият», 2009. – 272 с.

1327а. ДЕРБИШЕВА З. Концепты добра и зла в творчестве Ч. Айтматова / З. Дербишева // Билим жана тарбия. – 2015. - №1. – С. 76-79.

1328. АРСТАНБЕКОВА Ж.А. Трагическое как основа эпического мышления Ч. Айтматова / Ж.А. Арстанбекова // БГУ жарчысы =Вестник БГУ. – 2014. - №1. – С. 240-244.

1328а. ДУЙШЕЕВА Р. Проблемы глобализации в творчестве Чынгыза Айтматова / Р. Дуйшеева // Билим жана тарбия. – 2015. - №1. – С. 76-79

1329. ХУСАИНОВА А.Х. Философия евразийства в творчестве Чингиза Айтматова / А.Х. Хусаинова // Философия и история педагогики: материалы регион. конф. – Уфа, 2004. – С. 383-389.

1330. УЗАКБАЕВ И. С. Идеи Ч. Айтматова об интеллектуальном, всесторонне развитом человеке / И.С. Узакбаев // Эл агартуу. – 2011. –№5/6. – С. 36–41.

1331. ПАПАНИНОВА Н. Романы – метафоры Чингиза Айтматова / Н. Папанинова // Лит. в шк. – 1988. - №5. – С. 7-15.

1332. ГАЗИЗОВА А.А. Роль памяти в идейно-художественной структуре повестей Ч.Айтматова / А.А. Газизова // Сов. тюркология. – Баку, 1989. - №3. – С. 24-33.

1333. СЕМЕНОВА С. «Всю ночь читал я твой завет…»: (Образ Христа в современном романе) / С. Семенова // Новый мир. – 1989. - №11. – С. 229-243.

1334. ДЕМЧЕНКО Л.Н. Эстетический идеал как дефиниция художественного метода: (На материале творчества Ч.Айтматова) / Л.Н. Демченко // Изв. АН КазССР. – Сер. обществ. наук. – Алма-Ата, 1999. - №1. – С. 36-43.

1335. АХМЕТОВА Г. Концепция человека в творчестве Ч.Айтматова / Г. Ахметова // Вестн. КазНУ. Сер. филолог. – 2006. - №6(96). – С. 14-16.

Национальное и интернациональное в творчестве Ч. Айтматова

Диалектика национального и интернационального в литературе всегда была одним из главных предметов исследования литературоведения и критики. Веским подтверждением роли интернационального фактора в развитии национальных литератур является творчество Ч.Айтматова. В нем органично сплавлены национальный фольклорный опыт, достижения русской и мировой классики. В то же время творчество кыргызского писателя оказывает влияние не только на кыргызскую литературу, но и на мировой литературный процесс.

«…В чем неповторимость Айтматова? Мне думается, прежде всего в удивительном слиянии национального и интернационального. Айтматов плоть от плоти и кровь от крови киргизской земли, ее народа, ее истории и традиций. Он ярко национален и тем прекрасен. Но одновременно сила его и в том, что он не замкнут в этой национальности, он шире и распахнутей, он вобрал в себя еще и общеземное и общечеловеческое. Он интернационален», - пишет о нем С.Баруздин (Баруздин С. Окрыленность // Известия. - 1978. - 10 дек).

1336. АСАНАЛИЕВ К. Аил Шекер и космос: (Ч.Айтматов: Художественная семантика образов). – Б., 2004. – 304 с.

Книга литературоведа и критика К.Асаналиева посвящена художественной семантике и принципам создания национальных образов общечеловеческой значимости в произведениях Ч.Айтматова. Автор исследует творчество писателя, начиная с его повести «Джамиля» и заканчивая романом «Плаха». По мнению исследователя, «именно диалектическое единство национального и общечеловеческого, как один из решающих факторов миропонимания современного художника обеспечивает ясную ориентацию к вершинам подлинного национального искусства. Центром идейно-художественных исканий Ч.Айтматова, как представителя национальной литературы, являются не локальные, узкоместные, а коренные, глобальные проблемы человеческой жизни».

1337. АКМАТАЛИЕВ А. Избранное собрание сочинений. Т. 1. Литературоведение / А. Акматалиев. – Б.: Шам, 1997. – 427 с.

1338. АКМАТАЛИЕВ А. Слово об Айтматове / А. Акматалиев. – Б.: Илим, 1991. – 125 с.

Автор книг – айтматовед А.Акматалиев, известный публицист, литературовед, поэт м общественный деятель, доктор филологических наук, профессор, автор многих научно-исследовательских трудов в области литературоведения, критики.

Книги содержат глубокий и всесторонний сопоставительный анализ произведений Ч.Айтматова в свете взаимодействий и взаимосвязи литератур мира. Романы «Тавро Кассандры», «Плаха», «И дольше века длится день» и другие рассматриваются в сопоставлении с произведениями таких писателей, как У.Фолкнер, А.Барбюс, М.Булгаков, М.Ауэзов, Д.Лондон и другие.

Сохранение национального своеобразия, изображение национального характера в прозе Ч.Айтматова рассматривается в статьях:

1339. КАЦЕВ А. С. Роль Ч. Айтматова в сближении национальной и общечеловеческой культур / А.С. Кацев //Данакер. – 2008. – №2.

1340. СЫДЫКОВА Г.Б. Изображение национального характера в произведениях Ч.Айтматова / Г.Б. Сыдыкова // Язык и проблемы межкультурной коммуникации: Матер. межвуз. науч-практ. конф. посвящ. 10-летию независимости Кырг. Респ. – Б., 2001. – С. 273-277.

1341. СЫРДЫБАЕВА Р.М. Художественно-изобразительные средства в поэтике прозы Ч. Айтматова как отражение многообразия и общности культур / Р.М. Сырдыбаева // Тил, адабият жана инскусство маселелери = Вопросы языка, литературы и искусства. – 2016. - №1. – С. 210-215.

1342. КУЛИЕВ К. Авторское отношение к сохранению национального своеобразия / повести, написанные на русском языке: «Прощай, Гульсары!» / К. Кулиев // Ч.Айтматов жана азыркы рухий маданият = Ч.Айтматов и современная духовная культура. – Б., 1993. – С. 95-104.

1343. АСАНАЛИЕВ К. Национальное-общечеловеческое / К. Асаналиев // Рус. яз. и лит. в шк. Кыргызстана. – 1998. – №4. – С. 2-14.

1344. МЫРЕЕВА А.Н. Общечеловеческое в романах Ч.Айтматова: Диалектика нац. и интернац. / А.Н. Мыреева // Поиски нового в изучении литератур народов СССР: Сб. ст. – Улан-Удэ, 1991. – С. 38-43.

1345. НАДЪЯРНЫХ Н.С. Ритмы единения: Интернационализм и патриотизм сов. лит. / Н.С. Надъярных . – Киев: Днипро, 1986. - 323 с. – [«Первый учитель»]. – С. 150-161; [О романе «И дольше века длиться день…»]. – С. 295-299, 304-406.

На обширном художественном материале, в том числе на произведениях Ч.Айтматова, автор раскрывает интернационализм литературы как явление исторически закономерное, живое, раскрывает его содержание и функции, взаимную связь национального и интернационального начал в современной литературе.

1346. ИСЕНОВ А. Национальное и интернациональное в произведениях Ч.Айтматова / А. Исенов // Исенов А. Психологизм современной прозы: На материалах творчества Чингиза Айтма-това. – Алма-Ата: Жазушы, 1985. – С. 83-114.

Единство интернационального и национального, их гармоническое сочетание в литературе рассматривается автором на примере повестей Ч.Айтматова «Джамиля», «Первый учитель», «Белый пароход», «Прощай, Гульсары!», «Тополек мой в красной косынке», «Пегий пес, бегущий краем моря».

1347. ОСКОЦКИЙ В. Национальное и интернациональноев современной советской литературе / В. Оскоцкий // Лит. в школе. – 1982. – № 6. –С. 5-13.

Проблема национального и интернационального в современной литературе рассматривается автором на примере творчества многих советских писателей. На страницах 10-12 он анализирует произведения Ч.Айтматова, отмечая его высокий интернационализм, присущую писателю ломку национальных барьеров, расширение границ художественного сознания и этического восприятие.

1348. ЛАЙЛИЕВА И.Д. Роль интернационального фактора в творчестве Чингиза Айтматова / И.Д. Лайлиева // Изв. АН Кирг. ССР. – 1980. – № 2. – С. 85-91.

В статье отмечается роль русского языка, русской классической литературы в формировании писательского таланта Ч.Айтматова. Затем с позиций интернационализма рассматривается повесть «Пегий пес, бегущий краем моря…».

1349. БОРЕВ Ю. Личность – нация – человечество / Ю. Борев // Национальное и интернациональное в советской литературе. – М.: Наука, 1971. – С. 122-124.

Диалектика национального и интернационального, личного и общечеловеческого рассматривается на примере повестей «Джамиля» и «Первый учитель». Автор отмечает национальную самобытность и интернациональную общность, характерные для творчества Ч.Айтматова.

1350. САДЫКОВ А. Национальное и интернациональное в киргизской советской литературе / А. Садыков; Под ред. Г.И.Ломидзе. – Ф.: Илим, 1970. – 194 с.

В работе анализируются произведения, опубликованные в период с 1917 по 1967 гг. В первой главе автор ставит целью исследовать соотношение общего и особенного в процессе становления и развития киргизской литературы. Вторая глава посвящена диалектике национального и интернационального в характере героев художествен-

ных произведений, а третья – двуязычию и вопросам национального колорита. Решая эти проблемы, автор опирается на творчество Ч.Айтматова.

Творчество Ч. Айтматова в свете литературных взаимосвязей и взаимодействий

Современный литературный процесс немыслим вне связей с общим развитием мировой литературы, в недрах которой каждая отдельно взятая литература развивается в общем многоголосом, многообразном контексте.

Творческие контакты, литературные связи, другие формы и типы литературных взаимодействий, ставшие характерной чертой литературного движения, оказывают мощное воздействие на ускорение процесса развития национальных литератур.

Существует множество форм межлитературного взаимодействия: влияние, перевод, заимствование, подражание, стилизация, образные аналогии, воспроизведение, развитие, соперничество…

Талантливый писатель, осваивая опыт других литератур, пропускает этот опыт через призму своего творческого сознания и создает оригинальное произведение.

Сравнение, сопоставление творчества писателей четко обнаруживает общность и неповторимость каждого из них в потоке литературного процесса, и прежде всего – общность общечеловеческого – того, что не имеет временных и пространственных ограничений, хотя и осмысливается на местном материале.

В данном контексте особый интерес представляет творчество выдающегося писателя современности Чингиза Айтматова, его влияние на развитие литературы народов мира. И сам он, органически вбирая культурное наследие человечества, связан со всеми народами, населяющими земной шар. Писатель широко использовал традиции Востока и Запада, русского психологизма, латиноамериканской школы и многовековой опыт кыргызского устного народно-поэтического творчества. Проза Ч. Айтматова, созданная на национальной почве, стала неотъемлемой частью всемирной культуры, одним из высших художественных достижений современного мира.

Многочисленны исследования литературоведов, деятелей мировой культуры о возрастающем воздействии Ч. Айтматова на современный литературный процесс

Предлагаем вниманию читателей ряд работ общего характера, в которых на примере произведений Чингиза Айтматова (наряду с другими кыргызскими мастерами слова) рассматривается развитие кыргызской литературы в ее живом взаимодействии с литературами других народов:

1351. ДЫЙКАНОВА Ч.К. Ч. Айтматов – феномен языковой личности билингва / Ч.К. Дыйканова // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.298-303.

1352. ГОРБУНОВА Е.Н. Проблема межнационального взаимодействия в современной художественной литературе (Ч.Айтматова, Ю.Балтушис, Ю.Бондарев) / Е.Н. Горбунова // Взаимодействие и взаимообогащение: Рус. лит. и лит-ры народов СССР: Сб. матер. – Л.: Наука, 1988. – С. 221-250.

1353. ЛАЙЛИЕВА И. Ч.Айтматов и мировой литературный контекст / И. Лайлиева. – Б., 2000. – 130 с.

1354. ЛАЙЛИЕВА И.Д. Традиции русской классической и мировой литературы в киргизской прозе: (М.Элебаев, У.Абдукаимов, Ч.Айтматов) / И. Лайлиева. – Ф.: Илим, 1988. – 169 с.

Монографии посвящены исследованию творчества Ч.Айтматова в контексте мирового литературного процесса. Объектом исследования являются типологические связи между крупнейшим представителем кыргызской литературы и выдающимися представителями мировой литературы (Ф.Достоевским, Т.Манном, Г.Маркесом и др.). Автор выявляет художественные ценности кыргызской литературы на фоне достижений мировой литературы.

1355. ОЗМИТЕЛЬ Е. Киргизская литература и современный литературный процесс / Е. Озмитель. – Ф.: Кыргызстан, 1975. – 148 с.

1356. ОЗМИТЕЛЬ Е.К. Современность – источник поисков, новаторства, мастерства: Из опыта лит. наших дней / Е. Озмитель. – Ф.: Кыргызстан, 1977. – 216 с.

1357. ЛАЙЛИЕВА И.Д. Интернациональный фактор и психологизм современной киргизской прозы / И. Лайлиева. – Ф.: Илим, 1983. – 145 с.

1358. САДЫКОВ А. Единые по духу и цели: Статьи / А. Садыков. – Ф.: Мектеп, 1982. – 127 с.

1359. САДЫКОВ А. Национальное и интернациональное в киргизской советской литературе / А. Садыков. – Ф.: Илим, 1970. – 194 с.

1360. МУСАЕВ А. Всматриваясь в мир интернациональных характеров / А. Мусаев // Лит. Киргизстан. – 1984. – № 1 – С. 103-111.

1361. СЫДЫКОВА Г. Б. Восприятие национальных обычаев и традиций кыргызов иноязычной аудиторией: (на материале произведений Ч. Айтматова и эпоса «Манас») / Г.Б. Сыдыкова // Межкультурная коммуникация: проблемы и перспективы: Материалы междунар. междиспицлинарной конф. Гумбольд-коллег, II. – Б.: Илим, 2008. – С. 142–147.

1362. АКМАТАЛИЕВ А.А. Чингиз Айтматов и взаимосвязи литератур / А.А. Акматалиев. – Б.: Адабият, 1991. – 184 с.

1363. АКМАТАЛИЕВ А. Значение творческой активности Ч.Айтматова в процессе взаимообогащения национальных литератур / А.А. Акматалиев. – Б., 1994. – 307 с.

1364. АКМАТАЛИЕВ А. Чингиз Айтматов: Человек и Вселенная / А.А. Акматалиев. – Б.: Илим, 2013. – 576 с.

Каждый великий писатель в своем творчестве аккумулирует накопленный веками опыт литератур и культур разных стран и народов. И произведения Ч.Айтматова в этом отношении – не исключение. В свою очередь творчество кыргызского писателя

обогащает другие литературы, влияет на культурную и духовную жизнь разных стран и их писателей.

Проблеме взаимовлияния Ч.Айтматова с творчеством писателей других народов посвящены книги А.Акматалиева. Под углом зрения айтматовских сюжетов и образов рассматриваетавтор произведения многих писателей современности, обнаруживая в них перекличку, сходства, различия, индивидуальное и национальное своеобразие трактовок.

Книги представляют собой капитальный научный труд, в котором исследована важная проблема литературоведения – взаимовлияние и взаимообогащение литератур.

Рец.: Шепеленко А. Он открывал дверь XX1 века / А. Шепеленко // Слово Кыргызстана. – 2013. – 13 нояб. – С. 10.

Влиянию творчества Ч.Айтматова на мировую литературу, месту кыргызского писателя в мировом литературном процессе посвящены также статьи:

1365. МУРСАБАЕВА А.М. Творчество Ч.Айтматова в «соборе всемирной литературы» / А.М. Мурсабаева // Актуальные проблемы образования на современном этапе: (Материалы междунар. науч.-практ. конф.). – Б., 2002. – С. 278-282.

1366. СКРЫННИК А. Время и бег иноходца / А. Скрынник // Слово Кыргызстана. – 2000. – 5 дек. – С. 10.

Могучим фактором развития киргизской литературы, творчества самого яркого представителя – Чингиза Айтматова - является русская литература. Мысль о ее неоценимой роли хорошо выразил Ч.Айтматов в статье:

1367. АЙТМАТОВ Ч. Историческая миссия / Ч. Айтматов // Рус. яз. в кирг. школе. – 1967. – № 4. – С.8.

Писатель подчеркнул, что “многие национальные советские литературы происходят от самой русской литературы, от ее плоти и духа”, что “не было бы русской литературы – не было бы современной казахской, киргизской, туркменской, каракалпакской и многих других литератур”.

1367а.Чингиз Айтматов о русском языке и русской литературе // Рус. яз. в школах Кыргызстана // 2018. - №1. – С. 11-13.

1368. ЛЕВЧЕНКО В. Литература между двумя языками / В. Левченко // Левченко В. Чингиз Айтматов: Проблемы поэтики, жанра, стиля. – М.: Сов. писатель, 1983. – С. 5-17.

Творчество Ч.Айтматова, – пишет автор, – есть точка встречи двух основных традиций, двух начал – киргизского национального фольклора и русской (классической и современной) литературы. В.Левченко рассматривает слияние двух культур в художественном творчестве киргизского прозаика как способ обновления традиций русской литературы на почве мифов и легенд и как попытку младописьменной литературы стать фактом и явлением литературы всесоюзной и мировой. В статье рассматривается на примере творчества Ч.Айтматова и проблема билингвизма, как новая ступень слияния литературв одном писателе.

1369. ТАГАЕВ М. Дж., Борчиева Б.Т. Билингвальный образ художественного мира Чингиза Айтматова / М. Дж., Тагаев, Б.Т. Борчиева // Чингиз Айтматов: Человек – Вселенная: Докум.-биогр. монография. – Б., 2018. – С.84-92**.**

1369а.ТАГАЕВ М.Дж., Борчиева Б.Т. Билингвальный образ мира в творчестве Ч. Айтматова / М.Дж. Тагаев, Б.Т. Борчиева // Рус. яз и лит. в школах Кыргызстана. – 2018. – №2. – С. 59-65.

1370. ВОРОНОВ Вл. На отчей земле / Вл. Воронов // Воронов Вл. Чингиз Айтматов: Очерк творчества. – М.: Сов. писатель, 1976. – С. 217-230.

Глава книги посвящена вопросу о двуязычии, билингвизме Чингиза Айтматова. Исследуя эту проблему, автор делает вывод о широком и благотворном взаимообогащении русского и киргизского языков в прозе Чингиза Айтматова, о влиянии айтматовской прозы на всю советскую литературу.

Ценя, сохраняя и развивая богатства родного языка, кыргызский народ активно использует в своей культуре, повседневной жизнедеятельности русский язык. Ч.Айтматов в своем творчестве показывает пример такого билингвизма. Айтматовская концепция двуязычия исходит из особенностей исторического процесса развития народов, это концепция сосуществования, софункционирования двух языков в современных условиях.

Исследованию проблем билингвизма в творчестве Ч.Айтматова посвящена многочисленная литература:

1371. ДЖОЛДОШЕВА Ч., Мамытбекова Ч. Двуязычное творчество Чингиза Айтматова: Моногр. / Ч. Джолдошева; Кыр.-Рос. Слав. Ун-т. – Б.: КРСУ, КГНУ, 1997. – 148 с.

Проблема двуязычия в творчестве Ч.Айтматова рассматривается на примере романов «И дольше века длится день», «Плаха», «Тавро Кассандры».

1372. ДЖОЛДОШЕВА Ч. Двуязычие и авторский перевод в творчестве Ч.Айтматова / Ч. Джолдошева // Ч.Айтматов жана азыркы рухий маданият = Ч.Айтматов и современная духовная культура. – Б., 1998. – С. 62-69.

1373. ДЖОЛДОШЕВА Ч. Двуязычие и авторский перевод в творчестве Ч.Айтматова / Ч. Джолдошева // Изв. АН КиргССР. Обществ. науки. – 1990. – №3. – С. 49-55.

Предметом исследований в работах является проблема двуязычия и авторского перевода в творчестве Ч.Айтматова. Автор приходит к выводу, что двуязычное художественное творчество глубоко индивидуально, в то же время национальное самосознание писателя принимает новую историко-культурную и психологическую объемность.

Проблеме билингвизма и переводу в творчестве Ч.Айтматова посвящены также статьи:

1373а.САРДАРБЕК кызы Н. Двуязычие в творчестве Ч. Айтматова /Н. Сардарбек кызы // Билим жана тарбия. – 2015. - №1. – С. 57-63.

1374. АПЫШЕВ М.А. Творчество Чингиза Айтматова через призму билингвизма и проблемы перевода / М.А. Апышев // Эл агартуу. – 2000. – №11-12. – С. 60-62.

1375. АПЫШЕВ М. Феномен двуязычия: Ч. Айтматов и Мар Байджиев: (Билингизм в художестенном творчестве) / М.А. Апышев. – Б., 2010. – 155 с.

1376. АПЫШЕВ М. Ч. Айтматов и М. Байджиев: горизонты двуязычного творчества / М.А. Апышев // Лит. Кыргызстан. – 2011. – №3. – С. 158–169.

1377. НУРАЙЫМ Сардарбек кызы. Авторский перевод рассказа «Солдатенок» Ч.Айтматова / Нурайым Сардарбек кызы // Вестн. КГНУ. Сер. 5. Тр. молодых ученых. – 2001. – Вып. 1. Гуманит. науки. – С. 58-60.

1378. САВИНА М.С. Русский язык в авторском самосознании Чингиза Айтматова / М.С. Савина // Роль художественной литературы в распространении русского языка: Материалы междунар. науч. конф. «Русский язык в Кыргызстане» (г. Бишкек, 28-29 окт. 2002 г.). – Б., 2004. – С. 19-30.

1379. КУРМАНХОДЖАЕВА Р.И. Чингиз Айтматов о проблеме родного языка: Моногр. / Р.И. Курманходжаева. – Б.: Изд. Центр при КГПУ им. Арабаева, 1998. – 38 с.

1380. БОРОЗДИНА П.А. В двух измерениях: Современное двуязычное творчество / П.А. Бороздина // Вестн. Воронеж. ун-та. Сер. 1. Гуманит. науки. – Воронеж, 1996. – Вып. 2. – С. 78-86.

1381. БОРОЗДИНА П.А. «Свое и «чужое» в творчестве Ч.Айтматова» / П.А. Бороздина // Проблема национальной идентичности в литературе и гуманитарных науках XX века: Лекции и мате-риалы Зим. шк. (Воронеж, 24 янв. – 4 февр. 2000 г.). – Воронеж, 2000. – Т. 2. – С. 14-25.

1382. БАХТИКИРЕЕВА У.М. Особенности русского художественного текста писателя-билингва / У.М. Бахтикиреева // Вестн. Рос. Ун-та дружбы народов: Сер.: Рус. и иностр. яз. и методика их преподавания. – М., 2004. - №1. – С. 43-49.

Об особенностях билингвизма Ч.Айтматова:

1383. ЮМАЕВА Л.А. Отражение двуязычия в художественной прозе Чингиза Айтматова / Л.А. Юмаева // Филолог. журн. – Южно-Сахалинск, 2004. – Вып. 12. – С. 63-65.

1384. СЕЙТКОЖОЕВА З.А. Сопоставление структуры русского и кыргызского текстов на примере повести Ч.Айтматова «Джамиля» / З.А. Сейткожоева // Озмителевские чтения – 99: Материалы филолог. конф. / КРСУ. – Б., 1999. – С. 178-182.

Каким же образом осуществилось освоение опыта русской классической литературы в творчестве Ч.Айтматова? Этой проблеме посвящены статьи:

1385. ИБРАЕВ А.Д. Русская классика и художественное творчество русскоязычных национальных писателей Средней Азии и Казахстана / А.Д. Ибраев // Наследие классики и современность. – Ф., 1987. – С. 81-86.

1386. МАМБЕТАЛИЕВ К. Ч.Айтматов о роли русской классики в обогащении новописьменной советской киргизской литературы / К. Мамбеталиев // Современный литературный процесс и творчество Ч.Айтматова. – Ф., 1985. – С. 18-22.

1387. АКМАТАЛИЕВ А. О значении опыта русской классической литературы для творчества Ч.Айтматова / А. Акматалиев // Рус. яз. и лит. в кирг. школе. - 1984. – № 5. – С. 58-59.

Автор кратко рассматривает высказывания самого писателя, а также его коллег и критиков по этому вопросу – П.Глинкина, К.Асаналиева, Г.Ломидзе и др. В заключении статьи автор приводит список используемых им источников.

1388. КИМ В. Классическое наследие в творческой концепции Ч.Айтматова / В.Ким // Вопросы литератур народов СССР. – Киев; Одесса; 1980. – вып. 6. – С. 116-122.

В статье освещаются вопросы, касающиеся проблемы восприятия национальной литературой классических художественных традиций, говорится о влиянии классического наследия на творчество киргизского художника слова.

1388а. ВОРОПАЕВА В. «…Благослови любовь мою…» / В. Воропаева // Слово Кыргызстана. – 2016. – 3 июня. – С. 20-21.

О взаимосвязи творчества Ч. Айтматова и А. Пушкина.

1389. ОЗМИТЕЛЬ Е.К. Л.Н.Толстой и киргизская советская литература / Е.К. Озмитель // Лит. Киргизстан. – 1978. – № 5. – С. 90-99.

Автор подчеркивает роль Л.Н.Толстого в развитии мастерства киргизских прозаиков, в частности, творчества Ч.Айтматова, У.Абдукаимова, в произведениях которых ощущается толстовский психологизм и гуманизм.

1390. МЕЛЬНИК В.И. Ч.Айтматов и Ф.Достоевский (К вопросу о гуманизме) / И.Ч. Мельник // Ч.Айтматов жана азыркы рухий маданият = Ч.Айтматов и современная духовная культура. – Б., 1993. – С. 81-83.

1391. ЮРЬЕВА С.Н. Апокалиптические мотивы в поэтике романного творчества Ф.Достоевского и Ч.Айтматова / С.Н. Юрьева // Озмителевские чтения – 99: Материалы филолог. конф. / КРСУ. – Б., 1999. – С. 91-99.

1392. ГРИШЕНКОВА С.Н. Нравственно-философская концепция в творчестве Ф.М.Достоевского и Ч.Т.Айтматова / С.Н. Гришенкова // Молодежь и наука: пробл. и перспективы: Докл. внутривуз. науч. конф. аспирантов и молодых ученых. – Б., 1997. – С. 32-39.

Авторы статей рассматривают близость творчества Ч.Айтматова к произведениям Ф.Достоевского. По их мнению, «планетарность» Айтматова, несомненно, испытывает тяготение к масштабному мышлению Достоевского, стремившегося через сближение времен, народов уяснить смысл бытия».

1393. СИЛАНТЬЕВА В. Традиции А.П.Чехова в «детских повестях» Ч.Айтматова / В. Силантьева // Вопросы литератур народов СССР. – Киев; Одесса, 1980. – вып. 6. – С. 122-130.

В статье прослеживаются традиции А.П.Чехова, развиваемые Ч.Айтматовым в повестях «Белый пароход (После сказки)», «Ранние журавли», «Пегий пес, бегущий краем моря».

1394. ЖИРКОВА И.А. Живые традиции классики / И.А. Жиркова // Двусторонние литературные связи в эпоху развитого социализма: Сб. науч. ст. – Ф., 1985. – С. 29-40.

Статья посвящена связи творчества Ч.Айтматова и И.Бунина.

1395. ДЖОЛДОШЕВА Ч. Л.Леонов и киргизская советская литература / Ч. Джолдошева // Лит. Киргизстан. – 1979. – № 3. – С. 119-125.

В публикации говорится о переводах на киргизский язык произведений Л.Леонова, влиянии его творчества на киргизскую литературу, в частности, о художественной близости его с Ч.Айтматовым.

1396. АКМАТАЛИЕВ А. Братья по творчеству / А. Акматалиев // Учитель Киргизстана. – 1985. – 20 марта.

Автор останавливается на вопросах взаимосвязи и взаимовлияния творчества Ч.Айтматова и В.Распутина, рассматривая повесть киргизского писателя "Лицом к лицу " и В.Распутина "Живи и помни". Айтматов в свое время в произведении "Лицом к лицу" поставил сложнейшую проблему и предложил одно из многих ее художественных решений. Распутин, в свою очередь, продолжил художественное исследование аналогичной коллизии, обогатив другим, национальным, близким ему жизненным материалом.

1396а. ОРМУШЕВ А.С. Чингиз Айтматов и национальные литературы / А.С. Ормушев // Билим жана тарбия. – 2015. - №1. – С. 12-13.

1397. ЖИЖИМОВА Г.В. Проблема художественной условности и ее решение в современной советской прозе (на матер. творчества Ч.Айтматова, А.Кима, О.Чиладзе) / Г.В. Жижимова // Двусторонние литературные связи: Сб. ст. – Ф., 1985. – С. 121-123.

1398. МАМЕДОВ А.Г. Эстетические знаки в современной советской прозе / А.Г. Мамедов // Закономерности взаимодействия национальных языков и литератур. – Казань, 1988. – С. 108-114.

По произведениям Ч.Айтматова, Ю.Бондарева, О.Чикадзе.

1399. ЧУПАНОВ А.А. К проблеме межнациональных связей: (На материале образных выражений рус. и узб. лит.) / А.А. Чупанова // Взаимовлияние и преемственность литератур: Сб. науч. тр. / Ташк. гос. пед. ин-т им. Низами. – Ташкент, 1988. – С. 5-10.

Сопоставление образных выражений идеи жизни и смерти в романах Айтматова, Симонова, Бондарева с их переводами на узбекский язык.

1400. БЕДЮРОВ Б. Алтай и Айтматов / Б. Бедюров // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. –Б., 2013. – С.69-72.

Автор рассказывает о восприятии творчества Ч. Айтматова на Алтае.

1401. ПРЕЗИДЕНТ АЗЕРБАЙДЖАНА Ильхам Алиев принял известного писателя Ч. Айтматова // Покорители вершин мировой политики. В 2-х т. – Б.: Бийиктик, 2011. – Т.2. – С. 463-469.

1402. ГАСАНОВ М.А. Киргизское и азербайджанское село в период второй мировой войны: от реальности к художественному вымыслу / М.А. Гасанов // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.244-247.

Автор рассматривает общее и особенное в изображении киргизского и азербайджанского сел двумя писателям – Ч. Айтматовым и И. Гусейновым.

1403. БАХТИКИРЕЕВА У. К вопросу о диалоге культур поля и степи: (В рамках современной гуманистической литературы писателей Центр. Азии) / У. Бахтикиреева // Восток-Запад. Диалог куль-тур и цивилизаций: Материалы Второй межвуз. науч.

конф. молодых ученых, посвящ. 40-летию Рос. ун-та дружбы народов и Междунар. году Культуры Мира. – М., 2000. – С. 80-86.

О проблеме взаимообогащения национальных традиций на примере творчества О.Сулейманова, М.Шаханова, Ч.Айтматова.

1404. ШЕВЧЕНКО Л.И. Уроки освоения традиций и новаторство в творчестве Ч.Айтматова / Л.И. Шевченко // Вопр. лит. народов СССР. – Киев; Одесса, 1990. – Вып. 16. – С. 86-95.

1405. ДАВЫДОВА Т.Т. Современная киргизская повесть (Уроки Чингиза Айтматова) / Т.Т. Давыдов; Худож. Т.Коомбаев. – Ф.: Адабият, 1989. – 108 с.

Т.Давыдова – московский литературный критик и историк литературы, занимающийся проблемами литератур Средней Азии. В этой книге она ведет заинтересованный разговор о творческих достижениях Ч.Айтматова в разработке жанра повести в кыргызской литературе. «Мощный талант Ч.Айтматова обогатил киргизскую повесть, раздвинул жанровые рамки и возможности, приравняв их к возможностям романа», - пишет автор. Поиски и открытия выдающегося писателя были подхвачены и разработаны идущим вслед за ним поколением писателей М.Байджиевым, М.Гапаровым, К.Жусуповым, А.Стамовым, К.Акматовым, М.Мураталиевым, составившим «школу Ч.Айтматова».

Живо написанная книга Т.Давыдовой дает многообразную картину кыргызской прозы в контексте рассмотрения творчества Ч.Айтматова.

1406. СТУПИНСКИЙ В.Я. Их думы о судьбах племени: (Ч.Айтматов и О.Гончар) / В.Я. Ступинский // Рус. яз. и лит. в кирг. школе. – 1988. – №5. – С. 51-53.

1407. ХЛЫПЕНКО Г. «…Быть понятым и понять других» / Г. Хлыпенко // Лит. Киргизстан. – 1986. – № 2. – С. 100-114.

1408. ХЛЫПЕНКО Г. Чувство семьи единой: Исслед., статьи, обзоры по кирг.-укр. лит. связям / Г. Хлыпенко. – Ф.: Кыргызстан, 1980. – 184 с. – Из содерж.: Чингиз Айтматов в украинской критике и литературоведении. – С. 91-115.

Киргизско-украинские литературные связи возникли и развились на основе дружеских отношений, появившихся между киргизским и украинским народами еще в дооктябрьский период. В настоящее время в киргизско-украинских литературных связях большую роль играет Чингиз Айтматов, писатель с мировым именем. О его творческих контактах с Украиной, воздействии на ее литературную и культурную жизнь рассказывает автор - литературовед и критик Г.Хлыпенко.

1409. АСЫЛБЕКОВА Г.М., Сабирова В.К. Влияние произведений Ч.Айтматова на литературу среднеазиатского региона / Г.М. Асылбекова, В.К. Сабирова // Лингвострановедение: Проблемы языка и литературы: Сб. науч. тр. – Ош, 1999. – Вып. 7. – С. 62-70.

1410. БООРУБАЕВА А. Проблема характера в романах Ч.Айтматова «И дольше века длится день» и О.Гончара «Твоя заря» / А. Боорубаева // Ч.Айтматов жана азыркы рухий маданият = Ч.Айтматов и современная духовная культура. – Б., 1993. – С. 89-94.

В статье проводится сопоставительный анализ героев романа О.Гончара «Твоя заря» и романа Ч.Айтматова «И дольше века длится день».

1411. АКМАТАЛИЕВ А. Творчество Ч.Айтматова в свете литературных взаимосвязей и взаимодействий / А. Акматалиев // Лит. Киргиз стан. – 1984. – № 3. – С. 95-99.

1412. АКМАТАЛИЕВ А. Достояние всемирной культуры / А. Акматалиев // Слово Кыргызстана. – 1995. – 12 мая.

В статьях показаны тесные, углубленные связи между Ч.Айтматовым и писателями, деятелями культуры казахского, узбекского, туркменского народов; приводится оценка его творчества литературоведами и критиками этих республик, раскрывается влияние айтматовских произведений на творчество молодых писателей, значение критико-публицистических выступлений Ч.Айтматова на их творчество.

1413. ШАРШЕНОВ М. Э. Творческий опыт Ч. Айтматова и его роль в национальной прозе Центральной Азии / М.Э. Шаршенов // Ч. Айтматовдун 80 жылдык маракесине арналган V Айтматовдук окуу аттуу респ. илимий конф. материалдары (илимий эмгектердин жыйнагы). – Б., 2008. – С. 19–23.

1414. МАМЕДОВ А. Страницы из взаимосвязей братских литератур: (По материалам лит. Сред. Азии и Казахстана) / А. Мамедов. – Ашхабад: Ылым, 1979. – 49 с.

В брошюре туркменского критика прослеживается взаимосвязь литератур Средней Азии и Казахстана в советский период. Многие страницы посвящены влиянию Ч.Айтматова на творческий почерк туркменских писателей, в частности, Т.Джумагельдыева.

1415. САЙФУЛЛОЕВ А. Талант, подаренный народу / А. Сайфуллоев // Под солнцем дружбы и братства. – Душанбе.: Ирфон, 1976. – С. 89-94.

В статье отмечается, что Ч.Айтматов является большим другом таджикской литературы и имеет тесный творческий контакт со многим таджикскими писателями. Автор исследует произведения Ч.Айтматова, в которых писатель отображает традиционную дружбу киргизов и таджиков, говорит о переводе его произведений на таджикский язык, о влиянии творчества киргизского прозаика на современную таджикскую литературу.

1416. АКМАТАЛИЕВ А. В слове – биография души / А. Акматалиев // Комсомолец Киргизии. – 1986. – 22 июля.

Публикация посвящена дружбе, взаимосотрудничеству Ч.Айтматова и калмыкского поэта Давида Кугультинова.

1417. ЧИНГИЗ Айтматов и литература Казахстана / Сост.: Актыкбаева С.М., Машакова А.К.; Ред. Каскабасова С.А.; Ин-т лит. и иск-ва им. М.Ауэзова. – Алматы, 2003. – 108 с.

1418. БЕЙБЫТОВА К.Д. Казахстан в творческой судьбе Чингиза Айтматова / К.Д. Бейбытова // Чингиз Айтматов и литература Казахстан. – Алматы, 2003. – С. 16-22.

1419. АКМАТАЛИЕВ А. Яркие звезды дружбы / А. Акматалиев // Комсомолец Киргизии. – 1982. - 30 дек.

Статьи написаны на тему казахско-киргизских литературных взаимосвязей в творчестве Ч.Айтматова. Вторая статья освещает творческие связи Ч.Айтматова с казахским ученым, писателем Мухтаром Ауэзовым.

Вопросы казахско-киргизских литературных связей в творчестве Ч.Айтматова исследуется также в книге:

1420. МУСИНОВ А.О. Казахско-киргизские литературные связи / А.О. Мусинов; АН Каз. ССР, Ин-т лит. и искусства им. М.Ауэзова. - Алма-Ата: Наука, 1974. - 160 с.

1421. БЕЗБОРОДОВА О. "Император пера» и «братья-близнецы» [О визите Ч. Айтматова в Казахстан] / О. Безбородова // Слово Кыргызстана. – 2008. – 28 марта. – С. 3.

1422. АХМЕТОВ М.З. Тема искусства в произведениях Ч.Айтматова: (В аспекте кирг.-каз. лит. связей) / М.З. Ахметов // Известия АН Кирг. ССР. – 1985. – № 6. – С. 68-73.

Эстетический опыт Ч.Айтматова играет роль побудительного импульса в выборе писателями новых направлений творческих исканий, в формировании той или иной творческой особенности других писателей. С этой точки зрения представляют интерес статьи о взаимодействии творчества Ч.Айтматова и Т.Пулатова:

1423. КОЙЧУЕВ Б.Т. Жанровые особенности философско-психологических романов Ч.Айтматова и Т.Пулатова / Б.Т. Койчуев // Ч.Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – С. 108-124.

1424. МАМЫТБЕКОВА Ч.З. Проблема власти и личности в романах Ч.Айтматова и Т.Пулатова / Ч.З. Мамытбекова // Вестн. Кырг. гос. нац. Ун-та Сер. Филолог. науки. – 1998. – Вып. 2. – ч. 1. – С. 24-33.

1425. МИРЗА-АХМЕДОВА П. Личность, подаренная веком: К 100-летию со дня рождения М.Ауэзова / П. Мирза-Ахметова // Слово Кыргызстана. – 1997. – 21 авг. – С. 14.

Творчество М.Ауэзова стало своеобразной литературной школой для многих писателей Средней Азии и Казахстане. «Мне кажется, на формирование современной среднеазиатской художественной мысли и всей духовной жизни наших соседствующих народов Ауэзов оказал такое же влияние, как в свое время Пушкин на развитие русской культуры», писал Ч.Айтматов.

В статье раскрыта роль М.Ауэзова в творчестве Ч.Айтматова.

1426. БОТАБАЕВА Ж.Н. Художественно-публицистическое сотворчество Ч.Айтматова, К.Мухаметжанова и М.Шаханова: Автореф. … канд. филол. наук./ Ж.Н. Ботабаева. – Алматы, 2006. – 26 с.

1427. МУХАНОВ А.С. Нравственные и экологические мотивы в произведениях Ч.Айтматова и А.Нурпеисова / А.С. Муханов // Контактно-генетические литературные связи. – Алматы, 2003. – С. 100-106.

1428. ХАЛЛЫЕВ Х. Айтматов был нашим, туркменским писателем / Х. Халлыев // Вечерний Бишкек. – 2010. – 13 дек. – С. 10.

1429. ГАРЕЕВА Г. Роль творчества Ч. Айтматова в развитии современной башкирской литературы / Г. Гареева // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. –Б., 2013. – С.103-104.

1430. ЦЕРЕНОВ В. Из истории калмыцко-кыргызских этнокультурных связей. Размышления о творчестве Чингиза Айтматова / В. Церенов // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. – Б., 2013. – С.108-111.

1431. ТАУКЕЕВ С. Стилистическая роль повтора в произведениях писателей-билингвов: [Стилист. анализ худож. произвед. Ч.Айтматова и А.Алимжанова] / С. Таукаев // Рус. яз. в каз. шк. – 1988. - №12. – С. 47-51.

1432. БАССЕЛЬ Н. Типологические связи эстонской советской литературы с литературами других народов: Худож. проза / Н. Бассель. – Таллин: Ээсти раамат, 1080. – 392 с. – Из содерж.: [О кирг. лит.]. – С. 181-184.

1433. БАССЕЛЬ Н. Близкая даль / Н. Бассель // Лит. Киргизстан. – 1987. – № 5. – С. 103-108.

Автор рассматривает тенденции сближения эстонской и киргизской литератур на примере романа эстонской писательницы Лилли Промет «Деревня без мужчин» и повести Ч.Айтматова «Материнское поле».

Киргизско-эстонским литературным связям на примере творчества Ч.Айтматова посвящена также статья:

1434. АКМАТАЛИЕВ А. Эстетический опыт Ч.Айтматова и произведения киргизских писателей / А. Акматалиев // Ч.Айтматов жана азыркы рухий маданият = Ч.Айтматов и современная духовная культура. – Б., 1993. – С. 68-80.

1435. НАРОЗЯ А. «Как человеку человеком быть». Айтматовская проблема в драматургии Мара Байджиева / А. Нарозя // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. –Б., 2013. – С.201-205.

1436. НАРОЗЯ А.Г. Чингиз Айтматов – литературный наставник киргизских писателей / А. Нарозя // Ч.Айтматов жана рухий азыркы маданият = Ч.Айтматов и современная духовная культура. – Б., 1993. – С. 84-89.

Статьи посвящены проблеме влияния Ч.Айтматова на творчество киргизских писателей. Тесную творческую взаимосвязь Ч.Айтматова с киргизскими писателями авторы видят в идейном и композиционном построении произведений, в сходстве образов главных героев, в приемах раскрытия их психологического состояния, в лирических отступлениях, в изображении явлений природы и т.д. По мнению авторов статей, эстетический опыт Ч.Айтматова является импульсом к созданию многих оригинальных произведений кыргызской литературы.

1437. ГАЧЕВ Г. Чингиз Айтматов и мировая литература / Г. Гачев; Предисл. Е.Озмителя. - Ф.: Кыргызстан, 1982. - 284 с.

1438. ГАЧЕВ Г.Д. Чингиз Айтматов в свете мировой культуры / Г. Гачев. – Ф.: Адабият, 1989. – 486 с.

1439. ГАЧЕВ Г. Задумавшийся скиф / Г. Гачев // Искусство кино. – 1994. – №9. – С. 113-114.

Известный критик, литературовед, литератор Георгий Гачев делает попытку рассмотреть творчество Чингиза Айтматова в контексте мировой литературы, что на-

сущно необходимо, ибо творчество киргизского писателя предстает существенным вкладом в мировую художественную культуру, из которой писатель многое вобрал в себя, творчески переосмыслил, эстетически интерпретировал. «Работы Г.Гачева всегда отличаются оригинальностью мысли, подхода к рассмотрению литературных и жизненных фактов, положений теории литературы, эстетики… В книге много интересного, нередко неожиданного, зачастую спорного, иногда ошибочного», - так характеризует книгу в предисловии Е.К.Озмитель.

Рец.: Пискунов В. Грани критического сознания /В. Пискунов // Дружба народов. – 1984. – № 4. – С. 217-220; Архангельский А. Век и день / А. Архангельский // Лит. обозрение. – 1984. - № 9. – С. 48-50.

1440. ГАЧЕВ Г.Д. Национальные образы мира: Центральная Азия: Казахстан, Киргизия. Космос Ислама (интеллектуальные путешествия) / Г. Гачев. – М.: Изд. сервис, 2002. – 784 с.

Динамика развития литературы от мифа и фольклора к литературе и науке рассмотрена в книге на примере творчества Ч.Айтматова. Автор исследует, в каком преломлении предстают в его произведениях вечные идеи и мировые проблемы: смысл жизни, любовь, смерть, личность и общество.

Книга написана в жанре дневника интеллектуальных путешествий и читается как философски-научное и литературно-художественное сочинение.

1441. МОЛДОБАЕВ К. Чингиз Айтматов и ренессанс тюркской цивилизации / К. Молдобаев // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. –Б., 2013. – С. 34-37.

В статье рассмотрен вклад Ч. Айтматова в активизацию диалога между цивилизациями.

1442. ЧЕПИНОГА А.И. Шекспир и Айтматов / А.И. Чепинога // Шекспировские чтения: Материалы и тезисы докл., сообщений. – Б., КРСУ, 2008. – С. 213-214.

1443. КАЙБЫЛДАЕВА Д.А. Шекспир в оценке Ч.Айтматова / Д.А. Кайбылдаева // Язык и проблемы межкультурной коммуникации: Материалы межвуз. науч.-практ. конф., посвящ. 10-летию независимости Кырг. Респ. – Б., 2001. – С. 265-268.

Авторы статей рассматривают проблему влияния творчества Шекспира на творчество Ч.Айтматова. По их мнению, Ч.Айтматова и У.Шекспира сближает глубокий гуманизм, философское начало поисков жизненной позиции, острота и глубина жизненных конфликтов, укрупненность характеров.

1444. ГАШЕВА И.В. Взаимодействие национальных литератур XX века: (По материалам творчества Шолохова, Фолкнера, Айтматова): Учеб. пособие по спец. курсу / И.В. Гашева. – Пермь: ПГУ, 1983. – 72 с. – Из содерж.: Образ народа, образ земли. – С. 50-70.

В книге произведен сравнительный анализ произведений Шолохова, Фолкнера, Айтматова, прослежены пути взаимо-действия советской литературы с американской.

Творчество Ч.Айтматова соединено многообразными нитями с предшествующей и современной зарубежной литературой.

Сравнение, сопоставление творчества писателей четко обнаруживает общность и неповторимость каждого из них в потоке литературного процесса, прежде всего – общность общечеловеческого – того, что не имеет временных ограничений, хотя и осмысливается на местном материале. С этих позиций рассматривается творчество Ч.Айтматова в нижеприведенных статьях:

1445. ЛАЙЛИЕВА И. Т.Манн и Ч.Айтматов / И. Лайлиева // Ч.Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – ч. II. – С. 93-97.

1446. ЛАЙЛИЕВА И.Д. У.Фолкнер и Ч.Айтматов / И. Лайлиева // Ч.Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – С. 138-146.

1447. МЕТЧЕР Т. Литературное взаимопонимание народов: Чингиз Айтматов и Эрнест Хемингуей / Т. Метчер // Сов. Киргизия. – 1988. – 22 янв.

1448. РЫСКУЛОВА Ж.М. Жанровое своеобразие романов Ч. Айтматова и Г. Гарсиа Маркеса / Ж.М. Рыскулова // Вестн. КГНУ. Филолог. науки. – 1994. – Вып. 2. – С. 90-94.

1449. РАХМАНАЛИЕВ Р. И дольше ста лет длится день одиночества: Посвящ. 70-летию Ч.Айтматов и Г.Гарсиа Маркеса / Р. Рахманалиев // Слово Кыргызстана. – 1999. – 10 марта. – С. 6.

1449а. ЭРАЛИЕВА Ы.С. Призыв к разуму (на примере романа «Моби Дик» Германа Мелвилла и «Тавро Кассандры» Чингиза Айтматова» / Ы.С. Эралиева // Вестник Международного Университета Кыргызстана. – 2013. - №1. – С. 156-160.

1450. БИГИШЕВА У.Р. Особенности романтизма А.Абу-Бакара и художественный опыт Ч.Айтматова / У.Р. Бигишева // БГУ. Сб. науч. ст. итог. Науч.-практ. конф. профессорско-преподават. состава БГУ. Бишкек, дек. 1995 г. – Б., 1995. – ч. 1. – С. 86-91.

1451. СИДОРОВА Г.В. Образ моря в творчестве Э.Хемингуэя («Старик море») и Ч.Айтматова («Пегий пес, бегущий краем моря») / Г.В. Сидорова // Пути развития киргизской литературы в процессе взаимодействия с зарубежной литературой: Сб. науч. тр. – Б., 1992. – С. 36-46.

1452. БАБКИНА Л.М. Автобиографизм в творчестве Чингиза Айтматова и Герольда Бельгера / Л.М. Бабкина // Евразия. – 2005. - №4. – С. 76-80.

В работах раскрывается идейное и художественное своеобразие Ч.Айтматова и Т.Манна, У.Фолкнера, Э.Хемингуэйя, Г.Маркеса, Абу-Бакара – художников мирового масштаба, творчество которых в целом ряде случаев близко соприкасается. В чем сходство и различия между ними в изображении человеческих типов, социальных и нравственных проблем? Как общественно-литературная атмосфера эпохи влияла на эстетические поиски писателей? Что нового внес каждый из писателей в искусство слова?

Своими интересными суждениями и выводами названные статьи привлекут внимание не только филологов, но и широкого круга читателей.

Об отражении творчества Ч.Айтматова в мировой литературе говорится также в статье:

1453. АКМАТАЛИЕВ А., Рахманалиев Р. В Америке об Айтматове, или взлет с «полигона» Манаса / А. Акматалиев, Р. Рахманалиев // Слово Кыргызстана. – 1995. – 1 авг.

1454. ДОЛГОРСУРЭН Ж. Творчество Чингиза Айтматова в Монголии /Ж. Долгорсурэн // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. –Б., 2013. – С.96-97.

Для углубленного изучения темы «Творчество Ч.Айтматова в свете литературных взаимосвязей и взаимодействий» советуем обратиться к следующим изданиям:

1455. СОВРЕМЕННЫЙ литературный процесс и творчество Чингиза Айтматова: Тез. докл. и сообщ. респ. науч.-теорет. конф. / АН Кирг. ССР, Ин-т яз. и лит. – Ф.: Илим, 1985. – 88 с.

1456. ДВУСТОРОННИЕ литературные связи в эпоху развитого социализма: Темат. сб. науч. ст. / Кирг. гос. ун-т им. 50-летия СССР, Пед. ин-т рус. яз. и лит.; Редкол.: Е.К.Озмитель (отв. ред.) и др. – Ф., 1985. – 160 с.

1457. ВЗАИМОВЛИЯНИЯ и взаимообогащения литератур народов СССР: Межвузовский тематич. сб. – Ф., 1978. – 176 с.

1458. КИРГИЗСКАЯ литература во взаимоотношениях с зарубежными литературами: Тематич. сб. ст. – Ф., 1986. – 98 с.

1459. ПУТИ и формы взаимодействия киргизской и русской литературы с литературами народов мира: Сб. ст. / Кирг. гос. ун-т им. 50-летия СССР; Отв. ред. А.И.Чепинога. – Ф., 1981. – 120 с.

1460. ВЗАИМОСВЯЗИ киргизской литературы с литературами зарубежных стран: Тематич. сб. // Кирг. гос. ун-т им. 50-летия СССР; Отв. ред. Л.Д.Беглова. – Ф., 1980. – 130 с.

1461. СОВРЕМЕННЫЙ литературный процесс и творчество Чингиза Айтматова: Межвуз. сб. науч. ст. / М-во высш. сред. спец. образов. Кирг. ССР, Кирг. гос. ун-т им. 50-летия СССР; ред. кол. Ч.Т.Джолдошева (отв. ред. и др.). – Ф.: КГУ, 1985. – 163 с.

Вопросы взаимовлияния национальных литератур, взаимосвязей между Ч.Айтматовым и писателями других народов рассматриваются также в рекомендательном библиографическом пособии:

1462. СОДРУЖЕСТВО литератур: Рек. библиогр. указ. / Гос. б-ка Кирг. ССР им В.И.Ленина; Сост. О.С.Сухомлинова; Ред. Е.К.Озмитель. – Ф., 1985. – 26 с.

Ч. Айтматов и фольклор

Устное народное творчество и фольклор служат одним из живых источников народности многим выдающимся представителям многонациональной литературы, в том числе и Чингизу Айтматову.

Сегодня народные мифы, обладающие общечеловеческим смыслом, мощным потоком вторгаются в сферу современного художественного сознания. В мифологических сказаниях и легендах древности нашли свое выражение все без исключения моменты жизни человека: поэзия и философия, социальная и духовная жизнь.

Всеобщая универсальность мира, бывшего когда-то синкретической формой сознания, где слиты воедино все начала познания мира, для художника с гуманистичес-

кой проблематикой и тенденцией к философскому осмыслению действительности служит источником «вечных тем и сюжетов».

Во главе этой художественной традиции, по мнению большинства исследователей, стоит Ч.Айтматов. Как пишет, в частности К.Ибраимов, «обладая опытом транспонирования мифологических образов и связанных с ними коллизий в проблематику современных духовно-нравственных поисков, Айтматов смог построить в своих произведениях впечатляющую цепь ассоциаций и символов, за которыми угадывается мощный контекст интеллектуально-культурных традиций и философско-мифологических систем Запада и Востока".

И эта цепь аналогий и ассоциаций дает возможность автору прорваться в область вечного, общечеловеческого, постичь в высочайшем философском синтезе всевременную, изначальную суть бытия».

Айтматов мастерски трансформирует мифы, легенды, фольклор в литературные подсюжеты, которые при введении в основную сюжетную линию проявляются как лирические и морально-нравственные комментарии событий, происходящих в романе. Произведения Ч.Айтматова бросают вызов читателю, побуждая его искать ответ, ключ к пониманию взаимосвязи фольклорных вкраплений в основной сюжетной линии в изображении современной жизни.

Проблема использования мифа в творчестве Ч.Айтматова подробно рассмотрена в книге:

1463. ИБРАИМОВ К. Миф и миропонимание в гуманистической философии Ч.Айтматова / К. Ибраимов. – Б.: Кыргызстан, 1998. – 108 с.

В свете проблемы «Миф и миропонимание» исследуются интеллектуально-эстетические и нравственно-философские искания писателя-мыслителя, что особенно актуально в наше время.

Автор определил основные вехи творчества Ч.Айтматова, от эпических мотивов к мифологии, а через нее к эсхатологии. Книга «отличается насыщенностью и густотой мысли, целенаправленной концептуальностью и четкой проблематичностью», – как пишет в предисловии к изданию доктор филологических наук К.Асаналиев.

1464. УКУБАЕВА Л. Чингиз Айтматов: эстетика и национальная основа:: Моногр. /Л. Укубаева. – Б.: Турар, 2017. – 292 с.

В монографии исследуется писательское мастерство Ч. Айтматова, его эстетические взгляды, рассматриваются различные аспекты проблемы национальной основы и природы художественного творчества писателя. По словам автора предисловия монографии доктора филологических наук К. Асаналиева, «содержание научной монографии Л. Укубаевой составляют проблемы, связанные с существованием в сознании Ч. Айтматова духовных ценностей в своем естественном виде, вопросы, раскрывающие творческое отношение писателя к фольклорным мотивам, проблемы, касающиеся углубления и усиления писателем мощи фольклорной поэтики с использованием богатого опыта мировой литературы, вопросы создания Ч. Айтматовым нового эпоса и другие. На этой основе Л. Укубаева проводит масштабный научный анализ лите-

ратурно-эстетических, фольклорно-эстетических взглядов писателя, его творческих принципов».

1465. АНАСТАСЬЕВ Н. Мифология окраин / Н. Анастасьев // Чынгыз Айтматов жана тюрк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. – Б., 2013. С. 48-51.

Автор, доктор филологических наук Н. Анастасьев рассматривает в статье мифологические мотивы в повести «Белый пароход», в романах «И дольше века длится день», «Плаха».

1466. БЕГЛОВА Л. Функции мифа в романе Чингиза Айтматова «Плаха» / Л. Беглова // Пути развития киргизской литературы в процессе взаимодействия с зарубежной литературой: Сб. науч. тр. – Б., 1992. – С. 3-12.

Автор отмечает, что в прозе Ч.Айтматова органичен сплав фольклорных и мифологических образов со всей структурой и стилистикой произведения. Активно используя легенду, народные предания, Айтматов соотносит основной ее смысл – в плане общего, общечеловеческого опыта – с конкретным, жизнеподобным, социально определенным, чтобы это конкретное увидеть под новым, неожиданным углом зрения. Айтматовский мифологизм исследуется в контексте общих направлений развития мировой литературы.

1467. КАБАНОВА Т.В. Эсхатологические мотивы «Геракла» Еврипида в романе Ч.Айтматова «Плаха» / Т.В. Кабанова // Пути развития киргизской литературы в процессе взаимодействия с зарубежной литературой: Сб. науч. тр. – Б., 1992. – С. 46-59.

В статье рассматриваются аспекты тематических, сюжетных образных параллелей в творчестве Ч.Айтматова с мифологическим сознанием Древней Греции, в частности с произведением Еврипида «Геракл».

1468. АДИНАЕВ Ш. Фольклор в творчестве Ч.Айтматова / Ш. Адинаев // Лингвострановедение. Проблемы языка и литературы: Сб. науч. тр. – Ош, 1999. – Вып. 7. – С. 49-51.

Автор отмечает, что Ч.Айтматов своей творческой практикой показывает всемирной литературе замечательные образцы аппеляции к устному народному творчеству. По словам Ш.Адинаева, «окидывая взором древнюю историю, этнографию кыргызского народа с позиций культуры сегодняшнего дня, Ч.Айтматов исследует душу народа, передающуюся от поколения к поколению на протяжении многих веков, и углубляя раздумья и расширяя сферу мировосприятия своих героев, тесно связывает прошлое и сегодняшнее».

1469. МАТЫЖАНОВ К. Мифотворческие традиции в произведениях Айтматова / К. Матыжанов // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С. 84-86.

Автор, доктор филологических наук, заслуженный деятель культуры Казахстана рассматривает мифологические традиции и роль мифов в произведениях Ч. Айтматова. Он отмечает, что гений писателя позволил выделить из мифологического мышления то ак-

туальное, которое отражает наболевшие проблемы нынешней эпохи. Таковыми являются сюжеты о Бугу-Эне в «Белом пароходе», легенда о манкурте и Найман-Эне, исторические предания в «Дольше века длится день», поступок волчицы Акбары в «Плахе».

1470. СУЛТАНАЛИЕВА А. Мифологизм прозы Ч.Айтматова / А. Султаналиева // Чингиз Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – ч. II. – С. 132-137.

По словам автора статьи, «для творчества Ч.Айтматова характерно обращение к фольклорному наследию прошлого». В его произведениях особую роль играют поэтические «россыпи» народного творчества – мифы, предания, сказки, песни, отразившие не только колорит национального мироощущения и мировосприятия, но и мировые проблемы бытия. Ч.Айтматов через обращение к мифологическому источнику открывает новую его поэтическую интерпретацию.

Проблема соотношения реализма и мифологизма в творчестве Ч.Айтматова исследуется в статьях:

1471. САДЫКОВ Х.Н. Реализм Айтматова: К проблеме мифологизма / Х.Н. Садыков // Изв. АН Каз. СССР. Сер. филолог. – 1989. – №2. – С. 32-40.

1472. КОЙЧУМАНОВА Г. Традиции фольклора и реалистической литературы в творчестве Ч.Айтматова / Г. Койчуманова // Чингиз Айтматов и духовная культура. Сб. ст. – Б. 1999. – ч. II. – С. 185-194.

Использование фольклора, мифов и легенд в творчестве Ч.Айтматова исследуется в статьях:

1473. САДЫКОВ А. Эволюция фольклоризма в творчестве Чингиза Айтматова / А. Садыков // Вопросы советской тюркологии: Матер. IV Всесоюз. тюрколог. конф. – Ашхабад: Ылым, 1988. – ч. 2. – С. 10-16.

1474. КУМСКОВА Н.В. Эпическая традиция в творчестве Ч.Айтматова / Н.В. Кумскова // Труды ин-та целевой подготовки специалистов / КГНУ. – 2001. – Вып. 1. – С. 155-164.

1475. ИБРАГИМОВА А. Краски всех искусств: Фольклор народов СССР в творчестве Ч.Айтматова / А. Ибрагимова // Простор. – 1989. - №4. – С. 149-152.

1476. ЯСТРЕБОВА Н.А. Новая жизнь старой легенды в художественном сознании 70-х годов / Н.А. Ястребова // Советское искусство, 60-80-е гг.: Проблемы. Задачи. Поиски: Сб. ст. – М., 1988. – С. 113-139.

1477. МЕДРИШ Д.Н. Фольклорная традиция в творчестве Чингиза Айтматова / Д.Н. Медриш // Литература и фольклор: Вопросы поэтики: Межвуз. сб. науч. тр. / Волгогр. гос. пед. ин-т им. А.С.Серафимовича. – Волгоград, 1990. – С. 151-159.

1478. БАРАШКОВА С.Н., Желобцова С.Ф. Мифологический элемент в современной литературе / С.Н. Барашкова, С.Ф. Желобцова // Стилистика текста: межвуз. сб. науч. тр.: [матер. конф. 23-27 июня. 1992 г.] – Якутск, 1995. – С. 25-29.

1479. СМИРНОВА А.И. Мифопоэтические образы в национальной картине мира / А.И. Смирнова // Сравнительное литературоведение: теоретические и исторический аспекты. Материалы науч. конф. «Сравнительное литературоведение» (V Поспел. чтения. – М., 2003. – С. 45-52).

1480. ОБУХОВА В.В. Миф в прозе Ч.Айтматова / В.В. Обухова // Вестн. Моск. гос. ун-та печати. – 2005. - №8. – С. 63-66.

1481. АХМЕТОВА Г. Эпическое и лирическое в художественном мире Ч.Айтматова / Г. Ахметова // Вестн. Каз ГНУ. Сер. филол. – 2003. - №7. – С. 93-95.

1482. ЧЕЛОВЕК и миф в художественной интерпретации Чингиза Айтматова // Художественная антропология и творчество писателя. – Усть-Каменогорск-Алматы, 2007. – С. 283-291.

1483. ШАГАЛОВА Е. Мифы и легенды в творчестве Ч.Айтматова / Е. Шагалова // Учитель Киргизстана. – 1990. – 9 февр.

«Айтматов и фольклор» – одна из актуальных проблем на современном этапе изучения творчества талантливого художника нашего времени. Она вбирает в себя многие аспекты и фольклористики, и литературоведения, и эстетики. Изучение этой проблемы представляет интерес как в научном, так и практическом плане раскрытия многогранной творческой деятельности Ч.Айтматова. Ниже перечислен ряд статей, освещающих эту сторону творчества писателя:

1484. МИРЗА-АХМЕДОВА П.М. Национальная эпическая традиция в творчестве Чингиза Айтматова / П.М. Мирза-Ахмедова. – Ташкент: Фан, 1980. – 92 с.

Рец.: Третьякова Е. Корни таланта / Е. Третьякова // Дружба народов. – 1981. – № 12. – С. 258-260.

1485. ДАЛГАТ У.Б. Литература и фольклор: Теорет. аспекты / У.Б. Далгат. – М.: Наука, 1981. – 303 с. – Из содерж.: [О произведениях Ч.Айтматова]. – С. 176-209.

1486. ЯКИМЕНКО В. К народным истокам: Миф в худож. исканиях современной сов. лит. / В. Якименко // Сверстники – 79: Сб. молодых критиков. – М.: Современник, 1979. – С. 123-137.

1487. ШЕРИЕВ Дж. Фольклорные традиции в творчестве Ч.Айтматова / Дж. Шериев // Социалистический реализм в киргизской советской литературе. – Ф.: Илим, 1979. – С. 92-98.

1488. ЭПШТЕЙН М., ЮКИНА Е. Мир и человек: К вопр. о худ. возможностях соврем. лит. / М. Эпштейн, Е. Юкина // Новый мир. – 1981. – № 4. – С. 236-248.

1489. МУРАТОВА Ю.Ч. Айтматов и фольклор / Ю. Муратова // Лит. Киргизстан. – 1981. – № 5. – С. 112-117.

В первой книге проблема решается автором на материале повестей «Прощай, Гульсары!», «Белый пароход», «Ранние журавли». Заключительная глава книги называется: «Эпическая национальная традиция и проблема мифологизма в творчестве Чингиза Айтматова ».

В статьях У.Б.Далгата и В.Якименко рассматривается проблема использования мифа в повестях «Пегий пес, бегущий краем моря», «Белый пароход».

В статьях Дж.Шериева и Ю.Муратовой на примерах повестей «Белый пароход», «Джамиля», «Прощай, Гульсары!» определяется соотношение мифологического и легендного, определяется роль фольклора в них.

1490. ЛАЧИНЯН А. Новые возможности современной эпики: (Творчество Ч.Айтматова) / А. Лачинян // Современный советский роман: Философ. аспекты. – Л.: Наука, 1979. – С. 56-64.

Автор пишет о творческом использовании Ч.Айтматовым элементов фольклора. По его мнению писатель с их помощью добивается поэтического усиления изображения героев, а также углубления идейно-философских аспектов произведения.

1491. КОРКИН В. Человеку о человеке: Заметки о творчестве Ч.Айтматова / В. Коркин. – Ф.: Кыргызстан, 1974. – 100 с. – Из содерж.: Поэзия правды. – С. 6-15.

В главе книги критик выражает свой взгляд, свое отношение к проблеме «Ч.Айтматов и фольклор». Автор задает вопрос:

«Как удается художнику создать иллюзию реальной жизни средствами преимущественно из арсенала сказки?» и сам отвечает на него: «Айтматов не использует фольклор. То есть не заимствует из него темы или отдельные мотивы, чтобы осовременить их. Сказка для писателя – такая же реальность, как любой факт действительности …Чингиз Айтматов возвращает фольклору его прежнюю художественную насыщенность и силу, какими он обладал, когда выражал реалистическое мироощущение его создателей».

1492. ЛЕБЕДЕВА Л. Повести Чингиза Айтматова / Л. Лебедева. – М.: Худож. лит., 1972. – 77 с. – Из содерж.: [Айтматов и фольклор]. – С. 9-16.

Проблема творческого освоения Чингизом Айтматовым богатого устно-поэтического наследия киргизского народа затронута и в книге монографического характера Л.Лебедевой «Повести Чингиза Айтматова». Автор отмечает, что Чингизу Айтматову, «пришлось преодолеть не только инерцию чисто литературной традиции, но и инерцию аудитории, для которой выработанные в течение веков изобразительные приемы фольклора были понятны, привычны и высоко ценимы». Вместе с тем исследовательница справедливо подчеркивает, что «какими бы существенными и значимыми ни были опоры, находимые художником в искусстве, - в фольклоре или письменной литературе, - основной силой, определяющей содержание и направление его творчества, остается современная ему действительность со всеми ее проявлениями».

Экологические проблемы в творчестве Ч. Айтматова

Среди проблем, раскрываемых Ч.Айтматовым с присущей ему философско-эстетической глубиной, находится и экологическая проблема. Отличительная особенность его творчества – постоянный поиск идей о бесконечном многообразии связей человека и природы, о единстве их судеб.

Во взаимоотношениях Человека с Природой Ч.Айтматов ищет смысл человеческой жизни, природа, по мысли писателя, играет роль критерия оценки жизни людей. Ч.Айтматов считает, что «…литература должна поднять свой голос не только вообще в защиту природы, но проявить особую заботу о том морально-психологическом комплексе человеческой души, который связан с восприятием природы». Во всех художественных произведениях писателя природа является главным героем наряду с

центральными персонажами романов и повестей. Отношение писателя к природе, ее отражение в творчестве вызвало огромный поток литературоведческих исследований, освещающих проблему «Человек и природа в творчестве Ч.Айтматова».

1493. АКМАТОВА Н. С. Отражение экологических проблем в творчестве Ч. Айтматова / Н.С. Акматова // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.266-270.

Автор пишет о том, что Ч. Айтматов в своих произведениях объединяет в единое целое цивилизацию и природу, человека и все живое на Земле. Центральной темой его творчества является антиномия между природой и обществом, биологическим началом и духовной сутью человека.

1494. АСАНОВА А.А. Современная экологическая проблема в публицистике Ч.Айтматова / А.А. Асанова // Вестн. КГНУ. Сер. Филолог. науки. – 1995. – Вып. 2. – ч. 1. – С. 125-133.

В статье исследуется освещение экологической проблемы в публицистических выступлениях, статьях, интервью Ч.Айтматова. Особое внимание уделяется статьям и выступлениям писателя, посвященным защите озера Иссык-Куль. Писателя беспокоит судьба Иссык-Куля, тревожит неотвратимость, с какой мелеет озеро. Предлагая пути сбережения этого природного феномена, Ч.Айтматов пишет: «Среди прочих соображений меня занимает и такой вопрос: что скажут о нас потомки на берегу опустевшей чаши Иссык-Куля?». Автор рассматривает особенности отражения экологической защиты озера в размышлениях писателя.

1495. СЫДЫКОВ Б.С., Ирисов К. Экологические проблемы в творчестве Ч.Айтматова / Б.С. Сыдыков, К. Ирисов // Чингиз Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – С. 164-170.

Авторы пишут в статье о том, что творчество Ч.Айтматова пронизано идеей необходимости усвоения человеком вечной истины – о зависимости своей судьбы от суровых законов развития природы. Все герои книг писателя едины с народом, с природой, с родной землей, которые являются для них опорой и защитниками от всевозможных бед. Ярко показана связь человека с землей в повести «Материнское поле». Через природные явления Ч.Айтматов тонко и красочно показывает характеры главных героев своих произведений Танабая, Толгонай, Эмрайина, Едигея, Бостона и др.

1496. КЛЕЙМЕНОВА Г.В. Нравственный аспект проблемы «человек-природа» в прозе Ч.Айтматова и В.Распутина / Г.В. Клейменова // Проблемы нравственно психологического содержания в литературе и фольклоре Сибири. – Иркутск, 1986. – С. 39-49.

Одним из определяющих признаков современного литературно-художественного процесса является ослабление преобладающего прежде в художественной литературе мотива бездумного преклонения перед научно-технической мощью человека, на его место в литературу вошла тенденция призыва к сохранению исчезающих нравственно-экологических и культурных традиций. Эта особенность современной литературы ярко видна в творчестве Ч.Айтматова и В.Распутина. Оба автора идейно-эстети-

ческим пафосом своих произведений напоминают, что почитание нравственности, порожденной народным природно-культурным сознанием, является основой благополучного продолжения жизни людей.

1497. ТУРГУНОВ А. Концепция гуманизма в отношении к природе в романах Ч.Айтматова / А. Тургунов // IV научная сессия аспирантов Киргосуниверситета: Тез. докл. – Ф., 1990. – С. 79-80.

Автор пишет, что природа имеет прямое отношение к понятию гуманизма. Поэтому отношение человека к природе зависит от степени проявления в нем чувства гуманности. Гуманный по натуре человек проявляет доброе, любовное отношение к природе. Гуманизм человека должен вызывать в человеке чувство любви, заботы о природе не на словах, а на деле. Именно поэтому Ч.Айтматов воплощает в своих произведениях идеи гуманизма, которые ярко проявляются в отношении героев произведений к природе.

Особенности отражения экологических проблем в творчестве Ч.Айтматова исследуются в публикациях:

1498. ОМОРКУЛОВ Б. Проблемы экологии в творчестве Ч.Айтматова / Б. Оморкулов // Ренессанс: Тарых жана маданият. – 2-е изд. – Б.; Ош, 1999. – С. 143-152.

1499. ОМОРКУЛОВ Б.К. Проблемы экологии в творчестве Ч.Айтматова / Б. Оморкулов // Лингвострановедение. Проблемы языка и литературы: К 70-летию Ч.Айтматова: Сб. науч. тр. – Ош, 1999. – Вып. 7. – С. 51-62.

1500. ОМОРКУЛОВ Б.К. Традиции природоохранной темы русской литературы в творчестве Ч.Айтматова / Б. К. Оморкулов // Актуальные проблемы изучения жизни и творчества А.С.Пушкина в вузе и школе: Тез. докл. и сообщ. регион. науч. конф. / Ош. гос. ун-т . – Ош, 2000. – Вып. 8. – С. 25-29.

1501. ОМОРКУЛОВ Б. К. Традиции русской литературы в отражении темы человека и природы в творчестве Ч. Айтматова / Б. К. Оморкулов // Русский мир – императив единения: Сб. материалов Междунар. науч.-практ. конф. – Ош, 2010. – С. 111–115.

1502. ОМОРКУЛОВ Б.К. Проблемы экологии мира в творчестве Ч.Айтматова // Университетское образование в современном обществе: Тр. междунар. науч. конф. 17-18 июня. Г. Ош. – Ош, 2002. – С. 87-91 (Вестник Ош. гос. ун-та Сер. Гуманит. науки Вып. 5).

Автор отмечает, что Ч.Айтматов в своем творчестве развивает и продолжает традиции природоохранной темы, присущей русской литературе, таким писателям, как Астафьев и др. В произведениях кыргызского писателя тема природы звучит мощно и убедительно, нравственная зрелость айтматовских героев проверяется отношением к природе, природа, животный мир – полноправные действующие герои произведений, несущие важную смысловую нагрузку.

Экологическая проблема в творчестве Ч.Айтматова рассматривается также в статьях:

1503. АКМАТОВА Н.С. Особенности отражения экологических проблем в творчестве Ч.Айтматова /Н.С. Акматова // Гуманитарные проблемы современности: Науч. тр. молодых ученых / Ин-т ф-фии и права. – Б., 2003. – Вып. 4. – С. 136-140.

1504. ШАЛЕМАЙЕР С. Изображение взаимосвязей человека и природы в повестях Ч.Айтматова / С. Шалемайер // Ч.Айтматов в Германии: Исслед., ст., рец. о творчестве. – Б., 1991. – С. 136-137.

По мнению авторов статей, Ч.Айтматов видит смысл человеческой жизни во взаимоотношениях Человека с Природой, определяет его в соответствии с тем, какими критериями руководствуется человек в отношениях с природой, прослеживая при этом морально-этические качества своих героев. Природа у Айтматова полноправный герой повествования, наряду с главными действующими лицами.

1505. СЕМЕНОВА С. Звери, люди и новое мышление / С. Семенова // Перспектива – 89: Сов. лит. сегодня: Сб. ст. – М.: Сов. писатель, 1989. – С. 138-170.

1506. АБДЫРАМАНОВА А.Ш. Традиции и новаторство в изображении человека и природы в повести Ч.Айтматова «Прощай, Гульсары!» / А.Ш. Абдыраманова // Рус. яз. и лит. в школах Кыргызстана. – 2006. – №1. – С. 65.

Автор отмечает, что в изображении отношения человека и природы в повести «Прощай, Гульсары!». Ч.Айтматов идет вглубь – к народным истокам понимания природы, где рядом с человеком всегда находился его конь. Это трепетное и бережливое отношение бывших кочевников к своему верному спутнику коню писатель и изображает в своем произведении. История лошади в «Прощай, Гульсары!» является своего рода катализатором, критерием нравственности человека по отношении к животному: отношение к ней - мерило добра и зла в человеке.

1507. МАМЫТБЕКОВА Ч.З. Человек и природа в романе «Плаха» Ч.Айтматова / Ч.З. Мамытбекова // Природа университетского образования: Матер. науч.-практ. конф. – Б., 1999. – ч. II. – С. 93-100.

Роман «Плаха» - величайшее произведение современности. Красной нитью через роман проходит мысль о необходимости гармонии человека с природой, ибо дисгармония оборачивается трагедией. «Плаха», его основные сюжетные линии, действующие лица и образы животных, сюжетная линия волков, выведенная в романе, - это аллегория жизненного пути человека, образ Акбары выражает национальный дух природы, свойственный кыргызскому народу.

Экологическая тема в романе «Плаха» рассматривается также в статье:

1508. ОМОРКУЛОВ Б.К. Принцип толерантности в концепции писателя «человек и природа» / Б.К. Оморкулов // Актуальные проблемы изучения жизни и творчества А.С.Пушкина в вузе и школе: Тез. докл. и сообщ. регион. науч. конф. / Ош. гос. ун-т. – Ош, 2000. – Вып. 8. – С. 49-53.

Кроме романа «Плаха» автор также исследует повесть «Белый пароход» с позиции освещения в ней темы отношения человека к природе.

1509. КАЦЕВ А. С. Человек и природа: Методический материал в помощь лекторам об охране окружающей среды и ее отражении в советской многонациональной литературе / А.С. Кацев. – Ф.: Кыргызстан, 1984.

Дети и детство в творчестве Ч. Айтматова

Слова Чингиза Айтматова: «Я, писатель, пишу детством, юностью. Память о них – это память о времени, когда я, несмотря ни на что, переживал самые сильные, возвышенные чувства», - свидетельствуют о том, что он всегда чувствует себя сопричастным к миру детей. Какое бы произведение писателя мы не взяли, в нем «образ ребенка, подростка выходит на авансцену и начинает занимать в идейно-эстетических исканиях писателя центральное, узловое место». Для Айтматова детство – философско-нравственная категория цельного и органически правдивого отношения к жизни. В произведениях Айтматова отношение к ребенку – мерило человеческой души.

Сложные противоречия и взаимосвязи жизни, острые проблемы времени осмысливаются и оцениваются через призму детского мировосприятия и миропонимания. От Сеита «Джамили» и Кемеля из «Верблюжьего глаза» эволюция образов приводит нас к Мальчику из «Белого парохода», Султанмурату из «Ранних журавлей», Кириску из повести «Пегий пес, бегущий краем моря». Говоря о галерее детских образов Ч.Айтматова, нельзя не отметить их «оптимистический трагизм».

Мы видим, что на долю айтматовских детей выпадают тяжелейшие, недетские испытания. Но мы также видим, как от повести к повести взрастают, мужают эти дети. И мы уверены: став взрослыми, они будут борцами за справедливость, за человека, за правду.

1510. АКМАТАЛИЕВ А. «Детство – ядро будущей человеческой личности» / А. Акматалиев // Акматалиев А. Чингиз Айтматов и взаимосвязи литератур. – Б.: Адабият, 1991. – С. 146-153.

В главе книги рассматривается отражение темы детства в произведениях Ч.Айтматова в сравнении с произведениями Т.Пулатова, Н.Кабуля, О.Султанова, К.Джусупова, Д.Исабекова, А.Гилязева, Н.Тиникова.

1511. ШАМУРЗИНА Р. Философия детства в художественном мире Чингиза Айтматова / Р. Шамурзина // Чингиз Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – ч. II. – С. 153-159.

Автор пишет, что в силу конкретно-исторического и биографического опыта Ч.Айтматов не мог обойти тему детства. В его творчестве тема детства звучит практически постоянно, на всех этапах, все более расширяясь и углубляясь, постепенно складываясь в философию детства как части айтматовской концепции человеческого бытия. В статье рассмотрены особенности отражения детской тематики в прозе писателя, начиная с его повести «Лицом к лицу» и заканчивая романом «Тавро Кассандры».

1512. КУРМАНХОДЖАЕВА Р.И. Тема детства в художественном творчестве Ч.Айтматова / Р.И. Курманходжаева // Материалы науч.-практ. конф., посвящ. 60-летию образования Иссык-Куль. гос. ун-та им. К.Тыныстанова. – Каракол, 2001. – ч. 1. Обществ. науки. – С. 147-152.

Автор утверждает, что творчество Ч.Айтматова имеет огромное общепедагогическое значение и содержит в себе определенную педагогическую концепцию. В его произведениях видное место занимает образы детей, причем художественно и образно описываются их возрастные и психологические особенности, со знанием дела подчеркиваются детские интересы, игры, привычки, переживания, образ мышления, фантазия и т.д.

1513. МУСАЕВА А. Дети и детство в творчестве Ч.Айтматова / А. Мусаева // Учитель Киргизстана. – 1989. – 3 марта.

Глубоко вникая в детскую психологию и ярко, образно освещая ее сложные процессы, Ч.Айтматов в доступной художественной форме помогает познать духовный мир детей и те движущие силы, которые способствуют формированию у них нравственных и этических качеств.

1514. ВАКУЛЕНКО В. Воспитание истиной (Дети и детство в творчестве Ч.Айтматова) / В. Вакуленко // Мугалимдер газетасы. – 1983. – 11 мая.

Дети и детство в книгах киргизского писателя, уроки его творчества – тема этих заметок. Рассматривается она на материале произведений «Солдатенок», «Белый пароход». Автор пишет, что произведения Ч.Айтматова читают не только взрослые, но и дети, потому что он пишет о них, потому что самый характер творчества писателя, непримиримость ко злу как нельзя больше соответствует характеру ребенка и подростка.

1515. ПАНКИН Б. Строгая литература: Лит.-критич. статьи и очерки / Б. Панкин. – М.: Сов. писатель, 1982. – 399 с. – Из содерж.: [Мотивы детства в произведениях Ч.Айтматова]. – С. 20-37.

Автор отмечает тот факт, что Ч.Айтматов, не являясь в обычном смысле «детским писателем», многие свои произведения посвятил детям. В главе книги исследуется галерея детских образов из повестей «Ранние журавли», «Белый пароход», «Пегий пес, бегущий краем моря».

1516. ШКЛОВСКИЙ Е. Трагедия утраченного детства / Е. Шкловский // Дет. лит. – 1982. – № 2. – С. 8-12.

Война и дети. Эта тема рассматривается на примере произведений М.Шолохова, В.Богомолова, П.Нилина, Ч.Айтматова… Евгений Шкловский останавливается на повести Ч.Айтматова «Ранние журавли». Он пишет, что киргизский писатель в повести символически противопоставил Детство и Зло, что один из главных мотивов этого произведения - мотив сиротства, военного детства.

Ряд работ посвятил проблеме «дети и детство в произведениях Ч.Айтматова» критик Владимир Коркин:

1517. КОРКИН В. Человеку о человеке: Заметки о творчестве Ч.Айтматова / В. Коркин. – Ф.: Кыргызстан, 1974. – 100 с. – Из содерж.: «И все за боль его в ответе…». – С. 44-52.

1518. КОРКИН В. Язык мечты, очищенный страданьем: Мотивы детства в творчестве Ч.Айтматова / В. Коркин // Дет. лит. – 1972. – № 2. – С. 30-33.

1519. КОРКИН В. Право на детство: (Тема детства. Штрихи к портрету Ч.Айтматова) / В. Коркин // Дошкол. воспитание. – 1975. – №1. – С. 36-45.

Автор размышляет об образе детства в произведениях Ч.Айтматова. Он пишет: «Айтматов открыл детство не как средство видеть мир глазами ребенка. Для писателя детство – мир». Важно не только то, что у Айтматова рябенек - полноправный герой его произведений, но и то, что любовь к нему – высшая мера нравственности взрослого.

Теме детства в айтматовских произведениях посвящены также две следующие статьи:

1520. КУТМАНАЛИЕВА Д. Дети в творчестве Ч. Айтматова / Д. Кутманалиева // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. –Б., 2013. – С.223.

1521. ИСТРАТОВА С. Детство и трагедия несовместимы / С. Истратова // Семья и школа. – 1982. – № 7. – С. 43-44.

1522. СМИРНОВА В. Берегите ребенка! / В. Смирнова // Семья и школа. – 1972. – № 4. –С. 54-55.

1523. ТОЛОНБАЕВА Б. Образ детей в творчестве Ч. Айтматова / Б. Толонбаева // Ч. Айтматовдун 80 жылдык маараксине арналган V Айтматовдук окуу аттуу респ. илимий конф. материалдары (илимий эмгектердин жыйнагы). – Б., 2008. – С. 103–107.

Проблемы воспитания и образования в творчестве Ч. Айтматова

В воспитании человека, формировании его личности особую роль играют литература и искусство. Ничто не может заменить их в воспитании общественных нравов и чувств людей, их способности воздействовать и на ум, и на сердце. «Нет более точного определения природы литературы, чем горьковское - человековедение», - считает Чингиз Айтматов. Писатель придает большое значение воспитательной роли литературного героя. Добротой и человечностью, высокой нравственностью отмечены произведения Ч.Айтматова, в этом их ценность для образования и воспитания человека. В связи с этим творчество писателя в ряде публикаций рассматривается с позиции педагогической науки.

1524. КУРМАНХОДЖАЕВА Р.И. Проблемы воспитания и образования в творчестве Чингиза Айтматова / Р.И. Курманходжаева. – Б., 1988. – 128с.

Монография представляет собой первую попытку с педагогических позиций проанализировать произведения Ч.Айтматова в целях использования их в духовно-нравственном воспитании молодого поколения.

Автор рассматривает творчество писателя с позиции его общепедагогического значения, анализирует мысли писателя о педагогике как науке. В центральной главе монографии рассматриваются вопросы нравственного формирования личности в

художественно-публицистических произведениях Ч.Айтматова. Завершается монография рассмотрением проблемы личности и нравственного облика учителя, героя повести «Первый учитель».

1525. КУРМАНХОДЖАЕВА Р.И. Проблемы экологического воспитанная в творчестве Чингиза Айтматова / Р.И. Курманходжаева // Подготовка учителя к природоохранной работе в школе: Сб. науч. тр. – Ф., 1988. – С. 54-63.

Среди новых педагогических задач, продиктованных временем, на одно из первых мест выдвигается развитие сознанияи чувство ответственности по отношению к природе. Ч.Айтматов, считает автор статьи, своими произведениями способствует экологическому воспитанию, его книги несут огромный воспитательный заряд, прививают любовь к природе. Каждое произведение Ч.Айтматова пронизано мыслями о природе, о ее значении в жизни человека, отношением к природе писатель определяет меру нравственности своих героев.

1526. КУРМАНХОДЖАЕВА Р.И. К вопросу об эстетическом воспитании в творчестве Ч.Айтматова в современном обществе / Р.И. Курманходжаева // Проблемы реализации программы Кадры XXI века: (Человеческий аспект и экономико-правовые нормы): Матер. междунар. науч.-практ. конф. 11-12 июня 1998 г. – Б., 1998. – ч. 3. Человек и общество. – С. 349-356.

В статье подчеркивается мысль, что Ч.Айтматов своими произведениями способствует эстетическому воспитанию личности, его книги учат человека жить по законам красоты, отвергают безобразное, помогают увидеть ценность добра и красоты.

1527. ИМАЕВА Н.И., Курманходжаева Р.И. Проблемы народной педагогики в творчестве Чингиза Айтматова / Н.И. Имаева, Р.И. Курманходжоева // Проблемы реализации программы Кадры XXI века: (Человеческий аспект и экономико-правовые нормы): Матер. междунар. науч.-практ. конф. 11-12 июня. 1998 г. – Б., 1998. – ч. 3. Человек и общество. – С. 418-424.

Авторы освещают проблемы народной педагогики в творчестве Ч.Айтматова. Мифологическими сюжетами, примерами из истории, которые писатель использует в своих произведениях, он способствует воспитанию молодого поколения средствами народной педагогики. Обращение к прошлому помогает узнать ошибки прежних поколений и избежать их в настоящем. Писатель существенно обогатил духовно-нравственную культуру своего народа. Его творчество выбрало в себя бесценное богатство великой мудрости кыргызской народной педагогики.

1527а. КАРАСАРТОВА Н. Чингиз Айтматов о роли учителя /Н. Карасартова // Кут Билим. – 2018. – 19 окт. – С. 12.

1528. РУСТАМ КЫЗЫ Бактыгул. Чингиз Айтматов об учителе / Рустам кызы Бактыгул // Физическая культура и спорт на пороге нового тысячелетия: Матер. Междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 45-летию КГИФК (сент., 2000 г.). – Б., 2000. – С. 331-336.

1529. ДЕЙДИЕВА Ф. Н. Ч. Айтматов о незаменимой роли разностороннего учителя / Ф.Н. Дейдиева // Эл агартуу. – 2009. – №7/8. – С. 1–6.

Ч.Айтматов, как писатель и общественный деятель, на протяжении многих лет поднимает свой голос в защиту народного учителя, показывая выдающуюся роль учителя в обучении, воспитании молодого поколения. Проблема народного учителя является одной из ведущих в педагогической концепции Ч.Айтматова, о чем убедительно свидетельствуют образы учителей, созданные в произведениях «Первый учитель» (Дюйшен), «Ранние журавли» (Инкамал-апай), «Верблюжий глаз» (учитель истории Алдияров), «И дольше века длится день» (учитель географии Абуталип) и др. Писатель пишет об учительском труде с глубоким знанием дела, останавливая свой взгляд на тех педагогах, которые являются высоконравственными личностями.

Именно эта грань творчества Ч.Айтматова исследуется в данной статье.

О публицистике Ч. Айтматова

В незаурядной личности Ч. Айтматова совмещался не только феномен великого писателя, но и талант публициста. Публицистика писателя – это особая грань его восприятия и творчества. Особенности публицистического таланта Ч. Айтматова вызывают интерес у многочисленных исследователей его творчества.

1530. АСАНОВА А.А. Чингиз Айтматов – публицист: Учеб.-метод. пособие / А.А. Асанова . – Б., 2014. – 238 с.

1531. АСАНОВА А.А. Мастерство публициста Ч. Айтматова / А.А. Асанова // Вестник БГУ. – 2014. - №1. – С. 326-328.

1532. АСАНОВА А.А. Мастерство публициста Ч. Айтматова (языковые аспекты) / А.А. Асанова // Вестник УКГНУ, Сер. Филол. науки. – 1994. – Вып. 2. – С.66-70.

Автор исследует публицистическое мастерство Ч. Айтматова, отмечая, что его всегда отличали смелость суждений, острота мысли, философичность, злободневность. По мнению А. Асановой, публицистика – это особая грань его мировосприятия и творчества, новое явление в кыргызской журналистике. Цель данных публикаций – попытка рассмотреть и проанализировать становление и развитие публицистической деятельности Ч. Айтматова как единого творческого процесса. Читатель найдет в них ранее неизвестные факты и сведения о журналистской деятельности великого мастера слова, в них рассмотрены основные этапы журналистского творчества, стержневая проблематика его публицистики, раскрыты особенности его публицистического мастерства.

Эти же проблемы раскрываются также в статьях этого же автора:

1533. АСАНОВА А.А. Современная экологическая проблема [в публицистике Ч.Айтматова] / А.А. Асанова // Вестн. КГНУ. Сер. Филол. науки. – 1995. – Вып. 2. – С. 125-133.

1534. АСАНОВА А. Быть за все в ответе / А.А. Асанова // Учитель Киргизстана. – 1989. – 6 янв.

Журналистская школа, пройденная Ч.Айтматовым в республиканской печати, а затем в главной газете страны - «Правде», обогатила его знанием жизни, тесно сблизила с героями будущих книг, выработала потребность в повседневном общении с людьми труда, способствовала росту как публициста. Эта мысль лежит в основе статьи:

1535. ЛЕВЧЕНКО А. Ч.Айтматов – правдист / А. Левченко // Лит. Киргизстан. – 1977. – № 5. – С. 90-95.

Автор рассказывает о том периоде жизни и деятельности Ч.Айтматова, когда он в 60-е годы работал собственным корреспондентом газеты “Правда” по Среднеазиатским республикам и Казахстану. Здесь мы найдем обзор его корреспонденций, лирических репортажей, статей, путевых, портретных очерков, заметок. Автор анализирует все многообразные газетные жанры, которые Ч.Айтматов широко использовал, отмечает их достоинство - злободневность, публицистическую заостренность, жизненную правду.

1536. ЛЕВЧЕНКО А. Весь мир в одном себе... // Айтматов Ч. В соавторстве с землею и водою...: Очерки, статьи, беседы, интервью. – Ф.: Кыргызстан, 1978. – С. 3-6.

Предлагаемый вниманию читателей материал представляет собой предисловие к книге очерков, статей, бесед, интервью Чингиза Айтматова. Автор этого предисловия – Виктор Левченко – дает характеристику публицистике писателя, отмечает его необычную отзывчивость на все происходящее в мире, его включенность в историю и современность, планетарную всеохватность мышления.

1537. МАМЫТБЕКОВА Ч.З. Тема репрессированных поколений в книге Ч.Айтматова, М.Шаханова «Плач охотника над пропастью» / Ч.З. Мамытбекова // Чынгыз Айтматов жана рухий маданият = Чингиз Айтматов и духовная культура. – Б., 1999. – 147-156.

В статье рассматривается сюжетная основа, тематика, жанровое своеобразие публицистической книги Ч.Айтматова и М.Шаханова «Плач охотника над пропастью». Особое внимание уделено рассмотрению взглядов писателей на проблемы развития истории, отражению темы безвинно репрессированных поколений в годы сталинского периода.

Книге «Плач охотника над пропастью» посвящена также статья:

1538. АКМАТАЛИЕВ А.А., Сабирова В.К. «Плач охотника над пропастью» - вертикальное видение связи поколений Ч.Айтматовым и М.Шахановым / А.А. Акматалиев, В.К. Сабирова // Лингвострановедение. Проблемы языка и литературы: Сб. науч. тр. – Ош, 1999. – Вып. 7. – С. 16-24.

В статье дается оценка таких публицистических произведений Ч.Айтматова, как книга-диалог Айтматова и Шаханова и книга-беседа Айтматова с последователем мировой религии бахаи Ф.Номдаром. Авторы статьи рассматривают художественное своеобразие книг, их композицию, особенности мышления собеседников, отмечают, что в книгах обсуждаются насущные вопросы современности, актуальные проблемы, жизненно важные для всех людей во все времена существования человечества.

1539. ЗОЛОТОВ А. Мысль – правда, мысль – душа в созвучии сердец…: Ч.Айтматов – Д.Икэда: диалоги не о себе / А. Золотов // Чынгыз Айтматов жана руханий маданият = Чингиз Айтматов и духовная культура: Матер. науч. конф. – ч. II. – Б., 1999. – С. 12-19.

В статье рассказывается о презентации книги «Ода величию духа» в Москве, дается характеристика диалогам всемирно признанных художественных личностей – писателя Ч.Айтматова и японского философа, общественного деятеля Д.Икэды.

Автор рассматривает особенности этой публицистической книги, отмечает высокую одухотворенность высказанных в ней мыслей, ее значимость для современников и потомков.

Книге «Ода величию духа» посвящена также публикация:

1540. САБИРОВА В.К. Истоки культурного и интеллектуального развития народов: (На материале книги-диалога «Ода величию духа» Ч.Айтматова и Д.Икэды) / В.К. Сабирова // Ош и Фергана: археология, новое время, культурогенез, этногенез. – Б., 2000. – Сер. «Ош – 3000 и культ. наследие народов Кыргызстана». – Вып. 4. – С. 49-52.

1541. ДЖУМАБЕКОВА Р.Г. Ч.Айтматов и современность / Р.Г. Джумабекова // «Табият, техника илимин. мамл. тилде окутуунун түйүндүү көйгөйлөрү» IV Эл аралык конф. баяндамалар жыйн. 23-24 сент. 2002 ж. / И.Раззаков атын. КТУ. – Б., 2002. – С. 300-301.

1542. ДЖУМАБЕКОВА Р.К. Ч. Айтматов и время // Кыргыз тили жана адабияты. – 2015. - №27. – С. 1777-178.

Статьи посвящены публицистическому творчеству Ч.Айтматова. В них, в частности, рассматривается эссе Ч.Айтматова, написанное в Брюсселе в 1998 году. Автор статей отмечает, что в этом эссе писатель затронул самые жгучие проблемы современности, учитывая новые политические реалии в мире, обратил внимание на судьбу современной культуры в условиях капиталистических отношений, на тлетворное влияние «маскультуры» на умы молодого поколения.

По мнению автора статей, публицистическое эссе Ч.Айтматова отличается прямотой, правдивостью и страстностью тона, простотой и ясностью языка и стиля.

1543. ВОРОНОВ Вл. Художник и его время / Вл. Воронов // Новый мир. – 1980. – № 12. – С. 224-232.

Читая публицистические произведения - размышления, идейные искания автора, публицистические раздумья о мире и человеке, о своем творчестве, - мы получаем возможность полнее определить творческую индивидуальность писателя. Вл. Воронов называет публицистику Ч.Айтматова не скороспелыми откликами или поверхностными иллюстрациями событий, а произведениями глубокой мысли и высокого мастерства.

1544. ГЕВОРКЯН А. Раздумья мастера / А. Геворкян // Вопр. лит. – 1981. – № 5. – С. 251-256.

Публицистика Ч.Айтматова, – по мнению автора, – примечательное явление в нашей литературе. Она является подтверждением того, что большой художник и за

пределами своего художественного творчества – истинный мастер, глубокий исследователь истории и современности.

1545. ХАТУНЦЕВ В. Земля, вода и слово / В. Хатунцев // Комсомолец Киргизии. – 1979. – 10 июля.

В статье рассматривается творчество Айтматова, отмечается, что его очерки, статьи, беседы, интервью представляют для читателя большой интерес, т.к. знание взглядов и суждений писателя о насущных проблемах многое дают для понимая его творчества.

1546. ШУНЯЕВА С. В соавторстве с жизнью / С. Шуняева // Лит. газ. – 1979. – 26 дек. – С. 5.

Айтматов-публицист, – пишет автор, – кровно причастен прежде всего к главной думе всех писателей – думе о нравственном становлении человека нового общества. Его статьи дают нам ценный материал для размышлений о гуманизме, о проблемах развития цивилизаций, о мировой культуре. Знакомясь с публицистикой писателя, мы познаем активный гуманистический характер философии, этики, эстетики, художественного творчества самого писателя.

1547. ГЛИНКИН П.Е. Чингиз Айтматов / П.Е. Глинкин. – Л.: Просвещение, 1968. – 109 с.

В книге впервые в научной и критической литературе получила свое освещение яркая публицистика Ч.Айтматова.

Автор не только подмечает характерные особенности айтматовских статей, чье острое перо всегда откликается на злобу дня, но и указывает на ее важное значение для формирования художественного стиля киргизского писателя. «Мало знает читательская аудитория об Айтматове-публицисте, а между тем он вошел в литературу с газетной полосы», – пишет П.Е.Глинкин. Свое исследование он ведет с первого выступления писателя в печати - со статьи «О терминологии киргизского языка» до выступления Ч.Айтматова в качестве публициста на страницах «Правды», «Известий», «Комсомольской правды», «Литературной газеты» 70-х годов.

Ч.Айтматов, как большой писатель и общественный деятель, на протяжении многих лет поднимает свой голос по многим проблемами современности. Мастерство Айтматова – публициста рассматривается в статьях:

1548. КАЙБЫЛДАЕВА Д.А. Беседы и диалоги Чингиза Айтматова / Д.А. Кайбылдаева // Язык и проблемы межкультурной коммуникации: Матер. межвуз. науч. практ. конф., посвящ. 10-летию независимости Кырг. Респ. – Б., 2001. – С. 262-265.

1549. МУРЗАХМЕДОВА Г.М. Публицистика Чингиза Айтматова / Г.М. Мурзахмедова // Билим жана тарбия. – 2015. - №1. – С. 40-44.

1550. ПАЗЫЛОВ А. Уроки Ч.Айтматова – публициста / А. Пазылов // Сов. Киргизия. – 1988. – 23 авг.

1551. ЧИНГИЗ Айтматов – редактор, журналист // Помни имя свое: журналистика и литература в освоении культурной идентификации: Материалы Круглого стола и науч.-практ. конф. «Русская и российская журналистика о задачах освещения жиз-

ни и проблем организации соотечественников», 12–13 марта 2009 г. – Б., 2010. – С. 123–129.

1552. ВАСИЛЬЕВА Л. Чингиз Айтматов и «Иностранная литература» / Л. Васильева // Слово Кыргызстана. – 2008. – 12 дек. – С. 23.

1553. ТУЗОВ А. Айтматовский завет / А. Тузов // Вечерний Бишкек. – 2009. – 1 июня. – С. 4.

О ред. работе Ч. Айтматова в журнале «Дружба народов».

1554. МЫРЗАЕВ А. Журналистские уроки большого мастера / А. Мырзаев // Комсомолец Киргизии. – 1988. – 26 окт. – С. 5.

В статьях исследуется творческая эволюция Айтматова – публициста, мастерство публицистического изложения, язык и стиль публицистических произведений писателя.

1555. КАЦЕВ А. С. Время, отчеканенное в слове / А.С. Кацев // Публицистика Кыргызстана: Хрестоматия для школьников и студентов. – Ч. 1,2. – Б., 2008.

Литература об отдельных произведениях Ч. Айтматова

Произведения Чингиза Айтматова волнуют и увлекают широчайшие круги читателей - рабочих и студентов, чабанов и ученых, молодых и старых, людей самых разных взглядов и вкусов. Творчество киргизского писателя стало одним из наиболее примечательных и популярных литературных явлений и в нашей стране, и на мировой арене.

Обо всех произведениях Ч.Айтматова появилось множество статей, рецензий, отзывов. В этом разделе рекомендуются материалы об отдельных произведениях Ч.Айтматова, опубликованных в книгах, журналах и центральных газетах. Материалы эти различны по своему характеру. Если одни статьи представляют собой как бы краткие литературно-биографические сведения, то в других делается попытка раскрыть сущность вопросов, касающихся творческой лаборатории писателя, например, какими художественными средствами он достигает яркого и глубокого изображения событий и судеб людей, как работает над художественной деталью, сюжетом и речевой характеристикой персонажей.

О ранних рассказах «Ашим», «Соперники», «Белый дождь», «Сыпайчы», «На богаре», «Трудная переправа», «Солдатенок»

Это – ранние произведения Чингиза Айтматова. Писателя интересуют моменты нравственного перелома, душевный рост человека. Ч.Айтматов умеет найти во внутреннем облике колхозного кузнеца или бригадира МТС, сыпайчи – устроителя речных запруд, агронома, гидролога, жены тракториста истинную красоту и силу.

В рассказах «На реке Байдамтал», «Соперники» автор исследовал природу противоречивых характеров. Недобрые чувства, самолюбие, слепая самоуверенность,

душевная глухота искажают внутренний мир человека. Айтматов утверждает, что только в коллективе можно найти в трудную минуту моральную поддержку и опору.

В «Белом дожде» и «Сыпайчи» поставлена проблема взаимоотношения поколений.

В «Красном яблоке» герой Исабеков под влиянием нравственных мук, серьезных раздумий прозревает, понимает правоту жены, справедливость ее требований быть мягче, честнее в чувствах, самозабвеннее в любви. Символичное красное яблоко – это не яблоко раздора, а символ чистоты отношений и полноты чувств.

1556. СЫДЫКОВА Ч.Т. Гендерная оценка положительных и отрицательных качеств характера (на материале ранних произведений Ч. Айтматова / Ч.Т. Сыдыкова // БГУ жарчысы = Вестник БГУ. – 2014. - №4. – С. 33-37

1557. МАЛЬНЕВА В.С., Гулматова Дж. Регионализмы в рассказах Ч.Айтматова / В.С. Мальнева, Дж. Гулматова // Актуальные проблемы изучения жизни и творчества А.С.Пушкина в вузе и школе: Тез. докл. и сообщ. регионал. науч. конф. / Ош. гос. ун-т. – Ош, 2000. – Вып. 8. – С. 88-91.

1558. УРМАМБЕТОВА С.К. Эволюция жанра рассказа в творчестве Ч.Айтматова / С.К. Урманбетова // Научная конференция профессорско-преподавательского состава факультета русской филологии:Тез. докл. – Б., 1992. – С. 17.

1559. БОБУЛОВ К. Критика и литературный процесс: Лит-критич. ст. / К. Бобулов. – Ф.: Кыргызстан, 1976. – 211 с. – Из содерж.: [О рассказе «Трудная переправа»]. – С. 183-185.

1560. ВОРОНОВ Вл. Чингиз Айтматов: Очерк творчества / Вл. Воронов. – М.: Сов. писатель, 1976. – 230 с. – Из содерж.: [О рассказах «Ашим», «Свидание с сыном», «Соперники», «Белый дождь», «Сыпайчи», «На богаре»]. – С. 18-39.

1561. ОЗМИТЕЛЬ Е. Литература горного края: Сб. ст. / Е. Озмитель. – Ф.: Кыргызстан, 1971. – 134 с. – Из содерж.: [О ранних рассказах Ч.Айтматова]. – С. 70-71.

1562. НУРАЙЫМ Сардарбек кызы. Авторский перевод рассказа «Солдатенок» Ч.Айтматова / Нурайым Сардарбек кызы // Вести КГНУ: Сер. 5. Тр. молодых ученых. – 2001. – Вып. 1. Гуманитарные науки. – С. 58-60.

1563. ИГЕЛЬ Л. Рассказ Айтматова «Солдатенок» – шедевр малой формы / Л. Игель // Чингиз Айтматов в Германии: Исслед., ст., рец. о творчестве. – Б., 1991. – С. 114-117.

1564. КЮНЕ Г. Рассказ Айтматова «Свидание с сыном» / Г. Кюне // Чингиз Айтматов в Германии: Исслед., ст., рец. о творчестве. – Б., 1991. – С. 137-139.

1565. КОЧАН В. Ничего «вообще» / В. Кочан // Простор. – 1963. - №5. – С. 98-100.

«Белое облако Чингисхана»

Повесть к роману (по определению самого писателя) «Белое облако Чингисхана» – самостоятельное произведение со своим сюжетом, образной системой, художественным временем и пространством – об эпохе Чингисхана, о попрании человеческого достоинства, о силе любви, о силе сопротивления тирании. С другой стороны,

повесть тесно связана с романом «И дольше века длится день», где судьба одного из героев Абуталипа оказалась недоговоренной.

Повествование в произведении переходит из конца сороковых годов XX столетия в другую временную плоскость, когда Чингисхан шел своим походом, чтобы завоевать весь мир. Коварный Чингисхан приказывает, чтобы перед походом в Европу и на всем его протяжении не забеременела ни одна женщина из его Орды. Однако на 17-й день похода ему докладывают, что в обозе родила женщина. Чингисхан велит привести эту «преступницу» и, грозя смертью новорожденного, отыскивает отца младенца и приказывает повесить юных родителей.

Вспоминая легенду о Чингисхане, Абуталип чувствует, как деспотизм превращает возвышенное в ничтожное, а прекрасное в жалкое. Из данной ситуации Абуталип видит лишь два выхода: смириться перед силой или противостоять ей ценою жизни. Герой выбирает второй путь.

1566. ДМИТРИЕВА Н.М. Проблематика и поэтика повести Ч.Айтматова «Белое облако Чингисхана» / Н.М. Дмитриева // Жанрово-стилевые проблемы русской литературы XX века: Сб. науч. тр. / Твер. гос. ун-т. – Тверь, 1994. – С. 136-145.

1567. САДЫГАЛИЕВА А. Уйти, чтобы вернуться / А. Садыгалиева // Учитель Киргизстана. – 1990. – 14 дек. – С. 7.

1568. КАКЕЛОВА Н.С. Проблема власти и одиночества в современной литературе / Н.С. Какелова // Озмителевские чтения – 99: Материалы филолог. конф. Кырг.-Рос. Слав. Ун-т. – Б., 1999. – С. 79-84.

1569. МАМЫТБЕКОВА Ч.З. Жанровое своеобразие повести «Белое облако Чингисхана» Ч.Айтматова / Ч.З. Мамытбекова // Вестн. кырг. нац. ун-та. Сер. филолог. науки. – 1997. – Вып. 2. – С. 144-153.

1569а. МАМЫТБЕКОВА Ч.З.Образ Чингисхана в повести Ч. Айтматова / Ч.З. Мамытбекова // Русский язык в условиях изменяющейся действительности: Материалы междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 90-летию проф. Г.В. Зенкова. – Б., 2014. – С. 219-222.

1570. КОЛЕУШКО Д. Звенья, связующие повесть «Белое облако Чингисхана» и роман «И дольше века длится день» Ч.Айтматова / Д. Колеушко // Лит. в шк. – 1993. - №3. – С. 29-32.

1571. СТРОИЛОВ Л.Ф. Извлечение нравственных уроков / Л.Ф. Строилов // Рус. яз. и лит. в шк. Киргизстана. – 1992. – №1. – С. 55-57.

1572. АКМАТАЛИЕВ А. Гордое имя человек / А. Акматалиев // Учитель Кыргызстана. – 1991. – 13 сент.

«Белый пароход (После сказки)»

Произведение это пронизано высокой поэзией. В нем нашли отражние представления о добре и красоте, формирование нравственных основ личности, взаимоот-

ношения человека и природы в современном мире. Это произведение, в котором с большим проникновением и правдивостью раскрыты духовный мир, чувствования и представления ребенка.

Действие происходит на далеком лесном кордоне, затерянном в горах. Резко контрастны характеры главных персонажей – их три. Все содержание повести концентрируется вокруг лиричного образа семилетнего малыша, впечатлительного, хрупкого. Мальчик живет в двух мирах – воображаемом и действительном. В сказке, воображаемом мире, торжествовали добро и справедливость, чудесным образом разрешалось все, что в действительности было запутанным и непонятным, что не принимала чистая детская совесть.

Фантазер и мечтатель, глубоко воспринявший услышанные сказки, он органично стремится ко всему светлому и чистому, но в своей совсем еще короткой жизни уже испытывает непосильные для его детской души невзгоды и разочарования, сталкивается с тем несправедливым, ему непонятным и запутанным в действительности, чего не может понять и жертвой чего становится.

Воспитывающий его дед Момун - трудолюбивый , добрый, знакомящий мальчика с народными легендами, прививающий ему верность традициям отцов, оказывается человеком слабым, не способным противостоять злу, и в конечном счете предает горячо и нежно любимого им ребенка.

Как все лучшее, человечное сконцентрировано в образе мальчика, так зло – в образе начальника кордона Орозкула, невежественного, деспотичного и своекорыстного. Для настоящего человека немыслимо смирение с существованием орозкулов – вот вывод, к которому приходит автор, вывод всей повести, с болью написанной Айтматовым.

Большое внимание в повести «После сказки» («Белый пароход») уделяется нравственным философским проблемам современности. Своим повествованием о судьбе мальчика Айтматов заставляет задуматься над тем, что же нужно сделать, чтобы не было на земле таких жестоких людей, как Орозкул, порою еще торжествующих над честью и справедливостью, отчего бывает так, что чистому, но беззащитному сердцу человека оказывается невозможно жить… Мальчик решает уплыть к Белому пароходу – своей мечте – в большой и светлый мир, где добрые люди, где живут его отец и мать…

О повести «Белый пароход» французский писатель Андре Стиль писал: «Эта книга похожа на своего автора. Она открывает доброту во всех. В «Джамиле» она была в любви, в «Белом пароходе» – в детстве… Это небольшой роман, в котором рядом живут и радость жизни, и печаль… Эта история оставляет глубокий след в сердцах, и хотя она кончается трагедией, это, прежде всего, все-таки рассказ о любви и надежде, рассказанный небывало чисто и свежо».

В 1977 году Ч. Айтматову за повесть и сценарий художественного фильма «Белый пароход» присуждена Государственная премия СССР.

1573. ЖАЛАМАНОВА Е.И. Концепт «гнев» в ранних повестях Ч. Айтматова/ Е.И. Жаламанова // Языки в диалоге культур: К 70-летию профессора М.Дж. Тагаева. – Б., 2017. – С. 280-285.

1573а. АРТЫКОВ Т.Б., Джумабекова Р.К. Проблема добра и зла в произведении Ч. Айтматова «Белый пароход» / Т.Б. Артыков, Р.К. Джумабекова // Научные исследования – основа научно-технического прогресса: материалы 55-й науч.-техню конф. Молодых ученых и студентов. – Б., 2013. – С. 195-198.

1574. ШЕВЧЕНКО Н.М. Функциональные особенности значения фразеологических единиц в художественном тексте (на материале повести Ч.Айтматова «Белый пароход») / Н.М. Шевченко // Культура русской речи в Кыргызстане: Материалы регионал. конф. 26-27 июня 2003 г. – Б., 2003. – С. 74-81.

1575. КАЛМЫКОВА Л.В. Герой и время в современной национальной литературе для детей и юношества / Л.В. Калмыкова // Актуальные проблемы современной науки. – М., 2002. - №4. – С. 156-157.

1576. ОМОРКУЛОВ Б.К. Принцип толерантности в концепции писателя «человек и природа»: («Белый пароход» и «Плаха») / Б.К. Оморкулов // Актуальные проблемы изучения жизни и творчества А.С.Пушкина в вузе и школе: Тез. докл. и сообщ. регион. науч. конф. / Ош. гос. ун-т. – Ош, 2000. – Вып. 8. – С. 49-53.

1577. ДЖУСУПОВ Н.М. Общее и национально-специфическое в образах-символах романа Д.Голсуорси «Сага о Форсайтах» и повести Ч.Айтматова «Белый пароход» / Н.М. Джусупов // Междунар. акад. журн. – Балашов (Саратов. обл.), 2000. - №2. – С. 31-34.

1578. МАЛЬНЕВА В.С., Эргешева Н. Тематические группы и способы презентации тюркизмов в повести Ч.Айтматова «Белый пароход» / В.С. Мальнева, Н. Эргешева // Лингвострановедение. Проблемы языка и литературы: К 70-летию Ч.Айтматова: Сб. науч. тр. – Ош, 1999. – Вып. 7. – С. 80-85.

1579. ПОЛЯКОВА Г.Ф. Предание о рогатой матери-оленихе в «Белом пароходе» Чингиза Айтматова: Ист.-лит. анализ / Г.Ф. Полякова. – М.: Индрик, 1999. – 221 с.

1580. ЛАЧИНЯН А. Ч.Айтматов «Белый пароход» / А. Лачинян // Чингиз Айтматов в Германии: Исслед., ст. рец. о творчестве. – Б., 1991. – С. 73-79.

1581. ПЛАВИУС Х. В центре дискуссии “Белый пароход” Ч.Айтматова // Чингиз Айтматов в Германии: Исслед., ст., рец. о творчестве. – Б., 1991. – С. 79-83.

1582. ШРЕДЕР Р. «Прощай, Гульсары!» и «Белый пароход» в свете историко-литературной и эстетической концепции Айтматова / Р. Шредер // Чингиз Айтматов в Германии: Исслед., ст. рец. о творчестве. – Б., 1991. – С. 53-73.

1583. ОГНЕВ В. Мощное чувство сострадания: [предисл.] / В. Огнев // Белый пароход: повесть; И дольше века…: роман / Ч.Айтматов. – М., 1988. – С. 3-8.

1584. ПАНКИН Б. Человек начинается с утра / Б. Панкин // Ч.Айтматов. Белый пароход: повести. – М., 1988. – С. 320-335.

1585. ИСЕНОВ А. О стилистических особенностях повести «Белый пароход» / А. Исенов // Исенов А. Психологизм современной прозы: На материалах творчества Ч.Айтматова. – Алма-Ата: Жазушы, 1985. – С. 4-21.

1586. ЛЕВЧЕНКО В. Трагедия Момуна / Л. Левченко // Левченко В. Чингиз Айтматов: Проблемы поэтики, жанра, стиля. - М.: Сов. писатель, 1983. – С. 84-144.

1587. ГАЧЕВ Г. «Белый пароход (После сказки)» / Г. Гачев // Гачев Г. Чингиз Айтматов и мировая литература. – Ф.: Кыргызстан, 1982. – С. 202-232.

1588. ЧЕТУНОВА Н. Человек – не фреска / Н. Четунова // Четунова Н. А жизнь идет…: Очерки и лит.-критич. статьи. – М.: Сов. писатель, 1982. – С. 344-367.

1589. ИСЕНОВ А. Композиция и сюжет повести «Белый пароход» Ч.Айтматова / А. Исенов // Изв. АН Каз ССР. Сер. филол. – 1981. - №2. – С. 34-40.

1590. ИСЕНОВ А. О стилистических особенностях повести Ч.Айтматова «Белый пароход» / А. Исенов // Рус. яз. в каз. шк. – 1981. - №5. – С. 39-45.

1591. АРХАНГЕЛЬСКАЯ Н., АРХАНГЕЛЬСКИЙ Л. «Люди, это я!»: семейно-нравственное воспитание и литература: [О повести «Белый пароход», С. 26-27] / Н. Архангельская, Л. Архангельский // Лит. обозрение. – 1981. – № 6. – С. 25-31.

1592. РОГОВА Г.И. Время и художественный поиск в повести Ч.Айтматова «После сказки (Белый пароход)» / Г.И. Рогова // Поэтика литературы и фольклор. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1980. – С. 39-47.

1593. АБАШЕВА А. Урок внеклассного чтения по повести Ч.Айтматова «Белый пароход» / А. Абашева // Лит. в школе. – 1978. – № 6. – С. 57-64.

1594. АЛИЕВА Д. «Белый пароход»: Повесть и фильм / Д. Алиева // Звезда Востока. – 1979. – № 8. – С. 168-174.

1595. АБДЫКАДЫРОВ А. О «Белом пароходе» Ч.Айтматова / А. Абдыкадыров // Сов. Киргизия. – 1977. – 27 окт.

1596. ВОРОНОВ Вл. Чингиз Айтматов: Очерк творчества / Вл. Воронов. – М.: Сов. писатель, 1976. – 230 с. – Из содерж.: [О «Белом пароходе»]. – С. 184-216.

1597. ПАНКИН Б. Белый Бим или Белый пароход /. Б. Панкин // Панкин Б. Время и слово: Семь публицист. очерков из жизни и лит. – 2-е изд., доп. – М., 1976. – С. 133-154.

1598. УКУБАЕВА Л. Лицом к лицу с природой / Л. Укубаева // Лит. Киргизстан. – 1976. – № 5. – С. 117-122.

1599. БУКОВСКАЯ А. Мать-олениха / А. Буковская // Вопр. лит. – 1975. – № 12. – С. 21-23.

1600. ВАКУЛЕНКО В. Право на доверие: Лит. заметки / В. Вакуленко. – Ф.: Кыргызстан, 1975. – 84 с. – Из содерж.: Чтобы человек стал лучше. – С. 9-14.

1601. КОРКИН В. Человеку о человеке: Заметки о творчестве Чингиза Айтматова / В. Коркин. – Ф.: Кыргызстан, 1974. – 100 с. – Из содерж.: [О повести «Белый пароход»]. – С. 80-97.

1602. СИМОНОВА Б. Влияние и самобытность / Б. Симонова // Лит. Азербайджан. – 1974. – № 10. – С. 133-138.

1603. КУЗНЕЦОВ Ф. Как человеку человеком быть / Ф. Кузнецов // Юность. – 1973. – № 5. – С. 66-71.

1604. СУРОВЦЕВ Ю. О национальной самобытности и «фантастически вычурной любви» к ней / Ю. Суровцев // Лит. обозрение. – 1973. – № 2. – С. 60-70.

1605. УЛЬЯШОВ П. Земля и на ней человек / П. Ульяшов // Лит. Россия. – 1973. – 10 авг. – С. 5.

1606. ЕРОХИНА И. «Белый пароход» / И. Ерохина // Север. – 1972. – №9. – С. 126-127.

1607. ЛАВРОВ В. Человек на земле / В. Лавров // Звезда. – № 5. – С. 194-203.

1608. ЛЕБЕДЕВА Л. Повести Чингиза Айтматова / Л. Лебедева. – М.: Худож. лит., 1972. – 77 с. – Из содерж.: Главное в человеческой жизни. – С. 66-74.

1609. НАПОЛОВА Т. Национальная самобытность писателя и духовный облик героя: [О повести «Белый пароход», . 164-167] / Т. Наполова // Волга. – 1972. – №10. – С. 147-177.

1610. АБДЫКАДЫРОВ А. Необходимые добавления / А. Абдыкадырова // Лит. Киргизстан. – 1971. – № 2. – С. 3-10.

1611. АРУТЮНОВ Л. Проблемы исследования художественных форм национального самосознания: [О повести «Белый пароход», С. 193-196] / Л. Арутюнов // Национальное и интернациональное в советской литературе. – М.: Наука, 1971. – С. 141-196.

1612. БИРМУХАМЕТОВ Р. Роман и литературный процесс / Р. Бирмухаметов // Вопр. лит. –1971. – № 9. – С. 4-16.

1613. БУТИН Э. Горькая победа сказки / Э. Бутин // Лит. Киргизстан. – 1971. – №2. – С. 6-8.

1614. ЛЕБЕДЕВА Л.Главное в человеческой жизни / Л. Лебедева // Дружба народов. – 1971. – №1. – С. 269-272.

1615. СУРОВЦЕВ Ю. О повестях-«этажерках» и о движении по «вертикали» / Ю. Суровцев // Звезда. – 1971. – № 2. – С. 191-201.

1616. АЛИМЖАНОВ А. Трагедия на лесном кордоне / А. Алимжанов // Лит. газ. – 1970. – 8 июля. – С. 5.

1617. «БЕЛЫЙ ПАРОХОД»: Мнение читателей // Лит. газ. – 22 июля. – С. 6.

1618. ГЕЙ Н., ПИСКУНОВ В. Национальное самосознание литературы / Н. Гей, В. Пискунов // Звезда. - 1970. - № 9. - С. 186-194.

1619. ГРИНБЕРГ И. Большие ожидания: [О повести «Белый пароход», С. 18-23] / И. Гринберг // Вопр. лит. – 1970. – № 10. – С. 3-24.

1620. ЛУКИН Ю. Глазами сказки /Ю. Лукин // Правда. – 1970. – 3 июля.

1621. МУСАХАНОВ. Сказка и ее продолжение / Мусаханов // Звезда. – 1970. – № 7. – С. 210-211.

1622. ОСКОЦКИЙ В. Взяв под крыло душевную бурю / В. Оскоцкий // Лит. Россия. –1970. – 24 июля. – С. 8.

1623. ПАНКИН Б. После сказки /Б. Панкин // Комсом. правда. – 1970. – 22 мая.

1624. СОЛОУХИН В. Сказки пишут для храбрых; Стариков Д. Не сказкой единой… / В. Солоухин // Лит. газ. – 1970. – 1 июля. – С. 5.

1625. РУДОВ М. Звенья открытий: Лит.-критич. Статьи / М. Рудов. – Ф.: Кыргызстан, 1970. - Из содерж.: [О повести «Белый пароход»]. – С. 158-172.

1626. РУДОВ М. Правда пребудет вовеки: Новая повесть Ч.Айтматова / М. Рудов // Сов. Киргизия. – 1970. – 25 марта.

«Верблюжий глаз»

В повести «Верблюжий глаз» смело и своеобразно решается тема борьбы нового со старым в нашей действительности.

Два разных человека столкнулись на ее страницах: Абакир – опытный тракторист, но озлобленный, своекорыстный человек и вчерашний школьник Кемель, полный романтических представлений о жизни. Оба работают, как принято говорить, не считаясь со временем, но сколь различно их отношение к труду! Абакир «вкалывает», для него труд – возможность заработать, и не больше. Грубый, резкий, жестокий, но в совершенстве владеющий своей трудной профессией, Абакир противопоставляет прекрасным порывам беспомощного вначале Кемеля лишь превосходство в силе и производственный опыт. И все-таки истинно человечен юный романтик, правдолюб Кемель, ибо им руководят добрые чувства, благородные стремления.

В непримиримом столкновении чистого, романтично настроенного юного целинника Кемеля с грубым, жестоким человеком – трактористом Абакиром происходит мужание юноши, пробуждение в нем чувства ответственности, гражданской активности.

Всем строем повести автор утверждает: будущее принадлежит таким, как Кемель, возделывающим прекрасную степную страну Анархай.

В 1963 году Ч. Айтматову была присуждена Ленинская премия за сборник «Повести гор и степей», в который вошла и повесть «Верблюжий глаз».

1627. ДЮШЕНБЕКОВА Б. О повестях Ч.Айтматова «Лицом к лицу» и «Верблюжий глаз» / Б. Дюшенбекова // Чингиз Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – ч. II. – С. 61-67.

1628. ВОРОНОВ Вл. Чингиз Айтматов: Очерк творчества / Вл. Воронов. – М.: Сов. писатель, 1976. – 230 с. – Из содерж.: [О повести «Верблюжий глаз»]. – С. 81-99.

1628а.ЧИНГИЗ Айтматов: Статьи и рецензии о его творчестве / Сост. К.Абдылдабеков. – Ф.: Кыргызстан, 1975. – 324 с. - Из содерж.: [О повести «Верблюжий глаз»]. – С. 23-26, 43-44, 104, 111-112, 115.

1629. АПРЕСЯН Г. Национальное и интернациональное в советской литературе: [О повести «Верблюжий глаз», С. 154-155] / Г. Апресян // Проблемы развития литератур народов СССР. – М., 1964. – С. 140-176.

1630. БОГДАНОВ А. Целеустремленным глазом… / А. Богданов // Дружба народов. – 1964. – № 1. – С. 266-269.

1631. ХАЙЛОВ А. Искатель родников / А. Хайлов // Мол. гвардия. – 1963. – № 12. – С. 276-280.

1632. ФИНИЦКАЯ З. Человек против собственника / З. Финицкая // Дружба народов. – 1962. – № 3. – С. 217-228.

1633. ЧАЛМАЕВ В. В поисках жар-птицы / В. Чалмаев // Мол. гвардия. – 1962. – № 3. – С. 285-294.

1634. БАЙЗАКОВ Т. «Верблюжий глаз» / Т. Байзаков // В мире книг. – 1961. – № 10. – С. 27.

1635. ПОТАПОВА К. Герой обретает зрелость / К. Потапова // Лит. газ. – 1961. – 25 мая.

«Восхождение на Фудзияму»

Пьеса «Восхождение на Фудзияму» написанная Ч. Айтматовым в соавторстве с К. Мухамеджановым, представляет собой «драматическую историю кризиса совести».

Действие этой пьесы происходит на горе, где «человек должен открыть все тайники своей души», и где на острие отношений к прошлому, олицетворением которого выступает погибший однокашник и однополчанин героев Сабур, кем-то из них преданный, и к настоящему – погибшей у подножия горы женщины, выверяется, кто чего стоит и кто есть кто.

Повторяющаяся рефреном стихотворная строка одного из героев пьесы, поэта Сабура: «Как человеку человеком быть?!» – определила тему пьесы. Символическое название стихотворения «Вечный спор» явилось своеобразным испытанием, определившим конфликтную основу пьесы. Столкновение противоречивых нравственных позиций героев вызвало спор между ними и внутри них, что заставило их исповедаться на горе Фудзияме, где надо говорить правду и только правду.

1636. БОТАБАЕВА Ж., Фаткуллин Ф. «Драматургия требует особого способа мышления…»: [О соавт. работе Ч.Айтматова и К.Мухамеджанова над пьесой «Восхождение на Фудзияму»] / Ж. Ботабаева, Ф. Фаткуллин // Изденіс-Поиск. Сер. гуманит. наук. – 2002. – №1. – С. 54.

1637. МЕДВЕДЕВ Ю. Новая жизнь пьесы / Ю. Медведев // Аврора. – 1988. - №8. – С. 55-62.

1638. ЛЕВЧЕНКО В. Преодоление исповедальности в трагедии / В. Левченко // Левченко В. Чингиз Айтматов: Проблемы поэтики, жанра, стиля. – М.: Сов. писатель, 1983. –С. 145-161.

1639. ПАНКИН Б. Строгая литература: Лит.-критич. статьи и очерки / Б. Панкин. – М.: Сов. писатель, 1982. – 399 с. – Из содерж.: [О пьесе «Восхождение на Фудзияму»]. –С. 49-55.

«Джамиля»

Повесть «Джамиля» рассказывает о юной женщине из далекого киргизского аила, которая нашла в себе силы смело пойти навстречу своей любви, наперекор всем обычаям рода и законам шариата.

Действие повести происходит во время Великой Отечественной войны, и поэтому сопряжено с изображением горя вдов и сирот, тяжелых лишений, непосильного труда женщин и подростков, оставшихся кормильцами своих семей. В этих условиях рождается, сметая все препятствия на пути, любовь Джамили и Данияра. В ней сое-

диняется все лучшее – мечта о настоящей красоте, поэзии, счастье, думы о будущем, стремление к радостному самозабвенному труду.

Героиня повести красавица Джамиля, не побоявшись нарушить вековые патриархальные традиции, оставляет мужа-фронтовика и от спокойной, налаженной жизни уходит навстречу неизвестной судьбе с человеком, которого она полюбила по-настоящему, – вернувшимся с фронта после тяжелого ранения Данияром, обладающим прекрасной, гордой, богатой и чистой душой.

Повествование ведется от лица художника, вспоминающего о событиях тех лет, когда он – подросток, тоже по-своему влюбленный в Джамилю, в отличие от большинства односельчан не осуждал ее, а преклонялся перед огромной силой чувства ее и Данияра.

«Джамиля» – это не только повесть о любви, освобождении женщины от вековых предрассудков. В ней глубоко раскрыты и такие актуальные темы, как любовь человека к родине, дружба киргизского и казахского народов, отношение искусства к действительности.

Это полное поэзии произведение о любви, пронизанное ощущением простора, свободы – и в пейзажах, и в тех песнях, которые поет Данияр и которые придают особое звучание повествованию.

Повесть «Джамиля» привлекла самые горячие симпатии читателей, как в нашей стране, так и за рубежом. Известный французский писатель Луи Арагон, прочитав повесть, сказал: «это самая прекрасная на свете повесть о любви». Повесть была переведена им на французский язык и издана во многих странах мира.

Великий казахский ученый и писатель Мухтар Ауэзов дал такую характеристику «Джамиле»: «Повесть Айтматова психологична, естественна и проста… Это новое явление в киргизской прозе».

Грузинский поэт Иосиф Нонешвили в своей статье «Счастье Джамили» пишет: «… Как поэт я могу сказать, и в этом нет ни толики преувеличения, что эта вдохновенная проза по своему поэтическому качеству напоминает русскую классическую прозу».

Известный узбекский писатель Камиль Яшен вспоминает: «Нашел «Джамилю», с интересом прочитал, она мне очень понравилась, и я тут же стал ее пропагандировать среди наших узбекских писателей и работников печати».

Алтайский писатель Б.Укачин писал: «Джамиля» – и моя собственная радость, и моя горячая любовь. Почему? Да потому, что, когда я ее впервые взял в руки и стал читать, предо мной прежде всего открылись доселе неизвестные мне чувства и ощущения, история земной и неземной будто бы жизни, человеческой любви и горькой печали».

В 1963 году Чингизу Айтматову была присуждена Ленинская премия за сборник «Повести гор и степей», в который вошла и повесть «Джамиля».

1640. ТУРГУНБАЕВА Г.Т. Образ Джамили через призму национальных традиций и обычаев / Г.Т. Туругунбаева // Молодой ученый – вызовы и перспективы:Материа-

лы науч.-техн. конф. молодых кченых, аспирантов и студетнов. Ч.2. – Б., 2017. – С. 254-258.

1641. ДЫЙКАНБАЕВА Т.Т., СЕЙИТБЕКОВА С.С. Особенности построения диалога в художественном тексте на материале повести Ч. Айтматова «Джамиля» / Т.Т. Дыйканбаева, С.С. Сейитбекова // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.357-361.

1641а.САДЫГАЛИЕВА А.С. Отображение национальной культуры в повестях Ч. Айтматова «Джамиля» и «Первый учитель» / А.С. Садыгалиева // Культурно-историческое пространство Центральной Азии: от прошлого – к будущему: К 110-летию со дня рождения Ю. Рериха: Материалы междунар. обществ.-науч. конф, Бишкек, 13 дек. 2012 г. – Б.м., 2013. – С. 248-253.

1642. ИЛЕЕВА Л.Ф. На путях учебного формирования читательской интерпретации школьников: (Над страницами «Джамили» Ч.Айтматова) / Л.Ф. Илеева // Рус. яз. и лит. в школах Кыргызстана. – 2004. - №3. – С. 14-20.

1642а. ПАЗЫЛОВ А. Послесловие к предисловию / А. Пазылов // Слово Кыргызстана. – 2014. – 16 дек. – С. 7.

1643. АСКАРОВ Т. «Джамиля» Ч.Айтматова и двуслойность течения творческого процесса / Т. Аскаров // Ч.Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – С. 39-43.

1643а. ПРИМОВА М.Б. Глаголы зрительного восприятия в повести Ч. Айтматова «Джамиля» / М.Б. Примова // Русский язык в условиях изменяющейся действительности: материалы междунар. науч.-практ. конф, посвящ. 90-летию проф. Г.С. Зенкова. – Б., 2014. – С. 78-81.

1644. СЕЙТКОЖОЕВА З.А. Сопоставление структуры русского и кыргызского текстов на примере повести Ч.Айтматова «Джамиля» / З.А. Сейткожоева // Озмителевские чтения – 99: Материалы филол. конф. / КРСУ. – Б., 1999. – С. 178-182.

1645. КУРТЦАН Д. Повесть «Джамиля» и ее значение для нас / Д. Куртцан // Чингиз Айтматов в Германии: Исслед., ст. рец. о творчестве. – Б., 1991. – С. 128.

1646. КОШУТ Л. «Джамиля» и другие / Л. Кошут // Чингиз Айтматов в Германии: исслед., статьи, рец. о творчестве. – Б., 1991. – С.87-89.

1647. АЙЫЛЧИЕВ К. Лирико-романтический стиль Чингиза Айтматова / на примере повести «Джамиля» / К. Айылчиева // Изв. АН Кирг. ССР. Обществ. науки. – 1990. – №3. – С. 55-62.

1648. ГАЧЕВ Г.Д. Неминуемое: Ускоренное развитие литературы / Г. Гачев. – М.: Худож. лит., 1989. – 431 с.

1649. ИЛЬИНА Л.А. Возвращение к Джамиле / Л.А. Ильина // Рус. яз. и лит. в кирг. школе. – 1988. – №5. – С. 56-57.

1650. АРАГОН Л. Самая прекрасная в мире история о любви: [Предисл.] / Л. Арагон // Айтматов Ч. «Джамиля». – Ф., 1988. – С. 3-4.

1651. НОВИКОВ В. Идейно-эмоциональная выразительность стиля / В. Новиков // Вопр. лит. – 1984. – № 12. – С. 63-79.

1652. ЛЕВЧЕНКО В. Песнь первая / В. Левченко // Левченко В. Чингиз Айтматов: Проблемы поэтики, жанра, стиля. – М.: Сов. писатель. – 1983. – С. 17-57.

1653. ГАЧЕВ Г. «Джамиля» – как явление ускоренного литературного развития / Г. Гачев // Гачев Г. Чингиз Айтматов и мировая литература. – Ф.: Кыргызстан, 1982. – С. 15-87.

1654. ВОРОНОВ Вл. Чингиз Айтматов: Очерк творчества / Вл. Воронов. – М.: Сов. писатель, 1976. – 230 с. – Из содерж.: От гимна до реквиема. – С. 40-99.

1655. ЧИНГИЗ Айтматов: Статьи и рецензии о его творчестве / Сост. К.Абдылдабеков. – Ф.: Кыргызстан, 1975. – 324 с. – Из содерж.: [О повести «Джамиля»]. – С. 1532, 57-58, 64-87, 93-96, 99-100, 105-134.

1656. АНДРЕЕВ Ю. Наша жизнь, наша литература / Ю. Андреев. – Л.: Сов. писатель, Ленингр. отд-ние, 1974. – 288 с. – Из содерж.: О любви, как о песне. – С.92-97.

1657. ЛЕБЕДЕВА Л. Повести Ч.Айтматова / Л. Лебедева. – М.: Худож. лит., 1972. – 77 с. - Из содерж.: Освобождение чувства. – . 16-33.

1658. ГЛИНКИН П.Е. Загадка «Джамили» / П.Е. Глинкин // Глинкин П.Е. Чингиз Айтматов. – Л.: Просвещение, 1968. – С. 25-38.

1659. МАКСИМОВ Ю. Об историзме подлинном и мнимом: [О повести «Джамиля», с. 131] / Ю. Максимов // Волга. – 1966. – № 9. – С. 126-141.

1660. ГАЧЕВ Г. Любовь. Человек. Эпоха: Рассуждения о повести «Джамиля» Чингиза Айтматова / Г. Гачев. – М.: Сов. писатель, 1965. – 97 с.

1661. ФРОЛОВ В.В. Искусство открывает мир: Статьи о лит., драматургии, кино / В.В. Фролов. – М.: Сов. писатель, 1965. – 287 с. – Из содерж.: [О повести «Джамиля»]. – С. 18-24.

1662. АПРЕСЯН Г. Национальное и интернациональное в советской литературе: [О повести «Джамиля», С. 165-167] / Г. Апресян // Проблемы развития литератур народов СССР. – М., 1964. – С. 140-176.

1663. ЛОМИДЗЕ Г.В. В поисках нового: Статьи о проблемах национальных литератур / Г.В. Ломидзе. – М.: Сов. писатель, 1963. – 352с. – Из содерж.: [О повести «Джамиля»]. – С. 82-90.

1664. МИГУНОВ А. Источник радости и вдохновения: Лит. критич. ст. / А. Мигунова. – М.: Сов. писатель, 1963. – 100 с. – Из содерж.: [О повести «Джамиля»]. – С. 63-66.

1665. ПАНКОВ В.К. На стрежне жизни проблемы и герои современной советской литературы / В.К. Панков. – М.: Сов. писатель, 1962. – 256 с. – Из содерж.: [О повести «Джамиля»]. – С. 185-186.

1666. НЕВСКАЯ Б. Звон гитары в ночи /Б. Невская // Лит. Киргизстан. – 1962. – № 1. – С. 78-82.

1667. НИКИПОРЕЦ Н. Проза Чингиза Айтматова / Н. Никипорец // Лит. Киргизстан. – 1962. – № 4. – С. 82-91.

1668. КЕДРИНА З. На новом уровне / З. Кедрина // Лит. газ. – 1961. – 7 февр.

1669. КЫДЫРБАЕВА Р. Поэтическая проза / Р. Кыдырбаева // Сов. Киргизия. – 1958. – 21 нояб.

1670. АРАГОН Л. Самая прекрасная в мире история о любви / Л. Арагон // Сов. Киргизия. – 1959. – 17 мая.

1671. ЯКОВЛЕВ Б. Песнь о прозе / Б. Яковлев // Дружба народов. – 1958. – № 10. – С. 258-260.

«И дольше века длится день…»
(Буранный полустанок)

В романе Ч. Айтматова «И дольше века длится день» («Буранный полустанок») реалистическое повествование сочетается, как часто в произведениях писателя, с романтикой легенд и мифов и впервые в его писательской практике с фантастическим сюжетом, построенным на контактах с внеземной цивилизацией. Но все эти три слоя составляют в романе единство, служащее одной цели – художественному осмыслению действительности.

Жанровая форма романа Ч. Айтматова «И дольше века длится день» сложна, нетрадиционна, в ней соединены фантастика и быт, прошлое и настоящее. Действие романа происходит в крохотном – в несколько домов – поселке Боранлы-Буранном, что притулился в бескрайней казахской степи к железнодорожной магистрали.

Главный герой романа – Едигей, железнодорожный рабочий на далеком степном разъезде. «Человек труда», на котором «земля держится», – так охарактеризовал его сам автор. Но он не только честный труженик, он – личность, человек видящий и думающий, с отзывчивой душой, способный бороться за попранную справедливость, размышляющий об истоках человеческой подлости и жестокости и твердо верящий, что «справедливость неистребима на земле». Едигею присуще чувство человеческого достоинства, совестливость и отзывчивость, справедливость, активная борьба за правду. Он принадлежит к тем, кто всегда страдает и приходит на помощь другим.

Вся жизнь его – подлинный нравственный подвиг и жизнь эту он вспоминает в течение одного дня – того самого, когда везет хоронить своего старого друга Казангапа на древнее кладбище Ана-Бейит.

Идет по степи красавец-верблюд Каранар; ничто не отвлекает от размышлений его хозяина, который перебирает в памяти и то радостное и горестное, что выпало на его долю, и судьбы, связанных с ним людей, определявшиеся событиями времени, и давние легенды своего народа.

Одна из них – легенда о рабах-манкуртах, которых захватившие их в плен древние кочевники лишали памяти и духовности, – несет в романе особую смысловую нагрузку. Без памяти о прошлом нет ни настоящего, ни будущего, утверждает писатель. И этой памятью, и умением мыслить, анализировать, сопоставлять и действовать, и твердой верой в неистребимость справедливости силен Едигей, и писатель ставит его в центр «современного миропорядка», волнующих нас сегодня проблем.

Многопланов, неоднозначен, глубоко философичен роман Ч. Айтматова – роман-притча, метафора, роман-предупреждение.

Роман «И дольше века длится день» построен как национальная модель мира, которая вместе с цивилизацией подвергается испытаниям, породившим немало человеческих драм и трагедий. Движение поездов с востока на запад и с запада на восток, проходящие через весь сюжет романа, ракеты-роботы, взлетающие в космос, – символизируют наступление безудержной цивилизации, а священный Ана-Бейит – национальный космос.

«Это крупное произведение большого художника, который чувствует свою ответственность за то, что делается в мире. Роман пронизан болью и безмерным оптимизмом, безмерной верой в человека… Это произведение, укрепляющее веру», – писал о романе «И дольше века длится день» народный писатель Башкирии Мустай Карим.

Японскому писателю Ийсикаду Сакамото принадлежат слова: «Иногда творчество Айтматова сравнивают с творчеством Габриэля Гарсиа Маркеса. Но по актуальности проблематики и остроте ее раскрытия роман Айтматова стоит особняком… Это произведение мирового масштаба… На мой взгляд, в современной литературе трудно найти равное ему произведение».

За роман «И дольше века длится день» («Буранный полустанок») Ч. Айтьматову присуждена Государственная премия СССР.

1672. ИБРАИМОВ К. Предупреждая всепланетный апокалипсис / К. Ибраимов // Слово Кыргызстана.–2018.–13февр.–С.11.

По словам автора, “когда речь идет о романе Ч. Айтматова «И дольше века длится день», то, как правило, в первую очередь приходит на память сакраментальная легенда о манкурте. Это предание, вытекающее из мифа-легенды об Ана-Бейите, служит концептуальным центром, от которого концентрическими кругами развертывается целая система многозначительных символов и метафор, придающих повествованию полифоническо-симфоническое звучание и голографическую объемность». Автор выстраивает свои размышления вокруг этой легенды, делая вывод о том, что Ч. Айтматов в этом произведении явился провидцем того, что возрастание технологической мощи может ускорить установление деспотических диктатур в развитых промышленных державах, что это может привести планету к апокалипсису.

1673. ОРОЗБАЕВА А. Эпическое мировоззрение Чингиза Айтматова в романе «И дольше века длится день» / А. Орозбаева // Тил, адабият жана искусство маселелери= Вопросы языка, литературы и искусства. – 2016. - №1. – С. 279-282.

1674. ДЖОЛДОШЕВА Ч.Т. Своеобразие жанра и жанрообразующие факторы в романе Ч. Айтматова «И дольше века длится день» / Ч.Т. Джолдошева // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.59-65.

Жанр – одно из наиболее сложных понятий в литературоведении. Автор статьи, доктор филологических наук Ч. Джолдошева отмечает, что жанровая форма романа

Ч. Айтматова «И дольше века длится день» сложна, нетрадиционна, в ней соединены фантастика и быт, прошлое и настоящее, что создает определенные трудности при определнии жанра произведения.

1676. АБДУЛЛАЕВ С.Н. «И дольше века длится день»: проблемы изоморфизма и репрезентации художественного концепта «время» в поэтическом языке Л. Муталлипа / С.Н. Абдуллаев // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.293-298.

1676а. АБЫШЕВА А.О., Ташматова Д.А. Взаимодействие русской и тюркской лексики в романе Ч.Т. Айтматова «И дольше века длится день» / А.О. Абышева, Д.А. Ташматова // Русский язык в условиях изменения действительности: Материалы междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 90-летию проф. Г.С. Зенкова. – Б., 2014. – С. 18-21.

1677. СЫДЫКОВА Г.Б. От мифологических корней к гуманистической вершине: «Буранный полустанок – веха в критическом самосознании XX в. / Г.Б. Сыдыкова // СЫДЫКОВА Г.Б. Чингиз Айтматов и русский литературно-критический дискурс: социально-философские искания и контекст романного творчества. – Б.: КРСУ, 2013. – С. 15-86.

1677а. КОВСКИЙ В.Е.Об эпическом в романе Ч. Айтматова «Буранный полустанок» / В.Е. Ковский // Рус. яз и лит. в школах Кыргыхстана. – 2013. - №4. – С. 75-80.

1678. КАБАТАЙ кызы Айнура. Несобственно-прямая речь как особый способ субъективации авторского изложения (на материале романа Ч. Айтматова «И дольше века длится день») / Кабатай кызы Айнура // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. –Б., 2013. – С.275-278.

1678а. АРСТАНБЕКОВА Ж.А. Метафора как средство формирования идейно-художественного содержания произведения: (на материале романа Ч. Айтматова «И дольше века длится день») / Ж.А. Арстанбекова // БГУ жарчысы+ Вестник БГУ. – 2013. - №1. – С. 113-115.

1678б. АРСТАНБЕКОВА Ж.А Роль авторского повествования в романе Ч. Айтматова «И дольше века длится день» / Ж.А. Арстанбекова // Вестник Кыргызского Национального Университета им. Ж. Баласагына. – 2013. – Вып.1. – С. 85-90.

1679. ЖОЛАМАНОВА Е. Лингвокультурный концепт «любовь» по произведениям Ч. Айтматова / Е. Жаламанова // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. –Б., 2013. – С.269-271.

1680. КОЙЧУЕВ Б.Т. Идейно-художественное своеобразие романа Ч.Айтматова «И дольше века длится день…» / Б.Т. Койчуев // Рус. яз. и лит. в школах Кыргызстана. – 2006. – №2. – С. 49.

1681. БАКАШОВА Ж. К. Символ бессмертия / Ж.К. Бакашова // Айтматов и современность: Междунар. форум. – Б., 2009. – С. 122–129.

1682. САДЫГАЛИЕВА А.С. Проблема нравственности в романе Ч.Айтматова «И дольше века длится день» / А.С. Садыгалиева // «Тил тагдыры – эл тагдыры»: Материалы междунар. науч.-практ. конф. 20-21 февр. 2003 г. – Б., 2003. – С. 175-182.

1683. МИСКИНА М.С. Роман Ч.Айтматова «Буранный полустанок» / М.С. Мискина // IV Сибирская школа молодого ученого: матер. Междунар. конф. студентов и аспирантов и молодых ученых (17-19 дек. 2001 г.). – Томск, 2001. – Т. 2. – С. 260-265.

1684. МАДМАРОВА Э.А. Региональные слова как художественный прием в языке Ч.Айтматова (На примере романа «И дольше века длится день…») / Э.А. Мадмарова // Актуальные проблемы изучения жизни и творчества А.С.Пушкина в вузе и школе: Тез. докл. и сообщ. регионал. науч.-практ. конф. / Ош. гос. ун-т. – Ош, 2000. – Вып. 8. – С. 94-97.

1685. АХМАДАЛИЕВА З.К. Реалистическая символика в художественной структуре романа Ч.Айтматова «Буранный полустанок» / З.К. Ахмадалиева // Вестн. технолог. Ун-та «Дастан». – 1999. – №2. – С. 217-223.

1686. ТАНКИЕВ А.Х. Фольклорная символика как элемент художественности жанра романа: (на опыте наблюдений над романами Ч.Айтматова «Буранный полустанок», И.Базоркина «Из тьмы веков», Ю.Балтумиса «Сказание о Юзасе») / А.Х. Танкиев // Духовные башни ингушского народа. – Саратов, 1997. – С. 202-217.

1686а. АХМАДАЛИЕВА З.К. Реалистическая символика в художественной структуре романа Ч. Айтматова «Буранный полустанок» /З.К. Ахмадалиева // Вестн. Технол. Ун-та. «Дастан». – 1990. - №2. – С. 217-223

1687. САБИРОВА В.К. Пространственно-временные особенности романа Ч.Айтматова «И дольше века длится день» / В.К. Сабирова // Проблемы языка и литературы и наследие В.В.Виноградова: Материалы междунар. науч. конф., посвящ. 100-летию акад. В.Виноградова 15-17-дек. 1994 г. / Ош. гос. ун-т. – Ош, 1999. – С. 288-296.

1688. СЫДЫКОВА Г. Роль фантастики в романе Ч.Айтматова «И дольше века длится день»/ Г. Сыдыкова // Чингиз Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – ч. II. – С. 195-206.

1689. САДЫГАЛИЕВА А.С. Духовное богатство Едигея / А.С. Садыгалиева // Ч.Айтматов жана азыркы рухий маданият = Ч.Айтматов и современная культура. – Б., 1993. – С. 104-111.

1690. ЮЛДАШЕВА В.В. Функции вставной повести в произведении Ч.Айтматова «Буранный полустанок» / В.В. Юлдашева // Научная конференция профессорско-преподавательского состава факультета русской филологии: Тез. докл. – Б., 1992. – С. 15.

1691. КОЙЧУЕВ Б. «Вспомни свое имя!» / Б. Койчуев // Лит. Кыргызстан. – 1991. – №11. – С. 152-155.

1692. РЕШАД В. Вспомни имя свое / В. Решад // Лит. Азербайджан. – 1991. – №3. – С. 114-118.

1693. ГАЧЕВ Г. Задумавшийся скиф: О Чингизе Айтматове и его романах / Г. Гачев // Айтматов Ч. Буранный полустанок; Плаха: романы. – М., 1989. – С. 585-606.

1694. КАПШАЙ Н.П. Сравнительный анализ структуры образа героя (на примере произведений: В.Распутин «Прощание с Матерой»; Ч.Айтматов «Буранный полустанок»; В.Козько «Хроника детдомовского сада») / Н.П. Капшай // Сопоставительное литературоведение: подходы, критерии, опыт. – Витебск, 1990. – С. 97-101.

1695. РУБЛЕВ К.А. Научно-фантастическая образность как жанрообразующий фактор в романе Ч.Айтматова «И дольше века длится день» / К.А. Рублев // Жанр и композиция литературного произведения: Ист.-лит. и теорет. исслед.: Межвуз. сб. / Петрозавод. гос. ун-т им. О.В.Куусинена. – Петрозаводск, 1989. – С. 163-166.

1696. САДЫКОВ К.Д. Фольклорные элементы в сюжетно-композиционной структуре романа Ч.Айтматова «И дольше века длится день» / К.Д. Садыков// Киргизская литература в контексте русской художественной культуры: Сб. науч. тр. / Кирг. гос. ун-т им. 50-летия СССР. – Ф., 1989. – С. 29-35.

1697. СМИРНОВА А.И. Мотив плена в художественной структуре романа Ч.Айтматова «И дольше века длится день (Буранный полустанок)» / А.И. Смирнова // Поэтика русской советской прозы: Межвуз. сб. науч. тр. / Башкир. гос. ун-т им. 40-летия Октября. – Уфа, 1989. – С. 88-97.

1698. МИКУЛАШЕК М. Миф в нарративной системе романа Чингиза Айтматова «И дольше века длится день» / М. Микулашек // Вопр. рус. лит. – Львов, 1989. – Вып. 2(54). – С. 20-25.

1699. ДОБРЕНКО Е. Типология «на посылках» / Е. Добренко // Вопр. лит. – 1988. – №5. – С. 32-56.

1700. САВАТЕЕВ В.Я. По законам времени / В.Я. Саватеев. – М.: Современник, 1988. – 144 с. [О романе «И дольше века длится день…». – С. 53-54].

1701. МЕДВЕДЕВ В.Б. К вопросу о литературном билингвизме: (на примере романа Ч.Айтматова «Буранный полустанок») / В.Б. Медведев // Взаимовлияние и взаимообогащение языков народов СССР: Сб. науч. тр. / Сев.-Осет. гос. ун-т им. К.Хетагурова. – Орджоникидзе, 1988. – С. 51-58.

1702. САДЫГАЛИЕВА А. Совесть Едигея / А. Садыгалиева // Учитель Киргизстана. – 1988. – 14 дек.

1703. СТУПИНСКИЙ В.Я. Их думы о судьбах планеты: (Ч.Айтматов и О.Гончар) / В.Я. Ступинский // Рус. яз. и лит. в кирг. шк. – Фрунзе, 1988. - №5. – С. 51-53.

1704. АББАС М. Об ответственности за судьбу человека, планеты и Вселенной: Роман Ч.Айтматова «Буранный полустанок» / М. Аббас // Вест. Моск. ун-та. Сер. 9, Филология. – 1986. – №2. – С. 16-20.

1705. БАРАННИКОВ А.В. Величие души простого человека (Роман Ч.Айтматова «Буранный полустанок») / А.В. Баранников // Рус. яз. в нац. школе. – 1986. – № 11. – С. 37-39.

1706. ПРОБЛЕМА историзма в русской советской литературе. 60-80-е годы / АН СССР; Ин-т мировой лит. им. А.М.Горького. – М.: Наука, 1986. – 264 с. – Из содерж.: [О романе «Буранный полустанок»]. – С. 40-44.

1707. ЧУБИНСКИЙ В. Сарозекские метафоры Чингиза Айтматова / В. Чубинский // Ради жизни на земле: Лит.-критич. сб. / Сост. В.А.Лавров, А.Н.Пикач. – Л.: Худож. лит., 1986. – С. 250-264.

1708. КРЫЛОВ В.П. К спорам о положительном герое: (Ист-лит. комментарий) / В.П. Крылов // Север. – 1985. – № 6. – С. 100-110.

1709. СУРОВЦЕВ Ю. В 70-е и сегодня: Очерки теории и практики соврем. лит. процесса / Ю. Суровцев. – М.: Сов. писатель, 1985. – 575 с. – Из содерж.: [О романе «Буранный полустанок»]. – С. 381-391.

1710. ВОРОНОВ Вл. Художественная концепция: Из опыта сов. прозы 60-80-х годов / Вл. Воронов. – М.: Сов. писатель, 1984. – 382 с. – Из содерж.: [О романе «И дольше века длится день…»]. – С. 234-279.

1711. ГЕРАСИМОВА Л.Е. Прогностическое начало в романе как новая мера его эпичности / Л.Е. Герасимова // Проблемы истории, культуры, литературы, социально-экономической мысли. – Саратов, 1984. – С. 16-27.

1712. ГОЛУБКОВ М.И. Сюжет и композиция романа Ч.Айтматова «Буранный полустанок» («И дольше века длится день…») / М.И. Голубков // Жанр и композиция литературного произведения. – Петрозаводск, 1984. – С. 163-172.

1713. КЕДРИНА З. На языке дружбы: Ст., лит. портр. / З. Кедрина. – М.: Сов. писатель, 1984. – 287 с. – Из содерж.: [О романе «И дольше века длится день…»]. – С. 23-28.

1714. ПРЕОБРАЖЕНСКИЙ С.Ю. Литературная норма и стиль писателя: О романе Ч.Айтматова «Буранный полустанок» / С.Ю. Преображенский // Рус. речь. – 1984. – № 1. – С. 39-45: рис.

1715. ПУМПЯНСКИЙ А. Открытая дата или человек в нечеловеческих обстоятельствах / А. Пумпянский // Дружба народов. – 1984. – №12. – С. 186-209. – Из содерж.: Люди и манкурты. – С. 200-205.

1716. СЕРДОБИНЦЕВА Г.М. Современная художественно-философская проза: Учеб. пособие к спецкурсу / Г.М. Сердобинцева. – М., 1984. – 81 с. – Из содерж.: [О романе «Буранный полустанок»]. – С. 62-75.

1717. ШАБЛОВСКАЯ И.В. Самой высокой мерой: Сов-рем. проза Европ. соц. стран о войне / И.В. Шабловская. – Минск: Изд-во «Университетское», 1984. – 207 с. – Из содерж. 6 [О романе «И дольше века длится день…»]. – С. 117,120-121.

1718. АЙЗЕРМАН Л. Помни имя свое: [О романе «И дольше века длится день…», С. 17-19] / Л. Айзерман // Наука и религия. – 1983. – № 1. – С. 15-19.

1719. КАРАКЕЕВ К., АСАНАЛИЕВ К. А день все длится… / К. Каракеев, К. Асаналиев // Известия. – 1983. – 18 нояб.

1720. КОВАЛЕНКО С.А. Проблемы мира и гуманизма в современной советской литературе: [О романе «И дольше века длится день…», С. 141-149] / С.А. Коваленко // Социалистический образ жизни и развитие советской литературы. – М.: Наука, 1983. – С. 134-160.

1721. КОМАЕВА К. Мера всех вещей: Размышления о человеке и человечности, о воспитании и воспитанности / К. Комаева. – М.: Политиздат, 1983. – 239 с. – Из содерж.: [О романе «И дольше века длится день…»]. – С. 23-54.

1722. КРИВОЩАПОВА Т.Ф. Миф и реальность в романе Ч.Айтматова «Буранный полустанок» («И дольше века длится день…») / Т.Ф. Кривощапова // Национальное и интернациональное в фольклоре и литературе: Сходное, общ., смеш. и своеобраз. – Нальчик, 1983. – С. 129-140.

1723. ЛЕВЧЕНКО В. Шаг в космос / В. Левченко // Левченко В. Чингиз Айтматов: Проблемы поэтики, жанра, стиля. – М.: Сов. писатель, 1983. – С. 197-217.

1724. ЛЕЙЗЕРОВ Н. И дольше века… / Н. Лейзеров // Известия. – 1983. – 27 авг.

1725. ЛОМИДЗЕ Т.И. В поисках истины и человечности: [На с. 73-79 о романе «И дольше века длится день»] / Т. И. Ломидзе // Социалистический образ жизни и развитие советской литературы. – М.: Наука, 1983. – С. 68-86.

1726. НОВИКОВ В.В. Образ нашего современника: [О романе «И дольше века длится день…», С. 91-92] / В. Новиков // Социалистический образ жизни и развитие советской литературы. – М.: Наука, 1983. – С. 87-111.

1727. НОВИКОВ В. На главном пути / В. Новиков // Лит. обозрение. – 1983. – № 1. – С. 9-16.

1728. ПАВЛОВ Г. Полустанок и эпоха / Г. Павлов // Лит. газ. – 1983. – 31 авг.

1729. ПАНКОВ А. Позиция художника: [О романе «И дольше века длится день», С. 190-191] / А. Панков // Октябрь. – 1983. – № 5. – С. 188-195.

1730. ХВАТОВ А. Чувство интернационального братства / А. Хватов // Звезда. – 1983. – № 11. – С. 171-181.

1731. ШАПОШНИКОВ В. В начале 80-х: Заметки о современном романе: [О романе «И дольше века длится день», С. 144-150.] / В. Шапошников // Сиб. огни. – 1980. – № 4. – С. 143-157.

1732. БИРЮЛИН В. «За все на земле есть и должен быть спрос»: О героях романа Ч.Айтматова «И дольше века длится день…» / В. Бирюлин // Волга. – 1982. – № 3. –С. 130-136.

1733. ГАЧЕВ Г. «Буранный полустанок» («И дольше века длится день…») / Г. Гачев // Гачев Г. Чингиз Айтматов и мировая литература. – Ф.: Кыргызстан, 1982. – С. 279-284.

1734. ЕЛИГУЛАШВИЛИ Э. Сквозь семь огней / Э. Елигулашвили // Лит. обозрение. – 1982. – № 1. – С. 35-40.

1735. ЛУКЬЯНОВ Б. «Не в правилах, но в чувствах…»: О народности современной лит.: [О романе «Буранный полустанок», С. 154-155] / Б. Лукьянов // Лит. учеба. – 1982. – № 6. – С. 150-160.

1736. НОВИКОВ В. Духовная зрелость героя / В. Новиков // Новиков В. Движение истории - движение литературы: Наследие и стилевое богатство соврем. лит. – М.: Сов. писатель, 1982. – С. 448-476.

1737. НОВИКОВ В. Новые дали романа / В. Новиков // Вопр. лит. – 1982. – № 6. – С. 3-23.

1738. НОВИКОВ В. Сердце отдав великой цели: [О романе «И дольше века длится день…», с. 112-113] / В. Новиков // В мире книг. – 1982. – № 1. – С. 51-53.

1739. РУДЕНКО-ДЕСНЯК А. Выбор и путь: [О романе «И дольше века длится день…», С. 250-253] / А. Руденко-Десняк // Дружба народов. – 1982. – № 5. – С. 241-253.

1740. СЕЙРАНЯН Н. «…Чтобы разум объединился с разумом»: Размышление о романе «И дольше века длится день…» / Н. Сейранян // Лит. Армения. – 1982. – № 10. – С. 101-109.

1741. ЩЕРБАКОВ К. … Не проходит бесследно: [О романе«И дольше века длится день…», С. 75-76] / К. Щербаков // Юность. – 1982. – № 2. – С. 74-79.

1742. АБДУМОМУНОВ Т. Живет в Буранном человек / Т. Абдумомунов // Сов. Киргизия. – 1981. – 8 февр.

1743. АСАНАЛИЕВ К. Дела земные… / К. Асааналиев // Сов. Киргизия. – 1981. – 8 янв.

1744. ВАСИЛЬЕВА И.Г. Стилистическое своеобразие романа Ч.Айтматова «И дольше века длится день» как произведения советской интернациональной литературы / И.Г. Васильева // Рус. яз. в школе. – 1981. – № 5. – С. 79-84.

1745. ВОРОНОВ В. Вспомни имя свое: [О романе «И дольше века длится день…», С. 197-198] / В. Воронов // Октябрь. – 1981. – № 3. – С. 196-203.

1746. ГЕЙ Н. По мерке красоты и строгости вкуса: [О романе «И дольше века длится день…», С. 113-114] / Н. Гей // Лит. учеба. – 1981. – №6. – С. 109-114.

1747. ГЕРАСИМОВА Л. В поисках смысла жизни: [О романе «И дольше века длится день…», С. 11-14] / Л. Герасимова // Лит. в школе. – 1981. – №2. – С. 5-14.

1748. ГОРЛОВСКИЙ А. «Метафора жизни»: О нравств. и стилевых поисках соврем. прозы: [О романе «И дольше века длится день…», С. 10-12] / А. Горловский // Лит. в школе. – 1981. – № 5. – С. 2-12.

1749. КАРПОВ А. Сотворение мифа / А. Карпов // Звезда. – 1981. – №5. – С. 214-217.

1750. КОРКИН В. Перед лицом памяти / В. Коркин // Лит. Россия. – 1981. – 8 янв. – С. 11.

1751. ЛАТЫНИНА А. Цепь человеческой памяти / А. Латынина // Октябрь. – 1981. – № 5. – С. 203-208.

1752. ЛАВРОВ В. Самостояние человека / В. Лавров // Север. – 1981. – № 8. – С. 124-127.

1753. ЛОМИДЗЕ Г. В поисках истины и человечности: [«И дольше века длится день…», С. 223-226] / Г. Ломидзе // Дружба народов. – 1981. – № 6. – С. 220-230.

1754. ОГНЕВ В. Пронизан токами века / В. Огнев // Комсом. правда. – 1981. – 14 янв.

1755. ОЗЕРОВ В. Планируя человеческое счастье: Образ коммуниста в соврем. литературе: [«И дольше века длится день», С. 37-38] / В. Озеров // Вопр. лит. – 1981. – № 1. – С. 11-50.

1756. ПЕТЕЛИН В. Корни / В. Петелин // Огонек. – 1981. – № 12. – С. 18-19.

1757. ПОТАПОВ Н. Мир человека и человек в мире: Заметки о новом романе Ч.Айтматова / Н. Потапов // Литература и современность: Сб. 19-й: Статьи о лит. 1981 г. / Сост. М.Числов. – М.: Худож. лит., 1981. – С. 147-154.

1758. РОМАН наших дней // Новый мир. – 1981. – № 6. – С. 231-253. - Содерж.: Овчаренко А. Новый уровень художественного мышления; Пархоменко М. Масштабность взгляда.

1759. РУДОВ М. На дальнем разъезде / М. Рудов // Сов. культура. – 1981. – 9 янв.

1760. С РАЗНЫХ точек зрения // Лит. обозрение. – 1981. – № 10. – С. 36-43. – Содерж.: Мкртчян Л. Птица Доненбай; Лакшин В. О доме и мире.

1761. СИДОРОВ Е. Звезда над степью / Е. Сидоров // Лит. газ. – 1981. – 14 янв. – С. 4.

1762. СОВРЕМЕННЫЙ роман – современность в романе // Вопр. лит. – 1981. – № 9. – С. 3-70.

1763. СУРОВЦЕВ Ю. Многозвучный роман-контрапункт / Ю. Суровцев // Дружба народов. – 1981. – № 5. – С. 246-255.

1764. ЧУБИНСКИЙ В. Сарозекские метафоры Чингиза Айтматова / В. Чубинский // Нева. – 1981. – № 5. – С. 173-178.

1765. ТУРБИН В. О художественной фантастике / В. Турбин // Октябрь. – 1981. – № 9. – С. 209-218.

1766. ДМИТРИЕВА Н.М. Особенности сюжета романа Ч.Айтматова «И дольше века длится день…» / Н.М. Дмитриева // Жанрово-стилевые проблемы советской литературы. – Калинин, 1980. – С. 153-16.

1767. КАЦЕВ А. Сегодня истории / А. Кацев // Комсомолец Киргизии. – 1980. – 25 дек.

«Когда падают горы («Вечная невеста»)

Роман «Когда падают горы («Вечная невеста») – последнее творение писателя - интересен своим усложненным возвращением Айтматова к давнему романтизму, своей поэтикой неожиданных поворотов сюжета, эффектом, который достигается после прочтения неожиданного эпилога.

Этот роман требует не просто внимательного прочтения, улавливания смысла на разных уровнях, а своеобразной дешифровки.

Роман отражает жизнь современного Кыргызстана. Айтматов показывает проблемы и заботы кыргызского народа в настоящее время.

Главный герой романа – некогда удачливый, входивший в горбачевскую свиту журналист Арсен Саманчин – терпит одно поражение за другим: он уже не так нужен новым хозяевам, как на заре перестройки; терпит крах и в личной жизни: его возлюбленная Айдара Самарова, бывшая оперная певица, уходит в шоу-бизнес и к шоубизнесмену. И журналист решает убить счастливого соперника Эрташа Кургалоева, ставшего для него воплощением всего зла, которое обрушилось на него. Но Арсен Эрташа не убивает и погибает сам.

Журналист погибает в перестрелке во время охоты на снежных барсов, пытаясь защитить их. И в новом романе писатель верен своему приему противопоставления мира человека и мира животных, что дает ему возможность осветить глубинный смысл произведения: убей врага или убей себя. И уже не Арсен, а сама судьба становится главным героем романа.

В романе имеются и другие глубинные пласты философского осмысления современной жизни. Ч. Айтматов в своем произведении соединяет вечное и злободневное, показывает катастрофичность времени, его взрывоопасное состояние, потерю духовности в постсоветском пространстве.

По признанию критиков, роман автобиографичен, произведение от начала до конца пронизывают воспоминания и рассуждения писателя. Образы легкоузнаваемых реальных исторических личностей проходят через весь роман.

1768. АКМАТАЛИЕВ А. Вселенная, Человек и Жаабарс / Акматалиев. – Б.: Бийиктик, 2008. – 159 с.

1768а. ИБРАИМОВ К. «Когда падают горы (Вечная невеста)» / К. Ибраимов // Слово Кыргызстана. – 2018. – 4 дек. – С. 10-12.

1769. БОНДАРЕВ А.П. Роман Чингиза Айтматова «Когда падают горы»: подведение итогов и завещание будущему / А.П. Бондарев // Мифотворческие традиции в произведениях Айтматова // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.23-26.

1769а. САВИНА М.С. Массовая культура и деньги: инвектива романа Ч. Айтматова «Когда падают горы» (Вечная невеста) / М.С. Савина // Билим жана тарбия. – 2015. - №1. – С. 52-57.

1770. СЫДЫКОВА Г.Б. «Когда падают горы»: художественное свидетельство краха гуманистических идеалов / Г.Б. Сыдыкова // СЫДЫКОВА Г.Б. Чингиз Айтматов и русский литературно-критический дискурс: социально-философские искания и окнтекст романного творчества. – Б.: КРСУ, 2013. – С. 153-192.

1771. САДЫГАЛИЕВА А.С. Человек и общество в романе Ч.Айтматова «Когда падают горы» («Вечная невеста») / А.С. Садыгалиева // Рус. яз. и лит. в школах Кыргызстана. – 2007. – №3. – С. 99-102.

1772. РУДОВ М. А. Значение киргизского слова в романе Чингиза Айтматова «Когда падают горы» / М.А. Рудов // Кыргызское слово в русском языке: Материалы симпозиума «Филологические принципы и средства транслитерации кыргызской лексики в русском языке», г. Бишкек, 27 апр. 2010 г. – Б., 2010. – С. 63–68.

1773. МУКАШЕВ К. Чем согрешила «Вечная невеста» / К. Мукашев // Веч. Бишкек. – 2007. - №51(16 марта). – С. 7.

1774. МУКАШЕВ К. Неудобный Айтматов / К. Мукашев // Вечерний Бишкек. – 2007. – 30 янв. – С. 8.

1775. ДЕНИСЕНКО Е. Невский берег / Е. Денисенко // Веч. Бишкек. – 2006. – 23 нояб. –С. 1.

1776. ЛЕВЧЕНКО В. Новое прочтение романа / В. Левченко // Слово Кыргызстана. – 2008. – 18 янв. – С. 9.

1777. АБДЫКЕРИМОВА С. Поэтика романа Ч. Айтматова «Когда падают горы (Вечная невеста)» / С. Абдыкеримова // Кут билим. – 2012. – 19 марта. – С. 13.

1778. ТАБАЕВА З. Когда падают горы / З. Табаева // Новая газета. – 2008. – 20-27 июня. – С. 23.

1779. БАСИНСКИЙ П. Чингиз Айтматов «Когда падают горы» (Вечная невеста) / П. Басинский // Жизнь. – Казахстан, 2007. - №3/4. – С. 56.

1780. РАХМАНАЛИЕВ Р. «Вечная невеста» Чингиза Айтматова / Р. Рахманалиев // Слово Кыргызстана. – 2007. – 23 февр. – С. 24.

«Лицом к лицу»

Повесть «Лицом к лицу» была опубликована в журнале «Октябрь» в 1958 году. С этой повестью в творчество Ч.Айтматова вошла военная тема. В годы войны мальчишкой он работал секретарем сельского Совета и хорошо знал жизнь киргизского аила военного периода.

Суровые приметы грозных сороковых годов видны в каждой строке повести. Писатель изображает исключительную ситуацию: драматическую судьбу молодой женщины Сейде, муж которой, Исмаил, оказался дезертиром.

Казалось бы, Исмаил бежал от войны к людям – родным и близким. Но на деле он бежал от людей и забежал так далеко, что ему уже не вернуться. Для него нет будущего и нет возможности оставаться человеком. Преданность, любовь и жертвенность его жены не могут ни облагородить душу Исмаила, ни даже просто сохранить в нем что-то живое. И Сейде постепенно начинает понимать это. Презрение Сейде, ее нравственный рост обусловлены столкновением со злом.

В то время, когда весь народ участвует в войне, когда на фронте льется кровь, свой гражданский подвиг совершает и простая киргизская женщина. Последняя встреча с мужем, когда женщина, держа ребенка на руках, идет к тайнику Исмаила, рискуя быть расстреленной им, – граничит с подлинной трагедией. Сейде долго ищет мостик к большому, общему, что объединило, подняло на нелегкую битву с врагом ее народ, ее Родину. От слепой боязни за личное счастье, от слепой любви к своему мужу-дезертиру, до святой ненависти к нему – такова омытая слезами дорога этой героини повести.

В основе повести, наполненной суровым драматизмом, лежит мысль о высвобождении истинно человеческого в человеке, исследование проблемы борьбы личных и социальных начал в отношениях между людьми.

1781. САРДАРБЕК кызы Нурайым. Повесть Ч.Айтматова «Лицом к лицу» в переводе на русский язык / Сардарбек кызы Нурайым // Роль художественной литературы в распространении русского языка: Материалы междунар. науч. конф. «Русский язык в Кыргызстане» (г. Бишкек, 28-29 окт. 2002 г.) – Б., 2004. – С. 39-47.

1781а. КУТМАНАЛИЕВА Д. Лицом к лицу/ Д. Кутманалиева // Слово Кыргызстана. – 2013. – 12 апр. – С. 6-7.

1782. ДЮШЕБЕКОВА Б. О повестях Ч.Айтматова «Лицом к лицу» и «Верблюжий глаз» / Б. Дюшебекова // Чингиз Айтматова и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – ч. II. – С. 61-67.

1783. ДЖОЛДОШЕВА Ч.Т. О новой редакции повести «Лицом к лицу» Ч.Айтматова / Ч.Т. Джолдлшева // Вестн. Кырг. гос. нац. ун-та. Филолог. науки. – 1994. – Вып. 2. – С. 99-108.

1784. ИСЕНОВ А. Психологизм современной прозы: На материалах творчества Ч.Айтматова / А. Исенов. – Алма-Ата: Жазушы, 1985. – 120 с. – Из содерж.: [О повести «Лицом к лицу»]. – С. 68-70.

1785. ГАЗИЗОВА А. Проблема мира и человека в творчестве Ч.Айтматова / А. Газизова // Вопросы литературы народов СССР. – Киев: Одесса, 1981, – Вып. 7. – С. 95-101.

1786. ЧИНГИЗ Айтматов: (Статьи и очерки о его творчестве) / Сост. К.Абдылдабеков. – Ф.: Кыргызстан, 1975. – 324с. – Из содерж.: [О повести «Лицом к лицу»]. – С. 46-47, 53-55, 107-108, 133-134.

1787. ЛЕБЕДЕВА Л. Повести Чингиза Айтматова / Л. Лебедева. – М.: Худож. лит., 1972. – 77 с. – Из содерж.: Человек среди людей. – С. 33-41.

1788. КЕДРИНА З. На новом уровне / З. Кедрина // Лит. газ. – 1961. – 7 февр.

1789. МЕЛЬНИКОВ В. Лирические рассказы / В. Мельников // Лит. Киргизстан. – 1959. – № 1. – С. 114-116.

«Материнское поле»

Повесть «Материнское поле» завоевала широкую популярность. В ней рассказывается о судьбе обыкновенной женщины-матери, каких много у нас. Содержание повести с ее много раз встречающейся историей о погубленном войной счастье сыновей, отцов и матерей можно уложить в несколько фраз. И тем не менее «Материнское поле» - одно из впечатляющих произведений о матери.

Рассказ «о себе, о времени своем», о поле, о своей жизни ведет сама Толгонай – женщина большой трагической судьбы, олицетворяющая собой образ народа, испытавшего всю тяжесть разлук и потерь.

Сложную жизнь прожила Толгонай. Она никогда не слышала грохота орудий, но ей, матери, хорошо известно кровавое естество войны. Полную меру страданий, порожденных войной, испытала она – гибель всех близких. Но не утрачена вера в жизнь, в добро, в торжество справедливости. «Нет, война, сорок лет ты будешь топтать людей сапогами, убивать, грабить, сжигать и разрушать – и все равно тебе не согнуть человека, не принизить, не покорить его».

Проникая в душевный мир героини повести, мы видим, как нравственная красота этой женщины помогла ей выстоять в безмерном горе, сохранить чуткость к бедам окружающих. Любовь к детям у Толгонай, ее горечь по поводу утрат связаны не только с личными ощущениями, но и с тем, что переживает весь народ.

Несмотря на то, что в повести показана гибель людей, трагедия вдов, стоны и слезы матерей, она заставляет читателя думать не о смерти, а о жизни, несет в себе характеры большой и суровой жизненной правды.

1790. БОРОЗДИНА П.А. Человек и война в творчестве М.Шолохова и Ч.Айтматова: («Судьба человека» и «Материнское поле») / П.А. Бороздина // Материалы регион. науч. конф. посвящ. 100-летию со дня рождения М.А.Шолохова. – Воронеж, 2005. – С. 13-21.

1790а. МАРТЫНОВ Л. Книга на подоконнике / Л. Мартынов // Слово Кыргызстана. – 2013. – 27 сент. – С. 7.

1791. КУЛТАЕВА У.Б. Шапка на рельсах / У.Б. Култаева // Рус. яз. и лит. в школах Кыргызстана. – 2003. – №3. – С. 128-138.

1792. БАШЕ Х. Отражение основ нашей жизни в «Материнском поле» Айтматова / Х. Баше // Чингиз Айтматов в Германии: Исслед., ст., рец. о творчестве. – Б., 1991. – С. 129-131.

1793. ОПИЦ Р. Послесловие к книге Чингиза Айтматова «Дорога соломщика» / Р. Опиц // Чингиз Айтматов в Германии: Исслед., ст. рец. о творчестве. – Б., 1991. – С. 39-46.

1794. ЛЕВЧЕНКО В. На перепутье / В. Левченко // Левченко В. Чингиз Айтматов: Проблемы поэтики, жанра, стиля. – М.: Сов. писатель, 1983. – С. 57-60.

1795. ДЯДЮЧЕНКО Л. Стать жертвой для себя / Л. Дядюченко // Сов. Киргизия. – 1983. – 8 марта.

1796. ГАЗИЗОВА А. Проблема мира и человека в творчестве Ч.Айтматова / А. Газизова // Вопросы литературы народов СССР. – Киев, Одесса, 1981, вып. 7. – С. 95-101.

1797. ДЖАНГУЖИН Р. Человек крупным планом: Современный герой в повестях Ч.Айтматова / Р. Джангужин // Простор. – 1976. – № 9. – С. 120-126.

1798. О ПОВЕСТИ «Материнское поле» // Чингиз Айтматов: Статьи и рецензии о его творчестве / Сост. К.Абдылдабеков. – Ф.: Кыргызстан, 1975. – С. 143-189.

1799. КОРКИН В. Логика истории и логика искусства / В. Коркин // Вопр. лит. – 1972. – № 12. – С. 128-151.

1800. ЛЕБЕДЕВА Л. Повести Ч.Айтматова / Л.Лебедева. – М.: Худож. лит., 1972. – 77 с. – Из содерж.: Два монолога. – С. 41-53.

1801. НАПОЛОВА Т. Национальная самобытность писателя и духовный облик героя: [О повести «Материнское поле», С. 172-173] / Т. Наполова // Волга. – 1972. – № 10. – С. 147-177.

1802. ГЕВОРКЯН А.Б. Наблюдения над поэтикой повести Чингиза Айтматова «Материнское поле» / А.Б. Геворкян // Проблемы поэтики. – Ташкент. – ФАН, 1968. – С. 117-131.

1803. БРАЙНИНА Б. Мадонна в бомбоубежище / Б. Брайнина // Дружба народов. – 1966. – № 3. – С. 246-256.

1804. ЛЕБЕДЕВА Л. Неразделимые контрасты / Л. Лебедева // Новый мир. – 1966. – № 9. – С. 206-215.

1805. АКИМОВ В. Человек против войны: Заметки о военной прозе послед. лет / В. Акимов // Звезда. – 1965. – № 1. – С. 200-206.

1806. ОЗМИТЕЛЬ Е. Материнское поле искусства / Е. Озмитель // Лит. Киргизстан. – 1965. – № 1. – С. 83-91.

1807. КЕДРИНА З. В поисках главного: Черты литературы послед. Лет / З. Кедрина // Вопр. лит. – 1964. – № 4. – С. 32-48.

1808. ПАЛЬГОВА З. Голос матери / З. Пальгова // Простор. – 1964. – №1. – С. 115-116.

1809. ПАНКОВ В. Две повести одного года / В. Панков // Наш современник. – 1964. – № 3. – С. 113-116.

1810. ЧЕРНЫШЕВ В.И. Тема народа в современной советской прозе: [О повести «Материнское поле», С. 42-46] / В.И. Чернышев // О воспитательной роли литературы и искусства: (Образ нашего современника). – М.: Мысль, 1964. – С. 3-49.

1811. БОБУЛОВ К. Голос матери / К. Бобулов // Сов. Киргизия. – 1963. – 6 апр.

1812. БУШИН Вл. Солдат и Джиоконда: [О «Материнском поле», С. 198-200] / Вл. Бушин // Москва. –1963. – № 12. – С. 192-200.

1813. МИНОКИН М. Против войны / М. Минокин // Сибирские огни. – 1963. – № 12. – С. 178-179.

1814. НОВИКОВ А. Героическому времени – героическое искусство: [О «Материнском поле», С. 191-192, 194] / А. Новиков // Знамя. – 1963. – № 10. – С 187-196.

1815. СЕЛИВЕРСТОВ М. Память матери / М. Селиверстов // Сов. Киргизия. – 1963. – 19 мая.

1816. СОЛОВЕЙ Вл. Ради жизни на земле / Вл. Соловей // В мире книг. – 1963. – № 10. – С. 29.

1817. ЩАДЕЙ И. Судьба двух матерей / И. Щадей // Сов. Киргизия. – 1963. – 14 дек.

«Пегий пес, бегущий краем моря»

Далеко от родной земли, в мир маленького народа нивхов на берегу Охотского моря, в мир их духовной и материальной жизни, мифов и деяний увела Ч. Айтматова художественная фантазия в повести «Пегий пес, бегущий краем моря». Это своего рода мифологическая и философская поэма о самопожертвовании и подвиге ради продления жизни на земле, насыщенная сюжетами и образами нивхского фольклора.

Сюжетную основу повести составляет проблема жизни и смерти. Величие жизни, данной человеку только один раз, проблема долга старших перед подрастающим поколением раскрывается в ней посредством острого драматического сюжета и философских размышлений.

Старые рыбаки Орган, Мылгун и Эмрайан и мальчик Кириск выходят на охоту в море, попадают в страшный шторм, в плотный туман. И в этой трагической ситуации, когда ничего не видно и неясно, куда плыть дальше, где берег – та сопка, кото-

рая напоминает «пегого пса, бегущего краем моря», каждый из них жертвует собой, чтобы оставить другим спасительный глоток воды, чтобы сохранить мальчика – свое будущее.

Герои, которых подстерегла беда, борются за жизнь. Троим взрослым уготована трагическая судьба. Они, молясь за жизнь мальчика, сознательно приняли смерть. А Кириску в наследство остаются их мудрость и опыт, который ему дано продолжить, и память о них, «с которой ему жить до конца его дней…».

Выражаясь словами старика Органа, человеческий дух глубок, как море, бездонен, как голубое небо. И если умирает человек, то последующий глубже его постигает суть жизни. Это продолжается извечно. Такова и основная идея писателя, выраженная в произведении, – неистребимость жизни, за продолжение которой несет ответственность каждый человек.

«Айтматов изучал нивхский фольклор, внимательно прочитал многое из того, что написано о нивхах, в том числе мной, однако, главное – мастерство писателя, его умение проникнуть в жизнь другого народа, найти в этой жизни проблемы большого человеческого масштаба», – говорит нивхский писатель Владимир Санги.

По словам доктора филологических наук, айтматоведа А.Акматалиева, «в «Пегом псе..» писатель на материале жизни нивхского народа исследует состояние духа человеческого в экстремальной ситуации, когда напряжение душевных сил человека достигает апогея. О благородстве эта повесть, о готовности к самопожертвованию ради ближнего своего, о человечности, о смысле жизни, об утверждении человеческого достоинства перед Вечностью, о бессмертии человеческого духа, о единстве человека и Природы».

В 1980 году за повесть «Пегий пес, бегущий крем моря» писатель награжден международной премией « Этрурия» (Италия).

1818. САРДАРБЕК кызы Н. Повесть Ч.Айтматова «Пегий пес, бегущий краем моря» в переводе на кыргызский язык / Сардарбек кызы Н. // Мамлекеттик тилдин теориялык жана практикалык маселелери. – Б., 2005. – С. 125-134.

1819. ИБРАЕВА И. А. О категории наклонения глагола во французском и кырг. языках на примере повести Ч. Айтматова «Пегий пес, бегущий краем моря» / И.А. Ибраева // Известия вузов. – 2009. – №4. – С. 298–303.

1820. БОКОНБАЕВ К. Нравственный императив И.Канта в художественном произведении Ч.Айтматова («Пегий пес, бегущий краем моря») / К. Боконбаев // Лит. Кыргызстан. – 1992. – №5-6. – С. 143-147; Изв. АН КиргССР. Обществ. науки. – Ф., 1989. - №3. – С. 29-32.

1821. МАМБЕТАЛИЕВ К. Межлитературная преемственность: (На материале повестей «Старик и море» Э.Хемингуэя и «Пегий пес, бегущий краем моря» Ч.Айтматова) / К. Мамбеталиев // Русско-зарубежные литературные связи: Сб. науч. тр. / Кирг. гос. ун-т им. 50-летия СССР. – Ф., 1988. – С. 14-21.

1822. АНХЕЛЬ Педро. «Пегий пес – еще один айсберг Айтматова» / Педро Анхель // Учитель Киргизстана. – 1978. – 18 февр.

1823. ЛЕВЧЕНКО В. Человек в океане вечности / В. Левченко // Левченко В. Чингиз Айтматов: Проблемы поэтики, жанра, стиля. – М.: Сов. писатель, 1983. – С. 162-196.

1824. ГАЧЕВ Г. «Пегий пес, бегущий краем моря» / / Г. Гачев / Гачев Г. Чингиз Айтматов и мировая литература. – Ф.: Кыргызстан, 1982. – С. 242-261.

1825. КОМИССАРОВА Т. Утверждение интернационализма / Т. Комиссарова // Север. – 1982. – № 3. – С. 106-111.

1826. АСАНАЛИЕВ К. На пороге Предела / К. Асааналиев // Асаналиев К. Движение во времени. – Ф.: Кыргызстан, 1978. – С. 269-275.

1827. ИВАНОВ Д. Требуется мужество / Д. Иванов // Огонек. – 1978. – № 21. – С. 14-15.

1828. РУДЕНКО А., САНГИ В. Легенда, созданная заново: Диалог критика и прозаика / А. Руденко, В. Санги // Дружба народов. – 1978. – № 1. – С. 256-260.

1829. УЛЬЯШОВ П. Будьте романтиком, но останьтесь реалистом / П. Ульяшов // Октябрь. – 1978. – № 5. – С. 199-207.

1830. КАРПЕНКО В. Продлить себя в сыне… / В. Карпенко // Лит. обозрение. – 1977. – №11. - С. 58-60.

1831. ЛЕВЧЕНКО В. Четверо в океане вечности / В. Левченко // Лит. газ. – 1977. – 18 мая. – № 20. – С. 4.

1832. ТУРБИН В. За други своя / В. Турбин // Новый мир. – 1977. – №8. – С. 250-253.

1833. ЧИРОВ Д. Постигая мудрость жизни / Д. Чиров // Дальний Восток. – 1977. – №11. – С. 141-143.

«Первый учитель»

Повесть «Первый учитель» возвращает нас в прошлое, к тем далеким дням, когда вместе с Советской властью в киргизский аил пришел первый учитель в шинели и буденовке. В центре повествования – обаятельный образ комсомольца 20-х годов Дюйшена, будящего в темных людях жажду знаний, любовь к Ленину, веру в человека.

Он встречается с недоверием тех, чьим детям хочет передать собственные, пусть далеко не совершенные познания, встречается с глумлением и враждебностью баев, еще чувствующих себя хозяевами жизни. В поступках, делах, линии жизни первого учителя проявляется глубокая коммунистическая убежденность. История жизни Дюйшена – история жизни целого поколения, которое порою отказывало себе во всем, кроме права служить революции.

Трудно переоценить сделанное Дюйшеном в молодости, сделанное колоссальной силой любви и веры в человека, в прекрасное грядущее человечества. Сам, лишь постигший начала грамоты, он создает в далеком аиле первую школу, несет свет новой жизни детворе. Своей первой ученице Алтынай он дал не только знания, но и воспитал в ней человеческое достоинство, чувство уверенности в себе и внимания к окружающим.

И вот через много лет, уже после войны, празднуют в этом аиле открытие новой современной школы и на празднике чествуют ученицу Дюйшена Алтынай, ставшую прославленным академиком, которая с благодарностью вспоминает о «школе Дюйшена», с помощью которой она стала настоящим человеком.

В 1963 году Чингизу Айтматову была присуждена Ленинская премия за сборник «Повести гор и степей», в который вошла повесть «Первый учитель».

1834. АБДИЕВА А.Б. Историческое и национальное в повести «Первый учитель» / А.Б. Абдиева // Молодой ученый – вызовы и перспективы: Материалы науч.-техн. конф. молодых ученых, аспирантов и студетнов. Ч.2. – Б., 2017. – С. 231-234.

1835. ГАЧЕВ Г. Историческое и национальное в повести «Первый учитель» / Г. Гачев // Гачев Г. Чингиз Айтматов и мировая литература. – Ф.: Кыргызстан, 1982. – С. 119-168.

1836. ВОРОНОВ Вл. Чингиз Айтматов: Очерк творчества / Вл. Воронов. – М.: Сов. писатель, 1976. – 230 с. – Из содерж.: Укрупнение личности. – С. 100-124.

1837. ПАНКИН Б. Жизнь учителя / Б. Панкин // Панкин Б. Время и слово: Семь публицист. очерков из жизни и литературы. – 2-е изд., доп. – М.: Дет. лит., 1976. – С. 101-106.

1838. ЧИНГИЗ Айтматов: Статьи и рецензии о его творчестве / Сост. К.Абдылдабеков. – Ф.: Кыргызстан, 1975. – 324с. – Из содерж.: О повести [«Первый учитель»]. – С. 38-44, 88-98, 136-140.

1839. КОРКИН В. Человеку о человеке: Заметки о творчестве Ч.Айтматова / В. Коркин. – Ф.: Кыргызстан, 1974. – 100 с. – Из содерж.: «Пусть содрогнется мрак». – С. 15-20.

1840. ЛЕБЕДЕВА Л. Повести Чингиза Айтматова / Л. Лебедева. – М.: Худож. лит., 1972. – 77 с. – Из содерж.: [О повести «Первый учитель»]. – С. 45-51.

1841. ХАЙЛОВ А. Поиски прозы / А. Хайлов // На рубеже. – 1964. – №2. – С. 110-116.

1842. МАСЛИН Н. Герой и сюжет: [О повести «Первый учитель», С. 157-158, 174] / Н. Маслин // Герой современной литературы: Статьи. – М. – Л., 1963. – С. 155-183.

1843. АННИНСКИЙ Л. Целую жизнь спустя: (О повести Ч.Айтматова «Баллада о первом учителе») / Л. Аннинский // Известия. – 1962. – 17 июля.

1844. ПАНКИН Б. Слава тебе, Дюйшен! / Б. Панкин // Комсом. правда. – 1962. – 2 сент.; То же // Сов. Киргизия. – 1962. – 6 сент.

1845. ПОТАПОВА К. Секрет самобытности / К. Потапова // Октябрь. – 1962. – № 12. – С. 208-209.

1846. САЛАХЯН А. О человеке, чистом, как родник… / А. Салахян // Дружба народов. – 1962. – №9. – С. 285-287.

1847. СТАРКОВ Д. В общих чертах / Д. Старков // Москва. – 1963. – №2. – С. 205-207.

«Плаха»

«Плаха» – одно из наиболее примечательных произведений прозы середины 80-х годов.

Роман «Плаха» Ч.Айтматова, как никакое другое его произведение, наполнен трагическим ощущением острых противоречий жизни. Роман композиционно распадается на три части.

В первой части повествуется о волках. Автор очеловечивает легендарную пару волков Акбару и Ташчайнара. Волки не просто очеловечены в романе, они наделены высокой нравственностью, благородством, чего лишены противопоставленные им люди. В Акбаре и Ташчайнаре олицотворено то, что должно быть присуще человеку, – чувство любви к детям и тоска по ним. Экологические проблемы, затронутые в романе, писатель пытается постичь как проблемы состояния человеческой души.

Роман начинается темой волчьей семьи, перерастает затем в тему гибели Моюнкумов по вине человека. Человек врывается в эту саванну как хищник, он уничтожает и сайгаков, и волков, на уничтожение обрекается их естественная среда обитания.

Во второй части автор вводит в структуру романа образ неудавшегося семинариста Авдия Каллистратова. Образу Авдия Каллистратова в произведении отводится главная художественная роль – Авдий концентрирует в себе идеи о человеке, о мире, о предназначении человека в этом мире, духовности как определяющего качества человека. Через его поиск истины, самоотреченное преклонение перед высшими представлениями о нравственности автор пытается заострить вопрос о необходимости сохранения в душе человека возвышенных критериев честности, правдивости, мужества в отстаивании идеалов человеколюбия и красоты человеческих отношений.

В романе выделяется и другая острая социальная тема – проблема наркомании. Людей, зараженных этим пороком, пытается спасти Авдий Каллистратов.

Третья, заключительная, часть романа целиком посвящена самым острым проблемам современности. В центр повествования выдвигается образ самоотверженного труженика, коммуниста Бостона Уркунчиева. Перед нами встает фигура сильного, целеустремленного человека.

Жизненные пути Авдия и Бостона Уркунчиева, центральных персонажей романа, никогда не перекрещивались; они друг о друге даже не ведают. И не похожи они друг на друга.

Первый представляет собой предельное воплощение духовности в чистом ее виде, выражающееся в правдо-богоискательстве.

Второй – воплощает всю полноту чувств хозяина на земле, которую он очеловечивает своим трудом. Оба они нетерпимы ко злу.

Первый верит в то, что жизнь людей можно исправить благим словом истины; второй – убежден: честность и справедливость должны восторжествовать в мире. Каждый из них по-своему выступает против бесчеловечности, и оба становятся жертвами зла, господствующего пока еще в мире.

Писателя интересует острейшая диалектика жизни, извечная борьба добра со злом. Победит ли добро? Когда люди станут совершенными? Позиция Ч.Айтматова оптимистична.

Вся идейно-нравственная концепция произведения пронизана верой в Человека, в возвышенные идеалы. В романе звучит основная философская тема: человек – величайший венец природы, и он сам виноват в том, что мир еще несовершенен. Нужно беречь духовные ценности на земле, бороться со злом, утверждать доброе, гуманное.

Роман «Плаха» – это тревога за утрату веры в высокие идеалы, за падение нравов, за рост наркомании, тревога за человека и окружающую его среду.

За роман «Плаха» Ч. Айтматову присуждена Академическая премия токийского Института восточной философии (Япония), Международная премия средиземноморского центра культурных инициатив «Оливковая ветвь» (Италия), баварская премия им. Ф. Рюккарта.

1848. СЫДЫКОВА Г.Б. «Плаха» на плахе критических споров: ответы на философско-этические вопросы / Г.Б. Сыдыкова // СЫДЫКОВА Г.Б. Чингиз Айтматов и русский литературно-критический дискурс: социально-философские искания и контекст романного творчества. – Б.: КРСУ, 2013. – С.86-126.

1849. МАРКУС Т.В. Проблема свободы и несвободы в романе Ч.Айтматова «Плаха» / Т.В. Маркус // Молодежь Забайкалья: дорога в будущее: Материалы IX Междунар. молодеж. науч.-практ. конф. (Чита, 20-21 апр. 2005 г.). – Чита, 2005. – ч. 1. – С. 144-146.

1850. АДАМЖАНОВ Б., Джумабекова Р. Гуманистический пафос Чингиза Айтматова по роману «Плаха» / Б. Адамжанов, Р. Джумабекова // Наука – основа инноваций: Материалы 54-й науч.-техн. конф. молодых ученых и студентов КГТУ. – Б., 2012. – С. 362–364.

1851. МИРОНЕНКО Е.А. Мифо-фольклорный контекст образа волчицы в романе Ч.Айтматова «Плаха» / Е.А.Мироненко // Культура и текст: Сб. науч. тр. Междунар. конф. [в 3 т.]. – Барнаул, 2005. – Т. 3. – С. 62-68.

1852. ДАВЛЕТШИНА Д.Г. Человеческое и философское у Чингиза Айтматова: (По роману «Плаха») / Д.Г. Давлетшина // Вестн. Башк. ун-та. – Уфа, 2004. - №4. – С. 93-95.

1853. МИРОНЕНКО Е.А. Тотемные представления в романе Ч.Айтматова «Плаха» / Е.А.Мироненко // Дергачевские чтения – 2000: Рус. лит.: нац. развитие и регион. особенности: Материалы междунар. науч. конф. (Екатеринбург, 10-11 окт. 2000 г.) – Екатеринбург, 2001. – ч. 2. – С. 208-212.

1854. АНФАЛОВА И. Собственные и нарицательные номинации как средство создания образа персонажа: (На материале романа Ч.Айтматова «Плаха») / И. Анфалова // Сб. науч. работ студентов и аспирантов ВГПУ. – Вологда, 2000. – Вып. 8. – С. 3-6.

1855. КОВАЧ А. Поэтика и смысл / А. Ковач // Независимая газета. – 2003. – 13 февр.– С. 30; 20 февр. – С. 3.

1856. ЗИНУЛЛИНА Л.К. Суд совести: Урок самопознания, самочувствия к человеку на примере романа Ч.Айтматова «Плаха» / Л.К. Зинуллина // Рус. яз. и лит. в каз. школе. – 2007. - №1.– С. 31-32.

1857. ОМОРКУЛОВ Б.К. Принцип толерантности в концепции писателя «человек и природа»: («Белый пароход» и «Плаха») / Б.К. Оморкулов // Актуальные проблемы изучения жизни и творчества А.С.Пушкина в вузе и школе: Тез. докл. и сообщ. регион. науч. конф. / Ош. гос. ун-т. – Ош, 2000. – Вып. 8. – С. 49-53.

1858. МАМЫТБЕКОВА Ч.З. Человек и природа в романе «Плаха» Ч.Айтматова / Ч.З. Мамытбекова // The nature of University Education and Research = Природа университетского образования: Мате-риалы науч.-прак. конф. – Б., 1999. – ч. II. – С. 93-100.

1859. ЮРЬЕВА С.Н. Апокалиптические мотивы в поэтике романного творчества Ф.Достоевского и Ч.Айтматова: (на примере романов «Плаха» и «Тавро Кассандры») / С.Н. Юрьева // Озмителевские чтения – 99: Материалы филол. конф. / КРСУ. – Б., 1999. – С. 91-99.

1860. СМАНАЛИЕВА Д.А. Синтез художественности и публицистичности в поэтике романа «Плаха» Ч.Айтматова / Д.А. Сманалиева // Вестн. Кырг. Гос. Нац. ун-та. Сер. Филолог. науки. – 1997. – Вып. 2. – С. 117-123.

1861. АСИЗОВА В. Библейский сюжет в романе «Плаха» Ч.Айтматова в оценке критики / В. Асизова // Жаш таланткерлердин изилдөөлөрү. – Б., 1996. – С. 3-10.

1862. МАМЫТБЕКОВА Ч.З. О жанровом своеобразии романа «Плаха» Ч.Айтматова / Ч.З. Мамытбекова // Вестн. Кырг. Гос. Нац. ун-та. Сер. Филолог. науки. – 1996. – Вып. 2. ч. 2. – С. 60-69.

1863. ТУРДУБАЕВ Ж. Преодоление времени / Ж. Турдубаев // Кут билим. – 1996. – 23 нояб. – С. 5.

1864. ДЖОЛДОШЕВА Ч., Мамытбекова Ч. Стилевое своеобразие «Плахи» Ч.Айтматова / Ч. Джолдошева, Ч. Мамытбекова // Сб. науч. тр. фак. романо-германской филологии / КГНУ. – Б., 1995. – Вып. 8. – С. 1-17.

1865. ПРОНЯГИН В.М. Поэтика романа Чингиза Айтматова «Плаха»: учеб. пособие для студентов филологов и учителей рус. яз. и лит. общеобразоват. шк., гимназий и лицеев / В.М. Пронягин. – Днепропетровск: Пороги, 1993. – 84 с.

1866. ИМАР Г. Прокуратор, «Туземец» и «Плаха»: о последнем романе Ч.Айтматова / Г. Имар // Рус. яз. и лит. в школах Кыргызстана. – 1994. - №1-2. – С. 85-94.

1867. ФЕДЬ Н. Спор о тени осла или литература созидания? / Н. Федь // Молодая гвардия. – 1993. - №3. – С. 144.

1868. ОЗМИТЕЛЬ М. Айтматов верен себе / М. Озмитель // Свобод. горы. – 1992. – 8 февр.

1869. КРАСИКОВА Е.В. Апокалипсис милосердия / Е.В. Красикова // Рус. речь. – 1992. - №1. – С. 25-30.

1870. ДУНАЕВ М. «Истина о том, что болит голова» / М. Дунаев // Златоуст. – М., 1992. - №1. – С. 306-348.

1871. КИРИЛЛОВА И.А. К проблеме создания христоподобного образа: (Князь Мышкин и Авдий Каллистратов) / И.А. Кириллова // Достоевский: Материалы и исследования / Рос. АН Ин-т рус. лит. (Пушкин. дом). – Спб., 1992. – Т. 10. – С. 172-176.

1872. ДМИТРИЕВА Н.М. Идейно-художественные функции мифа в романе Ч.Айтматова «Плаха» / Н.М. Дмитриева // О жанре и стиле советской литературы: Сб. науч. тр. / Твер. гос. ун-т. – Тверь, 1992. – С. 96-106.

1873. ЛЕЙБИН В.М. По эту сторону добра и зла: (Этический срез «Плахи» Ч.Айтматова) / В.М. Лйбин // Философ. науки. – 1991. - №6. – С. 30-40.

1874. КАБАНОВА Т.В.Эсхатологические мотивы «Геракла» Еврипида «в романе Ч.Айтматова «Плаха» / Т.В. Кабанова // Пути развития кыргызской литературы в процессе взаимодействия с зарубежной литературой: Сб. науч. тр. – Б., 1992. – С. 46-59.

1875. БЕГЛОВА Л. Функции мифа в романе Ч.Айтматова «Плаха» / Л. Беглова // Пути развития кыргызской литературы в процессе взаимодействия с зарубежной литературой: Сб. науч. тр. – Б., 1992. – С. 3-12.

1876. АКМАТАЛИЕВ А. От Евангелия… к «Плахе» / А. Акматалиев // Учитель Кыргызстана. – 1991. – 8 марта.

1877. КАМЫШЕВА О.А. Мировоззренческий анализ романа Ч.Айтматова «Плаха» на уроках литературы в средней школе / О.А. Камышева // Становление научного гуманистического мировоззрения учащихся. – М., 1991. – С. 95-99.

1878. МАМБЕТАЛИЕВ К.И. Библейские главы «Плахи» Ч.Айтматова в контексте литературной классики / К.И. Мамбеталиев // Русская литература XIX века: Метод и стиль: Сб. науч. тр. – Ф., 1991. – С. 129-137.

1879. МЫРЕЕВА А.Н. Жанровые особенности романа Ч.Айтматова «Плаха» / А.Н. Мыреева // Пробл. лит. жанров: Материалы науч. межвуз. конф. 7-9 дек. 1988 г. – Томск, 1990. – С. 170-171.

1880. СТАРЧЕНКО Н. На мосту: (О поисках новой худо-жественности) / Н. Старченко // Лит. учеба. – 1990. - №2. – С. 64-70.

1881. ЦУРГАНОВА Е.А. Миф в романе Чингиза Айтматова «Плаха» и проблемы нового мышления / Е.А. Цурганова // Современный роман: Опыт исслед. / АН СССР, ИНИОН. – М.: Наука, 1990. – С. 68-83.

1882. ДОБРЕНКО Е.А. Сюжетно-композиционная структура романа Ч.Айтматова «Плаха» / Е.А. Добренко // Проблемы взаимодействия метода, стиля, жанра в советской литературе: Сб. науч. тр. / Свердл. гос. пед. инст. – Свердловск, 1990. – С. 122-134.

1883. КОЧАН Л.Н. Иисус и Понтий Пилат: Три интерпретации одного вечного сюжета / Л.Н. Кочан // Филос. и социол. мысль. – Киев, 1990. - №9. – С. 46-53.

1884. ИЛЬНИЦКАЯ О.П. Система образов в романе Ч.Айтматова «Плаха» как средство воплощения авторской позиции / О.П. Ильницкая // Проблема автора и авторской позиции в литературе: Сб. науч. тр. / Харьков. гос. пед. ин-т им. Г.Сковороды. – Харьков, 1990. – С. 14-20.

1885. «ПЛАХА» Ч.Айтматова // Литература и современность. – М., 1989. – Сб. 24/25. – С. 155-248.

1886. СИРАДЗЕ Р.Г. Путь Ахава и Авдия / Р.Г. Сирадзе // Образы и мыс-ли: Лит.-эстет. очерки. – Тбилиси, 1989. – С. 143-156.

1887. СУРКОВ Е. Трагедия в Моюнкумах: О романе Чингиза Айтматова «Плаха» / Е. Сурков // Айтматов Ч. Плаха: Роман. – Элиста, 1989. – С. 5-14.

1888. АННИНСКИЙ Л.А. Скачка кентавра: К спорам о «Плахе» Ч.Айтматова / Л.А. Аннинский // Локти и крылья. Литература 80-х: надежды, реальность, парадоксы. – М., 1989. – С. 19-26.

1889. СЕМЕНОВА С. Люди, звери и новое мышление / С. Семенова // Семенова С.Г. Преодоление традиции: «Вечные вопросы» в литературе. – М., 1989. – С. 408-436.

1890. ЮЛДАШЕВА В.В. Роман Ч.Айтматова «Плаха» в современной критике / В.В. Юлдашева // Киргизская литература в контексте русской художественной культуры: Сб. науч. тр. / Кирг. гос. ун-т им. 50-летия СССР. – Ф., 1989. – С. 36-44.

1891. КАЗАРКИН А. Евангелие от природы: (Вспоминая беседу с Чингизом Айтматовым) / А. Казаркин // Лит. Кузбасс. – Кемерово, 1989. - №2. – С. 83-90.

1892. ПЕТРОСОВ К.Г. Герой с идеалом и антигерои: (Роман Ч.Айтматова «Плаха» в критическом и читательском восприятии) / К.Г. Петросов // Науч. докл. высш. шк. Филол. науки. – М., 1989. - №3. – С. 9-15.

1893. АБДЫЛДАЕВА Т., Асанова У. Проблемы экологии в романе Ч.Айтматова «Плаха» / Т. Абдылдаева, У. Асанова // Учитель Киргизстана. – 1988. – 11 нояб.

1894. АКМАТАЛИЕВ А.А. «Плаха» и читатели / А.А. Акматалиев. – Ф.: Кыргызстан, 1988. – 22 с. – На кирг. и рус. яз.

1895. БАЙБОСУНОВ К. Камень на сердце / К. Байбосунов // Комсомолец Киргизии. – 1988. – 6 янв. – С. 8.

1896. БЕЛАЯ Г. Кризис? Кризис! / Г. Белая // Взгляд. Критика. Полемика. Публицистика. – М.: Сов. Писатель, 1988. – С. 52-79.

1897. ДМИТРИЕВА Н.М. Особенности сюжета романа Ч.Айтматова «Плаха»/ Н.М. Дмитриева // О жанре и стиле советской литературы: Межвуз. темат. сб. науч. тр. / Калинин. гос. ун-т. – Калинин, 1988. – С. 116-129.

1898. ЕГОРЕНКОВА Г. Мы пришли в этот храм / Г. Егоренко // Москва. – 1988. – №1. –С. 190-203.

1899. ЗОЛОТУССКИЙ И. Отчет о пути И. Золотусский // Перспектива – 87: Советская литература сегодня: Сб. ст. – М., 1988. – С. 148-155.

1900. КОСОРУКОВ А. «Плаха» – новый миф или новая реальность? / А. Косорукова // Наш современник. – 1988. – №8. – С. 141-152.

1901. «ПЛАХА» в ФРГ и Швейцарии / Пер. с нем. и публ. Е.Шагаловой // Лит. Киргизстан. – 1988. – №10. – С. 131-132.

1902. ПЬЯНЫХ М. О правде жизни и романтических идеалах: [О романе «Плаха». – С. 205-206] М. Пьяных // Звезда. – 1988. – №2. – С. 199-207.

1903. ФРАНЦИЯ читает «Плаху» / Публ. и пер. с фр. Л.Строилова // Лит. Киргизстан. – 1988. – №7. – С. 114-118.

1904. ХВАТОВ А. В заботах о дне текущем… / А. Хватов // Звезда. – 1988. – №6. – С. 180-194.

1905. ШЕРСТЮК И. «Плаха»: разум победит безумие / И. Шерстюк // Учитель Киргизстана. – 1988. – 27 янв.

1906. ЮДАЛЕВИЧ Б.М. Традиция правды и гуманизма: (Роман Ч.Айтматова «Плаха» в соврем. лит. процессе) / М. Юдалевич // Изв. Сиб. отд-ния АН СССР. Сер. История, филология и философия. – Новосибирск, 1988. – Вып. 2. – С. 56-61.

1907. АБДЫКАДЫРОВ А. Вера всех семерых: (Худож. функции баллады «Шестеро и седьмой» в романе Ч.Айтматова «Плаха») / А. Абдыкадыров // Учитель Киргизстана. – 1987. – 24 июля.

1908. АДАМОВИЧ А. Против правил? / А. Адамович // Лит. газ. – 1987. – 1 янв. – С. 4.

1909. АКМАТАЛИЕВ А. Большой интерес к «Плахе» / А. Акматалиев // Сов. Киргизия. – 1987. – 3 февр.

1910. БОКОНБАЕВ К. От «Джамили» к «Плахе» / К. Боконбаев // Сов. Киргизия. – 1987. – 4 февр.

1911. БОЧАРОВ А. К ядру и по касательной: [О романе «Плаха», С. 23-24] / А. Бочаров // Вопр. лит. – 1987. – № 1. – С. 3-49.

1912. ВАКУЛЕНКО В. Как человеку человеком быть?: Заметки о романе Ч.Айтматова «Плаха» / В. Вакуленко // Комсомолец Киргизии. – 1987. – 7 янв. – С. 10.

1913. ГАЧЕВ Г. Притча о мире: О романе Ч.Айтматова «Плаха» / Г. Гачев // Даугава. – 1987. – № 3. – С. 86-89.

1914. ГАЧЕВ Г. Совесть! Стань смелостью! / Г. Гачев // Юность. – 1987. – № 3. – С. 82-87: фото.

1915. ГОРЛОВСКИЙ Ал. Перед новым этапом / Ал. Горловский // Октябрь. – 1987. – № 3. – С. 171-180.

1916. ДЖОЛДОШЕВА Ч. Киргизский роман 80-х годов / Ч. Джолдошева // Лит. Киргизстан. – 1987. – № 2. – С. 110-112.

1917. ЗОЛОТУССКИЙ И. Отчет о пути / И. Золотусский // Знамя. – 1987. – № 1. – С. 221-240.

1918. ЗОЛОТУССКИЙ И. Пламя свечи: (О романе «Плаха») / И. Золотусский // Лит. Россия. – 1987. – 3 июля. – С. 9.

1919. ИВАНОВ Д. Что впереди? / Д. Иванов // Огонек. – 1987. – № 2. – С. 12-14.

1920. ИВАНОВА Н. Испытание правдой: [О романе «Плаха», С. 216-219] / Д. Иванова // Знамя. – 1987. – № 1. – С. 198-220.

1921. КУЧЕВА А. Путь к «Плахе» / А. Кучева // Кн. обозрение. – 1987. – 24 июля. – С. 3.

1922. МЕЛЬНИК Б. Ковш стучит по дну…: Размышления над романом Ч.Айтматова / Б. Мельник // Сов. Киргизия. – 1987. – 4 февр.

1923. НЕ ТОЛЬКО ВЫЖИТЬ…: Продолжаем обсуждение романа Ч.Айтматова «Плаха»: Статьи // Лит. обозрение. – 1987. – № 5. – С. 39-49. - Содерж.: А.Горловский.

Жизнь неделима; Л. Аннинский. Памятник монументу; П.Ткаченко. Вкус старых истин; И.Золотусский. Факт гласности; Г.Гачев. Совесть! Стань смелостью!; С.Пискунова. Понять замысел художника.

1924. НОВИКОВ В. Люди и волки // Октябрь. – 1987. – №1. – С. 192-194.

1925. НОВИКОВ Вл. Ощущение жанра: Роль рассказа в развитии соврем. прозы: [О романе «Плаха», С. 251-254] / Вл. Новиков // Новый мир. – 1987. – № 3. – С. 239-254.

1926. НУЙКИН А. Новое богоискательство и старые догмы: К обсуждению в период. печати романов В.Быкова, Ч.Айтматова, В.Астафьева / А. Нуйкина // Новый мир. – 1987. – № 4. – С. 245-259.

1927. ОБСУЖДАЕМ роман Ч.Айтматова «Плаха» // Вопр. лит. – 1987. – №3. – С. 3-82.

1928. ОЗМИТЕЛЬ Е. Противостояние / Е. Озмитель // Лит. Киргизстан. – 1987. – № 1. – С. 99-107.

1929. СТАРКОВА В. О романе Ч.Айтматова «Плаха» / В. Старков // Кн. обозрение. – 1987. – 30 янв. – С. 15.

1930. ХМАРА П. Чингиз Айтматов / П. Хмара // Крокодил. – 1987. – № 5. – С. 14.

1931. ЧИТАТЕЛИ О «ПЛАХЕ»: Статьи // Лит. Киргизстан. – 1987. – № 6. – С. 92-101. – Содерж.: В.Мельник. Это роман вопросов; А.Уркасымова. Авдий победить не может; Х.Сыдыков. Роман – призыв действовать; И.Гуменик. По высшей правде; Э.Касымова. Дорогая цена добра; Ч.Джолдошева. Разрушение стереотипов; А.Штайнгарт. «Плаха»: предупреждение и эпитафия?; А.Аббасов. Мешает ли нам дух?; М.Озмитель. Анализа в романе нет; Р.Шамурзина. В человеке – Вселенная.

1932. СЕРГЕЕВ Е. Талантлив автор. А герой? / Е. Сергеев // Знамя. – 1987. – №5. – С. 323-332.

1933. ШЕРСТЮК И. Зачем роману парадоксы?: Еще раз о романе «Плаха» / И. Шерстюк // Комсомолец Киргизии. – 1987. – 20 мая. – С. 6.

1934. АБАШИДЗЕ И. Образец истинной литературы: О романе Ч.Айтматова «Плаха» / И. Абашидзе // Лит. Грузия. – 1986. – № 10. – С. 145-148.

1935. АСАНАЛИЕВ К. Авдий, Бостон и синеглазая волчица: О новом романе Ч.Айтматова «Плаха» / К. Асаналиев // Сов. Киргизия. – 1986. – 1 нояб.

1936. БРЯБИНА Н. Против равнодушия / Н. Брябина // Учитель Киргизстана. – 1986. – 7 нояб.

1937. ЕВТУШЕНКО Е. Источник нравственности – культура Е. Евтушенко // Комсом. правда. – 1986. – 10 дек.

1938. КРЫВЕЛЕВ И. Кокетничая с боженькой / И. Крывелев // Комс. правда. – 1986. – 30 июля.

1939. ЛАКШИН В. По правде говоря / В. Лакшин // Известия. – 1986. – 3 дек.., 4 дек.

1940. ПАРАДОКСЫ романа или парадоксы восприятия // Лит. газ. – 1986. – 15 окт. – С. 4.

1941. РОМАН и его прочтение: Обсуждается роман Ч.Айтматова «Плаха» // Сов. Киргизия. – 1986. – 28 нояб. – С. 8.

1942. РОМАН Ч.Айтматова «Плаха»: Два прочтения // Дружба народов. – 1986. – № 12. – С. 246-252. – Содерж.: Красновас А. Призыв и предупреждение; Аннинский Л. Скачка кентавра.

1943. СУРКОВ Е. Трагедия в Моюнкумах: О романе Ч.Айтматова «Плаха» / Е. Сурков // Правда. – 1986. – 22 дек.

1944. ШЕВЧЕНКО Л. Человеку человеком быть / Л. Шевченко // Радуга. – 1985. – № 7. – С. 132-138.

1945. КАЦЕВ А. С. Человек человеку…?! О романе Ч. Айтматова «Плаха» / А.С. Кацев // Вечерний Фрунзе. – 1986. – 17 октября.

«Плач перелетной птицы»

В рассказе «Плач перелетной птицы» автором была реализована общеромантическая концепция творческой личности как человека, наделенного особой судьбой. Жизнь великого сказителя – громоподобного манасчи Элемана – подтверждает мысль об исключительном положении поэта и его высокой функции идеального осуществления жизни.

1946. АНИСИМОВА О.М. «Плач» и «Слово»: («Слово о полку Игореве» и «Плач перелетной птицы» Ч.Айтматова / О.М. Анисимова // Вопр. филологии. – М., 2001. – №2. – С. 64-69.

1947. ГАТИНА А. Э. Лингвистические признаки притчевого повествования в прозаическом тексте: (На примере произвед. Ч. Айтматова «Плач перелетной птицы») / А.Э. Гатина // Академический вестник / Амер. ун-т в Центр. Азии. – 2009. – №1. – С. 139–148.

1948. ДЮШЕБЕКОВА Б.Т. Идейно-художественные особенности рассказа Ч.Айтматова «Плач перелетной птицы» / Б.Т. Дюшебекова // Чыңгыз Айтматов жана руханий маданият = Чингиз Айтматов и духовная культура. – Б., 1999. – С. 94-100.

1949. ОГНЕВ В. Пошлая героиня пошлейшего времени / В. Огнев // Независимая газ. – 2006. – 27 апр. – Прилож. – С. 4.

1950. БЕРЕЗИН В. Треш от патриарха / В. Березин // Кн. обозрение. – 2007. – 22-28 янв. (№2). – С. 20.

1951. ШПАЛОВ С. Банальность – вечная невеста / С. Шпалов // Культура. – 2007. – 25-31 янв. (№3). – С. 3.

1952. ЯРАНЦЕВ В. «А теперь пошли титры» / В. Яранцев // Лит. газ. – 2006. – 1-7 нояб. (№45). – С. 13.

«Прощай, Гульсары!»

Перед читателем предстает нелегкая, но героическая судьба поколения, чья молодость была отдана коллективизации, первым пятилеткам, а зрелость – Великой Отечественной войне и послевоенным будням.

Композиция произведения внешне проста, но очень впечатлительна. Старый человек и старый конь возвращаются домой. Все пережитое предстает перед Танабаем холодной февральской ночью во время тяжелого пути по горной дороге, пути, который для его верного друга – коня Гульсары – оказывается последним.

В центре повествования две судьбы – коня Гульсары и пастуха Танабая, сплетаясь и расходясь, развиваясь параллельно, охватывают сотни больших и малых событий, заключают в себе главные моменты народной жизни.

Чингиз Айтматов раскрыл самые сокровенные стороны жизни Танабая, заставив читателя поверить в него как человека и коммуниста. Он достиг этого суровой правдивостью, реалистической передачей психологических состояний. Танабай Бакасов сознает себя личностью и старается дать оценку современному ходу развития жизни. Он чувствует себя не винтиком в огромном механизме, не покорным исполнителем. а человеком, «хозяином-творцом, коммунистом; ему в высшей степени присуще сознание личной ответственности за все происходящее в родном аиле, в стране».

Натуре его свойственно беспокойство ума, упрямые поиски путей к людскому счастью. Танабай решительно выступает против любой несправедливости, равнодушия, бюрократизма и переносит немало жестоких, часто незаслуженных ударов. Узнает он и вдохновение побед, и радость и грусть неожиданной и яркой последней любви.

С удивительной тонкостью писатель передает переживания, эмоции иноходца Гульсары, который сопровождает своего хозяина во всех непростых перепетиях его жизни. Романтизм и поэтичность повести связаны с историей жизни Гульсары, которая прослежена с удивительно меткой психологической прозорливостью.

Органично входят в повесть поэтические кратины природы, тесно связанные с психологическим состоянием и чувствами людей, описания скачек в степи.

За повесть «Прощай, Гульсары!» в 1968 году писатель удостоен Государственной премии СССР.

1953. АБДЫРАМАНОВА А.Ш. Традиции и новаторство в изображении человека и природы в повести Ч.Айтматова «Прощай, Гульсары!» / А.Ш. Абдыраманова // Рус. яз. и лит. в школах Кыргызстана. – 2006. – №1. – С. 65.

1954. КУЛИЕВ К. Авторское отношение к сохранению национального своеобразия (повести, написанные на русском языке «Прощай, Гульсары!») / К. Кулиев // Ч.Айтматов жана азыркы рухий маданият = Ч.Айтматов и современная духовная культура. – Б., 1993. – С. 95-104.

1955. РИЦ И. Задачи и значение романа «Прощай, Гульсары!» / И. Риц // Ч.Айтматов в Германии: Исслед., ст., рец. о творчестве. – Б., 1991. – С. 110-114.

1956. ИМАНКУЛОВА М.Т. Ирреальная несобственно-прямая речь в повести Ч.Айтматова «Прощай, Гульсары!» / М.Т. Иманкулова // Рус. язык и лит. в школах Кыргызстана. – 1995. – №4. – С. 105-117.

1957. ПАПАНИНОВА Н.М. Герой и время в повести Ч.Айтматова «Прощай, Гульсары!» / Н.М. Папанинова // Советская литература и воспитание общественно активной личности: Межвуз. сб. науч. тр. / Моск. гос. пед. ин-т им. В.И.Ленина. – М., 1988.– С. 91-99.

1958. ИБРАИМОВ К. Мифопоэтические традиции и художественное произведение: (На прим. повести «Прощай, Гульсары!» Ч.Айтматова) / К. Ибраимов // Сов. тюркология. – Баку, 1988. - №4. – С. 26-31.

1958а. ИБРАИМОВ К.Кентавр Айтматова: Гульсары-Танабай // Слово Кыргызстана. – 2018. – 10 июля. – С. 6, 7, 10-11.

1959. ЛЕБЕДЕВА Л. И. Сила искусства Чингиза Айтматова / Л. Лебедева // Веч. сред. школа. – 1986. – № 2. – С. 4449.

1960. ЛЕВЧЕНКО В. Смерть иноходца // Левченко В. Чингиз Айтматов: Проблемы поэтики, жанра, стиля / В. Левченко. – М.: Сов. писатель, 1983. – С. 61-83.

1961. ГАЧЕВ Г. «Прощай, Гульсары!» / Г. Гачев // Гачев Г. Чингиз Айтматов и мировая литература. – Ф.: Кыргызстан, 1982. – С. 171-203.

1962. ПЕРЕВОЗНАЯ Е.В. Нравственное воздействие литературы: VIII-X кл. / Е.В.Перевозная. – Минск: Нар. асвета, 1981. – 239 с. – Из содерж.: [О повести «Прощай, Гульсары!»]. – С. 231-237.

1963. БОБУЛОВ К. Критика и литературный процесс: (Творч. путь Чингиза Айтматова) / К. Бобулов. – Ф.: Кыргызстан, 1976. – С. 176-209.

1964. ВОРОНОВ Вл. Чингиз Айтматов: Очерк творчества / Вл. Воронов. – М.: Сов. писатель, 1976. – 230 с. – Из содерж.: О повести «Прощай, Гульсары!». – С. 148-184.

1965. ДЖАНГУЖИН Р. Человек крупным планом: Современный герой в повестях Ч.Айтматов / Р. Джангужин // Простор. – 1976. – № 9. – С. 120-126.

1966. О ПОВЕСТИ «Прощай, Гульсары!» // Чингиз Айтматов: Статьи, рецензии о его творчества / Сост. К.Абдылдабеков. – Ф.: Кыргызстан, 1975. – С. 189-261.

1967. ГОРБОВИЦКИЙ Б. По законом музыки / Б. Горбовицкий // Комсомолец Киргизии. – 1975. – 23 дек.

1968. ЛЕБЕДЕВА Л. Повести Чингиза Айтматова / Л. Лебедева. – М.: Худож. лит. – 1972. – 77 с. – Из содерж.: Обыкновенная судьба. – С. 53-66.

1969. ЛАКШИН В. Искусство и время / В. Лакшин // Простор. – 1969. – № 1. – С. 100-106.

1970. АЛЕКСАНДРОВА В. «Прощай, Гульсары!» / В. Александрова // Дон. – 1968. – № 9. – С. 185-186.

1971. ГЛИНКИН П. Пафос времени / П. Глинкин // Волга. – 1968. – №8. – С. 126-137.

1972. ГЛИНКИН П.Е. «Прощай, Гульсары!» / П.Е. Глинкин // Глинкин П.Е.Чингиз Айтматов. – Л.: Просвещение, 1968. – С. 77-102.

1973. КУНИЦЫН Г. Политика как объективный фактор художественного творчества / Г. Куницын // Звезда. – 1968. – № 7. – С. 197-218.

1974. ЗЫРИН А. Время, судьба, характер / А. Зырин // Звезда. – 1967. –№ 2. – С. 212-217.

1975. КЕДРИНА З. Жизнью рожденный / З. Кедрина // Октябрь. – 1967. – № 1. – С. 200-212.

1976. КУЗНЕЦОВ Ф. Героизм гражданской честности / Ф. Кузнецов // Юность. – 1967. – № 3. – С. 62-64.

1977. СУРГАНОВ В. Лучшая книга минувшего года / В. Сурганов // Моск. комсомолец. –1967. – 1 февр.

1978. ФОМЕНКО Л. Характеры / Л. Фоменко // Звезда. – 1967. – № 6. – С. 196-203.

1979. ШАМУРЗИНА Р. Испытание на прочность / Р. Шамурзина // Лит. Киргизстан. – 1967. – № 3. – С. 112-116.

1980. АЗИЗОВ М. Бег времени / М. Азизов // Учит. газ. – 1966. – 17 сент.

1981. АКИМОВ В. Ночь длиною в жизнь / В. Акимов // Звезда. – 1966. – № 9. – С. 209-211.

1982. ГАЛАНОВ А. С высоты эстетического идеала / А. Галанов // Вопр. лит. – 1966. – № 11. – С. 19-34.

1983. ЕФИМОВ В. Здравствуй, Танабай / В. Ефимов // Мугалимдер газетасы. – 1966. – 14 июня.

1984. ЯНОВСКИЙ Н. Духовная драма Танабая / Н. Яновский // Урал. – 1966. – № 8. – С. 160-166.

«Ранние журавли»

О далеком киргизском аиле военного времени рассказывает эта повесть. О милых, хороших, добрых ребятах, только вступающих в большую жизнь. И о том, как рано кончилось бездумное детство для Султанмурада и его товарищей. Повзрослевшие дети… Они заменили ушедших на фронт мужчин – у станка и в поле, приняли на свои еще хрупкие плечи груз забот, напряженных дел и горя. Теперь они стали кормильцами семьи, ее надеждой и опорой.

Перед читателем раскрываются характеры семиклассника Султанмурада и его четырех товарищей, которые – такова суровая необходимость той поры – должны на длительный срок оставить школу, чтобы весной вспахать и засеять отдаленный участок безлюдной и заброшенной Аксайской степи. Им предстоит там быть одним, как «десанту парашютистов с особым заданием». Именно так объясняет школьникам смысл этого трудного поручения председатель колхоза, бывший десантник Тыналиев.

У всех пятерых отцы на фронте, и ребята, перенимая их высокие нравственные принципы, идут достойной дорогой правды и чести, унаследованной от старшего поколения.

Ч. Айтматов рисует своих героев с их еще ребяческими шалостями, с первой светлой влюбленностью, соперничеством, с их ранним возмужанием в то время, когда

жить нужно было по-военному, и они уже по-взрослому осознавали свою ответственность за выполнение порученных дел.

Читая повесть, мы понимаем, какой дорогой ценой досталась нам Победа. К ней причастны и дети войны, дети того героического времени, когда решалась судьба нашего государства в смертельной схватке с фашизмом.

За это произведение автору присуждена Государственная премия Киргизской ССР имени Токтогула.

1985. СКРЕМИНСКАЯ Л. Мир кыргызской повседневности в творчестве Ч. Айтматова (на примере рассказа «Ранние журавли» / Л. Скреминская // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. –Б., 2013. – С.180-183.

1986. СЫДЫКОВ Н. Пейзаж в «Ранних журавлях» Н. Сыдыков // Комсомолец Киргизии. – 1987. – 24 июня. – С. 6.

1987. ОМУРАЛИЕВ К. Повесть жизни: Учительница из «Ранних журавлей» Ч.Айтматова / К. Омуралиев // Сов. Киргизия. – 1985. – 16 февр.: фото.

1988. УКУБАЕВА Л. Вопросы народной педагогики в повести Ч.Айтматова «Ранние журавли» / Л. Укубаева // Учитель Киргизстана. – 1984. – 16 марта.

1989. ИВАНОВА Л.В. Литература о Великой Отечественной войне и проблема формирования социалистического сознания: [О повести «Ранние журавли», С. 131-133] / Л.В. Иванова // Социалистический образ жизни и развитие советской литературы. – М.: Наука, 1983. – С. 111-134.

1990. ГАЧЕВ Г. «Ранние журавли» / Г. Гачев // Гачев Г. Чингиз Айтматов и мировая литература. – Ф.: Кыргызстан, 1982. – С. 232-242.

1991. ШКЛОВСКИЙ Е. Трагедия утраченного детства / Е. Шкловский // Дет. лит. – 1982. – № 2 . – С. 11-12.

1992. ОСКОЦКИЙ В. Сказание об аксайском десанте / В. Оскоцкий // Литература великого подвига: Великая Отеч. война в лит. Вып. 3-й. / Сост. В.Косолапов, Л.Лазарев. – М.: Худ. лит., 1980. – С. 322-326.

1993. БОРОЗДИНА П.А. Утверждение жизни: (Повесть Ч.Айтматова «Ранние журавли») / П.А. Бороздина // Революция. Жизнь. Писатель. – Воронеж, 1979. – С. 169-184.

1994. САВЧЕНКО В. Чингиз Айтматов и его повесть «Ранние журавли» / В. Савченко // Литература и страноведение. – М., 1978. – С. 74-80.

1995. КОРКИН В. «И знаясь с будущим в быту…». О новой повести Ч.Айтматова «Ранние журавли» / В. Коркин // Дет. лит. – 1977. – № 1. – С. 12-14.

1996. АЛЕКСЕЕВ А. Зрелость мастера / А. Алексеев // Полярная звезда. - 1976. – № 1. – С. 118-119.

1997. АНДРЕЕВ Ю. Аксайский десант / Ю. Андреев // Октябрь. – 1976. – № 5. – С. 214-216.

1998. АННИНСКИЙ Л. Сильное – просто / Л. Аннинский // Лит. обозрение. – 1976. – № 3. – С. 43-44.

1999. АСАНАЛИЕВ К. Движение во времени: Портр., полемика, заметки, критич. Миниатюры /К. Асаналиев. – Ф.: Кыргызстан, 1978. – 276 с. – Из содерж.: Добро извечно. – С. 264-269.

2000. АСАНАЛИЕВ К. Извечное добро: О новой повести Ч.Айтматова «Ранние журавли» /К. Асаналиев // Труд. – 1976. – 22 янв.

2001. ВОРОНОВ Вл. Чингиз Айтматов: Очерк творчества / В. Воронов. – М.: Сов. писатель, 1976. - 230 с. – Из содерж.: [О повести «Ранние журавли»]. – С. 140-147.

2002. ИСТРАТОВА С. Журавлиный крик прерванного детства / С. Истратова // Семья и школа. – 1976. – № 3. – С. 59-60.

2003. КРЫМОВА Н. Только бы вернулся отец… / Н. Крымова // Дружба народов. – 1976. – № 2. – С. 299-267; То же // Комсомолец Киргизии. – 1976. – 7 авг.

2004. ЛЕВЧЕНКО В. У журавлей крепнут крылья в полете / В. Левченко // Сов. Киргизия. – 1976. – 7 сент.

2005. ПАНКОВ А. Ранняя зрелость / А. Панков // Москва. – 1976. – №3. – С. 214-215.

2006. САДЫКОВ А. Наш современник в киргизской советской прозе последних лет / А. Садыков // Лит. Киргизстан. – 1976. – №2. – С. 97-103.

2007. ТУРБИНА Б. Славные батыры Таласских гор / Б. Турбина // Знамя. – 1976. – № 5. – С. 249-252.

2008. УЛЬЯШОВ П. Не всякая простота… / П. Ульяшов // Лит. обозрение. – 1976. – № 3. – С. 43-44.

2009. БЫКОВ В. Витязи Аксайской степи / В. Быков // Лит. газ. – 1975. – 15 окт. – С. 4.

2010. МАМАЛОДЗЕ Г. Журавли из детства / Г. Мамалодзе // Комсомолец Киргизии. – 1975. – 15 нояб.

2011. КЕДРИНА З. С. Проблема личности и общества в литературах социалистического реализма: [О повести «Ранние журавли», С. 244-245] / З. Кедрина // Единство, рожденное в борьбе и труде. – М.: Известия, 1972. – С. 237-254.

2012. КРУЖКОВ Н. Баллада о героическом времени / Н. Кружков // Огонек. – 1975. – №50. – С. 15.

«Смерч»

Познать пройденный исторический путь человечества, не уничтожить мечты о будущем, понять свое предназначение в жизни, не присваивать чужой труд, беречь человека, борьба против манкуртизма – вот основная идея киноповести «Смерч», написанной Ч.Айтматовым совместно с Б.Садыковым.

Человек обязан сохранить мир для будущего. В каком бы веке он ни жил, он всегда должен бороться за мир, покой, счастье людей, чувствовать свою сопричастность и ответственность за выживание человечества, за вечную красоту Земли. Размышления о сохранении жизни на Земле и составляют основу кинодрамы «Смерч». И хотя в

ней говориться о трагической судьбе неизвестного кочевого племени, по сути в ней отражаются проблемы, присущие всему цивилизованному миру.

2013. АКМАТАЛИЕВ А. Понять свое предназначение / А. Акматалиев // Акматалиев А. Ч.Айтматов и взаимосвязи литератур. – Б., 1991. – С. 166-168.

«Тавро Кассандры»

Роман «Тавро Кассандры», написанный Ч. Айтматовым во время пребывания в Европе в качестве Посла, впервые был опубликован на немецком языке в Цюрихе, и уже обретя большой читательский резонанс в Германии, Швейцарии и Австрии, вышел в свет на русском языке. Впервые роман опубликован на русском языке в России в декабре 1994 года в журнале «Знамя».

«Тавро Кассандры» – философско-публицистический роман, в котором заключены вопросы человеческого бытия в масштабах человечества и Вселенной, этап в творческой эволюции писателя.

Сюжетная композиция романа, тематика отличаются от прежних произведений Ч. Айтматова. Художественная архитектоника, принцип изображения жизненной ситуации, положенный в основу повествования, – оригинальны. «Тавро Кассандры» – роман, в котором переплелись фантазия, реальность, трагические коллизии героев.

Действие романа – драматическое, напряженное, строящееся на острых психологических конфликтах и столкновениях, – затянуто пеленой загадочности. Земля становится полигоном испытания моральных проблем. Человечество оказалось в положении подопытного животного в руках внеземного исследователя. Инфраструктура высокоорганизованного общества приведет к роковым переменам. Тавро Кассандры – это отказ эмбриона от жизни, от вступления в этот мир, от будущей ответственности, его заявление об этом обществу. По тавру Кассандры можно заранее узнать о предначертании, будущей судьбе человека. Его земная жизнь зависит не от него самого, а от биосферы и геосферы. Невнимание к сигналу – признаку эмбриона Кассандры – это равнодушное отношение к личности Человека и Вселенной, к его бытию и развитию. Теория кассандро-эмбриона Филофея – трагедия для всего человечества. Истина вместо блага грозит обернуться страшным злом для всего человечества, и Филофей уничтожает себя и свое открытие.

В романе звучит апокалипсическое пророчество, предвещающее о явлениях, с которыми человечеству придется столкнуться в будущем.

Природе понадобились миллиарды лет, чтобы создать разумную жизнь, для уничтожения разума во Вселенной достаточно совсем немного. Сегодня, сейчас надо задуматься о том, чтобы сберечь величайшую ценность – завтрашний день человечества.

Письмо космического монаха Филофея Папе римскому концентрирует философию романа.

Исповедь – письмо Филофея – интеллектуальное увенчание нравственного кодекса человечества.

Роман Ч. Айтматова «Тавро Кассандры» - это своеобразная рефлексия прозаика на экологический и духовный кризис современной цивилизации, на крушение духовных истоков, попытка осмыслить пути дальнейшего развития человечества.

По словам доктора филологических наук, известного айтматоведа А. Акматалиева, «Тавро Кассандры» – произведение, в котором переплелись фантазия и реальность, основанные на трагических коллизиях героев, а его содержание-смысл – это интересная научная проблема, над которой еще предстоит поломать голову грядущим поколениям».

2014. АКМАТАЛИЕВ А. Космос Айтматова: Человек и Вселенная / А. Акматалиев // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. –Б., 2013. – С.73-84..

2015. САВИНА М. Интерпретация футурологических концепций в романе Ч. Айтматова «Тавро Кассандры» / М. Савина // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. –Б., 2013. – С.194-197.

2016. ДЕДИНА М.С. Мотив жертвоприношения в романе Ч. Айтматова «Тавро Кассандры» / М.С. Дедина // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.59-65.

2017. ГАЙНУТДИНОВА Г.Ф. Архетипические образы в творчестве Чингиза Айтматова (на материале романа «Тавро Кассандры») / Г.Ф. Гайнутдинова // Актуальные проблемы современности: Междунар. сб. науч. тр. – Караганда: Болашак-Баспа, 2005. – Вып. 2. – С. 198-199.

2018. ГАЙНУТДИНОВА Г.Ф. Мифопоэтика романа Ч.Айтматова «Тавро Кассандры»: Архетипические образы природных стихий / Г.Ф. Гайнутдинова // Актуальные проблемы современности. – 2008. - №4. – С. 35-38.

2019. ИШАНОВА А.К. Сюжетное пространство романа Ч.Айтматова «Тавро Кассандры» / А.К. Ишанова // Валихановские чтения – 4: Материалы Респ. науч.-практ. конф. – Т. 2. – Кокшетау (Казахстан). – 1998. – С. 182-189.

2020. КЕМЕЛБАЕВА А. Глас вопиющего в пустыне: Мифопоэтика в романа «Тавро Кассандры» Ч.Айтматова / А. Кемелбаева // Абай (Казахстан). – 1998. - №4. – С. 10.

2021. МИРОНЕНКО Е.А. Мифотворчество позднего Ч.Айтматова (К вопросу о сюжетных и образных параллелях романа «Тавро Кассандры» и Апокалипсиса / Е.А. Мирошниченко // Вестн. Евразийского ун-та. – 1997. - №4. – С. 57.

2022. МИРОНЕНКО Е. А. Образ пророка в романе Ч. Т. Айтматова «Тавро Кассандры»: Фольклорно-мифологические истоки / Е.А. Мирошниченко // Русский язык и литература в школах Кыргызстана. – 2008. – №4. – С. 40–46.

2023. АЛЫМБАЕВА А.А. О новом романе Ч.Айтматова «Тавро Кассандры» / А.А. Алымбаева // Озмителевские чтения – 96: Материалы филолог. конф. / КРСУ. – Б., 1997. – С. 59-67.

2024. МАМЫТБЕКОВА Ч.З. Художественное своеобразие романа «Тавро Кассандры» Ч.Айтматова / Ч.З. Мамытбекова // Түрк элдеринин тили жана адабияты (илимий макалалар жыйнагы) 3-чыгарылыш. - Б., 2006. – С. 259-263.

2025. МАМЫТБЕКОВА Ч. О жанре романа «Тавро Кассандры» Ч.Айтматова / Ч.З. Мамытбекова // Чынгыз Айтматов жана рухий маданият = Чингиз Айтматов и духовная культура. – ч. II. – Б., 1999. – С. 98-108.

2026. МАМЫТБЕКОВА Ч.З. Роль фантастики в романе «Тавро Кассандры» Ч.Айтматова / Ч.З. Мамытбекова // Озмителевские чтения – 99: Материалы филолог. конф. / Кырг.-рос. Слав. ун-т. – Б., 1999. – С. 173-178.

2027. БАГИШЕВА У.Р. Своеобразие романа Ч.Айтматова «Тавро Кассандры» / У.Р. Багишева // Озмителевские чтения – 96: Материалы филолог. конф. / КРСУ. – Б., 1997. – С. 59-67.

2028. ОМОРКУЛОВ Б.К. К вопросу «человек и Вселенная в романе Ч.Айтматова «Тавро Кассандры» / Б.К. Оморкулов // Науч. тр. Ош. гос. ун-та. – 1999. – Вып. 2: Обществ. и гуманит. науки. – С. 67-70.

2029. ПАПОНОВ В. Услышать пророка / В. Папонов // Слово Кыргызстана. – 2005. – 16 дек. – С. 8.

2030. САВИНА М.С. Особенности стилистики русской речи в романе Ч.Айтматова «Тавро Кассандры» / М. Савина // Культура русской речи в Кыргызстане: Материалы регионал. научь-практ. конф., 26-27 июня 2003 г. – Б., 2003. – С. 242-246.

2031. ЮРЬЕВА С.Н. Апокалиптические мотивы в поэтике романного творчества Ф.Достоевского и Ч.Айтматова: (на примере романов «Плаха» и «Тавро Кассандры») / С.Н. Юрьева // Озмителевские чтения – 99: Материалы филолог. конф. / КРСУ. – Б., 1999. – С. 91-99.

2032. АКМАТАЛИЕВ А. Угасание желания жить есть угасание мировой цивилизации / А. Акматалиев // Кут билим. – 1996. – 10 окт. – №22. – С. 5-10.

2033. БОГОМОЛОВ К. Нам предрекая судьбу… Уста отверзла Кассандра / К. Богомолов // Урал. – Екатеринбург, 1995. - №4. – С. 248-253.

2034. ГАЧЕВ Г. Задумавшийся скиф и космический монах / Г. Гачев // Свобод. мысль. – М., 1995. - №8. – С. 95-99.

2035. ЗОЛОТОВ А. Реализм вечности / А. Золотова // Свобод. мысль. – М., 1995. - №8. – С. 93-95.

2036. СЕМЕНОВА С. «Конец света заключен в нас самих…» / С. Семенова // Свобод. мысль. – М., 1995. - №8. – С. 86-93.

2037. КОРКИН В. Догма и ересь / В. Коркин // Лит. газ. – 1995. – 25 янв. - №4. – С. 5.

2038. АРБИТМАН Р. Я крикнул: «Галактике стыдно за вас!» / Р. Арбитман // Кн. обозрение. – 1995. - №16. – С. 25.

2039. СЫЗДЫКБАЕВ Н.А. О нравственной основе романа «Тавро Кассандры» Чингиза Айтматова / Н.А. Сыздыкбаева // Междунар. акад. журн. – Балашов (Саратов. обл.), 2000. - №2. – С. 35-38.

2040. АКМАТАЛИЕВ А. Космос Айтматова – человек и Вселенная / А. Акматалиев. – Б., 1995. – 82 с.

2041. АКМАТАЛИЕВ А. Новый роман Ч.Айтматова «Тавро Кассандры»: Человек и Вселенная / А. Акматалиев // Res Publica (Общее дело). – 1995. – 11 апр.

2042. ДАЙСАКУ Икеда. Весть из Страны Восходящего солнца / Дайсаку Икэда // Слово Кыргызстана. – 1995. – 21,22 дек. – С. 4.

2043. ЧИНГИЗ Айтматов и Василий Аксенов засветились в Москве // Комс. правда. – 1995. – 2 июня.

2044. АННИНСКИЙ Л. Из жизни подкидышей / Л. Аннинский // Дружба народов. – 1995. – №7. – С. 189-191.

2045. ЕВСЕЕВ Б. Мертвая сова на Мавзолее: Замысел и вымысел в романе «Тавро Кассандры» / Б. Евсеев // Лит. газ. – 1995. – №1-2. – 11 янв. – С. 5.

2046. КОВАЛЕНКО Ю. Чингиз Айтматов запускает на орбиту монаха Филофея / Ю. Коваленко // Известия. – 1994. – 30 нояб. – С. 7.

2047. КАЦЕВ А. С. Возвращение Ч. Айтматова: Беглые заметки о новом романе писателя («Тавро Кассандры») / А.С. Кацев // Слово Кыргызстана. – 1994. – 1 ноября.

2048. РАХМАНАЛИЕВ Р. [О романе «Тавро Кассандры»] / Р. Рахманалиев // Рахманалиев Р. Философия творчества: Избр. тр. – М., 1999. – С. 697-699.

2049. БОНДАРЕНКО В. Чингиз, не помнящий родства / В. Бондарнко // Наш современник. – 1995. – №4. – С. 138-146.

2050. ТУРДУБАЕВ Ж. «Кто он, родственник-современник? или размышления по поводу ст. В.Бондаренко «Чингиз, не помнящий родства» / Ж. Турдубаев // Кут билим. – 1995. – 23 авг. – С. 6,7.

2051. НЕМЗЕР А.С. Литературное сегодня. О рус. прозе. 90-е годы / А.С. Немзер. – М.: Новое лит. обозрение, 1998. – 431 с. – О Ч.Айт-матове, С. 15-17.

«Тополек мой в красной косынке»

Повесть «Тополек мой в красной косынке» наиболее близка к повести «Джамиля». В ней продолжена тема бунта героев против обветшалых норм жизни. Здесь речь идет о большой ответственности человека за судьбы близких людей.

История Ильяса раскрывает перед нами жизнь человека, не сумевшего удержать свое счастье, не проявившего к себе должной требовательности в самые ответственные минуты жизни.

Ильяс и Асель счастливо соединяют свою судьбу и находят приют в маленьком домике друга Ильяса Алибека. У них родился сын, в котором они души не чают. Казалось бы, счастливый конец повести наступает в самом ее начале. Но тут-то и начинается испытание характеров, приводящее к трагической развязке.

При первом же столкновении с трудностями Ильяс трусливо теряется, совершает одну ошибку за другой. В тяжелый пьяный миг он поддается горькому совету Кадичи: «За жизнью не угонишься, бери, что берется…».

Он оказывается между двух женщин, с одной из которых его связывает любовь, чистая и требовательная, с другой – чувство общей вины. Так случайная связь с искренне любящей его, но не любимой Кадичей разрушает светлый мир Ильяса и Асель.

Оскорбленная Асель с ребенком на руках уходит из дома. Она предстает в повести как воплощение нравственной силы и красоты. «Тополком в красной косынке» называет ее Ильяс, видя в ней юное деревце, которое не сломят жизненные бури, ветры и грозы.

Герои встречаются лишь через несколько лет, когда Асель уже замужем за добрым человеком, который стал ее верным другом, а сыну Ильяса отцом.

Вспоминая случившееся, Ильяс осмысливает и оценивает свои поступки, судит самого себя, понимая, что безответственность и малодушие привели его к семейной катастрофе, к утрате самого дорогого.

А ведь начало было хорошим и в работе, и в личной жизни. Ильяс задумал провести машину с прицепом через перевал – это был смелый новаторский и благородный порыв. Но беда в том, что осуществить его Ильяс решил один, без поддержки коллектива, поэтому благородный порыв окончился катастрофой.

Писатель убеждает, что личное счастье оказывается прочным лишь в гармоническом единстве со счастьем коллектива. Пройдя через мучительный путь ошибок, неудач, потерь, понимает это и главный герой Ильяс.

В 1963 году Ч. Айтматову была присуждена Ленинская премия за сборник «Повести гор и степей», в который вошла и повесть «Тополек мой в красной косынке».

2052. ВОРОНОВ Вл. Чингиз Айтматов: очерк творчества / Вл. Воронов. – М.: Сов. писатель, 1976. – 230 с. – Из содерж.: [О повести «Тополек мой в красной косынке»]. – С. 69-80.

2053. ЧИНГИЗ Айтматов: (Статьи и рецензии о его творчестве) / Сост. К.Абдылдабеков. - Ф.: Кыргызстан, 1975. – 324с. – Из содерж.: [О повести «Тополек мой в красной косынке»]. – С. 19-22, 33-37, 58-61, 100, 107.

2054. ОРЕХОВ А. Главная должность на земле / А. Орехова // Лит. Киргизстан. – 1972. – № 1. – С. 100-104.

2055. БОРБУГУЛОВ М. Джаныбар – имеющий душу / М. Борбугулов // Дружба народов. –1969. – № 8. – С. 286.

2056. ЛЕБЕДЕВА Л. Неразделимые контрасты / Л. Лебедева // Литература и современность: Сб. 7-й. Статьи о литературе 1966 года. – М.: Худож. лит., 1967. – С. 186-205.

2057. ТИМОФЕЕВ В. Какой же он, герой современной литературы? / В. Тимофеев // Звезда. – 1963. – № 11. – С. 185-193.

2058. ПОТАПОВА К. Герой обретает зрелость / К. Потапова // Лит. газ. – 1961. – 25 мая.

О книге: Айтматов Ч., Икэда Д. «Ода величию духа: Диалоги»

2059. САБИРОВА В.К. Истоки культурного и интеллектуального развития народов: (На материале книги-диалога «Ода величию духа» Ч.Айтматова и Д.Икэды) / В.К. Сабирова // Ош и Фергана: археология, новое время, культурогенез, этногенез. – Б., 2000. – Сер. «Ош – 3000 и культурное наследие народов Кыргызстана». – Вып. 4. – С. 49-52.

2060. ЗОЛОТОВ А. Мысль – правда, мысль – душа в созвучии сердец…: Ч.Айтматов – Дайсаку Икэда: диалоги не о себе / А. Золотов // Чингиз Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1992. – ч. II. – С. 12-19.

О книге: Айтматов Ч., Шаханов М. Плач охотника над пропастью: (Исповедь на исходе века)

О книге «Плач охотника над пропастью» народный артист СССР Махмуд Эсамбаев писал: «Во-первых, такое произведение могли создать только мастера высочайшего художественного слова, свободно парящие в духовно-философском пространстве. Во-вторых, этому, бесспорно, способствовала искренняя дружба двух личностей, олицетворяющих многовековое братство казахского и кыргызского народов».

По словам русского поэта Андрея Вознесенского, «Плач охотника над пропастью», беседа двух друзей на перепутье века, открыла нам доселе неизвестные грани гуманистического движения».

2061. ХЛЫПЕНКО Г. Чингиз Айтматов – интерпретатор истории тюрков / Г. Хлыпенко // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. –Б., 2013. – С.159-161.

2062. МАМЫТБЕКОВА Ч.З. Тема репрессированных поколений в книге Ч.Айтматова и М.Шаханова «Плач охотника над пропастью» Ч.З. мамытбекова // Ч.Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – С. 147-155.

2063. ВОРОНЦОВА Н. Как много в этом «Плаче»: [О презентации в Ташкенте книги Ч.Айтматова и М.Шаханова] / Н. Воронцова // Слово Кыргызстана. – 1997. – 26 июня. – С. 2.

2064. ИХ «Плач» услышан многими: [О презентации книги в Москве] // Веч. Бишкек. – 1997. – 20 февр. – С. 1.

2065. КОРКИН В. Да, живы мы…: В «Лит. газ.» состоялось представление книги Ч.Айтматова и М.Шаханова / В. Коркин // Лит. газ. – 1997. – 19 февр. – №7. – С. 10.

2066. Г.Д. Вдвоем под одной обложкой: [О презентации книги в Кырг. гос. театре драмы] // Веч. Бишкек. – 1996. – 23 дек. – С. 4.

2067. ТАДЖИЕВА Г. Его поэзия замечательна своей соборностью: [О презентации книги «Плач охотника над пропастью» (Исповедь века) Ч. Айтматова и М. Шаханова]

/ Г. Таджиева // Кыргызско-казахские отношения: вчера, сегодня, завтра. – Б., 2007. – С. 404–411.

2068. РАХМАНАЛИЕВ Р. Оправдание вечности или Исповедь на исходе века / Р. Рахманалиев // Наша газета. – 1996. – 20 дек. – №37. – С. 3; Кут билим. – 1997. – 16 янв. – С. 5.

О неопубликованном романе Ч. Айтматова «Земля и флейта»

В творческом багаже Ч. Айтматова есть и неопубликованное произведение - повесть «Земля и флейта», найденная недавно. В ниже приведенных публикациях идет речь об этом произведении, истории его написания, коротко раскрывается ее содержание.

2069. АКМАТАЛИЕВ А.А. Книга Чингиза Айтматова, не увидевшая свет / А. Акматалиев // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.44-49.

2069а. АКМАТАЛИЕВ А. Чоор – символ любви и печали // Рус. яз.и лит. в школах Кыргызстана. – 2018. – № 2. – С. 41-59.

2070. АКМАТАЛИЕВ А. Флейта – символ любви и печали / А. Акматалиев // Слово Кыргызстана. – 2018. – 8 марта. – С.5.

2070а. ТУЗОВ А. Айтматов: впервые в 10 томах /А. Тузов // Веч. Бишкек. – 2018. – 16 ноября. – С. 14.

2071.ПРУТЦКОВ Г. «Земля и флейта»: загадка десятилетия или мистификация? / Г. Прутцков // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.41-43.

2071а. ИСАЕВА А. Сенсация в айтматоведении? Нашлось неопубликованное на рус. и кырг. языках произведение Айтматова / А. Исаева // Слово Кыргызстана. – 2016. – 9 дек. С. 20.

Зарубежные отклики

Пафос активного гуманизма, высокая жизненная правда, художественное мастерство и необычайная поэтичность произведений Чингиза Айтматова завоевывают ему все новых и новых читателей на всех континентах. Живой и неподдельный интерес к его творчеству проявляют зарубежная общественность и критика, посвятившая ему не одну сотню статей, десятки очерков и монографий. И неудивительно поэтому, что сейчас трудно назвать страну, где не было бы известно имя этого писателя.

Значительный материал (статьи, рецензии, отклики, интервью и т.п.) о творчестве Ч.Айтматова, публиковавшийся в прессе и научных изданиях Франции, Бельгии, Люксембурга, Италии и Англии, критически обобщен в книге:

2072. СТРОИЛОВ Л.Т. Творчество Чингиза Айтматова в западноевропейской критике / Л.Т. Строилов. – Ф.: Кыргызстан, 1988. – 129 с.

Автор прослеживает своеобразие восприятия айтматовского творчества западноевропейской критикой, раскрывает растущее идейно-художественное воздействие выдающегося писателя современности за рубежом. Значительное место в издании уделено освещению прямых контактов писателя с зарубежными читателями и деятелями культуры, его вкладу в дело взаимопонимания и укрепления дружбы и мира между народами. Книга рассчитана не только на литературоведов и студентов, но и на массового читателя, интересующегося творчеством Ч.Айтматова и развитием зарубежных связей киргизской литературы.

О восприятии творчества Ч.Айтматова за рубежом говорится также в статьях:

2073. КОРКИН В. У Айтматова урожайная… весна: [Творчество Ч.Айтматова в зарубежном искусстве] / В. Коркин // Слово Кыргызстана. – 1996. – 16, 17 апр. – С. 5.

2074. КАТИН В. Самый читаемый на западе постсоветский писатель / В. Катин // Слово Кыргызстана. – 1994. – 30 марта.

2075. ЧЕПИНОГА А.И. Гуманистический и интернациональный пафос произведений Ч.Айтматова в зарубежной критике / А.Г. Чепинога // Пути развития киргизской литературы в процессе взаимодействия с зарубежной литературой: Сб. науч. тр. – Б., 1992. – С. 75-80.

2076. ЧЕПИНОГА А.И. Гуманизм Айтматова в оценке зарубежной критики / А.Г. Чепинога // Научная конференция профессорско-преподавательского состава факультета русской филологии: Тез. докл. – Б., 1992. – С. 20.

2077. АКМАТАЛИЕВ А. Айтматов в литературном зарубежье /А. Акматалиев // Слово Кыргызстана. – 1991. – 4 дек.

2078. ЛИЧКО Е. И это все о нем: [О междунар. клубе им. Ч.Айтматова] / Е. Личко // Слово Кыргызстана. – 1991. – 25 дек.

2079. РЫСКУЛОВА Ж.М. Восприятие творчества Чингиза Айтматова в англоязычных странах / Ж.М. Рыскулова. – Ф.: Илим, 1987. – 96 с.

В монографии прослеживаются пути и формы освоения творчества писателя англоязычными критиками, литературоведами, переводчиками, анализируется большое количество литературно-критических и теоретических работ о произведениях Ч.Айтматова, опубликованных в Англии, Индии, США, а также переводы основных произведений прозаика на английский язык. При анализе процесса восприятия творчества Ч.Айтматова в зарубежных странах автор учитывает особенности культурных взаимоотношений между странами.

О восприятии произведений Ч.Айтматова в англоязычной критике можно прочитать также в статьях:

2080. ДНИ Айтматова в Великобритании // Слово Кыргызстана. – 1999. – 8 апр. – С. 2.

2081. ДЕВЯТОВ Г. Писатель ходит в героях: [О кн. амер. исследователя Д.Мозура «Художественная проза Ч.Айтматова»] / Г. Девятов // Веч. Бишкек. – 1995. – 25 авг. – С. 7.

2082. РЫСКУЛОВА Ж.М. Произведения Ч.Айтматова в англоязычной критике 80-х годов / Ж.М. Рыскулова // Научная конференция профессорско-преподавательского состава факультета русской филологии: Тез. докл. – Б., 1992. – С. 21.

2083. МИЛЛЕР А. Наплывы времени /А. Миллер // Современная драматургия. – 1991. – №5. – С. 216-217.

О восприятии произведений Ч.Айтматова за рубежом рассказывается также в статьях:

2084. АКМАТАЛИЕВ А. Весна. Литературные новости Ч.Айтматова /А. Акматалиев // Слово Кыргызстана. – 2001. – 9-10 мая.– С. 11.

2085. МАЙО А., Рахманалиев Р. О великой сущности бытия: [Диалог доктора филологии Минессот. ун-та (США) и акад., д-ра социол. и истор. наук (Кыргызстан)] / А. Майо, Р. Рахманалиев // Слово Кыргызстана. – 1995. – 5-6 сент. – С. 5.

2086. КАТИН В. Оставшиеся годы - заждавшимся замыслам / В. Катин // Слово Кыргызстана. - 1994. - 4 янв.

2087. СТРОИЛОВ Л. Зарубежные друзья и недруги Буранного Егидея / Л. Строилов // Лит. Киргизстан. – 1986. – № 4. – С. 102-109.

В публикации речь идет об анализе романа «И дольше века длится день…», сделанном в статьях итальянских критиков.

2088. СТРОИЛОВ Л. Чингиз Айтматов в современной западно-европейской критике / Л.Т. Строилов // Лит. Киргизстан. – 1975. – № 4. – С. 105-110.

Произведения Айтматова во французской, итальянской, испанской критике.

2089. БАРШАЙ А. «…Открывает сердце надеждам и поэзии» / А. Баршай // Сов. Киргизия. – 1984. – 18 мая.

Автор рассказывает о литературоведческих исследованиях произведений киргизского писателя индийскими, венгерскими, итальянскими учеными.

2090. ЗАРУБЕЖНЫЕ отклики на творчество Чингиза Айтматова // Лит. Киргизстан. – 1963. – №2. – С. 10-11.

Зарубежные отклики на повести «Джамиля», «Тополек мой в красной косынке», «Лицом к лицу».

2091. НЕВСКАЯ Б. «Звон гитары в ночи»: Зарубеж. пресса о творчестве Ч.Айтматова / Б. Невская // Лит. Киргизстан. – 1962. – №1. – С. 78-82.

О повестях «Джамиля», «Лицом к лицу».

2092. «ДЖАМИЛЯ» и зарубежная критика // Лит. газета. – 1961. – 23 марта.

Как известно, начало знакомству с творчеством Чингиза Айтматова за рубежом положила Франция, откуда опубликованная в Париже в апреле 1959 г. его чудесная «Джамиля» начала свое триумфальное шествие по странам Европы и мира. Первым

переводчиком «Джамили» был Луи Арагон, написавший о ней восторженную статью, назвав самой прекрасной на свете повестью о любви:

2093. АРАГОН Луи. Самая прекрасная на свете повесть о любви / Луи Арагон // Культура и жизнь. – 1959. – №7. – С. 39-43;

То же // Писатели мира: Октябрь и литература. – М., 1978. – С. 239-241.

В этой повести, утверждал Л.Арагон, «нет ни одного лишнего слова, ни одной фразы, не встречающей отклика в душе».

Эта повесть – «песня, где равно прекрасно говорится об осенней поре и об августе, о ржании жеребца и о трепете земли, песня, которая ниспровергает традиции адата…».

Целостное представление об освоении творчества писателя во Франции дают статьи, предлагаемые ниже:

2094. А.Ф. Чингиз Айтматов на французском: Презентация романа «Тавро Кассандры» в ЮНЕСКО // Лит. газ. – 1996. – 13 нояб. – С. 3.

2095. В ЗНАК уважения и признания: [Во Франции присуждена Айтматову Почетная грамота культуры им. В.Гюго] // Слово Кыргызстана. – 1996. – 11,12 сент. – С. 2.

2096. НАБАТ к человечеству: [В Париже состоялась презентация романа Ч.Айтматова «Тавро Кассандры»] // Слово Кыргызстана. – 1996. – 12,13 нояб. – С. 3.

2097. СТРОИЛОВ Л. Впервые на французском /Л.Т. Строилов // Сов. Киргизия. – 1989. – 28 сент.

2098. СТРОИЛОВ Л. «Буранный полустанок» Ч.Айтматова во Франции /Л.Т. Строилов //Лит. Киргизстан. – 1984. – №5. – С. 121-124.

2099. СТРОИЛОВ Л. Новые повести Чингиза Айтматова во Франции /Л.Т. Строилов // Лит. Киргизстан. – 1981. – №1. – С. 122-124.

Французские критики о повестях «Пегий пес, бегущий краем моря», «Ранние журавли».

2100. СТРОИЛОВ Л. «От Охотского моря до киргизских степей» /Л.Т. Строилов // Сов. Киргизия. – 1980. – 13 марта.

О парижских изданиях повестей «Ранние журавли» и «Пегий пес, бегущий краем моря».

2101. СТРОИЛОВ Л. Чингиз Айтматов на языке Гюго: Статья 1-я /Л.Т. Строилов // Лит. Киргизстан. – 1987. – №6. – С. 118-125; Статья 2-я // Лит. Киргизстан. – 1979. – №4. – С. 83-90.

2102. СТРОИЛОВ Л. «Джамиля» на берегах Сены /Л.Т. Строилов // Сов. Киргизия. – 1978. – 13 дек.

2103. СТРОИЛОВ Л. Ч.Айтматов в переводах Лили Дени /Л.Т. Строилов // Лит. Киргизстан. – 1973. – №1. – С. 92-95.

2104. СТРОИЛОВ Л. Французские переводы «Прощай, Гульсары!» Ч.Айтматова /Л.Т. Строилов // Лит. Киргизстан. – 1969. – №2.– С. 118-121.

2105. УСВЯЦОВА Р. Чингиз Айтматов во Франции / Р. Усвяцова // Простор. – 1968. – №12. – С. 113-115.

Отзывы о повестях «Джамиля», «Прощай, Гульсары!», «Тополек мой в красной косынке».

2106. ЗЕНЮК Ю. Песня надежды: Французская критика о творчестве Ч.Айтматова / Ю. Зенюк // Комсомолец Киргизии. – 1965. – 23 июня.

2107. НЕВСКАЯ Б. Повести Чингиза Айтматова во Франции / Б. Невская // Вопр. лит. – 1965. – № 11. – С. 253-254.

Огромен интерес к творчеству Чингиза Айтматова в Германии. Блестящим доказательством тому является единодушное избрание его в 1978 г. членом-корреспондентом Академии искусств ГДР. Творчеству Ч.Айтматова посвящаются исследования в научных трудах университета им. К.Маркса, статьи и рецензии в журналах «Ваймарер Байтреге», «Зинн унд Форм», «Бильденде Кунст», «Кунст унд литератур», «Культур унд Лебен», «Театр дер Цайт», «Фильм», «Фильмшпигель», в газетах Германии.

Об оценке творчества Ч.Айтматова в Германии говорится в книге и статьях:

2108. Ч.АЙТМАТОВ в Германии: Исследование статей, рец. о творчестве // Сост. и пер. Е.И.Шагаловой. – Б.: Илим, 1991. – 144 с.

2108а. САТАЕВА Г.С. Восприятие произведений Ч. Айтматова в Германии / Г.С. Сатаева // БГУ жарчысы = Вестник БГУ. – 2013. - №1. – С. 181-185.

2109. АБДЫРАКМАТОВА Н.К. Изучение и переводы произведений Ч. Айтматова в Германии / Н.К. Абдыракматова // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.402-405.

2110. КЕНЕНБЕКОВ К.А. Творчество Ч.Айтматова в Германии / К.А. Кененбеков // Ч.Айтматов жана кыргыз руху: Матер. респ. науч.-практ. конф.. посвящ. 75-летию Ч.Айтматова. – Б., 2004. – С. 282-287.

2111. АКМАТАЛИЕВ А. Творчество Ч.Айтматова в Германии / А. Акматалиев // Актуальные проблемы образования и духовной культуры Кыргызстана в европейском пространстве: Тр. ин-та миров. культуры / КРСУ. – Б.: Лейпциг, 2005. – Вып. 2. – С. 37-40.

2112. «КОЛЛЕКЦИЯ будет неполной…»: На днях на имя Ч.Айтматова пришло письмо из ФРГ // Слово Кыргызстана. – 1999. – 5 марта. – С. 2.

2113. И.Г.НЕМЕЦКИЙ «соавтор» Айтматова // Веч. Бишкек. – 1998. – 3 июля. – С. 10.

2114. КАЦЕВ А. Немецкий собеседник Ч.Айтматова: [О нем. перев. произведений Ч.Айтматова Ф.Хитцере] / А. Кацев // Лит. Кыргызстан. – 1998. – №3. – С. 18-20.

2115. ХИТЦЕР Ф. Ч.Айтматов и его немецкоязычная аудитория / Ф. Хитцер // Лит. Кыргызстан. – 1998. – №3. – С. 26-34.

2116. ГЕЙСЛЕР Ф. Уникальная инсценировка в чтении, музыке и танцах романа «Тавро Кассандры» в Драйкенигскирхе / Ф. Гейслер // Наша газета. – 1997. – 24 окт. – С. 6.

2117. ГОРБУНОВ В. «Литературная газета» в Германии: Ч.Айтматов и Д.Гранин встречаются с немецкими читателями / В. Горбунов // Лит. газ. – 1995. – 19 апр. – С. 9.

2118. КАТИН Вл. «…Глаза немцев сияют, когда они узнают, что Кыргызстан – страна Айтматова: Ч.Айтматов открыл Неделю Кыргызстана в Германии» / Вл. Катин // Слово Кыргызстана. – 1993. – 12 февр.

2119. ШАГАЛОВА Е.Н. Повести Чингиза Айтматова в немецких переводах / Е.Н. Шагалова // Ч.Айтматов жана азыркы рухий маданият = Ч.Айтматов и современная духовная культура. – Б., 1993. – С. 142-154.

2120. АСАНГАЗИЕВА Ж. Ч.Айтматов в немецкой критике / Ж. Асангазиева // Учитель Кыргызстана. – 1991. – 31 мая.

2121. БАВАРСКАЯ премия (им. Ф.Рюккарта) – Чингизу Айтматову // Лит. газ. – 1991. – 25 дек. – С. 9.

2122. ШАГАЛОВА Е. В ГДР об Айтматове / Е.Н. Шагалова // Учитель Киргизстана. – 1991. – 4 янв.

2123. ШАГАЛОВА Е. Форум в Лаккуме / Е.Н. Шагалова // Учитель Киргизстана. – 1990. – 20 апр.; Сов. Киргизия. – 1989. – 16 мая.

2124. СТРОИЛОВ Л. «Айсберг» Айтматова /Л.Т. Строилов // Сов. Киргизия. – 1987. – 22 февр.

2125. ГОСТЬ ГДР Чингиз Айтматов // ГДР. – 1983. – №9. – С. 20.

2126. Гучке И. Великое значение творчества Ч. Айтматова для немецких читателей / И. Гучке // Чынгыз Айтматов жана тюрк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары 24-25 май, 2012жыл. – Б., 2013. – С.46-47.

2127. ГУТШКЕ И. Связь с миром / И. Гутшке; Пер. с нем. Э Шенгереевой // Комсомолец Киргизии. – 1979. – 30 янв.

2128. ШАГАЛОВА Е. Чингиз Айтматов в ГДР/ Е.Н. Шагалова // Лит. Киргизстан. – 1978. – № 6. – С. 113-117.

2129. УСВЯЦОВА Р. Повесть Ч.Айтматова в ГДР / Р. Усвяцова // Лит. Киргизстан. – 1974. – №1. – С. 117-118.

Произведения Ч.Айтматова внимательно читают и изучают в Китае. О восприятии творчества писателя китайскими читателями и литературоведами можно прочитать в публикациях:

2130. ПЭН Мей. Восприятие творчества Чингиза Айтматова в Китае /Мей Пэн; Нац. центр. манасоведения и худож. культуры НАН Кырг. Респ. – Б.: Пекин, 1996. – 78 с.

2131. ШЫ ЖИНШИЮ. Изучение творчества Ч. Айтматова в Китае / Шы Жиншию // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.49-52.

2132. ТУРДУБАЕВ Ж. «Звездная система» Ч.Айтматова на родине Конфуция / Ж. Турдубаев // Кут билим. – 1996. – 5 дек.

2133. ПЭН Ке Сюнь. Айтматов в Китае / Пэн Ке Сюнь // Слово Кыргызстана. – 1995. – 7,8 нояб. – С. 5.

2134. МУРАТАЛИЕВ. Читают и в Китае / Мураталиев// Сов. Киргизия. – 1985. – 24 дек.

2135. ДОЛГОРСУРЭН Ж. Творчество Чингиза Айтматова в Монголии / Ж. Долгорсурэен // Чынгыз Айтматов жана турк цивилизациясынын ренессансы: Эл аралык конгресстин материалдары. –Б., 2013. – С.96-97.

Отзывы японской аудитории можно найти в статьях:

2136. ДАЙСАКУ Икэда. Весть из страны восходящего Солнца: [японский писатель о романе «Тавро Кассандры»] / Дайсаку Икэда // Слово Кыргызстана. – 1995. – 21,22 дек. – С. 4.

2137. ХИРОНОРИ ИТО. Интерес к творчеству Ч. Айтматова в Японии сквозь призму дружбы с японским гуманистом Дайсаку Икеда / Хиронори Ито // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.49-52.

2138. МУРАТАЛИЕВ М. Произведение глобального масштаба: [отзыв профессора Токийского ун-та Йосикадзу Сикамота о романе «И дольше века длится день»] / М. Мураталиев // Сов. Киргизия. – 1986. – 4 июня.

2139. КИНОСИТА М. Моя любимая книга: Письмо из Токио / М. Киносита // Сов. Киргизия. – 1967. – 27 авг.

Оценка творчества Ч.Айтматов в Индии содержится в публикациях:

2140. ЧИНГИЗ Айтматов глазами индийского читателя. – Б., 1998. – 40 с.

2141. ИБРАИМОВ О. Разрозненное человечество едино в культуре: О юбилее Ч.Айтматова в Индии / О. Ибраимов // Слово Кыргызстана. – 1999. – 5 янв. – С. 2.

2142. БАРШАЙ А. «МЫ в Индии любим ваши книги» / А. Баршай // Сов. Киргизия. – 1985. – 25 мая.

2143. АЙТМАТОВ на испанском языке // Слово Кыргызстана. – 1997. – 29 мая. – С. 12.

2144. К.К. Турецкие литераторы – Айтматову: [О вручении премии Союза писателей Турции Илесам] // Веч. Бишкек. – 1992. – 7 мая.

2145. СТРОИЛОВ Л. Выстоит ли культура при свободе? [О выступлении Айтматова в клубе братьев Россели в Люксембурге] / Л. Строилов // Слово Кыргызстана. – 1991. – 17 дек.

Множество откликов получили произведения Ч.Айтматова в других странах:

2146. «ПЛАХА» в Лондоне // Сов. Киргизия. – 1989. – 5 марта; Веч. Фрунзе. – 1989. – 3 марта.

2147. АКМАТАЛИЕВ А. Издано в Бразилии / А. Акаматалиев // Сов. Киргизия. – 1989. – 20 мая.

2148. ИЗДАНИЕ романа Ч.Айтматова «Плаха» в Испании и Италии // Иностр. лит. – 1989. – №11. – С. 253-254.

2149. СОВЕТСКАЯ литература за рубежом [Об издании произведений Ч.Айтматова в Чехословакии и Болгарии] // Иностр. лит. – 1989. – №5. – С. 246-247.

2150. СТРОИЛОВ Л. Впервые на французском / Л. Строилов // Сов. Киргизия. – 1989. – 28 сент.

2151. СТРОИЛОВ Л. Италия читает «Плаху» / Л. Строилов // Комсомолец Киргизии. – 1989. – 26 апр. – С. 5.

2152. ЧИНГИЗ Айтматов – лауреат премии фонда американской религиозной организации «Призыв совести» // Сов. Киргизия. – 1989. – 20 окт.; Веч. Фрунзе. – 1989. – 20 окт.; Трое совестливых // Новое время. – 1989. – №44. – С. 45.

2153. СОВЕТСКАЯ литература за рубежом // Иностр. лит. – 1988. – №11. – С. 242; №6. – С. 234.

2154. ФРАНЦИЯ читает «Плаху» // Лит. Киргизстан. – 1988. – №7. – С. 114-118.

2155. ПЕДРО Анхель. «Пегий пес – еще один айсберг Айтматова»: Известный кубинский писатель и критик о творчестве писателя / Анхель Педро // Учитель Киргизстана. – 1987. – 18 февр.

2156. ЛЕСКИНЕН В. Айтматов в Финляндии / В. Лескинен // Сов. Киргизия. – 1986. – 23 авг.

2157. ЧИНГИЗ Айтматов в Великобритании // Сов. Киргизия. – 1985. – 5 нояб.

2158. СТРОИЛОВ Л., ТУМАНОВА О. Итальянская критика о Чингизе Айтматове /Л. Строилов, О. Туманова // Филологические науки. – 1985. – №2. – С. 77-78.

2159. СТРОИЛОВ Л. Айтматов на языке Данте /Л. Строилов // Лит. Киргизстан. – 1982. – №2. – С. 106-110.

2160. РАИМБЕКОВ Д. Чингиз Айтматов в Венгрии / Д. Раимбеков // Сов. Киргизия. – 1982. – 30 янв.

2161. ЦАНКОВ Г. [Болгарский критик о романе Ч.Айтматова «Буранный полустанок»] / Г. Цанков // Вопр. лит. – 1982. – №12. – С. 71-75.

2162. ГАЙНИЧЕРУ О. «Ранние журавли» в Румынии / О. Гайничеру // Лит. Киргизстан. – 1979. – №1. – С. 110-111.

2163. МАРУШНАК Ондрей. Право и долг таланта / Ондрей Марушнак; Пер. со словац. // Журналист. – 1971. – № 3. – С. 29-31.

2164. КАМАЛ Ад-дин Д. Поэтический реализм Айтматова /Д. Камал Ад-дин; Пер. с араб. Печат. с сокращ. // Лит. Киргизстан. – 1970. – №4. – С. 106-112.

В статье содержится отзыв профессора токийского университета Йосикадзу Сикамота о романе Ч.Айтматова «И доль-ше века длится день…».

2165. АБДЫГУЛОВ Т. На языках народов мира: Зарубежные исследования творчества Ч.Айтматова / Т. Абдыгулов // Сов. Киргизия. – 1979. – 8 июля; То же // Комсомолец Киргизии. – 1979. – 7 июля.

В статье рассказывается о литературоведческих исследованиях творчества Ч.Айтматова в Сирии.

2166. ЭРИКССОН Т. «Повести гор и степей» в Швеции: «Ню Даг» о творчестве Ч.Айтматова / Т. Эрикссон // Сов. Киргизии. – 1964. – 15 нояб.

2167. СТРОИЛОВ Л.Ф. «Фудзияма» на зарубежной сцене /Л. Строилов // Лит. Киргизстан. – 1987. – №9.

В ПОМОЩЬ ИЗУЧЕНИЮ ПРОИЗВЕДЕНИЙ Ч. АЙТМАТОВА В ШКОЛЕ

Задача эстетического воспитания подрастающего поколения на лучших образцах отечественной и мировой художественной культуры - одна из важнейших задач педагогики. Этой задаче в полной мере отвечает изучение современной литературы в школе и творчества одного из ее виднейших представителей – писателя Чингиза Айтматова. В подразделе рассматривается ряд изданий в помощь изучению произведений Ч.Айтматова в школе:

2168. КУНЕКОВА Т.М. Инновационные технологии в процессе изучения творчества Чингиза Айтматова / Т.М. Кунекова // Эл агартуу. – 2017. - №7-8. – С. 19-21.

2169. КУНЕКОВА Т.М. Читательское восприятие старшеклассников произведений Чынгыза Айтматова / Т.М. Кунекова //Известия ВУЗов Кыргызстана. – 2017. - №7. – С. 188-192.

2170. КУНЕКОВА Т.М Методы и приемы работы учителя в процессе изучения творчества Чынгыза Айтматова / Т.М. Кунекова // Известия ВУЗов Кыргызстана. – 2017. - №7. – С.196-198.

2170а. ТУРДУГУЛОВ А.Т. Творчество Чингиза Айтматова в школах Казахстана / А.Т. Турдугулов // Эл агартуу. – 2017. - №1/2. – С. 8-12.

2170б. ИШИМКАНОВ К. Голос Айтматова звучит в моем сердце / К. Ишимканов // Слово Кыргызстана. – 2015. – 3 апр. – С. 27.

2171.ОВСЕЕНКО Г.В. Литературное краеведение при изучении биографии писателя (на примере жизни и творчества Ч. Айтматова) / Г.В. Овсеенко // БГУ жарчысы= Вестник БГУ. – 2014. - №2. – С. 119-12

2171а. ДАВЛЕТОВА А. «Тавро Кассандры» глазами школьного учителя / А. Давлетова // Кут билим. – 2013. – 7 мая. – С. 12.

2172. ШОШИН В.А. Литература народов СССР: Пособие для учителя / В.А. Шошин. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1982. – 223 с. – Из содерж.: [О Ч.Айтматове]. – С. 202-207.

2173. БАРКОВСКАЯ А.Ф. Великое братство: Литература народов СССР в школе /А.Ф. Барковская. – Минск.: Нар. асвета, 1982. – Из содерж.: [О Ч.Айтматове]. – С. 121-133.

Обе книги посвящены национальному своеобразию и интернационализму литератур народов СССР, их историческому развитию. На рекомендуемых страницах дана характеристика творчества и анализ произведений Ч.Айтматова в соответствии со школьной программой. В первой книге рассматриваются повести «Материнское

поле», «Прощай, Гульсары!». В книге А.Ф.Барковской анализируются повести «Материнское поле», «Прощай, Гульсары!», «Ранние журавли», «Белый пароход», «Пегий пес, бегущий краем моря», роман «И дольше века длится день».

2174. ПОЛОЗОВА Т.Д. Открытие мира: Сов. дет. лит. и проблемы формирования читателя-подростка: Пособие для учителей / Т.Д. Полозова. – М.: Просвещение, 1979. – 256 с. – Из содерж.: Ты отвечаешь за все. – С. 63-101.

Это пособие поможет преподавателям организовать самостоятельное чтение учащихся. Педагоги-практики найдут здесь наряду с анализом произведений киргизского прозаика отрывки из сочинений школьников, их отзывы о прочитанном. Рекомендуемые ниже статьи посвящены анализу произведений писателя, включенных в программу внеклассного чтения по литературе в XI классе вечерней школы:

2175. ТОРУТАЕВ Д. Кто виноват? Что делать?: [Сочинение уч. ср. шк. г. Таш-Кумыра по Ч.Айтматову] / Д. Торутаев // Кыргыз Туусу. – 1999. – 5-7-янв. – №3-4. – С. 4.

2176. ВАЛЬКОВА И.П. Организация учебной дискуссии по балладе Ч.Айтматова «Шестеро и седьмой» / И.П. Валькова // Рус. яз. и лит. в шк. Кырг. – 1998. – №5-6. – С. 121-133.

2177. ТУАЕВА З. Обзорный урок по теме «Современная советская литература». На материале повести Ч.Айтматова «Прощай, Гульсары!»: [Из опыта преподавания обзорных тем в ст. классах каз. школы] / З. Туаева // Рус. яз. в каз. шк. – 1971. - №9. – С. 19-27.

2178. ЯХНОВА А. С. Изучение повести Ч. Т. Айтматова «Ранние журавли» в 7 классе гуманитарной гимназии / А.С. Яхнова // Русский язык и литература в школах Кыргызстана. – 2008. – №3. – С. 29–39; №4. – С. 29–39.

2179. ИТТИКУЛОВА А.Т. Методические приемы изучения биографии Айтматова в школе / А.Т. Иттикулова // Ч.Айтматов жана кыргыз руху: Материалы респ. науч.-практ. конф. посвящ. к 75-летию Ч.Айтматова. – Б., 2004. – С. 159-162.

2180. ИЛЕЕВА Л.Ф. На путях учебного формирования читательской интерпретации школьников: (Над страницами «Джамили» Ч.Айтматова) / Л.Ф. Илеева // Рус. яз. и лит. в школах Кыр-гызстана. – 2004. – №3. – С. 14-20.

2181. КАМЫШЕВА О.А. Мировоззренческий анализ романа Ч.Айтматова «Плаха» на уроке литературы в средней школе / О.А. Камышева // Становление научного гуманистического мировоззрения учащихся. – М., 1991. – С. 95-99.

2182. МАРЧЕНКО Л. Методические рекомендации, посвященные памяти Чингиза Торекуловича Айтматова / Л. Марченко // Диалог во имя будущего: Сб. метод. разработок уроков и внекл. мероприятий в контексте поликульт. воспитания учащихся. – Б., 2010. – С. 146–162.

2183. ЛЕБЕДЕВА Л.И. Сила искусства Ч.Айтматова // Л.И. Лебедева / Веч. сред. школа. – 1986. – № 2. – С. 46-59.

2184. КРЫЛОВА Л.А. Память как нравственная ценность: (Урок внеклассного чтения о творчестве Ч.Айтматова) / Л.А. Крылова // Веч. сред. школа. – 1986. – № 2. – С. 49-51.

В первой статье даны методические рекомендации по проведению анализа повести Ч.Айтматова «Прощай, Гульсары!». В статье Л.А.Крыловой дается методическая разработка по проведению урока внеклассного чтения, посвященного проблеме памяти в творчестве Ч.Айтматова. Урок рекомендуется провести на трех его произведениях «Белый пароход», «Пегий пес, бегущий краем моря», «И дольше века длится день».

2185. ОСКОЦКИЙ В. В содружестве талантов: семь портретов / В. Оскоцкий. – М.: Просвещение, 1978. – 223. – Из содерж.: Герои и судьбы: О повестях Ч.Айтматова. - С. 199-221.

Издание представляют собой сборник очерков-портретов советских писателей - О. Гончара, Я.Брыля, И.Друцэ и др. Очерк «Герои и судьбы» посвящен творчеству Ч.Айтматова. Книга поможет учителю в преподавании новейшей литературы в X классе общеобразовательной школы.

2186. БУРЯЧЕНКО Т.И. Из опыта работы по формированию нравственно-патриотического воспитания на материале произведений Ч. Айтматова / Т.И. Буряченко // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.353-357.

Ч.АЙТМАТОВ В ИСКУССТВЕ

Произведения Ч. Айтматова в кино

Творческая судьба Чингиза Айтматова поистине удивительна. Сегодня его проза переведена не только на многие языки народов зарубежных стран, но и на язык искусств.

2187. СУМАРОКОВА О.Л. Все начиналось с «Айтматовфильма» / О.Л. Сумарокова // Чингиз Айтматов: Человек – Вселенная: Докум.-биогр. монография. – Б., 2018. – С. 118-162.

2188. КУЗНЕЦОВА И. В союзе с музами / И. Кузнецова // Кут билим. – 1994. – №35. – С. 7.

Творчество Айтматова, пишет в статье автор, содержит в себе огромный потенциал для перенесения его в сферу искусств. Произведения писателя сценичны, живописны, музыкальны. Они привлекают драматургов, сценаристов, режиссеров, композиторов четкой выстроенностью основных звеньев драматического развития, многоплановостью сюжета, законченностью образных характеристик, глубиной философско-нравственных антитез. Проза Айтматова обнаруживает глубокое родство с музыкой. Музыка проникает в монологи героев, в описание пейзажа. Гармония музыки и образов природы проявляет себя в метафорическом языке Айтматова.

Почти все произведения писателя стали достоянием кинематографа. Кинематограф чутко воспринял поэтику реализма, полифоничность и философскую насыщенность айтматовской прозы. Теперь аудиторию Ч.Айтматова составляют не только читатели, но и зрители. О значении творчества Ч.Айтматова в формировании киргизского национального кино, об экранизациях его литературных произведений говорится в книгах и статьях:

2189. МИХАЙЛИНА Г. Экран его большого мира / Г. Михайлина // Слово Кыргызстана. – 2013. – 17 дек. – С. 10.

2190. ТОЛОМУШОВА Г.Б. Айтматов и кино / Г.Б. Толомушова // Ч.Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – С. 170-191.

2191. ДОНСКОЙ А. На экране герои Айтматова / А. Донской // Правда. – 1991. – 14 авг. – С. 3.

2192. БАСИНСКИЙ П. Народный писатель / П. Басинский // Искусство кино. – 1994. – №9. – С. 114-116.

2193. АБДУЛЛАЕВ Б. Встречное движение / Б. Абдуллаев. – Ашхабад: Ылым, 1986. – 164 с. – Из содерж.: Гл.: Ч.Айтматов: мирпрозы, мир экрана. – С. 129-160.

2194. СЕКИМОВ А. Кинематограф Ч.Айтматова / А. Секимов // Лит. Киргизстан. – 1984. – № 1. – С. 114-123.

2195. АРСТАНОВ В. Корабль кинематографа: Заметки об экранизации произведений Ч.Айтматова / В. Арстанов // Лит. Киргизстан. – 1978. – № 6. – С. 109-113.

2196. МАРИЧЕВА В. Вначале было слово / В. Маричева // Сов. культура. – 1978. – 12 дек.

2197. АКСАКОВ М. Герои Ч.Айтматова на экране / М. Аксаков // Лит. Киргизстан. –1975. – №1. – С. 98-103.

2198. АШЫМОВ К. Рождение киргизского кино / К. Ашымов. – Ф.: Илим, 1969. – 129 с.

«Перевал» – так называется первая экранизация фильма, снятого по повести Ч.Айтматова «Тополек мой в красной косынке». О нем читайте в статье:

2199. СОЛОНИЦЫН А. «Тополек мой в красной косынке» / А. Солоницын // Комсомолец Киргизии. – 1961. – 21 июля.

Вторая экранизация повести «Тополек мой в красной косынке» называется «Я – Тянь-Шань». Об этом фильме рассказывается в статьях:

2200. ГУБАРЕВА Н. «Я – Тянь-Шань» / Н. Губарева // Комсомолец Киргизии. – 1973. – 4 янв.

2201. САВЧУК В. «Я – Тянь-Шань» / В. Савчук // Сов. Киргизия. – 1973. – 30 мая.

2202. ТРОШИН А. «Дорожное» размышление / А. Трошин // Лит. Россия. – 1973. – 6 апр. – С. 7.

2203. БАУЛИН В. «Я – Тянь-Шань» / В. Баулин // Сов. экран. – 1972. – № 7. – С. 13.

2204. ПОПЛАВСКАЯ И. Нелегко даются человеку вершины / И. Поплавская // Лит. Россия. – 1972. – 15 сент. – С. 19.

2205. СЕМЕНОВ Л. «Я – Тянь-Шань» / Л. Семенов // Комсомолец Киргизии. – 1972. – 16 марта.

В июльские дни 1964 г. в Карловых Варах в Чехословакии в рамках Международного кинофестиваля проходил второй симпозиум по вопросам кинематографии стран Азии, Африки и Латинской Америки. На нем была представлена работа студии «Киргизфильм» «Зной», созданная режиссером Л.Шепитько по повести Ч.Айтматова «Верблюжий глаз». Фильму Международный комитет присудил самую высшую – Большую премию симпозиума. В этом же, 1964 г., фильм получил Диплом за лучшую режиссуру на II Всесоюзном кинофестивале в Ленинграде, Диплом I степени за лучший художественный фильм на кинофестивале республик Средней Азии и Казахстана в Душанбе (1963 г.). В 1965 г. фильм удостоен высшей награды, Гран при, на Международном кинофестивале во Франкфурте-на-Майне.

О постановке фильма, о его соотношении с повестью прочтите:

2206. КОМАРОВ А. Киргизский фильм на Международном фестивале / А. Комаров // Сов. Киргизия. – 1964. – 17 июля.

2207. ЛУЧШИЕ ленты большого экрана // Известия. – 1964. – 15 июля.

2208. ГАЛЬПЕРИН А. Год одной мастерской / А. Гальперин // Искусство кино. – 1963. – №11. – С. 116-117.

2209. ОКЕЕВ Т., Шамшиев Б. Как молоды мы были / Т. Океев, Б. Шамшиев // Сов. Киргизия. – 1984. – 7 февр.

2210. ПИСАРЕВСКИЙ Д. 100 фильмов советского кино / Д. Писаревский. – М.: Искусство, 1967. – 320 с. – Из содерж.: [О фильме «Зной»]. – С. 268-269.

2211. ЗЕЛЕНКО Н. Спутник огня / Н. Зеленко // Искусство кино. – 1963. – № 12. – С. 49-52.

«Первый учитель» – фильм о революции, о тех проблемах, которые мучили людей во все времена, которые волнует нас и сейчас. В основе сценария – одноименная повесть Ч.Айтматова. Как и в повести, за образом Дюйшена стоит одухотворяющая его идея человечности, характер, разрешающий проблему положительного героя в современном киноискусстве.

Фильм был снят в 1965 г. по сценарию Ч.Айтматова и Б.Добродеева режиссером А.Михалковым-Кончаловским. Оператор фильма Г.Рерберг, художник М.Романдин. В главных ролях зрители увидели Б.Бейшеналиева, Н.Аринбасарову, Д.Куюкову, К.Юсупжанова. В 1967 г. фильму была присуждена специальная премия жюри Международного фестиваля молодых кинематографистов в городе Йер, Франция.

2212. ЛЕБЕДЕВА Л. Повести Ч.Айтматова / Л. Лебедева. – М.: Худож. лит., 1972. – 77 с. – Из содерж.: [О повести и фильме «Первый учитель»]. – С. 45-51.

2213. КАПУСТИН М. Суровость и нежность / М. Капустин // Дружба народов. – 1969. – №2. – С. 205-214.

2214. УСОВ Ю. Учим понимать язык киноискусства / Ю. Усов // Народное образование. – 1969. – № 7. – С. 71-75.

2215. МИХАЛКОВ-КОНЧАЛОВСКИЙ А. Некоторые соображения по постановке «Первого учителя» / А. Михалков-Кончаловский // Искусство кино. – 1967. – № 1. – С. 36-44.

2216. ЛОРДКИПАНИДЗЕ Н. Другими глазами / Н. Лордкипанидзе // Искусство кино. – 1965. – № 12. – С. 17-19; То же // Экран 65: Сборник. – М.: Искусство, 1966. – С. 133-137.

2217. РАССАДИН Ст. Во имя добра / Ст. Рассадин // Сов. экран. – 1965. – № 22. – С. 14-15.

2218. СИМОНОВ К. Зеленая правда романтики: Заметки писателя / К. Симонов // Правда. – 1965. – 13 дек.; То же // Сов. Киргизия. – 1965. – 15 дек.

2219. ЧАЙКОВСКАЯ О. Уроки жизни / О. Чайковская // Известия. – 1966. – 21 авг.

2220. ГЕРАСИМОВ С. Размышление о красоте и уродстве / С. Герасимов // Комсомолец Киргизии. – 1965. – 25 июля.

В 1967 г. на студии «Киргизфильм» была экранизирована повесть «Материнское поле». Фильм создан режиссером Г.Базаровым, оператором В.Виленским по сценарию Ч.Айтматова, Б.Добродеева, И.Таланкина. Как и литературный первоисточник, фильм несет в себе черты поэтической легенды, воспевающей подвиг матери, сумевшей пережить свои личные несчастья во имя свободы других. Поэтическую легенду о горе и подвиге матери авторы фильма рассматривают как легенду о горе и подвиге народа.

В главных ролях фильма зрители увидели талантливых киргизских актеров Б.Кыдыкееву, Б.Бейшеналиева, С.Джумадылова и других. Фильм был награжден специальным дипломом на кинофестивале республик Средней Азии и Казахстана во Фрунзе в 1968 г.

2221. КОЖУХОВА Г. «Материнское поле»: Заметки о кирг. Кинематографии / Г. Кожухова // Правда. – 1967. – 6 дек.; То же // Сов. Киргизия. – 1967. – 8 дек.

2222. БАЗАРОВ Г., Кыдыкеева Б., Виленский В. «Материнское поле»/ Г. Базаров, Б. Кыдыкеева, В. Виленский // Экран. – 1985. – № 3. – С. 2-3.

2223. БАЗАРОВ Г. Прикосновение к личности: Штрихи к порт. к образу Чингиза Айтматова / Г. Базаров. – 3-е изд. – Ф.: Кыргызстан, 1983. – 96 с.: ил.

Геннадий Базаров – известный кинорежиссер, заслуженный деятель искусств Киргизской ССР – в оригинальной форме рассказывает о своих впечатлениях, возникших в ходе работы над повестью «Материнское поле», переводя его на язык кино.

2224. СУДЬБА матери – судьба народа // Сов. Киргизия. – 1968. – 27 янв.

2225. БОРОВ А. Фильм о женщине / А. Боров // Сов. Киргизия. – 1968. – 8 марта.

2226. МАТЕРИНСКОЕ поле // Экран. – 1968. – №3.– С. 1.

Экранизирована и повесть «Джамиля». Обретя жизнь на экране, эта «жемчужина советской прозы» не потеряла своей красоты. Напротив, экранизация дала более широкое звучание раскрываемым в повести понятиям «любовь», «жизнь», «искусство». Борьба за свободную человеческую любовь, не запуганную окостенелыми предрассудками, за ее право жить по гуманным законам нового общества, проявлять себя свободно – борьба эта нашла большое отображение в фильме. Кинолента развернула перед зрителями разнообразие красок, богатство гор и степей Киргизии, национальные обряды и обычаи:

2227. ПОПЛАВСКАЯ И.В. В поисках идеала / И.В. Поплавская // Комсомолец Киргизии. – 1970. – 14 июля.

2228. ЩЕРБАКОВ К. Рождение чуда / К. Щербаков // Сов. экран. – 1969. – № 19. – С. 6.

2229. ТРОШИН А. Искусство похоже на дикую лошадь / А. Трошин // Лит. Россия. –1969. – 24 окт.; То же // Экран 1969-1970: Сборник. – М.: Искусство, 1970. – С. 56-58.

2230. АНАСТАСЬЕВ А. На языке другого искусства / А. Анастасьев // Лит. газ. – 1969. – 29 окт. – С. 8.

2231. АРИНБАСАРОВА Н. И доверие, и понимание / Н. Аринбасарова // Искусство кино. –1970. – № 10. – С. 92-96.

2232. КРЕЧЕТОВА Р. По дороге на экран / Р. Кречетов // Сов. кино. – 1969. – 4 окт.

2233. «ДЖАМИЛЯ»: Мнения, суждения // Сов. Киргизия. – 1969. – 7 дек.

Режиссерский дебют С.Урусевского – экранизация повести Ч.Айтматова «Прощай, Гульсары!». Для дебюта литературная основа выбрана прекрасная, но и трудная. Кажется, что айтматовские интонации не поддаются переводу на зримые образы, режиссер же нашел кинематографическое соответствие литературным образам, пользуясь словом, музыкой, актерской игрой и в первую очередь - цветом. Кинемато-

графическое прочтение повести имеет сходство с изначальным ощущениям от книги Айтматова.

О постановке повести на студии «Мосфильм», о том, как соотносятся фильм и повесть, о стремлении режиссера передать в изображении тот высокий, поразительный по стилю дух произведения, который с таким огромным мастерством выражен в повести, прочтите в статьях:

2234. ЗОРКИЙ А. …Из «Прощай, Гульсары!» / А. Зоркий // Искусство кино. – 1969. – № 7. – С. 90-99; То же // Экран 1969-1970: Сборник. – М.: Искусство, 1970. – С. 52-55.

2235. КОЖУХОВА Г. «Здравствуй, Гульсары!» / Г. Кожухова // Сов. экран. – 1969. – №23. – С. 10-11; То же // Сов. Киргизия. – 1970. – 6 марта.

2236. КОРСУНСКАЯ Э. «Бег иноходца» / Э. Корсунская // Дружба народов. – 1969. – № 2. – С. 280-281.

2237. СМЕЛКОВ Ю. Встреча с Гульсары / Ю. Смелков // Лит. газ. – 1969. – 11 июня.

2238. ФЕЙН Э. Премьера недели / Э. Фейн // Известия. – 1970. – 18 янв.

Фильм «Красное яблоко» был снят режиссером Т.Океевым в 1975 г. Его хорошо приняла многомиллионная советская аудитория, потому что в нем звучит наболевшая тема: рождение и смерть любви. Фильм был удостоен Почетного диплома XXVIII Международного кинофестиваля в Локарно в 1975 г.

2239. ОКЕЕВ Т. «Красное яблоко» / Т. Океев // Сов. экран. – 1974. – № 18. – С. 13.

2240. БАБОЧКИН Н. Счастье - впереди / Н. Бабочкин // Лит. Россия. – 1975. – 18 июля. –С. 10.

2241. БОРОВ А. «Красное яблоко» / А. Боров // Сов. Киргизия. – 1975. – 14 мая.

2242. ВАРЖАПЕТЯН В. «Красное яблоко» / В. Варжапетян // Сов. Россия. – 1975. – 12 июля.

2243. ГРОМОВ Е. Крутой виток спирали / Е. Громов // Искусство кино. – 1975. – № 11. – С. 55-61.

2244. ЗОРКИЙ А. Вкус красного яблока: Рассказываем о первом конкурсном фильме / А. Зоркий // Правда. – 1975. – 12 июля; То же // Сов. Киргизия. – 1975. – 13 июля.

2245. КОРКИН В. «Красное яблоко» / В. Коркин // Лит. газета. – 1975. – 16 июля. – С. 8.

2246. КУРГАН О. Дорога к мечте / О. Курган // Труд. – 1975. – 11 июля.

2247. ЛИПКОВ А. «Красное яблоко» / А. Липков // Комсомолец Киргизии. – 1975. – 19 июля; То же // Сов. культура. – 1975. – 17 июля.

2248. ХЕЛИМСКАЯ Р. Москвичи о киргизском фильме / Р. Хелимская // Сов. Киргизия. –1973. – 13 июля.

2249. ШАЛУНОВСКИЙ В. «Красное яблоко» / В. Шалуновский // Комс. правда. – 1975. – 12 июля.

2250. ШАЦИЛЛО Д. Путешествие за счастьем / Д. Шацилло // Сов. экран. – 1975. – № 23. – С. 2.

2251. ЧОКМОРОВ С. Открытие характера / С. Чокморов // Искусство кино. – 1974. – №12. – С. 136-137.

2252. ТОЛОМУШ Океев и его фильмы: Сб. ст. – Ф.: Кыргызстан, 1985. – С. 77-84; То же // Искусство кино. – 1975. – № 1. – С. 55-60.

Экранизация повести Ч.Айтматова «Белый пароход» (1975) – одно из достижений народного артиста Киргизской ССР, лауреата премии Ленинского комсомола Киргизии и Государственной премии СССР, кинорежиссера Болотбека Шамшиева. Для картины «Белый пароход» характерно пристальное внимание к нравственной проблематике. Б.Шамшиеву за этот фильм была присуждена Государственная премия СССР (1978г.), фильм получил Главный приз IX Всесоюзного кинофестиваля во Фрунзе в 1976 г., Приз Международного кинофестиваля в Торонто, в Италии (1977 г.):

2253. ШАМШИЕВ Б. «Белый пароход» / Б. Шамшиев // Сов. экран. – 1976. – № 16. – С. 10-11.

2254. АЛИЕВА Д. «Белый пароход»: Повесть и фильм / Д. Алиева // Звезда Востока. – 1979. – № 8. – С. 168-174.

2255. МАМАТОВА Л. Единство в многообразии / Л. Маматова // Искусство кино. – 1981. – № 2. – С. 110-112.

2256. МИХАЙЛОВ В. Вспоминая «Белый пароход» / В. Михайлов // Сов. экран. – 1986. – № 16. – С. 12-13.

2257. БЕЛОКОНЬ Г. «Белый пароход» добра / Г. Белоконь // Комсомолец Киргизии. – 1978. – 17 янв.

2258. КИНЕМАТОГРАФИСТЫ – лауреаты Государственных премий СССР 1977. «Белый пароход» (Киргизфильм). Ч.Айтматов, Б.Шамшиев, М.Мусаев // Искусство кино. – 1978. – № 3. – С. 64-65.

2259. АШИМОВ К. «Белый пароход» в большом плавании / К. Ашимов // Сов. Киргизия. – 1977. – 20 нояб.

2260. ИВАНОВА В. Поэзия человечности / В. Иванова // Известия. – 1977. – 25 марта.

2261. МЕДВЕДЕВ А. Человечность в наступлении / А. Медведев // Искусство кино. – 1977. – № 5. – С. 36-54.

2262. «…ПОТРЯСЕНА увиденным» // Сов. Киргизия. – 1977. – 9 янв.

2263. СОКОЛОВ В. После сказки / В. Соколов // Сов. экран. – 1976. – №10. – С. 13-14.

2264. БОКОНБАЕВ С. На таком далеком близком кордоне / С. Боконбаев // Сов. Киргизия. – 1975. – 23 нояб.

В 1979 г. на экраны страны вышла новая картина Б.Шамшиева по одноименной повести Ч.Айтматова «Ранние журавли», получившей в 1980 г. Главный приз XIII Всесоюзного кинофестиваля в Душанбе. О своей работе над фильмом режиссер рассказал в статьях:

2265. ШАМШИЕВ Б. «Ранние журавли» / Б. Шамшиев // Лит. газета. – 1977. – 2 февр. – С. 8.

2266. ШАМШИЕВ Б. «Ранние журавли» / Б. Шамшиев // Сов. культура. – 1977. – 18 нояб.

2267. ШАМШИЕВ Б. Герои Ч.Айтматова на экране / Б. Шамшиев // Сов. Киргизия. – 1976. – 15 дек; То же // Комсомолец Киргизии. – 1976. – 14 дек.

Много откликов на работу Б.Шамшиева появилось в периодической печати. Несколько статей мы предлагаем вниманию читателей:

2268. ЦЕРЕТЕЛИ К. Сегодня на экране: Сто киносеансов, страницы крит. тетради / К. Церетели. – Тбилиси: Мерани, 1987. – 255 с. – Из содерж.: На экране проза Айтматова. – С. 19-20.

2269. ТЮРИН Ю. Возвращение к истокам / Ю. Тюрин // Огонек. – 1980. – № 14. – С. 29.

2270. ЗАК М. Встречное движение: Размышление после просмотра фильма «Ранние журавли» / М. Зак // Сов. культура. – 1980. – 29 апр. – С. 5; То же // Экран 79/80. – М.: Искусство, 1982. – С. 103-106.

2271. ЕРМАКОВА Г. В поисках героя: Заметки о киноискусстве / Г. Ермакова // Звезда. – 1979. – № 12. – С. 196-211.

2272. ИЕНСЕН Т. Жить для других / Т. Иенсен // Искусство кино. – 1979. – № 7. – С. 41-48.

2273. БАРАБАШ Э. Звездный сон: Герои Ч.Айтматова на экране / Э. Барабаш // Лит. газ. – 1979. – 7 нояб. – С. 8.

2274. АГИШЕВ Н., МУКИМОВ Ю. Яркий пример / Н. Агишев, Ю. Мукимов // Правда. – 1980. – 26 мая.

2275. АЛЕКСИН А. Такие разные фильмы / А. Алексина // Правда. – 1980. – 16 апр.: То же // Сов. Киргизия. – 1980. – 18 апр.

2276. ТАРАНОВА Э. Жизнь длиною в 2500 метров / Э. Таранова // Комсомолец Киргизии. – 1980. – 24 апр.

2277. ТЮРИН Ю. Наследники доблести / Ю. Тюрин // Мол. гвардия. – 1980. – № 10. – С. 280-281.

2278. МОЛДАВСКИЙ Дм. Ожившее слово / Дм. Молдавский // Сов. Киргизия. – 1979. – 25 мая.

2279. РЯБАЯ И. Небо, Земля и Горы: Б.Шамшиев снимает фильм «Ранние журавли» / И. Рябая // Искусство кино. – 1979. – № 2. – С. 118-128.

2280. ЯРОСЛАВЦЕВ В. Десант в тылу / В. Ярославцев // Комсомолец Киргизии. – 1979. – 15 мая.

О телевизионном фильме «Эхо любви» студии «Киргизфильм», снятом по рассказу Ч.Айтматова «На реке Байдамтал», можно прочитать в статьях:

2281. СТИШОВА Е. Эхо любви / Е. Стишова // Телевидение и радиовещание. – 1975. – № 2. – С. 25.

2282. КЕШЕКОВ А. Прикосновение к достоверности / А. Кешоков // Лит. Россия. – 1974. – 27 сент. – С. 17.

2283. БОЛТЯНСКАЯ О. Шумит река Байдамтал / О. Болтянская // Сов. культура. – 1974. – 30 авг.

На экранах телевизоров прошел телевизионный художественный фильм «Солдатенок» по одноименному рассказу Ч.Айтматова. Ему посвящены статьи:

2284. ТУРГУМБЕКОВ Э. «Солдатенок» / Э. Тургумбеков // Сов. Киргизия. – 1974. – 29 янв.

2285. ИБРАИМОВ Т. Мир добрый и трагичный / Т. Ибраимов // Комсомолец Киргизии. – 1974. – 12 янв.

В 1977 г. режиссером Д.Садырбаевым по рассказу Ч.Айтматова «Свидание с сыном» был снят полнометражный цветной художественный телефильм «Арман». Литературу о нем читатели найдут в разделе «Произведения Ч.Айтматова в кино» на киргизском языке.

2286. АБДУКАДЫРОВ М. Оживут на экране / М. Абдукадыров // Сов. Киргизия. – 1984. – 9 окт.

Автор рассказывает о съемках художественного фильма «Сказание о любви» по роману Айтматова «И дольше века длится день…».

С успехом в кинотеатрах страны прошел художественный фильм по роману «И дольше века длится день». Об экранизации этого произведения можно прочитать в публикациях:

2287. АКЖОЛТОЙ уулу Т. Судьбы второй сеанс / Акжолтой уулу Т. // Слово Кыргызстана. –1995. – 12 июля.

2288. КОЗМЕНСКИЙ В. И дольше века… / В. Козменский // Веч. Бишкек. – 1995. – 7 авг. – С. 10.

2289. СЕКИМОВ А. «Манкурт» / А. Секимов // Экран. – 1991. – № 6. – С. 2-3.

Художественному фильму «Пегий пес, бегущий краем моря» по одноименной повести Ч.Айтматова посвящена статья:

2290. СТОП-КАДР времени // Арена. – 1991. – 14 авг. – С. 8-9.

В кинематографе предпринимались попытки экранизации романа Ч.Айтматова «Тавро Кассандры»:

2291. МОМУНОВ Н. «Тавро» уходит в небо: [О подгот. к съемкам худож. фильма по мотивам романа «Тавро Кассандры»] / Н. Момунов // Слово Кыргызстана. – 1997. – 30 сент. – С. 3.

2292. РЕПИН Л. Владимир Стеклов и Ольга Кабо займутся любовью в невесомости / Л. Репин // Комс. правда. – 1997. – 22 июля.– С. 6.

Лауреат Государственной премии СССР и премии Ленинского комсомола Киргизии, народный артист Киргизской ССР Болот Шамшиев - один из ведуших мастеров киргизского кино. Все фильмы Б.Шамшиева были удостоены международных и всесоюзных наград. Шамшиев, как и многие режиссеры, сценаристы и актеры, испытывает огромное влияние художественного мира и выдающейся личности Чингиза Айтматова. Кинорежиссер прочно связал свое творчество с произведениями писателя.

В 1963 г., будучи студентом ВГИКа, он снялся в ролиКемеля в экранизации рассказа «Верблюжий глаз» (фильм «Зной»). Впоследствии Б.Шамшиевым сняты фильмы «Эхо любви» (по рассказу Айтматова «На реке Байдамтал»), «Белый пароход», «Ранние журавли».

2293. СЕКИМОВ А. Болот Шамшиев: Творч. портрет / А. Секимов. – Ф.: Кыргызстан, 1980. – 72 с. – Из содерж.: [О фильмах по произведениям Ч.Айтматова]. – С. 46-66.

В главе книги рассказывается о работе режиссера над экранизацией произведений Ч.Айтматова, о влиянии Ч.Айтматова на творчество Б.Шамшиева. Автор находит духовное родство этих двух самобытных художников, которое проявляется через связь литературы и кино.

При создании фильмов по произведениям Ч.Айтматова режиссеры часто обращались к талантливому оператору Кадыржану Кыдыралиеву. Этим мастером киргизского кино сняты ленты «Трудная переправа», «Джамиля», «Я – Тянь-Шань». О работе К.Кыдыралиева над этим фильмами читайте в книге:

2294. САРЫБАЕВ Э.А. Кадыржан Кыдыралиев: Постигая мир красоты и тревог / Э.А. Сарыбаев. – Ф.: Кыргызстан, 1986. – 68 с.

Народный артист СССР, лауреат премии имени Ленинского комсомола Суйменкул Чокморов участвовал в четырех фильмах, созданных по произведениям Чингиза Айтматова: «Джамиля» и «Я – Тянь-Шань» («Мосфильм»), «Красное яблоко» («Киргизфильм»), «Ранние журавли» (совместное производство «Ленфильм», «Киргизфильм»). О работе актера в этих фильмах, о том, что связывает С.Чокморова с известным писателем, рассказывается в книгах:

2295. ЛЫНДИНА Э.М. Суйменкул Чокморов / Э.М. Лындина. – М.: Искусство, 1985. – 167 с. – Из содерж.: [О фильмах по произведениям Ч.Айтматова]. – С. 63-74, 141-155.

2296. ФУРТИЧЕВ В.И. Суйменкул Чокморов: Двенадцать этюдов жизни и творчества / В.И. Фуртичев. – Ф.: Кыргызстан, 1981. – 84 с. – Из содерж.: Этюд восьмой. Рядом с Чингизом Айтматовым, в мире Чингиза Айтматова… – С. 43-47.

Автор пишет: «Айтматову я обязан многим… Мне повезло, я снимался в экранизациях его произведений. Работа над каждой такой ролью давала мне возможность все больше узнавать богатый мир Чингиза Айтматова и открывать для себя заново тот прекрасный мир, в котором я живу».

Притягивает кинематографистов и личность самого писателя и человека Чингиза Айтматова. О нем снято несколько документальных фильмов:

2297. ГУЛЯ Е.Т. Жизнь и творчество Ч.Айтматова в кинофотодокументах ЦГА КФФД КР / Е.Т. Гуля // Информ. бюл. // Центр. гос. архив кинофотофонодокум. Кырг. Респ. – 1999. – С. 14-20.

2298. МАЛИКОВА Б. «Код Айтматова»: [О док. фильме моск. кинокомпании «Эсна арт групп»] / Б. Маликова // Вечерний Бишкек. – 2010. – 20 июля. – С. 11.

2299. РУДЭН И. «Верую» Чингиза Айтматова / И. Рудэн // Сов. культура. – 1968. – 21 мая.

О документальном телефильме «Чингиз Айтматов», созданном на Центральном телевидении сценаристом Г.Орловым и режиссером И.Герштейном.

2300. БОРОВ А. Киноочерк о писателе / А. Боров // Сов. Киргизия. – 1980. – 14 дек.

2301. КОРКИН В. Звучащая мысль: Заметки о фильме «Чингиз Айтматов» / В. Коркин // Сов. культура. – 1979. – 26 июня. – С. 5.

О документальном фильме «Чингиз Айтматов» по сценарию В.Левченко, режиссеров В.Виленского и К.Орозалиева.

2302. СУДЬБА писателя – языком кино // Веч. Фрунзе. – 1978. – 12 дек.

О фильме шведского телевидения «Портрет писателя» и киноочерке Чингиз Айтматов студии «Киргизфильм».

2303. СНИМАЮТ польские кинематографисты // Веч. Фрунзе. – 1987. – 16 июля.

В селе Шекер Варшавская студия документальных фильмов снимает фильм о Чингизе Айтматове «Пик Чингиза».

Произведения Ч. Айтматова в театре

«Театр Айтматова». Это понятие вошло в театральный обиход так же, как «театр Друцэ», «театр Вампилова», «театр Думбадзе». Более 500 спектаклей, только драматических, составляет сегодня репертуар «театра Айтматова». Трудно назвать город в нашей стране, где в разные годы не шли инсценировки произведений Айтматова. Писатель, написавший в соавторстве с К.Мухамеджановым только одну пьесу («Восхождение на Фудзияму»), Чингиз Айтматов сегодня стал одним из самых репертуарных авторов нашей страны. Прозаик, он оказывает серьезное влияние на развитие нашего сценического искусства. Инсценировки его повестей неизменно оказываются в фокусе внимания режиссуры. Проза Ч.Айтматова является гибкой к жанровым решениям режиссуры, в ней заложена возможность разного понимания театральности. Прозаические произведения писателя играют не только в драме, но уже поют и даже танцует на сцене. Пьесы по книгам Ч.Айтматова ставили в театрах для детей и юношества, даже в кукольных театрах.

О «театре Айтматова» можно прочитать в предлагаемой ниже литературе:

2304. ИМАНКУЛОВ Дж. Айтматов и театр: Монография /Дж. Иманкулов; Предисл. Ч.Базарбаева. – Б.: Учкун, 2003. – 416 с.

2305.СУМАРОКОВА О.Л. Театр одного писателя / О.Л. Сумарокова // Чингиз Айтматов: Человек – Вселенная: Докум.-биогр. монография. – Б., 2018. – С. 162-168.

2305а. ВИДЕНИЕ Айтматова через призму театра // Слово Кыргызстана. – 2018. – 14 нояб. – С. 1.

2306. ИМАНКУЛОВ Дж. Все знают Ч.Айтматова, все говорят о нем. Но кто рискнет сказать, что такое театр Айтматова? /Дж. Иманкулов // Слово Кыргызстана. – 1996. – 22,23 окт. – С. 6.

2307. ИМАНКУЛОВ Дж. Образы Айтматова [в театре] /Дж. Иманкулов // Свобод. горы. – 1994. – 25 марта. – С. 8.

2308. КУЛМАНБЕТОВ Ж. Минусы Айтматовомании / Ж. Кулманбетов // Асаба. – 1996. – 21-27 июня. – С. 1,5.

2309. УРМАТОВА К. Киргизская сценография по произведениям Чингиза Айтматова / К. Урматова // Ч.Айтматова жана азыркы рухий маданият = Ч.Айтматов и современная духовная культура: Сб. ст. – Б., 1993. – С. 130-137.

2310. ТОЙБАЕВА Ж. Айтматов и время: Заметки с фестиваля [«Айтматов и театр», состоявшегося в окт. 1988 г. в г. Фрунзе] / Ж. Тойбаева // Некоторые аспекты изучения киргизского искусства: Сб. ст. – Б., 1993. – С. 127-140.

2311. ИМАНКУЛОВ Дж. Искусство театра: Произведения Ч.Айтматова на сценах театров республик Средней Азии и Казахстана /Дж. Иманкулов. – Ф.: Кыргызстан, 1985. – 129 с.

2312. БЕКОЕВА Р. Автографы на камне / Р. Бекоева // Театр. жизнь. – 1984. – № 3. – С. 12.

2313. ОТ ТОКИО до Хартфорда: Сценич. жизнь героев Ч.Айтматова // Сов. Киргизия. – 1980. – 27 апр.

2314. АБДЫГУЛОВ Т. Герои книг – на сцене / Т. Абдыгулов // Сов. Киргизия. – 1978. – 13 дек.

2315. КОРКИН В. Право на исповедь: Опыт прочтения Ч.Айтматова с точки зрения драматург. сущности его прозы / В. Коркин // Театр. – 1976. – № 12. – С. 52-60.

2316. МЕССЕРЕР А. Испытание сценой / А. Мессерер // Дружба народов. – 1976. – № 4. – С. 223-230.

2317. СЕЧИН В. На переломе / В. Сечин // Театр. – 1965. – № 2. – С. 3-8.

Взаимосвязь и взаимопроникновение айтматовской прозы и театра начались с постановки по повести «Лицом к лицу». Театральная жизнь повести началась в 1961 г. на сцене Киргизского театра драмы. Участники этого спектакля первыми поставили сложную задачу передать со сцены ощущение той необыкновенной страстности, неподдельной гражданской активности, которые они испытали при прочтении повести. Спектакль «Лицом к лицу» заслужил самые высокие отзывы критики и был восторженно принят публикой:

2318. ДУНИНА С. Лицом к лицу / С. Дунина // Театр. – 1962. – № 2. – С. 90-92.

2319. ИМАНКУЛОВ Дж. Искусство театра: Произведения Ч.Айтматова на сценах театров республик Средней Азии и Казахстана /Дж. Иманкулов. – Ф.: Кыргызстан, 1985. – 128 с. – Из содерж.: [О спектакле «Лицом к лицу»]. – С. 36-42.

О том, как многогранно и разносторонне творчество Ч.Айтматова, как глубоко его постижение мира, свидетельствует повесть «Первый учитель», не раз инсценированная в театрах страны. Различные постановки повести, их достоинства и просчеты, успехи и неудачи анализируются в статьях:

2320. ИМАНКУЛОВ Дж. Искусство театра: Произведения Ч.Айтматова на сценах театров республик Средней Азии и Казахстана /Дж. Иманкулов. – Ф.: Кыргызстан, 1985. – 128 с. – Из содерж.: [О постановке повести «Первый учитель» в Киргизском академическом театре драмы и в Ошском узбекском музыкально-драматическом театре им. С.М.Кирова]. – С. 23-25, 88-90.

2321. ШАКОВИЧ Б. Когда смелость города берет: [«Первый учитель» в Алма-Атинском театре для детей и юношества] / Б. Шакович // Сов. культура. – 1965. – 11 марта.

2322. КИРИЛЛОВА О. Писем будет еще много: [О радиоспектаклях по повести «Первый учитель»] / О. Кириллова // Театр. жизнь. – 1963. – № 8. – С. 11.

Важными вехами, этапами в творческом развитии коллективов стали постановки на сценах многих театров спектакля по повести «Тополек мой в красной косынке»:

2323. ХАЙЧЕНКО Г. «Тополек мой в красной косынке» Ч.Айтматова / Г. Хайченко [в театре Школы-студии МХАТ им. В.И.Немировича-Данченко] // Театр. – 1973. – № 11. – С. 131-132.

2324. БУДЖАНОВ С. Дорога, идущая вверх: [«Тополек мой в красной косынке» на сцене Бурятского театра драмы им. Х.Намсараева] / С. Буджанов // Театр. жизнь. – 1973. – № 11. – С. 14.

2325. ИНЯКИН А. Новая встреча с Асель [в Саратовском театре юного зрителя им. Ленинского комсомола] / А. Инякин // Театр. жизнь. – 1973. – № 3. – С. 3.

2326. ДЗЮБИНСКАЯ О. В субботу и воскресенье: [«Тополек мой в красной косынке» на сцене татарского акад. театра] / О. Дзюбинская // Театр. – 1969. – № 11. – С. 19-22.

2327. КРУГЛИКОВА З. Повесть-инсценировка-спектакль: [«Тополек мой в красной косынке» в рус.драм. театре им. Крупской во Фрунзе] / З. Кругликова // Комсомолец Киргизии. – 1966. – 2 февр.

2328. УГРЮМОВА Г. Ожидаемое чудо:[«Асель, мечта моя» в Московском лит. театре] / Г. Угрюмова // Театр. жизнь. – 1966. – № 16. – С. 16-17.

2329. ПОДОРОЖАНСКИЙ И. Улыбка Байтемира: [«Тополек…» в Куйбышевском театре драмы им. Горького] / И. Подорожанский // Театр. жизнь. – 1965. – № 2. – С. 10-11.

К 85-летнему юбилею Ч. Айтматова Чуйский областной драматический театр имени Ш. Термечикова поставил спектакль по его знаменитой повести «Джамиля». О сценическом воплощении образа Джамили рассказывается в статье:

2330. ШЕПЕЛЕНКО А. Мелодия любви – «Джамиля» /А. Шепеленко // Слово Кыргызстана. – 2013. – 17 дек. – С. 11.

Повесть Ч.Айтматова «Материнское поле» предоставляет огромный простор для творческого поиска режиссерам, художникам, актерам.

Одним из интереснейших театральных интерпретаторов произведений Ч. Айтматова является главный режиссер Казахского академического театра драмы им. М. Ауэзова А. Мамедов, поставивший в 1964 г. спектакль по повести «Материнское поле». Спектакль этот стал этапным не только для коллектива ауэзовцев, но и для всего театрального искусства Казахстана:

2331. НЕИССЯКАЕМЫЕ родники [О 1000-чной постановке «Материнского поля» в Алматы] // Слово Кыргызстана. – 1994. – 9 апр.

2332. КУНДАКБАЕВ Б. Путь театра / Б. Кундакбаев. – Алма-Ата: Жалын, 1976. – 263 с. – Из содерж.: [О спектакле «Материнское поле»]. – С. 175-176.

2333. «МАТЕРИНСКОЕ ПОЛЕ» [на сцене казах. театра драмы им. М.Ауэзова] // Театр. – 1972. – № 12. – С. 64.

2334. БОГАТЕНКОВА Л. Обогащение традиций / Л. Богатенко // Театр. – 1971. – № 2. – С. 41-44.

2335. ЛЕВИН М. Душа народа / М. Левин // Театр. – 1969. – № 10. – С. 39-45.

2336. САБЛИНА М. Бессмертие прекрасного / М. Саблина // Театр. жизнь. – 1965. – № 2. – С. 23-24.

Спектакль «Материнское поле» был поставлен и на сцене Московского драматического театра им. К.С.Станиславского:

2337. ХАЙЧЕНКО Г.А. Страницы истории советского театра / Г.А. Хайченко. – М.: Искусство, 1965. – 207 с. – Из содерж.: [О спектакле «Материнское поле» на сцене Московского драм. театра им. К.С.Станиславского]. – С. 194-196.

2338. ДЗЮБИНСКАЯ О. Двое в степи / О. Дзюбинская // Театр. – 1964. – № 7. – С. 10-12.

2339. ЛЬВОВ-АНОХИН Б. Подвиг матери / Б. Львов-Анохин // Известия. – 1964. – 28 окт.

Большой удачей Куйбышевского драматического театра стал спектакль «Материнское поле»:

2340. ЖДАНОВА В. «Материнское поле» / В. Жданова // Актеры. Роли. Спектакли. – Куйбышев: Куйбышев. кн. изд-во, 1973. – С. 164-170.

2341. ГРОМОВ Н. Верен себе /Н. Громов // Театр. жизнь. – 1969. – №18. – С. 9-11.

Повесть «Материнское поле» обрела жизнь на сцене и других театров страны:

2342. ГАТАУЛЛИН Б. В семье единой: [«Материнское поле» на сцене Альметиевского татарского драм. театра] / Б. Гатауллин // Театр. жизнь. – 1973. – № 17. – С. 13.

2343. КАЖБАЙКИН Э. Мужество человечности: [«Материнское поле» в Новосибирском театре юного зрителя] / Э. Кажбайкин // Сов. культура. – 1973. – 18 мая.

2344. «МАТЕРИНСКОЕ ПОЛЕ» [на сцене Каунасского театра] // Театр. – 1972. – № 12. – С. 35.

2345. КАМИЛОВ Ю. Диалектика внутреннего равновесия: [«Материнское поле» на сцене Узбекского, Ташкентского, Каракалпакского театров] / Ю. Камилов // Театр. – 1976. – № 2. – С. 68-76.

2346. ЗУЛУМОВ Г. [«Материнское поле» на сцене Кумыкского театра] / Г. Зулумов // Сов. Киргизия. – 1976. – 19 мая.

2347. ОЧИРОВА Т. Память сердца: [«Материнское поле» на сцене рус. драм. театра Бурятской АССР] / Т. Очирова // Театр. жизнь. – 1978. – № 5. – С. 12.

2348. ДОРОХИН Ю. Поэзия подвига народного: [«Материнское поле» в театре драмы г. Ульяновска] / Ю. Дорохин // Театр. жизнь. – 1981. – № 5. – С. 10.

2349. [О ПРЕМЬЕРЕ спектакля «Материнское поле» в Кемеровском обл. драм. театре им. А.В.Луначарского] // Театр. жизнь. – 1965. – № 5. – С. 29.

2350. БРУДНЫЙ Д. Слово о жизни: [«Материнское поле» в Киргизском драм. театре] / Д. Брудный // Сов. Киргизия. – 1964. – 17 мая.

2351. ВАНЯШОВА М. «И вечности заполнен миг»: [О постановке «Материнского поля» в г. Ярославле] / М. Ваняшова // Театр. – 1981. – № 6. – С. 45-49.

Пьеса «Восхождение на Фудзияму» обошла сцены большинства театров мира и во многих советских и зарубежных театрах стала подлинным ярким событием. География ее постановок просто удивительна: Турция, Норвегия, Болгария, Швейцария, Япония, Венгрия, США. Режиссеры, поставившие пьесу во множестве театров, подчеркнули в ней самые разные акценты. Например, в Таджикском академическом театре драмы сделали упор на бытовые детали, а в Московском театре «Современник» высветили философские моменты. О различных постановках пьесы рассказывается в статьях:

2352. «ВОСХОЖДЕНИЕ на Фудзияму» Ч.Айтматова и К.Мухамеджанова в театре «Современник» // Театр. – 1973. – № 6. – С. 88.

2353. ПАНКИН Б. Трудное восхождение / Б. Панкин // Комсомольская правда. – 1973. – 23 янв.

2354. АНАСТАСЬЕВ А. Высота нравственности: Заметки о новом спектакле театра «Современник» «Восхождение на Фудзияму» / А. Анастасьев // Лит. газ. – 1973. – 28 февр. – С. 8.

2355. ЛИПОВОЙ Б. Сотый – в Москве и премьера – в Лондоне / Б. Липовой // Сов. Киргизия. – 1977. – 9 сент.

2356. ШЕПЕЛЕНКО А. Экзамен на человечность: [О спектакле «Восхождение на Фудзияму» на сцене Казахского академического театра драмы] / А. Шепеленко // Сов. Киргизия. – 1984. – 23 мая.

2357. СТРОИЛОВ Л. «Фудзияма» на индийской сцене / Л. Строилов // Сов. Киргизия. – 1986. – 18 февр.

Истинно по-айтматовски звучит спектакль по повести «Ранние журавли» в Нарынском областном музыкально-драматическом театре. Спектакль блещет остротой режиссерской мысли, отточенным мастерством актеров. Режиссеру А.Сарлыкбекову удалось удачно перевести литературную метафору Ч.Айтматова на язык театра. О спектакле прочтите в книге:

2358. ИМАНКУЛОВ Дж. Искусство театра: Произведения Ч.Айтматова на сценах театров республик Средней Азии и Казахстана / Дж. Иманкулов. – Ф.: Кыргызстан, 1985. – 128 с. – Из содерж.: [О спектакле «Ранние журавли»]. С. 87-88.

2359. ТОЙБАЕВА Дж. Зерна победы / Дж. Тойбаева // Сов. Киргизия. – 1964. – 30 июня.

В статье, названной ниже, речь идет о постановке «Ранних журавлей» на сцене Московского областного театра юного зрителя:

2360. ЧУТКО И. Родом из детства / И. Чутко // Театр. жизнь. – 1980. – № 9. – С. 23.

На сценах многих театров страны прошел спектакль по повести Ч.Айтматова «Пегий пес, бегущий краем моря…». Необыкновенно ярким и запоминающимся, удачным получился спектакль Ошского киргизского драматического театра в постановке и инсценировке режиссера И.Рыскулова, художника Ю.Нурматова. В 1982 г. он стал

лауреатом Всесоюзного конкурса молодежных спектаклей в г. Тбилиси. Прочитать об этой постановке можно в книге:

2361. ИМАНКУЛОВ Дж. Искусство театра: Произведения Ч.Айтматова на сценах театров республик Средней Азии и Казахстана / Дж. Иманкулов. – Ф.: Кыргызстан, 1985. – 128 с. – Из содерж.: [О спектакле «Пегий пес, бегущий краем моря…»]. – С. 70-74.

Много откликов в прессе получил спектакль по этой же повести в Якутском драматическом театре им. П.Ойунского и в Эстонском театре «Угала».

2362. АЙТМАТОВ Ч. Это был прекрасный вечер / Ч. Айтматов // Сов. культура. – 1985. – 14 сент. – С. 4.

2363. МУХИН В. Чутко И. По повести Айтматова / В. Мухин, И. Чутко // Театр. жизнь. – 1983. – № 4. – С. 6-7.

2364. ЖЕГИН Н. Четверо в родовом каяке / Н. Жегин // Сов. культура. – 1986. – 12 авг.

2365. СМИРНОВ-НЕСВИЦКИЙ Ю. «Дай мне напиться воды…» / Ю. Смирнов-Несвецкий // Театр. – 1984. – № 9. – С. 135-139.

После выхода повести «Белый пароход» многие театры страны поставили на своей сцене спектакли по этому произведению. Многие из них отличаются неожиданными находками, интересными решениями и оригинальным подходом.

2366. ИМАНКУЛОВ Дж. Искусство театра: Произведения Ч.Айтматова на сценах театров республик Средней Азии и Казахстана / Дж. Иманкулов. – Ф.: Кыргызстан, 1985. – 128 с. – Из содерж.: [О спектакле «Белый пароход» в Ошском областном драматичес-ком театре, в Республиканском уйгурском театре, в театрах Казахстана]. – С. 65-70, 114-116.

2367. МАРАЛБАЕВ Г. «Белый пароход» в Уйгурском театре / Г. Маралбаев // Сов. Киргизия. – 1978. – 10 дек.

2368. СМИРНОВА Н. По курсу «Белого парохода»: [О спектакле Башкирского театра кукол] / Н. Смирнова // Театр. жизнь. – 1983. – №23. – С. 11-12.

2369. ЗАРАНКИН Ю. «Белый пароход» – в театре кукол / Ю. Заранкин // Сов. Киргизия. – 1980. – 25 марта.

Восторженно встретили зрители спектакль по повести Ч.Айтматова «Прощай, Гульсары!». О постановках спектакля в разных театрах читайте:

2370. ИМАНКУЛОВ Дж. Искусство театра: Произведения Ч.Айтматова на сценах театров республик Средней Азии и Казахстана / Дж. Иманкулов. – Ф.: Кыргызстан, 1985. – 128 с. – Из содерж. [«Прощай, Гульсары!» на сцене Киргизского академического драматического театра, Алма-Атинского театра драмы]. – С. 74-79.

2371. ДОВГАЛЕНКО Ю. Моноспектакль по Айтматову: [О прочтении повести «Прощай, Гульсары! народным артистом Укр. ССР А.Паламаренко в Киевской государственной филармонии»] / Ю. Довгаленко // Сов. Киргизия. – 1986. – 11 дек.

Многие театральные события последних лет связаны с романом Ч.Айтматова «И дольше века длится день». Прочитать о постановках этого спектакля в разных вариантах можно в статьях:

2372. КОРНИЕНКО Н. Театр сегодня – театр завтра: Социоэстет. заметки о драме, сцене и зрителе 70-80-х годов / Н. Корниенко. – Киев: Мистецво, 1986. – 221 с. – Из содерж.: Диалектика исканий. Итоговые обретения. – С. 123-128.

2373. ЛЕБЕДИНА Л. Миграция в «страну чудес»: [О постановке спектакля по повести «И дольше века длится день в алматин. драм. театре»] / Л. Лебедина // Театр. жизнь. – 1992. – №15. – С. 32-33.

2374. ТУРДУБАЕВА Т. На языке искусства: [О спектакле по роману «И дольше века длится день»] / Т. Турдубаева // Веч. Бишкек. – 1999. – 4 мая. – С. 9.

2375. ИМАНКУЛОВ Дж. Большая литература в мире искусств: Произведения Ч.Айтматова на сценах театров / Дж. Иманкулов // Комсомолец Киргизии. –1987. – 1 апр. – С. 5.

2376. ЗЫРЯНОВ В. Восхождение к вечности / В. Зырянов // Театр. – 1983. – №3. – С. 53-64.

Большой интерес для читателей представляет статья:

2377. САНАЛИЕВ А. Айтматов на болгарской сцене /А. Саналиев // Сов. Киргизия. – 1986. – 25 марта.

Автор статьи знакомит читателей с премьерой «И дольше века длится день…» в Болгарии.

В 1981 г. молодой режиссер Вячеслав Спесивцев (тогдашний главный режиссер) Московского молодежного театра студии на Красной Пресне впервые решился воплотить на сцене роман Ч.Айтматова «И дольше века длится день…». Сделанная им сценическая композиция имела целью в три часа театрального представления сохранить все линии и эпизоды романа, используя целый ряд сложных декораций. Об этой постановке читайте в статье:

2378. СИЛИНА И. Один из многих на земле / И. Силина // Театр. – 1983. – №1. – С. 62-68.

В спектакле Лининградского государственного Молодежного театра «И дольше века длится день» уделено серьезное внимание легенде о Манкурте. Здесь практически отсутствуют декорации, внимание режиссера и актеров сосредоточено на конфликтах романа:

2379. КРАЮХИН С. На людях держится земля / С. Краюхин // Театр. жизнь. – 1982. – №24. – С. 22-23.

Оригинально поставил спектакль по роману «И дольше века длится день…» на сцене Литовского молодежного театра (1984) режиссер-постановщик Э.Некрошюс. Автор исценировки – Г.Кановичус, художник – А.Яцковскис, композитор – Ф.Лавентас. Не стремясь к доскональному пересказу событий, режиссер предъявляет жесткие требования к сохранению эмоциональной атмосферы произведения. Об особенностях этого спектакля написано в статьях:

2380. КАЗЬМИНА Н. Путь на Анна-Бейит / Н. Казьмина // Театр. – 1985. – №6. – С. 137-144: фото.

2381. АГИШЕВА Н. Власть памяти / Н. Агишева // Правда. – 1984. – 6 февр.

2382. ЧУТКО И. Долгий день Едигея / И. Чутко // Сов. культура. – 1984. – 28 февр. – С. 4.

Спектакль по этому роману поставлен также на сцене Латвийского художественного академического театра им. Я.Райниса по исценировке А.Линыня главным режиссером театра А.Линыньшем (1984 г.). Постановщик умело применил особенности языка театра. В спектакле ярко очерчена космическая линия:

2383. БИРГЕР А. Два чувства дивно близки нам / А. Биргер // Театр. жизнь. – 1985. – №4. – С. 20-21.

Поражает свое силой спектакль по роману «И дольше века длится день…» в театре им. Евг. Вахтангова. Прочитать о нем можно в статьях:

2384. ВИНЧИ Л. По роману Чингиза Айтматова / Л. Винчи // Известия. – 1983. – 26 сент.

2385. ЩЕРБАКОВ К. И плыла земля…: Спектакль «И дольше века длится день» на сцене театра им. Евг. Бахтангова / К. Щербаков // Сов. культура. – 1984. – 12 июля. – С. 5.

2386. ПЕТРОВ В. День дольше века / В. Петров // Сов. Россия. – 1984. – 24 июня.

2387. ВИШНЕВСКАЯ И. Дон Кихот с Буранного полустанка / И. Вишневская // Театр. жизнь. – 1984. – №14. – С. 2-3: фото.

2388. ВИШНЕВСКАЯ И. Годы и роли / И. Вишневская // Лит. газ. – 1984. – 30 мая. – С. 8: фот.

2389. ЮДИНА С. Ищущий постоянно / С. Юдина // Москва. – 1985. – №6. – С. 181-188.

2390. ШОСТАК И. Гульсары, Едигей и другие: проза Ч.Айтматова на театральной сцене / И. Шостак // Лит. обозрение. – 1985. – №7. – С. 89-92.

В роли Едигея занят Михаил Ульянов. Его герой мощный, масштабный, становится главной движущей силой постановки. Мало кому из актеров удалось в подобной степени, как М.Ульянову, сочетать глубину чувств и мыслей с демократичностью их выражения:

2391. КАПРАЛОВ Г. Едигей и арбатские старушки / Г. Капралов // Театр. – 1986. – №9. – С. 65-74: фото.

О своей работе над ролью Едигея М.Ульянов рассказывает в статьях:

2392. УЛЬЯНОВ М. Едигей: Гл. из книги / М. Ульянов // В мире книг. – 1987. – №3. – С. 75-78.

2393. УЛЬЯНОВ М. Победи, пока не закрылся занавес / М. Ульянов // Сов. культура. – 1985. – 31 янв. – С. 5: фото.

2394. УЛЬЯНОВ М. Театр – то, чего нельзя больше увидеть нигде / М. Ульянов // Известия. – 1984. – 17 дек.

В рекомендуемой ниже статье читатели найдут материал о постановке спектакля «И дольше века длится день…» в Московском ансамбле пластической драмы под руководством Г.Мацкявичуса:

2395. СМЕЛКОВ Ю. Когда говорят без слов / Ю. Смелков // Лит. газ. – 1986. – 30 июля. – С. 3.

О достижениях театрального коллектива в постановке спектакля «И дольше века длится день…» в театре «Угала» г. Вильянди, о режиссерских находках и упущениях можно прочитать в статье:

2396. ЛЕВИКОВА Е. Срок прощальный – срок начальный / Е. Левикова // Театр. – 1987. – №12. – С. 781: фото.

Еще одно произведение Айтматова – его новый роман «Плаха» – получило сценическую жизнь. Спектакль был поставлен в Московском экспериментальном театре-студии под руководством В.Спесивцева:

2397. ПОПОВА Н. «Ты не поник главой послушной…» / Н. Попова // Сов. культура. – 1987. – 11 июня. – С. 5.

В.Спесивцев ищет постоянно новый для себя путь в режиссуре, отмечает автор статьи. На его спектаклях зрителей ошеломляет каскад режиссерских находок и изобретений. Есть они и в новом айтматовском спектакле. Прочитать о режиссерском решении «Плахи» можно в вышеназванной статье.

Творчество выдающегося художника слова Ч.Айтматова оказалось и в поле зрения хореографов. Емкая мысль писателя, напряженная, эмоциональная и нравственная жизнь героев, глубоко философское содержание, поэтическая взволнованность произведений способствует их хореографическому претворению.

2398. КУЗНЕЦОВА И.А. Балетная интерпретация поэтики Ч.Айтматова / И.А. Кузнецова // Из прошлого и настоящего современной отечественной музыки. – М., 1991. – С. 95-113.

По мотивам поэтичной, возвышенной повести «Тополек мой в красной косынке» создан балет «Асель». Музыку к балету написал композитор В.Власов. Повесть в балете сохранила свою цельность и убедительность. Горячо, правдиво рассказал о нашем современнике талантливый балетный коллектив Большого театра:

2399. ВЛАСОВ В. Навстречу пятидесятилетию / В. Власов // Театр. жизнь. – 1965. – №13. – С. 3.

2400. ДАНИЧЕВА А. «Тополек мой в красной косынке» / А. Даничева // Сов. культура. –1968. – 11 мая. – С. 3.

2401. ТИХОМИРОВА И. «Асель – новый балет» / И. Тихомирова // Известия. – 1967. – 15 февр. – С. 4.

2402. ДЬЯКОНОВ А. Будь счастлива, Асель: Премьера в Большом театре / А. Дьяконов // Труд. – 1967. – 8 февр. – С. 4.

Балет «Асель» в постановке коллектива Киргизского Академического театра оперы и балета – самобытный хореографический спектакль. В нем тонко уловлен национальный колорит. С удивительной чуткостью передана художником А.Арефьевым неповторимая красота природы Киргизии:

2403. ЭЛЬЯШ Н. На родине Асели / Н. Эльяш // Муз. жизнь. – 1968. – №16. – С. 2-3.

2404. МИХАЛКОВСКАЯ Н. Когда театр в республике любят / Н. Михалковская // Сов. музыка. – 1970. – №12. – С. 84.

2405. УРАЗГИЛЬДЕЕВ Р. Айсулу Токомбаева: Творч. портрет / Р. Уразгильдеев. – Ф.: Кыргызстан, 1984. – 96 с. – Из содерж.: В мире героев Чингиза Айтматова. – С. 69-77.

Крупным достижением балетного искусства стал балет-оратория «Материнское поле» К.Молдобасанова по одноименной повести Ч.Айтматова. За этот спектакль композитор К.Молдобасанов, балетмейстер У.Сарбагишев, исполнители партии Толгонай Р.Чокоева и А.Токомбаева в 1976 г. были удостоены Государственной премии СССР. О постановке Киргизским государственным академическим театром оперы и балета спектакля «Материнское поле» говорится в книгах и статье:

2406. БАЯЛИНОВА Ч. Симфоническая драматургия балета-оратории К.Молдобасанова к повести Ч.Айтматова «Материнское поле» / Ч. Баялинова // Ч.Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – С. 61-72.

2407. СМИРНОВА О. Добрые руки матери / О. Смирнова // Комс. правда. – 1984. – 25 сент.

2408. КРЫЛОВА Л.Л. Калый Молдобасанов: Очерк жизни и творчества / Л.Л. Крылова. – Ф.: Кыргызстан, 1982. – 176 с.: ил. – Из содерж.: «Материнское поле». – С. 57-98.

2409. УРАЗГИЛЬДЕЕВ Р. Айсулу Токомбаева: Творч. портрет / Р. Уразгильдеев. – Ф.: Кыргызстан, 1884. – 96 с. – Из содерж.: В мире героев Чингиза Айтматова. – С. 79-86.

Балет-оратория «Материнское поле» поставлен и на сцене других театров страны:

2410. УРАЛЬСКАЯ В., Федоренко Е. Полюса возможностей: [Балет-оратория «Материнское поле» на сцене Большого театра] / В. Уральская, Е. Федоренко // Сов. Киргизия. – 1984. – 26 сент.: фото.

2411. ЭЛЬЯШ Н. Всем родная Толгонай: [Балет-оратория «Материнское поле» в Днепропетровском театре оперы и балета] / Э. Эльяш // Сов. культура. – 1978. – 7 апр.

2412. ТЮРИН Ю. Увлеченность – основа будущих свершений: [Балет-оратория «Материнское поле» на сцене Саратовского театра оперы и балета] / Ю. Тюрин // Сов. музыка. – 1978. – №2.– С. 71-75.

На язык балета переведены и повести Ч.Айтматова «Белый пароход», «И дольше века длится день». О балетах «Материнское поле», «Белый пароход», идущих на сцене Бурятского театра оперы и балета читайте в главе книги:

2413. СОКОЛОВ-КАМИНСКИЙ А.А. Советский балет сегодня / А.А. Соколов-Каминский. – М.: Знание, 1984. – Гл. 2. – Балеты на современную тему. – С. 41-45.

В этой же главе рассказывается о сценической жизни и балете романа Ч.Айтматова «И дольше века длится день…». Балетный спектакль «Легенда о птице Доненбай» был поставлен в Ленинградском Малом театре оперы и балета Л.Лебедевым на музыку Ю.Симакина. За сюжетную основу авторами взят один из эпизодов романа – легенда о манкуртах. А.Соколов-Каминский отмечает удачную работу постановщиков и балетного коллектива.

2414. САВИЦКАЯ Л. У него было две сказки / Л. Савицкая // Сов. балет. – 1983. – №4. – С. 39-41: фото.

«Белый пароход»… Неповторимая поэтика, образный строй, философская и нравственная значимость этой повести вдохновили композитора А.Сойникова, балетмейстера Н.Волковой создать балет на сцене Бурятского театра оперы и балета. Спектакль получился ярким, самобытным, современным, в нем сохранена айтматовская неповторимость. Музыка А.Сойникова, – отмечает автор статьи, выразительна, эмоциональна. Интересно и выразительно решаются образы героев произведения артистами Бурятского балета.

Композитор Э.Джумабаев, либреттисты С.Абдужалилов, Т.Абдыгулов в содружестве с М.Асылбашевым и М.Ахунбаевым, хореограф М.Асылбашев, дирижер Т.Томотоев, художник Дж.Молдахматов, артисты Киргизского государственного театра оперы и балета также обратились к созданию балетного спектакля по повести «Белый пароход». Об этом спектакле можно прочитать в ниже названных материалах:

2415. УРАЗГИЛЬДЕЕВ Р. Айсулу Токомбаева: Творч. Портрет / Р. Уразгильдеев. – Ф.: Кыргызстан, 1984. – 96 с. – Из содерж.: [О балете «Белый пароход»]. – С. 77-79.

2416. СВИДЕТЕЛЬСТВА истории, творимой людьми // Сов. музыка. – 1981. – №10. – С. 33.

2417. КОРКИН В. У Айтматова урожайная весна: [Творчество Ч.Айтматова в искусстве за рубежом] / В. Коркин // Слово Кыргызстана. – 1996. – 16,17 апр. – С. 5.

2418. КОМАРОВ А. Зарубежные премьеры по произведениям Ч.Айтматова / А. Комарова // Сов. Киргизия. – 23 февр.

В статьях рассказывается о премьерах по произведениям Ч.Айтматова, состоявшихся за рубежом. Читатель почерпнет сведения о постановке пьесы «Восхождение на Фудзияму» в американском театре «Арена Стейдж», а также о телепостановке этой пьесы на телевизионном экране США.

Автор статьи приводит отзывы американского театрального обозревателя Д.Ширли на его рецензии на эти спектакли.

2419. ГЕЙСЛЕР Ф. Уникальная инсценировка в чтении, музыке и танцах. сценич. представление романа «Тавро Кассандры» в Дракенигскирхе / Ф. Гейслер // Наша газ. – 1997. – 24 окт. – С. 6.

2420. СТРОИЛОВ Л. «Восхождение на Фудзияму» на зарубежной сцене / Л. Строилов // Лит. Киргизстан. – 1987. – №9. – С. 131-138.

Публикация представляет собой краткий очерк сценической истории драмы Ч.Айтматова «Восхождение на Фудзияму» в США, Англии, Индии. Читатель узнает о высокой оценке и широком признании, которые снискала эта драма за рубежом.

Произведения Ч. Айтматова в музыке

Проблема музыкального постижения образной сферы произведений Ч.Айтматова является одной из наиболее актуальных в современном музыкознании. Все произ-

ведения Айтматова необычайно музыкальны и звучат с неподдельной убедительностью. Писатель блестяще сумел запечатлеть в слове очарование звуков, поэтому его произведения и рождают настроения, родственные музыкальным, мелодия его прозы – это воспроизведение средствами литературы того же впечатления, которое мы получаем, слушая музыку.

Своеобразие мировосприятия героев Ч.Айтматова, глубокий драматизм и поэтичность его произведений послужили источником вдохновения для композиторов разных поколений (достаточно назвать С.Раухвергера, В.Власова, К.Молдобасанова, Э.Джумабаева, С.Полуэктова и др.)

2421.СЫРДЫБАЕВА Р.М. Некоторые аспекты взаимовлияния национальной музыкальной традиции и творчества Ч. Айтматова / Р.М. Сырдыбаева // Изв. ВУЗов. – 2011. - №5. – С. 280-281.

2422. СКЛЮТОВСКАЯ Т.М. Творчество Ч.Айтматова и вопросы эволюции киргизского музыкального театра / Т.М. Склютовская // Некоторые аспекты изучения киргизского искусства: Сб. ст. – Б., 1993. – С. 119-127.

2423. ФЕТЕНЧУК Ю. Сюита С.Бактыгулова из музыки к драматическому варианту романа Ч.Айтматова «Плаха». Особенности оркестрового письма / Ю. Фетенчук // Ч.Айтматов жана азыркы рухий маданият = Ч.Айтматов и современная духовная культура. – Б., 1998. – С. 127-129.

Среди музыкальных сочинений последних лет серьезного внимания заслуживает работа композитора С.Бактыгулова – музыка к драматическому варианту романа Ч.Айтматова «Плаха». Автор отмечает, что сюита является своеобразным музыкальным средством осмысления романа. Составляя сложную эмоциональную канву в развитии драмы, выявляя внешнюю и внутреннюю сущность героев, музыка заставляет зрителя размышлять о происходящем, помогая постичь сложнейшие драматургические коллизии.

Части сюиты составлены из музыкального материала, раскрывающего основные моменты драматургии и образы романа. Первая часть – тема Авдия; вторая часть – образ Бостона; третья часть – тема любви Авдия и Инги; четвертая часть – сцена охоты.

Для охоты характерны импульсивность развития, сжатость мысли, своеобразие подхода к использованию оркестровых средств.

2424. САЛАМАТОВ Т. Роль произведений Ч.Айтматова в развитии киргизской музыкальной эстетики / Т. Саламатов // Ч.Айтматов жана азыркы рухий маданият = Ч.Айтматов и современная духовная культура. – Б., 1998. – С. 137-141.

Айтматовское поэтическое изображение жизни человека, способность видеть в обыденном художественное, находить в нем философский смысл, попытка вложить в душу своих героев эстетическое и этическое начало побуждают композиторов к поиску адекватных средств в музыке. Произведения, образы, созданные Ч.Айтматовым, послужили импульсом художественной выразительности и в жанрах песни, народно-

го айтыша, оперы, симфонии и симфонической поэмы, камерной музыки. Автор приводит такие примеры, как песни Данияра, Раймалы и Бегимай, симфоническая поэма «Рассказ Ильяса» М.Абдраева, «Драма-оратория по роману «И дольше века длится день…» М.Бегалиева и др.

2425. ЖЕЩИНСКИЙ А.Н. Опера «Джамиля» М.Раухвергера в свете адаптационного подхода в музыкознании и литературоведении (по мотивам одноименной повести Ч.Айтматова) / А.Н. Жещинский // Озмителевские чтения – 99: Материалы филолог. конф. / КРСУ. – Б., 1999. – С. 182-188.

Автор рассматривает достоинства и недостатки оперы Раухвергера «Джамиля». К достоинствам музыкальной драматургии он относит многоуровневый контраст в характеристике персонажей, творческое переосмысление музыкального фольклора, богатую лейтмотивную систему и др. В статье отмечается, что осовременивание либретто, режиссуры будет способствовать возрождению музыкального произведения.

Этому же автору принадлежит статья:

2426. ЖЕЩИНСКИЙ А. К вопросу о реставрации оперы М.Раухвергера «Джамиля» (по мотивам одноименной повести Ч.Айтматова) / А.Н. Жещинский // Чынгыз Айтматов жана руханий маданият = Чингиз Айтматов и духовная культура: Матер. науч. конф. – ч. II. – Б., 1999. – С. 68-75.

В статье рассмотрены музыкальные особенности оперы М.Раухвергера «Джамиля» по мотивам одноименной повести Ч.Айтматова, отмечены некоторые недостатки, предложены варианты реставрации постановки оперы на театральной сцене.

Опере «Джамиля» посвящена также статья:

2427. ДЮШАЛИЕВ К. Опера «Джамиля» М.Раухвергера и ее сценическое воплощение / К. Дюшалиев // Ч.Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – С. 83-93.

2428. КУЗНЕЦОВА И. Музыкальность прозы Ч.Айтматова / И. Кузнецова // Чингиз Айтматов жана кыргыз руху: Матер. науч.-практ. конф. – Б., 2004. – С. 30-39.

2429.ЛУЗАНОВА Е.С. Музыка в творчестве Чингиза Айтматова / Е.С. Лузанова // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.326-331.

Статьи посвящены интересной проблеме – проникновению элементов музыкальной выразительности, принципов музыкальной драматургии и композиции в поэтику художественной прозы. Проблема рассмотрена на примере произведений Ч.Айтматова.

2430. АНДРЕЕВА Т. По айтматовской прозе / Т. Андреева // Слово Кыргызстана. – 1991. – 23 апр.

Статья посвящена партитуре «Полифонический концерт» московского композитора И.Рехина по роману Ч.Айтматова «И дольше века длится день».

Герои произведений Ч. Айтматова в графике и скульптуре

Широта охвата жизни и глубоко народные характеры героев произведений Ч.Айтматова дают большую возможность художникам для иллюстрирования его произведений. Произведения Ч.Айтматова затрагивают современные струны в душе художника и вызывают созвучные образы, подсказанные и открытые писателем. В связи с иллюстрированием повестей писателя в киргизской графике возникло целое направление. Над иллюстрированием книг Чингиза Айтматова работали такие киргизские графики, как Л.Ильина, В.Рогачев, Б.Джумабаев, А.Мисюрев, М.Ахмедов, Б.Кошоев, А.Осташев. Наряду с этим были созданы графические листы на темы произведений Ч.Айтматова. Многие из станковых гравюр и иллюстрацийстали известны широкому кругу зрителей – они экспонировались на республиканских, всесоюзных и международных выставках и вошли в основной фонд киргизской графики. Все они собраны в книге:

2431. НА МАТЕРИНСКОМ поле: Произведения Ч.Айтматова в кирг. графике / Сост. А.С.Осташев. – Ф.: Кыргызстан. – 1978. – 70 с.

В альбоме можно увидеть иллюстрации Л.Ильиной, В.Рогачева, Р.Куделя и других художников.

Каждый художник в силу своего таланта, знания жизни наблюдений, переживаний, глубины чувства вносит свое понимание образа, по-своему трактует характеры айтматовских героев. Об индивидуальностях различных художников, обращавшихся к айтматовской теме, о их работах можно прочитать в публикациях:

2432.ЧИНГИЗ Айтматов. Гравюры московских художников по мотивам произведений Ч. Айтматова: Альбом. – М., 2013. – 50л. Ил.

2433. БАКИНОВА Р.А. Творчество Ч.Айтматова в кыргызской книжной графике 60-х годов / Р.А. Бакинова // Ч.Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – С. 44-60.

2434. ЧИНГИЗ Айтматов. Гравюры московских художников по мотивам произведений Ч. Айтматова: Альбом. – Б. м., б. и. – 50 л. линогравюры.

2435. МАСЛОВ А. Подарок Айтматову: [О серии рисунков киевского архитектора Б.Дубановского по повести «Джамиля»] / А. Маслов // Слово Кыргызстана. – 1999. – 17 дек. – С. 8,10.

2436. ТОКТОГУЛОВА Г. Серия «Читая Айтматова» Р.Эйхорна / Г. Токтогулова // Чингиз Айтматов и духовная культура: Сб. ст. – Б., 1999. – ч. II. – С. 138-142.

2437. БАКИНОВА Р.А. Литературные образы Ч.Айтматова и отражение их в киргизской графике (конец 50-60 гг.) / Р.А. Бакинова // Некоторые аспекты изучения киргизского искусства: Сб. ст. – Б., 1993. – С. 18-35.

2438. НАЗАРЕВСКАЯ Н. Над рисунками судеб / Н. Назаревская // Лит. обозрение. – 1988. – №8. – С. 89-90.

2439. АБДИЕВ М. Айтматовские мотивы: Илл. по мотивам публ. выступл. и лит. произвед. Ч.Айтматова / М. Абдиев. – Б., 1999. – 39 с.

2440. ОСТАШЕВ А. Айтматов глазами художника-графика / А Осташев // Истоки: Сб. ст. – Ф., 1984. – С. 174-193.; То же // Лит. Киргизстан. – 1976. – №6. – С. 78-82.

2441. ШУНЯЕВА С. Мир писателя в графике / С. Шуняева // Комсомолец Киргизии. – 1981. – 9 июля.

2442. ВАСИЛЬЕВ И.П. Пересечение параллельных: Ч.Айтматов в графике / И.П. Васильев // Лит. обозрение. – 1981. – №7. – С. 100-101.

2442а. БАБАДЖАНОВ С.К. Село Шекер – точка отсчета / С.К. Бабаджанов // Билим жана тарбия. – 2015. - №1. – С. 22-26

Герои произведений Ч.Айтматова получили воплощение в скульптуре. О скульптурных композициях по произведениям Ч.Айтматова можно прочитать в статьях:

2443. МУЗЕЙ под открытым небом: [из скульптур, посвященных героям литературных произведений Ч.Айтматова в г. Бишкеке] // Правда. – 1998. – 11 сент. – С. 8.

2444. АЛЛАНОВ А. На родине Айтматова, по айтматовским мотивам: [о музее скульптуры в селе Шекер] // А. Алланов / Слово Кыргызстана. – 1993. – 11 июня.

2445. ТАШБАЕВА К.И., ВЕДУТОВА Л.М. Магия космоса Чингиза Айтматова через призму художественных образов наскальной графики эпохи бронзы Центральной Азии / К.И. Ташбаева, Л.М. Ведутова // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.197-204.

2446. МИХТЯНОВА О. И. Роль цвета и цветосодержащих единиц в прозе Ч. Айтматова / О.И. Михтянова // Айтматов окуулары-2015: Эл аралык илимий-практ. конф. материалдары (11-12 дек., Бишкек) = Айтматовские чтения -2015: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (11-12 дек., Бишкек). – Б.: Турар, 2015. – С.318-326.

2447. ЧИНГИЗ Айтматов и его Земля: Фотоальбом. – Б.: Маск Филипс, 1997. – 176 с.

ДИССЕРТАЦИИ И АВТОРЕФЕРАТЫ О ТВОРЧЕСТВЕ Ч.АЙТМАТОВА

2448. МАРУШИАК О. Многообразие в единстве литературы социалистического реализма (Чехословацкие писатели о Средней Азии. Художественные традиции в Киргизии. Чингиз Айтматов – человек, журналист, писатель): Дис. канд. филол. наук / О. Марушиак.- М., 1966. – 284 с.

2449. АБДЫКАДЫРОВ А. Национальное и интернациональное в творчестве Чингиза Айтматова: Автореф. дис. канд. филол. наук / А. Абдыкадыров. – М., 1973. – 16 с.

2450. АЗИЗОВ М.С. Мастерство Чингиза Айтматова: Автореф. дис… канд. филол. наук / М.С. Азизов. – Махачкала, 1974. – 24 с.

2451. РАСУЛОВА Г.А. Мастерство Чингиза Айтматова в создании характера: Автореф. дис… канд. филол. наук / Г.А. Расулов. – Алма-Ата, 1975. – 16 с.

2452. УКУБАЕВА А. Особенности изображения характеров в произведениях Ч.Айтматова: Автореф. дис… канд. филол. наук / А. Укубаева. – Уфа, 1979. – 21 с.

2453. ГАЗИЗОВА А.А. Нравственно-философские искания современной советской прозы (Ч.Айтматов, В. Распутин): Дис. канд. филол наук / А.А. Газизова. – М., 1980.

2454. АКМАТАЛИЕВ А.А. Роль творчества Ч.Айтматова в развитии взаимосвязей и взаимообогащения современных литератур Киргизии и Казахстана: Автореф. дис… канд. филол. наук / Абдылдажан Амантурович Акматалиев. – Ф., 1982. – 22 с.

2455. МАКСИМОВА Т.А. Образно-речевая система Чингиза Айтматова (творч. Контекст): Автореф. дис. канд. филол. наук. – Алма-Ата, 1982. – 25 с.

2456. ОРОЗАКУНОВ М. Вопросы сюжетно-композиционного построения повестей Ч.Айтматова: Автореф. дис… канд. фил. наук / М. Орозакунова. – Ф., 1982. – 24 с.

2457. КИМ В.П. Литературно-эстетические взгляды Чингиза Айтматова: Автореф. дис… канд. филол. наук / В.П. Ким. – Баку, 1983. – 19 с.

2458. ШАГАЛОВА Е.И. Творчество Чингиза Айтматова в критике ГДР и воссоздание национального своеобразия его повестей в немецких переводах: Автореф. дис… канд. филол. наук / Е.И. Шагалова. – Ф., 1984. – 26 с.

2459. ДАДАЖАНОВА М. Природа двуязычных произведений Ч. Айтматова и проблемы художественного перевода: Дис. канд. филол. наук / М. Дадажанова. – М., 1986. 150 с.

2460. СЫДЫКОВ Н. Художественная функция пейзажа в творчестве Чингиза Айтматова: Автореф. дис… канд. филол. наук / Н. Сыдыков. – Алма-Ата, 1986. – 20 с.

2461. РЫСКУЛОВА Ж.М. Особенности восприятия творчества Чингиза Айтматова в англоязычных странах: Автореф. дис… канд. филолог. наук / Ж.М. Рыскулова. – М., 1987. – 17 с.

2462. КАНДЕЛУДИ Л. Гуманистический пафос и формы его выражения в советской повести 70-х годов (Ч.Айтматов, В. Астафьев, В. Шукшин): Дис. канд. филол. наук / Л. Канделуди. – М., 1987.

2463. АСАНАЛИЕВ К. Чингиз Айтматов: поэтика художественного образа: Автореф. дис. … д-ра филол. наук: 10.01.02 / Асаналиев Кенешбек; Кирг. гос. ун-т им. 50-летия СССР. – Фрунзе, 1989. – 36 с.

2464. АСАНОВА А.А. Чингиз Айтматов – публицист: Автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.01.10 / Асанова Алтын Асановна; МГУ им. М.В.Ломоносова. Фак. журналистики. Каф. истории парт.-сов. печати. – М., 1989. – 23 с.

2465. КУРМАНХОДЖАЕВА Р.И. Проблема нравственного воспитания и формирования личности в творчестве Чингиза Айтматова: Автореф. дис. … канд. педагог. наук: 13.00.01 / Курманходжаева Роза Исаевна. – Ташкент, 1989. – 16 с.

2466. СОШНИКОВА И.В. Реалистическая художественная символика в творчестве Ч.Айтматова: Автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.01.02 / Сошникова Ирина Викторовна. – Фрунзе, 1989. – 20 с.

2467. ТАГАЕВ Б. Трагическое в творчестве Чингиза Айтматова: Автореф. дис. … д-ра филол. наук: 10.01.02 / Тагаев Бегали. – Алма-Ата, 1989. – 20 с.

2468. АКМАТАЛИЕВ А.А. Творчество Чингиза Айтматова во взаимодействии с тюркоязычными литературами народов СССР: Автореф. дис. … д-ра филолог. наук: 10.01.02 / Акматалиев Абдылдажан Амантурович. – Фрунзе, 1990. – 43 с.

2469. ГУБАРЕВА Н.А. Творчество Ч.Айтматова и новаторские тенденции в киргизской, туркменской и каракалпакской повести: Автореф. дис… канд. филол. наук / Н.А. Губарева. – Ф., 1990. – 16 с.

2470. ИМАНКУЛОВ Д.Р. Творчество Ч.Айтматова на сценах страны: Дис. … д-ра искусствоведения: 17.00.01 / Иманкулов Джукун Раимкулович. – Л., 1990. – 431 с.

2471. ИМАНКУЛОВ Д.Р. Айтматов и советский многонациональный театр: Автореф. дис. … д-ра искусствоведения: 17.00.01 / Иманкулов Джукун Раимкулович. – Л., 1990. – 35с.

2472. ЛЕНАРТ А. Особенности реализма и индивидуального стиля романов и повестей Ч.Айтматова: Автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.01.02 / Ленарт Аттила. – М., 1990. – 20 с.

2473. ЯН ЦЗЮЙХУА. Восприятие современной советской прозы в КНР (Ч.Айтматов, В.Распутин, Ю.Бондарев): Автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.01.02 / Ян Цзюйхуа; МГУ им. М.В.Ломоносова. – М., 1991. – 19 с.

2474. АЙЫЛЧИЕВ К.А. Стилевое своеобразие двуязычного творчества Чингиза Айтматова: Автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.01.02 / Айылчиев Канатбек Асанбекович. – Бишкек. – 1992. – 23 с.

2475. БАКАШОВА Ж.К. Художественные функции сравнения и метафоры в повестях Ч.Айтматова: Дис. … канд. филол. наук: 10.01.02 / Бакашова Жылдыз Кемеловна. – Бишкек, 1992. – 130 с.

2476. БАКАШОВА Ж.К. Художественная функция изобразительно-выразительных

средств в повестях Ч. Айтматова: Автореферат на соис. канд. дисс. / Бакашова Жылдыз Кемеловна. – Б.: КГНУ, 1992. – 24 с.

2477. КУЛИЕВ К.Ш. Структурные особенности художественного образа оригинала и переводов произведений Ч.Айтматова: Автореф. дис… канд. филол. наук / К.Ш. Кулиев. – Б., 1992. – 23 с.

2478. МАМЕДОВА И.Г. Чингиз Айтматов и Азербайджанская литература: Автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.01.02 / Мамедова Ирада Гайюм кызы. – Баку, 1993. – 17 с.

2479. ПУ СЯО ЛУН. Авторская концепция национального характера в прозе Чингиза Айтматова: Дис. … канд. филол. наук: 10.01.02 / Пу Сяо Лун. – Москва, 1993. – 181 с. – Бибилиогр.: С. 161-181.

2480. СЫДЫКОВА Г.Б. Романы Чингиза Айтматова в русской критике: Дис. … канд. филол. наук: 10.01.02 / Сыдыкова Гульбара Бектургановна. – Москва, 1993. – 152 с.

2481. ТОН ТХИ ТХАО МЬЕН. Творчество Чингиза Айтматова и Нгуен Минь Тау: Проблема индивидуального стиля: Дис. … канд. филол. наук: 10.01.02 / Тон Тхи Тхао Мьен. – Москва, 1993. – 137 с.

2482. ТОН ТХИ ТХАО МЬЕН. Творчество Чингиза Айтматова и Нгуен Минь Тау: Проблема индивидуального стиля: Автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.01.02 / Тон Тхи Тхао Мьен. – Москва, 1993. – 27 с.

2483. БАХТИКИРЕЕВА У.М. Художественные функции лексики с национально-культурным компонентом семантики в романе Чингиза Айтматова «И дольше века длится день»: Дис. … канд. филол. наук: 10.02.01 / Бахтикиреева Улданай Максутовна. – М., 1995. – 164 с. – Библиогр. с. 158-164.

2484. БАХТИКИРЕЕВА У.М. Художественные функции лексики с национально-культурным компонентом семантики в романе Чингиза Айтматова «И дольше века длится день»: Автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.02.01 / Бахтикиреева Улданай Максутовна. – М., 1995. – 16 с.

2485. ПЭН Мэй. Изучение творчества Чингиза Айтматова в Китае: Автореф. дис… канд. филол. наук / Пэн Мэй. – Б., 1996. – 24 с.

2486. ЛЕВЧЕНКО В.Г. Поэтика Чингиза Айтматова: Автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.01.01 /В.Г. Левченко; Моск. пед. ун-т. – М., 1996. – 39 с .

2487. БАКАШОВА Ж.К. Художественное мастерство Чингиза Айтматова: Дис… д-ра филол. наук / Бакашова Жылдыз Кемеловна. – Б., 1998. – 268 с.

2488. САБИРОВА В.К. Проблемы времени и пространства в творчестве писателей Кыргызстана 60-90-х годов (на матер. произвед. Ч.Айтматова, М.Байджиева, М.Гахарова и др.): Автореф. дис… канд. филол. наук / В.К. Сабирова. – Б., 1999. – 24 с.

2489. КЫДЫЕВ К.У. Сопоставительное изучение фразеологизмов в произведениях Ч. Айтматова (на материале русско-кыргызских и кыргызско-русских текстов): Дис… / К.У. Кыдыев. - Б., 2000.

2490. КУРМАНХОДЖАЕВА Р. И. Педагогические воззрения Чингиза Айтматова:

Автореф. дис… д-ра филол. наук / Курманходжаева Роза Исаевна**. – Б., 2002. – 21 с.**

2491. МИРОНЕНКО Е.А. Фольклорно-символогический контекст художественной прозы Чингиза Айтматова: Автореф. дис… канд. филол. наук / Е.А. Мироненко. – Алматы, 2002. – 24 с.

2492. ЮЛДАШЕВА В.В. Концепция нравственного выбора в художественном мировидении Чингиза Айтматова и ее влияние на Северокавказскую прозу 60-80-х годов: Дис. … канд. филол. наук: 10.01.02 / Юлдашева Варвара Валиджановна. – Майкоп, 2002. – 161 с.

2493. ЮЛДАШЕВА В.В. Концепция нравственного выбора в художественном мировидении Чингиза Айтматова и ее влияние на Северокавказскую прозу 60-80-х годов: Автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.01.02 / Юлдашева Варвара Валиджановна. – Майкоп, 2002. – 22 с.

2494. ЮРЬЕВА С.Н. Концепция художественного психологизма в романном творчестве Ф.М.Достоевского и Ч.Т.Айтматова: Автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.01.01 / Юрьева Светлана Николаевна. – Бишкек, 2002. – 28 с.

2495. ЮРЬЕВА С.Н. Концепция художественного психо-логизма в романном творчестве Ф.М.Достоевского и Ч.Т.Айт-матова: Дис. … канд. филол. наук: 10.01.01 / Юрьева Светлана Николаевна. – Бишкек, 2002. – 180 с.

2496. ФЕДОТОВА Л.В. Образ тинейджера в английской и русской литературе: Вторая половина XX века: Автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.01.03 / Федотова Линда Владиславовна. – Майкоп, 2003. – 22 с.

2497. ФЕДОТОВА Л.В. Образ тинейджера в английской и русской литературе: Вторая половина XX века: Дис. … канд. филол. наук: 10.01.03 / Федотова Линда Владиславовна. – Майкоп, 2003. – 176 с.

2498. КОБЗЕВА О.С. Проза Чингиза Айтматова в журнальном контексте «Нового мира»: Автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.01.10 / Кобзева Оксана Сергеевна. – Воронеж, 2004. – 25 с.

2499. КОБЗЕВА О.С. Проза Чингиза Айтматова в журнальном контексте «Нового мира»: Дис. … канд. филол. наук: 10.01.10 / Кобзева Оксана Сергеевна. – Волгоград, 2004. – 214 с. – Библиогр.: с. 195-214.

2500. МИСКИНА М.С. Фольклорно-мифологические мотивы в прозе Чингиза Айтматова: Автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.01.01 / Мискина Маргарита Сергеевна. – Томск, 2004. – 23 с.

2501. МИСКИНА М.С. Фольклорно-мифологические мотивы в прозе Чингиза Айтматова: Дис. … канд. филол. наук: 10.01.01 / Мискина Маргарита Сергеевна. – Томск, 2004. – 206 с.

2502. САДЫКОВА Н.А. Стилевые особенности повестей Чингиза Айтматова (к проблеме художественного мастерства): Автореф. дис… канд. фил. наук / Н.А. Садыкова. – Б., 2004. – 27 с.

2503. САДЫКОВА Н.А. Стилевые особенности повестей Чингиза Айтматова (к проблеме художественного мастерства): Дис… канд. фил. наук: 10.01.01/ Н.А. Сады-

кова. – Б., 2004. – 144 с.

2504. БОТАБАЕВА Ж.Н. Художественно-публицистическое сотворчество Ч.Айтматова, К.Мухаметжанова и М.Шаханова: Дис. …канд филол. наук / Ж.Н. Ботабаева. – Алматы, 2006. – 134 с.

2505. САРДАРБЕК КЫЗЫ Нурайым. Переводческие трансформации в русских и кыргызских переводах повестей Ч.Айтматова: Автореф. …канд. филол. наук / Сардарбек кызы Нурайым. – Б., 2005. – 25 с.

2506. САРДАРБЕК КЫЗЫ Нурайым. Переводческие трансформации в русских и кыргызских переводах повестей Ч.Айтматова: Дис …канд. филол. наук: 10.01.01. / Сардарбек кызы Нурайым. – Б., 2005. – 156 с.

2507. МИСКИНА М.С. Фольклорно-мифологические мотивы в прозе Чингиза Айтматова: Дис. … канд. филол. наук: 10.01.01 / Мискина Маргарита Сергеевна. – Томск, 2004. – 206 с. – Библиогр.: с. 194-206.

2508. БОТАБАЕВА Ж.Н. Художественно-публицистическое сотворчество Ч.Айтматова, К.Мухаметжанова и М.Шаханова: Автореф. … канд. филол. наук / Ж.Н. Ботабаева. – Алматы, 2006. – 26 с.

2509. НОВИКОВА А.В. Сравнительный анализ произведений Чингиза Айтматова на русском, немецком и английском языках: Автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.02.20 / Новикова Анна Владимировна. – М., 2006. – 26 с.

2510. НОВИКОВА А.В. Сравнительный анализ произведений Чингиза Айтматова на русском, немецком и английском языках: Дис. … канд. филол. наук: 10.02.20 / Новикова Анна Владимировна. – М., 2006. – 165 с. – Библиогр.: с. 156-165.

2511. АБДЫРАСУЛОВА Э.К. Научно-методические основы изучения произведений Чынгыза Айтматова в 5-7 классах: Автореф. дис. канд. пед. наук / Э.К. Абдырасулова. – Б., 2007. – 21 с.

2512. САВИНА М. С. Образ автора в русскоязычной прозе кыргызских писателей-билингвов: Автореф. дис. канд. филолог. наук / Мария Савина. – Б., 2008. – 26 с.

2513. ШАКИРОВА Д. К. Проблема диалога культур Восток-Запад в произведениях Ч. Айтматова: историко-философский анализ: Автореф. дис. канд. филос. наук / Д.К. Шакирова. – Б., 2011. – 28 с.

2514. СЫРДЫБАЕВА Р.М. Поэтика прозы Ч. Айтматова в свете мультикультурных взаимосвязей: Дис. …канд. филолог. наук: 10.01.01 / Р.М. Сырдыбаева. – Б., 2015. – 170 с.

2515.СЫРДЫБАЕВА Р.М. Поэтика прозы Ч. Айтматова в свете мультикультурных взаимосвязей: Автореф дис. …канд. филолог. наук: 10.01.01[Текст] / Р.М. Сырдыбаева. – Б., 2015. – 29 с.

2516. АРСТАНБЕКОВА Ж.А. Жанровое своеобразие романа Ч. Айтматова «И дольше века длится день»: Автореф. дис… канд. филол. науки.: 10.01.01. / Ж.А. Арстанбекова. – Б., 2016. – 21 с.

2517. ТЕКЕШОВА М.Б. Художественное отображение проблемы судьбы в романе Ч. Айтматова «Когда падают горы» («Вечная невеста»): Автореф. дис. канд. филолог. наук: 10.01.01. /М.Б. Текешова. – Б., 2016. – 22 с.

2518. КАБАТАЙ кызы Айнура. Абзац в структуре художественного текста как показатель индивидуального стиля писателя (на материалах произведений Ч. Айтматова: Автореф. дис… канд. филол. наук. 10.02.19./ Кабатай кызы Айнура. – Б., 2016. – 23 с.

2519. КАСЫМАЛИЕВА К.Э. Этнокультурные идиоглоссы в авторской языковой картине мира Ч. Айтматова и их лексикографическое представление: Автореф. дис. …канд. филолог. наук. 10.02.01. / К.Э. Касымалиева. – М., 2017. – 23 с.

ДЕПОНИРОВАННЫЕ РУКОПИСИ

2520. АСАНОВА А. Эволюция личности и творчества Чингиза Айтматова: (Некоторые аспекты) / А. Асаанова; МГУ им. М.В.Ломоносова. Фак. журналистики. – М., 1988. – 33 с.

Рукопись деп. в ИНИОН АН СССР N33561 от 21.04.88.

2521. ГАШЕВА Н.В.; Коркина О.Г. Концепция человека и мира в романе социалистического и критического реализма («Плаха» Ч.Айтматова и «Доктор Фаустус» Т. Манна) / Н.В. Гашева, О.Г. Коркина; Перм. гос. ун-т им. А.М.Горького. – Пермь., 1988. – 33 с. Библиогр.: с. 31-33.

Рукопись деп. в ИНИОН АН СССР N35792 от 13.10.88.

Типологическое соспоставление.

2522. СИДОРОВА Т.А. Структурно-семантическая и функциональная характеристика имен собственных в романах Ч.Т.Айтматова «Плаха» и «Буранный полустанок» / Т.А. Сидорова // Русская речь: структура, ресурсы, функционирование. – Тула, 1988. – С. 254-261.

Рукопись деп. в ИНИОН АН СССР N37127 от 14.03.89.

2523. ЮШКОВ И.Ю. Проблема полифонизма в романе Ч.Айтматова «И дольше века длится день»: (Эстет. аспект) / И.Ю. Юшков; Морд. гос. ун-т им. Н.П.Огарева. – Саранск, 1988. – 13 с. – Библиогр. с. 13.

Рукопись деп. в ИНИОН АН СССР N34255 от 10.06.88.

2524. ПАУЛИЧКОВА Э. Ч.Айтматов и В.Распутин в Словакии / Э. Пауличкова // Вопросы сравнительного изучения национальных языков и литератур. – М., 1989. – Ч. 2. – С. 320-326.

Рукопись деп. в ИНИОН АН СССР N40183 от 21.11.89.

2525. СИНЦОВ Е.В. Современная действительность и художественный прогноз ее развития / Е.В. Синцов; Казан. гос. ин-т культуры. – Казань, 1989. – 27 с. Библиогр.: с. 25-27.

Рукопись деп. в ИНИОН АН СССР N40223 от 23.11.89.

2526. УСЕНБЕКОВА С.С. Эпитет в образной системе Ч.Айтматова / С.С. Усенбекова; Каз. гос. ун-т им. С.М.Кирова. – Алма-Ата, 1989. – 24 с. Библиогр.: с. 24.

Рукопись деп. в ИНИОН АН СССР N40838 от 17.1.89.

2527. БАЙДИЛЬДИНОВА А.В. Специфика выражения эстетического идеала в творчестве Чингиза Айтматова: Роман «Плаха» / А.В. Байдильдинова // Вопросы лингвопоэтики и литературоведения. – М., 1990. – С. 130-137.

Рукопись деп. в ИНИОН АН СССР N43022 от 12.10.90.

2528. ПРОНЯГИН В.М. О поэтике романа Чингиза Айтматова «Плаха» / В.М. Пронягин; Криворож. гос. пед. ин-т. – Кривой Рог, 1990. – 77 с. Бибилиогр.: с. 76-77.

Рукопись деп. в ИНИОН АН СССР N43435 от 13.12.90.

2529. ПРОБЛЕМЫ изучения текста в лингвистике и литературоведении: (Материалы XXVI науч. конф. молодых ученых и специалистов ист.-филол. фак. Ун-та дружбы народов им. П.Лумумы, г. Москва, 5 апр. 1991 г.) / Ун-т дружбы народов им. П.Лумумбы. – М., 1991. – 236 с. Библиогр. в конце ст.

Рукопись деп. в ИНИОН АН СССР N44510 от 7.05.91.

Чехов А.П.; Толстой Л.Н.; Блок А.А.; Бунин И.А.; Платонов А.П.; Брюсов В.Я.; Карпентьер А.; Леонов Л.; Бондарев Ю.; Мандельштам О.Э.; Ким А.; Белый А.; Некрасов В.П.; Айтматов Ч.; Каверин В.; Высоцкий В.С.; Достоевский Ф.М.; Маяковский В.; Цветаева М.; Элиот Т.С.; Астафьев В.П.; Лесков Н.С; Абрамов Ф.А.

2530. ИЛЬИНСКАЯ О.П. Основные формы выражения авторской позиции в романе Ч.Айтматова «Буранный полустанок» /О.П. Ильинская; Харьк. гос. пед. ин-т им. Г.С.Сковороды. – Харьков, 1992. – 8 с. Библиогр.: С. 8.

Рукопись деп. в ИНИОН РАН СССР N46612 от 9.06.92.

2531. БАХТИКИРЕЕВА У.М. Фоновая и безэквивалентная лексика в романе Ч.Айтматова «Буранный полустанок» как хранитель коллективного опыта / У.М. Бахтикиреева // Вопросы современной лингвистики и литературоведения. – М., 1993. – [1]. – С. 19-24.

Рукопись деп. в ИНИОН РАН СССР N48599 от 22.10.93.

2532. КУЗИНА А.Н. Нравственный мир человека в романах Ч.Айтматова / А.Н. Кузина; Моск. пед. ун-т. – М., 1993. – 7 с. Библиогр.: с. 7.

Рукопись деп. в ИНИОН РАН СССР N48245 от 30.06.93.

СПИСОК БИБЛИОГРАФИЧЕСКИХ ПОСОБИЙ О Ч. АЙТМАТОВЕ

2533. АЙТМАТОВ Ааламы = ВСЕЛЕННАЯ Айтматова: Библиогр. энцикл./ Сост. Ж. Айсаракунова, Ж.К. Бакашова, О.С. Сухомлинова. 3-е доп. изд. – Б., 2013. – 560с.

2534. АЙТМАТОВ Ааламы = ВСЕЛЕННАЯ Айтматова: Библиогр. энцикл./ Сост. Ж. Айсаракунова, Ж.К. Бакашова, О.С. Сухомлинова. 2-е изд, доп. – Б., 2009. – 496 с.

2535. ЧИНГИЗ Айтматов: Рек. библиограф. указ. / Гос. б-ка КиргССР им. В.И.Ленина; Сост. О.С.Сухомлинова; Ред. Е.К.Озмитель, д-р филол. наук. – Ф., 1988. – 307 с.

2536.ЧИНГИЗ Айтматов: 90 лет со дня рождения //Кыргызстан – 2018: Дни. Люди. События. – Б., 2018. – С.163-164.

2537. ЧИНГИЗ Айтматов: К 70-летию со дня рождения: Лит. портрет / Сост. О.С. Сухомлинова. – Б., 1998. – 8 с.

2538. ПРОИЗВЕДЕНИЯ Ч.Айтматова: Библиография // Лит. Кыргызстан. –1998. – №3. – С. 70-86.

2539. ЧИНГИЗ Айтматов: Аннот. рек. указ. лит. / Гос. б-ка Кирг. ССР им. Н.Г.Чернышевского; сост. Л. Жошкина. – Ф.: 1973. - 82 с.

2540. ПРОИЗВЕДЕНИЯ Чингиза Айтматова и литература о нем на иностранных языках: Библиогр. указ. / Гос. б-ка Кирг. ССР им. Н.Г.Чернышевского; Сост. А.Л.Астафьева. – 1979. – 114 с.

2541. ЧИНГИЗ Айтматов // Самаганов Дж. Писатели Советского Киргизстана: Биобиблиогр. справочник. – Ф.: Кыргызстан, 1969. – С. 500-508.

2542. ЧИНГИЗ Айтматов // Сухомлинова О.С. Киргизская литература: Рек. библиогр. указ. – М.: Книга, 1982. – С. 116-130.

2543. БРАТУХИНА А.М., Сухомлинова О.С. Киргизия в художественной литературе: Рек. библиогр. указ./ А.М. Братухина, О.С. Сухомлинова. – Ф.: Кыргызстан, 1983. – 149 с. – Из содерж.: [О Ч.Айтматове]. – С. 58-60, 84-89.

2544. ЧИНГИЗУ Айтматову – 60 лет // Киргизия-88: Летопись событий: Рек. библиогр. указ. – Ф., 1987. – С. 66-69.

2545. ЧИНГИЗ Айтматов // В литературном строю: Воспоминания о советских писателях: Рек. библиогр. справочник. – М.: Книга, 1986. – С. 228-229.

2546. Ч.АЙТМАТОВ: Памятка к 50-летию писателя / Добр. о-во любителей книги Кирг. ССР. – Ф.: Мектеп, 1978. – 1 л.

2547. ПУЛЬС современности: Метод. рекомендации в помощь пропаганде худож. лит. [роман «Плаха» Ч.Айтматова] / Гос. б-ка Кирг. ССР им. В.Ленина. – Ф., 1987. – 48 с.

2548. В ПОИСКАХ истины и человечности: (Метод рекомендации по пропаганде творчества Ч.Айтматова и Н.Думбадзе) / Гос. респ. юнош. б-ка РСФСР им. 50-летия ВЛКСМ. Сост. Г.Л.Цесарская. – М.: Б. И., 1985. – 33 с.

2549. КАБАЛКИНА Э., Кунина А. Лауреаты государственных премий СССР 1968 года / Э. Кабалкина, А. Кунина // Библиотекарь. – 1969. – №4. – С. 13-15.

Консультация по пропаганде произведения Ч.Айтматова «Прощай, Гульсары!».

2550. ВЫДАЮЩИЙСЯ мастер киргизской прозы: материалы по пропаганде произведений лауреата Ленинской премии 1963 г. Ч. Айтматова. – Ф., 1963. – 23 с.

2551.ЧИНГИЗ Айтматов: Памятка / Сост. Г. Уласовец, М. Тыналиева. – Ф.,1962. – 5 с.

УКАЗАТЕЛЬ АВТОРОВ И ЗАГЛАВИЙ

Аалиева Н. К.
– Чингиз Айтматов и проблема культурного диалога Запад_Восток: Этнополитический аспект. 1245а
Ааматова А.
– Величие слова и разума – залог мирного сосуществования на земле. 1147а.
Абашева Ч.
– На 130 языках. 148
– Урок внеклассного чтения по повести Ч. Айтматова «Белый пароход». 1593
Абашидзе И.
– Образец истинной литературы: О романе Ч. Айтматова «Плаха». 1934
Аббас М.
– Об ответственности за судьбу человека, планеты и Вселенной. 1704
Абдиев М.
– Айтматовские мотивы. 2439
Абдиева А. Б.
– Историческое и национальное в повести «Первый учитель». 1834
Абдрасулов С.
– Чингиз Айтматов: жизнь и творчество под знаком тревоги. 1148а.
Абдрахманов Д.
– Символ добра и справедливости. 190
Абдулвалиев Р. Ш.
– Хамза из Мачкары, дед Чингиза. 56
Абдукадыров М.
– Оживут на экране. 2286
Абдукеримов Б.
– Путь длиною в жизнь. 55
Абдувалиев Р.
– Хамза, дед Чингиза. 57
Абдуллаев Б.
– Встречное движение. 2193
Абдуллаев С. Н.
– «И дольше века длится день» 1676
Абдуллаева Г.
– Дорогу осилит идущий. 1149
– Проблемы первоосоновы жизни и рода человеческого. 1303
Абдуллаева У.
– Во имя жизни, достойной человека. 214
Абдульманова А. С.
– Киргизская лексика в русских текстах Ч. Айтматова. 1166
Абдумажитов М.
– Литературно-художественный вечер. 146
Абдумомунов Т.
– Живет в Буранном человек. 1742
Абдурахманов Д.
– Символ добра и справедливости. 193
Абдыгулов Т.
– Герои книг – на сцене. 2314
– На языках народов мира. 2165
Абдыкадыров А.
– Вера всех семерых. 1907
– Национальное и интернациональное в творчестве Ч. Айтматова. 2449
– Необходимые добавления. 1610
– О «Белом пароходе» Ч. Айтматова. 1595
– Торекул Айтматов – организатор и активный проводник земельно-водной реформы на юге Кыргызстана. 60
Абдыкеримова С.
– Поэтика романа Ч. Айтматова «Когда падают горы (Вечная невеста)». 1777

Абдылдаева Т., Асанова У.
– Проблемы экологии в романе Ч. Айтматова «Плаха». 1893
Абдыраманова А. Ш.
– Повести Ч. Айтматова 70-х годов. 1147
– Традиции и новаторство в изображении человека и природы в повестях Ч. Айтматова «Прощай, Гульсары!». 1506, 1953
Абдырасулова Э. К.
– Научно-методические основы изучения произведений Ч. Айтматова в 5-7 классах. 2511
Абдыракматова Н. С.
– Изучение и переводы произведений Ч. Айтматова в Германии. 2109
Аблазов К.
– Диалог писателя и философа во времени: (О философских гранях произведений Ч. Айтматова) 1287а.
Абышева А. О., Ташматова Д. А.
– Взаимодействие русской и тюркской лексики в романе Ч. Т. Айтматова «И дольше века длится день». 1676а
Агишев Н., Мукимов Ю.
– Яркий пример. 2274
Агишева Н.
– Власть памяти. 2391
Адамжанов Б., Джумабекова Р.
– Гуманистический пафос Чингиза Айтматова по роману «Плаха». 1850
Адамович А.
– Против правил? 1908
– Юбилей проблем не отменяет. 147
Адинаев Ш.
– Фольклор в творчестве Ч. Айтматова. 1468
Азизов М.
– Бег времени. 1980
– Мастерство Чингиза Айтматова. 2450
– Художественные особенности языка повестей Ч. Айтматова. 1129
Айзерман Л.
– Помни имя свое. 1718
– Айтматов Чингиз. 44,45, 48
Айтматов Ч.
– А что у вас. 811
– Абай и Ауэзов: связь времен. 754
– Австрийское телевидение в гостях. 542
– Актуальное интервью. 694
– Апостол духовной Эйкумены. 576
– Ашым. 263,525
– Бахиана. 287,485
– Бег времени. 768
– Без книги человечество потеряет себя. 706
– Без надежд и иллюзий как остаться оптимистом? 636
– Белое облако Чингисхана. 1566
– «Белый пароход». 278, 1322, 328, 329, 343, 378, 379, 424, 431, 432
– Беседа Айтматова с французскими журналистами. 803
– Богатство твое и мое. 777
– Богоматерь в снегах. 288
– Богоматерь остается в снегах. 798
– Буранный полустанок. 372, 392, 425, 426, 488, 490, 495
– Быть эхом мира. 214
– В ожидании прибытия XXI века. 575, 647
– В недрах слова. 708
– В них землю с небом породнишь. 743
– В соавторстве с землею и водою. 438, 533, 726, 738, 763
– В судьбе природы – наша судьба. 659
– В чем корень зла? 623
– Великий замысел и злой умысел. 726
– Верблюжий глаз. 273, 472, 476, 491, 498, 508, 511, 516, 519
– Верховная идея нашей литературы. 672
– Верю в человека. 783
– Верю, что мы научимся говорить на одном языке жизни. 653

– Вестник нового жития на земле. 733
– Ветры, омывающие землю. 603
– Взгляд на Иссык-Куль из Брюсселя. 548, 573
– Виртуального романа мне не написать. 799
– Власть над словом. 683
– Вместе с Россией на все времена. 690
– Вне слова нет ни Бога, ни Вселенной. 567
– Внутреннее солнце поэта. 753
– Возвышение личности. 618
– Вороний грай над оползнем. 761
– Восторжествует разум. 788
– Все вернется на круги своя. 810
– Все касается всех. 792
– Вселенная Айтматова. 307, 794
– Вселенная сотворена любовью. 303, 532
– Встреча. 291
– Встреча с одним бахаи. 304
– Встреча с Чаадаем. 291
– Восхождение на Фудзияму. 454
– Высказывания о Мирзо Турсун-заде. 749
– Выступление. 712
– Выступление за «Круглым» столом участников экспедиции «Арал-18». 660
– Выступление к 90-летию М. Ауэзова. 755
– Выступление на вечере памяти А. С. Пушкина в Большом театре Союза СССР. 735
– Выступление на республиканской научно-практической конференции. 619
– Выступление на VII конференции писателей Азии и Африки. 590
– Выступление на юбилейном пленуме правления Союза писателей СССР. 670
– Выступление писателя, главного редактора журнала «Иностранная литература на XXVIII съезде КПСС». 553
– Выступление по Постановлению «О мерах по оздоровлению экономики…» на II съезде нар. депут. СССР. 556
– Газетчик Дзюйо. 262
– Гарантии выживания. 594
– Голос разума может и должен победить. 600
– Господину Жоржи Амаду, лауреату Ленинской премии. 585
– Давайте думать и рисковать. 727
– “Давайте же прорастать совестью”. 802
– Давнишний друг – Бек Тогисбаев. 748, 817
– Да придут к нам благородные мысли со всех сторон. 699
– Детство. 308
– Дефицит человечности. 632
– Джамиля. 269, 313, 323, 344, 357, 380, 427, 444, 466, 468, 473, 477-482, 493, 500, 517
– Долгая жизнь и короткая старость. 739
– Долги души человеческой. 629, 700
– Дорога в будущее. 662
– Достояние вечности. 643
– Духу Хельсинки альтернативы нет. 602
– Единение миллионов. 770
– Желание рассказать. 807
– Женщина с Тянь-Шаня. 522
– Живи сам и дай жить другим. 692
– Жизнь и память. 723
– Жизнь после жизни. 750
– Жить в гармонии с природой. 661
– Жить и приумножать жизнь. 644
– За мир, за созидание. 814
– Заметки о себе. 771
– Завоеватель не может быть героем. 601
– Закон всемирного тяготения. 531, 668
– Залог бессмертия. 746
– Зачем человеку совесть. 639
– Защитить свою судьбу. 583
– Звездное небо отечества. 664
– Земля и птица вдохновения. 757
– Золото. 271
– И выше века – человек! 631

– И дольше века длится день. 284, 309, 316, 317, 324, 331, 338, 347, 348, 354-356, 358, 366, 368, 403, 428
– И дольше века длятся войны. 571
– И знакомо, и незнакомо. 731
– И пришел час собирать разум. 611
– И слово это – вместо души моей. 781
– Избранное. 300, 301
– Изменяя мир. 597
– Индивидуальное и массовое сознание. 562
– Искусство в жизни человека. 779
– Искусство-земля необозримая. 669
– Искусство, увы заблудилось. 718
– Иссык-Куль: обретения и потери. 657
– Иссык-Кульский форум. 579, 582
– Историческая миссия. 1367
– Источник духовности и единения всех сторон жизни. 538
– Итоги века с Ч. Айтматовым. 648
– К миру без ядерного оружия. 539
– Каждая из его картин абсолютно современна. 758
– Как культуру войны вытеснить культурой мира? 574
– Как писатель я начинаю как бы с нуля. 551
– Как слово наше отзовется. 789
– Книга в XXI веке. 710
– Книги, открывающие нас. 709
– Когда падают горы. 294, 305, 311, 312, 325
– Коммунизм и христианство. 564
– Красное яблоко. 276, 345, 405, 509
– Кризис культуры – где же выход? 560
– Крылья свободны, а ноги еще не вышли из оков застоя. 610
– Кто поддержит нашу культуру. 557
– Куда зовете? 608
– Легенда о птице Доненбай. 391
– Легенды и сказки. 302
– Литературная критика: проблемы жанра и проблемы жизни. 705
– Лицом к лицу. 268, 483, 520
– Мальчик-с-пальчик. 406
– Материнская ласка родины. 756
– Материнское поле. 275, 407, 412, 413, 421, 461, 467, 470, 474
– Массовая литература человека не совершенствует. 676
– Мгновение вечности. 747
– Между литературой и политикой. 549
– Мерить дни делами. 682
– Мир культуры без границ. 546
– Мир стоит на пороге своего преобразования. 787
– Многое зависит от вас. 604
– Моя Киргизия. 766
– Мужество выбора. 711
– “Мы грузим караван идей”. 633
– Мы идем дальше. 264
– Мы изменяем мир, мир изменяет нас. 685
– Мы обрели ценности русской культуры. 686
– Мы сообща возродим культуру. 645, 720
– На богаре. 266
– На пути Восток-Запад Россию никто никогда не заменит. 686
– Наблюдаю свободные сновидения из современной жизни. 808
– Надеюсь – жизнь рассудит. 630
– Надеюсь, я попал в свое время. 784
– Надо преодолеть зло, даже если оно не преодолимо. 804
– Наступает время духовного выздоровления. 620, 721
– Национальная культура – это не самоцель. 621
– Национальные истоки и проблемы взаимосвязей современных советских литератур. 698

– Национальные культуры в век массовой информации. 565, 624
– Начиналось все замечательно. 642, 677
– Наш Горький. 744
– Наше будущее – это мы. 805
– Наше общее дело. 713
– Нет времени писать. 797
– Не создадим себе кумиров. 760
– Незабвенный образ. 751
– Не я изобрел понятие «манкурт». 650
– Необходимо глобальное мышление. 541
– Нет мира в рощах нейтралитета. 595
– Не сосуществовать – значит не существовать. 587
– Необходимо глобальное мышление. 541, 613
– Новый европейский гуманизм. 550, 577
– Нужно идти навстречу друг другу. 625
– Новая волна в литературе начинается, когда из тысячи выделяется один. 678
– О А. Д. Сахарове. 741
– О бабушке. 774
– О крае родном. 767
– О Михаиле Горбачеве. 732
– О неизменном в меняющемся мире. 663
– О Нодаре Думбадзе. 740
– О роли литературы в борьбе за мир. 592
– О роли русского языка в жизни писателя. 695
– От «Манаса» до наших дней. 701
– Объяснение в любви. 778
– Обращение к молодежи. 762
– Общенациональный приоритет, интеллектуальный потенциал. 627
– Обыкновенный Евроазиатский союз. 546
– Ода величию духа. 537
– Ода отчей земле Ала-Тоо. 765
– Окрыленное время. 628
– Ответь себе. 772, 775
– Откровенный диалог. 716
– Отразить весь этот сложный мир. 815
– Падение культуры влечет за собой трагедию. 552
– Память, устремленная в будущее. 813
– Парадоксы перестройки. 609
– Пегий пес, бегущий краем моря. 282, 314, 333, 339-341, 349, 350, 442
– Первая ветеринарная практика. 290
– Первый учитель. 334, 382, 408, 414, 418, 439, 445, 456, 462, 496, 501, 506, 510, 515
– Перевод – дитя любви. 704
– Перестройка, гласность – древо выживания. 612
– Перестройка и литература. 607
– Писатель о себе. 782
– Писатель – совесть своего времени. 707
– Письмо Ч. Айтматова о романе О. Гончара «Знаменосцы». 745
– Пишу роман. 543
– Планета у нас одна. 584
– Плаха. 286, 306, 318-320, 326, 327, 335, 336, 342, 346, 369, 370, 373-375, 383-386, 393-396, 404
– Плач охотника над пропастью. 536
– Плача на коленях, восстать во гневе. 588
– Повести. 376, 398, 419, 422, 434, 435, 443, 446, 463
– Повести гор и степей. 387, 433, 457, 469, 475
– Повести и рассказы. 409, 440, 450, 452, 458, 459
– Подрываются ли основы? 614
– Политика, обращенная к истинным идеалам гуманизма. 599
– Полное собрание сочинений. 295
– Половина человечества плачет. 646
– После сказки. 429, 455
– Потребность в новом видении мира. 616
– Почва и судьба. 693
– Предназначение художника – оставать-

ся независимым. 674
– Преодолеть себя. 605
– Прозу читают с экрана. 728
– Прощай, Гульсары. 277, 430, 464, 465
– Прямые речи Римской встречи. 563
– Путь к журналу. 812
– Пусть длится день. 776
– Равная среди равных. 764
– Ради наших детей. 703
– Разобщенность не может продолжаться бесконечно. 654
– Разрывая дымовую завесу предубеждений. 591
– Разум в ядерной и рыночной осаде. 572, 596,
– Разум и жизнь. 715
– Ранние журавли. 281, 388, 415, 416, 436, 441, 447-449, 502, 503
– Рассказы. 484
– Реквием улетающей стае. 351, 535
– Речь Айтматова…558
– Родная Россия, ты наш утренний век. 689
– Роман, повесть. 423
– Рубеж веков. 634
– С пустыми руками на захват заложников не пойдешь. 568
– Самая трудная победа – победа над собой. 606
– Саркофаг или Ноев ковчег? 581
– Свидание с сыном. 279, 400, 499, 507, 512, 513
– Свобода личности и прогресс общества. 580
– Своевременность вечного. 652
– Синеглазая волчица. 389, 401
– Сказка о Рогатой матери-оленихе. 377, 487
– Смерч. 285
– Слово и экран. 725
– Слово об Ауэзове. 752
– Слово о брате. 742
– Слово о Пушкине. 734
– Служение идеалам общества. 544, 622
– Слышите колокол времени. 649
– Сны на разных языках. 651, 687
– Собрание сочинений. 297-299, 534, 666
– Созерцателем себя не считаю. 641
– Сокровенное слово рождается в полемике. 806
– Солдатенок. 437, 453, 504, 505
– Соперники. 270, 494, 514, 524
– Спасать надо культуру. 555
– Становлюсь дипломатом. 545
– Статьи, выступления, диалоги, интервью. 390, 539
– Статьи, речи и выступления о литературе и искусстве. 665
– Стоны заблудившихся лебедей или Тайна медуз. 675
– Тавро Кассандры. 292, 321, 352, 353
– Тайна Чингисхана. 638
– Такие трудные «простые истины». 578
– Творить на языке эпохи. 737
– Только вместе в Россией. 691
– Тополек мой в красной косынке. 315, 337, 471
– Точка опоры. 724
– Трудная переправа. 267
– Трудный хлеб. 717
– Уберечь секвойи от СОИ. 586
– Убить – не убить. 293
– Учитель Дюйшен. 497
– Футурология для политиков и интеллектуалов. 569
– Художественная проза. 296
– Цена – жизнь. 615, 791
– Цена прозрения. 626, 696
– Час слова. 598
– Человек и мир684.
– Человек между двумя языками. 697
– Человек своего времени. 722

– Человек уподобился богу, но остался варваром. 793
– Человечество живет пока еще авансом. 637
– Человечество – заложник собственных заблуждений. 635
– Что следует? Давайте решать. 656
– Хвала колониализму. 754
– Хотелось бы только писать. 809
– Хрупкий жемчуг Иссык-Куля. 658
– Хуже всего безработица. 640
– Шестеро и седьмой. 402
– Эпос подвига. 780
– Это был прекрасный вечер. 2362
– Это вдохновляет. 589
– Эхо мира. 410, 540, 671
– Я верю в человека. 617
– Я открыл свою землю. 769
– Я рад, что теперь нет ни фашизма, ни коммунизма. 655
– Я – сын Токтосуна. 283
Айтматов Кыргызстандын түштүгүндө. 54
Айтматов окуулары – 2015: Эл аралык илимий…1101
Айтматов Ч., Атрян Г.
– Человек планеты. 786
Айтматов Ч., Базаров Г.
– Высокое чувство времени. 719
Айтматов Ч., Генде-Роте В.
– Быть или выглядеть?730
– Остановленное время? Продленная жизнь! 729
Айтматов Ч., Икэда Д.
– Ода величию духа. 537
Айтматов Ч., Шаханов М.
– Плач охотника над пропастью. 536
Айтматов Ч.
– Небо и слово (в контексте их громогласного дуэта). 681
Чингиз Айтматов: Лит. потрет писателя. 50
Чингиз Айтматов: Статьи и рец. о его творчестве. 1125
Ч. Айтматов – академик Европейской академии науки, искусства и литературы в Париже. 36
Чингиз Айтматов «был и остается для нас братом, отцом, незыблемой горой…». 105
Чингиз Айтматов в Великобритании. 2157
Ч. Айтматов в Германии. 2108
Ч. Айтматов вновь лауреат. 10
Чингиз Айтматов глазами индийского читателя. 2140
Чингиз Айтматов. Гравюры московских художников по мотивам произведений Ч. Айтматова. 2432
Чингиз Айтматов – действительный член Европейской академии наук, искусства и литературы в Париже. 36
Чингиз Айтматов и Василий Аксенов засветились в Москве. 2043
Чингиз Айтматов и его Земля. 2447
Чингиз Айтматов избран членом-корреспондентом Академии искусств ГДР. 39
Чингиз Айтматов и литература Казахстана. 1417
Ч. Айтматов и современная литература. 1102
Чингиз Айтматов – лауреат международной премии имени Дж. Неру. 34
Чингиз Айтматов – лауреат премии фонда американской религиозной организации «Призыв совести».
Чингиз Айтматов: Незабываемые встречи. 21, 74
Чингиз Айтматов о русском языке и русской литературе. 1367а
Чингиз Айтматов – редактор, журналист. 1551
Чингиз Айтматов навечно в сердцах узбекистанцев. 77

Чингизу Айтматову – Нобелевскую премию. 1
Чингизу Айтматову – 70 лет. 120
Чингизу Айтматову – 60 лет. 145
Айтматов в Вашингтоне. 229
Айтматов в нас и с нами. 237
Айтматов и современность. 1103
Айтматов объединяет народы. 104а
Айтматов – это особый мир, особая Вселенная. 102а:
Айтматов И.
– Слово о матери. 64
– Как человеку человеком быть. 52
Т. Айтматов на юге: Сб. 54
Т. Айтматов, А. Орозбеков. 59
Айтматова помнят. 222
Айтматова Р.
– Аллея имени Нагимы Айтматовой. 65
– Белые страницы истории. 53
– Нагима апа. 63
Айтматовский Иссык-Кульский форум. 240
Айтматовский форум. 242
Айылчиев К.
– Лирико-романтический стиль Чингиза Айтматова. 1647
– Стилевое своеобразие двуязычного творчества Чингиза Айтматова. 2474
Академическая премия Чингизу Айтматову. 26
Акаев А.
– Великий гражданин планеты. 114
– Образец Веры в истину и добро. 130
– Чингиз Айтматов – пропуск в XXI век. 119
Акжолтой уулу Т.
– Судьбы второй сеанс. 2287
Акималиев Д.
– Нас разделяли всего восемь лет. 87
Акимов В.
– Ночь длиною в жизнь. 1981
– Человек против войны. 1805
Акматалиев А.
– Айтматов в литературном зарубежье. 2077
– Большой интерес к «Плахе». 1909
– Братья по творчеству. 1396
– В слове – биография души. 1416
– Весна. Литературные новости Ч2084. Айтматова.
– Вселенная, Человек и Жаабарс. 1768
– Встречи, вечера. 149
– Гордое имя человек. 1572
– День рождения на земле Ататюрка. 131
– Детство – ядро будущей человеческой личности. 1510
– Достояние всемирной культуры. 1412
– Единомышленники. 257
– Значение творческой активности Ч. Айтматова в процессе взаимообогащения национальных литератур. 1363
– Избранное собрание сочинений. 1337
– Издано в Бразилии. 2147
– Киргизия, Айтматову. 1120
– Книга Чингиза Айтматова, не увидевшая свет. 2069
– Космос Айтматова – человек и Вселенная. 1114, 2014
– «Мы все в одной лодке». 70
– Новый роман Ч. Айтматова «Тавро Кассандры». 2041
– О значении опыта русской классической литературы для творчества Ч. Айтматова. 1387
– От Евангелия к «Плахе». 1875
– «Плаха» и читатели. 1894
– Понять свое предназначение. 2013
– Слово об Айтматове. 1338
– Собор Айтматовской памяти. 206
– Роль творчества Ч. Айтматова в развитии взаимосвязей и взаимообогащения современных литератур Киргизии и Казахстана. 2454

– Творческий путь Чингиза Айтматова. 1113
– Творчество Ч. Айтматова в Германии. 2111
– Творчество Чингиза Айтматова во взаимодействии с тюркоязычными литературами народов СССР. 2468
– Творчество Ч. Айтматова в свете литературных взаимосвязей и взаимодействий. 1411
– Угасание желания жить есть угасание мировой цивилизации. 2032
– Чингиз Айтматов: Живи и помни. 71
– Чингиз Айтматов; Жизнь и творчество. 1111
– Чингиз Айтматов и взаимосвязи литератур. 1362
– Чингиз Айтматов: человек и Вселенная. 1364
– Чингиз Айтматов – 60 лет. 1115
– Флейта – символ любви и печали. 2070
– Чоор – символ любви и печали. 2069а
– Эстетический опыт Ч. Айтматова и произведения киргизских писателей. 1434
– Этюды об Айтматове. 72
– Яркие звезды дружбы. 1419

Акматалиев А., Рахманалиев Р.
– В Америке об Айтматове, или взлет с «полигона» Манаса. 1453

Акматалиев А. А., Сабирова В. К.
– «Плач охотника над пропастью» – вертикальное видение связи поколений Ч. Айтматовым и М. Шахановым. 1538

Акматов А.
– Детство Ч. Айтматова и его творчество. 48а

Акматов К.
– Шаги в бессмертие. 48а.

Акматова М., Медетбек кызы Алина.
Ч. Айтматов – величайший писатель и дипломат мира. 1258

Акматова Н. С.
– Особенности отражения экологических проблем в творчестве Ч. Айтматова. 1493

Аксаков М.
– Герои Ч. Айтматова на экране. 2197

Акчурин В.
– Вселенная Чингиза Айтматова1228.
– Голос эпохи. 1148
– Диалог начинается и не заканчивается. 252

Александрова В.
– «Прощай, Гульсары!». 1970

Алексеев А.
– Зрелость мастера. 1996

Алексин А.
– Такие разные фильмы. 2275

Алиева Д.
– «Белый пароход»: Повесть и фильм. 1594, 2254

Алимжанов А.
– Трагедия на лесном кордоне. 1616

Аланов А.
– На родине Айтматова, по айтматовским мотивам. 2444

Алыбаева Г.
– Чингиз Айтматов и современность. 233

Алымбаева А. А.
– О новом романе Ч. Айтматова «Тавро Кассандры». 2023

Ананьева С.
– Евразийство Ч. Айтматова как основополагающая идея ренессанса современной цивилизации. 1280

Анастасьев А.
– Высота нравственности. 2354
– Мифология окраин. 80, 1465
– На языке другого искусства. 2230

Андреев Е.
– Клуб Айтматова приглашает. 256

Андреев Ю.
– Аксайский десант. 1997

– Наша жизнь, наша литература. 1656
Андреева Т.
– По айтматовской прозе. 2430
Анисимова О. М.
– «Плач» и «Слово». 1946
Аннинский Л.
– Из жизни подкидышей. 2044
– Сильное – просто. 1998
– Скачки кентавра. 1888
– Целую жизнь спустя. 1843
Артыкбаев Т. Б., Джумабекова Р. К.
– Проблема добра и зла в произведении Ч. Айтматова «Белый пароход»1573а
Анфалова И.
– Собственные и нарицательные номинации как средство создания образа персонажа. 1854
Анхель П.
– «Пегий пес – еще один айсберг Айтматова». 1822
Апресян Г.
– Национальное и интернациональное в советской литературе. 1629, 1662
Апышев М. А.
– Творчество Чингиза Айтматова через призму билингвизма и проблемы перевода. 1374
– Ч. Айтматов и М. Байджиев: горизонты двуязычного творчества. 1376
– Феномен двуязычия: Ч. Айтматов и Мар Байджиев: (Билингизм в художестенном творчестве). 1375
Арагон Л.
– Самая прекрасная в мире история о любви. 1650, 2093
Арбитман Р.
– Я крикнул: «Галактике стыдно за вас!». 2038
Ардаев В.
– Чингиз Айтматов предлагает создать союз государств Центральной Азии. 19, 1255
Аринбасарова Н.
– И доверие, и понимание. 2231
Арстанбекова Ж. А.
– Жанровое своеобразие романа Ч. Айтматова «И дольше века длится день». 2516
– Метафора как средство формирования идейно-художественного содержания произведения: (на материале романа Ч. Айтматова «И дольше века длится день»). 1678а
– Роль авторского повествования в романе Ч. Айтматова «И дольше века длится день». 1678б
– Трагическое как основа эпического мышления Ч. Айтматова. 1328
Арстанов В.
– Корабль кинематографа. 2195
Арутюнов А.
– Проблемы исследования художественных форм национального самосознания. 1611
Архангельская Н.,
Архангельский Л.
– «Люди, это я!: семейно-нравственное воспитание и культура». 1591
Асаналиев К.
– Авдий, Бостон и синеглазая волчица. 1935
– Аил Шекер и космос. 1336
– Движение во времени. 1999
– Дела земные. 1743
– Извечное добро. 2000
– На пороге Предела. 1826
– Национальное – общечеловеческое. 1343
– Открытие человека современности. 1133
– Созвучно времени. 1214
– Чингиз Айтматов: поэтика художественного образа. 2463
Асанбеков С.
– Весь мир в нем. 1237

Асангазиева Ж.
– Ч. Айтматов в немецкой критике. 2120
Асанова А.
– Быть за все в ответе. 1534
– Мастерство публициста Ч. Айтматова. 1531
– Современная экологическая проблема в публицистике Ч. Айтматова. 1459, 1533
– Философия кризиса культуры в творчестве Ч. Айтматова. 1305
– Чингиз Айтматов – публицист. 1530, 2464
– Эволюция личности и творчества Чингиза Айтматова. 2520
Асизова В.
– Библейский сюжет в романе «Плаха» Ч. Айтматова в оценке критики. 1861
Аскаров Т.
– «Джамиля» Ч. Айтматова и двуслойность течения творческого процесса. 1643
– Окрыленный народным признанием и любовью. 160
– Поиски Абсолюта – творческого кредо Чингиза Айтматова. 1282
Аскерова К.
– Брат мой Чингиз. 74а
– И огромные чистые глаза. 92, 183
– Он больше всех хотел, чтобы живое оставалось жить. 184
– Чингиз Айтматов. Образ эпохи. 102
Асылбекова Г.
– Нравственные идеалы женских образов в произведениях Ч. Айтматова. 1321
Асылбекова Г. М., Сабирова В. К.
– Влияние произведений Ч. Айтматова на литературу среднеазиатского региона. 1409
А. Ф.
– Чингиз Айтматов на французском языке. 2097
Ахмадалиева З. К.
– Реалистическая символика в художественной структуре романа Ч. Айтматова «Буранный полустанок» 1686а
Ахметов М. З.
– Тема искусства в произведениях Ч. Айтматова. 1422
Ахметова Г.
– Концепция человека в творчестве Ч. Айтматова. 1335
– Эпическое и лирическое в художественном мире Ч. Айтматова. 1481
Ахмадалиев З. К.
– Реалистическая символика в художественной структуре романа Ч. Айтматова «Буранный полустанок». 1685
Ашимов К.
– «Белый пароход» в большом плавании. 2252
– Рождение кыргызского кино. 2198
Ащеулов Д.
– Бронзовая память о народном писателе. 228
– Его имя объединяет народы. 234
Аюпов Т.
– В исканьях он к мужеству шел… 111
Бабаджанов С. К.
– Село Шекер – точка отсчета 2442а.
Бабкина Л. М.
– Автобиографизм в творчестве Чингиза Айтматова и Т. Манна, У. Фолкнера, Э. Хемингуэйя, Г. Маркеса, Абу-Бакара. 1452
Бабочкин Н.
– Счастье – впереди. 2240
Баварская премия Чингизу Айтматову. 24, 2121
Багишева У. Р.
– Своеобразие романа Ч. Айтматова «Тавро Кассандры». 2027
Базаров Г.
– Вспоминая Чыке. 79а
– Прикосновение к личности. 2223
Базаров Г., Кыдыкеева Б.
– «Материнское поле». 2222

Байбосунов К.
– Агатовский город Айтматова. 189
– Камень на сердце. 1895
Байдильдинова А. В.
– Специфика выражения эстетического идеала в творчестве Чингиза Айтматова. 2527
Байзаков Т.
– «Верблюжий глаз». 1634
Бакашова Ж. К.
– Символ бессмертия. 1681
– Художественное мастерство Ч. Айтматова. 1122, 2487
– Художественная функция изобразительно-выразительных средств в повестях Ч. Айтматова. 2476
– Художественные функции сравнения и метафоры в повестях Ч. Айтматова. 2475
Бакиев К.
– Гордимся вами! 7
– Дело всей его жизни будет жить в бессмертных творениях. 174
Бакиева Г. А.
– Мартин Хайдеггер и Ч. Айтматов: вопрошание бытия. 1290
– Ч. Айтматов и М. Хайдеггер. 1291
– Проблема памяти в творчестве Ч. Айтматова. 1295
Бакинова Р. А.
– Литературные образы Ч. Айтматова и отражение их в киргизской графике. 2437
– Творчество Ч. Айтматова в кыргызской книжной графике 60-х годов. 2433
Басинский П.
– Народный писатель. 1199?2192
– Чингиз Айтматов «Когда падают горы» (Вечная невеста). 1779
Бассель Н.
– Близкая даль. 1433
– Типологические связи эстонской советской литературы с литературами других народов. 1432
Барабаш Э.
– Звездный сон: Герои Ч. Айтматова на экране. 2273
Баранников А. В.
– Величие души простого человека. 1705
Барашкова С. Н., Желобцова С. Ф.
– Мифологический элемент в современной литературе. 1478
Барковская А. Ф.
– Великое братство. 2173
Баршай А.
– Мы в Индии любим ваши книги. 2142
– Открывает сердце надеждам и поэзии. 2089
– Премия имени Дж. Неру – Чингизу Айтматову. 33
– Сын Киргизии, гражданин земли. 91
Баулин В.
– «Я – Тянь-Шань». 2203
Бахтикиреева У.
– Айтматоведение в современном научном дискурсе. 1100
– К вопросу о диалоге культур поля и степи. 1403
– К вопросам: о роли интеллектуала в современном обществе и функции художественного образа в историческом процессе. 1190
– Особенности русского художественного текста писателя-билингва. 1382
– Фоновая и безэквивалентная лексика в романе Ч. Айтматова «Буранный полустанок» как хранитель коллективного опыта. 2531
– Художественные функции лексики с национально-культурным компонентом семантики в романе Ч. Айтматова «И дольше века длится день». 2483, 2484
Баше Х.

– Отражение основ нашей жизни в «Материнском поле» Айтматова. 1792
Баялинов К.
– Четыре вечера с Чингизом Айтматовым. 1256
Баялинова Ч.
– Симфоническая драматургия балета-оратории К. Молдобасанова к повести Ч. Айтматова «Материнское поле». 2406
Бегалиев М.
– Зерна вечности: Галактика духа Ч. Айтматова. 83, 82а
Беглова Л.
– Функции мифа в романе Ч. Айтматова «Плаха». 1466, 1875
Бедюров Б.
– Алтай и Айтматов. 1400
Безбородова О.
– «Император пера» и «братья-близнецы». 1421
Бейбытова К. Д.
– Казахстан в творческой судьбе Чингиза Айтматова. 1418
Бекбоева А. К.
– Проявление стыда как элемента самосознания в произведениях Ч. Айтматова. 1324
Бекоева Р.
– Автографы на камне. 2312
Белая Г.
– Кризис? Кризис! 1896
Белов В.
– Люди и динозавры. 1194
Белоконь Г.
– «Белый пароход» добра. 2257
«Белый пароход»: Мнение читателей. 1617
Бенлиян А.
– Мечта в цейтноте. 1235
Березин В.
– Треш от патриарха. 1950
Бигишева У. Р.
– Особенности романтизма А. Абу-Бакара и художественный опыт Ч. Айтматова. 1450
Биргер А.
– Два чувства дивно близки нам. 2383
Бирмухаметов Р.
– Роман и литературный процесс. 1612
Бирюлин В.
– За все на земле есть и должен быть спрос. 1732
Битюков А.
– Караванщик совести в пути… Правомочны ли диспропорции, когда речь идет об айтматовском наследии? 1198
– Мы сказали ему не все. 95
Бланков-Скарр Г.
– Чингиз Айтматов. 1146
Бобулов К.
– Голос матери. 1811
– Критика и литературный процесс. 1178, 1963
Богатенкова Л.
– Обогащение традиций. 2334
Богданов А.
– Целеустремленным глазом. 1630
Богомолов К.
– Нам предрекая судьбу. 2033
Боконбаев С.
– На таком далеком близком кордоне. 2264
– Нравственный императив И. Канта в художественном произведении Ч. Айтматова. 1294, 1820
– От «Джамили» к «Плахе». 1910
Болтянская О.
– Шумит река Байдамтал. 2223
Бондарев А. П.
– Роман Чингиза Айтматова «Когда падают горы»… 1769
Бондаренко В.

– Чингиз, не помнящий родства. 2049
Боорубаева А.
– Проблема характера в романах Ч. Айтматова…1410
Борбугулов М.
– Джаныбар – имеющий душу. 2055
– Пафос жизнеутверждения в киргизской литературе. 1171
Борев Ю.
– Личность – нация – человечество. 1349
Борисов А.
– «Пегий пес, бегущий краем моря», который уже 20 лет бежит по Якутии. 113
Борисова Т., Васильева И.
– Как жить дальше. 554
Боров А.
– Киноочерк о писателе. 2300
– «Красное яблоко». 2241
– Фильм о женщине. 2225
Бороздина П. А.
– В двух измерениях. 1380
– «Свое и чужое» в творчестве Айтматова. 1381
– Утверждение жизни. 1993
– Человек и война в творчестве М. Шолохова и Ч. Айтматова. 1790
Бостонкулова Л.
– Горе смерти переживают живые. 188
– Диалог с мэтром. 801
Ботабаева Ж. Н.
– Художественно-публицистическое сотворчество Ч. Айтматова, К. Мухаметжанова и М. Шаханова. 2504, 2508
Ботабаева Ж., Фаткуллин Ф.
– Драматургия требует особого способа мышления. 1636
Ботоканова Г.
– Размышление в кабинете Айтматова. 1318
– Философские идеи в творчестве Ч. Айтматова. 1319
Бочаров А.
– Диапазон жанра.
– К ядру и по касательной. 1911
Брайнина Б.
– Мадонна в бомбоубежище. 1803
Братухина А. М., Сухомлинова О. С.
– Киргизская литература. 2543
Брудный Дм.
– К юбилею Ч. Айтматова. 150
– Повести Чингиза Айтматова. 1218
– Слово о жизни. 2350
Брябина Н.
– Против равнодушия. 1936
Буджанов С.
– Дорога, идущая вверх. 2324
Буковская А.
– Мать-олениха. 1599
Буряченко Т. И.
– Из опыта работы по формированию… 2186
– Лингвокультурологический анализ художественного текста (на материале произведений Ч. Айтматова) 1205а.
Бутин Э.
– Горькая победа сказки. 1613
Бушин Вл.
– Солдат и Джоконда. 1812
Быков В.
– Витязи Аксайской степи. 2009
– В знак уважения и признания. 16, 2095
– В Москве идут юбилейные мероприятия. 102
– В Москве открылся памятник Чингизу Айтматову. 230
– В музей писателя. 258
– В поисках истины и человечности. 2548
– В Украине вспоминают Айтматова. 249
– В честь Айтматова. 120
Вакуленко В.
– Воспитание истиной. 1514

– Как человеку человеком быть. 1912
– Право на доверие. 1600
Валькова И. В.
– Организация учебной дискуссии по балладе Ч. Айтматова «Шестеро и седьмой». 2176
Ваняшова М.
– И вечности запомни миг. 2351
Варжапетян В.
– «Красное яблоко». 2242
Васильев И. П.
– Пересечение параллельных. 2442
Васильева И. Г.
– Стилистическое своеобразие романа Ч. Айтматова «И дольше века длится день» как произведения советской интернациональной литературы. 1747
Васильева Л.
– Чингиз Айтматов и «Иностранная литература». 1552
– Вехи биографии. 176
– Взаимовлияния и взаимообогащения литератур народов СССР. 1457
– Взаимосвязи киргизской литературы с литературами зарубежных стран. 1460
– Видение Айтматова через призму театра. 2305а
Виленкин Б.
– Встречи за кадром. 78
Винчи Л.
– По роману Чингиза Айтматова. 2384
Вишневская И.
– Горы и роли. 2388
– Дон Кихот с Буранного полустанка. 2387
Власов В.
– Навстречу пятидесятилетию. 2399
– Во славу добра и мира. 133
– Возвращение домой. 182
Воронов Вл.
– Вспомни имя свое. 1745
– Горизонты Чингиза Айтматова. 161
– Как много в этом «плаче».
– На отчей земле. 1370
– Художественная концепция. 1710
– Художник и его время. 1543
– Чингиз Айтматов. 1124, 1560, 1596, 1628
Воронцова Н.
– Как много в этом «Плаче». 2063
Воропаева В.
– «…Благослови любовь мою…» 1388а.
Воспоминания о жизни и творчестве Ч. Айтматова. 89
– «Восхождение на Фудзияму» Ч. Айтматова и К. Мухамеджанова в театре «Современник». 2352
– Вручение диплома Ч. Айтматову. 31
– Вселенная Чингиза Айтматова: Собр. авторских изречений.
– Всенародная гордость. 43
– Встреча Ч. Айтматова с земляками. 1273
– Выдающийся мастер киргизской прозы. 2550
– Высокая оценка. 17
Газизова А.
– Нравственно-философские искания современной советской прозы. 2453
– Проблема мира и человека в творчестве Ч. Айтматова. 1785, 1796
– Роль памяти в идейно – художественной структуре повестей Ч. Айтматова. 1332
Гайничеру О.
– «Ранние журавли» в Румынии. 2162
Гайнутдинова Г. Ф.
– Архетипические образы в творчестве Чингиза Айтматова (на материале романа «Тавро Кассандры»). 2017
– Мифопоэтика романа Ч. Айтматова «Тавро Кассандры»: Архетипические образы природных стихий. 2018
Галанов А.

С высоты эстетического идеала. 1982
Галуничев А.
– Опустела без него земля. 213
Гальперин А.
– Год одной мастерской. 2208
Гамзатов Р.
– Скачи, наездник!162
Гареева Г.
– Роль творчества Ч. Айтматова в развитии современной башкирской литературы. 1429
Гасанов К. О.
– Творчество, основанное на мифах и реальности. 155
Гасанов М. А.
– Киргизское и азербайджанское село в период 2-й мировой войны. 1402
Гатауллин Б.
– В семье единой. 2342
Гатина А. Э.
– Лингвистические признаки притчевого повествования в прозаическом тексте: (На примере произвед. Ч. Айтматова «Плач перелетной птицы»). 1947
Гачев Г.
– «Белый пароход» (После сказки). 1587
– «Буранный полустанок». 1733
– «Джамиля» - как явление ускоренного литературного развития. 1653
– Задумавшийся скиф. 1197, 1439, 1693
– Задумавшийся скиф и космический монах. 2034
– Историческое и национальное в повести «Первый учитель». 1835
– Любовь. Человек. Эпоха. 1660
– Национальные образы мира. 1440
– Неминуемое. 1648
– «Пегий пес, бегущий краем моря». 1824
– Притча о мире. 1913
– «Прощай, Гульсары». 1961
– «Ранние журавли». 1990
– Совесть! Стань смелостью. 1914
– Степь, горы и планета Земля. 134
– Чингиз Айтматов в свете мировой культуры. 1438
– Чингиз Айтматов и мировая литература. 1437
Гашева И. В.
– Взаимодействие национальных литератур XX века. 1444
Гашева Н. В.,
Коркина О. Г.
– Концепция человека и мира в романе социалистического и критического реализма. 2521
Геворкян А. Б.
– Наблюдения над поэтикой повести Чингиза Айтматова «Материнское поле». 1802
– Раздумья мастера. 1544
Гей Н.
– По мерке красоты и строгости вкуса. 1746
Гей Н., Пискунов В.
– Национальное самосознание литературы. 1618
Гейслер Ф.
– Уникальная инсценировка в чтении, музыке, танцах романа «Тавро Кассандры» в Драйкенигскирхе. 2116, 2419
Герасимов С.
– Размышление о красоте и уродстве. 2220
Герасимова Л.
– В поисках смысла жизни. 1747
– Прогностическое начало в романе как новая мера его эпичности. 1711
Глинкин П. Е.
– Загадка «Джамили». 1658
– Пафос времени. 1971
– «Прощай, Гульсары!» 1972
– Чингиз Айтматов. 1134, 1547
Голубков М. И.
– Сюжет и композиция романа Ч. Айтма-

това «Буранный полустанок». 1712
Горбовицкий Б.
– По законам музыки. 1967
Горбунов В.
– «Литературная газета» в Германии. 2117
Горбунова Е. Н.
– Проблема межнационального взаимодействия в современной художественной литературе. 1352
Гордеева Г. Ф.
– «Ч. Айтматов и современность». 236
Горловский А.
– «Метафора жизни». 1778
– Перед новым этапом. 1915
– Гость ГДР Чингиз Айтматов. 2125
Гринберг И.
– Большие ожидания. 1619
Гришенкова С. Н.
– Нравственно-философская концепция человека в творчестве Ф. М. Достоевского и Ч. Т. Айтматова. 1325, 1392
Громов Е.
– Крутой виток спирали. 2243
Громов Н.
– Верен себе. 2341
Груздова К.
– Власть и писатель едины?1252
Губарева Н. А.
– Творчество Ч. Айтматова и новаторские тенденции в киргизской, туркменской и каракалпакской повести. 2469
– «Я – Тянь-Шань». 2200
Гуля Е. Т.
– Жизнь и творчество Ч. Айтматова в кинофотодокументах ЦГА КФФДКР. 2297
Гучке И.
– Великое значение творчества Ч. Айтматова для немецких читателей2126
Гутшке И.
– Связь с миром. 2127
– «Давайте страной читать Айтматова». 79
Давлетов Г.
– Фонд открывает двери. 154
Давлетова А.
– Путешествие к истокам. 107
– «Тавро Кассандры» глазами школьного учителя. 2171а
Давлетшина Д. Г.
– Человеческое и философское у Чингиза Айтматова» (По роману «Плаха»). 1852
Давлетшина Л. А.
– Родословная Чингиза Айтматова по линии матери. 66
Давыдова Т. Т.
– Современная киргизская повесть (Уроки Чингиза Айтматова). 1405
Дадажанова М.
– Природа двуязычных произведений Ч. Айтматова. 2459
Дайсаку Икэда
– Весть из Страны Восходящего солнца.
Далгат У. Б.
– Литература и фольклор. 2042, 2136
Данильченко Г.
– История, любовь и время в ранних повестях Чингиза Айтматова1128
Даничева А. А.
– Тополек мой в красной косынке. 2400
Дворецкий А. В.
– Избранное. 1157
– Двусторонние литературные связи в эпоху развитого социализма. 1456
Девятов Г.
– Писатель ходит в героях. 2081
Дедина М. С.
– Мотив жертвоприношения в романе Ч. Айтматова «Тавро Кассандры». 2016
Дейдиева Ф. Н.
– Ч. Айтматов о незаменимой роли разностороннего учителя. 1529
Дементьев В. В.

– Проверяется жизнью. 1151
Демченко Л. Н.
– Эстетический идеал как дефиниция художественного метода. 1334
Денисенко Е.
– В Москве и Питере. 110
– Жизнь без Айтматова, но с ним. 219
– Невский берег. 1775
Дербишева З.
– Концепты добра и зла в творчестве Ч. Айтматова. 1327а
«Джамиля» и зарубежная критика. 2092
«Джамиля»: Мнения, суждения. 2233
Джалагония В.
– Два крыла Чингиза Айтматова. 191
Джангужин Р.
– Человек крупным планом. 1797, 1965
Дженчураев Д.
– Мгновения и вся жизнь. 67
Джолдошева Ч.
– Двуязычие и авторский перевод в творчестве Ч. Айтматова. 1372, 1373
– Двуязычное творчество Чингиза Айтматова. 1371
– Киргизский роман 80-х годов. 1206, 1916
– Л. Леонов и киргизская советская литература. 1395
– Своеобразие жанра и жанрообразующие факторы в романе Айтматова «И дольше века…» 1674
– О новой редакции повести «Лицом к лицу» Ч. Айтматова. 1783
Джолдошева Ч., Мамытбекова Ч.
– Стилевое своеобразие «Плахи» Ч. Айтматова. 1864
Джумабекова Р. Г.
– Ч. Айтматов и время. 1542
– Ч. Айтматов и современность. 1541
Джунусов Б.
– Услышать код и увидеть «тавро». 224
Джусупов Н. М.
– Общее и национально-специфическое в образах-символах романа Д. Голсуорси «Сага о Форсайтах» и повести Ч. Айтматова «Белый пароход». 1527
Дзюбинская О.
– В субботу и воскресенье. 2326
– Двое в степи. 2338
– Для сохранения наследия Чингиза Айтматова. 226б
Дмитирева Л. И., Тагаев М. Дж., Шагалова Г. П.
– Фразеологический мир Чингиза Айтматова. 1122а
Дмитриева Н. М.
– Идейно-художественные функции мифа в романе Ч. Айтматова «Плаха». 1872
– Проблематика и поэтика повести Ч. Айтматова «Белое облако Чингисхана»1566.
– Особенности сюжета романа Ч. Айтматова «Плаха». 1897
– Особенности сюжета романа Ч. Айтматова «И дольше века длится день». 1766
Дни Айтматова в Великобритании. 121, 2080
Добренко Е. А.
– Сюжетно-композиционная структура романа Ч. Айтматова «Плаха». 1882
– Типология «на посылках». 1699
Довгаленко Ю.
– Моноспектакль по Айтматову. 2371
Долгорсурэн Ж.
– Творчество Чингиза Айтматова в Монголии1454 2135
– Моноспектакль по Айтматову.
Дононбаев А.
– Феномен культуры памяти. 1296
Донской А.
– На экране герои Айтматова. 2191
Дорохин Ю.
– Поэзия подвига народного. 2348

Дуйшеева Р.
– Проблемы глобализации в творчестве Чынгыза Айтматова. 1328а
Дуйшенбаев П.
– Отражение проблемы насилия в творчестве Чингиза Айтматова. 1281
Дунаев М.
– «Истина о том, что болит голова». 1870
Дунина С.
– Лицом к лицу. 2318
Духовность Кыргызстана мир познает через Ч. Айтматова. 109
Душа его таланта – жизнь. 151
Душеева К. А.
– Мифотворческие взгляды в произведениях Ч. Айтматова. 1298
Дьяконов А.
– Будь счастлива, Асель. 2402
Дыйканбаева Т. Т., Сейитбекова С. С.
– Особенности построения диалога в художественном тексте… 1641
Дыйканова Ч. К.
– Айтматов – феномен языковой личности билингва. 1351
Дюшалиев К.
– Опера «Джамиля» М. Раухвергера и ее сценическое воплощение. 2427
Дюшебекова Б. Т.
– Идейно-художественные особенности рассказа Ч. Айтматова «Плач перелетной птицы». 1948
– О повести Ч. Айтматова «Лицом к лицу» и «Верблюжий глаз». 1627, 1782
Дядюченко В.
– Стать жертвой для себя. 1795
Евсеев Б.
– Мертвая сова на Мавзолее: Замысел и вымысел в романе «Тавро Кассандры». 2045
Евтушенко Е.
– Источник нравственности – культура. 1937
Егоренкова Г.
– Мы пришли в этот храм. 1898
Елигунашвили Э.
– Сквозь семь огней. 1734
Елиференко П.
– Свой обоз в Караване глобализма. 1227
Ермакова Г.
– В поисках героя. 2271
Ерохина И.
– «Белый пароход». 1606
Есина Т.
– Духовный символ кыргызского народа. 243
Ефимов В.
– Здравствуй, Танабай. 1983
Жакиев Б.
– Вечный спор. 106
Жаламанова Е. И.
– Концепт «гнев» в ранних повестях Ч. Айтматова. 1573
Жанызак Ж.
– Женщины Чингиза Айтматова. 69
Жданова В.
– «Материнское поле». 2340
Жегин Н.
– Четверо в родовом каяке. 2364.
Жещинский А.
– К вопросу о реставрации оперы М. Раухвергера «Джамиля». 2426
– Опера «Джамиля» М. Раухвергера в свете адаптационного подхода в музыкознании и литературоведении. 2425
Жижимова Г. В.
– Проблема художественной условности и ее решение в современной советской прозе. 1397
«Жизнь он с веком двадцатым прожил наравне». 173
Жиркова И. А.
– Живые традиции классики. 1394

Жоламанова Е.
– Лингвокультурный концепт «любовь» по произведениям Ч. Айтматова. 1679
Жуков И. И.
– Доверие к жизни. 1172
Жулев В.
– Крик отчаяния становится песней. 1231
Жунусова З.
– Айтматов в нас и с нами. 237
– Он все-таки встретился с чонарыкцами. 203
Зак М.
– Встречное движение. 2270
Залыгин С.
– Чингизу Айтматову – 50 лет. 163
Заранкин Ю.
– «Белый пароход» - в театре кукол. 2369
Зарифьян А.
– Айтматов навсегда. Ата-Бейит. 220
Зарубежные отклики на творчество Чингиза Айтматова. 2090
Зеленко Н.
– Спутник огня. 2211
Зенюк Ю.
– Песня надежды. 2106
Зинуллина Л. К.
– «ЗНОЙ» возвращается. 101
– Суд совести. 1856
«Золотая ветвь - Айтматову». 27
Золотая медаль Чингизу Айтматову. 8
Золотов А.
– Мысль-правда, мысль-душа в созвучии сердец. 1254, 1539, 2060
– Реализм вечности. 2035
Золотусский И.
– Отчет о пути. 1899
– Пламя свечи. 1918
Зоркий А.
– Вкус красного яблока. 2244
– Из «Прощай, Гульсары!» 2234
Зулумов Г.
– «Материнское поле» на сцене Кумыкского театра. 2344
Зыбин А.
– Найти опору и надежду. 156
Зырин А.
– Время, судьба, характер. 1974
Зырянов В.
– Восхождение к вечности. 2376
Ибрагимов И.
– Семь цветов надежды. 527
Ибрагимов О.
– Великий писатель земли кыргызской. 115
– Слово о мастере. 152
– Фотография с историей, или как пили в госрезиденции с разрешения Кремля. 118
Ибрагимова А.
– Краски всех искусств. 1475
Ибраев А. Д.
– Русская классика и художественное творчество русскоязычных национальных писателей Средней Азии и Казахстана. 1385
Ибраева И. А.
– О категории наклонения глагола во французском и кырг. языках на примере повести Ч. Айтматова «Пегий пес, бегущий краем моря».
Ибраимов К.
– Антропокосмос Чингиза Айтматова. 1296г
– Апокалиптика Чингиза Айтматова. 1296в
– Айтматов Чингиз – молния, высеченная небом… 1189
– Вечность и век Чингиза Айтматова. 1296б
– Кентавр Айтматова: Гульсары-Танабай. 1958а
– «Когда падают горы (Вечная невеста)». 1768а

– Миф и миропонимание в гуманистической философии Ч. Айтматова. 1297, 1463
– Мифопоэтические традиции и художественное произведение. 1958
– Предупреждая всепланетный апокалипсис. 1672.
– Чингиз Айтматов. 49
– Чингиз Айтматов как мифотворец – мудрец века. 1296
Ибраимов О.
– Айтматов. Последний писатель империи (жизнь и творчество). 49
– Вознесся в небо, куда так часто устремлял свой взор. 226
– Крест и плаха (материалы к жизнеописанию Чингиза Айтматова). 226а
– Разрозненное человечество едино в культуре. 2141
– Чингиз Айтматов. 49
Ибраимов Т.
– Мир добрый и трагичный. 2285
– Формула жизни. 1236
Иванов Д.
– Нету земли роднее тебя. 164
– Требуется мужество. 1827
– Что впереди? 1919
Иванов И.
– Новая награда Айтматову. 25
Иванова В.
– Поэзия человечности. 2260
Иванова В. А.,
Купина Н. А.
– Авторские ремарки в произведениях Чингиза Айтматова. 1211
Иванова Л. В.
– Литература о Великой Отечественной войне и проблема формирования социалистического сознания. 1989
Иванова Н.
– Испытание правдой. 1920
– Точка зрения. 1152
И. Г.
– Немецкий «соавтор» Айтматова. 2114
Игель Л.
– Рассказ Айтматова «Солдатенок» - шедевр малой формы. 1563
Иенсен Т.
– Жить для других. 2272
Издание романа Ч. Айтматова «Плаха» в Испании и Италии. 2148
Илеева Л. Ф.
– На путях учебного формирования читательской интерпретации школьников. 1642, 1218
Ильина Л. А.
– Возвращение к Джамиле. 1649
Ильинская О. П.
– Основные формы выражения авторской позиции в романе Ч. Айтматова «Буранный полустанок». 2530
Ильнецкая О. П.
– Система образов в романе Ч. Айтматова «Плаха» как средство воплощения авторской позиции. 1884
Имаева Н. И.,
Курманходжаева Р. И.
– Проблема совести в творчестве Чингиза Айтматова как один из актуальных вопросов современности. 1323
– Проблемы народной педагогики в творчестве Чингиза Айтматова. 1527
Имар Г.
– Прокуратор, «Туземец» и «Плаха»: о последнем романе Ч. Айтматова. 1866
Иманалиев К.
– Духовный каганат Чингиза Айтматова. 1185
Иманкулов Дж.
– Айтматов и театр. 2304
– Большая литература в мире искусств. 2375

– Великие творения эпохи. 136
– Все знают Ч. Айтматова, все говорят о нем. 2306
– Искусство театра. 2311, 2358
– Кто выбирает гения. 1240
– Обетованная земля или небо в алмазах?1241
– Образы Айтматова. 2307
– Поиск в одиночку, находка всем. 1226
Иманкулов Р. Д.
– Творчество Ч. Айтматова на сценах страны. 2470
Иманкулова М. Т.
– Ирреальная несобственно-прямая речь в повести Ч. Айтматова «Прощай, Гульсары!» 1956
Инякин А.
– Новая встреча с Асель. 2325
Исабекова А. И.
– Проблемы современного мира в произведениях Ч. Айтматова. 1230
Исаева А.
– Сенсация в айтматоведении? 2071а
Исенов А.
– Мастерство психологического анализа. 1143
– Психологизм современной прозы. 1121, 1144, 1784
– Композиционные особенности произведений Ч. Айтматова. 1145
– Композиция и сюжет повести «Белый пароход» Ч. Айтматова. 1589
– Национальное и интернациональное в произведениях Ч. Айтматова1346.
– О стилистических особенностях повести «Белый пароход». 1585, 1590
Исраилова Р. И.
– Айтматов и мир человека. 1292
– Принцип противоречия в творчестве Ч. Айтматова. 1162
Истратова С.
– Детство и трагедия несовместимости. 1521
– Журавлиный крик прерванногодетства. 2002
Иттикулова А. Т.
– Методические приемы изучения биографии Айтматова в школе. 2171
– Слово о великом человеке. 221
Их «Плач» услышан многими. 2064
Иманова А. К.
– Сюжетное пространство романа Ч. Айтматова «Тавро Кассандры». 2019
Ишемкулов Т.
– Немеркнущий светоч мировой литературы. 76а
Ишимканов К.
– Великое наследие / К. Ишимканов 1180а
– Голос Айтматова звучит в моем сердце. 2170б
– Мой Айтматов 1180б.
– Чингиз Айтматов – мыслитель, философ и великий художник. 1286б
– Чингиз Айтматов и мое философское восприятие мира. 1180в
К. К.
– Турецкие литераторы – Айтмтову. 22
Кабалкина Э., Кунина А.
– Лауреаты государственных премий СССР 1968 года. 2549
Кабанова Т. В.
– Эсхатологические мотивы «Геракла» Еврипида в романе Ч. Айтматова «Плаха». 1467, 1874
Кабатай кызы Айнура
– Несобственно-прямая речь как особый способ субъективации авторского изложения (на материале романа Ч. Айтматова «И дольше века длится день»). 1678
Кадракунов Ж.
– Чингиз Айтматов – дипломат мира. 1257

Кажбайкин Э.
– Мужество человечности. 2343
Кажигалиева Г. А.
– О лингвокультурологическом содержании произведений Ч. Айтматова. 1159
Казаркин А.
– Евангелие от природы. 1891
Казьмина Н.
– Путь на Анна-Бейит. 2380
Кайбылдаева Д. А.
– Беседы и диалоги Чингиза Айтматова. 1548
– Шекспир в оценке Ч. Айтматова. 1443
Какелова Н. С.
– Проблема власти и одиночества в современной литературе. 1568
Каксин А. Д.
– Концепт «степь» и его репрезентация… 1301
Какчекеев Т.
– Айтматов Рабину – альтернатива. 1248
Калмыкова Л. В.
– Герой и время в современной национальной литературе для детей и юношества. 1575
Калыбеков А.
– Родник «Слезы Айтматова». 261
Калыбекова А. М.
– Великий гражданин Планеты и славный сын кыргызского народа. 223
– Великий гражданин. 218
Кальмбекова Б. Р.
– Политическая философия Ч. Айтматова. 304
Камал Ад-дин Д.
– Поэтический реализм Айтматова. 2164
Камилов Ю.
– Диалектика внутреннего равновесия. 2345
Камышева О. А.
– Мировоззренческий анализ романа Ч. Айтматова «Плаха» на уроке литературы в средней школе. 1877, 2181
Кананьянов Б.
– Уроки старых мастеров. 88
Канья Рене.
– Чингиз, или творчество мэтра глазами одного француза. 186
Канделуди Л.
– Гуманистический пафос и формы его выражения… 2462
Капралов Г.
– Едигей и арабские старушки. 2391
Капустин М.
– Суровость и нежность. 2213
Капшай Н. П.
– Сравнительный анализ структуры образа героя. 1694
Карагулов Б.
– В 2000-й год – с миллионным тиражом. 528
Каракеев К.
– Жизнь и гибель Торекула Айтматова. 61
Каракеев К.,
Асаналиев К.
– А день все длится. 1719
Карасартова Н.
– Чингиз Айтматов о роли учителя. 1527а
Карелина А.
– Выздоравливайте, премия подождет!3
Карижский С. Г.
– Жизненный и творческий путь Ч. Айтматова. 5
Карим М.
– О писателе Ч. Айтматове. 165
Карпенко В.
– Продлить себя в сыне. 1830
Карпеченко Т. В.
– Посол России. 137, 1261
Карпов А.
– Сотворение мифа. 1749
Касумов И.

– Высокое назначение. 1175
Касымалиева К. Э.
– Этнокультурные идиоглоссы в авторской языковой картине мира Ч. Айтматова и их лексикографическое представление. 2519
Катин В.
– Бог рассчитывает на нас. 123, 1167
– Глаза немцев сияют, когда они узнают, что Кыргызстан – страна Айтматова. 2118
– Оставшиеся годы – заждавшимся замыслам. 2086
– Премия имени Рюкарта – Чингизу Айтматову. 23
– Путь в Евразию. 1263
– Самый читаемый на Западе постсоветский писатель. 18, 2074
Кацев А.
– Будет жить вечно в наших сердцах. 209
– Возвращение Ч. Айтматова. 2047
– Время, отчеканенное в слове. 1555
– Немецкий собеседник Ч. Айтматова. 2114
– Не только почитаемым, но и читаемым. 210
– Разные интерпретации Ч. Айтматовым одного библейского сюжета. 1293
– Роль реминисценций в творчестве Ч. Айтматова. 212
– Роль Ч. Айтматова в сближении национальной и общечеловеческой культур. 2, 1339
– Сегодня истории. 1767
– Человек и природа. 1509
– Человек человеку…?! 1945
– Чингиз Айтматов: Жизнь после смерти. 211
Кедрина З.
– В поисках главного. 1807
– Жизнью рожденный. 1975
– На новом уровне. 1668, 1788
– На языке дружбы. 1713
– Проблема личности и общества в литературах социалистического реализма. 2011
Кекильбаев А.
– Покоритель Вселенной. 201
Кемельбаев А.
– Глас вопиющего в пустыне. 2020
Кененбаев К. А.
– Творчество Ч. Айтматова в Германии. 2110
Кешеков А.
– Прикосновение к достоверности. 2282
Ким В.
– Классическое наследие в творческой концепции Ч. Айтматова. 1388
– Литературно-эстетические взгляды Чингиза Айтматова. 2457
Кинематографисты – лауреаты Государственных премий СССР. 2258
Киносита М.
– Моя любимая книга. 2139
Киргизская литература во взаимоотношениях с за рубежными литературами. 1458
Кириллова И. А.
– К проблеме создания христоподобного образа. 1871
Кириллова О.
– Писем будет еще много. 2322
Клейменова Г. В.
– Нравственный аспект проблемы «человек-природа» в прозе Ч. Айтматова… 1496
Клуб Чингиза Айтматова. 259
Кобзева О. С.
– Проза Чингиза Айтматова в журнальном контексте «Нового мира». 2498, 2499
Ковач А.
– Поэтика и смысл. 1855
Коваленко С. А.

– Проблемы мира и гуманизма в современной советской литературе. 1720
Коваленко Ю.
– Чингиз Айтматов запускает на орбиту монаха Филофея. 2046
Ковский В.
– Когда мы были вместе. 75
– Мое открытие Айтматова. 76
– Об эпическом в романе Ч. Айтматова «Буранный полустанок». 1677а
Коган В.
– Иисус и Понтий Пилат. 1883
– Ничего «вообще». 1219, 1565
Кочан Л. Н.
– Иисус и Понтий Пилат: Три интерпретации одного вечного сюжета. 1883
Кожухова Г.
– Здравствуй, Гульсары! 2235
– «Материнское поле». 2221
Козменский В.
– И дольше века. 2288
Койчуев Б.
– Вспомни имя свое! 1691
– Идейно-художественное своеобразие романа Ч. Айтматова «И дольше века длится день». 1680
– Жанровые особенности философско-психологических романов Ч. Айтматова и Т. Пулатова. 1423
– Общечеловеческое миропонимание и Ч. Айтматов. 1284
Койчуманова Г.
– Традиции фольклора и реалистической литературы в творчестве Ч. Айтматова. 1472
Колеушко Д.
– Звенья, связующие повесть «Белое облако Чингисхана» и роман «И дольше века длится день» Ч. Айтматова. 1570
Коллекция будет неполной. 1117, 2112
Комаева К.
– Мера всех вещей. 1721
Комаров А.
– Зарубежные премьеры по произведениям Ч. Айтматова. 2418
– Итальянская премия Чингизу Айтматову. 37
– Киргизский фильм на Международном фестивале. 2206
Комиссарова Т.
– Утверждение интернационализма. 1825
Комитет будущего смотрит в прошлое. 1163
Коркин В.
– Влечение к океану. 1213
– Да, живы мы. 2065
– Догма и ересь. 2037
– Звучащая мысль. 2301
– «И знаясь с будущим в быту». 1995
– Логика истории и логика искусства. 1799
– Красное яблоко. 2245
– Огонь на себя. 1201
– О новом по-новому. 1215
– Перед лицом памяти. 1750
– Право на детство. 1519
– Право на исповедь. 2315
– У Айтматова урожайная весна. 2073
– Человеку о человеке. 1126, 1491, 1517, 1601
– Язык мечты, очищенный страданьем. 1518
Корниенко Н.
– Театр сегодня – театр завтра. 2372
Корсунская Э.
– «Бег иноходца». 2236
Косоруков А.
– «Плаха» - новый миф или реальность? 1900
Кошут Л.
– «Джамиля» и другие. 1646
Красикова Е. В.

– Апокалипсис милосердия. 1869
Краюхин С.
– На людях держится земля. 2379
Кречетова Р.
– По дороге на экран. 2232
Кривощапова Т. Ф.
– Миф и реальность в романе Ч. Айтматова «Буранный полустанок». 1722
Кругликова З.
– Повесть-инсценировка – спектакль. 2236
Кружков Н.
– Баллада о героическом времени. 2012
Крутикова Д. А.
– Этико-эстетические воззрения Ч. Айтматова. 1320
Крывелев И.
– Кокетничая с боженькой. 1938
Крылов В. П.
– К спорам о положительном герое. 1708
Крылова Л. А.
– Калый Молдобасанов. 2408
– Память как нравственная ценность. 2184.
Крымова Н.
– Только бы вернулся отец. 2003
Кугультинов Д.
– Слово о друге. 153
Кузина А. Н.
– Нравственный мир человека в романах Ч. Айтматова. 2532
Кузнецов Ф.
– Героизм гражданской честности. 1976
– Как человеку человеком быть. 1603
Кузнецова И.
– Балетная интерпретация поэтики Ч. Айтматова. 2398
– В союзе с музами. 2188
– Музыкальнсть прозы Ч. Айтматова. 2428
Кулиев К.
– Авторское отношение к сохранению национального своеобразия. 1342, 1954
– Структурные особенности художественного образа оригинала и переводов произведений Ч. Айтматова. 2477
Кулманбетов Ж.
– Минусы айтматовомании. 2308
Култаева У. Б.
– Шапка на рельсах. 1791
Кумскова Н. В.
– Эпическая традиция в творчестве Ч. Айтматова. 1474
Кундакбаев Б.
– Путь театра. 2332
Кунекова Т. М.
– Инновационные технологии в процессе изучения творчества Чингиза Айтматова. 2168
– Методы и приемы работы учителя в процессе изучения творчества Чынгыза Айтматова. 2170
– Читательское восприятие старшеклассников произведений Чынгыза Айтматова 2169
Куницын Г.
– Политика как объективный фактор художественного творчества. 1973
Курган О.
– Дорога к мечте. 2246
Курманходжаева Р. И.
– К вопросу об эстетическом воспитании в творчестве Ч. Айтматова в современном обществе. 1526
– Педагогические воззрения Чингиза Айтматова. 2490
– Проблемы воспитания и образования в творчестве Чингиза Айтматова. 1524
– Проблема нравственного воспитания и формирования личности в творчестве Чингиза Айтматова. 2465
– Проблемы экологического воспитания в творчестве Чингиза Айтматова. 1525

– Тема детства в художественном творчестве Ч. Айтматова. 1512
– Чингиз Айтматов о проблеме родного языка. 1379
Курпякова Н.
– Свет погасшей звезды. 204
Куртцан Д.
– Повесть «Джамиля» и ее значение для нас. 1645
Кутманалиева Д.
– Дети в творчестве Ч. Айтматова. 1520
– Лицом к лицу. 1781а
Кутчубеков Т.
– Слово о дипломате. 116
Кучева А.
– Путь к «Плахе». 1921
Кучеров А.
– Повести гор и степей. 1221
Кыдыев К. У.
– Сопоставительное изучение фразеологизмов в произведениях Ч. Айтматова. 2489
Кыдырбаева Р.
– Поэтическая проза. 1669
Кыштобаев Д.
– Вслед за мастером в мир им удерживаемый. 1234
Кюне Г.
– Рассказ Айтматова «Свидание с сыном». 1564
Лавров В.
– Самостояние человека. 1752
– Человек на земле. 1607
Лайлиева И. Д.
– Интернациональный фактор и психологизм современной киргизской прозы. 1357
– Роль интернационального фактора в творчестве Чингиза Айтматова. 1348
– Т. Манн и Ч. Айтматов. 1445
– У. Фолкнер и Ч. Айтматов. 1446
– Ч. Айтматов и мировой литературный контекст. 1353
– Традиции русской классической и мировой литературы. 1354
Лакшин В.
– Искусство и время. 1969
– По правде говоря. 1939
Латынина А.
– Цепь человеческой памяти. 1751
Лауреаты государственных премий СССР 1968 года. 42
Лауреаты премии имени Чингиза Айтматова.
Лачинян А.
– Ч. Айтматов «Белый пароход». 1580
– Новые возможности современной эпики. 1490
Лебедева Л.
– Главное в человеческой жизни. 1614
– Неразделимые контрасты. 1804, 2056
– Повести Чингиза Айтматова. 1127, 1492, 1608, 1787, 1800, 1968
– Сила искусства Ч. Айтматова. 1959, 2183
Лебедина Л.
– Миграция в «страну чудес». 2373
Левченко В.
– Весь мир в одном себе. 1536
– Литература между двумя языками. 1368
– На перепутье. 1794
– Новое прочтение романа. 1776
– Песнь первая. 1652
– Поэтика Чингиза Айтматова. 2486
– Преодоление исповедальности в трагедии. 1368
– Смерть иноходца. 1960
– Трагедия Момуна. 1586
– У журавлей крепнут крылья в полете. 2004
– Ч. Айтматов – правдист. 1535
– Чингиз Айтматов: Проблемы поэтики,

жанра, стиля. 1123
– Человек в океане вечности. 1823
– Четверо в океане вечности. 1831
– Шаг в космос. 1723
Левикова Е.
– Срок прощальный – срок начальный. 2396
Левин М.
– Душа народа. 2335
Лейбин В. М.
– По эту сторону добра и зла: (Этический срез «Плахи»). 1873
Лейзеров Н.
– И дольше века. 1724
Ленарт А.
– Особенности реализма и индивидуального стиля романов и повестей Ч. Айтматова. 2472
Лескинен В.
– Айтматов в Финляндии. 2156
Линия скорби. 181
Липовой Б.
– Сотый – в Москве и премьера в Лондоне. 2355
Липков А.
– «Красное яблоко». 2247
Лица. 1271
Личко Е.
– И это все о нем. 2078
Лордкипанидзе Н.
– Другими глазами. 2216
Лорды читают Айтматова. 101а.
Ломидзе Г. В.
– В поисках нового. 1663
– В поисках истины и человечности. 1725, 1753
Лузанова
– Музыка в творчестве Чингиза Айтматова. 2429
Лукин Ю.
– Глазами сказки. 1620
Лукьянов Б.
– «Не в правилах, но в чувствах». 1735
Лучшие ленты большого экрана. 2207
Лындина Э. М.
– Суйменкул Чокморов. 2295
Львов-Анохин Б.
– Подвиг матери. 2339
Магзимов Ж.
– Гению слова и мысли96, 97.
Мадмарова Э. А.
– Региональные слова как художественный прием в языке Ч. Айтматова. 1684
Майо А., Рахманалиев Р.
– О великой сущности бытия. 2085
Максимов Ю.
– Об историзме подлинном и мнимом. 1659
Максимова Т. А.
– Образно-речевая система Чингиза Айтматова. 2455
Маликова Б.
– «Код Айтматова». 2298
Мальнева В. С., Гулматова Дж.
– Регионализмы в рассказах Ч. Айтматова. 1557
Мальнева В. С., Эргешева Н.
– Тематические группы и способы презентации тюркизмов в повести Ч. Айтматова «Белый пароход». 1578
Мамалодзе Г.
– Журавли из детства. 2010
Маматова Л.
– Единство в многообразии. 2255
Мамбеталиев К. И.
– Библейские главы «Плахи» 1878
– Межлитературная преемственность. 1821
– Пегая правда Чингиза Айтматова. 1242
– Ч. Айтматов о роли русской классики в обогащении новописьменной советской киргизской литературы. 1386

Мамбеталиева А.
– Белый пароход в декабрьском солнце. 246а
Мамбеталиева Б.
– Неутерянные письма или разговор на Дзержинке. 68
Мамедов А.
– Страницы из взаимосвязей братских литератур. 1414
– Эстетические знаки в современной советской прозе. 1398
Мамедова И. Г.
– Чингиз Айтматов и азербайджанская литература. 2478
Мамытов М.
– Дела и заслуги Чингиза Айтматова бесконечны во времени и в пространстве. 202
– Он был подобен океану. 195, 1243
Мамытбекова Ч. З.
– Жанровое своеобразие повести «Белое облако Чингисхана» Ч. Айтматова. 1569
– Крылья черной птицы. 1187
– О жанре романа «Тавро Кассандры» Ч. Айтматова. 2025
– О жанровом своеобразии романа «Плаха» Ч. Айтматова1862.
– Проблема власти и личности в романах Ч. Айтматова и Т. Пулатова. 1424
– Роль фантастики в романе «Тавро Кассандры» Ч. Айтматова. 2026
– Тема репрессированных поколений в книге Ч. Айтматова, М. Шаханова «Плач охотника над пропастью». 1537, 2062
– Художественное своеобразие романа «Тавро Кассандры» Ч. Айтматова. 2024
– Человек и природа в романе «Плаха» Ч. Айтматова. 1507, 1858
Маралбаев Г.
– «Белый пароход» в Уйгурском театре. 2367
Маричева В.
– В начале было слово. 2196
Маркус Т. В.
– Проблема свободы и несвободы в романе Ч. Айтматова «Плаха». 1849
Мартынов Л.
– Книга на подоконнике. 1790а
Марушиак О.
– Многообразие в единстве литературы социалистического реализма. 2448
– Право и долг таланта. 2163
Марченко Л.
– Методические рекомендации, посвященные памяти Чингиза Торекуловича Айтматова. 2182
Маслин Н.
– Герой и сюжет. 1842
Маслов А.
– Айсберг ушел. В океан вечного… 93
– Подарок Айтматову. 2435
Материнское поле. 2226, 2333
Маткурбанов Ю. Х.
– Зов времени. 1204
Матыжанов К.
– Мифотворческие традиции в произведениях Айтматова. 1469
Медведев Б. В.
– К вопросу о литературном билингвизме. 1701
– Новая жизнь пьесы. 1637
– Человечность в наступлении. 2261
Медовиков С.
– Думы о человеке. 1217
Медриш Д. Н.
– Фольклорная традиция в творчестве Чингиза Айтматова. 1477
Международный форум «Айтматов и современность». 1327
Мельнева В. С.
– Регионализмы в рассказах Ч. Айтматова. 1160

Мельник Б.
– Ковш стучит по дну. 1922
Мельник В. И.
– Ч. Айтматов и Ф. Достоевский. 1390
Мельников В.
– Лирические рассказы. 1789
Мессерер А.
– Испытание сценой. 2316
Метчер Т.
– Литературное взаимопонимание народов: Чингиз Айтматов и Эрнест Хемингуэй. 1447
Мигунов А.
– Источник радости и вдохновения. 1664
Микулашек М.
– Миф в нарративной системе романа… 1698
Миллер А.
– Наплывы времени. 2083
Минокин М.
– Против войны. 1813
– Мир читает Айтматова. 1098
Мирза-Ахмедова П.
– Личность, подаренная веком. 1425
– Национальная эпическая традиция в творчестве Чингиза Айтматова. 1484
Мироненко Е. А.
– Образ пророка в романе Ч. Т. Айтматова «Тавро Кассандры»: фольклорно-мифологические истоки. 2022
– Мифотворчество позднего Ч. Айтматова. 2021
– Мифофольклорный контекст образа волчицы в романе Ч. Айтматова «Плаха». 1851
– Тотемные представления в романе Ч. Айтматова «Плаха». 1853
– Фольклорно-символический контекст художественной прозы Ч. Айтматова. 2490
Мискина М. С.
– Лейтмотивы романов Ч. Айтматова. 1140
– Роман Ч. Айтматова «Буранный полустанок». 1683
– Фольклорно-мифологические мотивы в прозе Чингиза Айтматова. 2500, 2501
Михайлина Г.
– Вечность айтматовской темы. 248
– Дух настоящего гманизма. 247
– О монументах и нерукотворных памятниках. 231
– Экран его большого мира. 2189
Михайлов В.
– Вспоминая «Белый пароход». 2256
Михалковская Н.
– Когда театр в республике любят. 2404
Михалков-Кончаловский А.
– Некоторые соображения по постановке «Первого учителя». 2215
– Прикосновения к вечному. 166
Михтянова О. И.
– Роль цвета и цветосодержащих единиц в прозе Ч. Айтматова. 2446
Молдавский Дм.
– Ожившее слово. 2278
– Скульптура слова. 1220
Молдалиева А.
– Айтматовские встречи, или Первоисточник сведений о манкуртизме – эпос «Манас».
– Вторая жизнь Айтматова. 227
Молдобаев К.
– Чингиз Айтматов и ренессанс тюркской цивилизации. 1441
Момунов Н.
– «Тавро» уходит в небо. 2291
Музей под открытым небом. 2443
Мукамбаев У.
– Ваш труд велик – в нем дух народа. 124
Мукашев К.
– Неудобный Айтматов. 1774

– Пишите – вы талантливы. 1249
– Чем согрешила «Вечная невеста». 1773
Мураталиев А.
– Нам так не хватает сегодня Айтматова. 1154
Мураталиев М.
– Произведение глобального масштаба. 2138
– Читают и в Китае. 2134
– Премия «Этрурия» - Чингизу Айтматову. 38
Муратова Ю. Ч.
– Айтматов и фольклор. 1489
Мурзахметова Г. М.
– Публицистика Чингиза Айтматова. 1549
Мурзубраимов Б.
– Возвеличивать себя делами. 1196
Мурсабаева А. М.
– Творчество Ч. Айтматова в соборе всемирной литературы. 1365
Мусабаева Р. Ш.
– Судьба культуры в образах. 1317
Мусаева А.
– Всматриваясь в мир интернациональных характеров. 1360
– Дети и детство в творчестве Ч. Айтматова. 1513
Мусаханов С.
– Сказка и ее продолжение. 1621
Мусинов А. О.
– Казахско-киргизские литературные связи. 1420
Муханов А. С.
– Нравственные и экологические мотивы в произведениях Ч. Айтматова и А. Нурпеисова. 1427
Мухамадиев Х. С., Тлеубай Г. К.
– Сравнения и метафоры… 1132
Мухамеджанов А.
– К евразийству – через культуру. 198
Мухин В.
– По повести Ч. Айтматова. 2363
М. Х.
– Детище Айтматова растет в хлебном городе. 1246
Мыреева А. Н.
– Общечеловеческое в романах Ч. Айтматова. 1344
– Жанровые особенности романа Ч. Айтматова «Плаха». 1879
Мырзаев А.
– Журналистские уроки большого мастера. 1554
Мылтыкбаев Р.
– Талант и личность. 167
На материнском поле. 2431
Набат к человечеству. 2096
Надо изучать творчество писателя. 99а
Надъярных Н. С., Нарозя А. Г.
– Ритмы единения. 1345
– Чингиз Айтматов – литературный наставник киргизских писателей. 1436
Назарбаев – Ч. Айтматову. 1119
Назаревская Н.
– Над рисунками судеб. 2438
Назначения. 1274
Наполова Т.
– Национальная самобытность писателя и духовный облик героя. 1609
Нарозя А.
– «Как человеку человеком быть». 1435
Нестерова Н.
– Айтматовский «след» в Санкт-Петербурге. 232
Никипорец Н.
– Проза Чингиза Айтматова. 1223, 1667
Никонычев Ю.
– Жизнь небожителя. 529
Не только выжить. 1923
Незримое объятие Айтматова. 104
Невская Б.

– Звон гитары в ночи. 1666
– Незримое объятие Айтматова. 104
– Повести Чингиза Айтматова во Франции. 2107
Неиссякаемые родники. 2331
Немзер А.
– Литературное сегодня. 2051
Нестерова Н.
– Айтматовский след…232
Нифадьев В.
– И у меня есть мой Айтматов. 85
– Нам так не хватает сегодня Айтматова. 86
Ничипорова Н.
– Тюркский мир – прежде всего духовный мир. 232а.
Новиков А. В.
– Героическому времени - героическое искусство. 1814
– Сравнительный анализ произведений Ч. Айтматова на русском, немецком и английском языках. 2509,2510
Новиков В.
– Движение истории – движение литературы. 1169
– Духовная зрелость героя. 1736
– Идейно-эмоциональная выразительность стиля. 1651
– Люди и волки. 1924
– На главном пути. 1727
– Новые дали романа. 1737
– Образ нашего современника. 1726
– Ощущение жанра. 1925
– Сердце отдав великой цели. 1738
Нуйкин А.
– Новое богоискательство и старые догмы. 1926
Нурайым Сардарбек кызы.
– Авторский перевод рассказа «Солдатенок» Ч. Айтматова. 1377, 1562
Нурматов А.
– Лекарственные растения в жизни Ч. Айтматова. 1244
Нурпеисов А.
– Слово прощания. 200
О награждении орденом «Манаса» I степени Айтматова Ч. Т. 12
О награждении Почетной золотой медалью Президента КР “За особо выдающийся вклад в кыргызскую культуру и духовность XX века” Айтматова Ч. Т. 4
О подготовке праздничных мероприятий… 100
О праздновании 90-летия со дня рождения Ч. Т. Айтматова. 98
Об увековечении памяти Ч. Т. Айтматова. 171
Об установлении памятника и надгробного сооружения Айтматову Ч. Т. в мемориальном комплексе «Ата-Бейит». 172
Обсуждаем роман Ч. Айтматова «Плаха». 1927
Обухова В. В.
– Миф в прозе Ч. Айтматова. 1480
Овсеенко Г. В.
– Литературное краеведение при изучении биографии писателя (на примере жизни и творчества Ч. Айтматова). 2172
Овчаренко А.
– Большая литература. 1168
– Из аила во Вселенную. 1210
Огнев В.
– Мощное чувство сострадания. 1583
– «Неоконченный человек». 1229
– Пронизан токами века. 1754
– Пошлая героиня пошлейшего времени. 1949
Озеров В.
– Планируя человеческое счастье. 1755
Озмитель Е. К.
– Айтматов верен себе. 1868
– Киргизская литература и современный

литературный процесс. 1355
– Литература горного края. 1179, 1561
– Л. Н. Толстой и киргизская советская литература. 1389
– Материнское поле искусства. 1806
– Мир Чингиза Айтматова. 1188а
– Планируя человеческое счастье.
– Противостояние. 1928
– Современность – источник поисков, новаторства, мастерства. 1356
– Феномен Айтматова. 1188
Океев Т.
– «Красное яблоко». 2239
Океев Т., Шамшиев Б.
– Как молоды мы были. 2209
Омельченко Н.
– Ч. Айтматов – корифей мировой литературы. 199
Оморкулов Б. К.
– К вопросу «человек и Вселенная в романе Ч. Айтматова «Тавро Кассандры». 2028
– Нравственные категории духовной культуры народа в творчестве Ч. Айтматова. 1312
– Принцип толерантности в концепции писателя «человек и природа». 1508, 1499
– Проблемы экологии в творчестве Ч. Айтматова. 1498, 1499
– Проблемы экологии мира в творчестве Ч. Айтматова. 1502
– Традиции русской литературы в отражении темы человека и природы в творчестве Ч. Айтматова. 1500, 1501
Омуралиев Г. К.
– Повесть жизни: Учительница из «Ранних журавлей». 1987
О повести «Материнское поле». 1798
О повести «Прощай, Гульсары». 1970
О премьере спектакля «Материнское поле» в Кемеровском театре. 2349
О творчестве Ч. Айтматова. 1137
Опиц Р.
– Послесловие к книге Чингиза Айтматова «Дорога соломщика». 1793
Орден земляку. 20
Ореханова Г.
– С высоты прозрения. 138
Орехов А.
– Главная должность на земле. 2054
Ормушев А. С.
– Чингиз Айтматов и национальные литературы. 1396а
Орозакунова М.
– Вопросы сюжетно-композиционного построения повестей Ч. Айтматова. 2456
Орозбаева А.
– Эпическое мировоззрение Чингиза Айтматова в романе «И дольше века длится день»1673
Орозбекова Ф.
– Связующая нить народов. 125
Оруджев Г.
– Друзей я старых в сердце берегу. 81
Оскоцкий В.
– В содружестве талантов: семь портретов. 1177, 2185
– Взяв под крыло душевную бурю. 1622
– И день, и век. 1202
– Национальное и интернациональное в современной советской литературе. 1347
– Сказание об аксайском десанте. 1992
Осмонкулов К.
– Уровень человеческой высоты. 75а
Осташев А.
– Айтматов глазами художника-графика. 2440
От «Джамили» до «Плахи». 1116
От Токио до Хартфорда. 2313
Очирова Т.
– Память сердца. 2347
Павлов Г.
– Полустанок и эпоха. 1728

Павлюк Г.
– Светит ли Чингизу Айтматову Нобелевская премия?11
Пазылов А.
– Брифинг памяти Чингиза Айтматова, первого учителя и Вечного писателя.
– Возвращение Чингиза Айтматова. 561
– Послесловие к предисловию. 1642а
– Уроки Айтматова-публициста. 1550
Пальгова З.
– Голос матери. 1808
Памяти Чингиза Айтматова. 179
Панкин Б.
– Белый Бим или Белый пароход. 1597
– Жизнь учителя. 1837
– Не бомбить, а восхищаться. 192
– После сказки. 1623
– Слава тебе, Дюйшен!1844
– Строгая литература. 1170, 1515
– Трудное восхождение. 2353
– Человек начинается с утра. 1584
Панков А.
– Позиция художника. 1729
– Ранняя зрелость. 2005
Панков В.
– Две повести одного года. 1809
– На стрежене жизни проблемы и герои современной советской литературы. 1665
Папанинова Н. М.
– Герой и время в повести Ч. Айтматова «Прощай, Гульсары!» 1957
– Романы-метафоры Чингиза Айтматова. 1331
Папонов В.
– Услышать пророка. 2029
Парадоксы романа или парадоксы восприятия. 1940
Пасько О.
– Последняя встреча. 94
Пауличкова Э.
– Ч. Айтматов и В. Распутин в Словакии.
Педро Анхель.
– «Пегий пес» - еще один айсберг Айтматова. 2155
Первый учитель всего Кыргызстана: поминальная молитва. 196
Перевозная Е. В.
– Нравственное воздействие литературы. 1962
Петелин В.
– Корни. 1756
Петров В.
– День дольше века. 2386
Петросов К. Г.
– Герой с идеалом и антигерои: (Роман Ч. Айтматова «Плаха» в критическом и читательском восприятии). 1892
Писаревский Д.
– 100 фильмов советского кино. 2210
Пирогова И.
– Орден Улыбки – это орден доверия32.
Писатели-лауреаты государственных премий СССР. 40
Писатель, патриот, интернационалист. 139
Письмо из Бельгии. 84
Плавиус Х.
– В центре дискуссии «Белый пароход» Ч. Айтматова. 1581
«Плаха» в Лондоне. 2144
«Плаха» в ФРГ и Швейцарии. 1901
«Плаха» Ч. Айтматова. 1885
Плоских В.
– Отец… перед именем твоим…205
– Судьба Чингиза и Торокула Айтматовых: триумф и трагедия. 62
Подорожанский И.
– Улыбка Байтемира. 2329
Политический портрет кандидата. 1272
Полозова Т. Д.
– Открытие мира. 2174
Полякова Г. Ф.

– Предание о рогатой матери-оленихе в «Белом пароходе» Чингиза Айтматова. 1579
Поплавская И. В.
– В поисках идеала. 2227
– Нелегко даются человеку вершины. 2204
Попова Н.
– Ты не поник главой послушной. 2397
Потапов Н.
– Мир человека и человек в мире. 1757
Потапова К.
– Герой обретает зрелость. 1635, 2058
– Секрет самобытности. 1845
«Потрясена увиденным». 2262
Президент Айзербайджана Ильхам Алиев принял известного писателя Ч. Айтматова. 1401
Премии журнала «Огонек» за 1975 год. 41
Премия – Ч. Айтматову. 28
Преображенский С. Ю.
– Литературная норма и стиль писателя. 1714
Примите поздравления, Чингиз Торекулович!117
Примова М. Б.
– Глаголы зрительного восприятия в повести Ч. Айтматова «Джамиля». 1643а
Проблема историзма в русской советской литературе. 1706
Проблемы изучения текста в лингвистике и литературоведении. 2529
Произведения Ч. Айтматова и литература о нем на иностранных языках. 2540
Пронягин В. М.
– О поэтике романа Чингиза Айтматова «Плаха». 2528
– Поэтика романа Чингиза Айтматова «Плаха». 1865
Прощай, император пера. 175
Прутцков Г.
– «Земля и флейта»: Загадка десятилетия или мистификация. 2071
Пу Сяо Лун.
– Авторская концепция национального характера в прозе Ч. Айтматова. 2479
Пульс современности. 2479,2547
Пумпянский А.
– Открытая дата или человек в нечеловеческих обстоятельствах. 1715
Пути и формы взаимодействия киргизской и русской литературы с литературами народов мира. 1459
Пэн Ке Сюнь.
– Айтматов в Китае. 2133
Пэн Мей.
– Восприятие творчества Чингиза Айтматова в Китае. 2130
– Изучение творчества Чингиза Айтматова в Китае. 2485
Пьяных М.
– О правде жизни и романтических идеалах. 1902
Радзишевский В.
– Сувенир с вершины Ала-Тоо. 132, 1233
Раимбеков Д.
– Чингиз Айтматов в Венгрии. 2160
Рассадин Ст.
– Во имя добра. 2217
Расулова Г. А.
– Мастерство ЧингизаАйтматова в создании характера. 2451
Рахманалиев Р.
– «Вечная невеста» Чингиза Айтматова. 1780
– Жизнь, равная Вселенной. 1276, 1277
– И дольше ста лет длится день одиночества. 1449
– Избранные труды. 1107
– Имени Эйнштейна. 14
– Империя Айтматова. 1104, 1105
– Книга и мировой писательский про-

цесс. 1108
– Оправдание вечности или Исповедь на исходе века. 2068
– О романе «Тавро Кассандры». 2048
– Перед лицом вечности. 1106
– Чингиз Айтматов в современном мире: автор – книга – читатель. 1109
– Чингиз Айтматов: его книги и читатель. 1110
Репин Л.
– Владимир Стеклов и Ольга Кабо займутся любовью в невесомости. 2292
Решад В.
– Вспомни имя свое. 1692
Риц И.
– Задачи и значение романа «Прощай, Гульсары!». 1955
Рогова Г. И.
– Время и художественный поиск в повести Ч. Айтматова «После сказки (Белый пароход)». 1592
Рогощенков И. К.
– Память и надежды. 1164
Роман и его прочтение. 1941
Роман наших дней. 1758
Роман Ч. Айтматова «Плаха». 1942
Рублев К. А.
– Научно-фантастическая образность как жанрообразующий фактор в романе Ч. Айтматова «И дольше века длится день». 1695
Рубцов Н.
– Достойная жизнь на нашей планете. 1200
Руденко А., Санги Д.
– Легенда, созданная заново. 1828
Руденко-Десняк А.
– Выбор и путь. 1739
Рудов Г.
– Айтматов – Прометей культуры. 1186
Рудов М.
– Звенья открытий. 1625
– Значение киргизского слова в романе Чингиза Айтматова «Когда падают горы». 1772
– На дальнем разъезде. 1759
– Правда пребудет вовеки. 1626
Рудэн И.
– «Верую» Чингиза Айтматова. 2299
Рустам кызы Бактыгул
– Чингиз Айтматов об учителе. 1528
Рыскулова Ж. М.
– Восприятие творчества Чингиза Айтматова в англоязычных странах. 2079
– Жанровое своеобразие романов Ч. Айтматова и Г. Гарсиа Маркеса. 1448
– Музей Ч. Айтматова. 1448
– Особенности восприятия творчества Чингиза Айтматова в англоязычных странах. 2461
– Произведения Ч. Айтматова в англоязычной критике 80-х годов. 2082
Рябая И.
– Небо, Земля и Горы. 2279
С днем рождения, патриарх!112
С надеждой на человека. 140
С разных точек зрения. 1760
Сааданбеков Ж. С.
– Мировоззрение Чингиза Айтматова. 1286
Сааданбекова Э.
– Мифы в творчестве Ч. Айтматова. 1299
Сабирова В. К.
– Аналитическое прочтение романов Ч. Айтматова в хронологическом аспекте современного литературоведения1158.
– Истоки культурного и интеллектуального развития народов. 1540, 2059
– Многоаспектность и состояние разработанности вечной «темы-айтматоведения». 1139
– Проблемы времени и пространства в

творчестве писателей Кыргызстана. 2488
– Пространственно-временные особенности романа Ч. Айтматова «И дольше века длится день». 1687
– Своеобразие фольклорного хронотопа в творчестве Ч. Айтматова. 1314
– Теория хронотопа и творчество Чингиза Айтматова. 1313
– Формы времени и пространства в литературном произведении. 1300
Саблина М.
– Бессмертие прекрасного. 2336
Саватеев В. Я.
– По законам времени. 1153, 1700
Савина М. С.
– Интерпретация футурологических концепций в романе Ч. Айтматова «Тавро Кассандры». 2015
– Массовая культура и деньги: инвектива романа Ч. Айтматова «Когда падают горы» (Вечная невеста). 1769а
– Образ автора в русскоязычной прозе кыргызских писателей-билингвов. 2512
– Особенности стилистики русской речи в романе Ч. Айтматова «Тавро Кассандры». 2030
– Русский язык в авторском самосознании Чингиза Айтматова. 1378
Савицкая Л.
– У него было две сказки. 2414
Савченко В.
– Чингиз Айтматов и его повесть «Ранние журавли». 1994
Савчук В.
– «Я – Тянь-Шань». 2201
Сагидов В.
– Прощай, Гульсары! 1270
Садыгалиева А. С.
– Духовное богатство Едигея. 1689
– Нравственные искания героя в романах Ч. Айтматова. 1322
– Отображение национальной культуры в повестях Ч. Айтматова «Джамиля» и «Первый учитель». 1641а
– Проблема нравственности в романе Ч. Айтматова «И дольше века длится день». 1682
– Религиозные мотивы в романах Ч. Айтматова. 1310
– Уйти, чтобы вернуться. 1567
– Человек и общество в романе Ч. Айтматова «Когда падают горы». 1771
Садыков А.
– Единые по духу и цели. 1358
– Национальное и интернациональное в киргизской советской прозе последних лет. 1350, 1359
– Наш современник в киргизской советской прозе. 2006
– Эволюция фольклоризма в творчестве Чингиза Айтматова. 1473
Садыков К. Д.
– Фольклорные элементы в сюжетно-композиционной структуре романа Ч. Айтматова «И дольше века длится день». 1696
Садыков Т.
– Знакомство наше было неизбежным. 78а
– Воспоминания о Чингизе Айтматове . 78а
Садыков Х. Н.
– Реализм Айтматова. 1471
Садыкова Н. А.
– Стилевые особенности повестей Чингиза Айтматова. 2502, 2503
Сайфуллаев А.
– Талант, подаренный народу. 145
Саламатов Т.
– Роль произведений Ч. Айтматова в развитии киргизской музыкальной эстетики. 2424
Салахитдинова Н. К.

– К вопросу исследования фразеологизмов в творчестве Ч. Айтматова. 1161
Салахян А.
– О человеке, чистом, как родник. 1846
Салиева З. Ш.
– Большой писатель, философ, а ныне дипломат…1225
Самыкбаев С.
– Иисус Христос, Айтматов и его персонажи. 1184
– Он был в плену высоких дум. 217
Саналиев А.
– Айтматов на болгарской сцене. 2377
Саралаев У.
– След на Земле. 82
– Кадыржан Кыдыралиев. 2294
Сарыгулов Б.
– Уроки мастера. 141
Сардарбек кызы Нурайым
– Двуязычие в творчестве Ч. Айтматова. 1373а
– Переводческие трансформации в русских и кыргызских переводах повестей Ч. Айтматова. 2505, 2506
– Повесть Ч. Айтматова «Лицом к лицу» в переводе на русский язык. 1781
– Повесть Ч. Айтматова «Пегий пес, бегущий краем моря» в переводе на кыргызский язык. 1818
Сарымсаков Р.
– И у меня есть свой Айтматов. 215
Сатаева Г. С.
– Восприятие произведений Ч. Айтматова в Германии. 2108а
Сборник научных статей, посвящ. 80-летию народ. писателя КР Ч. Айтматова. 1138
Свидетельства истории, творимой людьми. 2416
Сейткожоева З. А.
– Сопоставление структуры русского и кыргызского текстов на примере повести Ч. Айтматова «Джамиля». 1384, 1644
Сейранян Н.
– Романы Чингиза Айтматова – феномен современного пророчества. 1180
– «Чтобы разум объединился с разумом». 1740
Секимов А.
– Болот Шамшиев. 2293
– Кинематограф Ч. Айтматова. 2194
– Манкурт. 2289
Селиверстов В.
– Откровения любви. 1135
Селиверстов М.
– Память матери. 1815
Семенов Л.
– «Я – Тянь-Шань». 2205
Семенова С.
– Всю ночь читал я твой завет. 1333
– Евразийское и планетарное мировоззрение в творчестве Чингиза Айтматова. 1289
– Звери, люди и новое мышление. 1505, 1889
– «Конец света заключен в нас самих». 2036
Сергеев Е.
– Талантлив автор. А герой? 1932
Сердечно поздравляем Чингиза Торекуловича Айтматова. 142
Сердобинцева Г. М.
– Современная художественно-философская проза. 1716
Сердюченко В.
– Могикане. 1192
Сечин В.
– На переломе. 2317
Сидоров Е.
– Звезда над степью. 1761
Сидорова Г. В.
– Образ моря в творчестве Э. Хемигуэйя и

Ч. Айтматова. 1451
Сидорова Т. А.
– Структурно-семантическая и функциональная характеристика имен собственных в романах Ч. Айтматова «Плаха» и «Буранный полустанок». 2522
Силантьева В.
– Традиции А. П. Чехова в «детских повестях» Ч. Айтматова. 1393
Силина И.
– Один из многих на земле. 2378
Симонов К.
– Зеленая правда романтики. 2218
Симонова Б.
– Влияние и самобытность. 1602
Синцов Е. В.
– Современная действительность и художественный прогноз ее развития. 2525
Сирадзе Р. Г.
– Путь Ахава и Авдия. 1886
Склютовская Т. М.
– Творчество Ч. Айтматова и вопросы эволюции киргизского музыкального театра. 2422
Скреминская Л.
– Мир кыргызской повседневности в творчестве Ч. Айтматова (на примере рассказа «Ранние журавли»). 1985
Скрыпник А.
– Время и бег иноходца. 1195, 1366
Служение народу. 168
Сманалиева Д. А.
– Синтез художественности и публицистичности в поэтике романа «Плаха» Ч. Айтматова. 1860
Смелков Ю.
– Встреча с Гульсары. 2237
– Когда говорят без слов. 2395
Смирнов-Несвицкий Ю.
– Дай мне напиться воды. 2365
Смирнова А. И.
– Мифопоэтические образы в национальной картине мира. 1479
– Мотив плена в художественной структуре романа Ч. Айтматова «И дольше века длится день». 1697
Смирнова В.
– Берегите ребенка! 1522
– Из разных лет. 1173
Смирнова Н.
– По курсу «Белого парохода». 2368
Смирнова О.
– Добрые руки матери. 2407
Снимают польские кинематографисты. 2303
Собко Н.
– Читатели Чингиза Айтматова. 1207
Советская литература. 1155
Советская литература за рубежом. 2149, 2153
Современный литературный процесс и творчество Ч. Айтматова. 1461
Современный роман. 1156, 1762
Содружество литератур. 1462
Соколов В.
– После сказки. 2263
Соколов-Каминовский А. А.
– Советский балет сегодня. 2413
Солоницын А.
– «Тополек мой в красной косынке». 2199
Солоухин В.
– Сказки пишут для храбрых. 1624
Сошникова И. В.
– Реалистическая художественная символика в творчестве Ч. Айтматова. 2466
Соронкулов Г. У.
– Продолжая традиции «Иссык-Кульского форума». 1260
Стамова Р. Д.
– Творчество Ч. Айтматова и проблема личности. 1316
Старков Д.

– В общих чертах. 1847
Старкова В.
– О романе Ч. Айтматова «Плаха». 1929
Старченко Н.
– На мосту: (О поисках новой художественности). 1880
Стишова Е.
– Эхо любви. 2281
Стоп-кадр времени. 2290
Строилов Л.
– Айтматов в Люксембурге. 1268
– Айтматов на языке Данте. 2159
– Айсберг Айтматова. 2124
– «Буранный полустанок» Ч. Айтматова во Франции. 2098
– Для меня смысл жизни и правда не связаны с размерами страны. 1264
– В Люксембург и далее. 1266
– «Восхождение на Фудзияму» на зарубежной сцене. 2420
– Впервые на французском. 2097, 2150
– Выстоит ли культура при свободе? 1265, 2145
– «Джамиля» на берегах Сены. 2102
– Зарубежные друзья и недруги Буранного Едигея. 2087
– Извлечение нравственных уроков. 1571
– Италия читает «Плаху». 2157
– Наш посол в Люксембурге. 1267
– Новые повести Чингиза Айтматова во Франции. 2099
– От Охотского моря до киргизских степей. 2100
– Творчество Чингиза Айтматова в западноевропейской критике. 2072
– Французские переводы «Прощай, Гульсары!» Ч. Айтматова. 2104
– «Фудзияма» на зарубежной сцене. 2167
– «Фудзияма» на индийской сцене. 2357
– Ч. Айтматов в переводах Лили Дени. 2103
– Чингиз Айтматов в современной западноевропейской критике. 2088
– Чингиз Айтматов на языке Гюго. 2101
Строилов Л., Туманова О.
– Итальянская критика о Ч. Айтматове. 2158
Ступинский В. Я.
– Их думы о судьбах племени. 1406
Судьба матери – судьба народа. 2224
Судьба писателя – языком кино. 2302
Сулайманов Ж.,
Сулайманова Т.
– Экзистенциалистские идеи в творчестве Ч. Айтматова. 1288
Султаналиева А.
– Мифологизм прозы Ч. Айтматова. 1470
Сульдина Е.
– Чингиз Айтматов. 169
Сумарокова О. Л.
– Все начиналось с «Айтматовфильма». 2187
– Иссык-Кульский форум. Смена новой мысли. 1259
– Разрывая дымовую завесу предубеждения. 1245
– Театр одного писателя. 2305
Сурганов В.
– Лучшая книга минувшего года. 1977
Сурков Е.
– Трагедия в Моюнкумах. 1887
– Трагедия в Моюнкумах: О романе Ч. Айтматова «Плаха». 1943
Суровцев Ю.
– В 70-е и сегодня. 1709
– Многозвучный роман-контрапункт. 1763
– О национальной самобытности и «фантастически вычурной любви» к ней. 1604
– О повестях-«этажерках» и о движении по «вертикали». 1615
– Художественное выражение этико-философских воззрений Чингиза Айтматова. 1287

Сыдыков Б.
– Развитие народной идеологии в творчестве Ч. Айтматова. 1326
Сыдыков Б. С., Ирисов К.
– Экологические проблемы в творчестве Ч. Айтматова. 1495
Сыдыков Н.
– Пейзаж в «Ранних журавлях». 1986
– Художественные функции пейзажа в творчестве Чингиза Айтматова. 2460
Сыдыкова Г. Б.
– Восприятие национальных обычаев и традиций кыргызов иноязычной аудиторией: (на материале произведений Ч. Айтматова и эпоса «Манас»). 1361
– Изображение национального характера в произведениях Ч. Айтматова. 1340
– «Плаха» на плахе критических споров. 1848
– Роль фантастики в романе Ч. Айтматова «И дольше века длится день». 1688
– Романы Ч. Айтматова в русской критике. 1141, 2480
– Чингиз Айтматов и русский литературно-критический дискурс: социально-философские искания и контекст романного творчества. 1099, 1770
Сыдыкова Ч. Т.
– Гендерная оценка положительных и отрицательных качеств характера (на материале ранних произведений Ч. Айтматова). 1556
Сыздыкбаев Н. А.
– О нравственной основе романа «Тавро Кассандры». 2039
Сырдыбаева Р. М.
– Поэтика прозы Ч. Айтматова в свете мультикультурных взаимосвязей. 2514
– Некоторые аспекты взаимовлияния национальной музыкальной традиции и творчества Ч. Айтматова. 2421
– Художественно-изобразительные средства в поэтике прозы Ч. Айтматова как отражение многообразия и общности культур. 1341
Табаева З.
– Когда падают горы. 1778
Тагаев Б.
– Трагическое в творчестве Чингиза Айтматова. 2467
Тагаев Б., Борчиева Б.
– Билингвальный образ мира в творчестве Ч. Айтматова. 1369а
– Билингвальный образ художественного мира. 1369
Таджиева Г.
– Его поэзия замечательна своей соборностью. 2067
Танкиев А. Х.
– Фольклорная символика как элемент художественности жанра романа. 1686
Таранова Э.
– Жизнь длиною в 2500 метров. 2276
Таукеев С.
– Стилистическая роль повтора в произведениях писателей-билингвов. 1431
Ташбаева К. И., Ведутова Л. М.
– Магия космоса Ч. Айтматова через призму…2445
Ташибеков Т.
– Чингиз Айтматов и народная дипломатия. 1262
Текешова М. Б.
– Код Айтматова. 1302
– Художественное отображение проблемы судьбы в романе Ч. Айтматова «Когда падают горы» (Вечная невеста). 2517
Темир Э.
– Чике с нами навсегда. 251
Тимирбаев В.
– Сорок дней без Чингиза Айтматова. 194
– Сын своего времени и своего народа. 177
– Утверждая великие традиции большевизма. 1208

Тимофеев В.
– Какой же он, герой современной литературы? 2057
Тихомирова И.
– Асель – новый балет. 2401
Тогусаков О.
– Философские идеи в творчестве Ч. Айтматова. 1307
Тогусаков О., Акматова Н.
– Культурфилософские идеи Чингиза. 1308
Тойбаева Ж.
– Айтматов и время. 2310
– Зерна победы. 2359
Токомбаев А.
– Путешествие из Бишкека в Москву, или под сенью Айтматова. 235
– Чингиз, ставший легендой. 185
Токомбаева В.
– Мать – земля, почему не падают горы?126
Токтогулова Г.
– Серия «Читая Айтматова» Р. Эйхгорна. 2436
Токтосунова Г.
– Творчество Чингиза Айтматова – источник новых художественных открытий. 1227а
Толанов Н.
– Подражательные слова в произведениях Ч. Айтматова . 1232а
Толмачев Б. Я.
– Функциональные аспекты символики в современной советской историко-художественной прозе. 1205
Толокбаева Г. Ж.
– Творчество – это жизнь. 1232
Толонбаева Б.
– Образ детей в творчестве Ч. Айтматова. 1523
Томомуш Океев и его фильмы. 2552
Томомушева Г. Б.
– Айтматов и кино. 2190
Тон Тхи Тхао Мын.
– Творчество Чингиза Айтматова и Нгуен Минь Тау. 2481, 2482
Торутаев Д.
– Кто виноват? Что делать? 2175
Трошин А.
– «Дорожное» размышление. 2202
– Искусство похоже на дикую лошадь. 2229
Туаева З.
– Обзорный урок по теме «Современная советская литература». 2177
Тузов А.
– Айтматов: впервые в 10 томах. 2070а
– Айтматовский завет. 1553
– Евразийское облако Айтматова. 108
– Когда падают горы. 1239
– Мерси, Баку. 2
– Мэтр приоткрыл секрет своей новой книги. 796
– Последний путь Айтматова. 187
– Предсказание. 1253
– Прощальная элегия. 180
– Суперюбилей. 127
Туманова О.
– Итальянская критика о Чингизе Айтматове.
Турбин В.
– За други своя. 1832
– О художественной фантастике. 1765
Турбина Б.
– Славные батыры Таласских гор. 2007
Тургунбаева Г. Т.
– Образ Джамили через призму национальных традиций и обычаев. 1640
Тургумбеков Э.
– «Солдатенок». 2218
Тургунов А.
– Концепция гуманизма в отношении к природе в романах Ч. Айтматова. 1497
Турдубаев Ж.

– Айтматовская ересь. 1309
– «Звездная система» Ч. Айтматова на языке Конфуция. 2132
– «Кто он, родственник – современник или размышления по поводу статьи В. Бондаренко». 2050
– Круг духовного притяжения. 135
– Преодоление времени. 1863
– Художник против тоталитаризма или как остановил Айтматов поезд №17. 208
Турдубаева Т.
– На языке искусства. 2374
Турдугулов А. Т.
– Творчество Чингиза Айтматова в школах Казахстана. 2170а.
Турсунов А.
– Иссык-Кульский форум: к становлению глобального мышления. 1278
Тюрин Ю.
– Возвращение к истокам. 2269
– Наследники доблести. 2277
– Увлеченность – основа будущих свершений. 2412
Угрюмова Г.
– Ожидаемое чудо. 2328
Узакбаев И. С.
– Идеи Ч. Айтматова об интеллектуальном, всесторонне развитом человеке. 1330
Укубаева Л.
– Вопросы народной педагогики в повести Ч. Айтматова «Ранние журавли». 1989
– Лицом к лицу с природой. 1598
– Особенности изображения характеров в произведениях Ч. Айтматова. 2452
– Художественное мастерство раннего творчества Чингиза Айтматова: (посвящ. 70-летию писателя). 1136
– Чингиз Айтматов: эстетика и национальная основа. 1464
Ульянов М.
– Едигей. 2392
– Победи, пока не закрылся занавес. 2393
– Талант слышать время. 143
– Театр – то, чего нельзя больше увидеть нигде. 2394
Ульяшов П.
– Будьте романтиком, но останьтесь реалистом. 1829
– Земля и на ней человек. 1605
– Не всякая простота. 2008
Уразгильдеев Р.
– Айсулу Токомбаева. 2405, 2415
Уральская В.,
Федоренко Е.
– Полюса возможностей. 2410
Урмамбетова С. К.
– Эволюция жанра рассказа в творчестве Ч. Айтматова. 1558
Урманбетова Ж. К.
– Чингиз Айтматов и глобальное мышление. 1279
Урманбетова Ж. К.,
Тогусаков О. А.
– Феномен Айтматова в духовной культуре кыргызов. 1306
Урматова К.
– Киргизская сценография по произведениям Чингиза Айтматова. 2309
Усвяцова Р.
– Чингиз Айтматов во Франции. 2105
– Повесть Ч. Айтматова в ГДР. 2129
Усенбекова С. С.
– Эпитет в образной системе Ч. Айтматова. 2526
Усов Ю.
– Учим понимать язык киноискусства. 2214
Федотова Л. В.
– Образ тинейджера в английской и русской литературе. 2496, 2497
Федь Н.
– Спор о тени осла или литература созидания? 1867

Фейн Э.
– Премьеры недели. 2838
Фетенчук Ю.
– Сюита С. Бактыгулова из музыки к драматическому варианту романа Ч. Айтматова «Плаха». 2423
Философия жизни и творчества Чингиза Айтматова. 1283
Финицкая З.
– Человек против собственника. 1632
Фоменко Л.
– Характеры. 1978
Франция читает «Плаху». 1903, 2154
Фролов В. В.
– Искусство открывает мир. 1661
Фрюжье П.
– Лучшее дарение Кыргызстана миру – Чингиз Айтматов. 1224
Фуртичев В. И.
– Суйменкул Чокморов. 2296
Хайлов А.
– Искатель родников. 1631
– Поиски прозы. 1841
Халлыев Х.
– Айтматов был нашим, туркменским писателем. 1428
Хаиров Р.
– Айтматова не хватает всем. 216
Хайченко Г. А.
– «Тополек мой в красной косынке»
Ч. Айтматова. 2323
– Страницы истории советского театра. 2337
Хатунцев В.
– Земля, вода и слово. 1545
Хватов А.
– Чувство интернационального братства. 1730
Хелимская Р.
– Москвичи о киргизском фильме. 2248
Хиронори Ито.
– Интерес к творчеству Ч. Айтматова в Японии. 2137
Хитцер Ф.
– Ч. Айтматов и его немецкоязычная аудитория. 2115
Хлебников Б.
– За сближение культур. 15
Хлыпенко Г.
– Быть понятым и понять других. 1407
– Чувство семьи единой. 1408
– Чингиз Айтматов – интерпретатор истории тюрков. 2061
– Ч. Айтматов о роли критик в литературном процессе. 1182
– Ч. Айтматов о творческой истории своих произведений1181
Хлыпенко Г. Н., Нарозя А. Г.
– Жанр творческого портрета в писательской критике Чингиза Айтматова. 1183
Хмара П.
– Чингиз Айтматов. 1930
Хренов Н. А.
– Проблема художественного времени в практике советского искусства 70-х годов. 1315
Хохлов Н.
– Начало дней наших – Октябрь. 1212
Хузе О.
– Прочтите эти повести. 1222
Хусаинова А. Х.
– Философия евразийства в творчестве Чингиза Айтматова. 1329
Цанков Г.
– Болгарский критик о романе Ч. Айтматова «Буранный полустанок». 2161
Царенов В.
– Из истории калмыцко-кыргызских этнокультурных связей. 1430
Церетели К.
– Сегодня на экране. 2268
Цурганова Е. А.
– Миф в романе Чингиза Айтматова «Плаха» и проблемы нового мышления. 1881

Чайковская О.
– Уроки жизни. 2219
Чалмаев В.
– В поисках жар-птицы. 1633
Человек и миф в художественной интерпретации Чингиза Айтматова. 1482
Чепинога А. И.
– Гуманизм Айтматова в оценке зарубежной критики. 2076
– Гуманистический и интернациональный пафос произведений Айтматова в зарубежной критике. 2075
– Шекспир и Айтматов. 1442
Чериков С.
– Предостережение гуманиста. 1238
Чернышев В.
– Вершина в подарок. 9
Честный голос. 144
Четунова Н.
– Человек – не фреска. 1589
Чернышев В. И.
– Тема народа в современной советской прозе. 1810
Чиров Д.
– Постигая мудрость жизни. 1833
Читаем Айтматова. 526
Читатели о «Плахе». 1931
Чокморов С.
– Открытие характера. 2251
Чубинский В.
– Сарозекские метафоры Чингиза Айтматова. 1707, 1764
Чупанов А. А.
– К проблеме межнациональных связей. 1399
Чутко И.
– Долгий день Едигея. 2382
– Родом из детства. 2360
Шабловская И. В.
– Самой высокой мерой. 1717
Шагалова Е.
– В ГДР об Айтматове. 2122
– Мифы и легенды в творчестве Ч. Айтматова. 1483
– Повести Чингиза Айтматова в немецких переводах. 2119
– Творчество Чингиза Айтматова в критике ГДР и воссоздание национального своеобразия его повестей в немецких переводах. 2458
– Форум в Локкуме. 2123
– Чингиз Айтматов в ГДР. 2128.
Шагапова Н.
– Чингиз Айтматов… Память о нем вечна. 1193
Шакеева Ч. А.
– Современная психология Ч. Айтматова. 1142
Шакирова Д. К.
– Проблема диалога культур Восток-Запад в произведениях Ч. Айтматова: историко-философский анализ. 2513
Шакович Б.
– Когда смелость города берет. 2321
Шалемайер С.
– Изображение взаимосвязей человека и природы в повестях Ч. Айтматова. 1504
Шалуновский В.
– «Красное яблоко». 2249
Шамурзина Р.
– Испытание на прочность. 1979
– Роль Ч. Айтматова в развитии и обогащении метода социалистического реализма. 1174
– Философия детства в художественном мире Чингиза Айтматова. 1511
Шамшиев Б.
– «Белый пароход». 2253
– Герои Айтматова на экране. 2267
– «Ранние журавли». 2266
Шаповалов В.
– Вехи биографии. 51
– Горькая сила пророчества. 225
– Мы мало его берегли… 1191

– Свет двойной звезды. 1150
Шапошников В.
– В начале 80-х: Заметки о современном романе. 1731
Шараев С.
– Список Чингиза Айтматова. 1251
Шарипов Д.
– «Шииир шелени» – это праздник тюркской поэзии. 244
Шаршенов М. Э.
– Творческий опыт Ч. Айтматова и его роль в национальной прозе Центральной Азии. 1413
Шаханов М. Ш.
– Правдоформула или восхождение на Эверест любви. 73
Шахсанем М.
– И жизнь, и слезы, и любовь: Памяти Ч. Айтматова. 197
Шацилло Д.
– Путешествие за счастьем. 2250
Шевченко В.
– Зрелость художника. 1216
– Уроки освоения традиций и новаторство в творчестве Ч. Айтматова. 1404
– Функциональные особенности значения фразеологических единиц в художественном тексте. 1574
– Человеку человеком быть. 1209
Шепеленко А.
– Айтматов в моей жизни. 73а
– Возрождая Иссык-Кульский форум. 239
– Жизнь народа в его языке. 103
– И будут яблоки в творческом саду. 255
– Мелодия любви – «Джамиля». 2330
– Надежда, дарованная Айтматовым. 238
– Планета Ч. Айтматова. 246
– Подвиг миропонимания. 250
– Пред именем твоим, Чингиз…207
– Свет слова как свет звезды. 245
– Форуму на Иссык-Куле посвящается. 241
– Чингиз Айтматов представляет. 1247
– Экзамен на человечность. 2356
Шериев Дж.
– Фольклорные традиции в творчестве Ч. Айтматова. 1487
Шеримкулов М.
– Избранник своей земли. 157
Шерстюк И.
– Зачем роману парадоксы?: Еще раз о романе «Плаха». 1933
– «Плаха»: разум победит безумие. 1905
60 лет Ч. Т. Айтматову.
Шкапарс Я.
– И было у отца три сына. 1203
Шкловский Е.
– Трагедия утраченного детства. 1516, 1991
Шостак И.
– Гульсары, Едигей и другие: проза Ч. Айтматова на театральной сцене. 2390
Шошин В. А.
– Литература народов СССР. 2172
Шпалов С.
– Банальность – вечная невеста. 1951
Шредер Р.
– «Прощай, Гульсары!» и «Белый пароход» в свете историко-литературной и эстетической концепции Айтматова. 1582
Шуняева С.
– В соавторстве с жизнью. 1546
– Мир писателя в графике. 2441
ШЫ Жиньшию.
– Изучение творчества Ч. Айтматова в Китае. 2131
Шыгаев Ю.
– «Незабываемые встречи с Чингизом Айтматовым». 90
Щадей И.
– Судьба двух матерей. 1817
Щербаков К.
– И плыла земля. 2385
– Не проходит бесследно. 1741

– Проверка на деле. 1176
– Рождение чуда. 2228
Эбаноидзе А.
– Журнал «Дружба народов» в судьбе Чингиза Айтматова. 1131
Эванс Дж. М.
– Еще один эпизод мирового признания. 6
Эльяш Н.
– Всем родная Толгонай. 2411
– На родине Асели. 2403
Эпштейн М., Юкина Е.
– Мир и человек. 1488
Эралиева Ы. С.
– Призыв к разуму (на примере романа «Моби Дик» Германа Мелвилла и «Тавро Кассандры» Чингиза Айтматова». 1449а
Эрдынеева Э. Д.
– Об одном аспекте лингвистического анализа художественного текста. 1165
Эрикссон Т.
– «Повести гор и степей» в Швеции. 2166
Эркебаев А.
– Бег времени опережая. 154
– О феномене личности Ч. Айтматова. 1130
Юбилейное издание. 530
Юдалевич Б. М.
– Традиция правды и гуманизма. 1906
Юдина С.
– Ищущий постоянно. 2389
Южин В.
– Прервалась связь времен. 1275
Юлдашева В. В.
– Концепция нравственного выбора в художественном мировидении Ч. Айтматова и ее влияние на северо-кавказскую прозу. 2492, 2493
Роман Ч. Айтматова «Плаха» в современной критике. 1890
Функции вставной повести в произведении Ч. Айтматова «Буранный полустанок». 1690
Юсупова С.
– Великая сила слова. 178
Юшков И. Ю.
– Проблема полифонизма в романе Ч. Айтматова «И дольше века длится день». 2523
Юмаева Л. А.
– Отражение двуязычия в художественной прозе Чингиза Айтматова. 1173.
Юнеско чествует Айтматова. 128
Юрьева С. Н.
– Концепция художественного психологизма в романном творчестве Ф. М. Достоевского и Ч. Т. Айтматова. 2494, 2495
– Апокалиптические мотивы в поэтике романного творчества Ф. Достоевского и Ч. Т. Айтматова. 1859, 2031
Юсупова С.
– Великая сила слова.
Якименко В.
– К народным истокам. 1486
Яковлев Б.
– Песнь о прозе. 1671
Ян Цзюйхуа.
– Восприятие современной советской прозы в КНР. 2473
Яновский Н.
– Духовная драма Танабая. 1984
Японская награда Чингизу Айтматову. 29
Яранцев В.
– А теперь пошли титры». 1952
Ярославцев В.
– Десант в тылу. 2280
Ястребова Н. А.
– Новая жизнь старой легенды в художественном сознании 70-х годов. 1476
Яхнова А. С.
– Изучение повести Ч. Т. Айтматова «Ранние журавли» в 7 классе гуманитарной гимназии. 2178

СОДЕРЖАНИЕ

ВСЕЛЕННАЯ АЙТМАТОВА 205
СУЖДЕНИЯ И МНЕНИЯ 209
ОСНОВНЫЕ ДАТЫ ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВА Ч. АЙТМАТОВА..... 221
ПУБЛИКАЦИИ О НАГРАЖДЕНИЯХ Ч. АЙТМАТОВА..... 227
СТРАНИЦЫ БИОГРАФИИ 230
ЧИНГИЗ АЙТМАТОВ В ВОСПОМИНАНИЯХ СОВРЕМЕННИКОВ 232
ЮБИЛЕИ Ч. АЙТМАТОВА 236
ПАМЯТИ Ч. АЙТМАТОВА..... 240
О МУЗЕЯХ, ФОНДАХ, КЛУБАХ ЧИНГИЗА АЙТМАТОВА 247
ПРОИЗВЕДЕНИЯ Ч. АЙТМАТОВА..... 248
Первые публикации произведений Ч. Айтматова 248
Издания произведений Ч. Айтматова 249
Собрание сочинений 249
Избранные сочинения 250
Сборники и отдельно изданные произведения..... 251
Отдельные публикации в неавторских сборниках 265
Электронные книги..... 268
Публицистика Ч. Айтматова 269
Ч. Айтматов о своей общественной деятельности 273
Писатель о борьбе за мир..... 275
Ч. Айтматов о проблемах современности 279
Ч. Айтматов о проблемах экологии 284
Статьи, речи, выступления о литературе и искусстве 285
Ч. Айтматов о видных деятелях мировой культуры 295
Ч. Айтматов о Кыргызстане..... 298
Писатель о себе и своем творчестве 299
Редакторская работа, предисловия, вступительные статьи к изданиям 304
Произведения Ч. Айтматова, переведенные на языки ближнего зарубежья..... 305
Произведения Айтматова, переведенные на языки дальнего зарубежья..... 321
ЛИТЕРАТУРА О ТВОРЧЕСТВЕ Ч. АЙТМАТОВА..... 352
Общие работы о творчестве Ч. Айтматова 352
Отдельные проблемы творчества Ч. Айтматова 373
Общественная деятельность Ч.Айтматова 373
Философия творчества Чингиза Айтматова.....376
Национальное и интернациональное в творчестве Ч. Айтматова 386
Творчество Ч. Айтматова в свете литературных взаимосвязей и взаимодействий 389
Ч. Айтматов и фольклор 402
Экологические проблемы в творчестве Ч. Айтматова 407
Дети и детство в творчестве Ч. Айтматова 411

Проблемы воспитания и образования в творчестве Ч. Айтматова 413
О публицистике Ч. Айтматова 415
Литература об отдельных произведениях Ч. Айтматова 419
О ранних рассказах «Ашим», «Соперники», «Белый дождь», «Сыпайчы», «На богаре», «Трудная переправа», «Солдатенок» 419
«Белое облако Чингисхана» 420
«Белый пароход (После сказки)» 421
«Верблюжий глаз» 426
«Восхождение на Фудзияму» 427
«Джамиля» 427
«И дольше века длится день…» (Буранный полустанок) 431
«Когда падают горы («Вечная невеста») 439
«Лицом к лицу» 441
«Материнское поле» 442
«Пегий пес, бегущий краем моря» 444
«Первый учитель» 446
«Плаха» 448
«Плач перелетной птицы» 455
«Прощай, Гульсары!» 456
«Ранние журавли» 458
«Смерч» 460
«Тавро Кассандры» 461
«Тополек мой в красной косынке» 464
О книге: Айтматов Ч., Икэда Д. «Ода величию духа: Диалоги» 466
О книге: Айтматов Ч., Шаханов М. Плач охотника над пропастью: (Исповедь на исходе века) 466
О неопубликованном романе Ч. Айтматова «Земля и флейта» 467
Зарубежные отклики 467
В ПОМОЩЬ ИЗУЧЕНИЮ ПРОИЗВЕДЕНИЙ Ч. АЙТМАТОВА В ШКОЛЕ 475
Ч.АЙТМАТОВ В ИСКУССТВЕ 478
Произведения Ч. Айтматова в кино 478
Произведения Ч. Айтматова в театре 487
Произведения Ч. Айтматова в музыке 497
Герои произведений Ч. Айтматова в графике и скульптуре 500
ДИССЕРТАЦИИ И АВТОРЕФЕРАТЫ О ТВОРЧЕСТВЕ Ч.АЙТМАТОВА 502
ДЕПОНИРОВАННЫЕ РУКОПИСИ 507
СПИСОК БИБЛИОГРАФИЧЕСКИХ ПОСОБИЙ О Ч. АЙТМАТОВЕ 508
УКАЗАТЕЛЬ АВТОРОВ И ЗАГЛАВИЙ 510

Ж. Айсаракунова
Ж. К. Бакашова
Э. Сманова

АЙТМАТОВ ААЛАМЫ

Библиографиялык энциклопедия

4-басылышы

Илимий редактор: *Бакашова Ж. К.*
Корректор: *Сманова Э., Самарбекова А.*
Тех. редактор: *Төрөкулов К. Э*

Компьютерге терген: *Эмилбекова Э. Э.*
Компьютердик калыпка салган: *Өмүров Б.*

Терүүгө 01. 01. 2019-ж. берилди.
Басууга 22. 03. 2019-ж. кол коюлду.
Кагаздын форматы 84x54 $^{1}/_{8}$
Көлөмү 71,0 б.т. Нускасы 300. Заказ № 5

Кыргыз Республикасынын Улуттук китепканасы
720040 Бишкек ш., Ю. Абдрахманов көч., 208

«Полиграфбумресурсы» басмаканасында басылды.
720071, Бишкек ш., Сүйүнбаев көч., 144/23
Тел.: (0 312) 43-20-75, (0 312) 43-19-51

Ж. К. Бакашова
О. С. Сухомлинова

ВСЕЛЕННАЯ АЙТМАТОВА

Библиографическая энциклопедия

4-е издание

Научный редактор: *Бакашова Ж. К.*
Корректор: *Сухомлинова О. С.*
Тех.редактор: *Торокулов К. Э.*

Компьютерный набор: *Эмилбекова Э. Э.*
Компьютерная верстка: *Омуров Б.*

Сдано в набор 01. 01. 2019 г.
Подписано в печать 22. 03. 2019 г.
Формат бумаги 84x54 $^{1}/_{8}$
Объем: 71,0 п.л. Тираж 300. Заказ № 5

Национальная библиотека Кыргызской Республики
720040 г. Бишкек, ул. Ю. Абдрахманова, 208

Отпечатано в типографии ОсОО «Полиграфбумресурсы».
720071, г. Бишкек, ул. Суйунбаева, 144/23
Тел.: (0 312) 43-20-75, (0 312) 43-19-51